

Early European Books. Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. D.7.32

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. D.7.32

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. D.7.32

Early European Books. Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. D.7.32

D
7
32.

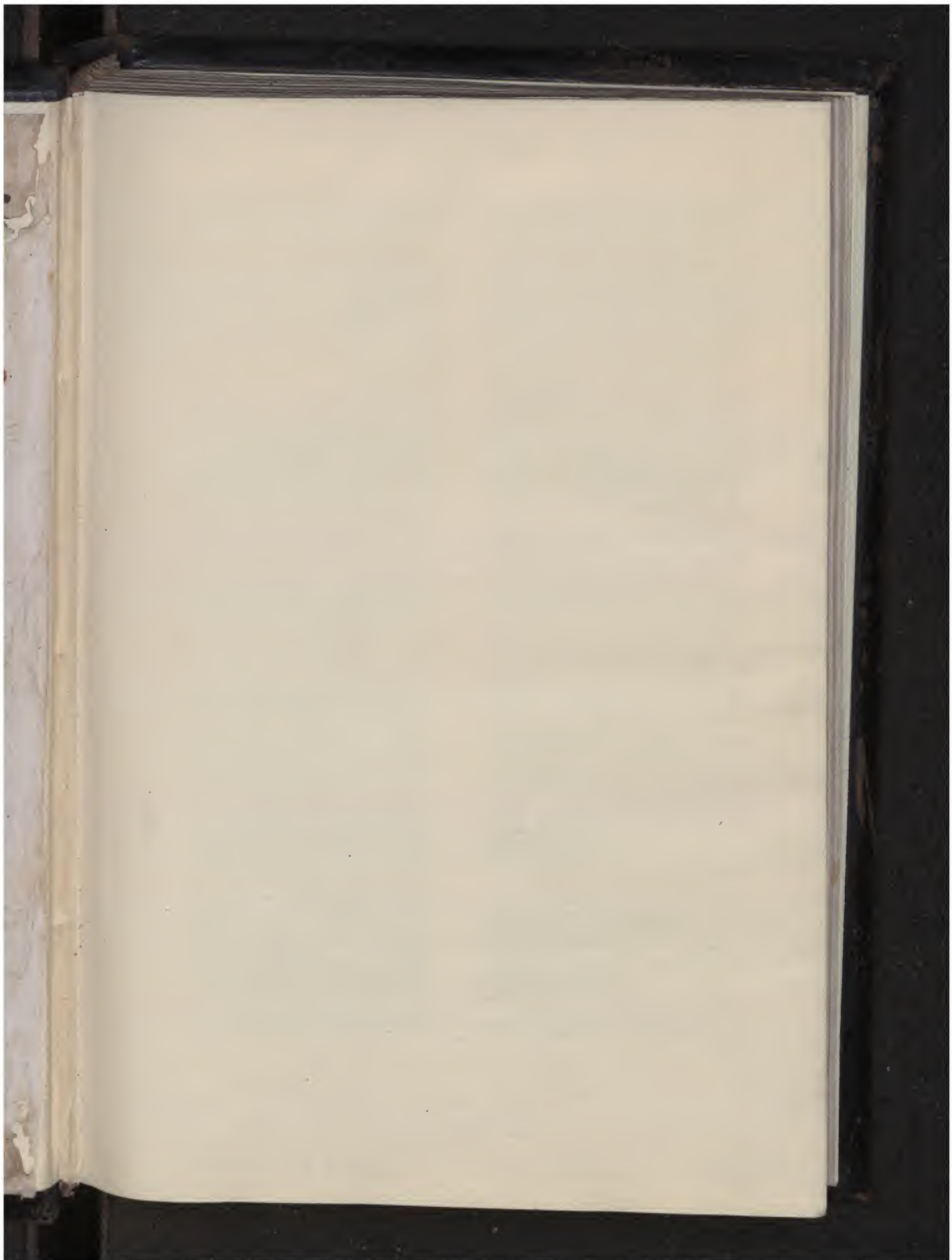
D
7
32
BIBLIOTECA NAZIONALE
CENTRALE - FIRENZE

Vallombrosa

89

D. 7. 32

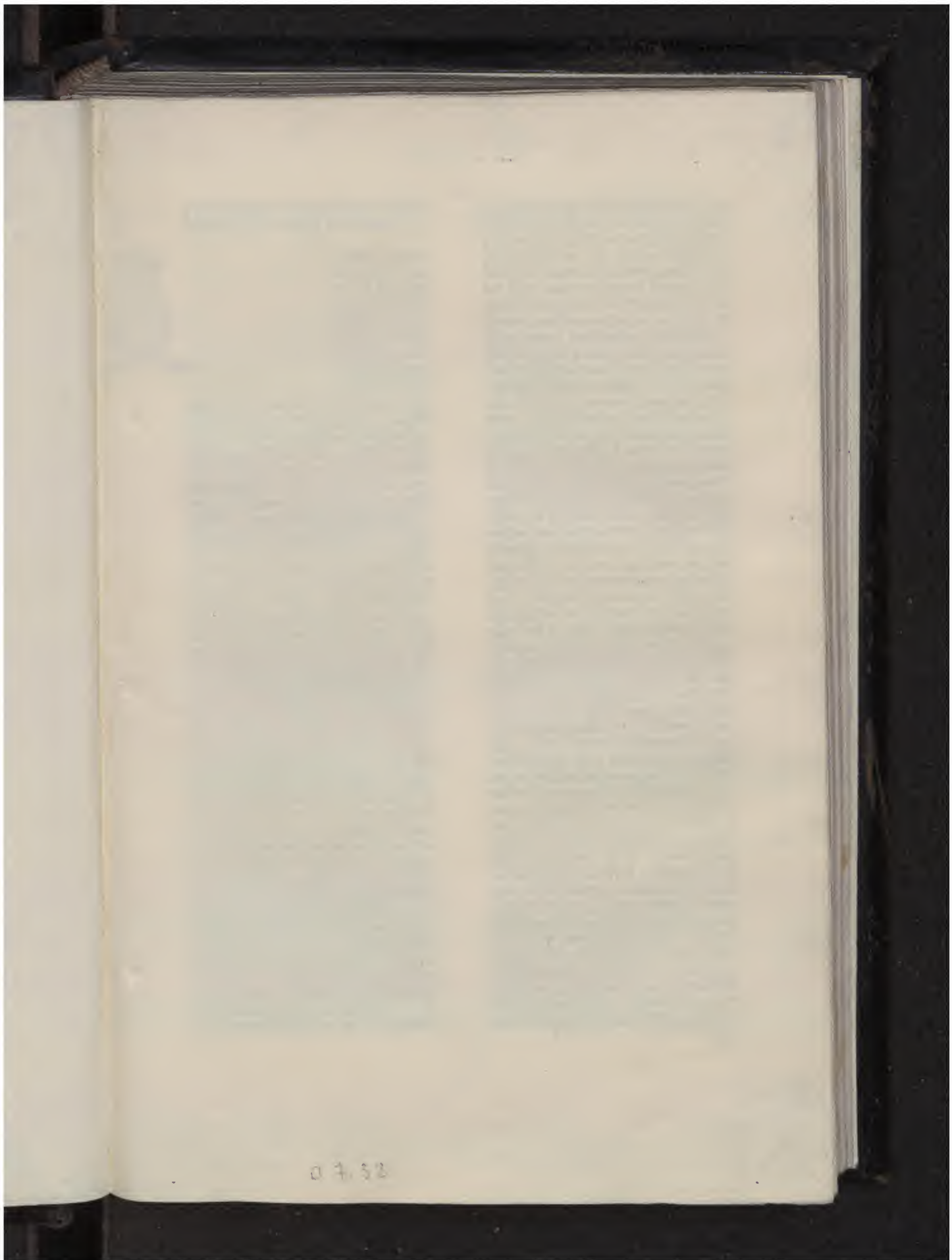

D
7
32

D
7
32

BIBLIOTECA NAZI
CENTRALE - FIRENZE

0 7. 52

BIBLIOTECA
CENTRALE

Postilla super actus apostolorum fratris
Nicolai de lyra ordinis minoꝝ incipit.

Epleti sunt om-
nes spiritu san-
cto. et ceperunt
loqui. *act. ij.*
Sicut lex euan-
gelica per chri-
stum deum ⁊ ho-
minem fuit data
vt patet in euā-

gelio. ita per apostolos aliosq; christi disci-
pulos per orbem fuit publicata. ut patet in
hoc libro apostolorum actibus intitulato. pro-
pter quod saluator dixit eis *Matthei* ulti-
mo. Euntes in mundum vniuersum predi-
cate euangelium omni creature. *Itē* autē
publicatio facta est per spūm sanctum prin-
cipaliter. et per apostolos ministerialiter.
Matthei x. Non enim uos estis qui lo-
mini sed spiritus patris uestri qui loquitur
in uobis. propter quod uerbum propositum
ad litteram dicitur de ipsis *Repleti sunt* ⁊
in quo duo notantur. scilicet apostolorum
aliorumq; christi discipulorum per spiritus
sanctum confortatio cum dicitur *Repleti sunt*
omnes spiritu sancto. secundum est per eos-
dem euangelij publicatio cum subditur *Et*
ceperunt loqui. que duo sanctus Lucas p-
sequitur in hoc libro vt uidebitur prosequen-
do. Circa primum tria ponuntur. scilicet
uirtus efficiens. ibi *Spiritu sancto.* secun-
do modus sufficiens. ibi *Repleti sunt.* ter-
tio cetus suscipiens. ibi *Omnes.* Circa pri-
mum sciendum q; prophete spiritu sancto
inspirati locuti sunt. secundum q; dicitur se-
cunda *Petri* primo *Non* uoluntate huma-
na allata est aliquando prophetia sed spi-
ritu sancto inspirati locuti sunt sancti homi-
nes dei. ⁊ legem euangelicam denunciaue-
runt per christum dandam. *Esaie. ij.* De si-
on exibit lex ⁊ uerbum domini de *Iheru-*
salem. Ibi enim legitur christus frequenter
docuisse. *Et Iherē. xxj.* Ecce dies veniunt
⁊ feriam domui israel ⁊ domui iuda fedus
nouum non secundum pactum quod pepigi
in *Dieb* ⁊c. ⁊ sicut prenunciatum fuit per
prophetas per christum hominem spiritus
cto repletum fuit lex euangelica data. Un-
de *Luce* tercio dicitur de ipso q; ingressus

synagogam legit in libro *Esaie* quod i eo
scribitur. *lxj.* Spiritus domini super me.
propter quod vnxit me euangelizare pau-
peribus misit me. Et sequitur ibidem sci-
licet *Luce* quarto. *Cepit* autem dicere ad il-
los *Quia* hodie impleta est scriptura hec
in auribus uestris ⁊c. Et similiter spiritus
sanctus apostolos confortauit ⁊ perfecit ut
essent apti ad predicandum euangelium.
propter quod de ipso dicitur prima *corinth.*
duodecimo *Itē* autem omnia operatur
atq; idem spiritus diuidens singulis prout
uult. Et sic patet primum scilicet causa effi-
ciens. Circa secundum considerandum q;
perfectio sufficiens ad predicationem euan-
gelij non solum respicit personam prop-
riam sed etiam alias per quandam redundan-
tiam que sunt instruende per sanam doctri-
nam. talis autem fuit apostolorum perfectio
collata eis a spiritu sancto. Nam per sapi-
entiam ⁊ eloquentiam facti sunt apti ad p-
dicandum euangelium per vniuersum mun-
dum. Et hoc notatur cum dicitur *Repleti*
eccl. vndecimo Si replete fuerint nubes im-
bres effundent super terram. Nubes iste
sunt apostoli de quibus dicitur *Esaie. lx.*
Qui sunt hi qui ut nubes uolant. Nubes
iste fuerunt scientia ⁊ eloquentia replete. p-
pter quod effuderunt super vniuersam ter-
ram imbres euangelice doctrine. vnde ⁊ in
quolibet ipsorum fuit impletum quod dici-
tur *eccl. xxxix.* Ipse tanquaz imbres emit-
tet eloquia sapientie sue. Et sic patet secun-
dum. Circa tertium considerandum q; do-
num spiritus sancti confirmans ⁊ perfici-
ens ad publicationem euangelij non solum
fuit datum vni apostolo sed omnibus. nec
solis apostolis sed etiam alijs discipulis si-
mul existentibus secundum q; dicit *Ihero-*
nymus in epistola ad Paulinum de omni-
bus sacre scripture libris. ⁊ primo capitu-
lo huius libri dicitur *Erat* autem turba ho-
minum simul fere. *cx.* ⁊ hoc notatur cum
dicitur *Omnes.* In quo exprimitur cetus
suscipiens spiritus sancti donum secundum
q; scribitur infra secundo capitulo *Et* dum
complerentur dies pentecostes erant omnes
discipuli pariter in eodem loco. ⁊ factus est
repente de celo sonus tanquaz aduenientis
spiritus uehementis. ⁊ repleuit totam do-
mum ubi erant sedentes. Et sic patet primum
A 2

Capitulū

principale. Circa secundum uero quod est euāgelij publicatio quod ponitur ibi Et ceperunt loqui. duo notantur ad hoc necessaria. scilicet exclusio timoris. et ostensio seruatoris. Primum notatur cum dicitur Et ceperunt. Per hoc insinuat manifeste quod ante loqui non audebant. immo nec etiam apparere secundum quod dicitur Johānis. xx. Cum sero esset die illa una sabba. et fores essent clausae. Sed recepto spiritus sancti dono quod foras mittit timorem secundum quod dicitur secunda Johannis quarto. Perfecta charitas foras mittit timorem. Timor iste fuit exclusus ab apostolis et constantia eis data. Unde quilibet eorum potuit dicere illud psalmi. lxv. Nunc cepi. hec mutatio dextre excelsi. quia quilibet cepit habere constantiam terrore malorum sublato. et hec mutatio fuit dextre excelsi dantis apostolis constantiam predicandi. Secundum uero scilicet ostensio seruatoris notatur cum dicitur loqui quod seruator in actu predicandi recepto spiritu sancto statim fuit ostensus coram iudeis vulgaribus cum dicitur infra secundo capitulo. Petrus seruerter locutus est de christo dicens Viri fratres licet ardentem uobis dicere. et subditur ibidem Qui ergo receperunt sermones eius baptizati sunt. et appositae sunt in die illa anime circiter tria milia. Secundo fuit ostensus coram iudeorum principibus quibus Petrus et Johānes constanter responderunt infra quarto capitulo. Non possumus que uidimus et audimus non loqui. Postea fuit ostensus etiam coram gentibus. Unde infra. xiiij. capitulo. Judeis contradicentibus euangelice predicationi dicitur Tunc constanter Paulus et Barnabas dixerunt Uobis oportebat primum loqui uerbum dei. sed quoniam repellitis illud et indignos uos iudicatis eterne uite. ecce conuertimur ad gentes. sic enim nobis precepit dominus. cui est honor et gloria in secula seculorum Amen.

Incipit prologus super actus apostolorum.

Lucas antiocensis etc. In isto prologo praeditur per hunc modum. Primo ponit theonymus multiplicem auctoris notificationem. Secundo in

scribendo euangelium ostendit ipsius fidelitatem. ibi Illic spiritu sancto instigante etc. quia fideliter scripsit euangelium. Tertio dicit quod congruum fuit ut scribendi actus apostolicos haberet potestatem. Unde dicit Qui non immerito etc. Quarto dicit theonymus se uitare sermonis prolixitatem. ibi Quod legentibus etc. Quia uero Lucas fuit medicus officio quinto officij ipsius ostendit utilitatem. ibi Quem ita diuina etc. Ista sufficiant de prologo isto. Supra enim scribere totus exponit in prologo super Lucam.

Cap. primus

Primum quidem Illic incipit liber actuum apostolorum. in quo sanctus Lucas primo se continuat ad precedentia. Secundo prosequitur subsequencia. ibi Et conuiescens. Precedentia uero dicta sancti Lucae sunt in eius euangelio in quo incipiens a christi precursore conceptionem christi. natiuitatem. conuersionem et predicationem. mortem et resurrectionem et ascensionem declarauit. Et hoc est quod dicit. Primum quidem. Id est primo scilicet in euangelio. Sermonem feci de omnibus non dixit omnia. quia omnia facta christi non posset per singula scribi. secundum quod dicitur Johannis ultimo. Sunt autem et alia multa que fecit Iesus que si scribantur per singula nec ipsum arbitror mundum capere eos qui scribendi sunt liberos. Sed dicit de omnibus quia de pertinentibus ad christi conceptionem natiuitatem uitam et mortem resurrectionem et ascensionem aliqua scripsit. [O Theophile] Illic erat quidam episcopus Asiae cui scripserat euangelium ut patet in eius prologo. et eidem scripsit hunc librum. [que cepit Iesus facere et docere] ne similis esset scribis et phariseis. de quibus dicitur impropere a Matthaeo. xxiij. Dicunt enim et non faciunt. Bene enim docere et male uiuere nihil aliud est quam se sua uoce damnare [usque in diem] ascensionis sue [qua precipiens apostolis per spiritum sanctum] quod scilicet licet predicarent euangelium. a Matthaeo ultimo. ut supra allegatum est. [quos elegit] praeter ceteris ad officium apostolatus [assumptus est] de terra ad celum in sua humanitate. secundum diuinitatem enim que necessario

est ubiq; non conuenit ei de loco ad lo-
cum transire. Assumptus est autem a tota
trinitate assumptionem illam faciente que
in omnibus effectibus principaliter opera-
tur etiam a seipso. Nam corpus gloriosum si-
cut est in potestate anime quod obediuit ei
ad nutum ad motum localem assumptum ē
etiam a nube prestante ei obsequium. [qui-
bus et prebuit seipsum uiuuz] post resurre-
ctionem [in multis argumentis] de sua resur-
rectione facientibus fidem [per dies quadra-
ginta apparens eis] quod non est sic intel-
ligendus q; in illis quadraginta diebus fu-
erat continue cum eis. sed quia in illo tem-
poris spacio frequenter eis apparuit [loqns
de regno dei] id est de beatitudine celesti.

Ad maiorem intellectum dictorum duo hic
sunt uidenda. Primum est utrum resurre-
ctio christi debuit argumentis probari. Ad
quod dicendum q; argumentum vno modo
est ratio rei dubie faciens fidem id est cer-
titudinem. quod esse non potest nisi proce-
dat ex principiis per se notis sicut fit i sci-
entis demonstratiuis et alijs. talibus argu-
mentis non debuit resurrectio christi pro-
bari que est articulus fidei. de talibus enī
non habet certitudo euidentie in presenti
saltem de communi cursu. Alio modo acci-
pitur argumentum put est aliquod sensibi-
le signum quod inducitur ad manifestatio-
nem alicuius ueritatis. quo nomine argu-
menti aliquando utitur philosophus in li-
bris suis. Et hoc modo accipiendo argumē-
tum christus suam resurrectionem declara-
uit argumentis inquantuz per euidentia si-
gna se uere resurrexisse ostendit. quod fu-
it necessarium apostolis fieri. Primo ppter
seipso. eo q; eorum corda non erant dispo-
sita ad credendum de facili eius resurrecti-
oni. Unde dixit eis Luce ultimo O stulti
et tardi corde ad credendum in omnibus q
locuti sunt prophete. Secundo propter ali-
os ut per huiusmodi signa eis ostensa eo-
rum testimonium de christo efficacius red-
deretur. secundum illud prima Johānis pri-
mo Quod audiuiimus et uidimus nostris o-
culis et manus nostre contrectauerunt de
uerbo uite testamentum et annunciamus uo-
bis. Secundum est de qualitate et efficacia
huiusmodi argumentorum. Circa quod sci-
endus q; uera resurrectio de qua fit sermo

hic est reditus eiusdem hominis in nume-
ro de morte corporali ad uitam gloriosam.
Et hoc fuit ostensuz in christo tam ex par-
te corporis q; ex parte anime. Ex parte e-
nim corporis primo fuit ostensum q; christi
corpus post resurrectionem fuit uerum cor-
pus et solidum non corpus fantasticum uel
rarum sicut est aer. uel per hoc q; palpabi-
le prebuit ipsum. Luce ultimo Palpate et ui-
dete quoniam spiritus carnem et ossa non
habz sicut uidetis me habere. Secundo fu-
it ostensum q; erat corpus humanum per
hoc q; ostendit ueram humanam effigiem
oculis distinguibilem ab alijs effigiebus.
Tertio fuit ostensum q; erat idem corpus
numero quod habuit prius ante mortem o-
stendendo cicatrices uulnerum. Luce vlti-
mo Videte manus meas et pedes meos. q
ego ipse sum. Et Jo. vlti. dixit Ithome In-
fer digitum tuum huc et uide manus meas
et affer manum tuam et mitte in latus me-
um et noli esse incredulus sed fidelis. Simi-
liter ex parte anime iterato corpori unite
ueritatez sue resurrectionis ostendit. et hoc
per opera triplicis uite. Primo quidem per
opus uite nutritiue in hoc q; cum discipulis
manducauit. ut habetur Luce vltimo Obt-
ulerunt ei partem piscis assi et fauim mellis
et cum manducasset coram eis sumens reli-
quia dedit eis. Secundo per opera uite sen-
sitiue in hoc q; discipulis ad interrogata re-
spondebat et eos salutabat. in quo se osten-
dit uidere et audire. Tertio per opera
intellectiue in hoc q; cum eis loquebatur et
scripturis diserebat. Luce vltimo Ihesus
uerba que locutus sum ad uos etc. q; etiaz
resurrexit ad uitam gloriosam ostendit per
hoc q; ad discipulos ianuis clausis intrauit
et hoc per uotem subtilitatis. Unde dicit
Gregorius homelia. xviij. Palpandam car-
nem dominus prebuit quam ianuis clausis
introduxit ut esse post resurrectione ostē-
deret corpus suum eiudem nature et alteri-
us glorie. De efficacia istorum argumen-
torum dicitur ab omnibus q; licet unum per
se sumptum uel duo non sufficerent. tamen
omnia simul sumpta fuerunt efficacia in suo
genere ad manifestandam ueritatem resur-
rectionis dominice. et cum ad hoc inducta
fuerint ab illo cuius perfecta sunt opera.

Sed ulterius potest queri utrum in hac

Capitulū

manifestatione fecerint certitudinem euidentie uel adhesionis tantum. Ad quod dicunt aliqui q̄ fecerunt certitudinem adhesionis tantum qualis est in his que sunt fidei de quibus est resurrectio christi. Alij uero dicunt q̄ fecerunt certitudinem euidentie. eo q̄ talis manifestatio fuit per signa sensibilia euidentia. Sed saluo meliori iudicio mihi uidetur melius dicendum q̄ christus potest dupliciter considerari. vno modo inquit homo tantum. et sic argumenta predicta fecerunt certitudines euidentie de resurrectione humane nature. quia sicut dictum est illa signa erant euidentia sensibus bene dispositis. ad quod reducitur etiam certitudo euidentie demonstrationis. Alio modo potest considerari inquantum deus et homo siue deus humanatus. et sic argumenta predicta de resurrectione dei hominis non fecerunt certitudinem euidentie sed adhesionis tantum que est fidei. quia diuinitas christi et ante resurrectionem et post non fuit aliter cognita ab apostolis. Et hoc uidetur manifeste dicere beatus Gregorius homelia xviij. Thomas aliud uidit et aliud credidit. a mortali quippe homine uideri diuinitas non potuit. hominem ergo uidit et deum confessus est dicens Dominus meus et deus meus. Videndo ergo credidit. quia considerando uerum hominem hunc deus quem uidere non poterat exclamauit. Licet ergo per argumenta predicta euidentia fuerit apostolis illud qui dicebatur Iesus nazarenus uere resurrexisse. non tamen fuit euidentia sed solum creditum deum a mortuis resurrexisse. sicut et creditum fuit tantum et non scitum illum hominem esse deum. obiectum autem fidei est ipse deus non uisus. et ideo articulus fidei est aliquod non uisum circa deum. propter quod articulus fidei est deus resurrexisse a mortuis et non hominem tantum. propter quod dictum est s̄ q̄ illa argumenta non fuerat efficacia ad manifestandum euidenter resurrectionem christi prout est articulus. Et per predicta patet solutio ad rationes utriusque opinionis aliter sentientis. [Et conuescens] Postquam Lucas continuauit se ad dicta in euangelio hic consequenter persequitur dicenda in hoc libro qui sic dictum est de legis euangelice promulgatione. Circa quod considerandum q̄ si

cut corpus mobile subiectum est in tota naturali philosophia sub ratione absoluta. in partialibus uero libris sub rationibus determinatis. ut in libro de celo et mundo corpus mobile ad situm. In libro uero de generatione corpus mobile ad formam. ita deus sub ratione absoluta subiectum est in tota sacra scriptura. ideo dicitur theologia q̄ si sermo de deo. sub rationibus uero ceterminatis est subiectum in libris partialibus ut ostensum fuit in principio genesis et in alijs sequentibus libris. In toto uero nouo testamento subiectum est ut redemptor in communi. sed in libris partialibus sub rationibus magis determinatis. Unde in euangelio deus redemptor est subiectum ut legibus euangelice latoz. In hoc autem libro ut eiusdem legis per orbem publicatoz. Primum tamen fecit per seipsum. secundum per apostolos ad hoc missos. propter quod liber iste ab actibus apostolicis nominatur. Ad hoc autem q̄ apostoli alijque discipuli essent ad hanc publicationem idonei preexigebatur in eis solidatio et perfectio per donum spiritus sancti quo essent diuina uerba predicti constantes et eloquentes et charitate feruidi. Propter quod liber iste in duas partes diuiditur. quia primo describitur apostolorum debita dispositio. secundo per eisdem euangelij publicatio secundo capitulo. ibi Stans autem Petrus. Debita uero dispositio apostolorum facta est per spiritum sancti donum ut dictum est. Et ideo primo describitur promissio huius doni. secundo expectatio promissio. ibi Et reuersi sunt. Tercio collatio expectati in principio secundi capitulo. Prima ad huc in duas. quia primo ponitur hec promissio. secundo circa hoc mouetur questio. ibi Igitur qui conuenerant. Circa primam sciendum q̄ Iohannes sanctus Lucas in fine euangelij sui locutus fuerit de hac promissione hoc tamen fuit breuiter et succincte. Hic autem tangit eam magis diffuse. propter quod ab ea incipit persecutionem dicendorum in hoc libro. Dicit ergo [Et conuescens] scilicet Iesus cum apostolis suis quibus recumbentibus apparuit in die ascensionis ut refert Marcus in fine sui euangelij dicens Novissime autem recumbentibus illis undecim apparuit illis Iesus etc. [Et precepit eis ab Hierosolymis ne discederent] donec per spi

ritum sanctum redderentur apti ad publica-
tionem euangelij. ideo subitur sed expecta-
rent promissiones patris quam audistis in
quit per os meum. Johannis. xiiij. Paracly-
tus autem spiritus sanctus quem pater in no-
mine meo mittet ille uos docebit omnia etc.
[Quia Johannes quidem baptizauit aqua
solum.] Nam eius baptismus gratiam non
conferbat. [vos autem baptizabimini spiri-
tus sancto.] Ex hoc loco dixerunt aliqui qd
apostoli non fuerunt baptizati baptismo
christi qui est in aqua secundum qd habe-
tur Johannis quarto. Sed hoc non est con-
sonum dictis sanctorum nec etiam rationi.
Dicit enim saluator Johannis tertio. Nisi
quis renatus fuerit ex aqua et spiritu san-
cto non potest intrare in regnum dei. Et
ideo post illam domini sententiam nullus fa-
ctus est membrum christi nisi per susceptio-
nem sui baptismi uel alicuius suppletis e-
ius uicem. sicut est baptismus sanguinis et
flaminis. Preterea Paulus apostolus uoca-
tus ad fidem de mandato domini fuit ba-
ptizatus ut habetur actuus nono. et idem
tenendum est de alijs apostolis quauis non
sit scriptum. quia non omnia christi facta
sunt scripta ut dictum est supra. Item quia
Johannis quarto dicitur qd discipuli christi
baptizabant et non est uerisimile quin essent
baptizati eodem baptismo. Unde dicit Au-
gustinus ad Seleuciam qd credibile est disci-
pulos christi esse baptizatos eius baptismo
ut haberet baptizatos seruos per quos ce-
teros baptizaret. nec defuit humilitatis mi-
nister qui etiam pedes eorum lauit. unde su-
per illud Johannis. xiiij. Qui lotus est non
indiget nisi ut pedes lauet. dicunt doctores
aliqui qd illa lotio intelligitur de sacra-
mento baptismi. igitur quod dicitur hic [uos
autem baptizabimini spiritu sancto] intelli-
gendum est de receptione spiritus sancti in
signo uisibili de qua habetur in capitulo se-
quenti qui dicitur baptismus metaphorice.
eo qd gratia spiritus sancti unctio dicitur. p-
ma Johannis secundo capitulo. unctio autem
de liquidis est ut aqua. unde dicit glo. Ra-
bani qd in quibusdam libris sic habet. uos
autem ungimini spiritu sancto. [Igitur] hodie
circa dicta mouetur questio. Multi enim de
discipulis christi de regno eius adhuc car-
naliter sentiebant utpote nondum recepta

spiritus sancti gratia estimantes ipsum tem-
poraliter regnaturus. propter quod filij Se-
bedei petierunt qd unus ad dexteram eius
sederet. alius ad sinistram. Matthei decimo
Et regnum Israel temporale quod ablatum
erat a iudeis per romanos statim restitu-
endum. ideo quesierunt. Domine si in tem-
pore hoc etc. et quoniam hec questio erat
stulta repulit eam dicens. Non est uestrum
nosse tempora et momenta que posuit etc.]
quasi dicat. Non pertinet ad uos hoc scire
nec querere. sicut et petitionem filiorum Se-
bedei repulit ut stulta dicens. Nescitis qd
peratis. sed illud quod sequitur ad uos p-
tinet cum subditur. [sed accipietis uirtutem
spiritus sancti superuenientis in uos] ad con-
stanter et efficaciter euangelium predicandum
per orbem uniuersum. ideo subditur. [et eri-
tis mihi testes etc. Cumq; hoc dixisset ui-
dentibus illis eleuatus est] per modum su-
perius dictum in principio huius capituli.
[Cumq; intuerentur in celum euntem illum]
admirantes de ascensione tam gloriosa. Ec-
ce duo uiri] id est angeli in specie uiro-
rum [in uestibus albis] ad designandum solemni-
tatem huius ascensionis secundum qd dicit
Bregorius. [Uiri galilei] natione. Est enim
Galilea quedam pars Iudee de qua erant
apostoli saltem pro maiori parte [quid sta-
tis aspicientes in celum] quasi dicerent. Non
expectate qd Jesus amplius corporaliter ha-
bitet uobiscum sicut antea fecit. tamen uide-
bitis eum in fine mundi uenientem ad iudi-
cium. ideo sequitur. [Sic ueniet quemadmo-
dum uidistis eum euntem in celum] id est si-
cut ascendit in forma humanitatis gloriosa
sic ueniet ad iudicandum. [Tunc reuersi se-
re] Postquam descripta est sancti spiritus pro-
missio hodie consequenter ponitur promissi-
conueniens expectatio. que conuenientia ex
duobus ostenditur. Primum est perseverans
oratio. secundum est apostolici numeri rein-
tegratio. que ponitur ibi in diebus illis.
Circa primum dicitur. [Tunc reuersi sunt
in Hierusalem] sicut fuerat eis dictum Lu-
ce ult. uos autem sedete in ciuitate quoad
usq; induamini uirtute ex alto. [a monte
qui uocat Oliveti] unde christus ascendit
in celum et ubi antichristus fulminabitur si-
cut dictum est supra. ij. thessa. secundo capitu-
lo. [sabbati habens iter] id est distans a hodie

Capitulū

rusalez per mille passus qui faciunt dimidi
am laucam. et dicitur hic iter sabbati. quia
licebat iudeis in sabbato a sua ciuitate uel
loco tantum elongari. talis enim ambulatio
magis erat ad recreationem quam ad labores.
propter quod non erat contra sabbati qui
eterni. Et cum introissent cenaculum ascen
derunt. Est autem cenaculum solarium. et
sic prius ascenderunt et postea introierunt
cenaculum. Et est figuratiua locutio. sicut
cum dicitur a Noiamur et in media arma ru
amus. Ascenderunt autem discipuli duplici
de causa. Una ut essent secretius timentes
adhuc calumniam iudeorum quoad non ef
fent per spiritum sanctum roborati. Alia ut
ibi uacarent liberius orationi sicut postea
subditur. Ibi omnes etc. Consequenter po
nuntur apostolorum nomina. et patet usque
ibi Iacobus Alphaei scilicet filius. et dicitur
hoc ad differentiam scilicet precedentis Ja
cobi qui fuit filius Zebedei et Simon zelo
tes. quod dicitur ad differentiam Simonis
Petri et Judas Jacobi scilicet frater. fuit
enim filius Zebedei. Et dicitur Judas Jaco
bi ad differentiam Jude proditoris. Ibi om
nes erant perseverantes unanimiter in ora
tione. Perseuerantia enim est unitas cordi
um in bono que facit orationem exaudibi
lem cum mulieribus deuotis que secute fu
erunt Jesum a Galilea ut habetur a Nath.
xxvij. et maria matre Jesu quam associa
bant mulieres ille ex deuotione. et inter istas
mulieres et maria ponitur ad differentiam
et ad distinctionem. quia ista sola erat ma
ter et uirgo et fratribus eius. i. alios de
congregatione Jesu quorum plures erant
ibi. Et dicuntur eius fratres secundum mo
dum dicendi hebraicum quo illi de eadem
cognitione fratres dicuntur. Unde gen. xij.
Abraham Loth nepotem suum fratrem no
minauit dicens Ne queso sit iurgius inter
me et te et inter pastores meos et pastores
tuos. fratres enim sumus. In diebus illis
hic consequenter ponitur secundum dispo
sitionem ad spiritus sancti donum scilicet a/
postolici numeri reintegratio. Et diuidit
in duas partes. quia primo ad hoc induci
tur ratio. secundo subdit executio. ibi Et
statuerunt. Prima in duas. quia primo in
ducit Petrus scripturam ad propositum. se
cundo concludit intentum. ibi Oportet er

go. Prima adhuc in duas. quia primo Pe
trus scripturam allegat in generali inter
posito Jude casu. secundo in speciali. ibi Scri
ptum est enim. Circa primus dicitur In di
ebus illis id est in tempore medio inter as
censionem domini et pentecostes exurgens
Petrus tanquam principalis dixit quod
postea subditur. sed numerus existentium
ibidem interponitur cum dicitur. Erat au
tem turba hominum simul fere centum ui
ginti non dicitur fere eo quod spiritus sanctus
qui in Luca loquebatur dubitaret de nume
ri certitudine. sed in hoc seruabatur modus
numerantium qui cum modicum deficit in
magno numero exprimunt magnus nume
rum cum hac dictione fere. per hoc designa
do quod illud quod deficit modicum est quasi
nihil reputandum ut habetur in libris phy
sicozum. et subditur uerbum Petri cum dici
tur. Viri fratres oportet impleri scripturas
quam predixit spiritus sanctus cuius uer
bum non potest esse falsum per os David
sicut uidebitur in parte sequenti. Sed iter
ponitur casus Jude proditoris. ideo subdit
de iuda qui fuit dux eorum qui comprehen
derunt Jesum. ut pater Iohannis. xviij. Iq
connumerat erat in nobis id est unus de
duodecim apostolis. a Nathi decimo. et for
titus est sortem etc. id est dignitatem apo
stolicam quam non habuit a casu uel p
sortem sed per christi electionem. sicut dicitur
Iohannis sexto Nonne duodecim uos ele
gi et unus ex uobis diabolus est. Sortis enim
aliquando accipitur pro parte. et sic accipi
tur hic. quoniam in parte apostolorum uo
catus est. et hic quidem possedit agrum de
mercede iniquitatis id est possideri fecit ab
alijs. quia triginta denarios quibus inique
christum uendiderat in templo proiecit ex
quibus principes sacerdotum emerunt agere
pro sepultura peregrinorum ut habet a Nathi.
xxvij. Aliqui autem dicunt quod Judas
fuit ibi sepultus. et sic possedit agrum illum
Sed hoc non est uerisimile. quia principes
sacerdotum erant intenti circa mortem chri
sti procurandam. propter quod non ita ci
to emerunt agrum illum. nec etiam ager il
le emptus statim fuit pro sepultura disposi
tus. et sic uidetur fuisse tractus temporis in
termedius ex uerbis a Nathi. xxvij. Et
proiectis argenteis etc. uidetur eadem die se

suspendisse. Propter quod expositio prima
melior uidetur. [7] suspensus crepuit medi/
dus ut pena responderet culpe. Iustum e/
nim erat ut viscera que tantam perditione
conceperant enormiter caderent. Et notus
factum est 7c. [scilicet enorme factum Jude.
ita ut appellaretur ager] emptus de pre/
cio sanguinis christi [lingua eorum]. i. prin/
cipum sacerdotum qui emerunt agrum il/
lum a Nathei. xxvij. [alchedemach] Scien/
dum uero qd ille due dictiones agrum san/
guinis i latino signantes non pprie hebrai/
ce sunt sed magis syriace. tamen lingua he/
braica 7 syriaca sunt ualde ppinque ut di/
cit Hieronymus in plogo galeato. homines
autem notabiliter litterati magis utebantur
lingua syra qz hebreica. unde 7 libri eorum q
sunt extra bibiam p magna parte scripti
sunt in ideomate illo litteris tamen hebrai/
cis. quod de facili potest fieri. quia littere
hic 7 ibi sunt eiusdem numeri 7 soni. diffe/
rentes tantum characteribus ut dicit Hiero/
nymus in plogo galeato. [Scriptum e] Al/
legata scriptura David in generali 7 in t/
posito casu Jude hic consequenter ponitur
dicta scriptura in speciali dum dicitur [scri/
ptum est enim in libro psalmorum] qui dicitur
vnus liber non ab unitate auctoris qz mul/
ti psalmos fecerunt ut dictum fuit in prin/
cipio illius libri. sed ab unitate collectionis.
quia psalmi a diuersis auctoribus compo/
si fuerunt collecti per Esdras ut commu/
niter tenetur 7 in uno uolumine repositi. ut
ibidem fuit plenius declaratum. [Fiat com/
moratio eorum deserta 7 non sit qui inha/
bitet in ea] hoc scribitur psalmo. lxxvij. [7]
episcopatum eius accipiat alter] hoc scribi/
tur psalmo centesimo octauo. vterqz tamen
psalmus intinuat a David tanqz ab aucto/
re. Coniungit autem beatus Petrus istas
duas auctoritates simul. qz loquuntur de pe/
na pro morte christi inflicta. Prima enim lo/
quitur de pena sacerdotum mortem christi
procurantium. sicut dictum fuit plenius sup/
psalmum illum. In pena enim mortis christi
templum 7 ciuitas Hierusalem combusta fu/
erunt per romanos 7 sacerdotes partim in/
terfecti 7 partim captiuati. Et hoc e quod
David predixit [Fiat commoratio]. i. habi/
tatio eorum deserta 7c. Secunda uero loq/
tur de pena Jude pditionis q christum uen/
didit principibus sacerdotum sicut ibidem fuit
dictum. Isto. n. iuda p suspensionem mortuo
a Nathias successit ei ad apostolatu ut pate/
bit infra. apostolatus uero episcopatus dicitur.
vñ 7 ipi sunt successores apostolorum secundum
q dicitur in decretis. xxi. di. c. in nouo testame/
to. 7 hoc e quod dicitur episcopatu eius. s. iude
accipiat alter. Oportet ergo. Allegata scri/
ptura ad ppositum. Hic consequenter Petrus
concludit intentu dicens. Oportet ergo. Iad re/
integrandu numeru apostolicu ex his uiris
q nobiscum sunt 7c. Iq per experientiam no/
runt conuersatione Jesu christi 7 eius opati/
cipiens a baptismo Johis. Non. n. legitur
Jesum docuisse publice 7 miracula fecisse ni/
si postq baptizatus fuit a iohanne. testem
resurrectionis eius 7c. 7 etiam aliorum ad fi/
dem christi pertinentiu. resurrectio tñ expi/
mitur qz conuersatio christi 7 miracula que
fuerunt in palam coram hominibus non sic in/
digeant testimonio sicut resurrectio que
manifestata tantu apostolus 7 alijs discipulis
fuit. [Et statuerunt] Posita allegatio Petri
hic consequenter ponit executio facti. nam alij
statim acquieuerunt eius dicto tanqz ronabi/
li. ideo dicitur [Et statuerunt duos] istos non
distinguerunt ab alijs p sortem sed p electi/
onem tanqz magis notabiles in scientia et
facto christi experientia [Ioseph qui uocaba/
tur Barnabas] iste est ille q infra uocatur
Barnabas ut aliqui dicunt [qui cognomi/
natus est iustus] ex euidencia sanctitatis q
ronabiliter hic exprimitur. ne repulsus ab
apostolatu tanqz indignus uideretur. vñ cum
Paulo postea ad apostolatum assumptus est
infra. xii. ca. ut similiter dicitur predicti. Sz
melius uidetur dicendum q fuerit alius ut ple/
nius dicitur infra. iij. ca. [7 orantes dixerunt
Tu dñe 7c.] Sz enim istos elegerunt ut no/
tabiliores alijs ut dictum est. tñ ignorabant
quis eorum esset dignior ad apostolatum. p/
pter quod sup hoc implorauerunt diuinum
iudicium p temptationem sortium secundum
q dicitur puerb. xvi. Sortes mittunt in sinu sz
a dño tempant 7 dederunt sortes eis 7c. 7
p q iste ioseph fuit cognatus christi ut di/
cet infra 4. ca. 7 sibi pposuit a Nathiam. p
hoc ostendit q ad officia ecclesiastica no snt
hōies ex consanguinitate pmouendi. Ad ma/
iorem huius auctoritatis intelligentiam que/
ritur hic Utrum uti sortibus sit licitum.

Capitulū

Ad quod dicendum q̄ uti sortibus est ex uario euentu seu dispositione alicui rei sensibilibus preposite determinare aliquod dubium uel incertum. sicut ex uestucis propositis per hoc q̄ aliquis accipit breuiorem uel longiorem. seu in proiectione taxillorum ex hoc q̄ aliquis proiecit plura puncta uel paucoia uel ex consimilibus aliquod dubium inter homines determinatur. et si hoc fiat ad alicuius rei diuisionem inter homines ut per hoc determinetur quam partem quis accipiat uocatur sortis diuisionem. Si autem hoc fiat ad aliquid determinate agendum uocatur sortis consularia. Igitur si dispositio uel euentus sortitum expectetur a fortuna tantum nullum uicium est si mittantur sortes ad determinandum inter homines quam quis partem accipiat alicuius rei et hoc ex communi consensu committitur fortune. causa tamen motiua potest esse peccatum. ut si propter cupiditatem propriam uel aliquod uicium non possunt concorditer uel alio modo diuidere. Si autem dispositio sortium uel euentus non expectetur solum a fortuna sed ab alia causa. hoc est dupliciter. vno modo a causa corporali ut a dispositione stellarum et sic cum actus stellarum ad hoc se non extendat. superstitiosum est et illicitum et non caret occulto pacto demonum. Alio modo quia expectatur euentus et dispositio sortium a causa spirituali dirigente. Et hoc est dupliciter. vno modo a demone et hoc est illicitum. quia includit familiaritatem et pactum cum demonibus. Alio modo a deo expectatur immediate uel mediantibus angelis sanctis. et hoc non est illicitum secundum se si fiat cum reuerentia debita. unde dicitur proverbioꝝ. xvj. Sortes mittuntur in sinum sed a domino temperantur. Potest tamen hoc pactum quadrupliciter incidere. Primo si absque ulla necessitate ad sortes recurratur. hoc enim uidetur ad dei temptationem pertinere. unde dicit Ambrosius super Lucam Qui sorte eligitur humano iudicio non comprehenditur. Secundo si quis etiam in necessitate absque reuerentia debita sortibus utatur. Unde super actus apostolorum dicit Beda Siqui aliqua necessitate compulsi deum putant sortibus apostolorum exemplo esse consulendus videant hoc ipsos non nisi collecto fratrum ceru et precibus ad

deum suis egisse. Tercio si diuina oracula ad terrena negocia conuertantur. Unde dicit Augustinus ad inquisitiones ianuarij his qui de paganis euangelicis sortes legunt. Cui optandum sit q̄ hoc faciant potius quam demonia consulenda concurrant tamen mihi dispiciet ista consuetudo ad negocia scularia et ad uite huius ramitatem diuina oracula uelle conuertere. Quarto si in electionibus ecclesiasticis que ex spiritu sancti inspiratione fieri debent aliqui utantur sortibus. Unde dicit Beda super actus apostolorum ad Mattheum ante pentecosten ordinandus sorte queritur. quia nondum erat sancti spiritus plenitudo in ecclesia dei effusa. Septem autem diaconi postea non sorte sed electione discipulorum ordinati sunt. propter hoc prohibetur rationabiliter talis electio. extra de sortilegijs capitulo ultimo. Non tamen peccauerunt apostoli eligendo ad Mattheum per sortes. quia non erat prohibitum. et quia fecerunt hoc familiari consilio spirituliancti. quod non est trahendum ad consequentiam. maxime quia homines non sic usi fuissent premitendo orationem deuotam. Sic enim licitum erat ante prohibitionem ut dictum est. Secus autem est in temporalibus que ordinantur ad terrena disponenda. et ideo in electione illorum possunt homines uti sortibus sicut et in diuisione rerum temporalium ut predictum est. Si uero necessitas aliqua alia ab electione dignitatis ecclesiastice imminet licitum est cum debita reuerentia sortibus diuinum auxilium implorare. Unde dicit Augustinus in epistola ad Theonozatum Si inter dei ministros sit disceptatio qui eorum tempore persecutionis maneat. ne fuga omnium qui eorum fugiant ne morte omnium deseratur ecclesia. si hec disceptatio aliter non poterit terminari. quantum mihi uidetur qui maneat et qui fugiant sorte eligendi sunt. et hoc modo usi sunt sortibus uiri sancti qui in ueteri et nouo testamento usi fuisse sortibus leguntur sicut Josue iudicio sortium puniunt Achor. Josue. vij. et Saul in oratione deprehendit Jonathan filium suum mel comedisse. primo regum 4. et Zacharias sorte exiit ut incensum poneret. Luce primo. Et sic patet responsio ad questionem.

Capitulum. ij.

Cum complerentur. Premissa promissione et expectatione debita spiritus sancti hic consequenter ponitur adimpletio promissi. Et dividitur in duas partes. quia primo describitur hec adimpletio. secundo adimpletionis admiratio. ibi Erant autem. Circa primum notatur impletionis tempus cum dicitur. Et cum complerentur dies pentecostes id est quinquaginta dies. a pentha quod est quinq; et coite quod est decem. Quinquagesima namq; dies a paschate celebris erat apud iudeos in memoriam beneficii date legis que fuit data in monte synai Exo. xx. Quinquagesima die a principio egressionis de egypto. Et convenienter illa die infusum fuit apostolis spiritus sancti donum per quod lex evangelica impressa fuit et firmiter radicata in cordibus eorum. Et erant omnes pariter in eodem loco pariter corpore et animo et factus est repente sonus de celo tanquam spiritus uehementis id est venti uel tonitruum. non tamen apostoli uel alij cum eis existentes fuerunt territi deo hoc faciente in signum quod datur eis spiritus sanctus qui est consolator cordium et repleuit totam domum insolita claritate ubi erant sedentes id est manentes eo modo quo dicitur de utro. secundo Et sedistis in cadesbarne multo tempore. id est mansistis. Apostoli enim tunc erant in oratione ut probabiliter creditur ex preecedentibus ubi dicitur quod erant perseverantes in oratione que non fit communiter sedendo sed magis flectendo genua uel stando. Et apparuerunt illis uisibiliter oculis corpora libus dispartite lingue tanquam ignis ad signandum signo uisibili exterius inuisibili gratiam sancti spiritus receptam interiorius per quam essent feruidi in amore dei et loquentes in omnibus linguis ad publicationem euangelij. ideo subditur. Et ceperunt loqui uarijs linguis secundum quod dicit hic glossa. Apostoli non solum loquebantur et intelligebant omnia ideomata. sed ipsis loquentibus in uno ideomate quodcumque esset illud. omnes audientes quantumcumque essent diuersorum ideomatum intelligebant quilibet ideoma proprium uirtute diuina hoc faciente. Sicut enim per rebellionem ad deum diuise sunt lingue. genesis. xj. ita per

infusionem spiritus sancti sunt unite. Erant autem hic consequenter ponitur sequens huius dicti admiratio. quia non fuerat uisum simile uel auditum. ideo dicitur. Erant autem in Hierusalem habitantes iudei uiri religiosi id est in cultu diuino deuoti ex omni natione que sub celo est. qui conuegnant in Hierusalem ratione festi. Iudei enim captiuati per Salmanazar regem assyriorum non redierunt in iudeam sicut dictum fuit Osee primo. Similiter captiuati per regem caldeorum non redierunt omnes quous haberent licentiam redeundi. sed remanserunt multi amore filiorum quos ibi genuerant et propter possessiones quas ibi adquisierant detenti sicut dictum fuit Eisdre primo. Similiter multi captiuati per Antiochum regem grecorum et diuersis gentibus uenditi remanserunt. Ueruntamen aliqui eorum magis deuoti propter reuerentiam templi ueniebant aliquando in Hierusalem maxime in solemnitatibus magnis quarum una erat pentecostes. Facta autem hac uoce scilicet spiritus uehementis uel apostolorum et aliorum cum eis existentium deum uoce magna laudantium qui prius timore ducti non audebant loqui conuenit multitudo et mente confusa est id est stupefacta et admirata. Et subditur causa cum dicitur. quoniam audiebat unusquisque etc. quia tale miraculum nunquam fuerat uisum uel auditum. Et patet littera in qua nominantur habitatores diuersarum regionum in quibus sunt diuisa ideomata totaliter. sicut in Judea et Roma et pluribus alijs. uel in parte sicut lingua bicardica et gallica distinguuntur. et sic erat in Mesopotamia que est pars Syrie et Judea quarum lingue sunt propinque ut dictum est supra. Iudei quoque. id est illi de tribu Judea et profeliti id est conuersi de gentilitate ad iudaismum. Alij autem irridebant credentes eos ebriosos esse. Stans autem posita confirmatione apostolorum per donum spiritus sancti hic consequenter ponitur per eos publicatio euangelij. Licet autem per omnes apostolos publicatus fuerit euangelij in diuersis partibus mundi. Lucas tamen persequitur tantum predicationem Petri et Pauli. tunc quod isti duo fuerunt inter alios precipui tum quod facta istorum uidit et maxime Pauli cuius fuit individuus comes sicut dicit Hieronymus in libro illustris uiroz. Et sic residuum

Capitulū

huius libri in duas partes diuiditur. quia primo describitur predicatio Petri. et secundo Pauli capitulo. xiiij. Prima in duas. quia primo ponitur predicatio Petri facta iudeis. secundo gentilibus. capitulo decimo. Prima adhuc in duas. in partem principalem. et in incidentalem que incipit capitulo. vj. Prima adhuc in duas. quia primo ponitur predicatio Petri uerbo. secundo facto adiuncto miraculo tercio cap. Prima adhuc in duas. quia primo Petrus remouet estimationem falsam. secundo declarat ueritatem. ibi Sed hic est. Circa primum dicitur [Stans autem Petrus] constanter et intrepide [cum undecim apostolis eleuauit uocem suam] ut loqueretur magis auctentice [Uiri iudei] qui habetis noticiam scripturarum. et maxime [qui habitatis Hierusalem] in qua tunc uigebat studium legis et prophetarum [non enim sicut uos estimatis] erronee [hi enim] sunt cum sit hora diei tertia] tunc enim incipiebant comedere homines hora sexta et maxime iudei qui erant magis temperati. eo quod erant cultores unius dei. et potissime in Hierusalem ubi uigebat ille cultus. Dicit igitur [cum sit hora diei tertia] quasi diceret Adhuc non est comedendi et bibendi hora. [Sed hoc est] Hic consequenter Petrus declarat ueritatem. et diuiditur in tres partes. quia primo ponitur declaratio. secundo audientium conuersio. ibi Hic auditis. Prima in duas. quia primo Petrus declarat propositum per Iohannis uerbum. secundo per Dauid dictum. ibi Uiri israelite Circa primum allegat scripturam que habetur in principio tertijs capi. Joelis prophete secundum signationem ueritatis hebraice ut ibidem dixi Circa quod sciendum quod angeli apparentes in ascensione christi eam declarantes simul denunciauerunt aduentum eius ad iudicium dicentes Hic Iesus qui assumptus est a uobis in celum sic ueniet etc. sicut expositum est supra. Datio autem spiritus sancti in signo uisibili fuit manifestatio glorie christi ad dexteram patris assumpti secundum quod dicitur Iohannis septimo Nondum erat spiritus sanctus datus. quia nondum erat Iesus glorificatus. Et ideo Iohannes propheta simul predixit effusionem spiritus sancti et signa precedentia iudicij. In hac eius igitur auctoritate primo denuncia-

rum cum dicitur [Et erit in nouissimis diebus] id est in diebus noui testamenti. qui dicuntur nouissimi eo quod non succedet aliud testamentum. propter quod dicitur infra per Iohannis secundo Filioli nouissima hora est. et hebraice primo Nouissime diebus istis locutus est nobis in filio etc. [Effundam de spiritu meo super omnem carnem] quod exponit r. s. a. super Iohalem. Super omnem carnem. id est super omnem hominem cuius cor erit tenerum ad modum carnis. id est non obstinatum in peccatis. et ad hoc inducit auctoritatem Ezechiel. xxvj. Auferam cor lapideum de carne uestra et dabo uobis cor carneum. Dicit etiam idem doctor hoc implendum tempore messie. et in hoc dicit uerum. sed errat dicens futurum quod de preterito est impletum. Corda uero apostolorum erant tenera per deuotionem et disposita ad spiritus sancti receptionem. ut patet per predicta. Potest etiam aliter exponi Super omnem carnem id est super iudeos et gentiles sicut habetur infra decimo capitulo. Propter quod dicitur Ro. x. Non est distinctio iudei et greci. Nam idem dominus omnium diues in omnes qui inuocant illum habundanter dando eis spiritum sanctum. [et prophetabunt filij uestri et filie uestre] id est indifferenter dabitur spiritus sanctus personis utriusque sexus. Unde et cum apostolis fuerunt mulieres in die pentecostes. ut patet ex predictis que receperunt spiritum cum eis. Dicitur etiam actuum. xxi. quod Philippo erant quattuor filie uirgines prophetantes. Et de uiris actuum. xiiij. dicitur Erant in ecclesia que erat Antiochie prophete et doctores etc. [Iuuenes uestri] id est hominibus cuiuslibet etatis dabitur spiritus prophetie [somnia somniant] id est revelationes diuinas in somnijs habebunt ad quas percipiendas tunc anima magis est disposita propter quietationem sensuum exteriorum sicut plenius in principio libri psalmorum dixi. [et quid super seruos meos et ancillas] generaliter enim in primitiua ecclesia omnibus baptizatis per impositionem manuum apostolorum datur spiritus sanctus in signo uisibili. ut patet actuum. ix. et in pluribus alijs locis. et adhuc datur inuisibiliter omnibus baptizatis nisi obexponatur. [Et dabo] Hic ponitur denuncia-

tio signorum diem iudicii precedentium cunctis dicitur [Et dabo prodigia in celo sursum et signa in terra deorsum] secundum quod dicitur Luce. xxij. Erunt signa in sole et luna et stellis in terris pressura gentium etc. [Sanguinem] nam persecutio antichristi prece- det aduentum christi in qua fundet sanguis innocentium [et ignem] scilicet conflagrationis precedentem aduentum iudicis. [Sol couertetur in tenebras] non secundum res sed secundum apparentiam. quia nubes densis abscondetur eius lumen [et luna in sanguinem] similiter secundum apparentiam. sicut rubra uidetur quando eclipsim patitur. [antequam ueniet dies domini] id est dies iudicii [magnus] Nam omnes ibi comparebunt [et manifestus] Nam occulta cordis nostri tunc manifesta erunt. Et erit non in die iudicii sed ante. Prophete enim loquentes de uno tempore transierunt ad aliud. [quicumque inuocauerit nomen domini] fideliter et perseveranter [saluus erit] salute eterna. Ro. x. Corde creditur ad iusticiam. ore autem confessio fit ad salutem. [Uiri israelite] Hic consequenter Petrus declarat propositum per auctoritatem. Et diuiditur in duas partes secundum duplicem eius auctoritatem. secunda ibi Non enim David. Prima in tres. quia primo auctoritas introducit. secundo ad propositum applicatur. ibi Uiri fratres. Tertio intentum concluditur. ibi Dextera igitur. Prima adhuc in duas. quia primo intentum proponitur. secundo auctoritas inducitur. ibi David enim. Circa primum excitat attentionem audientium dicens [Uiri israelite] ad quos missi fuerunt prophete [audite uerba hec] que non sunt deridenda sed magis attente audienda cum sint prophetarum oracula. Consequenter proponit christi mortem et resurrectionem dicens [Jesum nazarenum uirum probatum a deo in uobis] id est coram uobis [uirtutibus] id est operibus uirtutibus [et prodigijs] id est miraculis maioribus ut in resurrectione mortuorum et consimilibus [et signis] scilicet minoribus ut in infirmitatum curationibus [que fecit deus] scilicet tota trinitas [per illum] id est per hominem christum. in quantum enim humanitas erat organum diuinum diuinitati coniunctum. sicut manus suo modo est ar-

tificis organum [in medio uestri sicut scitis] quasi diceret sic est euidens quod non potestis negari. [Hunc diffinito consilio et prescientia dei traditum] pro mundi salute et maxima charitate. Judas tamen tradidit eum ex cupiditate et malignitate quorum actor non est deus [per manus iniquorum affligentes interemistis] scilicet per manus militum Pilati qui gentiles erant et idola tre [quem deus suscitauit solutis doloribus inferni] quantum ad ipsum eo quod ipsum non leserunt et quantum ad presentes sacros quos inde absoluit. quibus. n. ibi non sentirent penam sensus habent tamen penam damni in quantum retar- dabantur a uisione et fruitione dei. quod erat mentis afflictum secundum illud pro- uerbio. xij. Spes que differtur affligit animam. [iuxta quod impossibile erat tene- ri] id est detineri. Non enim peccatum aliquod contraxerat sed ad omne peccatum de- struendum uenerat. [David enim] Hic consequenter inducit auctoritatem David ad propositum que habetur psalmo. xv. et intelligitur de christo ad litteram sicut ibidem fuit ostensum. ideo in persona eius dicitur [Providebam dominus coram me semper] Nam anima christi ab instanti creationis habuit continue claritatem diuine uisionis. [quoniam a deo extris est mihi ne commouear] Ex hoc enim quod humanitas christi erat organum diuinitatis coniunctus ut dictum est. non potuit moueri ad aliquod nisi secundum uoluntatem deitatis. propter quod nullus inordinatus motus potuit resurgere in christo ex iniurijs sibi illatis aut ex quibuslibet alijs causis. Et quia hoc erat anime christi causa dilectionis spiritualis. ideo subdit [propter hoc delectatum est cor meum] interius [et exultauit lingua mea] prumpens exterius in laudem diuinam sicut dicitur Luce. x. In ipsa hora exultauit Jesus in spiritu. s. [Insuper et caro mea] ab anima sepata [requiescit] in sepulchro [in spe]. i. certa resurrectionis expectatione [quoniam non dereliquens animam meam] a corpore sepata [in inferno]. i. in sanctorum limbo in qua fuit per xxix. horas tantum. s. ab hora nona ferie sexte in qua fuit sepata a corpore usque ad diluculum diei dominice in quo secundum communem opinionem erat corpori reunita. ideo subditur [neque dabis] id est dari permittes [sanctum tuum] id est corpus meum sanctifica-

Capitulū

tum [uidere corruptionem] id est putrefactionem uel incinerationem. Si tamē accipiatur corruptio pro morte sic fuit ibi corruptio. quia corpus christi fuit uere mortuum per separationem anime a corpore. Utrūque tamē mansit diuinitati unitum. scilicet anima existens in limbo et corpus iacens in sepulchro. [Notas mihi fecisti uias uite] per accelerationem resurrectionis mee [replebis me iocunditate] quia resurrexit in corpore glorioso quod fuit prius passibile et mortale et sic habuit materiam iocunditatis ex sui corporis glorificatione. [Cum facie tua] id est cum clara uisione essentie diuine quā habuit anima christi ab instanti creationis sue. ideo dicitur [cum facie tua] id est cum uisione faciei tue iam prius habitata. [Uiri fratres] hic consequenter dicta auctoritas ad propositum applicatur ostendendo quod non loquitur de persona David sed de persona christi cum dicitur [Uiri fratres] id est israelite sicut et ego [liceat audacter dicere ad uos] tanquam uerum manifestum de patriarcha David quomodo defunctus et sepultus est] ut patet tercio regum secundo. [et sepulchrum eius est apud nos] in quo iacuit per tanta tempora corpus eius quod putrefactionem passum est et incinerationem. propter quod dicta auctoritas intelligi non potest de ipso. Ideo consequenter ostenditur quod intelligenda est de christo cum dicitur [propheta ergo cum esset domini cum sciret quod iureiurando et cetera.] sicut habetur psalmo centesimo. xxxi. Iurauit dominus David ueritatem et cetera. quod principaliter intelligitur de christo descendente a David secundum carnem ut dictum fuit ibidem. ideo subditur [prouidens locutus est de resurrectione christi] in auctoritate predicta que in ipso impleta est ut patet ex dictis. ideo sequitur [neque derelictus est etc.] et patet littera. [Dextera] hic concluditur intentus de collatione sancti spiritus a deo. Circa quod sciendum quod hec collatio non erat implenda ante christi ascensionem ut dicitur Iohannis septimo. Nondum erat spiritus datus. quia nondum erat Iesus glorificatus. ideo concludit [Dextera igitur dei] id est eius potentia [exaltatus] ad celestia [et promissione spiritus sancti accepta] qua sedet ad dextram patris sicut erat sibi pro-

missum psalmo centesimonono. Sede a dextris meis etc. [effudit hunc] spiritum [quem uos uidetis] in linguis igneis [et auditis] in uarijs linguis. Erant enim hec signa sensibilia ad designandum spiritum sanctum habitantem in cordibus eorum. Sciendum autem quod sicut miracula fiebant a tota trinitate sicut a causa principali. et ab humanitate christi sicut a causa instrumentali coniuncta ut dictum est supra. ita intelligendum est de hac uisione spiritus sancti. [Non enim] hic ponitur secunda auctoritas ad propositum quo habetur psalmo centesimonono. qui psalmus ad litteram intelligitur de christo ut ibidem diffusius declarauimus. Dicit igitur [Non enim David ascendit ad celos] sed fuit sepultus et incineratus ut predictus est. [dicit autem ipse] de christo [dixit dominus] pater [domino meo] id est filio eius incarnato. per hoc enim probatur diuinitas christi. Matthei. xxij. quia si esset homo purus David non uocaret eum dominum cum esset filius eius naturalis tantum et non dei sed tantum adoptiuus sicut David et alij sancti. [Sede dextris meis] id est ad equalitatem patris secundum diuinitatem. et in portioribus bonis secundum humanitatem. [donec ponam etc.] Per hoc non est intelligendum quod christus debeat aliquando dimittere sessionem ad patris dexteram quia ly donec aliquando tenetur finite scilicet quando significat terminum eius cui coniungitur. ut cum dicitur sedete hic donec ueniam. aliquando uero tenetur indiffinitate. ut cum dicitur Iste non penituit donec uixit etc. id nunquam. quia post mortem penitere non potuit. et hoc modo tenetur cum dicitur [Sede a dextris meis donec ponam inimicos tuos scabellum etc.] sibi tibi totaliter subiectos. Si enim accipiatur christus secundum diuinam naturam omnia sunt ei subiecta ab eterno secundum fiendorum dispositionem non tamen quantum ad executionem sed solum in tempore in quo habet esse. Si uero consideretur quantum ad naturam humanam sic omnia sunt ei subiecta auctoritative a principio incarnationis ex unione ad uerbum. Executiue uero omnia ei erunt subiecta in fine mundi cum in omni beate exercebit suam uoluntatem bonos premiano et malos puniendo. et sicut scabellum

teritur pedibus 7 eis supponitur. ita mali conterentur in penis 7 supponentur christi secundum humanitatem que per pedes designatur. propter quod concludit [Cer- tissime ergo sciat omnis domus israel] absq[ue] hesitatione aliqua. [quia 7 dominum e- nim et christum fecit deus] id est tota tri- nitas [hunc Jesum] humanitatem eius uni- endo uerbo et ad patris dexteram exal- tando [quem uos crucifixistis] per igno- rantiam quidem quantum ad populum com- munem. sed per inuidias 7 maliciam quan- tum ad principes sacerdotum. [Istis audi- tis] Postquam est posita Petri predicatio. Iste consequenter ponitur auditorum con- uersio. 7 secundo eorum conuersatio. ibi E- rat autem. Circa primum dicitur [Istis au- ditis compuncti sunt corde] de christi mor- te. 7 dixerunt etc. Parati obedire [peniten- tiam agite] peccata preterita detestando. aliter poneretur obex spiritui sancto. [Et baptizetur unusquisq[ue] uestrum in nomine Jesu christi] In hac enim forma baptizau- runt in primitiua ecclesia consilio spiritus sa- cti ut nomen christi quod erat apud inde- os contemptum 7 odiosum. amabilem redde- retur 7 uenerandum. quo facto redijt eccle- sia ad formam a christo institutam. Math. ultimo. Baptizantes eos in nomine patris 7 filij 7 spiritus sancti. Ueruntamen in no- mine christi intelligitur tota trinitas. Chri- stus enim grece dicitur unctus latine. 7 sic in nomine christi intelligitur pater r[eg]ens 7 filius unctus 7 ipsa unctio que est spiri- tussanctus. [In remissionem peccatorum ue- strozum] quia baptismus delet omnia pec- cata quantum ad penam 7 culpam. [Et ac- cipietis donum spiritus sancti] quod tunc da- batur baptizatis in signo uisibili per im- positionem manuum apostolorum. ut habetur infra decimo capitulo 7 undecimo. [Uobis enim repromissio] predicta facta per Iobe- lem prophetam ut dictum est supra. Cete- ra patent usq[ue] ibi [Saluamini a generati- one ista praua] scilicet iudaica que pro ma- iori parte remansit in infidelitate obstinata 7 apposite sunt ad numerum fidelium [i] die illa] scilicet pentecostes ut patet ex p[re]dictis [circiter tria milia] in signum huius bapti- zationis fiebat antiquitus baptismus gene- ralis in die pentecostes. [Erant autem]

Iste consequenter ponitur conuersorum co- uersatio cum dicitur [Erant autem perse- uerantes in doctrina apostolorum] quantum ad fidem 7 mores [7 communicatione fracti one panis] tum quia quotidie communica- bant. tum quia communes cibos sicut 7 ce- tera communia habebant. [Fiebat autem omni anime] id est omni homini denomina- do totum a parte digniori [timor] tum p[ro]pter predicationem Petri. tum propter mi- racula que per apostolos fiebant. ideo sub- ditur [Multa quoq[ue] etc.] [Omnes etiam q[ui] credebant] in christum [erant pariter] in si- gnum charitatis [et habebant omnia com- munia] in signum fraternitatis. 7 ex hoc omnis religio habuit exordium in qua no- licet habere proprium possessiones quoq[ue] id est agros 7 uineas [7 substantias] id est pecora 7 consimilia [uendebant] ut de pre- cio committere omnibus prouideretur tamē secundum indigentias eorum. [Quotidie quoq[ue] perdurantes unanimiter in templo] ubi erat locus orationis quo ad omnes. 7 predicationis quo ad apostolos. [7 frangen- tes circa domos panem] in reditu suo de te- plo [sumebant cibum exultatione] mentis in deum [7 simplicitate cordis] id sine plu- ra dolositatis 7 simulationis. [collaudantes deum] de beneficijs acceptis [7 gratiam ha- bentes ad omnem plebem] ut sic de quoli- bet eorum posset dici quod de sancto Se- bastiano legitur. Necessse erat ut quem de- us tanta perfuderat gratia ab omnibus a- maretur. [Deus autem augebat] supple- merum eorum [qui salui fiebant] per rece- ptionem fidei catholice [quotidie] 7 non so- lum in die pentecostes sed etiam in alijs di- ebus sequentibus [in idipsum] id est in uni- onem apostolice doctrine.

Capitulum. iij.

Etrus autem Iste consequen- ter describitur [predicatio Pe- tri] adiuncto miraculo. Et diui- ditur in tres partes. quia primo ponit ope- ratio miraculi. secundo predicatio Petri. ibi [Uidens autem petrus 7 cetera. tertio excita- tio zeli] quarto capitulo. Circa primum no- tatur hora cum dicitur [Petrus autem 7 Jo- hannes ascendebant in templum] id est in atrium mundorum quod erat orationis lo- cus [ad horam orationis nonam] tribus e-

Capitulū

nim horis in die orabant iudei. vnde dicit
 Daniel. vi. 9. Daniel tribus temporibus
 in die orabat cōtra Hierusalem scilicet ma-
 ne. hora nona. et uespere. [Et quidam vir
 qui erat claudus ex utero matris sue] ex
 quo miraculum fuit euidentius q̄ si fuisset
 claudus ex aliquo accidentaliter [baulaba-
 tur] quia non solum erat claudus sed etia
 sic contract⁹ q̄ non poterat incedere [quem
 ponebant quotidie ad portam templi que
 dicitur speciosa] ita ut dicunt aliqui est il-
 la porta quam edificauit Joathan rex iuda
 sublimissimam. ij. paralip. xij. sed si intelli-
 gebant de porta eadem numero quam edi-
 ficauit Joathan non est uerum. nam illa fu-
 it combusta per caldeos. quarto reguz ulti-
 mo. potuit tamen alia in eodem loco reedi-
 ficari ad similitudinem prime. et retinuit no-
 men antiquum [ut peteret elemosynam] si-
 cut consuetum est talibus qui non possunt
 lucrari uictum suum. Cetera patent usque
 ibi [respice in nos]. i. considera nos pau-
 peres nihil tibi dare ualentes ut dicunt a-
 liqui. et uidetur hoc glosa interlinearis di-
 cere. Sed saluo iudicio meliori uidetur aliē
 dicendum. Si enim sic petrus ei respondis-
 set spem recipiendi aliquid ab eis sibi non
 dedisset sed magis contrariuz. et tamen sub-
 datur [Et ille intendeat] in eos sperans
 se aliquid accepturum ab eis. Ideo dicendū
 q̄ Petrus et Johannes qui erant ualde mi-
 sericordes respexerunt eum clementib⁹ ocu-
 lis cogitantibus sibi melius dare q̄ pete-
 bat. ideo dixit ei Petrus [Respice in nos]
 non in nostra. propter quod subditur [Ar-
 gentum et aurum non est mihi] memor illi⁹
 precepti Nolite possidere aurum et argen-
 tum etc. ut dicit glosa. [Quod autem habeo
 hoc tibi do] quod enim per amicos possu-
 mus quodammodo per nosiplos possumus
 octauo eibicor. Sanitatem autem illam po-
 terat Petrus dare uirtute domi sui et ami-
 ci Jesu christi. ideo subditur [In nomine Je-
 su christi]. i. in uirtute eius [surge et ambu-
 la] neutrum enim antea poterat. [et proti-
 nus consolidate sunt bases eius] id est cru-
 ra et tybie quibus innititur corporis pon-
 dus [et plante] id pedes usq; ad ultimaz su-
 perficiem [et exiliens stetit et ambulabat] in
 quo quo ostenditur curatio perfecta et i in-
 stanti quam solus deus potest facere. [et in

trauit cum illis i templum] ut redderet deo
 gratias de tanto beneficio. Cetera patent
 usq; ibi [ad porticum que appellabatur sa-
 lomonis] Porticus enim illa quam fecit sa-
 lomon in templo fuit per caldeos combu-
 sed post reditum captiuitatis babylonice i
 eodem loco fuit alia reedificata retinens no-
 men antiquum. [Uidens autem] hic conse-
 quenter ponitur exhortatio Petri. in qua
 primo arguit iudeorum iniquitatem. secun-
 do eos inducit ad ueritatem. ibi Et nunc
 fratres. Circa primum dicit [Uiri israeli-
 te quid miramini] etc. [Quali nostra uirtu-
 te aut pietate fecerim⁹] sic habent libri cor-
 recti. Ad faciendum enim aliquod bonum
 requiruntur facultas et bona uoluntas que
 per uirtutem et pietatem designantur. qua-
 si diceret Petrus Si fecissemus hec nostra
 potestate et uoluntate bene esset admiran-
 dum. sed sic non est. propter quod subdi-
 cit [Deus Abrahā et de⁹ Isaac et deus Jacob]
 Ut h̄c modo loquendi. quia communis
 erat apud iudeos in assertionibus ueritatis
 ut patz in decursu ueteris testamenti [De-
 us patrum nostrorum] qui est omnipotens
 [glorificauit filium suum Jesum] eum resu-
 scitando et collocando ad dexteram suam.
 [quem uos quidem tradidistis] Pilato ad
 interficiendum. Hoc enim fecerant principes
 in quibus erat totus populus uirtualiter.
 [Et negastis ante faciem Pilati] dicendo
 Non habemus regem nisi cesarem. Johan-
 nis. xix. [iudicante illo] scilicet Pilato [di-
 mitti] supple debere Jesum scilicet innocen-
 tem ut habetur ibidem. [Uos autem san-
 ctum et iustum negastis] Et dicit sanctum
 et iustum absolute. quia sanctus et iustus est
 anthonomatice. Unde dicitur Sanctus san-
 ctorum. Daniel. ix. [et petistis uirum homi-
 cidam] scilicet Barrabam qui propter sedi-
 tionem quandam in ciuitate et homicidium
 missus erat in carcerem. Luce. xxiii. [Au-
 ctorem uero uite] corporalis et spiritualis
 quod christo competit secundum eius diui-
 nitatem [interfecistis] in humanitate assum-
 pta [quem deus suscitauit per suam omni-
 potentiam] cuius nos testes sumus] nō tan-
 tum duo uel tres ad sufficientiam. sed mul-
 to plures ad superhabundantiam. [et in fi-
 de nominis eius hunc quem uos uidetis]
 nunc sanum et incolumem [et nostis] ante

fuisse claudum et impotentem confirmauit] in sanitate] nomen eius id est inuocatio nominis christi] et fides etc. nam inuocatio siue fide efficax non est. [Et nunc fratres] hic consequenter inducit eos Petrus ad ueritatem. et primo ratione. secundo scripture allegatione. ibi Moyses. Circa primum dicit [Et nunc fratres] dulciter eos alloquitur ut uerbum eius magis recipiatur [scio quia per ignorantiam fecistis sicut et principes uestri] alia tamen fuit ignorantia hic et ibi. Nam principes qui erant litterati per scripturas que predictae erant de christo et per eius opera cognouerunt primo de Iesu nazareno quod ipse esset christus in lege et prophetis promissus sicut dictum fuit plenius super illud Matthei. xxi. Primo autem agricole dixerunt hic est heres. Sed quia incipit predicare contra eorum uicia publice conceperunt contra eum inuidiam et odium sic eis fuit subuersa dicta noticia. quia corruptio affectionis corrumpit iudicium rationis. et in augmentum malicie deceperunt populum simplicem inducentes eum ad petendum mortem christi. Matthei. xxvii. Principes autem sacerdotum et seniores persuaferunt populo ut peterent Barrabam. Iesu uero perderent. et sic patet quod ignorantia principum fuit multo grauior quam popularium. [Deus autem qui pronuntiavit per os omnium prophetarum etc.] Dicit autem os in singulari ad designandum quod omnes prophete uno spiritu sunt locuti. et passionem christi omnes litteraliter uel mystice predixerunt. [impleuit sic] nam malis actibus hominum utitur ad bonum. Sunt enim ab eo inquantus actus. [Penitemini igitur] a peccatis uestris [et conuertimini] ad christum [ut deleantur peccata uestra] per baptismum [ut cum uenerint tempora refrigerij] id est ultimi iudicij. tunc enim ad refrigerium beatitudinis transferentur electi] a conspectu domini] secundum ordinationem eius] et miserit eum qui predicatus est ex uobis Iesus christum] ad iudicandum seculum per ignem in forma humanitatis gloriosam] quem oportet quidem celum suscipere] id est interim in celis ad dexteram patris sedere. ut dictum est supra capitulo primo. [usque in tempora restitutionis omnium] id est extremi iudicij in quo omnia reducentur ad statum originis

dinatissimum secundum lineam diuine iusticie [que est locutus per os sanctorum suorum a seculo] id est ab antiquo et non solum de nouo. [Moyses] Hic consequenter ad propositum inducit scripturas prophetarum. et primo in speciali dicens [Moyses quidem dixit] deuteronomij. viij. [quoniam propheta tam suscitabit uobis dominus deus uester] quod sicut ibidem dictum fuit intelligit principaliter de christo qui dicitur propheta magnus. Luce. vij. Et descendit de iudeis secundum carnem. Matthei primo. [tanquam me ipsum audietis] id est latorem noui testamenti sicut me ueteris [omnis anima] id est omnis homo. ponitur hic pars principalis prototo [que non audierit prophetam illum] legem euangelicam renuendo [exterminabitur de plebe] id est de sanctorum societate Consequenter inducit scripturas prophetarum in quodam generali dicens [Et omnes prophete a Samuele etc.] sub illo enim incepit regnum Israel et iuda. ut primo regum decimo pater. Temporibus uero regum et deinceps fuerunt prophete qui clarius locuti sunt de mysterio christi ut est superius ostensus in expositione prophetarum. Unde de Esais dicit Hieronymus quod uidetur magis euangelium quam prophetiam texere. [Uos autem estis filij prophetarum] id est in eorum scripturis nutriti [et testamenti] id est promissionis [quod disposuit deus ad patres nostros] de futuro dicens ad Abraham] genesis. xij. [in semine tuo benedicentur omnes familie terre] quod impletum est in christo ab Abraham descendente. ut patet per omnes partes orbis in quibus sunt aliqui christiani. et adhuc magis implebitur circa finem mundi quando omnes conuertentur ad fidem christi [uobis primum suscitans] id est manifestans [filium suum] quia inter iudeos fuit natus et conuersatus [misit eum benedicentem uobis] In persona enim propria predicauit iudeis et multa beneficia contulit eis. mortuos suscitando. leprosos sanando et huiusmodi faciendo] ut conuertat se etc. Ad hoc enim requiritur actus liberi arbitrij. Unde Augustinus dicit Qui creauit te sine te non iustificabit te sine te.

Capituluz. iij.

Capitulū

loquentibus autem illis et cetera. Posita predicatione Petri hic consequenter ponitur excitatio zeli. Circa quod primo ponitur duplex zelus. secundo utriusque pro cessus. ibi Factum est autem. Circa primum sciendum quod zelus aliquando accipitur pro inuidia. aliquando uero pro singulari amicitia. Primus autem zelus ponitur cum dicitur Loquentibus autem illis scilicet ad populum superuenerunt sacerdotes etc. Moti inuidia contra christum et saducei dicentes etc. Isti specialiter exprimuntur dolore. quia negabant resurrectionem mortuorum ut habetur infra. xxij. capitulo. Et posuerunt eos in custodiam id est in carcerem usque in crastinum. Ieo quod iam transierat hora ducendi eos ad iudicium. Secundo ponitur excitatio boni zeli cum dicitur Multi autem eorum qui audierant uerbum scilicet Petri predictus crediderunt in christum et factus est numerus eorum quinquaginta milia cum precedentibus conuersis prius per predicationem Petri. Et secundum hoc fuerunt octo milia. quod uidetur uerius. Secundum alios uero tria milia predicta capitulo secundo in hoc numero includuntur. Factum est autem hic consequenter ponitur utriusque zeli persecutio. et primo mali. secundo boni. ibi Dimissi sunt. Circa primum primo ponitur apostolorum interrogatio. secundo Petri responsio. ibi Tunc Petrus. tercio super predicta collatio. ibi Uidentes autem. Circa primum dicitur Factum est autem in crastinum ut congregarentur etc. multi enim et magni fuerunt conuocati ut ex hoc apostoli magis terrentur et in uerbis suis caperentur. id subditur Et statuente eos interrogabat ex diuersis partibus ad eos stupefacientem in qua uirtute aut in quo numine fecistis hec uos quasi dicat. patet manifeste quod hec fecistis artibus magicis. Unde et iste curatus fuerat cum eis detentus ut malefij particeps. Tunc repletur hic consequenter ponitur responsio Petri dicentis Principes populi et seniores audite id est diligenter ueritatem attendite si nos hodie diiudicamur id est ad iudicium trahimur ut malefactores. et accipitur hic si pro quia. quia sic traherentur in beneficio ho-

minis infirmi id est pro beneficio curationis eius notum sit omnibus etc. quia in nomine Iesu christi nazareni quem uos crucifixistis per milites perfidis. et hoc ex inuidia et nequitia uestra quem deus suscitauit a mortuis ex sua omnipotentia in hoc id est in fide ipsius iste astat coram uobis sanus uere et non fecte. Consequenter inducit scripturam ad propositum que habetur psalmo centesimo decimo septimo dicens Hic est lapis etc. que de christo intelligitur ad litteram sicut ibidem declarauit per doctores hebraicos et latinos. Quod enim lapis christus dicitur in scriptura ueteris testamenti pater Daniel secundo. Lapis autem qui percusserat statum factus est magnus et impleuit uniuersam terram. quod ad litteram exponitur de christo a doctoribus hebraeis et latinis reprobatum a uobis edificantibus id est a uobis sacerdotibus et legis doctoribus ad quorum officium spectat edificare populum in fide et moribus qui factus est in caput anguli coniungens iudeos et gentiles tanquam duos parietes in unam ecclesiam. propter quod dicit Iohannis decimo alias oues habeo que non sunt ex hoc ouili et illas oportet me adducere. et fiet unum ouile et unus pastor et non est in aliquo alio id est per aliquem alium falsus quia ipse est mediator dei et hominum Neque enim aliud nomen est sub celo etc. id est res significata per nomen saluatoris non est data alteri homini. Soli enim christo datum est quod sit deus et homo. Uidentes autem hic consequenter ponitur super Petri responsionem sacerdotum collatio Et primo ponitur collationis actus. secundo effectus. ibi Et uocantes etc. Circa primum dicitur Uidentes autem Petri constantiam et Iohannis quia in nullo stupebant nec terrebantur comperito quod essent homines sine litteris id est carentes scientia acquisita. et tamen allegabant scripturam ut uisum est ideote id est simplicis et parue industrie ammirabantur eo quod ignorabant causam scilicet spiritus sancti inunctionem que docet de omnibus. prima Iohannis. ij. Et cognoscebant eos quoniam cum Iesu fuerant qui frequenter predicauerat in templo. et apostoli erant cum eo homines quoque uidentes stantem cum eis perfecte cu-

ratum ab eis [nihil poterant contradicere] quia dicere non poterant q̄ alius esset homo ab illo claudo predicto. nec q̄ non esset curatus uere et perfecte. quia utrumq; falsum apparebat manifeste. [Adierunt autem eos foras extra consilium secedere] ut in eorum absentia possent melius conferre [Quid faciemus hominibus istis] quasi dicant Non possumus eos ad mortem uel ad carcerem condemnare. Et causa subditur [Quoniam quidem notum signum id est miraculum factum est per eos] et sic interficiendo uel detinendo eos concitabimus totum populum contra nos. Si queratur cur non crediderunt ex quo signum tam manifestum uiderunt. Dicendum q̄ malicia eorum excecavit eos. propter quod factum illud attribuebant uirtuti demonum sicut et facta christi. Matthaei duodecimo. In beelzebub principe demoniorum eicit demonia. [Sed ne amplius diuulgetur] in populum [comminemur eis] precipiendo sub pena mortis [ne amplius loquantur sub nomine hoc] scilicet nazareno [ulli hominum] iudeo uel gentili. [Et nocentes] ih̄c consequenter ponitur collationis effectus qui ē prohibitio ex parte sacerdotum cum dicitur [Denunciauerunt et̄.] Et patet rationabilis responsio apostolorum cum subditur [Si iustum est in conspectu dei nos potius audire q̄ deum iudicare] quasi dicant Non potestis hoc dicere cum nullam auctoritatem habeatis precipiendi nisi ab eo [Ideo concludunt] Non enim possumus licite que uidimus] scilicet christi miracula. eius resurrectionem et ascensionem [et audiuimus] ipsum uenturum ad iudicium et hoc ab angelis. ut patet supra capitulo primo. [non loqui] maxime cum preceperit nobis hoc testificari supra primo capitulo. et Luc. ultimo. [At illi comminantes dimiserunt eos] Et subditur causa [non inuenientes] quomodo punirent eos propter populum] Ex quo patet q̄ repressi fuerunt ab hac punitione humano timore tantus [quia omnes glorificabant id quod factum fuerat] scilicet hoc esse factum diuina uirtute. Et subditur causa [Anno enim amplius q̄ draginta erat homo] et sic erat notus omnibus fuisse claudus per longum tempus.

Confessio etiam ueritatis erat efficax in eorum ratione etatis ex quibus apparebat factum illud esse diuina uirtute. [Dimissa autem] Posita prosecutione zeli mali ex parte sacerdotum ih̄c consequenter ponitur prosecutio zeli boni ex parte credentium. et hoc quantum ad duo. scilicet quantum ad deo tam orationem. et secundo quantum ad sanctam conuersationem que ponitur ibi [Multitudinis autem]. Circa primum dicitur [Dimissi autem] Et patet littera usq; ibi [Unanimitate leuauerunt uocem] corde et ore deprecantes. et orationem suam fundabant primo super dei potentiam dicentes [Domine tu qui fecisti celum et cetera.] Secundo super eius gratiam cum dicitur [Qui spiritus sancto etc.] dixit ioh̄ christo. palmo secundo qui intelligitur ad litteram de christo etiam secundum doctores antiquos hebreorum. ut ibidem fuit declaratum [Quare fremuerunt gentes] id est gentiles [et populi] id est iudei in pluribus tribubus uis. Alii enim egerunt ad mortem christi. Pilatus enim et milites christum crucifigentes fuerunt gentiles. Judas autem proditor et illi qui christum tradiderunt Pilato fuerunt iudei [meditati sunt inania] Dicitur autem inanis meditatio quando non habetur propositum sed magis oppositum [Isti enim crediderunt] christi nomen extinguere per eius mortem per quam fuit magis exaltatum et glorificatum eo q̄ ad eam secuta est eius resurrectio. ascensio. spiritus sancti missio. et apostolorum constans predictio. Propter quod imminente sua morte dixit Nunc clarificatus est filius hominis. Et subditur Et deus clarificabit eum in se metipso et continuo clarificabit eum. [Astiterunt reges terre] scilicet Iherodes et pontius Pilatus ut postea exponitur. Et dicitur reges a regnando. nam Iherodes erat tetrarcha Galilee. et Pilatus procurator Iudee illuc a cesare missus ut habetur Luc. tercio. [et principes] scilicet iudeorum [conuenerunt in unum aduersus dominum] id est aduersus deum patrem et aduersus christum eius] ab eo missum in mundum. propter hoc quicquid fiebat contra filium missum fiebat etiam contra patrem mittentem Et sic exponitur cum dicitur [conuenerunt

Epitulū

gere ꝛc. Et patet ex dictis littera usq[ue] ibi
[facere] iniqua uoluntate ex parte ipsorum
[que manus tua] id est potentia tua [ꝛc
solum tuum] id est ordinatio tua [decreue
uerunt fieri] ex maxima pietate ꝛ miseri
cordia ex parte dei ꝛ ex maxima charita
te ꝛ obedientia ex parte hominis christi .
¶ Nunc domine respice in minas eorum [ꝛ
ut ipsis non terremur] ꝛ da ferus tuis cū
fiducia loqui uerbum tuum Et subditur mo
dus [In eo q[uod] manus tuas extendas ad sa
nitates ꝛc .] que sunt uerbi diuini confir
matio. ¶ Darci ultimum. Illi autem profecti ꝑ
dicauerunt ubiq[ue] ꝛ cetera. [Et cum oras]
sent motus est locus ꝛc.] per terremotum
sub pedibus eorum significata fuit exaudi
tio petitionis eorum. [scilicet q[uod] glorificatio
nominis christi per terrenas potestates nō
impediretur . ꝛ ꝛ finaliter terrene potesta
tes christi iugo subicerentur . quod adim
pletum patet . quia tempore persecutionis
ecclesie maxime creuit fides ꝛ nomen chri
sti . et ipsius iugo submiserunt colla multi
principes maxime a tempore Constantini .
[Et repleti sunt omnes spiritu sancto] per
augmentum charitatis ꝛ gratie. [¶ Multi
tudinis] ¶ Hic consequenter describitur cre
dentium conuersatio sancta . et primo gera
liter . secundo specialiter . ibi [Joseph . Cir
ca primum dicitur [¶ Multitudinis credenti
um erat unum cor ꝛ anima vna] nam con
iuncti erant ad inuicem charitate maxima .
[Nec quisquas eorum qui possidebat aliqd
suum esse dicebat] sibi uel sue familie ap
propuando. Et ex hac congregatione ha
buit ortum omnis religio . [Et uirtute ma
gna] in signis ꝛ prodigijs uirtute diuina fa
ctis [reddebant apostoli testimonium] diui
nis miraculis confirmatum [Et gratia ma
gna erat in omnibus illis] scilicet gratia
dei ad seipsoꝝ ꝛ omnium ipsorum ad inui
cem . ideo subditur [Necq[ue] enim quisquas e
gens erat inter illos] Et subditur causa
[¶ Quotquot enim possesores agroꝝ ꝛc]
et patet littera . [Joseph autem] Hic con
sequenter ponitur exemplum in speciali de
ista communicatione sociali . Et diuiditur i
duas partes . scilicet in partem principalem
ꝛ in incidentaleꝝ que incipit in principio ca
pituli quinti . Circa primum dicitur [¶ Jo

seph autem qui cognominatus est Barna-
bae] Iste secundum Hieronymum in libro
illustrum virorum fuit ille qui cum Paulo
uocatus fuit ad apostolatum. ut habetur in
fra capitulo. xij. Et fuit alius ab illo Jo-
seph qui cum Nathia accepit sorores. supra
primo capitulo. ubi dicitur in historia scho-
lastica. Et hoc uidetur uerum. quia ille co-
gnominatus est Barfabas. iste uero Bar-
nabas. Et quia ille fuit filius Alphei ⁊ sic
de Galilea oriundus. Iste uero dicitur cy-
prius. id est de Cyprio natus. Dicitur enim
genere leuitas de qua tribu non uidetur fu-
isse Alpheus. [cum haberet agrum uendi-
dit eum.] Licet enim leuitae non haberent a-
gros in Iudea tamen poterant habere in
alia terra. Parentes autem istius tempore
Antiochi uel aliterus tyranni fuerant ad in-
sulam Cypri translati ubi agros licite po-
terant habere ⁊ eos uendere [⁊ attulit pie-
cium] integrum nihil sibi retinendo [⁊ po-
suit ad pedes apostolorum] ut inde pious-
deretur communitati secundum dispositio-
nem eorum ꝛc.

Capituluꝝ. v.

Incipit. **I**r autem quidam] Hec est ps
incidental is in qua occasione Jo
seph qui totum precium fideliter
communicauit ponitur exem
plum de Anania qui per oppositum partes
defraudauit. Nam opposita iuxta se posita
magis elucescunt. Et diuiditur in duas par
tes, quia primo ponitur culpa. secundo pe
na. ibi Audiens autem. Circa primum di
citur [Vir autem quidam ꝛc.] Et patet li
tera vsque ibi [Cur tentauit sathanas te
mentiri spiritus sancto] Promiserant enim
deo omnes de societate illa uiuere sine pro
prio. ꝛ sic mentitus deo fuit partem sibi ap
propriando. Mentitus etiam fuerat homi
nibus dicendo qꝫ erat totum agri precium
sicut patet per uerbum uxoris sue infra di
centis qꝫ pro tanto precio agrum uende
rant que erat conscia facti ut premissum ē
ꝛ per consequens probabile uidetur qꝫ ipsa
ꝛ uir suus conuenerant in modum loquen
di de ista uenditione ꝛ respondendi [ꝛ frau
dare de precio agri] Retinere enim sibi so
li quod est commune ꝛ occulte est commu
nicantem defraudare. Nonne manens tibi

manebat] scilicet ante uotum] et uenudatum
in tua erat potestate] quasi dicat tunc po-
teras agrum uendere uel retinere et de pre-
cio tuam uoluntatem facere. nec aliquis co-
egit te uotum facere et communitatem istam
intrare. Quare posuisti in corde tuo hanc
rem] id est dictam fraudem. volebat enim
de medietate precij habere expensas com-
munes sicut et alij. et de alia medietate uiue-
re lautius in occulto. Non es mentitus ho-
minibus] scilicet solum] sed etiam deo] ut
patet ex predictis. Audiens autem] hic co-
sequenter ponitur pena cum dicitur] Ceci-
dit] subito a deo percussus. Transgressio-
nes enim alicuius legis grauiter sunt a prae-
cepto puniende ut lex firmetur et ut alij ter-
reantur. Et hoc modo Nadab et Abim fi-
lij Aaron offerentes ignem alienum per-
cussi fuerunt a deo in die suarum consecra-
tionum. Leuit. decimo. Et colligens ligna
sabbato lapidatus. Numeri decimoquinto.
Ideo subditur] Et factus est timor magnus]
retrahens alios a consimilibus. hoc tamen
dicitur hic per anticipationem. quia pauci
adhuc sciebant hoc factum. quod patet ex
eius uxore postea ueniente et factum peni-
tus ignorante. Surgentes autem iuuenes
amouerunt eum etc.] Ex hoc autem dicunt
aliqui quod Ananias audiens uerbum Petri
penituit. et mors illa sibi pro expiatione cul-
pe fuit. Nam Petrus praeuidit quod religiosi
morientes proprietarij forent ecclesiastica se-
pultura carituri. et sic non permisisset Ana-
niam sepeliri nisi penitisset cum esset ordi-
nator ecclesie. Sed quicquid sit de ueritate
hoc non uidetur ualere. quia non dicitur hic
ubi fuerit sepultus scilicet in loco sacro uel
non sacro. et uidetur magis quod in loco non
sacro et occulto. Si enim portatus ad choe-
meterium commune probabile uideretur quod
uxor sua sciuisset. Alibi autem sepeliri pos-
sunt proprietarij. Factum est autem] hic co-
sequenter ponitur pena uxoris. et patet lit-
tera usque ibi] Si tanti agrum uendidistis]
id est pro tanto precio et non maiori. et ex-
pressit Petrus precise summam quas uir ei-
us posuerat in communitate. Quae respon-
dit etiam] certe] tanti] precij] Quid utique
conuenit nobis tentare spiritui domini] hec
enim fraudatio dicitur dei tentatio. quia p-

ipsam exquisierunt experientias de dei no-
ticia occasionaliter illam fraudem grauiter
puniendo. Tentare enim est experimentus
accipere de aliquo. Ecce pedes eorum qui
sepelierunt uirum tuum] iam reuersi de ei-
us sepultura] et efferent te] punitam simili
pena. Cetera patent usque ibi] Et factus
est timor magnus in uniuersa ecclesia] id est
in conuersatione credentium in christum re-
trahens quemlibet de congregatione a si-
mili transgressionem. et in omnes qui audie-
runt hec] nam alij qui non ponebant sic bo-
na sua in communi nihilominus ex hoc fa-
cto fuerunt teriti cogitantes seueritate ul-
tionis diuine. Per manus autem] Postquam
superius posita est predicatio Petri apud
iudeos singulariter] hic consequenter po-
nitur eius predicatio apud eosdem cum alijs
apostolis communiter. Et diuiditur in duas
partes. Nam primo describitur hec predi-
catio tanquam uirtuosa. secundo ex hoc ori-
tur iudeorum concitatio ueniosa. ibi] Ex-
urgens autem. Circa primum ostenditur
apostolorum predicatio uirtuosa ex duobus
scilicet ex miraculis eam confirmantibus. et
ex multiplicatione credentium ad exhorta-
tionem apostolorum. et hoc est quod dicitur
Per manus autem apostolorum fiebant si-
gna et prodigia multa in plebe] non dicitur
in principibus. quia non credebant paucis ex-
ceptis qui occulte christiani erant. ut Ba-
malael Nicodemus et alij alij] Et erant
unanimes omnes] scilicet apostoli] in por-
ticu Salomonis] ubi erat locus orationis et
predicationis. Ceterorum autem nemo au-
debat se coniungere illis] fide scilicet timen-
tes penam que uenerat super Ananiam et
eius uxorem] sed magnificabat eos popu-
lus propter curationes et miracula que fie-
bant. et quia bona pro malis suis persecu-
toribus reddebant. Et subditur de multi-
plicatione credentium cum dicitur] Magis
autem augebatur etc.] Et patet littera us-
que ibi] Ueniente Petro saltem umbra illi-
us etc.] In quo ponitur differentia Petri ad
alios apostolos in operatione miraculorum
Nam alij apostoli curabant infirmos per
tactum manuum sicut dicitur supra Per ma-
nus apostolorum etc. Petrus autem non so-
lum per tactum sed etiam per umbram quod

Capitulū

est maius. quod faciebat ad ostendendum quod erat principalis apostolus. Sciendum tamen quod si considerentur miracula ex parte uirtutis actiue vnus non est maius alio. quia omnia fiunt uirtute diuina infinita cum sint opera totam uirtutem nature create transcendunt. Si autem considerentur quantum ad rem factam. sic vnus est maius alio sicut suscitatio mortui est maius miraculum quam curatio leprosi. et curatio leprosi quam curatio subita languidi. Similiter si considerentur quantum ad modum faciendi. sic maius est miraculum curare leprosum uel languidum solo uerbo quam tactu. et per umbram maius quam per uerbum. Uerbum enim est aliquid procedens ex homine habens uirtutem. sed umbra nihil est ipsius sed tantum participatio lucis ex interpolatione corporis. Et quia christus non legitur curasse per umbram sicut Petrus. ideo uidetur impletum fuisse quod dixit Jo. xiiij. Qui credit in me opera que ego facio ipse faciet et maiora horum faciet. Cetera patent in littera. [Exurgens autem] Illic consequenter ponitur sacerdotum concitatio uenenosa. nam concitati inuidia que nenenum est anime uoluerunt apostolos perdere. sed non potuerunt diuina uirtute eos protegente. Et secundum hoc residuum huius capituli in quattuor partes diuiditur. quia primo ponitur apostolorum captio. secundo captorum increpatio. ibi Et interrogauit. Tercio excusatio increpatorum. ibi Respondens autem. Quar excusatorum dimissio. ibi Conenserunt autem. Prima adhuc in tres. quia primo ponitur apostolorum iniuriosa captio. Secundo eorum miraculosa liberatio. ibi Angelus autem. Tercio eorum cauteiosa reductio. ibi Tunc abiit. Circa primum dicitur [Exurgens autem princeps sacerdotum etc.] Ex hoc uidetur quod ipse et qui cum eo erant de secta erant saduceorum qui negant resurrectionem et spiritum et angelum. ut habetur infra capitulo. xxiiij. ideo subditur [Repleti sunt zelo] id est inuidia et ira. nam apostoli predicabant in Jesum resurrectionem ex mortuis ut dictum est supra in principio capituli quarti. Dicuntur autem saducei a sedec quod est iusticia in hebreo. nam saducei inter alios iudeos erant in iudicijs et puni-

tionibus acerrimi. ut dicitur in scholastica historia. propter quod sibi nomen iusticie usurpabant. [Et posu. eos in custodia publica] id est in carcere in quo ponebantur malefactores publici homicide latrones et huiusmodi. [Angelus autem] Illic consequenter ponitur apostolorum mirabilis liberatio. et secundo huius liberationis admiratio ibi Adueniens autem. Circa primum dicitur [Angelus autem domini per noctem aperiens ianuas etc.] Dicit hic quedam glossa quod non apparuit secundum rem sed secundum apparentiam quia eduxit eos per ianuas clausas ita libere ac si essent aperte. et circa hoc non est dubium quod hoc potuit fieri uirtute diuina sicut corpus christi nondum gloriosus exiit de utero uirginis clauso. sed non potuit fieri uirtute angelica quod se non extendit ad faciendum duo corpora esse simul. Potuit tamen angelus uirtute propria ianuas aperire et claudere sicut prius. Et huius modo educendi apostolos uidetur littera magis concordare. Ite et stantes loquimini in templo] id est constanter et intrepide [plebi] ibi conuenienti [omnia uerba uite huius] scilicet christiane que est in presenti per gratiam. et per gloriam in futuro [qui cum audissent intrauerunt oilu] tanquam feruidi ad impletionem mandati. [Adueniens autem] Illic consequenter ponitur dicte liberationis admiratio cum dicitur Adueniens autem etc. Et pater littera usque ibi et miserunt ad carcerem ut adducerentur] ad hoc enim positi fuerunt in carcere ut in crastino inde traherentur ad iudicium et condemnarentur. Cetera patent usque ibi [Et custodes stantes] id est diligenter custodientes quasi dicant Non exierunt per defectum clausure uel custodie. Cetera patent usque ibi [Ambigebant de illis quid nam fieret] id est ubi et quomodo querrerentur ut caperentur. [Adueniens autem] quidam qui uiderat stantes eos in templo et intrepide docentes [annunciavit eis etc.] Et pater littera. [Tunc abiit] Illic consequenter ponitur apostolorum cauteiosa reductio. Inierunt enim isti consilium ad reducendum eos turpiter et aspere sicut malefactores publicos. Sed uidentes deuotionem populi timentes ne lapidarentur mutau-

runt propositum. 7 ad reducendum eos usi
sunt tantum uerbo simplici. 7 hoc est quod
dicitur [Tunc abiit magistratus] Nomen
est officij. 7 tenetur collectivè pro maiorib⁹
communitatis [cum ministris] ad capiendū
apostolos paratis [7 illos adduxit sine vi]
cuius causa subditur ex parte ipsorum cum
dicitur [Timebant enim rē.] Ex parte a/
postolorum causa fuit prompta uoluntas ue/
niendi 7 securitas de assistentia dei. [Et i/
terrogauit eos] Ihic ponitur apostolorum
inrepatio cum dicitur [Precipiendo prece/
pimus] id est auctoritate pontificali probi/
buimus [ne doceretis in nomine isto] id est
in nomine Jesu nazareni [et ecce repleti
Hierusalem doctrina uestra] contra prece/
pta nostra [7 uultis introducere super nos
etē.] quasi dicant Non solum estis inobe/
dientes sed etiam crimen homicidij nobis
imponentes. [Respondens autem] Ihic con/
sequenter ponitur increpatorum responsio
que est duplex. secunda ponitur ibi Sur/
gens autem. Prima uero est per apostolo/
rum uerba cum dicitur [Respondens au/
tem Petrus 7 apostoli] licet glosa interli/
nealis dicat q. apostoli ex feruore moti nō
fuerunt passi rnum pro omnibus loqui. nō
est tamen uerisimile q. omnes loquentes si/
mul dederint responsionem que sequitur p/
ordinem. quia ibi fuisse confusio uocuz. qd
non esset decens nec bene intelligibile. nec
sic permittitur hominibus loqui in loco iu/
dicij. Ideo magis uidetur salus tamen me/
liori iudicio q. Petrus solus dedit respon/
sionem. qua data alijs apostoli approbaue/
runt eam tanquaz suam. nec illa glosa cum
non sit magistralis est autentica [Obedi/
re oportet deo magis q. hominibus] Ihoc
est per se notum cum homines nullam au/
ctouitatem precipiendi habeant nisi a deo a
quo est omnis potestas [Deus patrum no/
strozum] id est quem coluerunt patres no/
stri [suscitauit Iesum quem uos interemi/
stis] 7 sic non imponimus uobis falso san/
guinem ipsius [hunc principem] ecclesie mi/
litantis 7 triumphantis [7 saluatorem] ho/
minum [deus exaltauit] ad celestia [dexte/
ra sua] id est uirtute sua sicut declaratum
est supra capitulo primo [ad dandum peni/
tentiam] Israel] id est ad dandum tempus

penitendi [et remissionem] peccatorum [et
nos testes sumus] quia nobis preceptum ē.
ista testificari ut patet supra capitulo primo
7 Luce ultimo. quasi dicat. ppter hoc opor/
tet nos obedire deo [horum uerborum] sci/
licet resurrectionis. ascensionis. 7 missionis
spiritus sancti. [Et spiritus sanctus testifica/
tur ista qui loquitur in nobis. 7 eius uirtu/
te fiunt prodigia et signa. Sed quoniaz ho/
mines in malis obstinati responsiones ra/
tionabiles non recipiunt. ideo subdit] Ihic
cum audissent principes sacerdotum dissec/
bantur] quia responsionem eorum non po/
terant infringere 7 tamen uolebant eos oc/
cidere. [Surgens autem] Ihic ponitur se/
cunda excusatio per Samahelis uerba qui
ut dicit glosa erat discipulus apostolorum
occultus tamen ut iudeorum pessima consi/
lia dissiparet [phariseus] in hoc q. crede/
bat resurrectionem 7 spiritum 7 angelum
sed non sequendo maliciam phariseorum [le/
gis doctor honorabilis] 7 sic magis habe/
bat auctoritatem loquendi [iussit foras ad/
breue fieri homines] id est apostolos ut in
eorum absentia efficacitior esset pro eis sen/
tentia [Uiri israelite] qui estis in lege 7 p/
phetis eruditi [attendite uobis etē.] quasi
dicat Non debetis eos precipitanter con/
demnare sed facta pterita considerare. quo/
rum duo recitat dicens [Ante enim hos di/
es extitit Theodas dicens se esse aliquem]
scilicet magnum prophetam qui ut dicit Jo/
sephus magicis artibus multos de Hieru/
salem decepit. 7 multis facultatib⁹ ex Ihie/
rusalem sublatis duxit eas usque ad ripas
Jordanis dicens se prebere eis transitum p/
arentem alueum [qui occisus est 7 omnes
rē.] per milites ad hoc missos a fado pre/
sidi Syrie [Post hunc extitit Judas gali/
leus in diebus professionis] id est tempore
quo singuli de Iudea ibant ad ciuitatem su/
am ut se esse subditos profiterentur roma/
norum ut habetur Luce secundo [et auertit
populum post se] affirmans publice q. illi/
citurum erat iudeis aliquem dominuz cogno/
scere nisi solum deum qui eduferat eos de
seruitute Egypti. sed hoc erat falsum. quia
Iheremias qui sanctus fuit inducebat Ze/
dechiam 7 alios de populo iudeorum ad ser/
uiendum regi caldeorum. Ihic. xxviii.

a 4

Capitulū

Similiter secundo paralip̃. ultimo Sedechi
as inculpatur de hoc q̃ fregit iuramentū
quod fecerat Nabuchodonosor de seruien
do sibi sub tributo. quod scriptura non fe
cisset si iuramentum illud fuisset illicitum.
Similiter Daniel ⁊ socij eius qui fuerunt
sancti humiliter ⁊ fideliter seruerunt Na
buchodonosor regi. Propterea etiam salua
tor dñi. xxiij. interrogatus si liceret
iudeis reddere censum Cesari. Respondit.
Reddite que sunt cesaris cesari. ⁊ que dei
deo. Et ipse perijt ⁊ omnes quotquot con
senserunt ei adherentes eius falsę doctrine
Consequenter applicat ad propositum pre
dicta dicens [Nunc itaque dico uobis dis
cutite ab hominibus istis] id est ab
persecutione [quoniam si est ex hominibus
consilium hoc] id est si doctrina eorum est
humanitus conficta [dissoluetur] sicut ⁊ p̃
dictorum [Si uero ex deo est] id est ex or
dinatione diuina [non poteritis dissoluere]
Nam eius ordinationem nullus potest im
pedire [ne forte ⁊ deo repugnare uideami
ni] quasi dicat. cum hoc incurreretis pecca
tum graue repugnando ordinationi diuine
Consenserunt autem] Ihic consequenter po
nitur excusatorum dimissio cum dicitur [cō
senserunt autem] tum quia legis doctor e
rat honorabilis. tum quia eius persuasio e
rat rationabilis. licet tamen consenserunt
ei de dimissione apostolorum non tamen de
modo dimittendi. quia consuluerat simpli
citer eos dimitti. ⁊ ipsi prius fuerunt celi ⁊
prohibiti predicare nomen christi. ideo se
quitur [Et conuocantes apostolos cesis de
nunciauerunt] ⁊c. [⁊ illi quidem ibant gau
dentes ⁊c.] ita q̃ aduersa non solum susti
nebant patienter sed etiam gaudentes. in
quo consistit excellentissimus fortitudinis
gradus. [Omni autem die non cessabant ī
templo ⁊ circa domos docentes ⁊c. si nullo
uerbis aut uerberib⁹ territi. sed magis ad
predicandum christum fortius animati.

Capitulum. vi.

In diebus illis] Descripta predi
catione Petri singulari ⁊ cum ali
is apostolis Ihic consequenter oc

casione huius ponitur pars incidentalis. in
qua agitur de electione septem diaconorum
ne impediretur oratio ⁊ predicatio aposto
lorum. Et diuiditur ī duas partes. q̃ i mo
ponitur causa ⁊ act⁹ electionis. secundo sub
ditur prosecutio de electis. ibi Stephanus
autem. Prima adhuc in duas. quia primo
ponitur electionis causa siue ratio. secundo
ipsa electio. ibi Et placuit. Circa primum
dicitur [In diebus autem illis crescente nu
mero discipulorum factum est murmur gre
corum] Non enim potest regi tanta pace
multitudo sicut pauci. eo q̃ difficile est qui
in magna multitudine sint aliqui discipuli ad
uersus hebreos] omnes erant iudei sed alij
qui erant nati in Iudea. ⁊ illi dicuntur hic
hebrei. ⁊ aliqui in Grecia ex iudeis ibidez
per Antiochum dispersi. ⁊ illi dicuntur hic
greci. et similiter illi qui de gentilitate e
rant ad iudaismum conuersi [eo q̃ despice
rentur in ministerio quotidiano uidue eo
rum] quod exponitur dupliciter. Uno mo
do quia grece mulieres tanquam magis ru
des repellebantur ab hebreis ne ministra
rent. Alio modo intelligitur iste despectus
in hoc q̃ grecis uiduis non administrabā
tur ita bene necessaria sicut hebreis. [Con
uocantes autem duodecim multitudinem di
scipulorum] non bene regibilem per eos in
temporalibus absq̃ detrimento in spiritua
libus dixerunt. non ē equum nos derelinq̃
re uerbum dei ⁊c. id est predicationem ne
bi diuini. Nam spiritualia sunt temporaliz
bus preponenda. [Considerate ergo fra
tres uiros ex uobis] quos melius cogno
scitis q̃ extraneos. et ipsi melius possunt
scire modum regendi multitudines hanc q̃
extranei [boni testimonij] id est bone fa
me [septem] Ihic numerus competit septe
nario spiritus sancti. ideo subditur [plenos
spiritu sancto ⁊ sapientia] quantum appare
re potest per signa exteriora [quos consti
tuamus super hoc opus] scilicet ad admini
strationem temporalium. [Nos uero orati
oni ⁊c.] per quam ascenditur in deum ⁊ mi
nisterio uerbi] per quod fit descensus ad p̃
ximum ad modum angelorum in scala Ia
cob ascendentium ⁊ descendentium. genesis

xviii. [Et placuit] Hic consequenter ponitur electio cum dicitur [Et placuit sermo coram multitudine] quia rationalis erat et utilis. [et elegerunt Stephanum virum plenum fide] id est fidelitate. propter quod tale negotium poterat sibi secure committi. et idem intelligendum est de alijs. iste tamen specialiter laudatur tanquam primus martyr futurus [et Nicolaum aduenam] id est de gentilitate conversum ad iudaismum [antiochum] id est de Antiochia natum [hos statuerunt ante conspectum apostolorum] scilicet illi qui eos elegerunt [et orantes] scilicet apostoli [imposuerunt eis manus] ipsos ordinando in diaconos. unde et diaconi per impositionem manus ordinantur. [et verbum domini crescebat] id est effectus predicationis verbi dei per multiplicationem credentium. [multa etiam turba sacerdotum obediebat fidei] propter miracula que fiebant manifeste. occulte tamen erant christiani. sicut etiam Gamaliel eadem ratione [Stephanus autem] Hic consequenter sanctus Lucas prosequitur de electis. et primo de sancto Stephano. secundo de Philippo capitulo octavo. ibi Philippus autem. Prima in duas. quia primo circa Stephanum declaratur virtutis operatio. secundo consurgens inde persecutio. ibi Tunc submisserunt. Circa primum dicitur [Stephanus autem plenus gratia] ad bene operandum [et fortitudine] ad adversa tolerandum [faciebat prodigia et signa magna in populo] ad veritatem fidei catholice firmandam. [Surrexerunt autem quidam de synagoga que appellabatur libertinorum] a regione sic nominatorum. ut dicit glosa interlineralis [et cirenensium] a Cirene civitate. [et alexandrinorum] ab Alexandria metropoli Egypti [et eorum qui erant a Cilicia et Asia] nomina sunt regionum iudee propinquarum [disputantes cum Stephano] si dem catholicam verbis quantum poterant impugnando [et non poterant resistere sapientie et spiritui qui loquebatur] secundum quod promiserat saluator dicens Luc. xxi. Ego dabo vobis os et sapientiam cui non poterunt resistere et contradicere omnes aduersarii vestri. [Tunc submisserunt] Hic consequenter ponitur oriens persecutio ut qui ratione vel scriptura Stephano non poterant resistere violentia superiores apparerent. Et primo ponitur ipsius Stephani persecutio singularis. secundo ecclesie generalis in principio octavi capituli. Prima adhuc in tres. quia primo ponitur Stephani accusatio falsa. secundo eius responsio vera in principio septimi capituli. tertio lapidatio eius iniusta versus finem sequentis capituli. ibi Audientes autem. Circa primum dicitur [Tunc submisserunt viros] id est submisisse informauerunt et fraudulenter de testimonio contra Stephanum ferendo [qui dicerent se audisse eum dicentem verba blasphemie in Moysen et deum] id est contra deum et moysen. Blasphemus autem in lege precipitur lapidari. Leuit. uigesimo quarto. [Conuenerunt itaque plebem] id est populum communem [et seniores] id est maiores populi [et scribas] id est legis doctores [et concurrentes rapuerunt eum] quasi furia moti et non ratione [Et statuerunt falsos testes dicentes] Homo iste et cetera non nominant eum proprio nomine ex contemptu et superbia [non cessat loqui et cetera] quasi dicant. non solum est blasphemus sed etiam blasphemus assuetus [hic destruet locum istum et mutabit] et cetera. videtur quod non dixerunt falsum. quia Christus dixit de templo [Matthei uigesimo quarto]. quod non remaneret lapis super lapidem qui non destrueretur. et de mutatione traditionum moysi. Johannis quarto. Veniet hora in qua nec in monte neque in Hierosolymis adoratis patrem. sed veri adoratores erunt qui adorabunt patrem in spiritu et veritate. in quo significabat ipsum corporalem legis cultum in spiritualem cultum commutandum. Ad primum igitur dicendum quod Christus non dixit se templum destructurum. sed predixit esse destruendum sicut factum est postea per romanos. anno quadagesimo secundo post passionem christi. Si autem obijciatur quod romani non destruxerunt templum nisi in virtute ipsius dei. et sic Christus cum sit deus destruxit.

13

Capitulū

non valet. quia testes non loquebantur de Iesu christo in quantum deus cum eius diuinitatem negarent et purum hominem fuisse dicerent. et sic loquebantur [Iesus nazarenus hic] id est contemptibilis homo. Ad secundum dicendum similiter quod traditiones illas non dixit se mutaturum. sed quod essent mutande dicto modo. et licet hoc fecerit in quantum deus. hoc tamen modo non loquebantur testes ut dictum est. Sciendum tamen de hac mutatione quod non fuit mutatio de contrario in contrarium proprie sed de imperfecto ad perfectum. quia cultus noue legis est multo perfectior quam ueteris sicut diffuse fuit ostensum in principio epistolae ad hebraeos. propter quod dicitur hebraeo. septimo Nihil ad perfectum adduxit lex. Quod autem sic mutatur non destruitur sed magis perficitur. quia virtualiter remanet in quodam meliori. propter quod dicit saluator [Matthaei quinto Non ueni legem solueri sed adimplere.] Et intuentes animo eum et vultu irato [viderunt faciem eius tamquam faciem angeli] ex quadam pulchritudine et claritate sibi diuinitus data ad declarationem suae sanctitatis et innocentie ut sic a malicia sua retraherentur uel damna biles magis redderentur.

Capitulus. vij.

[Exiit autem] hic ponitur accusati responsio. Circa quam primo datur respondendi locus cum dicitur Dixit autem ad principes sacerdotum etc. Secundo ponitur responsionis actus cum subditur Qui ait et cetera. Circa primum sciendum quod Stephanus fuit accusatus de quattuor scilicet quod locutus fuerat contra deum. contra moysen. contra templum. et contra legem ut patet ex predictis. ideo primo excusat se de primo scilicet de deo. secundo de moysen. ibi Eodem tempore. tercio de templo. ibi Tabernaculum. Quarto de lege. ibi Dura ceruice. De primo autem excusat se per hoc quod ostendit se colere deum quem coluerunt sancti patres et patriarche breuiter replicans eorum historiam usque ad moysen. Et diuiditur in duas partes. quia primo recitatur historia in

ripiendo ab Abraham usque ad Jacob. secundo a Jacob usque ad moysen. ibi Et Jacob. Prima adhuc in duas. quia primo recitat historiam Abrahame extra promissionis terram. secundo intra ipsam. ibi Et inde. Ad euidentiam dicendorum sunt hic aliqua prenotanda propter concordiam huius passus ad ea que dicta sunt de Abraham gene sis undecimo et duodecimo. Primum est de apparitione dei dicentis Abrahame Exi de terra tua et cetera. Bis enim uidetur hoc deus sibi dixisse. semel ante patris sui mortem Thare. et de hoc loquitur hic Stephanus. Verumtamen illum exitum non fuit executus usque post mortem patris qui senex erat ut ei obsequium debitum impenderet. et hoc de uoluntate domini licet non sit expressus Et iterum semel post mortem patris. et tunc dedit executioni. et de ista uice fit mentio gene sis duodecimo. sicut Iohannis. x. dicitur quod christus in die sue resurrectionis dixit apostolis Sicut me misit pater ita et ego mitto uos scilicet ad predicandum. et tamen de uoluntate eius executio eius erat retardanda usque post sancti spiritus missionem. unde in die ascensionis illud mandatum fuit replicatum cum tali retardatione. act. primo. Accipietis uirtutem spiritus sancti uos et eritis mihi testes et cetera. nec istud repugnat ei quod dixi gene sis duodecimo. improbans ramsa. dicentem quod illud Exi de terra tua etc. fuit dictum Abrahame per septuaginta annos ante mortem patris sui. et quod tunc exiit. quia non reprobauit eum nisi quantum ad hoc dictum Exi de terra etc. ad quod secuta est executio ante mortem patris. quod est falsum ut dictum est. Secundum est de loco apparitionis. Circa quod sciendum quod Mesopotamia est nomen ciuitatis et regionis siue provincie sicut Babylonia in libris regum et paralip. et prophetarum. aliquando accipitur pro ciuitate Babylon precise. et aliquando pro tota provincia. Unde in pluribus locis dicuntur iudei in Babyloniā captiui qui tamen fuerunt in diuersis regni ciuitatibus collocati. Et Samaria accipitur frequenter pro nomine unius ciuitatis. ut patet in ualde multis locis. et aliquando pro regione sicut Iohannis quarto dicit Venit Iesus in ciuitatem samarie quod dicit Sicharet. sic

manifeste patet q̄ Samaria ibi accipitur p̄ regione uel p̄uincia. Similiter aDesopota mia aliquando accipitur p̄o ciuitate Aram p̄ecise que hic nominatur Charram. et sic sunt nomina synonyma sicut dictum fuit ge nesis. xxiiij. Sed aDesopotamia est nomen grecum dictum a meso quod est medium ⁊ potamos quod est fluuius. quia ciuitas illa est sita inter duo fumina. vnde genesis. xx iiij. ubi translatio nostra habet aDesopota miam. in hebreo habetur in Aram fluuior um. Aram autem est nomen syrum. Ali/ quando uero hoc nomen mesopotamia acci pitur p̄o tota p̄ouincia circa dictam ciuita tem. Abrahā uero exiens de Caldea cum patre suo Thare prius intrauit aDesopo/ tamiam p̄out est nomen regionis q̄s p̄o/ ut est nomen ciuitatis que alio nomine dici tur Charram. His ergo p̄missis exponen da est littera [Uiri fratres] hoc dicit quan tum ad sibi coeui ⁊ iuniores [et patres] quantum ad sibi seniores [audite] ueritates [deus glorie] id est deus gloriosus quem colo. et sic non sum blasphemus [apparuit patri nostro Abrahā] p̄ima uice [cum es set in aDesopotamia] id est intrasset termi nos aDesopotamie regionis [priusquā] mo raretur in charraz [cum patre suo] et dixit ad illum Exi de terra tua. Sed quomodo hic dicitur quia iam exierat de Caldea in qua natus fuerat. Nam aDesopotamia et Caldea p̄uincie sunt distincte. ideo dicunt aliqui q̄ licet exiisset corpore non tamen mente quia proponebat illuc redire. Sed istud dictum improbat̄ genesis. xij. Et ideo dicendum sicut ibi dictum fuit q̄ sicut ibi dictum fuit q̄ exire hic dicitur p̄o ma gis elongare. ⁊ huic concordat littera he/ braica Genesis. xij. Et ubi nostra transla tio habet Egredere de terra tua ⁊c. in he breo habetur [vade tibi de terra tua] qua/ si dicat p̄o utilitate tua [vade] longius [de terra tua ⁊ cognatione tua] quia Nachor frater Abrahe remansit in aDesopotamia [Tunc exiuit] id est longius abiit [de ter ra caldeorū] de q̄ iam ante exierat ut iam dictum est [et habitauit in Charram] cum patre suo usque ad mortem eius supradicta ex ratione. [Et inde] hic consequenter re citatur breuiter historia Abrahe in terra p̄

missionis dicens [Et inde postquā] pater eius mortuus est transiit illum] reiternan do p̄ceptum illud Exi de terra tua secū dum q̄ dictum est supra genesis. xxij. Ali/ qui tamen dicunt q̄ illud quod hic dicitur Exi de terra ⁊c. dicitur per anticipationē ⁊ q̄ solum dictum fuit ei semel p̄ mortem p̄is. sed melius concordat littere q̄ bis ut dictum est. [Et non dedit illi hereditatem in ea ⁊c. sed habitauit in terra Chanaan. sicut aduena ⁊ peregrinus. quod nec est ⁊ illud quod habetur Genesis. xxiiij. q̄ emit agrum ab Ephron etheo. quia hoc non fu it ad habitandum uel colendum sed p̄o se/ pultura Sare [sed repromisit dare ei eam et semini eius] genesis. xij. Omnem terrā quam conspicias tibi dabo ⁊ semini tuo [cum non haberet filium] Nondum enim natus erat Isaac nec etiam Ismael ut patet gene/ sis decimosexto. [Locutus est autem ei de/ us] genesis. xv. [quia erit semen eius acco/ la in terra aliena] scilicet in terra chanaan ⁊ in Egypto [⁊ seruituti eos subicient et male tractabunt] affligentes eos nimis ou ra seruitute post mortem Ioseph. ut habe/ tur Exodi primo. [annis quadringentis] Isti quadringenti anni sunt incipiedi a na tiuitate Isaac usq̄ ad exitum filiorum Isra hel de Egypto sicut diffuse ostensum fuit genesis. xv. Et potest hic breuiter aliquid repeti. A natiuitate enim Isaac usq̄ ad na tiuitatem Jacob fluxerunt anni quadragi ta. genesis. xxv. Jacob autem erat anno/ rum centum triginta quando descendit in Egyptum cum filiis suis. genesis. xlvij. In de usq̄ ad exitum de Egypto fluxerunt anni centum uiginti secundum hebreos. q̄ bus simul iunctis habentur anni quadrin/ genti p̄ecise in quibus semen Abrahe acco/ la fuit in terra aliena. Et sic patet q̄ non fuerunt in afflictione quadringentis annis sed per partem minorem illius temporis. ⁊ ideo ly quadringentis annis non refertur ad illud quod immediate premittitur. ⁊ af/ fligent eos. nisi per synodochē. scilicet ac/ cipiēdo partem p̄o toto. sicut dicitur chri stus iacuisse tribus diebus in sepulchro. s; p̄oprie refertur ad illud quod ante ponit̄ Erit semen eius accola in terra aliena quia tot annis habitauit semen Abrahe in

Capitulū

terra aliena ut predictum est. [Et post hoc exhibunt] sub moysē dūce. exodi. xij. [7] seruiunt mihi in loco isto] quod fuit impletum tempore Josue sub quo populus Israel intravit in terram promissionis [7] dedit illi testamentū circumcisionis] Genesis. xvij. [Et Jacob] ibi consequenter recitat historiam a tempore Jacob usque ad moysen. 7 primo recitat historiam temporis seruitutem precedentis. secundo subsequens. ibi Cum autem. Circa primum dicitur [Et Jacob] supple circumcidit [duodecim patriarchas] filios suos. qui dicuntur patriarche. id est patres principales. a pater et archos quod est princeps. quia ab ipsis denominantur duodecim tribus Israel. 7 patriarche emulantes Joseph] id est invidentes ei. genesis xxxij. [7] vendiderunt eum in Egypto] eodem capitulo. [7] erat deus cum eo 7 eripuit eum. primo de manibus fratrum volentium eum occidere. Secundo de cisterna ubi posuerunt eum moriturum fame. Tercio de carcere regis Egypti ubi posuit eum magister militie. Ben. quadagesimopmo. [7] dedit ei gratiam 7 sapientiam in conspectu Pharaonis] ad exponendum eius somnium de futura felicitate 7 sterilitate terre. [Venit autem fames 7 cetera.] Genesis. xlij. [7] [7] Misit patres nostros] id est filios suos [primum] id est prima vice [7] in secundo] id est in secunda missione [cognitus non est Joseph a fratribus suis 7c.] Genesis. xlij [7] [7] Mittens autem Joseph accersit Jacob patrem suum] in eodem capitulo [7] in animabus. lxxv.] Exodi primo. Genesis tamen xlij. dicitur Omnes anime domus Jacob que ingressæ Egyptum fuere. lxx. sed ibi numerantur tantum persone egressæ de Jacob actu nate. Ibi autem exodi primo numerantur eorum illis quinq; nepotes Joseph eo quod pertinebant ad populum Israel. propter quod septuaginta interpretes Genesis. xlvj. posuerunt septuagintaquinque quas interpretationem sequitur hic sanctus Lucas. [Et descendit in Egyptum] Ibi consequenter recitat descensum in Egyptum dicens [Et descendit Jacob in Egyptum et defunctus est] genesis. xlix. [7] patres nostri] scilicet duodecim patriarche. de morte vero Joseph habetur genesis ultimo. 7 de

morte aliorum Exodi primo. [Et translati sunt in Sichem 7c.] Ibi littera videtur multum intricata 7 discrepare ab eo quod habetur genesis. xxij. de spelunca quæ emit Abraham. 7 genesis. xxij. de agro quæ emit Jacob a filiis Emor. Propter quod ad intellectus huius passus sciendum quod Abraham emit illam speluncam ab Ephron etheo. 7 Jacob illum agrum a filiis Emor patris Sichem ut patet in textu. In spelunca vero ab Abraham emptæ fuit Jacob sepultus illic portatus de Egypto. Genesis ultimo. In agro vero quem emit Jacob et quæ dedit Joseph filio suo ut habetur genesis. xlvij. sepulta fuerunt ossa Joseph illuc apportata de Egypto ut habetur Josue ultimo. De alijs vero patriarchis non habetur de scriptura satis ubi sint sepulta. Iste Hieronymus dicit de sancta Paula quod ipsa pertransiit usque ad Sichem 7 vidit ibi sepulchra duodecim patriarcharum. Joseph vero secundo secundo libro dicit quod fratres Joseph mortui in Egypto a posteris suis fuerunt translati in Ebron 7 ibidem sepulti. 7 in hoc magis videtur credendum dicto Joseph quod Hieronymi. quia longo tempore fuit ante Hieronymum. 7 quia natus fuit in Judea 7 certius cognovit omnia Jude loca. Ibi ergo premittis sciendum quod sanctus Lucas hic simul recitat duas historias intricate. Et exponatur littera sic [7] translati sunt Sichem 7 positi sunt in sepulchro quod emit Abraham] scilicet partim hic 7 partim ibi. quia de Joseph certum est quod sepultus fuit in Sichem in speluncam Abrahæ ut predictum est. De Jacob vero certum est quod sepultus fuit in Ebron. De alijs patriarchis dubium est utrum hic vel ibi sint sepulti. Iste mihi probabilius videatur quod in Ebron si cut dictum est [7] a filiis Emor] istud non coniungitur littere immediate precedenti sed antecedenti ubi dicitur [7] translati sunt in Sichem] supple emptam [a filiis Emor] ipse iacob ut predictum est. Et sic exponit scholastica historia. Sed huic expositioni videtur obviare quod sequitur filij Sichem. quod genesis capitulo. xxij. dicitur quod iacob emit partem agri a filiis Emor patris Sichem. et sic Emor non fuit filius Sichem sed pater eius. Sequendo tamen exposi-

nomem istam potest faciliter responderi q
idem homo frequenter habet patrem ⁊ fi
lium eiusdem nominis. sicut dominus La
rolus comes Ualesij bone memorie habuit
patrem regem France nomine Philippus
⁊ filium eiusdem nominis. et sic potest dici
de isto Emor q habuit patrem nomine Si
chem de quo fit hic mentio cum dicitur A
filijs Emor filij Sichem. et filium eiusdem
nominis. de quo dicitur genesis. xxxiij. A
filijs Emor patris Sichem. Sed quia ex
positio dicta uidetur multum intricata. et
quia littera uidetur pretendere q Abrahā
emit pretio argenti a filiis Emor Scien
dum q ideo posset dici sine tamen preiudi
cio q ille Emor de quo hic Lucas loquitur
fuit idem cum patre Deo: patre Ephron. ⁊
fuit binomius sicut in scriptura multi legū
tur binomij. sic Abrahā emit a filiis E/
mor. quia ab Ephron emit de filiis eius. ⁊
iste Emor alio nomine dictus Deo: habu
it patrem nomine Sichem. Ille autem E/
mor de quo fit mentio genesis. xxxiij. ha
buit filium nomine Sichem. nec est incon
ueniens si ponantur eadem nomina diuer
sorum hominum hic ⁊ ibi. quia frequenter
homines diuersorum locorum ⁊ temporum
in nominibus cōueniunt. Et secundum hāc
expositionem littera planior uidetur. Scien
dum etiam q Sichem hic dupliciter accipi
tur. Uno modo prout est nomen ciuitatis
cum dicitur Translati sunt in sichem. Alio
modo prout est proprium nomen hominis
cum dicitur Filij sichem. [Cum autem]
Iste consequenter recitatur historia pro tē
pore seruitutis filiorum israel in Egypto.
Et primo ponitur huius seruitutis occasio
cum dicitur [Cum autem] appropinquaret
tempus promissionis quāz profectus fuerat
deus Abrahā promittens ei q semen eius
seruiret ei in terra iudee. genesis. xv. Cre
uit populus et multiplicatus est in Egy
pto. Exodi primo. Et hec multiplicatio mo
uit regem Egypti ad affligendum popu
lum Israel ut minus possent uacare gene
rationi ⁊ multiplicari. ut habetur ibidem.
[Quoadusque rex] alius surrexit i egypto.
Dicit enim Iosephus q regnum tunc tras
latum erat ad aliam domum [qui non sci
ebat Ioseph. id est beneficia que fecerat Jo

seph regno Egypti [qui circumuencit] id
est fraudulenter opprimens genus nostrū
primo subiiciens duris laboribus. sed quia
per hoc non fuit impedita populi multipli
catio ideo ipse precepit obstetricibus ut in
partu hebicearum necarent masculos. Sed
quia non fecerunt hoc deum timentes pre
cepit ut masculi nati in flumen proijceren
tur. Exodi primo. Et hoc est quod dicit
[ut exponerent infantes] ⁊ cetera [Eodem
tempore] Iste consequenter Stephanus se
excusat de blasphemia contra moysen ostē
dens eum populi fuisse liberatorem. Et p
mo ponitur ad hanc liberationem Moysi
dispositio. secundo ipsa liberatio. ibi Cum
autem. Circa primum dicitur [Eodem tē
pore natus est Moyses ⁊ fuit gratus deo]
quod apparet ex hoc q deus seruauit eū
ne periret cum alijs pueris in flumine [q
nutritus est tribus mensibus in domo pa
tris sui] vi. ut cum elegantem puerum. et
ideo quantum potuit seruauit eum quous
q apparebat periculum mortis non solum
pueri sed etiam parentum occasione eius. et
tunc eum commendauit protectioni diuine
ponens eum in flumine inclusum tamen in
uasculo uitreo pice limbo. [Exposito autē
illo in flumine] modo. dicto [sustulit eum
filia pharaonis ⁊ nutrit eum] id est nu
triri fecit sibi in filium. quia adoptauit eū
Et hec omnia habentur Exodi secundo.
ubi diffusius ea exposui. [Et eruditus est
moyses in omni sapientia egyptiorum] que
sic nominatur. quia primo uiguit humane
sapientie studium in Egypto. ut habetur p
mo metaphysice. [Et erat potens in uer
bis ⁊ operibus suis] lex quo pater eius dis
positio ad liberandum populum de egypto
[Cum autem] impleteretur. Iste consequen
ter describitur ipsa liberatio. ⁊ primo figu
ralis. secundo realis. ibi Expletis. Circa
primum dicitur [Cum autem] impleteretur
eius tempus quadraginta annorum] quod
est tempus uirilis etatis ascendit in cor ei
us] deo instigante [ut uisitare fratres su
os filios Israel] qui erant in dura seruitu
te [et cum uidisset quendam] hebiceum [in
iuriam patientem] ab egyptio [vindicaui
eum] egyptum talem interficiendo. Et sub
ditur ratio huius cum dicitur [Et imbat

Capitulū

autem intelligere fratres] id est hebreos [quomodo deus per manum ipsius daret salutem illis] Jam enim dominus inspira- uerat Moysi q̄ liberaturus erat populum per ipsum de seruitute Egypti. Et sic iam erat constitutus a deo tutor ⁊ defensor po- puli. propter quod non peccauit uindictam illam faciendo. Et illa liberatio particula- ris fuit signum ⁊ figura liberationis gene- ralis totius populi fienda per manum mo- ysi. [Sed illi non intellexerunt] quod de- clarat per factum sequens cum dicitur [Ve- quenti uero die apparuit illis ligantibus] id est duobus hebreis ad inuicem rixanti- bus. Exo. secundo. [Et reconciliabat eos] uolens eos reducere ad pacem ⁊ amicitiam [qui autem iniuriam faciebat] increpatus super hoc [repuhit eum] id est eius moniti- onem ⁊ increpationem dicens [Quis con- stituit te principem ⁊c.] quasi dicat. tu ulur- pas tibi indebitam potestatem. Ex quo pa- tet q̄ ille non intellexit q̄ moyses esset cō- stitutus a deo tutor ⁊ liberator populi. Et quia iniuriens habebat aliquos sibi fauen- tes ⁊ idem sentientes. ideo sup̄a dixit plu- raliter ⁊ illi non intellexerunt. [Nunquid interficere tu me uis ⁊c.] illud quod erat se- cretum publicauit intantum q̄ uenit ad au- res Pharaonis ⁊ querebat occidere moy- sen. Exodi secundo. ideo subditur [Fugit autem moyses in uerbo isto] id est propter publicationem huius facti ne occideretur. [ubi generauit duos filios] Danassen ⁊ ef- fraim de sephora uxore sua. Exo. secundo [Expletis] hic consequenter describitur moysi legatio. secundo legationis impletio ibi hic eduxit. Prima adhuc in duas. q̄ a primo sanctus Lucas facit propositum. secu- do infert quoddam correlarium. ibi hunc moysen. Circa primum primo describitur tempus legationis cum dicitur [Expletis annis quadraginta] a fuga moysi de Egy- pto [apparuit ei in deserto montis syna an- gelus] Exo. tercio dicitur q̄ apparuit illi deus. Dicendum q̄ secundum ueritatem fu- it angelus ut hic dicitur. Sed quia perso- naz dei representabat ⁊ in eius persona lo- quebatur. ideo aliquando deus aliquando angelus nominatur ut dicit Gregorius [in igne flamme rubi] Angeli enim apparent

hominibus in corporibus formatis. et quia tales apparitiones sunt ad aliquid signifi- candum ideo formantur secundum conueni- entiam ad id quod est significandum. Per ignem frequenter in sacra scriptura signifi- catur tribulatio purgans. Eccl. secundo. In igne probatur aurum ⁊ argentum ⁊ ho- mines receptibiles in camino humilia- tionis. propter quod angelus apparuit in spe- cie ignis ardentis sed non comburentis ad significandum q̄ populus Israel in tribula- tione egypti non consumeretur sed purga- retur ⁊ purgatus liberaretur. [Moyses autem uidens ammiratus est] q̄ ignis ar- dens non comburebat rubum qui de faci- li est combustibilis [et accedente illo ut con- sideraret] magis de prope [facta ē uox do- mini] id est angeli loquentis in persona do- mini [Ego sum deus patrum uestroꝝ] qui coluerunt me ceteris gentibus ad ido- latriam declinantibus [Tremefact⁹ est mo- yses] propter diuinam reuerentiam [Sol- ue calciamenta pedum tuorum] Moyses e- nim errat antiquorum et specialiter hebre- oꝝ non ingredi loca sancta pedibus cal- ciatis. unde ⁊ saraceni adhuc tenent hunc modum. quia non ingrediuntur locum di- uini cultus nisi discalciati pedibus ut a fi- de dignis intellexi. Locus enim in quo stas terra sancta est] propter apparitionem di- uinam ibidem factam modo dicto. [Uidens uidi afflictionem populi mei] oculo pietatis et cum effectu miserationis. Ideo sequitur [Et descendi liberare eos] deo autem de- scendere non competit nisi per affectum mi- serationis. sed angelo qui loquebatur bene competit descendere ⁊ ascendere secundum motum localem eo modo quo motus loca- lis competat angelis. [Et nunc ueni] pro- mpte obediendo mihi [⁊ mittam te in E- gyptum] ad liberandum populum. Sic pa- tet legatio iniuncta moysi. [hunc Moysen] hic Stephanus contra iudeos refert correlarium de rebellionē eozum sic dicens [hunc Moysen quem negauerunt etc.] si- cut predictum est. ille qui hoc uerbum di- xit habebat complices qui idem dixerunt uerbo uel saltem facto propter hoc quod dicitur hic in plurali [dicentes quia te con- stituit principem] et cetera. [hunc deus

principem ⁊ redemptorem misit] quia tamē non erat principalis in hoc facto sed angelus apparens in persona dei. ideo subditur [Cum manu angeli et cetera.] id est cum potestate ipsius. ⁊ sic Moyses erat illi tanquam minister adiunctus. Per hanc autem rebellionem contra Moysen intendit Stephanus uocare iudeos de rebellionem ⁊ christum liberatores totius mundi de seruitute diaboli. ut exprimitur infra eodem capitulo ubi dicitur Et occiderunt eos qui pronuntiabant de aduentu iusti cuius uos nunc proditores ⁊ homicide fuistis. [Hic eduxit] hic consequenter describitur impletio legationis inuicte moysi. Et diuiditur in duas partes. quia primo facit propositum. secundo infertur corollarium. ibi Cui uoluerunt. Circa primum dicitur [hic eduxit illos] sicut erat sibi inunctum [faciens prodigia ⁊ signa in terra egypti] sicut patet a principio. v. Exo. usque ad finem. xij. [Et in mari rubro] ut habetur Exo. decimo quarto. [et in deserto] ut patet in libris Leuit. Numeri. ⁊ Deuteronomij. [Hic moyses] cui uos credere dicitis ⁊ debetis [qui dixit filiis Israel] deuteronomij. xviij. [Propheta] tam uobis suscitabit deus de uestris fratribus] quod principaliter intelligitur de christo ut ibidem dictum fuit. qui descendit secundum carnem de iudeis. tanquam mensura audietis] id est legislatorem noui testamenti sicut ego sum ueteris. Sciendum tamen quod christus non dicitur propheta quantum ad cognitionem euangelicam. nam ab instanti conceptionis anima christi habuit claritatem diuine uisionis. sed pro tanto dicitur propheta fuisse inquantum propheta dicitur ille qui annunciat remota a cognitione illorum cum quibus habitat. Christus autem ante suam passionem fuit uiator habitans cum hominibus. Iohannis primo. ⁊ denuntiabat transcendentia capacitatem intellectus humani. sicut dicitur propheta Luc. septimo. Propheta magnus surrexit in nobis ⁊c. [hic est qui fuit in ecclesia] id est in cognitione hebreorum [cum angelo] qui loquebatur in monte Syna dans ei leges et mandata. ut patet Exo. decimonono. ⁊ deinceps quasi per totum [⁊ cum patribus uestris] quantum ad decem precepta decalogi que dedit audiente populo. Exodi. xx. Qui

accepit uerba uite dare uobis] Dicitur autem illa precepta uerba uite non quia conferunt uitam gratie iustificantiem. secundum quod dicitur Ro. Non iustificatur homo ex operibus legis iusticia que facit dignum uitae eterna. licet iustificarent iusticia politica sicut dictum fuit super epistolam ad romanos ⁊ gala. Sed dicuntur uerba uite. quia seruantes ea non incurrerant penam mortis corporalis que transgressionibus infligebatur sicut supra dictum fuit ad gala. tercio super illud Faciens ea uiuet in eis. [Cui uoluerunt] Hic ex dictis infert corollarium de rebellionem iudeorum contra Moysen et deum dicens [Cui noluerunt obedire patres nostri] sicut patet in multis locis Exodi ⁊ Numeri. ⁊ auersi sunt cordibus suis in Egyptum] ostendentes displicentiam quod inde exierant [dicentes moysi] Exo. xviij. Quid hic facere uoluisti ut educeres nos de egypto ⁊ cetera. ⁊ in pluribus alijs locis simile habetur. Et non solum ostenderunt hanc displicentiam exitus sed etiam uoluntatem reuertendi. dicentes Numeri. xviij. Constituamus nobis ducem ⁊ reuertamur in Egyptum. Consequenter ostendit eos rebelles fuisse non solum moysi sed etiam deo cum dicitur [dicentes ad Aaron] Exodi. xxiij. [Fac nobis deos qui praecedant nos] In hoc enim rebellabant deo qui eos educerat de Egypto. ⁊ etiam moysi eius ministro cum subditur. [Moyses enim hic] ⁊c. [Et uiculum fecerunt] quia Aaron ad faciendum coegerunt ⁊ aurum ei ministrauerunt. [Et obtulerunt hostiam simulacro] que debebat offerri soli deo. [Conuertit autem eos deus ⁊ tradidit] id est conuertit ⁊ tradi permisit demonibus propter suam maliciam. [Seruite milicie celi] hoc non legitur esse factum tempore quo filij Israel fuerunt in deserto. sed postquam intrauerunt terram promissionis eorum hoc multociens ⁊ multipliciter fecerunt. ut patet in libris iudicum ⁊ regum. ⁊ specialiter in quarto ⁊ secundo Paralip. [Sicut scriptum est in libro prophetarum] scilicet. xij. qui est unus liber ut declaratum fuit ibidem [Nunquid uictrinas] etc. Hoc scribitur Amos quinto. ⁊ refertur prima pars huius auctoritatis ad tempus quo fuerunt filij israel in deserto ut patet manifeste. non tamen p

Capitulū

hoc intelligendum est q̄ filij Israel nullas uictimas aut hostias obtulerunt deo in deserto. quia Leuit. nono dicitur expresse q̄ i consecratione Aaron ⁊ filiorum eius plures hostie fuerunt deo oblate. ⁊ similiter in dedicatione tabernaculi. ut habetur Numeri septimo. Sed ideo dicitur quia pauca uictime fuerunt tunc oblate. Unde dicit ra. sa. super illud Numeri. ix. Fecerunt filij israel pasche ⁊c q̄ toto tempore quo in deserto fuerunt non fecerūt pasche nisi illud tantum cum tamen erat solemnitas principalis ⁊ preceptum erat. xij. Exo. ipsi quolibet anno fieri. Et ideo si fuit sic omīsa in illis quadraginta annis. multo magis sacrificia que preceiebantur fieri in solemnitatibus et in diebus minus solemnibus. Fuit enim cū populo super hoc dispensatum a deo propter incertitudinem nubis. sicut ⁊ de circumcisione que genesis. xviij. precipitur fieri octauo die. ⁊ tamen omīsa fuit q̄dū populus fuit in deserto ut patet Josue quinto. Et suscepitis tabernaculum a Sodoth ⁊c. Istud refertur ad tempus iudicum ⁊ regum. ut ostensum fuit Amos. v. et pendet in fine huius auctoritatis. ⁊ fides dei uestri repham. id est luciferum siue stellam matutinam. ut dicit glosa que pre ceteris stellis a pluribus adorabatur propter eius pulchritudinem [si guras] id est imagines diuersas [quas fecitis uobis adorare eas] id est ad adorandū eas [⁊ transferam uos in Babylonem] propter illud peccatum ⁊ transgressionem. Ex quo patet q̄ idolatria de qua loquitur hic Amos propheta fuit causa captiuitatis iudeorum de terra sua. Et hec fuit perpetrata post ingressum huius terre ⁊ maxime temporibus regum. Amos quinto dicitur. Nigrare uos faciam trans Damascum. id est ultra Damascum rel longius a terra uestra q̄ sit Damascus. Babylon autem plus distat a Judea. Nam Damascus est prope terminum Judee. Vel Stephanus posuit in Babylonem. quia iudei ouarum tribuum fuerunt translati in Babylonem. ut patz. iij. regum ultimo. Iudei uero decem tribuum fuerunt translati in terram assyriorum. iij. regum. xviij. et transitus ad illam est per Damascum. Et ideo ad exprimendū utrūq̄ captiuitatem que inducta fuit ppter idolatriam Amos scripsit ultra Damascum.

Stephanus autem eodem spiritu loquens dixit in Babylonem. [Tabernaculum] Cōsequenter Stephanus se excusat de blasphemia contra templum consistens illud ordinatione diuina fuisse factum. ⁊ primo loquitur de tabernaculo Moysi ad cuius similitudinem quantum ad aliqua templum postea fuit factum. Dicit ergo [Tabernaculum testimonij fuit cum patribus nostris in deserto sicut disposuit] scilicet deus pater ut patz exodi. xxv. [Quod ⁊ induxerunt sapientes patres nostri cum Iesu] id est cū Josue qui erat dux populi [in possessiones gentium] .i. in terra terram chananeorum [quas expulit de] illud enim fuit magis factum uirtute diuina q̄ humana [⁊ in diebus David] supple fuit illud tabernaculum in terra illa. Nam primo positum fuit i Sylo ut habet Josue. xviij. ⁊ inde postea translatum in terram philistinorum. primo reg. quinto. ⁊ inde reductum in terram israel. primo regum. vj. ⁊ inde pluries translātū de loco ad locum propter guerras [⁊ in diebus David] qui transulit in Iherusalem archam domini uolens ei edificare templum. ut habetur secundo regum septimo. Sed dominus abstulit edificationem templi [⁊ usq̄ ad tempus salomonis filij sui. ideo dicitur] [qui inuenit gratiam] ⁊ patet littera usque ibi [sed non excelsus in manufactis habitat] quia est incomprehensibilis ⁊ nature spiritualis. Hoc autem addit beatus Stephanus ad remouendū errorem aliquorum iudeorum existimantium q̄ deus habitaret in templo sicut homo i sua domo ex hoc q̄ proportionatorium quod erat in templo dei sedes dicebatur. sicut dixi plenius exo. xxv. ⁊ ad propositum inducitur auctoritas Esaie. lxxiij. [Celum mihi sedes est] hec est locutio metaphorica ad designandum deum esse presentem ubiq̄ in celo ⁊ i terra. Sibi enī non competunt corporis lineamenta. ideo subditur [quam domum edificabitis mihi] scilicet ad habitandum modo predicto. quasi dicat nullam. sed tamen ad hoc ut ibi fiat oblatio deo orationum ⁊ sacrificiorum. ut dixit Salomon tercio regū octauo [aut quis loc⁹ requietionis mee] quasi dicat nullus alius a me. quia deus requiescit in seipso. quia per seipsum est beatus. [Dura ceruice] hic sequent' excusat

se Stephanus de blasphemia contra legem
confitendo eam sanctam ⁊ a deo datam et
retozquendo in suos aduersarios blasphemiam eo q̄ eam multipliciter uiolabant. et
hoc est quod dicit [dura ceruice] id est ob
stinata mente ⁊ incircumcisi cordibus ⁊ a ui
cijs ⁊ sordibus [et auribus] a blasphemijs
⁊ detractionibus [uos semper spiritui san
cto resistitis] loquenti in Moyse ⁊ prophe
tis [sicut patres uestri] ut patet ex predi
ctis. [quem prophetarum non persecuti sunt
patres uestri] quasi dicat. valde pauci sunt
[⁊ occiderunt eos] scilicet prophetas ut pa
tet de Zacharia filio Joiade. secundo para
lip̄. xxiii. ⁊ Esaiā ut dictum fuit in princi
pio Esa. ⁊ Amos ut dicit Hieronymus in
prologo ⁊ in multis alijs locis [qui pronun
ciabant de aduentu iusti]. i. christi qui o
citur iustum anthronomatice. unde dicit ra
sa. q̄ vniuerse prophete non sunt locuti ni
si ad dies Messie scilicet principaliter [cu
ius uos nunc proditores] cum Iuda tractan
do [⁊ homicide fuistis] eius crucifixionem
procurando [qui accepistis legem in dispo
sitione angelorum] quia data fuit per an
gelum in persona dei loquentem. ut predi
ctum est [et non custodistis] quia irritum
fecerant mandatus dei propter traditiones
suas. Matthei. xv. capitulo. [Adueniens au
tem] hic ultimo ponitur ipsius Stephani
lapidatio iniusta. et secundo eius patientia
perfecta. ibi Et lapidabant. Circa primū
dicitur [Audientes autem hec dissecaban
tur cordibus suis] quia non habebant ra
tionem interficiendi eum ⁊ tamen omnibus
modis interficere uolebant. et sic dissecan
bantur interius. quia passio preualens dis
crepat a ratione ⁊ stridebant dentibus su
is] sicut canes rabidi. [Cum autem esset
plenus spiritus sancto] Hec enim plenitudo
fuit augmentata in martyrio quod est a
ctus charitatis perfecte [intendens in celū]
ubi fiduciam suam collocauerat [uidit glo
riam dei] ad confirmationem suam ex gra
tia speciali [et Iesum stantem] hoc dicit ad
affirmandam eius resurrectionem. Et quia
tales uisiones fiunt secundum convenienti
am eius quod significatur ut predictum est
ideo Stephanus uidit Iesum stantem ad de
signandum q̄ erat paratus ad roboratio

nem. quia stare proprium est adiuantis in
petio. Sedere uero proprium est iudicantis
uel regnantis. Propter hoc a Narci ultimo
ubi describitur regnum christi dicitur sede
re a dextris dei. Ecce uideo celos apertos]
De conditione huius uisionis plenius dice
tur in fine huius capituli. [Exclamantes au
tem uoce magna] ne audirentur Stephani
uerba [continuerunt aures suas] ac si es
sent blasphematores ⁊ impetum fecerunt]
non ratione sed furia moti [⁊ eicientes e
um extra ciuitatem lapidabant] tanq̄ blas
phemum [⁊ testes deposuerunt testimonia
sua] ut expeditius ⁊ celerius eum interfece
rent. [Et lapidabant] hic consequenter po
nitur beati Stephani perfecta patientia. et
primo ex eius intentione ad deum. ibi In
uocantem ⁊ dicentem Domine Iesu suscipe
spiritum meum. Secundo ex eius benigna
condescensione ad proximum actu interfici
entem ipsum cum dicitur [positus genibus]
ut in orando modus esset deuotus [clama
uit uoce magna] quia procedebat ex affe
ctu magno ad proximorum salutem [Ne
statuas illis hoc peccatum] referuando eis
penam eternam sed da eis penitentiam. In
aliquibus libris subdit Quia nesciunt qd
faciunt. sed non est de textu. nec est in li
bris correctis. Isti enī saltim pro parte ma
gna magis fuerunt moti passione q̄ igno
rantia. Ignorantia autem multorum causa
ta fuit ex precedente malicia. scilicet ex o
dio ⁊ inuidia contra christum ut dictum est
supra capitulo tercio. [Et cum hoc dixisset]
ex feruore charitatis secundum pictum sal
uatoris Matthei quinto Orate pro perse
quentibus ⁊ calumniantibus uos. [obdormi
uit in domino] nam eius anima sanctissima
absorpta fuit in abyssu superne claritatis.
Circa predicta dubitatur utrum uisio bea
ti Stephani premissa fuerit mentalis aut
imaginaria uel corporalis. Et dicunt aliqui
q̄ fuit tantum mentalis. ita q̄ ex speciali
gratia fuit concessum Stephano uidere nō
solum humanitatem Christi sed etiam diui
nitatem sicut ⁊ Paulo. de quo dicit beatus
Augustinus ad Paulinam de uidendo deo
q̄ sibi fuit concessum uidere diuinam essen
tiam eo q̄ erat doctor gentium. et Moyse
q̄ fuit doctor iudeorum. ⁊ hoc uidetur dicere

Capitulū

quedam glosa super locum illum que talis est Quidam electorum adhuc in hac uita de-
tenti mundato cordis oculo uidere merue-
runt gloriam dei ut hic Stephanus et Pau-
lus ad tertium celum raptus. Sed hoc di-
ctum non uidetur bene consonare dictis sa-
ctorum et doctorum qui concorditer dicunt
q. talis uisio non est concessa alicui in uita
presenti utenti sensibus exterioribus nisi ho-
mini christo. Unde et Paulus non dicitur
deum sic uidisse nisi in raptu ab istis sensi-
bus. Stephanus autem uidetur tunc non
fuisse raptus sed magis utens sensibus. ut
pote loquens iudeis audientibus. propter
quod alij dicunt q. fuit uisio imaginaria.
ita q. in eius imaginatione fuerunt effigi-
es diuinitus formate ad representandum de-
um et hominem christum. sicut Esaias sexto
Esaias uidit dominum sedentem super so-
lium excelsum et seraphin stantia ex utra-
q. parte. sicut ibidem fuit plenius declara-
tum. et mente cognouit Stephanus signa-
tum illius representationis. et sic quantum
ad hoc non solum fuit imaginaria sed etiam
cum hoc mentalis sicut fiebat prophetis ut
plenius dictum fuit in libro psalmodum. et
non est dubium qui illo modo potuit fieri.
Sed ex modo loquendi scripture uidetur
q. fuerit corporalis. quia dicitur in textu
Lum esset Stephanus plenus spiritu san-
cto intendens in celum uidit gloriam dei et
cetera. Circa quod aliqui dixerunt q. ui-
sus Stephani a deo fuit fortificatus intan-
tum q. uidit Iesum scilicet existentem in ce-
lo empireo celos acutius uisus penetrando.
Sed hoc non uidetur bene dictum. quia sup-
ponere uidetur q. uisus fiat extra mitten-
do ab oculo et non intus suscipiendo ab oculo.
quod improbat philosophus libro de se-
su et sensato. Propter quod sine preiudicio
uidetur probabilius dicendum q. a corpore
christi existentis in celo fuit immutatus o-
culus Stephani ad uisionem humanitatis
Christi. nam in potestate eius est q. corpus
suum sic uideatur a longe sicut de prope. et
forte ideo est de alio corpore glorioso. quia
totaliter est anime subiectum. Propter quod
uidetur q. ad nutum eius possit immutare
uisum indifferenter a longe et prope. sicut
in potestate eius est q. immutet uisum in

propria aut alia effigie sicut dicitur de cor-
pore Christi glorioso. Luce ultimo. Deita-
tem uero non potuit uidere isto modo. sed
sicut in uisione imaginaria formatur in uir-
tute imaginatiua aliqua effigies ad repre-
sentandum deum ut dictum est ita exteri-
us potest diuinitus formari ad immutatio-
nem corporalis oculi. sicut suo modo fit in
apparitione angelorum quando apparent
in corporibus assumptisque corporaliter ui-
dentur. ita aliqua effigies corporalis non
a deo assumpta sed ab ipso formata potest
ipsum representare oculo corporali. Et sic
probabiliter absque aliqua assertione potest
dici q. sic fuit in uisione beati stephani. me-
taliter tamen cognouit q. illa effigies non
erat ipsa deitas nisi tantum representatiue
Et huic modo dicendi concordat littera cum
dicit Ecce uideo celos apertos et filium ho-
minis stantem a dextris dei. non sic intel-
ligendo q. celi fuerint diuisi cum sint incor-
ruptibiles. sed quia sic clare uidit ac si nul-
lum esset obstaculum intermedium. unde di-
cit quedam glosa q. hec uisio non fuit facta
per reuerentem elementorum. et sub ele-
mentis intelliguntur etiam corpora celestia

Capitulum. viij.

Aulus autem erat] Postquam
descripta est Stephani persecu-
tio singularis hic consequen-
ter describitur ecclesie persecutio generalis
Et quia habuit ortus ex persecutione Ste-
phani ideo ad ipsam fit continuatio cum di-
citur [Paulus autem erat consentiens nece-
eius] et per consequens peccati particeps.
secundum q. dicitur Romano. primo Qui
taliter agunt digni sunt morte non solum q.
faciunt ea sed etiam qui consentiunt facien-
tibus. Et subditur de persecutione ecclesie
cum dicitur [Facta est autem illa die] id ē
in illo tempore. quia persecutio pluribus die-
bus durauit. Let omnes discipuli dispersi
sunt] secundum q. dixerat saluator uenit
et dei decimo Luz uos persequuntur in una
ciuitate fugite in aliam [preter apostolos]
Isti erant principales et firmiores. propter
quod remanserunt in persecutione ne ex fra-
ga eorum crederetur fidem catholicam non

habere firmum impedimentum. Consequenter interponitur beati Stephani sepultura que supra fuit omiffa cum dicitur [Curauerunt Stephanum] id est decenter sepelierunt [viri timorati] id est timentes deum. inter quos Samael fuit principalis. sicut habetur in legenda de inuentione corporis sancti Stephani. [Et fecerunt planctum magnum super eum] secundum morem iudeorum. ut habetur genesis ultimo de morte Jacob. et in libro Numeri de morte Aaron et Marie. et Deuteronomij ultimo de morte Moysi. et in multis alijs locis de morte notabilium personarum. Illi autem qui sepelierunt Stephanum erant conuersi de iudaismo. et ideo tenuerunt morem patrum. Consequenter reuertitur Lucas ad scribendum persecutionem ecclesie dicens [Saulus uero deuastabat ecclesiam] nitens eam annihilare [trahens in custodiam] id est in carcerem. non dicitur quod interficeret. quia sicut dicit glosa deus manus ipsius preseruabat ne sanguinem innocentium polluerentur. Et quia sicut dicit Augustinus Deus adeo omnipotens est et bonus quod de malis elicit bona. ideo de ista persecutione elicit bonum disseminationis fidei catholice. propter quod subditur [Igitur qui dispersi erant pertransibant] diuersas ciuitates [euangelizantes uerbum dei] iudeis habitantibus in ciuitatibus illis. ut habetur infra capitulo undecimo. [Philippus autem] Postquam sanctus Lucas persecutus est de primo diacono scilicet de Stephano hic consequenter prosequitur de Philippo qui ponitur secundus sexto capitulo. Et diuiditur in duas partes. quia primo ponitur predicatio Philippi. secundo conuersio Saulis capitulo nono. Prima adhuc in tres. quia primo describit sanctus Lucas eius predicationem in Samaria. secundo de scribit eius predicationem Ethiopi in uia. ibi angelus autem. Tercio in terra maritima. ibi Philippus autem. Prima adhuc in duas. Nam primo ad predicationem Philippi primo ponitur multorum conuersio vera. secundo unius ficta. ibi Vir autem quidam. Circa primum dicitur [Philippus autem] qui cum alijs propter persecutionem exierat de Hierusalem descendens in ciuitatem Samarie] quia tempore regum fuit metropolis in regno decem tribuum [predicabat illis Christum] habitantes enim ibi erant partim iudei. receperant enim qui quod libros Moysi sicut et saducei [Intendebant enim turbe his que a Philippo dicebantur] de christo [unanimitate audientes] id est reuerenter et deuote. et subditur ratio [Et uidentes signa que faciebant] id est miracula diuine uirtutis declaratiua in testimonium ueritatis a Philippo predicate [Adulteri enim illorum qui habebant spiritus immundos] id est abfessi a demonibus [clamantes uoce magna exibant] scilicet demones uirtute Christi. Et ne diceretur quod hoc fieret uirtute superioris demonis sicut dictum fuit de Christo Luce undecimo In Beelzebub principe demoniorum siue demonum eijcit demonia. ideo subduntur alia miracula que non possunt fieri nisi uirtute diuina. cuiusmodi est curatio paraliticorum et claudorum subita cum dicitur [Adulteri autem. Factum est ergo gaudium magnum in ciuitate illa de ueritatis cognitione et doctorum curatione. Vir autem quidam etc.] Hic consequenter describitur unius conuersio ficta cum dicitur [Vir autem quidam erat nomine Simon] communiter dicitur a doctoribus quod iste fuerat Simon magus qui postea multum resistebat Petro et Paulo Rome predicantibus. et ideo dixi quod eius conuersio fuit ficta. quia etsi ad horam uera fuit tamen ad ueritatem redijt [qui ante fuit in ciuitate magus] id est philosophus ut dicunt aliqui a magnitudine scientie sic dictus sicut et illi qui uenerunt adorare christum natum. Matthei secundo. Sed huic dicto contrariatur quod subditur [seducens] id est extra uiam ueritatis ducens. quod non est philosophi cuius est proprium amare ueritatem et docere. primo ethicorum. sed est proprium hominis arte magica utentis [dicens se esse aliquem magum] scilicet prophetam uel Christum. Unde et Johannis quarto dicitur quod samaritani sicut et iudei expectabant Christum. Unde dixit illa mulier samaritana Scio Messias uenit qui dicitur Christus. cum ergo uenerit ille annuntiabit nobis omnia. Ideo subditur [dicentes hec est uirtus dei] et sic loquitur apostolus

Capitulū

de Christo prima counthi. primo Predica-
mus Christum dei uirtutem et cetera. [At-
tendebant autem eum] credentes ei [prop-
ter hoc quod multo tempore magicis suis arti-
bus dementasset eos] id est mentes eorum
a veritate alienasset. Ex quo patet quod iste
Simon supra dictus est magus a magicis
artibus. [In nomine Christi baptizaban-
tur.] Hec enim forma utebatur ecclesia pri-
miua rationibus dictis supra secundo ca-
pitulo. [tunc Simon et ipse credidit] scilicet
fide. vel si uere hoc tamen fuit tantum ad
horam. [Et cum baptizatus esset adhere-
bat Philippo. et subditur ratio] Videns e-
tiam signa et uirtutes maximas fieri etc.]
Dicitur enim ab aliquibus et probabiliter
quod ad hoc familiaritatem Philippi quere-
bat ut per hoc consequi posset uirtutes seu
artem similia facendi. Unde et infra dici-
tur quod obtulit pecuniam apostolis ut per
impositionem manuum posset dare donum
spiritus sancti in signo uisibili. Ex quo ui-
detur quod non fuit conuersus uere sed fide
tantum. [Cum audisset] Descripta predi-
catione Philippi hic consequenter descri-
bitur collatio spiritus sancti. Circa quod sci-
endum quod Philippus erat tantum diaconus
propter quod licet posset baptizare non ta-
men manus imponere. nec per consequens
donum spiritus sancti in signo uisibili dare.
hoc enim pertinebat ad apostolos. Unde et
soli episcopi qui sunt successores eorum ma-
nus imponunt. vigesima prima distinctione
cap. in nouo testamento. propter quod Phi-
lippus significauit apostolis ut aliqui eorum
uenirent in Samariam et supplerent illud
quod ad eius officium non spectabat. et hoc
est quod dicitur [Cum audissent apostoli et
cetera] Et patet littera usque ibi [Non-
dum enim in quemquam illorum uenerat]
scilicet in signo uisibili. uenerat tamen in
eis inuisibiliter sicut et modo in baptismo :
[Sed et baptizati tantum erant in nomine
domini Jesu] hec dictio tantum non est de
terminatio huius quod est in nomine do-
mini Jesu excludendo alias duas personas
sed magis includuntur in eo ut dictum est
supra. Propter quod ly tantum est magis
determinatio huius Sed baptizati erant tan-
tum. sed non receperant impositionem ma-

num. ideo subditur [Tunc imponebant et
cetera]. [Cum uidisset] Hic consequenter
ponitur Simonis increpatio. volebat enim
emere potestatem dandi spiritum sanctum in
tentioe lucri inde recipiendi. propter quod
ab ipso nominatur vitium simonie quo ali-
quis uendit et emit spiritualia. Et patet lit-
tera usque ibi [non est tibi pars neque sortis
in sermone isto] id est in hac potestate sci-
licet ut spiritus sanctus detur per imposi-
tionem manus tue [Cor enim tuum non est
rectum coram domino] uirtute enim dei re-
uelantis uidebat intima sui cordis [In felle
enim amaritudinis et cetera] id in nequicia
intentionis que facit amaritudinem culpe et
ducit ad amaritudinem gehenne. [Precami-
ni uos pro me et cetera] Hec dixit magis
timore ductus pene quam amore gratie [Et
illi quidem testificati et locuti sunt uerbum
dei] ad confirmationem credentium [redi-
bant in Iherusalem] non ociosi sed in uia
per ciuitates predicando uerbum dei. [An-
gelus] Posita predicatione Philippi in sa-
maria hic consequenter ponitur eius pre-
dicatio in uia et hoc Ethiopi de Iherusa-
lem in terram suam reuertenti. Et diui-
ditur in duas partes. quia primo ponitur
Philippi predicatio. secundo Ethiopis con-
uersio. ibi Et dum irent et cetera. Circa pri-
mum dicitur [Angelus autem domini etc.]
[Uade contra meridianum] Ethiopia enim
est in plaga australi respectu Iherusalem.
[ad uiam que descendit ab Iherusalem in
Bazam] Iherusalem enim est in loco al-
tiori quam sit illa Gaza. [hec est deserta]
Gaza enim uetus omnino fuit destructa et
postea eiusdem nominis fuit edificata in al-
lio tamen situ. Uia autem illa transibat per
Bazam desertam et non per Gazam de nouo
edificatam. ideo ad differentiam illius di-
citur hec est deserta. [Et ecce uir ethiops
eunuchus] Per hoc autem quod dicitur uir
designatur eunuchus non ex precisione me-
brorum genitalium sed a castitate et hone-
state morum. secundum quod dicit Saluator
Matthei. xix. Sunt eunuchi qui se castra-
uerunt propter regnum celorum. [qui erat
super omnes eius gazas] Erat enim eius
thesaurarius. et sic Gaza est hic nomen ap-
pellatiuum. supra uero est nomen proprium

ciuitatis existentis in terra philistinorum. ut habetur primo regum sexto. [venerat adorare in iherusalem] Multi enim gentiles ex deuotione ueniebant adorare deum in iherusalem ut habetur iohannis duo/decimo. vel forte iste erat conuersus de gentilitate ad iudaismum. quod uidetur ex hoc quod subditur [legensque esaiam propheta] sicut erat edoctus a iudeis. sicut et multi laici ex deuotione dicunt horas canonicas in latino quam non intelligant. Cetera patent usque ibi [tanquam ouis] cetera. quod scribitur esaię quinquagesimoter cio. et intelligitur ad litteram de christo. sicut ibidem diffusius dictum fuit. quia cum verbo nullo posset aduersarios omnes prosternere. permittit tamen se ad occisionem duci [et sicut agnus coram se tondente obmutescit et cetera] quia uerba iniuriosa pro iniurijs non reddidit. et cum false accusaretur coram pilato tacuit. Matthei uigesimo septimo. [In humilitate iudicium eius sublatum est] esaię cap. quinquagesimoter cio sic habet De angustia et de iudicio sublatum est. quod sic ibidem fuit expositum de angustia scilicet mortis et de iudicio quo omnes decedentes ex diuina sententia detinebantur in limbo sublatus est per potentias sue resurrectionis. Et eodem modo exponenda est hec littera. [in humilitate] id est per mortem quam humiliter sustinuit in humanitate assumpta. philippi. secundo humiliter se ipsum factus obediens usque ad mortem [iudicium eius] id est sententia diuina que sua erat in quantum deus sublatum est] quia christo resurgente sancti qui erant in limbo detenti inde fuerunt sublati [Benedictionem eius quis enarrabit] id est multiplicationem fidelium qui regenerantur in christo per baptismum [quoniam tollitur de terra uita eius] scilicet per mortem. Et in hoc redditur causa multiplicationis fidelium. iohannis duodecimo. Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit ipsum solum manet et cetera. Cetera patent usque ibi [Et incipiens a scriptura ista] que de christo ad litteram est intelligenda. ut declaratum fuit diffusius esaię quinquagesimoter cio cap. [Et dum irent] hic

consequenter describitur ipsius eunuchi uera conuersio per hoc quod baptismum deuote petiit. et fideliter suscepit. Et patet littera usque ibi [Spiritus domini] id est spiritus sanctus. vel angelus qui in scriptura semper nominatur spiritus. Per hoc autem quod dicitur spiritus domini absolute intelligitur spiritus bonus. Quando autem fit sermo de spiritu maligno tunc exprimitur. sicut patet primo regum decimo sexto spiritus domini malignus arripiebat Saul. [rapuit philippum] ab aspectu eunuchi ad confirmationem sue fidei. Per hunc raptum cognouit philippum a deo missus specialiter ad ipsum informandum in fide et baptizandum. ideo subditur [Ibat enim per uiam suam gaudens] de ueritatis cognitione et baptismi susceptione [philippus autem] hic consequenter describitur predicatio philippi in terra maritima. Terra enim philistinorum in qua est azotus clauditur mari mediterraneo in parte occidentali. Et pertransiens euangelizabat ciuitatibus cunctis] id est iudeis habitantibus in illis qui fuerant dispersi a tempore regis Antiochi donec ueniret cesaream] que est ciuitas supra mare mediterraneum sita. sicut patet in descriptione terre sancte.

Capitulum. ix.

Aulus autem et cetera. Premissa predicatione philippi hic consequenter describitur conuersio Sauli de quo mentio facta fuit breuiter in principio precedentis capituli. Et diuiditur in tres partes. quia primo describitur eius conuersio miraculosa. secundum conuersi generatio gratiosa. ibi Erant autem. Tercio regenerati predicatione uirtuosa. ibi Fuit autem et cetera. Conuersus autem fuit in actu persequendi christum et christo ipsum claritate excessiua excecante corporaliter et ad terram prosterne et in uoce sensibili eum uocante. propter quod hec conuersio fuit miraculosa et eam solemnitizat ecclesia. non sic autem conuersionem aliorum sanctorum que fit tantum per inuisibilem gratiam. Primo igitur ponitur

b 3

Capitulū

persecutionis actus cum dicitur [Saulus autem adhuc spirans] id est ex uehementi spiritu ignem persecutionis in se et in alijs accendens contra ecclesiam [minarum] id est in uerbis iniurijs [et cedis] id est in uerbis et flagellis [in discipulos domini] id est contra credentes in Christum. quia tunc dicebantur discipuli. quia nondum nominabantur christiani ut habetur infra capitulo undecimo [accessit ad principem sacerdotum] non uocatus sed se ingerens uoluntate nocendi inflammatus [et petijt ab eo epistolas ut ex eius auctoritate magis posset fidelibus nocere [in Damascum] ut ibi persequeretur credentes sicut fecerat in hierusalem. Cetera patent usque ibi [Et subito] ubi ponitur eius illustratio et prostratio execratio et uocatio cum dicitur [Et subito circumfulsit eum lux de celo] sicut solet fieri in conuulsione et fulgure [et cadens in terram] per stupore et admiratione [auduit uocem] auditu corporis et mentis [Saul Saul] hec duplicatio fit ad magis mouendum eius attentionem [quid me persequeris] in membris meis que persequeretur Saulus et non Christum in propria persona qui sedebat ad dexteram gloriosus. ideo subditur [Durum est tibi contra stimulum recalcitrare] id potentiori te incomparabiliter resistere. ideo subditur [et tremens ac stupens] de cognita Christi potestate quem ante non credebatur in celo regnare sed magis ut falsum prophetam cum uanitate esse [Domine quid me uis facere] quia si dicat [Ex nunc paratus sum tibi in omnibus obedire] et dicitur tibi quid te oportet facere] non statim perfecte eum docuit. Nam sicut in cognitione naturali fit processus de imperfecto ad perfectum. unde et pueri primo uocant omnes uiros patres. et omnes feminas matres. postea distinguunt proprium patrem ab alijs uiris. et matrem propriam ab alijs mulieribus. ut dicitur primo physicozum. ita frequenter fit in cognitione supernaturali. hoc tamen non prouenit ex impotentia dei. quia posset totum simul in uno instanti reuelare. [Stabant stupefacti audientes quidem uocem] scilicet Pau-

li. non autem Christi ut habetur infra capitulo uigesimosecundo. [Et qui mecum errant lumen quidem uiderunt] uocem autem eius non audierunt qui loquebatur mecum. Sed quia audierunt Paulum dicentem. Quis es domine. quid me uis facere. et non uidebant aliquam personam cui dirigeret sermonem. ideo stabant stupefacti. Cetera patent usque ibi [et erat tribus diebus non uidens] scilicet visu corporali. uidebat tamen mentali. quia secundum doctores communiter in isto triduo fuit raptus usque ad tertium celum. et habuit illam excellentem uisionem que habetur secunda corinthis. duodecimo. quam exposui ibidem diffuse. [Et non manducauit neque bibit] sustentatus illa uisione. sicut et Moyses quadraginta diebus in monte. [Erat autem quidam etc.] Hic consequenter ponitur Sauli conuersio regeneratio per baptismum. ad quod agendum mittitur Ananias cum dicitur [Erat autem quidam discipulus et cetera] de iudaismo ad Christum conuersus scientia et uita famosus. ut habetur infra capitulo uigesimosecundo. Cetera patent usque ibi [et quere in domo Jude] Hospes enim Pauli Judas uocabatur [tharsensem] id est de Tharso oriundum. illuc enim pater Pauli translatus fuerat de Judea et ibi creuerat in potestate et fama. sicut dictum fuit supra secunda Timothei ultimo. [Ecce enim orat] Est enim oratio mentis eleuatio in deum. fuerat autem usque ad tertium celum raptus. et ex illo raptu egressus gratias deo agebat. [et uidit] in reuelatione domini [uirum Ananiam nomine] ita quod reuelatio fuit sibi facta non solum de persona sed etiam de proprio nomine [introducunt et imponem sibi manus] hec autem impositio non fuit similis illi de qua dicitur capitulo precedenti quod per impositionem manuum apostolorum dabatur spiritus sanctus in signo sensibili. sed erat ad curationem corporalem. sicut de beato Laurencio legitur quod ponebat manus super cecorum oculos et illi luminabantur. Non enim apostolus iste errat Ananias. [Respondit autem Ananias] se excusando eo quod Saulus erat famosus in

persecutione credentium in Christo [rade quoniam vas electionis est] id est speciali/ ter vas electum gratie et scientie contenti/ uum [ut portet nomen meum] opere et pie/ dicatione sicut patebit in sequentibus hu/ ius libri. [Ego enim ostendam illi] per ef/ fectum [quanta oporteat eum pro nomine meo pati] quia per multas tribulationes o/ portet transire ad regnum celorum. ut ha/ beretur infra. [Et abiit Ananias] ad exe/ quendum domini mandatum [et implearis spiritu sancto] per augmentum gratie in ba/ ptismo. [et confestim ceciderunt ab oculis e/ ius tanquam squame] id est macule albe et dure sicut sunt squame piscium que causate fuerant in eo a lumine excessivo ipsum ex/ cecante. [Et surgens baptizatus est in no/ mine Christi. et cum accepisset cibum con/ fortatus est] duplici confortatione. scilicet spiritu et corpore. [Fuit autem etc.] Hic co/ sequenter ponitur ipsius Sauli baptizati constans predicatio. et secundo ex hoc in/ surgens contra eum persecutio. ibi Luz au/ tem. Circa primum dicitur [Et continuo ingressus in synagogas predicabat domi/ num Jesum] statim post baptismum. Ex quo patet quod doctrinam euangelicam non habuit ab homine sed a deo sicut ipse dicit ad galatas secundo. [Stupebant autem ho/ mines et cetera] ex tanta mutatione subita per quam atrocissimus fidei catholice perse/ cutor factus fuit constantissimus eius pre/ dicator. [Saulus autem multo magis con/ ualescebat] procedens semper de bono in me/ lius [affirmans quomodo hic est Christus] id est quod Jesus nazarenus est uere Christus in lege et prophetis promissus. quod decla/ rabat per scripturas ueteris testamenti. quas primo didicerat a Gamaliel. et post ea multo perfectius a deo illustrante. [Luz autem compleverunt etc.] Hic consequenter ponitur orta contra eum persecutio cum di/ citur [Cum autem compleverunt dies mul/ ti et cetera] Notandum autem ad intel/ lectum sequentium quod ille Saulus non statim post baptismum suum iuit de Damasco in Hierusalem. sicut ipse dicit gal. primo. sed prius abiit in Arabiam. qua lustrata predi/ cando reuersus est Damascum. deinde post

annos tres ascendit in Hierusalem uidere Petrum. et mansit apud eum diebus quin/ decim. Utrum autem persecutio mota con/ tra Saulum in Damasco de qua hic fit me/ tio fuerit facta quando primo fuit in Da/ masco post eius baptismum. uel quando ibi dem rediit Arabia perlustrata. glosa non determinat. uidetur tamen magis declina/ re ad hoc quod fuerit quando de Arabia re/ diit in Damascum. et hoc rationabiliter. p/ mo quia dicitur hic Cum autem impleren/ tur dies multi et cetera. Ex quo uidetur quod non fuit cito post baptismum eius sed post ea per magnam tempus scilicet in reditu de Arabia. Secundo quia post istam persecu/ tionem immediate subditur eius aduentus in Hierusalem cum dicitur Cum autem ue/ nisset in Hierusalem et cetera. Iste uero ad/ uentus fuit post reditum eius de Arabia in Damascum ut dictum est. Hic dictis expo/ nitur littera sic [Cum autem impleverunt dies multi] qui fluxerunt a baptismo Sau/ li usque ad eius reditum de Arabia in Da/ mascum [concilium fecerunt iudei] tractan/ do de morte eius eo quod per eum fides chris/ ti multum conualecebat. [Custodiebant autem portas die ac nocte] ne ab alijs per/ ciperetur [per murum dimiserunt eum] et ipse tanquam miles strenuus consensit. ut ab obsidione liberatus pro fide catholica utilius et efficacius certaret. et impleto suo cursu martyrium Rome constanter susti/ nuit sub Nerone. [Cum autem uenisset in Hierusalem] immediate post dictam euasi/ onem [tentauit se iungere discipulis] id est credentibus in Christum. quia tunc adhuc non nominabantur christiani [et omnes ti/ mebant eum] refugiendo eius societatem et familiaritatem. Et subditur causa [non cre/ dentes quod esset discipulus] scilicet christi ue/ rus. nam post baptismum eius in Dama/ sco abierat longe in Arabiam ut predictum est. et sic ignorabant facta eius. et per con/ sequens quod esset christi discipulus uerus. sal/ tem de hoc multi dubitabant [Barnabas au/ tem] alius constantior. et quia forte plus alijs audierat de conuersione Sauli apprehensum illum] familiaritatem et societatem contra/ bendo cum illo. unde et infra decimo tertio

ist. oro.

Capitulū

cap. simul uocantur ad apostolatū. [duxit ad apostolos] scilicet Petrum et Jacobum fratrem domini. ad Gal. primo. [et narrauit illis quomodo in uia uidisset dominus] scilicet cundo de Hierusalem in Damascum ad capiendum credentes in Christum [et quomodo in Damasco fiducialiter egerit] scilicet primo et secundo. ut predictum est. [Et erat cum illis intrans et exiens] id est habitans cum illis quindecim diebus. Et tunc mansit apud Petrum. [Loquebatur quoque gentibus] id est gentilibus quorum plures uenerunt ad Hierusalem adorare quibus predicabat Christum [et disputabat cum grecis] isti erant iudei in Grecia tamen nati per dispersionem iudeorum factam tempore Antiochi. uidetur tamen glosa dicere quod hec disputatio cum grecis non fuit in Hierusalem sed in uia cundo uersus Syriam et Ciliciam. sed textus magis ostendit quod in Hierusalem fuerit facta. ideo dicit glosa que est magistralis quod parum est curandum. [querebant occidere eum] quia non poterant resistere uerbis eius. Quod cum cognouissent fratres eius] id est in christum credentes [dixerunt eum Cesaream] que est ciuitas sita super mare mediterraneum. [et Tharsum dimiserunt] Per nauigium enim uuit in Tharsum que est ciuitas Cilicie. [Ecclesia quidem per totam Iudeam et cetera] hoc additur ad reddendum causam quare fratres potuerunt sic deducere Saulum de Hierusalem usque ad Cesaream. et ad ostendendum pacem ecclesie redditam in Iudea post persecutionem occasione sancti Stephani mortem [et edificabatur] per multiplicationem fidelium. que quidem multiplicatio non erat tantum numero sed etiam merito. ideo subditur [ambulans in timore domini et cetera]. [Factum est autem] Superius descripta est predicatio euangelij per Petrum in Hierusalem et incidentaliter predicatio Stephani et Philippi. et similiter conuersio Pauli. hic consequenter reuertitur Lucas ad principale propositum scilicet ad describendum euangelij publicationem per Petrum et hoc extra Hierusalem iudeis tamen. Et diuiditur in duas partes secundum duo miracu-

la per Petrum facta. ad que credidit multitudo magna. Secundum ponitur ibi In Joppe. Circa primum dicitur [Factum est ut Petrus dum transiret uniuersos] scilicet in christum credentes in diuersis locis Iudee habitantes. ad quorum confirmationem in fide discurrere Petrus tanquam bonus pastor [et deueniret ad sanctos] id est in Christum credentes qui sunt sancti. ficati per baptismum [qui habitant Lidde] nomen est ciuitatis. [Inuenit autem ibi hominem quendam nomine Aeneam] Expromitur autem nomen eius ad maiorem historie certificationem [ab annis octo iacentem in grabato qui erat paraliticus] sic ex infirmitatis diurnitate et eius incurabilitate sequens curatio subita mirabilior declaratur cum subditur [Surge et sterne tibi et cetera] quasi dicat De cetero non indigebis leuante te de lecto nec parante tibi lectum. sed ista poteris per te facere [et continuo surrexit] uirtute Christi que est infinita. [Et uiderunt eum omnes qui habitabant Lidde et Sarone] subito perfecte curatum quem cognouerant infirmitate longa et incurabili per naturam octentum. [qui conuersi sunt ad dominum] Petro declarante eius uirtutem et diuinitatem Iesu Christi. [In Joppe etiam] hic ponitur secundum miraculum de suscitatione mortue cum dicitur [In Joppe autem fuit quedam discipula credens in Christum ut predictum est] [nomine Tabita] sic uocabatur in hebreo [que interpretata dicitur Doxas] et hoc in greco sermone in quo ideomate scripsit Lucas hunc librum. et utrumque nomen in latino habet eandem interpretationem. scilicet capra uel damula. Cetera patent usque ibi in littera [Ne pigriteris uenire usque ad nos] Sperabant enim eam resuscitari per orationem Petri quod et factum fuit. [Et duxerunt illam in cenaculum] ubi erat funus positum. [et circumsteterunt omnes uidue flentes] ut mouerent Petrum ad pietatem. et ad deprecandum dominum pro suscitatione defuncte. [et ostendentes tunicas et uestes quas faciebat illis Doxas et cetera] Dicunt hic aliqui doctores hebrei quod ipsa multum laborabat in seruendis

uestibus pauperum. Sed quoniam consue-
uit esse modicum. et tamen supra dici-
tur q̄ erat plena operibus bonis ⁊ elemo-
synis. Ideo melius exponitur [quas facie-
bat] id est fieri faciebat de suis sumptibus
quantum ad pannum ⁊ futuram. [Eiectis
autem omnibus foras] ut in opere miracu-
loso elationem uitaret ⁊ ut deum secretius
⁊ efficacius exoraret [Petrus ponens ge-
nu] in terra [orauit] deuote deum quous-
q̄ intellexit se exauditum [⁊ conuersus ad
corpus exanime dixit] in christi uirtute [ta-
bita surge] a somno mortis [At illa aperu-
it oculos suos. ⁊ uiso Petro resedit] exer-
cens duo opera uite. scilicet videndo et se/
ipsam mouendo [Dans autem illi manum
erexit eam] et sic apparuit perfecte uiua.
[⁊ crediderunt multi in domino] videntes
uirtutem in hoc facto. Cetera patent.

Capitulum. x.

It̄ quidam] Postquam sanctus
Lucas descripsit publicationem
euangelij per Petrum inter iu-
deos hic consequenter idem facit de pre-
dicatione Petri inter gentiles. Et diuidi-
tur in duas partes. quia primo describi-
tur hec predicatione. secundo subditur Petri
persecutio. capitulo duodecimo. Prima ad-
huc in duas scilicet in partem principalem
⁊ incidentalem capitulo vndecimo. ibi Et il-
li quidem. Prima adhuc in duas. quia pri-
mo per predicationem Petri describitur
conuersio Cornelij ⁊ plurium aliorum. Se-
cundo ex hoc oritur disceptatio iudeorum.
capitulo vndecimo. Prima adhuc in tres.
quia primo ponitur apparitio angeli. secun-
do bona uocatio Petri. ibi Et cum descen-
disset. Tercio conuersio Corneli. ibi Ape-
riens autem. Circa primum sciendum q̄
apparitores angelice sunt illis qui hoc me-
rentur ex bonitate uire. Et ideo primo po-
nitur Cornelij uirtus cum dicitur [Vir au-
tem quidam] sic dictus a corporis uirtute ⁊
mentis [erat in Cesarea] que erat ciuitas
fortis ex situ. nam erat supra mare medi-
terraneum. et etiam ex fortitudine muro-
rum. propter quod in ea habitabant mili-
tes romani pro terre custodia que romanis

erat subiecta [centurio] id est habens cen-
tum milites sub se [cohortis que dicitur
italica] Erant enim illi milites de Italia.
cuius caput est Roma. et sic uidebantur es-
se de principalibus militibus ad terre custo-
diam deputatis [religiosus] unum deus co-
lendo. sicut et multi alij gentiles legem mo-
ysi non habentes [et timens deum] offen-
sas eius cauendo [cum omni domo sua] quā
sic erudierat [faciens multas elemosynas
plebi] id est pauperibus iudeis [et depre-
cans dominum semper] id est omnibus re-
ponibus ad hoc aptis ut eum dirigeret in
uiam salutis. Ex hoc loco dicunt doctores
communiter q̄ si aliquis paganus conuer-
tat se ad deprecandum primam causam cu-
ius per seipsum potest habere noticiam ali-
quam rogando ut dirigat eum ad salutem
suam ⁊ caueat a peccatis deus reuelabit si-
bi de fide catholica quantum necessarium
est ad salutem. uel mittet sibi doctorem. [Is
uidit ⁊ c.] Hic secundo ponitur angeli ap-
paritio cum dicitur [Is uidit in uisu] corpo-
rali scilicet. quia angelus apparuit sibi in
corpore assumpto. ut patet ex hoc quod di-
citur hic [angelum domini ad se introeun-
tem ⁊ dicentem] uoce sensibili [Corneli] in
hoc excitat eius attentionem [At ille intus-
ens in eum timore correptus] propter ful-
gorem insolitum precedentem de vultu an-
geli [dixit] Quis es domine] uidebatur e-
nim maior homine [Dixit autem illi etc.]
non respondit autem ei quis esset. sed quid
Cornelio utile foret. unde uidetur fuisse an-
gelus custodie Cornelij deputatus [Orati-
ones tue ⁊ elemosyne tue ⁊ c.] sunt coram
deo accepte. propter quod prouidit tibi de
salutis tue doctore. ideo subditur [Et nunc
mitte ⁊ cetera] et patet littera. [Et cum
discessisset ⁊ cetera] Hic consequenter de-
scribitur uocatio Petri. et secundo eius re-
ceptio in domo Cornelij. ibi Altera autem
die. Prima autem diuiditur in duas partes
quia primo ponitur missio nuntiorum. Se-
cundo diuina reuelatio. ibi Postea autem.
Circa primum dicitur [Cum discessisset an-
gelus] disparendo ab eo. Nam sicut in po-
testate angeli est formare corpus ut appa-
reat ita ⁊ dissoluere ut nō appareat v̄ sub-
ito transferre ipsum ad alium locum ut vi-

Capitulū

deri non possit. Vocauit duos domesticos suos et militem metuentem dominum. De duobus domesticis non exprimitur hic quod essent metuentes dominum. quia supra in principio istius capituli erat expressum quod Cornelius erat timens deum cum omni domo sua sed de isto milite exprimitur qui non erat de domo sua sed de suis stipendiis in propria domo uiuebat. Ex his qui ei parebant. Erat enim de illis centum militibus qui erant ei subiecti. Quibus cum narrasset omnia ab angelo sibi dicta. Misit illos in Joppen ad querendum Petrum. Postera autem die. Hic consequenter ponitur reuelatio facta Petro. Et diuiditur in duas partes. quia primo ponitur uisio Petri. secundo uisionis expositio. ibi Et dum intra se. Circa primum dicitur. Postera autem die id est immediate sequenti quia nuntij Cornelij recesserunt in die uisionis sibi facte. et secunda die uenerunt in Joppen. Ascendit Petrus in superiora. Ibi ibi secretius et deuotius orat ante comestionem. sicut etiam de beato Francisco legitur. et cum esuriret uoluit gustare. oratione tamen premissa ut dictum est. Parantibus autem illis cecidit super eum mentis excessus id raptus a sensibus exterioribus. Et uidit uisione imaginaria celum apertum sicut fieri solet in conuersione. et descendens uas quoddam uelut lintheum magnum dicit uelut quia totum erat in imaginaria uisione. Quattuor initijs id est angulis. Submitti de celo in terram. per cordas in angulis ligatas. in quo erant omnia quadrupedia et cetera id est animalia immunda secundum legem. Adorsum per que intelligebantur gentiles quos iudei abhominabant. ut immundos. nec etiam comedebantur. Per quadrupedia tamen in speciali intelligebantur auari. Per serpentina inuidie ueneno pleni. Per uolatilia superbi que uicia in gentilibus abundabant. Et facta est ad eum uox de celo. Surge Petre occide interficiendo in eis uicia et manduca. incorporando eos ecclesie per fidem et sacramenta. quia tamen Petrus hoc tunc non intellexit. ideo respondit. Absit domine. quia nunquam manducaui omne commune et immundum id est cibum in lege prohibitum

quod a quibus iudeos dicebatur immundum et etiam commune. eo quod a gentilibus communiter comedeatur sicut carnes porcinæ et huiusmodi. Et uox iterum secundo ad eum et cetera ad repellendum eius responsionem. que deus purificauit tu ne commune id est immundum dixeris. Christus enim passus est non solum pro salute iudeorum sed etiam pro salute gentilium. propter quod non sunt reputandi immundi. Similiter per suam passionem euacuauit legis ceremonialia. sicut supra declaratum est in principio epistole ad hebreos et in pluribus alijs locis ad que pertinet prohibitio ciborum. et sic eos purificauit licitos faciendo. Et hoc etiam dicit rabi moyses in glosa magna super per genesim Omnis bestia que immunda reputatur in hoc seculo deus sanctus et benedictus faciet eam mundam in futuro seculo. sicut primum fuit filiis Noe genesim. ix. Omne quod moritur aut uiuit erit uobis in cibum et cetera. Presens autem seculum uocat usque ad aduentum Messie. futurum autem a tempore Messie et ultra. Et eodem modo accipit rabi. isa. et alij doctores hebrei loquentes de presenti seculo et futuro. Hoc autem factum per ter. ad maiorem expressionem. Et statim receptum est uas in celum ad significandum quod gentiles per fidem Christi habent ingressum ad celestia sicut et iudei. Et dum intra se. Hic consequenter aperitur intellectus dicte uisionis. quia nondum Petrus intelligebat. propter quod dicitur. Et dum intra se hesitaret et cetera et patet littera usque ibi. Petro autem cogitante de uisione. quid significaret. Dixit spiritus ei reuelando intellectum. Ecce uiri tres querunt te qui sunt gentiles. Surge itaque de oratione et de scende ad eos. Orauerat enim in superioribus domus sicut dictum est. et uade cum eis nihil dubitans de communicando cum ipsis. et tunc intellexit Petrus uerbum dei dicentis. Que deus purificauit et cetera. intelligendum est de gentilibus principaliter et de ceteris in lege prohibitis consequenter. Littera patet ex supradictis usque ibi. In introducens ergo eos recepit hospitio. communicans eis ex domini uerbo. Sequenti autem die surgens absque dilatione. perfectus

est cum illis etc.] obediens diuinis manda-
tis [Et quidam ex fratribus] id est cre-
dentibus de iudaismo [Ab Joppe comitati
sunt eum] quod autem subditur in aliqui-
bus libris Ut Petro testes sint. non est de
textu nec habetur in libris correctis. sed p-
mo fuit quedam glosa inter-linealis postea
textui inserta per ignorantiam scriptorum
sicut et in multis alijs locis ueteris ac noui
testamenti. [Altera autem die] Ihic con-
sequenter describitur receptio Petri in do-
mo Cornelij cui dicitur [Altera autem die]
id est crastino recessus Petri i Joppe [Cor-
nelius uero expectabat illos] cum magno
desiderio audiendi uerbum [cognatis con-
uocatis suis] ut omnes essent participes gra-
tie dei. [Iobuius ei uenit Cornelius] ut re-
peret eum reuerentius [et prociens ad pe-
des eius adorauit eum] adoratione uulie. sci-
bat enim eum non esse deum sed eius nun-
cium [Surge. et ego ipse homo sum] non an-
gelus sicut ille qui apparuit tibi. propter
quod non decet tantam reuerentiam tibi fi-
eri. Cetera patent usque ibi. [Uos scitis quo
modo abhominatum est et cetera.] hoc eni-
sciebant per experientiam. quia gentiles e-
rant et inter iudeos habitabant [Sed mihi
ostendit deus] id est in uisione predicta et
eius expositione [neminem] cuiuscunque ra-
tionis [communem aut immundum dicere
hominem] id est quod non licet alicui homini
dicere de quocunque alio quod sit immundus.
[Propter quod sine dubitatione] alicuius
transgressionis [veni accersit] et uobis gen-
tilibus. [Interrogo ergo uos et cetera.] Li-
cet autem audiisset causam in generali a
nuncijs Cornelij tamen adhuc magis uole-
bat audire in speciali. [A nudius quartana
die usque ad hanc horam] Eadem eni-
die qua Cornelius circa horam nonam uidit ui-
siones misit nuncios ut dicit glo. et secunda
die uenerunt in Joppen que distat a Cesaria
per trigintaquattuor miliaria. ut habetur
in descriptione terre sancte. Tercia uero
die Petrus iuit de Joppe et die quarta in-
trauit Cesaream. Cetera patent ex supra-
dictis usque ibi. Nunc ergo omnes assumus
in conspectu tuo] parati cum magno desi-
derio et deuotione [audire omnia quecunque
precepta tibi sunt a domino] pro nostra sa-

lute. [Aperiens autem] Ihic consequenter
describitur ipsius Cornelij et eorum qui cum
eo erant conuersio. et secundo eorum bapti-
zatio. ibi Adhuc loquente. Conuersio autem
eorum facta est per predicationem Petri.
ideo dicitur [Aperiens autem Petrus os su-
um dixit] incipiens per modum breuis pro-
hemij a iusticia et bonitate diuina [In ueri-
tate comperi] id est experimento probauit.
[quia non est personarum acceptor deus]
id est discernens inter gentiles et iudeos
quantum ad salutem eternam. quia uult om-
nes saluos fieri et ad cognitionem ueritatis
uenire. prima Timothei secundo. ideo sub-
ditur [Sed in omni gente que timet eum]
declinando a malo et operatur iusticiam] sa-
ciendo bonum [acceptus est illi] Sed con-
tra hoc uidetur quod dicitur ab omnibus
etioribus nullum unquam fuisse saluatum ni-
per fidem mediatoris. nec per consequens
gratiam habuisse que facit deo acceptum
quam non habebant gentiles. Dicendum
quod fides mediatoris semper fuit necessaria
ad salutem non tamen uniformiter omni te-
pore et omnibus populis. Post publicatio-
nem enim euangelij omnes tenentur habe-
re fidem explicitam de mediatore quantum
ad articulos incarnationis natiuitatis et hu-
iusmodi que communiter in ecclesia omni-
bus proponuntur credenda. Ante declara-
tionem uero natiuitatis christi maiores iu-
deorum quibus data est lex et prophete de
istis facientes mentionem tenebantur ha-
bere fidem de mediatore. minus tamen ex-
plicitam quam in nouo testamento in quo ue-
ritas est magis elucidata. Minores uero iu-
deorum adhuc minus explicite. et sufficiebat
eis ad salutem credere a Messiam uenturum
sicut lex et prophete nunciabant in quodam
tamen generali. licet significationem legis
et prophetarum non intellexerunt in speci-
ali. Ante uero legem et prophetas scilicet
tempore legis nature sufficiebat omnibus
credere unum deum remuneratorem bono-
rum per modum ab eo cognitum. ideo di-
citur hebreorum undecimo. Accedentem o-
portet credere quia est. et inquirentibus se
remunerator fit. Et in hoc implicite conti-
netur fides mediatoris per quem fit remu-
ratio bonorum et punitio malorum secundum quod dici

Capitulū

tar Johannis quinto. Pater omne iudiciū dedit filio. Et quia gentilibus non fuit data lex nec prophetie. ideo talis fides sufficit eis usque ad publicationem euangelij. Tales autem habuit Cornelius et eius domus et amici ut satis patet ex textu. [Verbum] Premisso per modum problemis de iusticia et bonitate diuina. Hic consequenter Petrus accedit ad propositum annuntiando christum dicens [Verbum] scilicet euangelicum [misit deus filijs Israel] primo [annunciando pacem] internam gratie et supernam glorie [per Jesum christum] qui in persona propria filijs Israel predicauit. Et ne credatur homo purus subdit [Hic est omnium deus] et per consequens uerus deus. [Uos scitis] quia inter iudeos habitastis. [quod factum est per uniuersam Iudeam uerbum] id est res uerbo signata. Et que sit illa subdit post [Jesum a nazareth] scilicet uenisse ad predicandum salutem [Incipiens a Galilea] ibi enim incepit predicare. ut patet Luce decimo. [post baptismum] scilicet Johannis. quia ante non legitur publice predicasse [quod predicauit Johannes] id est quod mysterium christi futuri Johannes predicauit. ut patet ex decursu euangelij. [Quoniam unxit eum deus] scilicet Jesum in humana natura [spiritus sancto] id est plenitudine gratie et uirtute in operatione miraculorum in quibus humanitas Christi erat instrumentum coniunctum [qui pertransiit bene faciendo] quantum ad informationem morum et sanationem languidorum et sanando omnes oppressos a diabolo [mente et corpore] [Quoniam deus erat cum illo] per plenitudinem gratie et per unionem personalem in supposito uerbi. [Et nos testes sumus etc.] per uisum et auditum [et dedit eum manifestum fieri] per multa argumenta suam resurrectionem declarantia que posita sunt supra primo capitulo. [non omni populo sed testibus preordinatis a deo] Secundum enim quod dicit dionysius libro celestis hierarchie. hec est lex diuinitus instituta ut ea que transcendunt cognitionem naturalem primo superioribus reuelentur et per superiores alijs manifestentur. sicut patet in spiritibus angelicis in ordine hierarchie. Nam superiores immediate a deo

illuminantur. medij uero a superioribus. et inferiores a medijs. Resurrectio autem christi est de transcendentibus. et ideo primo manifestata est apostolis et cum ipsis manentibus per quos tanquam per testes idoneos alijs manifestata est. de qua idoneitate subditur [nobis qui manducauimus et bibimus cum illo postquam resurrexit a mortuis] ad declarandam ueritatem sue resurrectionis. ut dictum est supra primo capitulo. [Et precepit nobis predicare populo et testificari] ut habetur supra primo capitulo Et eritis mihi testes et cetera. [quod ipse est qui constitutus est a deo] pater iudex uiuorum et mortuorum [id est iustorum qui uiuunt uita gratie. et iniquorum qui mortui sunt morte culpe. propter quod dicitur Johannes quinto] Pater omne iudiciū dedit filio. [huic omnes prophete perhibent testimonium] quasi dicat Nos non soli sumus eius testes sed etiam omnes prophete antiqui diuinitus inspirati. Unde dicit rabi Sa. hebreus super Zachariam quod uniuersi prophete non sunt locuti nisi usque ad dies messie scilicet de principali intentione. [Adhuc loquente] Hic consequenter ponit Cornelij et eorum existentium baptismum. et primo per receptionem spiritus sancti in signo sensibili que dicitur quedam baptizatio capitulo sequenti. et supra primo capitulo. de qua subdit [Et cecidit spiritus sanctus et cetera. et obstupuerunt ex circumcisione fideles] ammirantes quod tanta gratia daretur gentilibus sicut et iudeis nutritis in lege et prophetis. Consequenter ponit baptismum in aqua sub inuocatione nominis Christi cum dicitur [Tunc respondit Petrus] illis qui cum eo uenerant ammirantibus [Nunquid aqua quis prohibere potest etc.] quasi dicat non. ex quo spiritus sanctus non distinguit inter nos et ipsos gentiles sicut uidetis. [et iussit eos baptizari in nomine Jesu Christi etc.] In hac enim forma dabatur baptismus in primitiua ecclesia rationibus dictis supra capitulo secundo. [Tunc rogauerunt eum ut maneret apud eos aliquot diebus] ut plenius instruerentur in fide et solidarentur.

Capitulū. xi.

Udierunt autē apostoli. Postq̃
descripta ē corneliū cōuersio. Ihic
consequenter ponit ex hoc orta
disputatio circa quam primo que
stio proponit 7 secūdo soluitur ibi incipiens
Circa primum dicit. Audierunt autem apo
stoli. [Similiter 7 fratres. id est alij fide
les cum eis existentes. qui erāt in iudea.] Ce
sarea enī ad quā iuerat petrus erat in ter
ra philistinorū. Quoniam 7 gentes recepe
runt uerbū dei. scilicet cornelius 7 amici sui
Cum autē ascendisset petrus hierosolymā
hoc dicit quia hierusalez erat in altiori situ
q̃ cesarea que est super mare mediterraneū
sita. Disceptabant aduersus illum qui erāt
ex circūcissione. i. cōuersi de iudaismo. Qua
re introiisti. i. quasi dicant non est licitum
cōmunicare eūz in circūcisiōis. Incipiens autē
Ihic consequenter soluit questio 7 hoc p
reuelationem facit petro qua fuit sibi osten
sum neminem debere reputari immundū 7
per uerbum spiritus sancti dicentis quod uet
cum gentilibus 7 cōmunicaret cum eis sine
dubitatione 7 patet littera ex dictis ca. p
cedenti quia repetitio est illius quod dictum
est ibi vsq; ibi. sicut 7 in nos in initio. i. in
die penthecostes. recordatus suz uerbi domi
ni. Et ex quo patet q̃ talis datio spiritus
sancti in signo sensibili dicit quedam bapti
satio 7 in fine concludit petrus. Si ergo ean
dem grām in signo sensibili dedit illis. sicut
circūcisi. sicut 7 nobis. i. circūcisi. qui credi
mus in dominū iesū christū. q. d. Circūci
sio aut p̃pueius nihil facit ad hoc sed fides
iesu christi. Ego enim quis eram. [qui suz pul
uis 7 cinis.] Qui possum prohibere deū. sci
licet dare grām suam secūduz suū benepla
citum. Quod autem in aliq̃ bus libris subdi
tur ne daret spiritū sanctum credentibus in
nomine iesu christi non est de textu ut habe
tur in libris correctis sed fuit quedam inter
linearis glosa per scriptores textui inserta
Ihic auditis. rōnabilibus 7 ueris. Tacue
runt. [ab increpatione petri eius factum ap
probantes. 7 glorificabāt deū.] grās agēdo
de hoc q̃ grām suam extenderat ad genti
les ideo sequit. Ergo 7 gentibus penitentiā
dedit deus. i. tempus 7 locū penitentiē ad
uitam. scilicet eternam consequendam. Et il
li hic est pars incidentalis 7 diuidit i. duas
secundū duplex incidens. secundū ibi In his
autem diebus. Primum autem incidens est

de publicatione euangelij per fideles qui re
cesserunt de hierusalem ppter persecutionē
ecclesie in morte stephani motam ut habet
supra in principio. viij. ca. Et hoc ē quod di
citur. Et illi qui dispersi sunt a tribulationē
id est propter tribulationē que facta fuerat
sub stephano. i. in morte eius. perambulauē
rūt vsq; ad phenicē. que prouincia est syrie
[Et cypriū] insula est maris satis nota. 7 an
tiochiam. ciuitas est ab antiochio magno
denominata. nemini loquentes uerbū. i. iuan
gelicū. nisi solis iudeis. postea etiam locu
ti sunt gentibus audientes q̃ petrus predi
cauerat cornelio 7 alijs gentilibus ideo sub
ditur. Erant autē quidam ex eis. i. ex dis
persis de hierusalez. [uiri cyprei 7 cirenei.] i.
de cyprio 7 cirene nati. Et dicunt hic aliqui
doctores 7 satis probabiliter q̃ isti fuerant
gentiles conuersi tamen p̃mo ad iudaismum
deinde ad christum 7 de istis subditur. Qui
cum introissent in antiochiam. per aliquod
spacium temporis ibi manendo. Loquebant
ad grecos. i. ad gentiles. [annunciantes do
minū iesum.] ut sicut iudei natione agebāt ad
conuersionem iudeorū sic isti ex gentilibus na
ti ad conuersionem gentium. Et erat man
domini. i. virtus dei in operibus miraculo
sis. cum eis. i. ad confirmationem sue doctrine
cuius subdit effectus cum dicit. Multus ē
numerus. i. peruenit autem sermo ad aures
ecclesie que erat hierosolymis. Ieo q̃ aposto
li erant ibi quibus significabatur p̃fectus
fidei. Et miserunt barnabā vsq; antiochiā
ad informandam. plenius credentes 7 confir
mandum. Qui cū peruenisset 7 uidisset gra
tiam dei in multiplicatione fidelium. Saul
sus est. i. ualde propter honorem dei 7 salutē
proximi. Et hortabatur omnes in propo
sito cordis manere in domino. quia qui perse
uerauerit vsq; in finē hic salu^s erit. math. x.
[quia erat uir bonus.] per uirtutes acquisi
tas. [plenus spiritu sancto 7 fide.] p̃ infusus. [7
apposita est multa turba domino.] per predi
cationem barnabe ad illaz multitudinem que
pius crediderat. [p̃fectus est tharsus ubi
saulus iuerat.] ut dictum est supra. x. ca. uide
bat enim se non sufficere ad tantam multi
tudinē erudiendam 7 regendam sine sauli
societate. 7 docuerunt turbam multam. que
creuit in aduentu sauli. Ita ut cognominaren
tur p̃imum antiochie discipuli christiani. añ
enim credentes in christum vocabant. tātūz

Capitulū

discipuli. Sed tunc ceperunt nominari christiani a chris̄to sicut platonici a platone. In his autem diebus. Hic ponitur secundū incidēs de p̄nunciacione future famis cū dicitur. In his autē diebus superuenerūt prophete ab hierosolymis antiochiam. Tunc enim in ecclesia erant multi habentes spiritum prophetie secundum q̄ p̄dixerat iobēl propheta ⁊ al legatum est supra. ij. ca. Et surgens r̄nus ut in tanta multitudine melius audiretur. Si significauit per spiritum. i. denunciant in spiritu prophetico famem magnam ⁊c. que facta est. ⁊ sic apparuit veritas prophetie. Sub claudio. i. tempore claudij imperatoris. Discipuli autē. i. christiani qui erant antiochie. Per totū quicq̄ habebat. i. secundum suam facultatem non uoluntatem quia libenter plus fecissent si potuissent. Proposuerunt in ministerium mittere habitantibus in iudea fratribus. i. in hierusalem. illi enim tanquā magis religiosi renunciantes proprietati uenderunt possessiones ut inde prouideretur cōmunitati ut habetur supra. iij. ca. fuerāt. n. etiam bonis mobilibus spoliati in persecutiōe que mota fuit in morte stephani propter qd̄ idigebant ab alijs credentibus auxiliari maxime tempore famis qd̄ fecerunt suū bonum p̄positū adimplendo. mittentes ad se maiores iuram multitudinis habentes. p̄ manus barnabe ⁊ saul qui erant ad hoc fideles ⁊ apti nuncij.

Idem autem tempore. Postq̄ superius descripta est petri p̄dicatio. Hic interpositis incidentibus dictis describit̄ contra eā orta persecutiō. Et diuiditur in duas partes quia primo ponitur persecutiō petri. secūdo punitio aduersarij ibi descendensq̄. Prima in duas. quia primo ponitur persecutiōis occasiō. secūdo ipsa persecutiō. ibi Quem cum ⁊c. Ad intellectum primi sciendum q̄ tres herodes fuerunt in iudea de quibus scriptura facit mentiones. Primus fuit institutus rex iudee a romāis cui⁹ pater fuit idum⁹ iste uocatus fuit herodes ascholonita ⁊ tempore ipsius natus fuit christ⁹ math. ij. p̄pter quē iste occidit innocentes. Secundus fuit uocat⁹ herodes antipas fili⁹ herodis ascholonite nō tamē primogenitus ⁊ iste nunq̄ fuit rex s̄ tetrarcha galilee luc. iij. ⁊ iste decollauit iohannem baptistam tandem accusatus ad imperatorem romanum missus fuit in exilium

apud lugdunium. Tertius uocatus fuit herodes agrippa filius aristoboli filij herodis ascholonite ⁊ frater herodis antipe. Et licet iste in principio fuerit pauper tamen postea fauētibus sibi duobus imperatoribus romanis scilicet gaio ⁊ claudio fuit eleuat⁹ ad regnum ⁊ iste de roma ueniens in iudeam honorifice ualde receptus fuit a iudeis propter quod in fauorem eorum occidit iacobum fratrem iohannis ⁊ incarcerationem petrum. unde uersus. Ascholonita necat pueros antipa iohannem. Agrippa iacobum claudens in carcere petrum. Et secundum hoc patet sententia huius partis vsq̄ ibi. Erant autē dies azimorum. scilicet quando apprehendit petrus ⁊ additur hoc ad significandum causam quare statim non occidit petrum sicut fecerat de iacobo uolebat enim expectare transitum solemnitatis paschalis in qua iudei. vij. diebus rescuntur panibus azimis. Quem cum apprehendisset. Posita occasione persecutiōis petri. hic consequenter describitur ipsa persecutiō ⁊ diuidit̄ in tres partes. quia primo ponitur eius incarcerationis iniuriōsa. secūdo eius liberatio miraculosa ibi. Cū autē. 3. cū suis associatio gratiosa ibi. Consideransq̄. Circa primum dicitur. Quem cum apprehendisset misit in carcerem. ne posset effugere. Tradensq̄ quatuor quaternionibus militū dicitur autem quaternio qui habet quatuor milites sub se ⁊ sic quater quatuor sunt sedecim qui eum custodiebant. uolēs post pascha producere eum populo. i. exponere morti ad uoluntatem populi. Oratio autē fiebat ⁊c. ut christus suum uicarium adhuc seruaret in uita. Cū autem. Hic consequenter describitur liberatiō petri miraculosa cū dicit̄. Cū autem producturus eum esset herodes. scilicet de carcere ut occideretur. In ipsa nocte. immediate precedenti. erat petrus dormiens inter duos milites ⁊c. Ita custoditus q̄ nō patebat ulla euasio uia humana. sed quia deficiente humano subsidio solet esse diuinum ideo subdit̄. Et ecce angelus domini astitit ad petri liberationem. Et lumen refulsit in habitaculo. id est eius consolatiōe. percussioq̄ latere petri iut excitaret eum a somno. ⁊ ceciderunt cathene. diuina uirtute uel angeli. ea cui natura corporalis obedit ad motū localem propter quod potuit illas cathenas statim dissoluere. p̄cingere. ut sis aptus ad ambulandum. resolverat enim petrus cingula

hum ut vestis posset coopire pedes contra frigiditatem carceris. hoc enim sibi erat licitum et maxime contra imminens periculum. Et calcia te caligas tuas. Iest autem caliga genus calciamenti non habens corium super pedem ut dicit glo. In greco in quo scripsit sanctus lucas habetur sandalia. propter quod aliqui dicunt quod vera littera est calcia te caligas gallice galottes. existimabat autem se visum videre. fortitudo enim carceris et diligens custodia fecerunt sibi imaginationem de euadendi impotentia propter quod rem gestam somnium estimabat. tra seantes autem primam et secundam custodiam. scilicet militum qui erant oppressi somno vel quia vigilantes erant accisus percussis sicut. iij. regu. vi. dicitur de militibus qui capere volebant heliseum. Venerunt ad portam ferream. etc. Illa erat exterior porta carceris. que ducit ad ciuitates. ex quo videtur quod ille carcer erat extra ciuitatem sicut fit in pluribus locis. que ultro apta est eis. virtute diuina angelica modo predicto de cathemis et exeuntes processerunt vicus unum. Iam maiorem petri assurationem. et continuo discessit angelus ab eo. subito visparendo sicut dictum est supra. x. ca. Et petrus ad se reuersus. etc. Iam tunc percepit quod non erat somnium sed res gesta. Consideransque hic ponitur consequenter restitutio petri ad fideles cum dicitur. Considerasque scilicet ubi esset et quo diuertere posset ne a custodibus inueniretur non timore passionis ductus sed quia per visitationem angeli circa prolongationem vite sue sciebat voluntatem dei esse. venit ad domum marie. que non solum erat fidelis sed etiam hospita fidelium. Dulcissime autem eo ad hostium ianue. que clausa erat de nocte et per in fidelium persecutionem pro gaudio. scilicet liberationis petri et eius aduentus. sed introcurrentes iuxta bonos rumores uelociter nuntiaret. inanis propter fortitudinem enim carceris et custodiam diligentem credebant euasione petri impossibilem esse. Angelus eius est. ex hoc loco et ex hoc quod dicit mathei. xviij. angeli eorum semper vident faciem patris. dicunt concorditer sancti et doctores quod singuli homines habent singulos angelos ad suam custodiam deputatos et aliquando apparent in specie illorum sicut angelus in specie beati ambrosij medicani ex

istentis apparuit turonis in sepultura beati martini et beatus franciscus in remotis agens apparuit in ca. arelatensi. Et obstupuerunt. Ipse admiratione videntes petrum liberatum et ignorantes liberationis modum propter quod petrus cepit narrare ipsum cum dicitur. Annues autem etc. nunciate iacob et fratribus hec iuxta reddat gratias deo qui exaudiuit petitionem eorum pro me factam ut dictum est supra. Oratio autem fiebat etc. Facta autem die in qua ordinatum erat occidi petrum. erat non parua multitudo inter milites. quia timebant negligentie eorum imputari et per consequens puniri sicut et factum est. unde subditur. Herodes autem cum requisisset eum. scilicet petrum. non inuenisset. et porte carceris inuente fuissent aperte sicut expresse dicitur de porta ferrea. iussit eos duci. scilicet in carcerem tanquam suspectos de liberatione petri ut postea punirentur. sed herodes fuit impeditus celeri morte preuentus ut habetur parte sequenti. Descendensque hic consequenter describitur herodis punicio et primo ponitur eius pena. secundo ponitur duo correlaria ibi verbum domini. Circa primum dicitur. descendensque a iudea. i. a hierusalem que est in altiori situ iudee. in cesaream non philippi ut dicit glosa que est in provincia phenicis sed in cesaream palestine que antiquitus dicebatur turris stratonis et est in confinio palestine et phenicis. et causa subditur cum dicitur. Erat autem iratus turris et sidonijs. qui erant de provincia phenicis propter quod terminus eorum appropinquauit ut eos debellaret et puniret. et illi unanimiter uenerunt ad eum. Iam placandum per oblationem emende et ut hoc melius facerent rogauerunt eius cubicularium quod erat ei secretarius ut esset huius negocii mediator pro eis. et subditur causa cum dicitur. Et quod alerentur regiones eorum ab illo. i. ab herode. non enim terra eorum poterat habere victualia sufficienter nisi de terra herodis accepta vel per eam transportata. Istatuto autem die. Iam ab herode ut turris et sidonijs eius audirent sententiam. Herodes vestitus veste regia. i. insignis regalibus decoratus ad suam magnificentiam ostendendam. sed pro tribunali magnifice conuocabatur ad eos. loquens ualde egregie. populus autem acclamabat. Iadulando herodi. dei voces et

Capitulum

non hominia dicebant enim q̄ talis eloquē
tia non erat hominis puri sed deitatez ba
bentis. confestim autem percussit eum an
gelus domini. J uehementi dolore uteri ut
dicit iosephus. ij. libro antiquitatum. eo q̄
non dedisset honorem deo. J considerando p
pnam fragilitatem sed magis congaudent
de hoc q̄ populus attribuebat sibi diuinū
honorem. J consumptus a uermibus expu
rauit. J cōputrescentibus enim intestinis ge
nerabantur ibi uermes eum interius cor
rodentes. Verbum autem J hic ponunt duo
correlaria. Primum est de multiplicatione
fidei mortuo herode ipsius psecutore. J pa
ret ex dictis. Secundum est de reditu sauli
J barnabe in antiochiam. expleto ministe
rio J pro quo uenerant hierusalem ut habe
tur in fine capituli precedentis.

Rant autem J Superius descri
pta publicatione euangelij fa
cta per predicationem petri cū
aliquibus tamen incidentibus
hic consequenter describitur eadez publi
catio per predicationem pauli. Et diuidit
in duas partes quia primo describitur ei
ad apostolatum uocatio. secundo huius of
ficij executio ibi. Et ipsi quidem. Circa p
mum dicit. Erant autem in ecclesia q̄ erat
antiochie prophete J denunciantes futura p
donum prophete ut dictum est de agabo
supra. xi. ca. J plures alij erant similes gra
tiam habentes. J doctores J sacram scriptu
raz exponentes per dona sapientie J scien
tie J interpretationis sermonum. In quib⁹
barnabas J iste secundum hieronimum in li
bro illustrius uiroꝝ est ille qui supra. iij.
ca. vocatur ioseph leuitas cyprius genere
J simon qui uocabat⁹ magus. J ad differen
tiam simonis petri. J lucius cirenensis. i. i.
natus de cirene. J manan qui erat hero
dis terrarche. ille est qui dictus est hero
des antipas J decollauit iohannem bapti
stam ut dictum est in principio capituli p
cedentis. J collactaneus. i. de eodez lacte nu
tritus. Et saulus Joe cui uocatione ad apo
stolatum principaliter hic agitur. J ministrā
tibus autem illis domino. J in bonis operi
bus secundum suos gradus J officia. J ie
iunantibus. Jut mens esset elauatior ad diui
na. Dixit illis spiritus sanctus. Jutrū autem
hoc fuerit uerbo mentali tantum in reue
latione uel uerbo sensibili diuinitus forma

to uel utroq̄ modo non habetur ex textu
glosa tamē interlinearis dicit q̄ hoc dictū
fuit prophetis J per conseques in reuela
tione. tamen illa glosa non est multum au
tentica. Segregate mihi barnabam J sau
lum. Jut procedant ad conuersionem gentiū
tunc enim isti duo fuerunt ad apostolatu
uocati. in opus ad quod assumpti eos. i. in
opus publicationis euangelij sicut J alij a
postoli ad hoc sunt assumpti. tunc ieiunan
tes J orantes imponentesq̄ eis manus. J in
morem ordinandorum ut dicit interlinearis
glo. propter quod aliqui expositores dicit
q̄ hic bicunter inculcā⁹ due historie ita q̄
illi qui erant antiochie ieiunauerunt J ora
uerunt pro ipis J tunc miserunt eos in hie
rusalem ubi erant apostoli ad quos solus
manuum impositio pertinebat. Sed textus
nō uidetur hoc innuere propter quod me
lius dicitur ut uidetur q̄ iam in antiochia
in qua notabiliter creuerat ecclesia ut di
ctum est supra in fine. xi. ca. ad regimē ipi
us fuerant ab apostolis aliqui episcopi or
dinati J illuc missi J illi imposuerunt bar
nabe J saulo manus quod ipectat ad offi
cium episcoporum eo q̄ sūt successores apo
stolorum. xxi. di. c. in nouo testamento. Et
ipsi quidem J hic consequenter describitur
officij impositi executio J primo publicatio
euangelij per paulum cum barnaba. secun
do cū sila ca. xv. ibi post aliquot dies. Pu
ma diuiditur i tres partes quia primo po
nitur predicatione sauli J barnabe in cypio
secundo in iconio. xiiij. ca. tertio ponitur
cuiusdam suborze questionis determinatio
ca. xv. Prima adhuc in duas quia pmo po
nit apostolorum p̄dicatio. 2. iudeoꝝ d̄dictō ibi
uidetes aut. Prima adhuc i duas q̄ pmo po
nitur predicatione apostolorū in cypri insula
secundo in antiochia ibi. Et cum a papho
Circā primū mox dicitur. Et ipsi quidem mis
si a spiritu sancto. Jut patet ex dictis. abie
runt selentiam. J que est ciuitas edificata a
selenco rege alie de quo fit sermo. ij. ma
cha. iij. Et inde nauigauerunt cyprius. J que
est insula famosa. J predicabant uerbum in
synagogis iudeoꝝ. J quia debebant eis de
nunciare uerbum euangelicum ut habet
infra eodem ca. Habebant autem J iohan
nem in ministerio. J scilicet predicationis. J
hic est qui cognominatus est marcus in fi
ne capituli precedentis. J inuenerunt quedā

uirum magnum] qui sua malicia deceperat
proconsulez 7 populu] [cui nomē bariehu]
Sic est in greco 7 in libris correctis 7 tan
tum ualet sicut filius iesu] [qui erat cum p
consule sergio paulo] [ab isto mutatum est
nomen sauli in paulum ut communiter di
cunt doctores quia fuit prima persona no
tabilis que legitur diuersa per predicatio
nem sauli. antiquitus eniz homines ex ali
quo facto notabili sortiebantur nomina no
ua sicut iohannes filius simonis machabei
ex uictoria quam habuit de hircanis io
hannes hircanus vocatus fuit ut habetur
i historia scholastica] [Resistebat autē illis
elimas magus. iste est qui vocatus est ba
riebu]. Elimas enim interpretatur dei mei
mensura uel censura. sic enim faciebat se uo
cari ut crederetur nuncius dei] [querens a
uerte reproconsulem a fide] [ut cum magis
in sua familiaritate posset tenere] [Saulus
autem qui est paulus] [hic est ille qui prius
saulus uocabatur 7 non paulus ratione di
cta] [repletus spiritu sancto] [cuius uirtute ui
debat ea que erant alijs occulta] [intuens i
eum dixit] [pronuncians dei sententia] [ple
nus omni dolo] in agilibus] [7 omni fal
lacia] [in credilibus] [fili diabol] [per muta
tionez in operibus] [inimice omnis iusticie]
acquisite 7 infuse] [non desinis subuerrere]
quantum est in te] [uias domini rectas]. i.
fidem 7 mores] [Ecce manus domini super
te]. i. eius uindicta] [7 eris cecus] [ut pena re
spondeat peccato] [scilicet cecitas corporis ce
citati tue mentis] [7 confestim] [7c.]. i. in in
stanti ad ostendendum qd cecitas illa non
fuit a causa naturali sed supernaturali] [tūc
proconsul cum uidisset factum] [prociēs ex
diuina uirtute in testimonium doctrine p
apostolos predicat] [credidit] [cognoscens qd
deus qui ueritas est prima non potest esse
testis falsitatis] [ammirans super doctrina
dei] [qd esset tante excellentie qd confirma
retur operibus diuina uirtute factis]. Et
cum a papho] [hic consequenter describit
apostolorum predicatio in antiochia. Cir
quam primo ponuntur quedam preambu
la scilicet de recessu iohannis 7 accessu ad
antiochiam. secunda ponitur ipsa predica
tio ibi. Surgens autem paulus. Circa pri
mum dicitur] [Et cum a papho nauigasset
paulus 7 qui cum eo erant] [scilicet barna
bas 7 iohannes] [uenerunt pergen] nomen

est ciuitatis in regno paphlie] [iohannes
autem discedens ab eis] huius autem re
cessus causam non exprimit textus non ui
detur tamen fuisse rationabilis quia pro
pter ipsum paulus iudicauit eum non esse
iterum recipiendum in societate eorum ut
habetur infra. xv. ca. l. Illi uero pertransē
ntes pergen uenerunt antiochiaz perfi
die] [hoc dicitur ad differentiam antiochie
edificate 7 denomiante ab antiocho magno
de qua dictum est in principio huius capi
tuli] [Et ingressi synagogam die sabbato
rum] [in qua congregabantur iudei] [federūt]
ad audiendum. ideo subditur] [post lectionē
autem legis 7 prophetarum miserunt prin
cipes synagoge] [7c.]. lex quo patet qd eorum
predicatio fuit efficacior ex hoc qd se non i
gesserunt ad predicandum sed rogati fue
runt] [Surgens autem] [hic consequenter po
nitur ipsa predicatio in qua paulus ad eo
rum conuersionem facit talem rationez. Il
le deus qui tot beneficia patribus antiquis
contulit redemptionem uobis in semine da
uid promisit. sed hāc in iesu nazareno im
pleuit ergo ei adherendum est tanquaz re
ro redemptori. primam autem propositionē
concedebant 7 adhuc concedunt omnes iu
dei sed secundaz negabant 7 adhuc negāt
Sic ergo procedit apostolus quia primo tā
git beneficiorum collationem 7 benedictio
nis promissionem. secundo eius adimpletio
nem ibi] [huius] [7c.]. tertio infert conclusio
nem intentam ibi. Videte ergo. Circa pri
mum dicitur] [Surgens antez paulus] [ut me
ius audiretur in tanta multitudine] [Uiri
israhelites] [qui habetis legis 7 pphetaz no
ticia] [qui timetis deum] [uitantes eius offē
sam] [hoc enim dicit captando eorum beni
uolentiaz 7 ut in melius recipiant eius ex
hortationē] [Deus plebis israel elegit pa
tres nostros] [in abraha] [7 plebem exalta
uit] [per ipsum ioseph cum essent incole in
terra egypti] [i qua post mortē ioseph sub
iecti fuerunt graui seruituti ut patet exo.
primo] [7 in brachio excelso]. i. in signis mi
rabilibus] [eduxit eos ex ea] [ut patz i exo.
7 per. xl.]. annorum tempus mores eorum]
malos] [sustinuit in deserto] [quia multociēs
rebellauerunt domino. ut patet in libris
exo. 7 nameri] [destruens gentes. vij. scilicet
cananeos amozzeos eneas 7 iesubeos
pherebeos grigeseos etheos. ut patet in

Capitulum

libro iosue[forte distribuit terras eoru[m] eis]
ut patet iosue. xiiij. l. quasi post quadrigen-
tos quinquaginta annos [scilicet a nativi-
tate isaac a qua usq[ue] ad exitu[m] de egypto
fluxerunt anni. ccc. ut ostensum fuit gen.
xv. 7 supra. vij. ca. 7 quadraginta usq[ue] ad i-
gressum terre promissionis 7 inde. x. qui-
bus pugnavit iosue contra gentes predictas
ante divisionem terre unde dicit iosue. xi.
multo tempore pugnavit iosue contra re-
ges istos 7 post hoc dedit iudices [ad regi-
men populi iude. primo usq[ue] ad samuel p-
phetam] inclusive quia fuit ultimus iude x
[7 exinde postulaverunt regē] primo reg.
viiij. [7 dedit illis deus saul filium eis] pri-
mo reg. x. annis. xl. in hoc numero inclu-
ditur tempus quo samuel populum iudica-
vit quia saul tantum annis. xx. regnavit
[Et amoto illo] propter peccata sua [susci-
tauit eis david regem] primo reg. xvi. tūc
enim unctus fuit per samuelem [Cui 7 te-
stimonium perhibens dixit 7c. primo re-
gem. xiiij.] [Huius deus] hic consequenter
apostolus declarat divine promissionis im-
pletionem. secundo ad hoc inducit scriptu-
re testificationem ibi. Et nos vobis. Circa
primū dicit huius deus [scilicet david] lex
semine secundum promissionem eduxit isra-
el [salvatore[m] iesum]. q[ui] enim fuerit de se-
mine david patet math. i. hoc etiam conti-
netur in annalibus iudeorum. Intelligen-
dum tamen est christum a david descendisse
se secundum corpulentam substantiam, tan-
tum 7 non secundum rationem seminalem
q[ui] autem iesus nazarenus sit salvator isra-
el declarat primo per predicationem io. ba-
ptiste que fuit sic autentica q[ui] christus cē-
credebatur nō solum a vulgaribus s[ed] etiā
a maioribus ut patet iohannis primo. 7 ideo
subditur [Predicante iohanne] denunciādo
christum venturum de proximo 7 ip[su]m ostē-
dendo cum digito dicens. Ecce agnus dei
7c. io. primo [baptismum penitentis] ut po-
pulus esset dispositus ad christum recipiē-
dum 7 ut baptismus iohannis esset dispo-
situs ad baptismum christi [quem n[on] ar-
bitramini 7c.]. per hoc apparet io. humili-
tas 7 etiā veritas [cuius non sum dignus
calciamenta pedum solvere]. i. officium si-
bi etiam minimum impendere. non enim i-
telligitur per hoc quod christus calciatus i-
cesserit sed q[ui] iohannem improportionabi-

liter excesserit. Hic enim modus loquendi
non solum ad homines sed etiam ad inani-
mata applicatur sicut de vino multum de-
bili cōparando ip[su]m ad vinum optimum di-
citur q[ui] non est dignum illud discalciare si-
gnificando q[ui] nullus est momēti respectu
illius [vobis] verbum [scilicet incarnatū] sa-
lutis huius missus est [scilicet principaliter
tūm quia in propria persona iudeis predi-
cavit. tūm quia in medio iudee scilicet i hie-
rusalem operatus est salutem. ideo subdit
[Qui enim habitant hierusalem] quantu[m]
ad vulgares 7 principes eius [quantu[m] ad
maiores] hunc ignorantes [scilicet iesum na-
zarenum esse christum verum]. Alia tamen
fuit ignorantia principum alia vulgariū
sicut dictum fuit supra. iij. ca. tamē neutra
excusabat a toto. immo p[ri]ma aggrauabat
quia precedebat ex malicia 7 voces p[ro]phe-
tarum [de christo loquentium] quas sacer-
dotes 7 scribe per invidiam execrati male
interpretati sunt 7 sic populum deciperūt
[iudicantes] scilicet iesum morte esse dignū
[impleverunt] p[ro]phetias de eius passione
predictas secundum quod dicitur isa. liij.
tanq[ua]m ovis ad occisionē ducet 7c. 7 in mul-
tis alijs p[ro]phetarum dictis 7 nullam cām
moris inveniētes in eo [sicut patet i euā-
gelio 7 pilati testimonio] petierunt a pila-
to ut interficeret eum [per milites ip[su]s 7
licet primo resisterit tamen finaliter peti-
tioni eoru[m] acquieuit iudeoru[m] fauore 7 ce-
saris timore] Cum consumassent omnia [iu-
dei mali] deponentes eum de ligno [scilicet
boni iudei ioseph 7 nicodemus ut habetur
ioh. xix. Sacra enim scriptura] sub uno cō-
textu frequenter transit de bonis ad ma-
los 7 econverso sicut psal. lxxviij. Cum oc-
cideret eos querebant eum. oculi non pote-
rant eum querere. 7 ideo cum dicitur. Cū
occideret eos intelligitur de obstinatis in
peccato 7 q[ui] subditur. querebant eum intel-
ligitur de penitentibus 7 reuertentibus a
malo. 7 hoc secundum illu[m] modum expo-
nēdi sacra scripturā qui dicit de corpe do-
mini vero 7 simulato prout plenius dixi i
principio genesis [De[us] vero suscitavit eū]
scilicet hominem christum [qui usus est vi-
uens] per dies multos [scilicet. xl. ut dictu[m]
est supra primo ca. [Hic qui simul ascende-
rant]. i. apostolis qui usq[ue] nūc sunt testes
eius per visum 7 auditum 7 operationem

miraculū in nomine ipsius. Et nos. Hic consequenter inducit sacram scripturā ad suum propositum dicens. Et nos uobis annunciamus ea que ad patres nostros re-
promissio facta est. de uerbi incarnatione et eius a mortuis resurrectione. sicut i psal. ij. scriptum est. qui ad litteram intelligit de christo sicut ibi plenius dictum fuit. filius meus es tu. naturalis et per consequens eiusdem substantie quia natura diuina non est multiplicabilis. alij uero sunt filij adoptiui. Ego hodie genui te. i. eternaliter. Eternitas enim per presens significatur eo quod in eternitate nihil transit in preteritum nec aliquid expectatur futurum et sic ex auctoritate psalmi declarata est diuinitas christi. humanitas uero eius apparuit ad sensum inter homines conuersando et in ea moriendo. Consequenter declarat eum resurrexisse ad uitam immortalem inducens ad hoc auctoritatem isa. lx. ca. ubi enim nostra translatio habet seriam uobiscum pactum sempiternum misericordias dauid fidelis. translatio. lxx. habet quod hic dicitur. dabo uobis sancta dauid fidelis. i. ad implendo uobis uerba dauid firma et uerissima et que sunt illa subdit. non dabis sanctum tuum uidere corruptionem. psal. xv. qui intelligitur de corpore christi sanctissimo quod non fuit putrefactum nec incineratum sed uirtute diuina celeriter resuscitatus ut dictum est supra plenius. ij. ca. Et quod hec scriptura non intelligitur de dauid sed de christo consequenter ostendit dicens. dauid enim in sua generatione. i. in suo tempore. cum amministrasset regnum israel. uoluntati dei. i. supple obediens. dormiuit somno mortis. uidit corruptionem. i. putrefactionem et incinerationem. Quem uero deus suscitauit a mortuis. scilicet homo christus. non uidit. i. non est passus. Corruptionem. nam accelerata fuit eius resurrectio et ad uitam immortalem. notum ergo sit uobis. absque aliqua dubitatione. quia per hunc. tanquam per saluatorem. uobis remissio peccatorum annuntiatur. facta per eius humanitatem meritoque et per eius diuinitatem effectiue. quibus non potuistis in lege moysi iustificari. secundum quod dicitur heb. x. impossibile est enim sanguine hircorum aut taurorum auferri peccata. in hoc. scilicet in christo. omnis qui credit. fide formata charita-

te. iustificatur. unde gen. xv. dicitur. Credit abraham deo et reputatum est ei ad iusticiam. Videte ergo. Hic consequenter apostolus infert conclusionem intentam uidelicet quod non debent esse increduli christo ne super eos ueniat pena et maledictio dicens. Videte ergo. i. diligenter caute. ne superueniat uobis quod dictum est in prophetis. i. i libro. xij. prophetarum. Abacuc enim primo secundum translationem nostram dicitur. Aspice in gentibus et uidete et admiramini et stupefite quia opus est factum in diebus uestris quod nemo credit eum narrabit secundum uero translationem. lxx. quas allegat hic lucas dicitur. uidete contemptores diuine promissionis per christum adimplete et admiramini de magnitudine mali super uos uenturi. ideo subditur. Et disperdimini per romanos qui in penas mortis christi destruxerunt ciuitatem et templum et populum iudeorum partim occiderunt et partim captiuauerunt dispergentes eos per diuersas partes orbis et ista captiuitas quod maxima est et irreparabilis fuit figurata per captiuitatem babilonicam de qua loquitur abacuc per illam tanquam per figuram deas intelligere captiuitatem factam per romanos et tunc futuram de qua loquitur hic paulus. quia opus operos in diebus uestris. scilicet opus incarnationis christi passionis et resurrectionis. quod non credidistis et cetera. licet enim ad predicationem christi et apostolorum plures de iudeis crediderint ut patet ex predictis tamen illi fuerunt pauci respectu non credentium. Exeuntibus autem illis. scilicet paulo et barnaba. rogabant scilicet principes synagoge. ut alio sequenti sabbato loquerentur sibi hec uerba. i. iointunc expositores et glosa uidetur innuere quod rogauerunt hoc maliciose. iam enim morti erant contra barnabam et paulum eo quod paulus dixerat quod in lege moysi non poterant iustificari et ideo uolebant hoc iterum audire ex ore eius ut sic haberent maiorem occasionem eos magis persequendi si cut postea fecerunt. Cumque dimissa esset synagoga. quolibet redeunte ad domus suas. secuti sunt multi iudeorum iulgarum. christo credentium. non autem principum synagoge contra apostolos machinantium et contentium. scilicet deum aduenarum. i. conuersorum de gentilitate ad iudaismum. suadebant

Capitulū

eis ut permanerent in gratia dei. et firmi
starent in fide christi ad quam erant uoca-
ti per gratiam dei. cetera patent. uidetes
autē. Posita pauli predicatione. hic conse-
quenter ponitur contradictio principum sy-
nagoge cum dicitur. Uidentes autem tur-
bas. fauentes apostolis. repleti sunt zelo. et
contradicebāt his que a paulo dicebant. et
ex motu inuidie. et non ex ueritatis amo-
re. blasphemantes. dicendo quod erant popu-
li seductores. Tunc cōstāter paulus et bar-
nabas dixerunt. postposito timore. uobis
oportebat primum loqui uerbum dei. id est. uer-
bum euangelicum. Sed quoniam repellitis
illud. ueritati cōtradicedo. et indignos uos
iudicatis. factis eterne uite. quod datur a chris-
to. ecce conuertimur ad gentes. predican-
do eis euangelicam ueritatem. sic enim pie
cepit nobis dominus. sic habetur supra pri-
mo ca. Eritis mihi testes in hierusalem. et
in omni iudea. et samaria. et usque ad ultimū
terre. et dar. ultimo. Eritis in mundū uni-
uersum. Inducit etiam ad hoc auctorita-
tem isa. xlix. que ad litteras intelligit de
christo ut ibidem dictum fuit. posui te in lu-
cem gentibus. que per apostolorum predi-
cationem deuote receperunt fidem christi.
ut sis in salutem usque ad extremū terre.
quia fides christi dimulgata est ubique. etiā
a tempore apostolorum sicut declarātū fu-
it psal. xviij. super illud. In omnem terram
exiit sonus eorum. et. et ro. x. Audientes
autem gentes gaude sunt de sui illumina-
tione. et salutis consecutione. et glorificabāt
uerbum dei. id est. christum qui est uerbum. pa-
tris. et crediderunt quotquot erant preordi-
nati. scilicet a deo cuius ordinatio non po-
test frustrari. disseminabatur autem uerbum
domini. iuratur autem tali modo loquendi
eo quod semen est uerbum dei. ut dicitur luce
ruj. Judei autem. id est. principes synagoge
concitauerunt mulieres religiosas. et hone-
stas. fauentes apostolis. eis amministran-
tes necessaria de bonis suis. et primos ciui-
tatis. qui habebant regere communitatem.
et excitauerunt persecutiones. inuidia mo-
ti ut supra dictum est. Et illi excusso pulue
re pedum. sicut dixerat saluator math. x.
et hoc in testimonium proprij laboris ad cō-
uersionem infidelium. et obstinationis reci-
pere uerbum dei nolentium. uenerunt ico-
nium. sicut dixerat saluator math. x. ca.

Cum uos persecuti fuerint in una ciuitate
fugite in aliam non timore supplicij sed amo-
re publicationis euangelij. Discipuli quo-
que. id est. credentes in deum. replebātur gau-
dio. de cognitione ueritatis. et assecutione sa-
lutis. et spiritulācto. a quo huiusmodi gau-
dium causatur.

Actus est autem. Descripta pre-
dicatione apostolorum in cyprio
et antiochia. hic consequenter
ponitur eorum predicatione in iconio. et qui
bisdant alijs locis propinquis. Et primo
circa hoc ponitur progressus ad predican-
dum. secundo regressus ad confirmadū. ibi
Cumque euangelizasset. Circa primum descri-
bitur eorum predicatione in tribus ciuitati-
bus. et prima fuit iconius de qua dicitur. Fa-
ctum est autem in iconio ut simul. scilicet
paulus et barnabas. intraret synagogam
iudeorum. ubi conueniebant. et maxime die-
bus sabbatorum. et loquerentur eis. uerbum
euangelicum. et consequenter subdit lucas
huius predicationis effectum. ita ut crede-
ret iudeorum. et grecorum multitudo copio-
sa. Et dicuntur hic greci secundus aliquos
iudei in grecia nati sed ad iudaismum con-
uersi. qui uero increduli fuerunt iudei. scili-
cet natione isti enim magis contradicebāt
euangelice ueritati. aduersus fratres. id est. ad-
uersus credentes in christum uel aduersus
paulum et barnabam cui expositioni magis
uidetur sequens littera concordare. fiducia
liter agentes in domino. humano timore
postposito. et subditur causa. Testimonium
perhibente. scilicet domino. uerbo gratie
sue. id est. uerbo euangelico quia gratia. et ue-
ritas per iesum facta est. io. i. Et subditur
modus testificandi euz dicitur. dante signa
et prodigia fieri per manus eorum. scilicet
apostolorum. cetera patent. Cum autē. hic
secundo ponitur publicatio euangelij per
paulum in locis licaonie. Et diuiditur in
quatuor partes quia primo describitur hec
predicatione. secundo predicationis confirma-
tio. ibi. Et quidam uir. tertio erroris remo-
tio ibi. Turbe autem. et quarto insurgens
persecutio ibi. Superuenerunt autem. Cir-
ca primum dicitur. Cum autem factus esset
impetus. et. quia non mouebant contra
apostolos ratione. sed passione ire. et inui-
die. confugerunt ad ciuitates licaonie. et. et
secundum uerbum christi allegatū ca. pcedēti

[7] ibi euangelizantes erant iofficium sibi iuncti fideliter diligenter exequentes. Et quidam uir ihic consequenter ponitur dicere predicationis confirmatio per op⁹ miraculosum. hoc enim modo confirmant il la que transcendunt intellectum humanum cuiusmodi sunt ea que sunt fidei cum dicitur. Et quidam uir notus quantum ad personam 7 infirmitatis incurabilitatem ihic audiuit paulum loquentem. 7 credidit qui scilicet paulus intuitus eum iussu corporali 7 mentali. ideo subditur. Et uidens quia fidem haberet fides enim oculis corporali bus uideri non potest. ut saluus fieret me te 7 corpe dixit magna uoce ut magis at tenderetur miraculum ad honorem diuinu. Surge super pedes tuos rectus. cora om nibus assistantibus. 7 exiit. i. agiler sur rexit. 7 ambulabat ad declarationem ubi ie 7 perfecte curationis. Turbe autem ihic consequenter ponitur erroris remotio qui primo describitur. 7 secundo remouetur ibi. Quod ubi. Circa primum dicitur. Turbe autem idolatrie dedite. euz uidissent. qd fecerat paulus credentes hoc eum fecisse p pria uirtute. leuauerunt uocem suam. lico nite. i. p ppo ideomate. dicentes. Dissimiles facti hominibus descenderunt ad nos. Cre debant enim eos de celo descendisse in hu mana effigie. 7 uocabant barnabam ioue. eo q uidetur senior etate. paulum uero mercurium quoniam ipse erat dux uerbi. i. proponens edificationis uerbum. ut patet in textu. Mercurius enim dicitur fuisse elo quentissimus. 7 propter hanc excellentiam dicebatur a gentilibus deus eloquentie. 7 q eam daret hominibus. Sacerdos quoq iouis. i. eius cultui deputatus. [tauros] ad imolandum. [7 coronas] ad templum ornan dum sicut dicitur primo mach. iiii. Ornaue runt faciem templi coronis aureis. Cu po pulus uolebat sacrificare barnabe 7 paulo. [Quod ubi] ihic consequenter dicitur erroz remouetur per apostolos facto 7 uerbo ipsum detestantes. ideo dicitur. [concessis tu nicis] in signum doloris eo q homines uo lebant eis impendere honore diuinum que exhibere 7 recipere erat nepharium. ideo subditur. [dicentes uiri quid hec facitis]. i. facere uultis quod est blasphematorum di uine maiestatis. 7 nos mortales sumus. 7 non di. [annunciantes uobis ex his uanis]

supple recedere que dicuntur uana q nula ueritas aut utilitas est in idolatria sed magis damnabilitas maxima. conuertit ad deum uiuum. i. qui est ipsa uita per essen tiam. 7 dicitur. hoc ad distinctionem eorum qui sunt mortui 7 erronee putantur dii ut iupiter mercurius 7 huiusmodi. quifecit ce lum 7 terram. 7 creando de nihilo sua po tentia infinita. qui in preteritis generatio nibus iusq ad publicationem euangelij di misit omnes gentes. i. gentes. ingredi ui as suas. i. agere. secundum libertate arbi trij quia non dedit eis leges restringente 7 prophetas sicut dedit iudeis. 7 quide no sine testimonio semetipsum reliquit. scilicet ostendere se esse uerum deum omnium ge tium sed ostendit hoc testificans per mul tiplicem effectum. ideo subditur. Benefaci ens de celo dans pluuia. 7c. unde 7 philo sophi naturali ratione ex effectibus multi pliciter probauerunt unitatem dei ut patz xij. methaphisice. 7 in pluribus alijs locis. [uix] sedauerunt turbas. propter prouita tem earum ad idolatriam. Superuenerunt ihic consequenter ponitur contra paulum persecutio cum dicitur. Superuenerunt au tem quidam ab antiochia. que est in re gione perfide uel perfidie secundum aliam litteram. 7 iconio ubi predicauerat paulus ut patet in huius capituli principio. 7 persua sis turbis. que de facili ad malum mouent. [lapidantes paulum] traxerunt extra ciuita tem. tanq uile cadauer indignum sepultu re sed ab auius 7 bestiis deuorandu. Cir cundantibus autem eum discipulis. ne per ciperetur adhuc uiuus a iudeis. Surgens intrauit ciuitatez. scilicet listram a deo cre atus. qd patz ex eo qd subditur. 7 postera die profectus est in derben. non enim uirtu te nature post dicta lapidationez posset ita transire in aliam ciuitatem. Cuius euan gelisassent. ihic consequenter describi tur apostolorum regressus ad confirman dum illos qui crediderant in christum. 7 patet littera usq ibi. [7 antiochiam] que est in regione perfidie. confirmantes ani mas discipulorum. in moribus 7 fide. 7 di centes quoniam per multas tribulationes. 7c. q. d. non debent uos retrahere perse cutiones 7 mala temporalia sine quibus no habentur bona celestia 7 eterna que tem poralibus bonis sunt incomparabiliter meliora.

[Et cum] constituissent illis per singulas ecclesias presbyteros et nomine presbyterorum hic intelliguntur etiam alij ecclesie ministri ut episcopi diaconi et huiusmodi et cum orassent cum ieiunationibus quia per ieiunium caro refrenatur et per orationem mens in deum eleuatur commendauerunt eos domino sine cuius custodia speciali non possent perseverare in bono. psal. cxvii. Nisi dominus custodierit ciuitatem. etc. [Et loquentes] domini uerbum in pergen que est ciuitas in regione pampylie descendunt in italiam secundum aliquos est nomen ciuitatis secundum alios uero regionis et inde nauigauerunt in antiochia que est in syria et ab antiocho magno nominata unde erant traditi gratie dei ut dictus est supra in principio. xiiij. ca. in opus predicationis euangelij quod compleuerunt id est fideliter sunt executi retulerunt quanta fecisset deus cum illis in doctrina et miraculis et quia apperunisset gentibus ostium. huius dei iuocans eos per gratiam suam sine qua gratia non sufficeret doctrina et miracula non audientium eandem predicationem et uidentium idem miraculum unus credit aliter non ideo dicit saluator id. vi. nemo potest uenire ad me nisi pater qui misit me traxerit. etc. et io. xv. capitulo dicit apostolis. Si ne me nihil potestis facere morati sunt ad tempus non modicum cum discipulis confirmado eos in fide uita et doctrina pariter. [Et quidam] descendentes de scripta pauli et barnabe predicatione hic consequenter ponitur determinatio cuiusdam questionis suborte scilicet de legalium obseruatione quam quidam credentes de iudaismo dicebant esse necessariam ad salutem etiam gentilibus conuersis. Paulus autem et barnabas assererebant contrarium quia per legem nouam iudei sunt absoluti a debito obseruande legis. gentiles uero nunquam fuerunt ad eam obligati quia non fuit eis data nisi quantum ad moralia que sunt de dictamine legis nature que omnes obligant sicut plenius declaratur in epistolis pauli ad ro. et gal. et in pluribus alijs locis. Primo igitur pro determinatione huius dubij ad apostolos in hierusalem recurritur. secundo hoc dubium soluitur ibi. Surrexerunt. Circa primum dicitur. [Et quidam] conuersi de

secta phariseorum [descendentes de iudea] est in alio loco quam sit antiochia. Dicebant fratres de gentilitate conuersos quod nisi circumciderentur. etc. et per consequens seruetis omnia legalia quia circumcisio est quedam protectio et obligatio uniuersae legis seruande ut dicitur gal. v. l. Facta ergo seditione non minima paulo et barnabe qui assererebant contrarium nam hoc dicere erat euacuare euangelium statuerunt ut discederent. etc. et patet littera. Surrexerunt. hic consequenter ponitur solutio dubitationis. Et diuiditur in tres partes quia primo pro utraque parte fit allegatio. secundo ueritatis determinatio ibi et postquam rati fuerunt. tertio ueritatis determinate publicatio ibi. Tunc placuit. Circa primum allegat pro parte affirmatiua cum dixerunt. Surrexerunt autem quidam de heresi. etc. secta phariseorum. Ierant enim tunc apud iudeos tres secte. una saduceorum qui negabant resurrectionem et spiritum et angelos. Altera phariseorum qui utrumque confitebantur. Tertia uero essetiorum qui confitebantur resurrectionem spiritum et angelum sicut pharisei sed uidebant religiosius habentes omnia in comuni ut dicit iosephus antiquitatum libro. xviij. dicentes. Oportet autem. etc. et patet littera usque ibi. Surgens petrus iube allegatur pro parte altera cum dicitur. Viri fratres uos scitis quia factum fuit notorium quoniam ab antiquis diebus. etc. satis prope tempus missionis spiritus sancti in die penthecostes in signo uisibili ut habetur supra. etc. Deus in uobis elegit per os meum audire gentes. etc. quod lego non qui ad predicandum conuolui et alijs gentibus existentibus cum uero propria uoluntate sed ex diuina missione ut patet supra. etc. et qui nouit corda deus homo enim uidit ea que patent. deus autem intuetur cor primo reg. xvi. l. Testimonium perhibuit quod erant iustificati licet essent incircumcisi. [dans illis spiritum sanctum] in signo sensibili. scilicet dono lingue. et nihil discreuit inter nos circumcisos et illos incircumcisos fide iesu christi [purificans corda eorum] non secundum circuncisionem carnis et obseruationem legalium. Et ex hoc concludit propositum dicens. Nunc ergo quid tentatis deum ut enuncietur in glosa. Ille deus tentat qui aliter quam ipse precepit facere laborat sic facie

bant illi qui dicebant legem euangelicā si ne obseruatione legalium non sufficere ad salutem. q. nec nos nec patres nostri potare potuimus. hoc dicitur de iudicialibus preceptis et ceremonialibus propter iudicialium seueritatem et ceremonialium multitudinem moralia uero precepta que sunt de dictamine legis naturalis obseruabilia sunt et remanent in lege noua. Sciendum tamen q. iudicialia et ceremonialia non fuerunt simpliciter in obseruabilia. unde dicit hieronymus in expositione fidei catholice anathema sit qui dicit deum aliquid impossibile precepisse sed dicuntur in obseruabilia quia de difficili obseruabilia. sicut dicitur aliquid intransibile qd est de difficili transibile. v. metaphysice. Sed per gratiam domini nostri iesu christi saluari credimus. et non per opera legis quemadmodum et illic scilicet patres ueteris testamenti. unde de abraham dicit gene. x. reantequam esset circumcissus credidit abraham deo et reputatus est ei ad iusticiam. Ex quo patet q. non fuerat iustificatus ex circumcisione sed ex fide circumcisionem precedente. secundum q. deducit apostolus ro. iij. Tacuit autem omnis multitudo consentiens petro et audiebant barnabam et paulum et ceteri. ubi ponitur aliud argumentum pro parte ista. Nisi deus conuersionem gentium incircumcisorum approbasset signa et prodigia in eis per apostolos non fecisset. Et postquam illuc conuenienter ponitur ueritatis determinatio. cuius dicitur. Respondens iacobus. erat enim episcopus hierosolymitanus. et ideo et petrus esset principalis inter apostolos tamen detulit ei in sua diocesi ut determinationem dubij proferret dicens. Viri fratres. fide licet non carne. audite me. in questionis determinatione. simon narrauit et cetera. et patet ex dictis litteris. et huc scilicet dicto eius. concordant uerba prophetarum. de gentium uocatione loquentium. inducit tamen in speciem aliā auctoritatem ad propositum. cum dicitur. sicut scriptum est. iannos. ix. que si erat ibidem dictum fuit intelligitur ad litteram de reedificatione ecclesie per unionem iudeorum et gentium in una fide christi. Et ad intellectum huius auctoritatis que allegatur hic secundum translationem. lxx. alia qua breuiter repetenda sunt que dicta fuerunt annos. ix. Primum q. christus nomi-

natur dauid in scriptura ueteri osee. iij. p. hec reuertentur filij israel et querent dominum deum suum et dauid regem suum ubi translatio caldaica apud hebreos autentica sic habet. post hec reuertentur filij israel et querent cultum dei sui et obediunt messie filio dauid regi suo et similiter hierem. xxx. Seruiunt domino deo suo et dauid regi suo. ubi translatio caldaica sic habet. Colet coram domino suo et obediunt messie filio dauid. Secundum est q. una est ecclesia que incepit a primo abel iusto usque ad ultimum electum qui in fine mundi est nasciturus. ut dicit gregorius omelia. vij. Tertium est q. ista ecclesia uocatur tabernaculum dei sine christi esa. iij. Et tabernaculum in umbra culus dei et cetera. et apocalipsis. xxi. Ecce tabernaculum dei cum hominibus his. premisis exponat littera cum dicitur in persona dei. Post hec. i. post cursum ueteris testamenti reuertar. id genus humanum naturam humanam assumendum et reedificabo tabernaculum dauid. et ecclesiam dei siue christi per predicationem christi et apostolorum. Quod cecidit per multa peccata et maxime per idolatriam et dirupta eius reedificabo quia gentiles erant diuisi per idolatriam multiplicem aliquibus colentibus iouem et alijs dianas et sic de alijs dijs gentium. Similiter iudei erant dirupti et diuisi per uarios errores nam aliqui negabant resurrectionem spirituum et angelum ut dictum est supra et aliqui irrita faciebant mandata dei propter traditiones suas quod est ualde erroneum. q. omnia sunt amota per predicationem christi et apostolorum et erigat illud per magna et multa miracula ad exaltationem fidei catholice facta ut regnat ceteri hominum. i. gentiles diuini q. patet per orbem impletum notum a seculo et domino. i. ab eterno est sibi notum. loq. suum quod disposuit operari in tempore de uocatione gentium propter quod ego iudico non ingetari eos q. ex gentibus conuertuntur. iocedo q. oportet eos circumcidi et legalia obseruare sed scribere ad eos propter unitatem societatis eorum et iudeorum ut abstineant se a comminationibus simulachrorum. id est a commotione de idolatricis q. per hoc de facili possent iudei suspicari q. gentiles uellent ad idolatriam reuerti si comederet de illis et fornicatione. quia gentiles multi credebat esse licita propter qd necessarium fuit ea prohibere et suffocare

Capituli

tis et sanguine] hunc enim cibum conuersi
 de iudaismo abhorrebant. Et ideo licet es
 set cibus licitus tamen propter amicabi-
 lem societatem scriptum fuit gentilibus ut
 abstinere a talibus sicut frequenter con-
 tingit q. aliquis abstinet a cibo quem scit
 abhominabilem socio suo. procedente autē
 tempore cessante causa cessauit effectus. ma-
 nifestata euangelice doctrine ueritate qua
 saluator dixit math. xv. q. nihil qd. p. os
 intrat coinquinat hominem et q. nihil est
 reijciendum qd. cum gratiarum actione re-
 cipitur ut dicitur prima thimo. iij. l. moy-
 ses enim. i. scriptura moysi habet. A tem-
 poribus antiquis in singulis ciuitatibus q.
 cum predicant. Illo enim tempore euange-
 lio nondum publicato poterant iudei obser-
 uare legalia sicut frequenter dictum est su-
 pra in epistolis pauli. Tunc placuit. hic co-
 sequenter ponitur ueritatis determinate
 publicatio cum dicitur. tunc placuit aposto-
 lis et senioribus cum omni ecclesia. ista sic
 explicantur ad ostendendum q. hec deter-
 minatio erat ab omnibus approbata absq.
 dissensione. eligere uiros. ut sic manifesta-
 retur determinatio scripto uel uerbo uiros
 primos in fratribus quia licet non essent
 apostoli tamen erant de notabilioribus p.
 apostolos ut sic eis magis crederetur. et eo-
 rum legatio solemnior redderetur. quoni-
 am audiuius quia quidam ex nobis exe-
 untes. a nostra societate discedentes. tur-
 bauerunt uos uerbis. uolentes uobis im-
 ponere impositabile onus legis. euertere
 animas uestras. a ueritate euangelij. Qui-
 bus non mandauimus. ista dicere sicut ipsi
 finxerunt. cetera patent usq. ibi. Qui tra-
 diderunt animas uestras. i. exposuerunt
 se periculo mortis. p. nomine domini etc.
 i. p. predicatione nominis christi. qui et ipsi
 referunt uobis uerbis hec eadem. que scri-
 bimus in epistola ut cum epistola que est
 uox mortua concurrat etiam uox uiua. ui-
 sum est enim spiritui sancto. a quo non po-
 test egredi nisi uerum et sanctum. et nobis
 qui scribimus secundum dei instinctum.
 nihil ultra imponere uobis oneris. lega-
 lum obseruantiarum. quam hec necessaria
 ad uiuendum communiter cum iudeis in ec-
 clesia primitiua ut abstineatis etc. rationi-
 bus predictis. et fornicatione. quas erronee
 licitam esse putatis. et ideo abstinendus est

ab ea non solum propter amicabilem socie-
 tatem cum iudeis sed propter necessitatem
 salutis. cetera patent usq. ibi. Quasi sunt
 super consolatione. ieo q. expediti erant a le-
 gis onere. Judas aut. et silas et ipsi cum es-
 sent prophete. i. illuminati a deo. prophetie
 dono. uerbo plurimo consolati sunt fratres
 referendo ea que erant in epistola ad ma-
 iorem affirmationem. et confirmauerunt eos
 in fide. cetera patent usq. ibi. Christus est au-
 tem. tota ista littera usq. ibi paulus. autē
 exclusiue non est in greco nec in libris cor-
 rectis sed primo fuit apposita per modum
 glorie eo q. postea subditur q. paulus ex-
 istens antiochie accepit silam in sociū et po-
 stea inserta est textui per imperitiam scri-
 ptorum. docentes et euangelizantes. ad ple-
 niorē instructionem et confirmationē cre-
 dentium. Post aliquod etc. Superius descri-
 pta est publicatio euangelij per paulum in
 societate barnabe. hoc consequenter po-
 nitur eadem publicatio per eum in soci-
 etate file. et diuiditur in duas partes quia
 primo ponitur pauli et barnabe seperatio.
 secundo ipsius et file associatio ibi. Paulus
 uero. Circa primum dicitur. Dixit ad bar-
 nabam paulus. qui de salute hominum erat
 valde sollicitus. reuertentes uisitemus fra-
 tres. sic sequitur. quomodo se habeant. ut
 uideamus si firmiter stent. barnabas au-
 tem. in hoc consentiens. nolēbat secum as-
 sumere iohannē. ieo q. sibi familiaris erat.
 Paulus autem rogabat eum. scilicet bar-
 nabam ut abstinere a societate iohannis
 eo q. discessisset ab eis de pampylia. ut ha-
 betur superius. xij. ca. Discesserat enim
 timore periculorum imminentium uel amo-
 re nimis carnali ad matrem manentem in
 hierusalem uel forte causa utriusq. propter
 qd. paulus eum rennuebat. nam illi qui ua-
 dunt ad predicandum debent esse ualde fir-
 mi et ab amore carnali segregati et maxie
 quando uadunt inter infideles et persecu-
 tores sicut erat in proposito. Facta est au-
 tē dissensio. non tamen contraria charita-
 ti quia quilibet eorum respiciebat ad bo-
 num tamen alia et alia motus ratione. Et
 hoc etiam contigit quia per hoc maior fru-
 ctus predicationis factus est eo q. predica-
 uerūt in pluribus locis. Et barnabas assumpto
 marco nauigauerūt cypriū. vñ erat oriūd.
 ut habet. s. iij. ca. ut confirmaret eos in fide

[Paulus vero] Hic consequenter ponitur predicatio pauli cū sila. Circa quā pmo ponitur multiplex pauli discursus p orbe ad p̄dī cādū. secūdo ei⁹ recursus i hierusalem ad to lerandum ut ubi persecutus fuerat ecclesiā ibi pzo ea sustineret persecutionem. secun da incipit. xix. ca. ibi. his autē expletis. cur ca medium capituli. Prima in duas quia p mo ponitur discursus pauli ad confirman dum conuersos. secundo ad conuertendum nondum conuersos. xvi. ca. ibi. Transcūtes autē. Prima adhuc in tres. quia pmo dis cursus ad cōfirmādū incipit. secūdo associatō timothei inēponit in pncipio. xv. ca. tertio discursus ad quertēdu refertur ibi. Cū autē pertransiret. Circa primum dicitur. Paul⁹ uero electo sila. in socium pzo barnaba. pfectus est iad predicandum. traditur gratie dei. i. i. rēcōmēdatus. A fratribus. pzo eo de uote orantibus. perambulabat autēz syriā ⁊ ciliciam confirmans ecclesias. quas ante cum barnaba instituerat. precipiens custo dire pcepta apostolorum. posita ea. pcece dente ad unionem gentiliū ⁊ iudeorum.

Erueit autem hic ponitur al sociatio timothei cuz dicit. Ec ce discipulus quidam. scilicet no tabilis in fide ⁊ moribus. mul eris uidue fidelis. i. credentis in christum. [huic testimonium reddebāt ioe fide ⁊ mo ribus. ex quo patet q⁹ sanctitate erat fa mosus. hunc uoluit paulus secus proficisci.] ad predicandum uerbum dei. ⁊ assumēs cir cūcidit eum propter iudeos. i. ne scandalizaret eos ducendo secum hominem incircū cūsum de matre iudea natum. Nec ista cir cūcisio fuit ficta ut dicit hieronymus. sed uera ut dicit aug. quia illo tēpore nati de iudaismo ⁊ conuerſi ad christum poterant licite legalia seruare. pzoles enī sequitur uē trem ⁊ quia maior est certitudo de matre quam de patre. ⁊ ideo quauis pater eius esset gentilis reputabatur tamē iudeus. sci ebant tamen omnes q⁹ pater eius esset gē tilis. Ille autē dicitur quia simplici⁹ erat notum q⁹ pater non permiserat eum circū cidi. Sic igitur paulus eum circūcidendo non male fecit quia per hoc q⁹ erat heituz uitauit scandalum iudeorum. Titum q⁹ gē tilis erat ex patre ⁊ matre nō circūcidit ut habetur gal. ij. l. Cum autem hic resu

mitur predicatio ad confirmandum creden tes ⁊ pater littera usq⁹ ibi. Et ecclesie qui dem confirmabantur fide ⁊c. ita q⁹ au gmentabantur fideles ⁊ merito ⁊ numero. [Transcūtes] Hic consequenter describitur predicatio pauli ad conuersionem infi delium. ⁊ pmo ostenditur in quibus regi onibus prohibiti sunt predicare. ⁊ hoc ex diuina reuelatione scilicet in asia ⁊ bithu mia quia pzo tunc maior fructus immine bat in alijs locis predicando. ⁊ patet litte ra. Cum autem pertransisset hic conse quenter ostenditur in quibus regionibus predicauit paulus quia pmo predicauit in regno macedonie. secūdo in quibsdā alijs partibus grece. secunda incipit ca. xvi. ibi. Qui autem deducebant. Prima in duas q⁹ pmo describitur uocatio pauli ad macedo niā. secundo eius predicatio ibidē ibi. Era mus autem. Circa primum dicitur. Cuz au tem pertransisset mīsiā descenderunt troa dem. In nomina sunt ciuitatum extra mace doniam. ⁊ uisio per noctem paulo ostensa est. Ia deo uir macedo. i. similitudo uiri ha bentis habitum ⁊ effigiem macedonis. trā siens in macedoniā adiuua nos. annūciādo nobis uia salutis. ut autē uisū uidit ⁊c. q⁹ paul⁹ fuit ex certificat⁹ q⁹ nō erat uisio uana sed a deo immīssa ⁊ de hoc socii suos cer tificauit. cetera. patet usq⁹ ibi. Et inde phi lippis ciuitas est denomiata a philippo re ge macedonum patre alexandri magni. s⁹ est prima partis macedonie. est enī prima ciuitas occurrens exeuntibus de mari ex illa parte qua paulus cuz suis socijs exiuit [ciuitas colonia] dicitur autem colonia q⁹ defectu indigenarū replet⁹ colentibus alijs ideo sic nominatur a cultura agri. Erant autem. Descripto accessu ad macedoniā hic consequenter describitur predicatio fa cta ibidem. ⁊ pmo in philippi ciuitate. se cundo in thessalonica que est etiam ciuitas macedonie ut dicit hieronymus i pologo super primam epistolā ad thes. secunda ps incipit. xvij. ca. Prima in duas quia pmo pōitur pauli predicatio. secundo insurgens persecutio ibi. Factum est autem. Circa p mum dicitur. Erant autēz in hac urbe. scilz philippis. dieb⁹ aliquot cōferētes iucle bat enī paul⁹. s⁹ siderare cōditōne populi p̄s q⁹ pponerz uerbū. Die autē sabbatoz. i. q⁹ etis ab opib⁹ i quo magis congregat⁹ p̄p̄us

Capitulū

[ubi uidebatur oratio esse]. i. locus aptus ad orandum et predicandum. loquebamur cum mulieribus que conuenerant. solent enim magis esse deuote quam uiri. et quedam mulier nomine lidda. exprimitur autem eius nomen ad maiorem historie certitudinem. purpuraria quia purpuram uendebat que est res preciosa. erat enim diues ut patet in sequentibus ciuitatis thiatirenorum. de hac ciuitate dicitur apoc. ij. Et angelo thiatire ecclesie scribe. De hac enim ciuitate erat hec mulier oriunda sed manebat in philippiis que repleta erat alijs colonis ut dictum est. Colens deum iam enim ante conuersa fuerat de gentilitate ad iudaismum in quo colitur unus deus cuius aperuit cor dominus. et homo enim non potest docere nisi exterius credenda proponendo sed deus docet interius mentem illuminando. ideo dicitur predicatombus io. xv. sine me nihil potest fieri. Cum autem baptisata esset et domus eius. i. familia que erat magna. ideo subditur postea. Introite in domum meam et manete. ibi quiescat et reficiamini non tantum una die sed pluribus hoc enim importat mansio et sic patet eam diuitem fuisse et etiam ualde deuotam. ideo subditur. et coegit nos. precibus ualde efficacibus. factum est autem. hic consequenter describitur insurgens persecutio cuius primo ponitur occasio cum dicitur. Factum est autem euntibus nobis ad orationem. i. ad locum orationis. Puellam quandam habentem spiritum phitonem. i. diuinantem. non enim ista puella erat sic phitonissa sicut illa mulier phitonissa de qua habetur primo regum. xxviij. illa enim non erat obsessa a demone sed per artem magicam faciebat apparere demonem in similitudinem alicuius mortui ad dandum responsum de occultis ut dictum fuit ibidem. Ista uero immo demon existens in ea dabat responsa quia multa sunt a demonibus cognita que hominibus sunt occulta et hoc modo respondendo prestabat magnum questum dominis suis clamabat dicens isti homines etc. dicit hic glossa quod timore spiritus sancti cogente spiritus mendax uera loquebatur. sed hoc non uidetur uerum quia subditur. Volens autem paulus etc. non uoluisset de hoc quod spiritulanco cogente factum fuisset nec illud impediuisset propter quod uidetur melius dicendum quod paulus

imposuit illi puelle silentium eiciendo ab ea demonium eomodo quo christus homini habenti spiritum immundum et dicenti ei scio quia sis sanctus dei dixit obmutesce et exi de homine. ad. primo. hoc enim fecit christus ne ueris falsa misceret sicut uenenum sub melle propinatur et quia non lebat habere testimonium sanctitatis a demone ne per hoc daretur apparatus dicto phariseorum qui dicebant eum facere miracula in beelzebub principe demoniorum. Et eiusdem causis paulus hoc eiecit demonium quia imponebatur sibi et alijs apostolis quod utebantur magicis artibus. Uidentes autem etc. proposita occasione hic consequenter subditur persecutio. et secundo diuina liberatio. ibi ad. media autem nocte. Circa primum dicitur. Uidentes autem etc. et per consequens dolentes de damno temporalium apprehendentes paulum et silam perduxerunt in forum ubi tractabantur lites. ad principes ut punirent eos tanquam malefactores ideo subditur eos accusandos. hi homines conturbant ciuitates nostras. ideo sunt digni morte tanquam aduersarij reipublice et annunciant moerem quem non licet nobis suscipere. scilicet ihesum christum esse deum cum simus romani iam enim erat decretum a romanis ne quis reciperetur deus nisi approbante senatu. Et concurrunt plebs aduersus eos et magistratus. moti in petu passionis et non ductu rationis. et scissis tunicis eorum. scilicet pauli et sile contumeliositer et iusserunt eos uirgis cedi. crudeliter ad augmentum crudelitatis. subditur. et cum multas plagas eis imposuissent etc. et patet littera. misit eos in interiorum carcerem. qui erat fortior et grauior et pedes eorum strinxit ligno. ad maiorem securitatem ponens eos in cippo. ad. media autem nocte. hic consequenter ponitur eorum liberatio. et primo miraculo diuino. secundo humano mandato ibi et cum dies. Circa primum dicitur. ad. media autem nocte paulus et sile adorantes. secundum illud psalmi. media nocte surgebas ad confitendum tibi. subito uero terremotus factus est magnus. ad ostendendum orationis eorum uirtutem. et ad incutiendum hominibus domini timorem expugnatus autem custos carceris. i. terremotu euaginato gladio uolebat se interficere. ne propter euasione pauli et sile de quorum diligencia

custodia habuerat preceptum strictum et speciale puniretur graui et contemptibili morte clamauit autem paulus sciens per spiritum causam quare uolebat se interficere et tremefactus cognoscens terremotum diuina uirtute factum prociudit paulo et sile ad pedes iad quorum orationem fuerat factum miraculum et quia a morte fuerat liberatus per pauli uerbum et producit foras carcerem ait Domini quid me oportet facere etc. q. d. paratus sum uiam salutis audire et fideliter obedire. cetera patent usque ibi et letatus est de euasione mortis corporalis per uerbum pauli et etiam spiritualis per susceptionem fidei. Et cum dicitur hic consequenter ponitur eorum liberatio mandato humano cum dicitur Dimittite homines illos. Transiente enim passionis impetu ad uerterunt magistratus quod paulus et silas iuste fuerant uerberati et incarcerati id uolebant eos liberare paulus autem dixit illis. i. licet uobis qui uenerant pro eorum liberatione. cesos non publice quod non debet fieri nisi publicis malefactoribus inde natos quia puniti fuerunt impetu passionis et non iudicio rationis homines romanos quibus magis debet deferri quam alijs eo quod romani habebant dominium orbis. quod autem paulus esset cuius romanus habebatur infra. xxij. ca. Et nunc occulte eos eiciunt uolentes crimen suum occultare non ita supple erit sed ueniant et ipsi nos eiciant facto confitentes quod iniuste nos uerberauerunt et incarcerauerunt et ita factus est ut pater ex littera sequenti. Exeuntes autem de carcere quem reintroierunt ne custos carceris post eorum recessum inculparetur propter eorum educationem introierunt ad liddiam nomen est regionis secundum glossam et uis fratribus. i. christianis ibidem habitantibus consolati sunt eos sua presentia et sancta doctrina et profecti sunt alibi ad predicandum uerbum dei.

Ubi autem perambulassent hic consequenter ponitur predicatio pauli in alijs locis macedonie et primo in thessalonica. secundo in berone ibi. Fratres uero. Prima in duas quia primo ponitur predicatio. secundo insurgens persecutio ibi zelantes. Circa primum dicitur cum autem perambulassent amphipolim et appoloniam ieiui-

tates sunt in quibus non contraxerunt moram uenerunt thessalonicam ubi erat synagoga iudeorum In illa enim ciuitate cum gentilibus habitabant multi iudei secundum consuetudinem autem paulus introiit ad eos scilicet iudeos quibus paulus conseruerat predicare quam gentilibus ut patet ex precedentibus et per tria sabbata disserabant eis de scripturis legis et prophetarum adaperiens et insinuans lex eis quia christum in lege et prophetis promissum oportuit pati et resurgere a mortuis sicut patet isa. liij. et osee. vij. et in pluribus alijs locis sicut declarauimus exponenda dicta prophetarum et quia hic est christus scilicet iesus nazarenus que ego annuncio uobis ita quod non solum declarabat ex scripturis passionem christi et eius resurrectionem sed etiam ista esse completa. i. iesu nazareno. et sic non esse expectandum alium christum sicut expectant iudei. huiusmodi uero scripturas per quas ista probantur ego posui saltem in parte in quadam questione de aduentu messie et quidam ex eis scilicet iudeis crediderunt in christum et adiuncti sunt paulo et sile fide et societate et de colentibus. i. de gentilibus prius conuersis ad iudaismum et sic colebant unum deum gentilibus. i. de eis qui usque tunc permanserunt in gentilitate. Zelantes autem hic consequenter ponitur insurgens persecutio cum dicitur zelantes autem iudei. i. inuidia moti assumere et de uulgo uiros quosdam malos qui prius sunt ad facienda mala et turba facta concitauerunt ciuitatem contra paulum et silam et secundum quod dicit iohannes crisostomus a ueritate se esse uacuos professi sunt qui multitudine se armauerunt et assistentes domui iasonis in qua paulus et silas fuerant hospitati et cum non inuenissent eos quia iam alibi transierant traherant iasonem et quosdam fratres. i. christianos cum eo ad principes ciuitatis ut punirentur clamantes quoniam hi urbem concitant scilicet paulus et silas quos suscepit iason et ideo partipes est maleficij eorum et hi omnes contra decreta cesaris faciunt et subditur in quo reges alium dicentes iesum esse scilicet non subiectum cesari sed magis eius dominum. Imperatores enim romani bene permittebant alios reges esse dum tamen eis esset subiecti et redderet eis tributum

Capitulū

[Et accepta satisfactioe a iasone] per rationabilem excusationem uel emende solutionem uel alio conuenienti modo quia nō habetur in textu modus huius satisfactio nis. [Fratres] Illic consequenter describitur predicatio pauli 7 sile in beroe. Et patet littera usq; ibi. [Illi autem] scilicet iudei manentes in beo[erant] nobiliores. genere uel animo uel utroq; modo. eorum qui sūt thessalonice. i. magis nobiles q̄ illi q. habitabant in thessalonica. q. susceperunt uerbum euangelicum a paulo 7 sile propositū. [Cum omni auiditate]. i. ardentē 7 deuote [quotidie scrutantes] scripturas. [legis] 7 p[rophetarum]. si hec ita se haberent. scilicet q. essent implere in iesu nazareno sicut paulus 7 silas assererebant. Et multi quidem crediderunt ex eis. scilicet iudeis 7 gentiliū mulierum honestarum. i. iam ante conuersaz ad iudaismum. Cum autem hic consequenter mouetur questio contra paulum 7 patet littera usq; ibi. Statimq; tunc paulum dimiserunt fratres. ut alibi posset predicare euangelium christi. Silas autem 7 timotheus remanserunt ibi. ad plenius instruendum in fide conuersos ad christum. Qui autē deducebant. Illic consequenter predicatio pauli describitur in alijs partib; grece. 7 primo in ciuitate atheniensi. secundo in corintho ca. xxiij. tertio in epheso ibi. Paulus uero. Circa primum paulus describitur eius ad athenas peruentio. secundo cum philosophis disputatio ibi. Paulus autem tertio predicatio eius. ibi. Stans autē Circa primum dicitur. Qui autem deducebant paulum. ut per mare iret alibi ad p[re]dicandum. deduxerunt eum usq; ad athenas. [consolati] eius societate 7 doctrine ueritate. 7 accepto mandato ab eo. 7 per illos qui deduxerant eum usq; ad athenas. profecti sunt. instructis plenius 7 confirmatis berocibus ad quod remanserant. [Paulus autem] Illic consequenter describitur pauli disputatio cum philosophis cuius primo ponitur motiuum cum dicitur. [Inuitabat] spiritus eius in ipso. nā ex zelo fidei molleste ferebat idolatriam que uigebat in ciuitate 7 alios errores. ideo subditur. [disputabat] igitur in synagoga cum iudeis 7 co[n]uentibus. scilicet unus deus 7 isti erant gentiles conuersi ad iudaismum 7 isti cum iudeis errabant contra christum dicentes eū

esse uenturum. Paulus autē assererebat contrariū ostendens per scripturas iesum nazarenum esse christum. 7 in foro. i. in loco cōmuni ubi conueniebant philosophi 7 disputabat cum eis. quidam autem epicuri 7 stoici philosophi dissererebant. i. disputabāt. [cum eo] de felicitate hominis quam epicuri dicebant consistere in corporis uoluptatib; . Stoici uero in anime uirtutib; . tamē in presenti uita. nam utriq; scilicet epicuri 7 stoici negabant resurrectionem 7 per cōsequens aliam uitam. Paulus autem assererebat eam esse in anima 7 corpore 7 hoc in uita futura. Nam beatitudinem anime dicebat esse in aperta dei uisione 7 fruntione prima corinthi. xij. Videmus enī nunc p[er] speculum 7 in enigmate. tunc autē facie ad faciem. Beatitudinem uero corporis ex doctibus claritatis subtilitatis agilitatis 7 impassibilitatis que causabunt in corpore ex redundātia glorie anime que fiet in resurrectione 7 hoc ex christi uirtute phil. iij. saluatorem expectamus dominū iesum christum qui reformabit corpus humilitatis nostre cōfiguratum corpori claritatis sue. Et quia ista uidebantur eis impossibilia. iō subditur. [Et quidā dicebant] quid uult seminare uerbum. i. seminatio uerborū dicere q̄si dicant non est nisi multiplicator uerborū frivolorū. Alij uero supple dicebant q. nō est de textu licet in aliquibus libris ponatur. [nouorum demoniorum] uidetur annunciator esse. i. dicit glo. q. philosophi illi audierunt a iudeis inter eos habitantib; ex dispersione eorum facta tempore anthiochi regis nomen demonij esse abhominabile. 7 iō doctrinam pauli uocabant annunciationem demoniorum tanq̄ eis abhominabiles. Sed istud non uidetur uerum quia subditur q. duxerunt paulum ad ariopagum ubi erat locus studij uolentes plenius audire que esset eius doctrina quod non fecissent si eēt eis abhominabilis. Item hoc nomen demō uel demonium uon est nomen hebraicū s; grecum ut dicit isidorus. viij. etimologia rum. Et ideo hoc uocabulum non [dixit] sent greci ab hebreis sed magis ecuerso. Et secūdu q. ibidē dicit isidorus demō grece interpretat[ur] sciēs aut perit[ur] latine 7 p[er] cōsequēs demoniū int[er]pretat[ur] sciētia uel peritiā. Sic ergo uidetur hec littera exponenda. philosophi enim disputantes cum paulo nō

erant eiusdem conditionis uel opinionis ut satis patet ex textu. 7 ideo illi qui doctrinam eius reputabant friuolā uocabant eū semiuerbium. Illi autem qui uolebant eū audire plenius tanquam bonam reputantes eam licet non intelligerent ad plenum dicebant paulum [annunciatozem nouorum demoniorum]. i. nouarum scientiarum propter quod [pēdixerunt eū ad ariopagū] ubi erat locus docendi [athenienses autem omnes]. i. de terra illa natiui. [7 aduene homines] qui aliunde illuc uenerant ratione studiū sicut modo conueniunt parisijs [ad nihil aliud uocabant] [principaliter] nisi ad dicere [quantum ad magistros] aut audire [quantum ad discipulos] aliquid noui 7 in hoc eis assimilant parisienses multi. Stās autem hic consequenter describitur pauli predicatio. 7 secundo auditorum distinctio ibi. Cum audissent. Prima in duas quia pmo incipit paulus a quodā qd̄ erat atheniensibus notum 7 concessum. secundo prosequitur intentum ibi. Deus qui fecit mundum. Circa primum dicitur. Strans autem paulus ut melius audiretur a multitudine [ait uiri athenienses per omnia supersticiosos]. i. idolorum cultores [uos uideo] hoc patebat ad sensum quia in ciuitate illa erant idola multa. ideo subditur. Preteriens enim uidens simulacra uestra inueni aram in qua scriptum erat deo ignoto. In qualibet enim ara erat titulus superscriptus illius cuius erat honori consecrata ut ioui mercurio 7 huiusmodi. In hoc autem altari erat talis titulus deo ignoto supple consecratū est hoc altare de cuius consecratione uarie dictum est. Aliqui enim dixerunt qd̄ fuit consecratum 7 institutum a posteris herculia qui post eius mortem eiecti de regno suo 7 potestate recurrerunt ad auxilium atheniensium per quod restituti fuerunt ad statum pristinum propter quod dixerunt misericordiam in athenis posuisse sibi sedem cui consecrauerunt aram. Sed quia misericordia non erat aliqua persona que fuisset nota hominibus sicut iupiter 7 mercurius 7 huiusmodi fuerant quos gentiles ad deos translatos esse dicebāt. unde 7 primo macha. dicitur patre nostro inter deos translato 7c. Ideo illud altare intitulum fuit ignoto deo 7 determinatum qd̄ non fierent oblationes 7 sacrificia nisi de gemitibus

lachrymis 7 precibus miserorum ibidem misericordiam postulantium. In scholastica uero historia dicit qd̄ philosophi athenis existentes 7 tenebras factas in die passionis christi considerantes qd̄ non poterant esse uirtute nature eo qd̄ non facte fuerunt per interpositionem lune ut dionysius se uidisse lunam retrocedentem ab oriente 7 superponentē se soli. tunc enim erat. xv. 7 iterum cum redeuntem ad locum suum uersus orientem. Talis autem motus lune erat contra cursum nature propter qd̄ illa eclipsis non fuit naturalis. Item quia illa eclipsis solis incepit a parte orientis 7 in eadem parte fuit terminata ut patet ex dictis. Eclipsis autem naturalis ipsius solis semper incipit a parte occidentali 7 in parte opposita terminatur. Item quia illa eclipsis durauit tribus horis scilicet ab hora sexta usque ad horam nonam ut habetur math. xxvij. eclipsis autem solis naturalis non tantum durat sed modico tempore. Hec igitur 7 similia attendentes philosophi consecrauerunt altare deo qui talia mirabilia faciebat quem uocauerunt ignotum 7 bene si consideretur eius excellentia que incomprehensibilis est a quacūq; creatura etiam beata 7 per consequens aliquo modo sibi incognita 7 multo magis non beata. dixerunt etiam qd̄ iste deus nolebat sacrificiū de animalibus sed de precibus deuotis 7 orationibus. Consequenter apostolus ad propositum dicens. quod ergo ignorantes colitis ego annuncio uobis. scilicet iesum uerum deum 7 hominem 7 hec applicatio patet secundum ultimam institutionē dicti altaris conuenit etiam christo secundum primam institutionem quia dicitur consecratum misericordie quia christo proprie nomen misericordie conuenit. proprium enim eius ē misereri 7 parcere propter quod misericordia uocatur psal. lx. xxij. ostende nobis domine misericordiam tuam 7 salutare tuum da nobis. Deus qd̄ fecit 7c. Hinc consequenter apostolus persequitur intentū ostēdēs pmo cōditionē xp̄i quātū ad diuinitatē. secundo quātū ad humanitatem ibi 7 tpa. Circa p̄mū dicitur. De⁹ qd̄ fecit mundū 7 oīa q̄ in eis sūt. Hanc p̄positionē cōcedebāt cōmunit̄ philosophi uocātes deū p̄mā cām oīum. Et licet auerrois neget deū h̄c rōe cāe efficiētis dicit eū tamen habere rōem causę finalis

Capitulum

7 imponit aristoteli hoc sensisse. hoc tamen non habetur ex dictis aristotelis. expresse sed magis oppositum ut dicunt alij expostores aristotelis. Plato autem dixit deum causam efficientem mundi 7 etiam ex tempore. unde dicitur. viij. phisicor. q. sol^o plato generauit tempus. Alij vero philosophi ponebant mundum eternum. ponebant tamen vnā causam efficientem omnium. ut patet de auicenna 7 multis alijs. Et ex hoc consequenter declarat q. deus non clauditur aliquibus locis determinatis dicēs [Hic celi 7 terre cum sit dominus] ut patet ex dictis. nō in manufactis templis habitat. tanq̃ ibi contentus sed magis continet omnia tanquam causa dans eis esse conseruans. Et ex hoc concludit ulterius q. non indiget sacrificijs humanis 7 oblationibus dicens [nec manibus humanis colit]. i. sacrificijs humanis manibus sibi oblati. indigens aliquo. cum sit per se sufficiens 7 omnia alia eo indigentia. ideo subditur [cum ipse det omnibus vitam] quātū ad spirituales creaturas cuiusmodi sūt angeli. Et inspirationem. quantus ad animalia que uiuunt per respirationem aeris ad refrigeriū cordis in quo consistit uita vel aliquod supplens uicē respirationis ut sūt pisces 7 huiusmodi. Et per hoc intelliguntur homines uiuentes uita spiritali quantum ad animam 7 corporali per respirationem. 7 omnia. quia quicquid boni est i creatura quacunq. totum est a dono deifecit quoq. ex uno. scilicet ex adam homine primo. omne genus hominum. per generationis continuationem [inhabitare super vniuersam faciem terre] quia multiplicato genere humano ceperunt inhabitari diuerse partes terre. 7 diffiniēs statuta tempora. nam ante diluuium uixerunt homines maiori tempore quam post. 7 terminos habitationis eorum. nam in una regione diutius uiuunt quā in alia sicut in regione pigmeorum uiuunt homines. ix. annis tantum uel circiter. Potest etiam aliter exponi. quia determinauit quātū quelibet gēs debeat in terra sua manere 7 postea ab ea expelli sicut chananei fuerūt expulsi de terra promissionis p filios israel 7 sic de multis alijs. unde dicitur daniel. ij. Ipse mutat tempora 7 etates transfert regna atq. constituit. Consequenter ostendit ad quid fiat

ista predicta dicens [Querere deum]. i. ad hoc ista fiunt ut homines querant deum p cognitionem. 7 atrectent eum aut inueniant. per amorem. quāuis non longe sit ab unoquoq. nostrum. immo prope quod ostēdit consequenter dicens. In ipso enim uiuimus mouemur 7 sumus. sicut in causa efficiente. nam causat in nobis uiuere moueri 7 esse. 7 sic est intimior nobis q̃ nos ipsi quia cōiungit principia intrinseca. Sciendum tamen q. uiuere hominis est intelligere. nam homo est homo per intellectū propter quod dicitur primo metaphysice. Animalia imaginationibus 7 memorijs uiuunt. Homo autem ratione 7 intellectu. Viuere etiam uiuentibus est esse 7 sic intelligere est esse humanum. Est etiam moueri ipsius inquantum cetera potentie mouentur per uoluntatem 7 intellectum. Et secundum hoc inducit auctoritatem poetarati dicens. Sicut 7 quidam poetarū restonam dixerunt. scilicet aratus 7 eius sequaces cuius auctoritas erat atheniensib^{us} nota 7 autentica. non sic autem sacra scriptura propter qd nō allegauit eam. 7 subditur auctoritas cum dicitur. Ipse enim genus sumus. id est propinquitatem seu afinitatem ad ipsum habentes inquantum sumus intellectualis nature sicut 7 ipse in qua facti sumus ad imaginem eius. Ceterū tamen quia ista intellectualitas non est eiusdem rationis in ipso 7 nobis ideo nō dicimur eius imago sed ad imaginem eius facti. Filius autem qui est eiusdem nature cum patre dicitur imago eius in quo apparz excellētia christi respectu nostrū. Genus ergo. Posita deductione sua hic infert conclusionem intentam dicēs. Genus ergo cum sumus dei. i. intellectualis nature tamen infinitis gradibus distātibus ab eius perfectione. Non debemus 7c. iungatur sic littera. non debemus estimare diuinum. i. ens diuinum. esse simile auro 7 argento 7c. Inam ista sunt infra homines qz sunt irrōnabilia 7 etiam insensibilia deus autē supra homines ut dictum est. propter quod latia que est cultus deo debitus nō ē talibus idolis adhibēda. Et tēpora. Hic cōsequēter declarat cōditiōē christi quātū ad humanitātē in q̃ int̃ hoies apparuit annūciās eis uia salutis. priō p seipm postea p aplos 7 discipulos alios. 7 hoc ē qd dē

[Et tempora ergo huius ignorantie] qua cultus diuinus impeditur idolis [despiciens deus]. i. nolens ultra deos durare [nunc]. i. tempore gratie [annunciat hominibus] per filium suum et per credentes in eum ut omnes ubique penitentiam agant [de idolatria et alijs peccatis] [Leo] q. statuit diem in quo iudicaturus est orbem in equitate [reddendo debitas penas pro peccatis] et p[ro]meritis in iure in quo statuit. i. per uirum per quem diffiniuit iudicare seculum scilicet hominem christum qui iudicabit in forma hominis gloriosa sicut dictum est supra primo ca. [Hic] ihesus qui assumptus est uobis sic ueniet scilicet ad iudicium sicut fuit ibi dem expositum. Et de hoc iudicio dicitur io. v. Pater non iudicat quemq[ue] sed omne iudicium dedit filio. Et quoniam hoc iudicium erit in resurrectione generali quaz p[re]cessit resurrectioni christi sicut eius ex[em]plar et causa. ideo subditur [fidem prebens q[ui] ordinat] sic littera [suscitans eum] scilicet hominem christum [a mortuis] quam mortem sustinuit pro salute omnium ex maxima charitate ad genus humanum et obediencia ad patrem deum [fidem prebens omnibus] resurrectionis future quia resurrectio christi causa est et ex[em]plar resurrectionis nostre [Cum audissent] Postq[ue] descripta est p[re]dicatio pauli [hic] consequenter ponitur auditorum distinctio. Et diuiditur in tres p[ar]tes. quoniam aliqui resurrectionem mortuorum reputabant impossibilem de quibus dicitur [Quidam quidem irridebant] Alij uero uolebant considerare et isti dixerunt [Audiemus te de hoc iterum] tertij uero crediderunt inter quos nominatur [dionysius ariopagita] tanq[ue] famosior et mulier nomine damaris] que ab aliquibus dicitur fuisse uxor eius.

[Est] hec [hic] consequenter descripta p[re]dicatio pauli in corinthos et diuiditur in duas p[ar]tes. quia primo ponit[ur] hec p[re]dicatio. secundo aduersariorum in resurrectione ibi [Salone] autem. Prima adhuc in duas quia primo ponitur quoddam p[re]dicationi p[re]uui scilicet eius aduentus ad corinthum cum dicitur [Uenit corinthum] que est ciuitas in p[ro]vincia achaje ut patet infra eode[m] ca. et inueniens quendam iudeum nomine aquila [qui tamen in christum credebat] cu[m]

p[re]scilla uxore sua [ut manifeste patet ex sequentibus] [Leo] q. p[re]cepisset claudius q[ui] huius autem imperialis p[re]cepti causa non exprimitur sed in scholastica historia dicitur q[ue] hec fuit causa quia iudei habitates rome familiaritate[m] contraxerant cu[m] agripina eius uxore et faciebant eam iudaizare [accessit ad eos] tum quia erant catholici. tum quia erant eiusdem artis scenefactorie athenas quod est tabernaculum siue tentorium [operabatur] enim paulus in hac arte p[er] uictu suo habendo ne grauaret eos quibus p[re]dicabat sumptus ab eis accipiendo et ut per hoc reuellerent pseudo apostoli p[ro]pter questus p[re]dicantes [Disputabat] hic ponitur pauli p[re]dicatio cum dicitur [Disputabat in synagoga per omne sabbatum] alijs autem diebus intendebant operi manuali [Cum uenissent autem de macedonia silas et timotheus instabat uerbo] p[re]dicationi. q[ui] aut[em] subditur in aliquibus libris euangelij non est in libris correctis sed subrept[us] legitur. Ante aduentum autem sile et timothei p[re]dicabat paulus tantu[m] in diebus sabbatorum. sed post eorum aduentu[m] cepit p[re]dicare frequentius [testificans iudeis] te sum esse christum in lege et prophetis p[ro]missum et hoc per testimonia legis et p[ro]phetarum [contradicientibus eis et blasphemantibus] ipsius ihesum [excutiens uestimenta sua] in signum q[ue] fecerat debitum suum de annuntiando eis uerbum ueritatis [sanguis uester super caput uestrum]. i. pena debita ueniet super uos ex rebellione uestra [Et migrans inde] non transiens ad aliam ciuitate[m] ut patet ex sequentibus sed ad alium locum eiusdem ciuitatis. Ideo subditur [Intrauit in domum cuiusdam nomine titi] prius aut[em] manebat in domo aquile et p[re]scille [que erat coniuncta synagoga] per hoc enim paulus poterat facere maiorem fructum in p[re]dicatione eo q[ue] populus conueniebat illic. ideo subditur [Crispus aut[em] iste est quem baptisauit paulus sicut scribit prima corin. primo.] Cetera patent usq[ue] ibi [Sedit autem ibi] id est mansit sicut dicitur deus primo. Sedistis ergo in cadesbarne multo tempore. i. mansistis [Sallo] ne aut[em] [hic] consequenter describit aduersariorum in resurrectione contra paulum et patet littera usq[ue] ibi [dicentes quia contra legem hic] p[er]suadet hominibus colere deum

Capitulū

scilicet contra legem moysi quia lex moy-
si docet colere deum per ceremonias legis
quas paulus debere cessare dicebat ut pa-
tet in epistolis suis in pluribus locis. Inci-
piente autem paulo aperire os ad respon-
dendum dixit gallio ad iudeos. respondēs
pro paulo. Siquidem esset iniquum aliqd
inferendo nocumtum alteri in rebus su-
is furto rapina vel aliquo huiusmodi. Aut
pessimum facinus. nocendo alteri in perso-
na propria vel sibi coniuncta utpote in uxore
vel piole q̄ est pius q̄ ferre nocumen-
tum in rebus recte vos sustinerem. Iudicē
do querimoniam vestram et faciendo iusti-
ciam. si vero questionēs sunt etc. Erat. n.
gentilis et ideo non curabat nec ad eum p-
tinebat discutere q̄stiones iudaice legis. Li-
minant eos a tribunali. tanq̄ detinentes
tempus in fruolīs. apprehendentes autem
omnes. scilicet ministri proconsulis q̄ tales
repulso a iudice solent percutiendo expel-
lere. Paulus vero. Ihic cōsequenter descri-
bitur pauli in epheso predicatio et hoc di-
pliciter. Primo in suo aduentu. secundo in
suo reditu. xix. ca. Prima in duas scilicet
partem principalem et incidentalem que in-
cipit ibi. Videns autem. Circa primum di-
cit. Paulus vero cum adhuc sustinisset. i.
expectasset. dies multos. in chorinto. (fra-
tribus vale faciens navigasset in syriā. i. i.
quia tunc venit ephesus ut patet ex sequē-
tibus que non est in syria sed in asia. Qui
sibi totonderant in centris qui est portus
corinthiorum. Caput. secundum ritum na-
zarenozum completo tempore voti sui. hoc
enim fecit paulus qui erat natione iudeus
ad euitandum iudeorum scandalum ut di-
ctum est supra. xvi. ca. de circumcisione ti-
mothei. Ideo vero voluit spiritus sanctus
ut in primitiua ecclesia non statim inhi-
beretur his qui ex iudeis conuertebant. ob-
seruatio legalium sicut inhihebatur his q̄
ex gentilibus conuertebantur gentilitatis
ritus ut inter hos ritus differentia osten-
deret. nam gentilitatis ritus reputabatur
tanq̄ omnino illicitus et semper a deo pro-
hibitus. Ritus autem legis cessabat tanq̄
impletus per christi passionē utpote a deo
in figuram christi institutus. que cessat ad-
ueniente veritate sed non statim omnino ces-
sare debuit ne ab aliquibus crederet sem-
per fuisse illicitus sicut gentilitatis ritus. p-

pter quod conuersis de iudaismo licebat le-
galia obseruare tempore medio inter pas-
sionem christi et publicationes euangelij sic
tamen quod non ponerent fidem credentes
q̄ sine tali obseruatione fides christi non
sufficeret ad salutem. Deuēitq̄ ephesus et
illos ibi dereliquit. scilicet aquilam et pri-
scillam. Ipse vero ingressus synagogas dis-
putabat cum iudeis ostendens per scriptu-
ras in iesu nazareno promissiones patrum
esse completas. rogantibus autē eis ut am-
pliore tempore maneret. ad pleniorē eorū
informationem. non consensit. volens ali-
bi proficere ubi nondum predicatū erat eua-
gelium. ordinauit tamen ibi ministros ec-
clesie ad fidelium instructionē. Sed valefa-
ciens et dicens. ad sui excusationem et deo
consolationem. iterum reuertar ad vos deo
uolente. Iqd etiam fecit ut patet ca. sequēti
q̄ autem in aliquibus libris interponitur
oportet me diem solemnez aduenientē fa-
cere hierosolymam non est de textu nec ē
in libris correctis quia nec tunc paulus iuit
in hierusalem sed postea per magnū tem-
pus et descendens cesareā que est metro-
polis capadocie ut dicit glosa. Alia autē est
cesarea philippi in puincia phenicis rite-
rum alia in palestina de quibus habitū ē
supra. cetera patent usq̄ ibi. Confirmans
omnes discipulos. i. christianos in fide chri-
sti. Iudeus autem. Ihic est pars incidenta-
lis in qua occasione predicationis pauli de
qua sanctus lucas locutus fuerat facit men-
tionem de predicatione quam appollo fecit
ibidem dicens. Iudeus autem quidam. Ina-
tione. appollo nomine. exprimitur eius no-
men quia erat famosus alexandrinus ge-
nere. i. in alexandria natus per dispersio-
nem iudeorū quaz fecerat antiochus. potēs
in scripturis legis et prophetarū. Ihic erat
edoctus vias domini. Id est euangeliū chri-
sti imperfecte tamen. ideo subditur. Sciens
tantum baptisma iohannis. sed aquila et pri-
scilla qui remanserant ephesi hanc imper-
fectionem suppleuerunt. Ex quo patet q̄
dictū est supra in principio capituli eos ēē
christianos. Qui cum uenisset. scilicet in
achaiam in qua est corintus. contulit mē-
tum his qui crediderunt. prius per predi-
cationem pauli propter quod paulus prima
corin. tertio ca. dicit. Ego plantavi appol-
lo rigauit.

Actus est autem. Ihic consequē
ter describitur predicatio pau
li apud ephesum in suo reditu

Circa quas primo ponitur pre
dicatio hec. secundo quorundam
presumptionis repressio ibi Tentauerunt.
Prima in duas quia primo describitur do
ctrina pauli quantum ad ueritatem baptis
mi. secundo quantum ad predicationem euā
gelij. ibi Ingressus autē. Prima patet usq;
ibi si spiritum sanctum accepistis scilicet in
signo sensibili quia tunc sic dabat bap
tizatis per impositionem manuum apostolo
rū. Sed neq; si spiritus sanctus est hoc mo
do datus uel dandus. audiuius licet audi
uisset q; deus esset trinus et unus. cetera pa
tent usq; ibi iohānes baptizauit baptismum
penitentiae populum. Erat enim baptismus
iohānis quedam protestatio faciendi peni
tentiam et disponendi se ad baptismum chri
sti in quo datur gratia iustificans. dicens
in eum qui uenturus esset etc. hoc enim p
dicabat iohannes ut patet math. iij. et io.
primo. Ihis auditis baptizati sunt in no
mine domini iesu in hac enim forma daba
tur baptismus in primitiua ecclesia rationi
bus dictis supra. ij. ca. cetera patet Ingres
sus autem. Ihic consequenter ponitur do
ctrina pauli quantum ad publicationem euā
gelij cum dicitur. Cum fiducia loquebat^r p
posito timore humano disputans cum con
tradictoribus et suadens audientibus uo
luntariis de regno dei. i. de superna felici
tate que consistit in aperta dei uisione sci
licet deitatis principaliter et humanitatis se
cundario. Suadebat etiam de modo uenie
di ad hanc beatitudinem que est per fidem
charitatem formatam. Cum autem quidam
indurarent in sua infidelitate maledicen
tes uiam domini. i. doctrinam christi corā
multitudine q; erat signum obstinationis
eorum discedens ab eis paulus segregauit
discipulos. i. credentes ne interficerentur
uerbis obstinatorum. quotidie disputans
ad declarationem euangelice ueritatis in
schola. i. in edificio de quo paulus scholā
fecerat tyranni cuiusdam. Dicunt aliqui q;
tyranni est propriū nomē illius cuius erat
edificium. Alij uero dicunt q; est appellati
uum et accipitur tyrannus hic pro homine
potente et fecerat ibi paulus scholam ut ab
stinati timerent eū impedire propter domi

ni loci potestatem. ideo subditur. hoc factū
est per biennium. spacificet ita ut omnes q;
hababant in asia audirent uerbum. i. au
dire poterant libere uirtutesq; ad confir
mationem huius doctrine. nō quolibet fa
ciebat deus. i. non modicas uel communes
sed multas et excellētes. unde subditur. ita
ut etiam super languidos etc. qd est maius
quam si per tactum pauli uel eius oratio
nem fierent talia. Tentauerūt autē. Post
quam descripta est predicatio pauli ihic cō
sequenter ponitur presumptionis quorun
dam repressio qui uolebant demones ex
pellere ab obsessis uirtute nominis christi
a paulo predicati in quem tamen non cre
debant. et patet littera usq; ibi scene iudei
est autem scene nomē proprium illius prin
cipis sacerdotum iesu uoui et paulus scio
id est uirtutem eorum cognosco. Uos autē
qui estis. quasi diceret ad uos non p̄inet
uirtutes eorum inuocare cum sitis increduli
et dominatus ambozum. id est duorum de
septem filiis principis iudeorum. Conse
quenter ponitur fructus huius repressio
nis cum dicitur. hoc autem notum factum est
omnibus. per diuulgationem eorum qui ui
derant et cecidit timor super illos. ut nul
lus auderet talia attentare et magnifica
tur nomen domini iesu tanquā magne uir
tutis existens. multiq; credentium ueniebāt
ad paulum. confitentes peccata sua et relin
quentes idola. Multi autem ex eis qui fu
erant curiosa sectati. i. artes magicas cō
tulerunt libros. i. apponauerunt ad apo
stolum et cōbuserunt in contemptum dia
boli et honorem iesu christi. et cōputatis pre
cijs illorum hoc additur ad ostendendum
q; hoc fecerunt ex magna uoluntate cōbu
burentes libros quos emerāt ita care. Sci
endum etiam q; denarius ualebat. x. num
mos usuales ideo sic denominatur a nume
ro denario. ita fortiter crescebat uerbum
per multiplicationem fidelium et confirma
batur. per augmentum fidei credentium. Ihis
autem expletis. Superius positus est mul
tiplex pauli progressus per orbem ad pre
dicandum. Ihic consequenter ponit^r regres
sus in hierusalem ad tolerandū pro fide ca
tholica quam persecutus fuerat ibidem ut
dictum est supra. viij. ca. et ix. Et diuiditur
in tres partes quia primo ponitur propo
siti inspiratio. secundo remotio impedimē
d

Capitulū

in ibi. Facta est autē tertio psecutio in spi-
rati. xx. ca. ibi. Nos uero Circa pzm ūfoi-
ci^l his autem expletis scilicet discursibus
pauli pro predicatione euangelij pposuit
paulus in spiritu i. non propria uoluntate
sed magis spiritus sancti reuelatione 7 ordi-
natione transita macedonia 7 achaiā ad
confirmandum credentes 7 accipiendū col-
lectam portandam fidelibus pauperibus q
erant in hierusalem [oportet me 7 romani
uidere] tunc enim fuit sibi reuelatum q de
hierusalem iret romam. modus tamen eun-
di 7 causa non fuerunt tūc sibi reuelati s3
infra. xxij. ca. [mittens autem in macedo-
niam duos rē. hoc fecit ut collecta esset fa-
cta anteq̃ illuc ueniret q erat sibi hone-
stius 7 expeditius quia nō sic oportuit eū
contrahere moram propter dictā collectā
[Facta est autē] ibi consequenter ponitur
remotio impedimenti 7 diuiditur in duas
partes secundum duplex impedimentum. se-
cundum ponitur ca. xx. ibi. ubi cum fuisset
Prima in tres quia primo impedimentum
ponitur. secundo tollitur ibi Et cum sedas-
set. tertio iter pauli resumitur in principio
xx. ca. Prima adhuc in duas quia pmo po-
nitur impedimenti motuum principium. se-
cundo eius exercitius ibi illis auditis. De
metrius enim fecit illud impedimentum cō-
mouens ciuitatem contra paulum 7 eius so-
cios. motus propter damnum temporale 7
cultū diane. 7 patet littera paucis. exceptis
que exponentur de uia domini. i. de fide
christi faciens edes argenteas diane. Lu-
na autē uocatur diana a dian qd est lux
grece 7 neos qd ē nouū quia eius lux re-
nouatur omni mense. Dicebatur etiam a
gentilibus p̄ses uiarum quia eas ostēdit
de nocte 7 quia in illis nihil crescit. pingit
diana in uirginis figura tenentis sagittas
eo q radios suos emittit usq̃ ad terram
tales ergo imagines diane faciebat de ar-
gento iste demetrius 7 tabernacula argen-
tea pro reponendis imaginib⁹ sicut frequē-
ter fit in ecclesia de imaginibus sanctorum
[prestabat artificib⁹] inter quos erat prin-
cipalis scitis quia de hoc artificio est no-
bis acquisitio magni lucrū paulus hoc sua-
dens auertit multam turbam ab emptōne
talium imaginum dicens in eis nihil ē nu-
minis aut uirtutis non solū autem hec pe-
riclitabatur pars nobis i redargutione ve-

nire quia redarguimur de falsitate [facien-
do imagines nullam uirtutē habentes] s3
7 magne diane templum rē. i. cultus eius
totaliter deficiet quem seruauerunt patres
nostri illis auditis. ibi consequenter po-
nitur cōmotionis exercitium contra paulū
7 socios eius quos uolebant interficere p
ciuitatis commotionem contra eos 7 patet
littera usq̃ ibi. Et impetum fecerunt uno
animo in theatrum locus erat ubi punie-
bantur rei 7 dicitur a theoro. i. spectaculo
eo q multi ueniebant ad talia speculandū
illuc enim uolenter traxerūt comites pau-
li. cetera patent usq̃ ibi. [Erat enī ecclesia]
i. congregatio populi confusa quoniam pro
magna pte ignorabat causam illius cōmo-
tionis de turba autem detraxerunt alexā-
drum propellentibus eum iudeis quia uo-
lebat excusare paulum sed non habuit au-
ditum sed magis clamoris tumultus Et cū
sedasset ibi impedimentum dicte cōmotio-
nis tollitur cum dicitur [Et cum sedasset
scriba turbas ibi enim habebat officium
publicum in ciuitate ppter quod poterat
populum magis sedare] quis est hominum
qui nescit rē. q. d. non oportet hoc pda-
mare cum sit notum omnibus proloq̃s io-
uis diane. i. diane progenite a ioue de la-
thonia eius concubina ut scribunt poete. ce-
tera patent usq̃ ibi q si demetrius 7 qui
cum eo sunt artifices habent aduersus ali-
quem istorum hominū causam aliquā ra-
tionabilem conuentus forenses aguntur i
quibus cause uentilantur 7 procōsules sūt
scilicet presentes ad iudicandum accusent i
uicem coram iudicibus si habent rationabi-
lem causam siquid autem alterius rei que-
ritis p̄ter eam demetrii 7 qui cū eo sūt
artificum. 7 in hoc alloquitur populus per
artifices commotum [in legitima ecclesia]
7 in congregatione proconsulum legitime
iudicantiū poterit absolui. i. declarari nā
7 periclitamur. i. i periculo sum⁹ argui se-
ditionis hodiernae p̄sede uel imperatore
tanquam negligentes de custodia ciuitatis
in pace Cum nullus scilicet nostrū sit ob-
noxius id est reus de quo non possumus
rationem reddere nostris supioribus con-
sursus istius. i. commotionis populi 7 cū
hec dixisset ille scriba dimisit ecclesiam. i.
congregationem populi precipiens ut quili-
bet iret in pace ad domum suam.

Quis autem hic consequent
resumitur iter pauli cum dicit
locatis paulus discipulis id e
catholicis est exhortatus eos
ut in bono inchoato permanerent ualedi
xit recedens ab eis et profectus est ut iret
in macedoniam hic enim per spiritum sanctum
ordinatum fuerat ut prius transita mace
donia iret uersus hierusalem ut dictum est
ca. precedenti Cum autem perambulasset p
tes illas scilicet macedonie et exhortatus
fuisse eos multo sermone ut firmiter per
manerent in fide venit ad greciam. i. ad ali
am partem grece. nam et macedonia est in
grecia large dicta Ubique hic ponitur
secundum impedimentum sibi factum ex in
sidias iudeorum in uia disposita ab eo euz
occidere uolentium habuit et consilium ut
reuerteretur per macedoniam ad euadendum
illas insidias et sic fuit retardatus ab itine
re comitatus est cum sofipater piri scilicet
filius vercenis. i. de ciuitate verce Ibi cum
precessissent nos sustinuerunt nos troade
id est expectauerunt. Lucas enim qui loq
tur remanserat cum paulo a recta uia pro
pter insidias dedinantur Nos uero Re
motis impedimentis itineris pauli hic co
sequenter ponitur prosecutio itineris incho
ati scilicet uersus hierusalem et primo poni
tur per uiam processus. secundo ad termi
num accessus ca. xxi. ibi Post dies autem
istos. Prima diuiditur in quattuor ptes se
cundum quattuor loca in quibus paulus fe
cit aliquam moram que patebunt prosequen
do. Primus uero locus fuit ciuitas troade ad
quam primo describitur pauli peruentio cui
dicitur Nos uero nauigauimus post dies
azimorum. i. solennitate pascale transacta
a philippis que est ciuitas macedonie quam
primo paulus intrauit ut habetur supra. xvi
ca. et ab ea ultimo recessit ut habetur hic
et uenimus ad eos troadem ubi habita
bant comites pauli qui eum precesserant ut
dictum est ubi demorati sumus diebus se
ptem ad credentium confirmationem Una
autem sabbati hic secundo ponitur pauli
predicatio cum dicitur Una autem sabba
ti. i. die dominica que est prima post sab
batum cum conuenissemus ad frangendum pa
nem pro refectione corporali paulus dispu
tabat cum eis prius reficiens eos pane uer
bi diuini profecturus in crastinum ut uer

ba que recedens dicebat artius in cordibus
audientius impressa remanerent protraxit
que sermonem multumque sollicitus de cibo spi
rituali et parum de corporali Sedens hic
tertio ad confirmationem doctrine pauli po
nitur suscitatio mortui Et patet ista usque
ibi incubuit super eum iuxta magna compassio
ne deum orans pro eius suscitatione Noli
te turbare etc. Sciebat enim per spiritum
adolescentem resuscitandum ascendens autem
ad cenaculum unde iuuenis ceciderat fran
gensque panem et gustans. i. modicum accipi
ens statimque allocutus est circumstantes uer
bis edificatorijs usque in lucem diei et sic p
fectus est Ex quo patet sollicitudo pauli pro
salute proximi quia profecturus in crastinum
per totam noctem non dormiuit intentus p
dicationi usque ad mediam noctem et tunc re
suscitato Eubito et modico pane gustato
sermonem resumpsit usque ad diem clarum
et sic iuit uiam suam Adduxerunt autem pue
rum uiuentem in conspectu omnium et conso
lati sunt non minime de uita pueri et facto
miraculo ad gloriam dei Nos autem hic
consequenter ponitur secundus locus in quo
paulus contraxit moram scilicet apud mile
tum ad quem primo describitur accessus. secu
do consequens fructus ibi. A milito autem
tertio flebilis recessus ibi. Et cum hec dix
isset Circa primum dicitur Nos autem as
cendentes nauem sine paulo nauigauimus in
asson est nomen loci ad quem paulus uenit
per terram assumpto eo scilicet paulo ueni
mus mitilenez nomen est insule et inde na
uigantes sequenti die uenimus contra ti
tum aliqui dicunt quod sint due dictiones. alij
quod una tantum alia die applicuimus samum
nomen est portus et sequenti die uenimus
miletum ubi proposuerat paulus aliquantu
lum pausare. Et reddit rationem quare na
uigando transierat ephesum absque applica
tione ad locum que tamen erat ciuitas metro
polis et in qua paulus frequenter predicauit
cum subditur ne qua mora fieret illi in
asia si enim declinasset illuc oportuisset eum
diutius morari propter multitudinem cre
dentium et sollemnitate loci. Et causa fe
stinationis pauli subditur cum dicitur ut die
penthecostes faceret hierosolymis. i. solle
mnizaret. Erat autem dies illa sollemnis pro
pationem legis quam ad decalogi pre
cepta exo. xx. que manent in lege noua et

Capitulū

propter dationem spiritus sancti credentibus
i signo uisibili supra. xij. [Ad mletio] Hic po-
nitur consequens fructus quia paulus mā-
dauit ibi cōuenire ministros ecclesie de to-
ta ephesina diocesi exhortans eos ad bo-
num regimen ecclesie dei informans eos p-
mo contra seuitiam persecutorum secundo
contra fraudulentiam deceptorum ibi At-
tendite. tercio contra concupiscentiam tem-
poralium bonorum ibi Argentum autē. ⁊
in omnibus ponit se pro exemplari docēs
facto ⁊ uerbo. pma pars patet usq; ibi Et
rētationibus. i. periculis mortis [que mi-
hi acciderunt ex insidijs iudeorum] pro qui-
bus nihil omisi de contingentibus ad ue-
stram salutem [Et docerem uos publice ⁊
per domos]. i. priuate [testificās iudeis atq;
gentilibus] indifferenter in deum peniten-
tiam. i. annuntiando eis penitentia in de-
um ordinantem ⁊ nunc ecce alligatus ego
in spiritu. i. ex reuelatione spiritus sancti
ad hoc astrictus cui tamen uolo pmpus i
omnibus obedire [vado in hierusalem que
in ea mihi uentura sunt ignora] in speciali
sciebat tamen ea in generali. ideo subditur
[nisi q; spiritus sanctus per omnes ciuita-
tes]. i. frequenter [prestat]ur mihi dicens
quoniam uincula ⁊ tribulationes hieroso-
lymis me manent. i. ibi me expectant [sz
nihil horz vereor]. i. timeo sustinere propt̃
christum nec facio animā meā. i. uitā meā
sensibilem preciosis quā me. i. quam
animam meā intellectuā que dicit ipse ho-
mo eo modo loquendi quo totum nomina-
tur a parte nobiliori. cetera patet usq; ibi
[quapropter cōtestor uos hodierna die]. i.
hac ultima rice pro omnibus [quia mundus
sum a sanguine omnium] scilicet uestrum si
decetero incurratis aliquod graue peccatū
⁊ subditur causa [non enim subterfugi] p-
pter quecunq; pericula iminentia mihi quo-
minus annunciareꝝ omne consilium dei uo-
bis] de pertinentibus ad salutem. Attendi-
te uobis [Hic consequenter informat eos cō-
tra fraudulentiam deceptorum dicens] attē-
dite uobis [in personis proprijs] ⁊ uniuerso
gregi [cōmisso uestro regimini] in quo] scilicet
gregi] uos spiritus sanctus posuit epi-
scopos] i. ministros. sub nomine eum epōꝝ
intelligunt alij ecclesie ministri. unde epus
grece superintendens est latine. ⁊ huiusmo-
di ⁊ uigilantie subdit causā dicens [ego scio]

per reuelationem spiritus sancti [quomā in-
trabunt post discessionem meam lupi rapa-
ces in uos]. i. falsi apostoli ad decipiendum
uos] ⁊ ex uobismetipsis exsurgent] uiri lo-
quentes. puerfa]. i. heretici corumpentes
articulos fidei] propter quod] uigilate] super
custodia gregis cōmissi] memoria retinen-
tes] ea que solcite uos docui. ideo subditur
[quoniam per terminum non cessauit rē].
Et quia nisi dominus custodierit ciuitates
frustra uigilat qui custodit eam psal. cxvi
ideo subdit [Et nunc commendo uos deo
⁊ uerbo gratie ei]. i. facto uel effectu. uer-
bum enim in scriptura frequenter accipitur
pro facto. ij. reg. pmo. q; est uerbus quod
factum est ⁊ maxime in deo cuius dicere ē
facere psal. cxix. ipse dixit ⁊ facta sunt
[qui potens est edificare] per grām in pēni-
tiā ⁊ dare hereditatem glorie in futuro] in
sanctificatis omnibus] nam ibi nullus ad-
mittitur nisi sanctus] Argentum autē] Hic
consequenter informat eos contra concupi-
scentiam temporalium [per sui ipsius exem-
plum quod erat eis per experientia] nouū
[ministraverunt manus iste] apud eos enī
uixerat de proprio labore ⁊ subdit causam
dicens [omnia ostendi uobis] pro exemplo
perfectionis] quoniam sic laborantes]. i. de
proprio labore uiuentes] oportet suscipere]
ad doctrinam fidei] infirmos] qui sunt aua-
ri] ⁊ ad dandū tardi] licet enim paulus pos-
set accipere sumptus ab illis quibus predi-
cabat tamen frequenter abstinebat ne fru-
ctus predicationis impediret in illis. quo-
nam propter auariciā suam ab auditu p-
dicationis retraherent. subdit etiam aliā
causam dicens] ac meminisse uerbi domini
iesu] supple oportet] quoniam ipse dixit] sz
hoc non habeatur in euangelio tenendum
tamen est firmiter propter uerbum aposto-
li qd̃ dixit quia nō omnia eius facta sunt
scripta ioh. ultimo. ⁊ multominus eius uer-
ba sed per reuelationes paulus habuit hoc
christi uerbus sicut ⁊ eius euangelij gal.
primo] beatius enim est magis dare q̃ ac-
cipere] Ex hoc uoluerunt aliqui tēere q;
maioris perfectionis est diuitias proprias
in seculo erogare pauperibus quam in re-
ligione mendicare. Sed hoc reprobāt li-
bro de ecclesiasticis dogmatibus ubi dicit
Bonum est cum dispensatione bona paupe-
ribus erogare sed melius est intentione se

quendi christum totum simul dare et abso-
lutum a solitudine egere. Et hieronymus
contra uigilantium dicit quod asserit melius
facere qui utuntur rebus suis et paulatim fru-
ctus possessionum pauperibus diuidunt et
sequitur non et me sed a deo respondet.
Uade vende omnia que habes et da paupe-
ribus et ueni et sequere me. propter quod uer-
bum istud Beatius est et intelligendum est
ceteris paribus que non sunt in propo-
situm. Et cum hoc dixisset. Iste ultimo ponit
tur pauli flebilis recessus. eo quod dixerat quod
non uiderent amplius faciem eius et patet
littera hoc excepto. orauit cum omnibus il-
lis. scilicet pro conseruatione eorum a qui-
bus recedebat et directione sui et eorum quos
secum ducebat.

Ubi autem factum esset et. Iste
ponitur tertius locus in quo pau-
lus fecit aliquam moram scilicet ci-
uitas tiri ad quam primo poni-
tur accessus et exprimuntur hic aliqua lo-
ca per que transiit paulus sine mora. et pa-
tet littera. Sciendum tamen quod illud quod po-
nitur in aliquibus libris. Deinde myrram non
est de textu nec est in libris correctis. Iste phe-
nice. nomen est prouincie et uenimus tiri
et subditur. causa cum dicitur. Ibi enim na-
uis in qua etiam erat expositura onus
quod. o. propter hoc necesse fuit quod ibi applica-
remus. inuentis autem discipulis. i. christianis
mansimus ibi diebus. vii. ad consolationem
nostram corporalem post nauigationem et ad
credentium ibi manentium spirituales. con-
solationes. qui paulo dicebant per spiritum
prophetie. ne ascenderet hierosolimam. Scien-
dum quod hoc non dicebant immediate per spi-
ritum sanctum qui paulo dicebat illuc ascen-
dere et sic contraria diceret sed per spiritum
prophete habebant quod si paulus ascende-
ret in hierusalem ibi sustineret persecutio-
nem propter quod ei copacientes ex suo spi-
ritu suadebant ne illic ascenderet. Est enim
hierusalem in situ altiori quam tirus. cetera
patent. Nos vero. Iste ponitur quartus lo-
cus ubi moratus fuit aliquantulum paulus
scilicet cesarea ad quam describitur accessus
cum dicitur. Nos vero nauigatione exple-
ta. id est disposita et preparata a tiro descen-
dimus thelmaidas. que nunc dicitur a con-
salutatis fratribus. i. christianis ibi ma-
nentibus. mansimus die una apud illos. ista

mora propter sui breuitatem non addit ad
numerus aliarum quattuor. Alia autem die
perfecti uenimus cesaream palestine. quam he-
rodes in nomine cesaris appellauit que pri-
us turris scratonis dicebat et intrates po-
mum philippi euangeliste. aliqui dixerunt
quod iste fuit philippus apostolus eo quod dicitur
hic euangelista. i. annunciator euangelij quod
proprie pertinet ad apostolos. Sed istud re-
mouet per hoc quod subditur. Qui enim
erat de septem. scilicet diaconibus de quibus
habetur. vi. ca. Si enim esset philippus apo-
stolus diceretur enim de. xii. dicitur enim iste eu-
gelista quia tempore persecutionis uerbis
euangelicum predicauit feruenter supra. viiij.
ca. Superuenit quidam uir habens spiri-
tum prophetie. ut habetur supra. xi. Tu
lit ergo sonam pauli et alligans sibi pedes
et. In hoc imitabatur modum prophetarum
antiquorum qui prophetisabant aliquando
non solum uerbis sed etiam sensibilibus fa-
ctis sicut etiam hieremias posuit catenas li-
gneas in collo suo. hier. xxvij. ad significa-
dum quod illi de quibus prophetisabat. ioyce-
rent in captiuitatem catenati. cetera pa-
tent. Post dies autem. Postque descriptus
est progressus pauli per uias. Iste consequenter
describitur eius accessus ad terminum
scilicet hierusalem ubi per spiritum ueniebat
ad tolerandum executionem. sicut ibidem
persecutus fuerat ecclesiam. Ideo diuiditur
in duas partes quia primo ponitur eius beni-
gna receptio a christianis. secundo eius ma-
ligna persecutio a iudeis ibi. Dum autem. vii.
dies. Prima in duas quia primo describitur
pauli receptio. secundo sibi facta persuasio
ibi. Dixeruntque ei. Circa primum dicitur
Post dies autem istos mansionis in cesarea
ascendebamus hierusalem. que est in al-
tiori situ quam cesarea. uenerunt autem qui-
dam ex discipulis iuolentes prouidere pau-
lo et suis sociis de hospitio cyprium genere
antiquum discipulum. i. a longo tempore in
fidelitate probatum. iste iason uidetur ha-
buisse domicilium inter cesaream et hieru-
salem ubi charitative recepit paulum. Et
cum uenisset hierusalem libenter rece-
perunt nos fratres. i. christiani in hierusa-
lem habitantes. Sequenti autem die intro-
ibat paulus nobiscum ad iacobum episcopum hiero-
solymitanum. cetera patent. Dixeruntque
ei. Iste consequenter describitur persuasio

Capitulū

facta paulo. Circa quā sciendum q̄ aliqui detrahentes paulo seminauerunt discordiā in hierusalem q̄ ipse predicans iudeis per alias partes dispersis affirmabat illicitus eis esse etiam illo tempore circuncisiones et alias legis ceremonias seruare qd̄ nō erat verū ipemet timotheū circūcidit ut dictum ē supra. xvi. et in centrīs sibi caput totondit supra. xvij. propter quod ad remouendum scandalum iudeorum in hierusalē habitantiū persuaserunt paulo iacobus et alij seniores ut purificaret in templo cum quibusdam nazareis ut sic omnibus appareret falsum quod de ipso dictū fuerat et ipse consensit ut per hoc quod erat sibi licitū illo tempore amitteret scandalū infirmorum. Primo ergo circa hoc ponit persuasio iacobī secūdo ascensus ibi. Tunc paulus. p̄ma ps̄ et secūda patent ex dictis paucis. exceptis que discurrent et omnes emulatores sunt legis scilicet seruande ne statim mittatur tanq̄s illicita sicut ritus gentiliū lauderunt enim de te q̄ discessionem doceas a moyses quod tamē nō ē verū oportet cōuenire multitudinē ioe te verbis falsis scandalizāt et impende in illis. i. fac oblationē cum illis que solet fieri in talibus. Sed ambulās et ipe custodias legē tanq̄s adhuc seruari licitū dū tamē ibi non ponatur fides tenendo q̄ sine tali obseruatione fides christi non sufficeret ad salutē. ideo dicit. De his autē qui crediderunt ex gentibus quos saluari credimus per fidē iesu christi sine circuncisione et alijs legalib⁹ ut habet supra. xv. scripsimus iudicantes ut se abstineāt et ipso iudeoz et gentiū cōmuni societate seruanda ut dictū est supra. xv. et annūciāns expletionē dierum purificationis hoc enim denunciabat facto purificationis cum illis nazareis q̄ purificabantur termino sui voti expleto. numeri. vi. Dū autē hic consequētē describitur pauli p̄secutio a iudeis. Et primo ponit hec p̄secutio. secūdo subditur pauli appellatio ca. xxv. ibi. Festus autē. Prima in duas. q̄ primo ponitur persecutio pauli in hierusalē. secūdo apud cesareā ca. xxviij. Prima ad huc in duas quia primo ponit illa persecutio. secūdo persequentium dissensio. xxviij. ca. ibi. Sciens autē paulus. Prima adhuc in duas quia primo interfectio pauli querit secūdo eripit ibi. Querentibus. Circa pu-

mum dicit. Dum autē septē dies cōsumērent. Consumatio istorum dierū accipiēda est in principio ascensus pauli in hierusalē dicit tamen glosa q̄ nondū erat ista cōsumatio sed appropinquabat ita q̄ secūdo ueritatem erat dies quinta et hoc dicit glosa ad verificandū uerbum quod dicit paulus infra. xxviij. nō sunt mihi plus dies q̄ xij. ex quo ascendi adorare in hierusalem quia cum istis. v. oportet addere diē i qua dissoluit paulus saduceos et phariseos et iterum aliā in qua ductus fuit cesareā ut patet in textu et iterum. v. post quos princeps sacerdotum accusauit paulum in cesarea ut habet infra. xxviij. quibus simul iunctis sunt. xij. dies precise. Sed hic modus loquēdi uidet extraneus scilicet q̄ pro. v. diebus dicit. vij. Ideo aliter potest dici scilicet q̄ dies illa purificationis fuit septima ab ingressu pauli in hierusalē ut textus innuit et quinque dies quibus princeps sacerdotum venit cesareā accusare paulū incipit a pauli purificatione et captione exclusiue. et sic habent. xij. dies precise. Dies autē i qua soluit ab inuicem phariseos et saduceos et alia in qua ductus fuit cesaream simul concurrerunt cū duobus p̄mis in illis. v. quibus princeps sacerdotum uenit cesareā. Hi qui de asia erant iudei in iudaismo obstricti qui ibidem paulo contradixerant et uiderent eum in templo ubi erat iudeoz obstinatoz multitudo cōcitauerunt omne populum contra paulum et iniecerūt ei marmus clamātes. Iesum morte dignus. ideo subditur. Hic est homo aduersus populum et legem et locū hunc omnes ubiq̄ docens hoc dicebat quia paulus preferebat gentiles uerbum dei deuote recipientes iudeis ipm repellētib⁹ ut patet in pluribus locis supra et quia legem nouā preferebat ueteri et q̄ dicebat uerum sacrificiū scilicet eucharistiā ubiq̄ posse offerri et non solum in hierusalem ubi tantūmodo licitum erat offerri sacrificia iudeoz. Insuper et gentiles in templum induxit licet autem gentiles possent ingredi templū quantū ad aliā ptem in qua orabant homines immūdi tamen ingredi non poterant ubi purificabant nazarei ad quem estimabant paulū gentiles duxisse et apprehēdentes paulū trahēbāt eum extra templum ut ibi occideret. Sicut ioiada pontifex fecit educi athalia ex septa-

templi interficere. ij. pal. xxiij. Et statim
clausit ianua ne templū cōtaminaret ex
ei⁹ morte. Querētib⁹ hic cōsequē⁹ pau
lus de iudeorū manib⁹ epipif. 7 pmo tribu
nus eripit illū. secūdo paul⁹ petit allog po
pulum ibi. Et cū cepisset. Circa pmo dicit⁹
Nūciatū ē tribuno cohōrtis. cui erat ipo
sita custodiā ciuitatis. iussit alligari cate
nis duabus. Inne posset euadere. donec inq⁹ si
uisset de eo cetera patēt vsq⁹ ibi. tolle euz
scilicet de vita pāti tanq⁹ uiuere indignū⁹
Et cū cepisset. hic cōsequē⁹ paul⁹ petit
allog populū. 7 diuidit in duas ptes quia
pmo pōit allocutionis cōcessio. secūdo al
locutionis executio ibi. Et cū ille. Circa p
mū dicit⁹. Et cū cepisset duci i castra. i. in
tra fortaliū ubi manebat tribun⁹ cū mili
tib⁹. si sibi loqui nē. i. humiliter petit ut
citius ipetraret quod qrit. q dixit ei gre
ce nosti. ex hoc videt⁹ q iste tribun⁹ fuit
grecus. pp⁹ quod petebat si paul⁹ sciret
linguā grecā ut sibi loqr⁹ i ideomate ma
gis sibi noto 7 ut iudei assistētes nō intel
ligerēt. nō ne te es egypti⁹ nē. de isto di
cit iosephus. xx. libro antiq⁹ tatū q. venit i
iudeā fingēs se ppheta 7 congregauit sibi
multitudinē educēs eā extra hierusalē di
cēs q. ad ei⁹ iussū muri hierusalē corne
rent. 7 sic itarent subito 7 bona raperent
ciuitatis. sed felix p⁹ pueniēs cum multis
armatis multos ex eis occidit 7 aliquos vi
uos cepit. ille uero falsus ppheta p fugam
disparuit 7 pbabile ē q multi cum eo sic
euaserūt l⁹ ioseph⁹ non dicat 7 eduxisti in
desertū. pmo enī illos induxit in desertū
7 postea reduxit ppe hierusalē ut depda
rent ciuitatē modo p⁹ dicto. quattuor milia
uiroz sicarioz. ē autē sic gladi⁹ breuis quo
tūc utebant latrones 7 homicide 7 inde si
carij dicebant. Et dixit paulus. se excusā
do. lego homo qdē sum iude⁹ a tharso cili
cie. natus 7 non sū ille egypti⁹. nō ignore
ciuitatis imo famosē municeps. i. in habi
tator. Rogo autē te pmitte mibi log popu
lo. i. uolebat enī p narrationē sue cōuersio
nis annūciare iesum xpm 7 incredulitates
iudeoz ut patet ex sequētib⁹. Et cū per
misisset. hic cōsequē⁹ ponit allocutionis
executio in qua paul⁹ pmo ad hoc dispo
nitur. secūdo ppositū exequit⁹. xxij. ca. Circa
pmū dicit⁹. Et cū ille. scilicet tribun⁹ pmi
sisset paulo log. i. paulus stās i gradib⁹ iut

melius audiret ab existentibus inferius
lannuit manu ad plebē iut faceret silētiū.

Iri fratres. hic cōsequē⁹ pau
lus ppositū exequit⁹. 7 pmo po
nit ei⁹ narratio. secūdo plebi
acclamatio ibi. Audiebāt autem
tertio cause discussio ibi. Vociferātib⁹ aut.
Prima i tres qz pmo paulus narrat suā
iudaicā conuersationē. secūdo suā ad christū
cōuersionē ibi. Factū ē aut. tertio sibi fa
etā in tēplo. visionē ibi. Factū ē aut mibi.
Circa pmū dicit iuri fratres. quātum ad
minores. 7 p⁹es. quātū ad maiores. audite.
diligent⁹ q sequunt⁹. magis aut p⁹teritūt si
lentiū. Itū qz per hoc sciuerūt ipm eē iudeū
tum qz linguā suā melius intelligebāt quā
aliā. lego sū vir iudeus. natione 7 religione
natus i tharso cili cie. ubi pater pauli trā
slatus fuerat. nutritus autē i ciuitatē ista.
scilicet hierusalē ubi fuerat missus a patre
p studio sacre scripture qz uigebat ibi. se
cus pedes gamalielis. i. in doctrinā ei⁹ q
erat doctor valde famulosus ut habet⁹ s. v.
ca. Lemulator legis. i. zelans pio ei⁹ obser
uationē. quod declarat p effectū dicēs. qui
hāc vitā. scilicet doctrinā christianā. p⁹ecu
tus sū vsq⁹ ad mortē. intēdens annihilare
ipm ut h abitu est s. viij. 7. ix. ca. sicut p⁹n
ceps sacerdotuz testimoniu reddit mibi. re
seruauerat enī lras sibi datas a principe sa
cerdotū de cōsilio maioz s. ix. ca. q sibi erāt
in testimoniu eoz. Factum est. hic conse
quent⁹ narrat suā mirabile cōuersionē 7
patz sēretia ex dictis s. ix. ca. usq⁹ ibi. De
us patrū nostroz pordinauit te. i. sua beni
gnitate. ut cognosceres uoluntatē eius. de
mea cōuersionē. ut uideres iustū. scilz xpm
hominē 7 deū quē uidit in raptu nō ocul⁹
corporis sed mētis. 7 audires uocem ex ore
eius. dicētis. Saule quid me psequeris nē.
Iq⁹ eris testis illius. scilicet xpi. ad omnes
homines. iudeos scilicet 7 gentiles. bapti
zare 7 ablue peccata tua. p uirtutē baptis
mi q ē sacramentū fidei. inuocato nomine
ipius. Itū enī in nomine xpi dabat baptis
mus rationibus dictis. ij. ca. Factū ē aut.
hic cōsequē⁹ narrat visionē sibi factā di
cens. Factū ē aut reuertenti mibi in hie
rusalē. hoc nō fuit immediate post suā cō
uersionē s3 cū lustrata arabia redijt dama
scū 7 inde hierusalē ut dictū est supza. xx.
ca. 7 habet⁹ ex eplā ad gal. primo ca. fieri
d 4.

Capitulū

me in stupore mētis]. i. i raptulū videre il-
lum]. f. christum in visione imaginaria et
intellectuali. festina et exi velociter. Je. hic
rusale. q. d. inutilit ibi remaneres et subit
cā quoniā nō recipiet testimoniū tuū de me
admirāo paulū respōdit. oñe ipi sciūt. rē. q.
d. p. ea q̄ feci cōtra te et fideles tuos debēt
eē certi q. nullo mō te p̄dicare nisi de ve-
ritate certificatus esset. vade quoniā ad na-
tiones lōge mittā te. q. d. gētiles verbū
meū recipiēt quod iudei i hierosolymis im-
pugnāt. Audiebāt. hūc cōsequēt. ponitur
ortus clamoris cōtra paulū q̄ p. verbū ei
ultimū insinuat q. maxie habitātes i hie-
rusalē a deo esset reprobati et gētiles quos
iudei uiles reputabāt esset a deo electi. iō
clamabāt paulū debere mori. Vociferanti-
b. hūc cōsequēt. ingrit. cā dicti clamo-
ris. Et diuidit i duas ptes. q. pmo atten-
tat. idebit. ingredi mod. secūdo subdit.
ali. debet. ibi. Postera aut. Circa p̄mū dī
Vociferatib. aut eis. ut p. clamorē obti-
neret. quod p. rationē nō poterāt. p̄ficiē-
tib. testimēta sua. i. signū doloris. Et pul-
uerē iactātib. i aerē. in detestationē. i bo-
rū pauli. Iussit tribū. induci eū in castra.
ut cām dicti clamoris ingreret p. tormenta.
Et cū astrinxisset eū lorīs. i. ut flagella-
ret et torqueret. dixit astanti sibi centu-
rioni. q. perat tortoribus ne modū cōsuetū
torquedi excederet vel diminueret. si ho-
minē romanū et indēnatū licet uobis fla-
gellare. q. d. certū ē q. nō. Cives enī ro-
mani reputabāt nobiles p. totū orbē eo
q. ciuitas romana domiabat totū orbē. no-
biles aut nō q̄stionabāt tūc rēponis et ad
huc nō q̄stionant i multis locis. cetera pa-
tēt vsq. ibi. lego multa sūma. f. pecunie. Ci-
uitatē istā cōsecut. f. i. ut cuius roma-
nus es. q. d. quō ciuē romanū ita te faci-
lit dicis q. paup. et abiect. uideris. Et pau-
lus ait ego aut et nat. sum ciuis romanus.
q. d. pinguius habeo in hac ciuitate quā
tu. Pat. enī pauli insigne nobilitatis habu-
it a romanis. ut dictū fuit s. ij. timothei. iij.
et sic paul. eius fili. natus fuit i genu. oēs
autē ingenui erāt romani ciues. tribunus
quoq. timuit. ne ex applicatione pauli ad
tormenta accusaret supiorib. et puniretur.

Postera aut die. hūc cōsequēt.
ponit. ali. ingredi mod. i. li-
tus ptes. f. vocādo et eas diligē-

ter audiendo. et p. lra. usq. ibi. lego omni
cōscientia bona cōuersat. sū. an. deū. vsq. i.
hodiernū diē. i. nō solū an. homines sicut
faciunt hypocrite. q. d. Sine cā psequimini
mel. p̄ncipes aut sacerdotū. rē. Ioolēs enī de
hoc q. paulus se iustificabat. iussit pcutere
os eius. et p. hoc. insinuas q. falsū dicebat.
pcutiet te. p. paries dealbate. i. habens
tantū apparētā iusticie sed nō existētiam
sūmū sacerdotē dei male dicit. quasi dicāt.
Si nō esset aliud crimē ex hoc tū incurri-
sti. grauē penā. dixit aut paul. se excusan-
dū. nesciebā. f. rē. de lōgingis enī p̄tib.
uenerat ut patet ex p̄dictis. et p. i. hieru-
salē. steterat. p̄t. quod p̄sonā sūmū sacer-
dotis nō cognoscebat. i. scriptū ē. exo. xxiij.
Sciens paul. i. supi. descripta ē pauli p̄se-
cutio. hūc cōsequēt. describit. psequētūz
dissensio. Sicut enī unitas bonorū utilis est
sic unitas malorū ē nociua bonis. p̄t. qd
dissensio eorū ē expediēs ut p. hoc eorū ma-
licia impediāt. p̄t. hoc paul. eorū dissensio-
nē. pcurauit. et diuidit i duas ptes. q. pmo
ponit. hūc dissensiois pcuratio. secūdo on-
t. paulū noua machinatio ibi. facta ē aut
dies. Circa p̄mū dicit. Sciēs aut paul. rē.
q. p. magnū t̄ps. an. inceperat iste secte. ut
dicit iosephus antiq̄tatis iudaice libro. xviij.
Exclamauit i cōsilio. ut ab omnib. audiret.
lego pharise. f. i. quātū ad hoc q. cre-
debat. resurrectionē mortuorū. spiritū et an-
gelū. fili. phariseorū. i. pat. enī suus spūalis
q. eū instruxerat. f. gamahel pharise. fue-
rat ut patet s. v. ca. et similiter pater suus
carnalis q. eū posuerat sub disciplina gamahelis.
de spe et resurrectionē mortuorū. i. i.
p̄t. spem uite future. q. ē expectatio. rē.
quā expecto et resurrectionē mortuorū. quā
p̄dicolego iudicorū. i. ad mortē cōdēnari. q.
roz. Et cū hoc dixisset facta ē dissensio. rē.
nā pharisei ei. dictū approbabant. saducei
vō reprobabant. et cā subdit. cū dicit. sadu-
cei aut dicit nō eē resurrectionē mortuo-
rū. i. sic negabāt resurrectionē futurā. ni-
hil enī imortale dicebāt. in homine eē. neq.
angelū. negabāt enī omnē creaturā spūalē.
neq. spiritū. generalit. nā et ipm deū di-
cebat eē corporeū. p̄t. quod de libris sacre
scripture recipiebāt. tātū. v. libros moysi q.
nimis expresse loquunt de istis quā libri
pphetaz. Et hic error. p̄cessit ex hoc q. in

tellectus humanus semper intelligit cum fantas-
mate quod non potest corporalia transcedere unde
cogitans angelum format sibi fantasma hominis
alati et cogitans deum format sibi fantasma
cuiusdam regis magni omnibus perfidus. per-
cessit etiam ex falso intellectu scripture quod deo
attribuit formam corpoream ut manus oculos
aures et cetera corporis membra per quas virtutes
eius spirituales intelliguntur ut dicit gregorius
in moralibus. habere namque oculos dicitur quia
cuncta videt. manus quia omnia operatur et sic de
alijs. Et ex eisdem causis precessit error quo
rude simplicium monachorum deum esse corporeum
existimant propter quod vocati sunt antro-
pomorphite. ut dicitur libro de collationibus
patrum. Factus est autem magnus clamor phari-
seorum cum saduceis disputantium et exurgentes
quidam phariseorum pugnantibus verbis per paulo
dicentes nihil mali tibi. quem prius persequen-
bantur ad mortem modo dicunt innocentem quid
si spiritus. scilicet diuinus. locutus est ei angelus. quod
d. nihil est mirandum quod utriusque legitur in libris
moysi quos recipiebant saducei nam deus le-
gitur locutus esse abraham et etiam angelus in plu-
ribus locis in genesi. et in hoc arguebant contra
saduceos ex scriptura ab eis recepta. tibi
mens tribunus ne discerneret paulus ab eis.
saduceis. cetera patet in littera versus ibi sic
te oportet et rome testificari et ex hoc mo-
tus fuit ad cesaream appellare infra. xxv.
Facta autem die. Illic consequenter noua ma-
chinatio contra paulum cogitata. et secundo dis-
cipatur ibi. Quod cum audisset. Circa istum
dicitur. Facta autem die sequenti colligerunt se quod
dam ex iudeis volentes quod paulus sic euaserat
sapienter. cetera patet versus ibi. Unum ergo
ut cito expediamur a ieiunio et uos habea-
tis intentum uos notum facite tribuimus cum co-
silio iungatur sic littera. uos cum consilio. id est uos
simul consiliati pharisei et saducei ne per ue-
stra dissensionem impediatis pauli mortem. no-
tum facite tribuno rogantes eum. ut adducat
illum tibi. patet littera. Quod cum audisset. Illic
consequenter dicta machinatio frustrata. Cir-
ca quod primo ponitur dicte machinationis re-
uelatio. secundo eiusdem frustratio ibi Tribu-
nus iussit. Circa istum dicitur. Quod cum au-
disset filius sororis pauli qui erat per eo so-
licitus ingrendo quod per eo uel contra eum pos-
set fieri uenit et intravit in castra non enim
sic tenebat paulus quam amici sui ad eum pos-

sent ingredi et ministrare ei. tum quia non erat
per iudicium condempnatus. tum quia erat ciuis romanus
nunc vocatus autem paulus ad se unum de centu-
rionibus iocit autem centurio qui habet centum
homines in armis sub se et sic misit minorem ad
maiores. cetera patet versus ibi. Apprehens
autem tribunus manum illius iussit loqui ei secre-
tius et forsitan credens quod paulus ad eum aliquod
centennium mitteret in secretum ille autem dixit
indeis conuenire rogare te. id est iudei fecerunt
conventionem de rogando te ut die ierastina per-
ducas paulum uolentes perditione occidere eum
expectantes promissum tuum. id est quod tu promittas
eis educationem pauli ad eos et impleas ope-
ram. Tribunus igitur. Illic consequenter descri-
bitur reuelata machinationis frustratio per
hoc quod iterum ductus fuit cesaream ad preside-
m qui erat iudex superior et hoc est quod dicitur. Tribu-
nus ergo dimisit adolescente ut iret vias
suas precipiens ei ne cui loqueretur ne forte per
hoc deductio pauli in cesaream impediret. ce-
tera patent usque ibi. timuit enim. totum
istud versus ibi conclusum quasi pecuniam acce-
pturus non est de textu nec est in libris cor-
rectis sed fuit quedam glossa reddens ratio-
nem quare tribunus mittebat paulum cum securi-
tate tanta quam postea per scriptores fuit textui
inserta. scribens ei epistolas continentem hec. scilicet
cum missionis et cum scriptis tantis et per litteras
hoc excepto eripui. Ignito quia romanus est
hoc dicit ad acquiescendum presidis beniuolentiam
quasi habens magnam zelum de ciuibus romanis
quia quoniam eripuit eum de manibus iudeorum non co-
gnouit quod esset ciuis romanus sed postea co-
gnouit quoniam eum questionare uoluit ut haberet
in fine capituli. xxix. Duxerunt illum per noctem
ut euaderet insidias iudeorum in antipatridem
nomen est cuiusdam ciuitatis existentis inter hiero-
salem et cesaream tamen magis prope cesaream et
postera die dimissis equitibus ut cum eo irent
scilicet cum paulo reuersi sunt ad castra. scilicet ad mu-
nitionem que erat in hierusalem. id est autem reuersi
fuerunt milites et lancearii qui erant pedites
quia paulus erat ex periculo insidiarum. audiens te in-
quit cum accusatores tui uenerint melius enim
ingratum ueritas in presentia potius quam in absentia
alterius iussitque in portorio herodis. id est quod
erat herodis custodiri eum. Ille herodes enim
ascholoita reuocauit et ampliauit illam ciuitatem
uocans eam cesaream in honorem cesaris quam prius
cebat turris scraton et ibi edificauit portum

Capitulū

quod adhuc retinebat nomen actoris.

Ost quinque aut dies. Supra de scripta est persecutio pauli in hierusalem. Iste consequenter ponit et persequutio apud cesaream. et diuidit in tres partes quia primo ponit pauli accusatio. 2° eius defensio ibi. Respondit aut paulus. 3° iudicis iussio ibi. Distulit aut. Circa primum patet ista usque ibi. et citato paulo per unam iudicij ut responderet ad obiecta trepidat accusare tricul^o orator ad hoc adductus. et primo secundum modum boni oratoris captat beniuolentiam iudicis dicens. cum in multa pace agamus. i. uita ista transeamus. multa corrigantur. ad conseruationem pacis communis per tuam prouidentiam. i. per tuum regimen. semper ubique suscipimus. regimine tuum. cum omni gratius actione. deo et tibi de tali regimine. ne diutius aut pertraham te. detinendo tempus in rebus plerumque. oro te bene uis. laudias nos per tuam clementiam. quod. o. quod petimus sunt exaudiri digna. Consequenter accusat paulum dicens. inuenimus hunc hominem perstiteri. in nomine eius non exprimit. quasi per nimiam malicia nominari indignum. et concitantem seditionem omnibus iudeis. cum tamen esset predicatio euangelice pacis. et auctorem seditionis secte nazarenorum. i. christianorum a iesu nazareo sic dictorum. qui etiam templum violare conatur. et inducendum ibi gentiles. hoc enim iponebant sibi falso ut patet ex predictis. s. xxi. ca. quod et apparet hensus in templo. uolumus secundum legem nostram iudicare. quod. d. istud pertinet ad nos sicut et cultum templi custodire. cetera patet usque ibi. Adiecerunt autem et iudei. ad approbandum et confirmandum verba tricul^o. Respondit autem istis consequenter ponit pauli defensio. et primo captat beniuolentiam dicens. Ex multis annis te esse iudicem huius gentis. et male regibili. sciens. quod. d. per hoc manifeste patet bonitas tui regiminis quod tadium habuisti regimine huius gentis. et hoc ego sciens bono animo per me satisfaci. confides de tua iusticia et mea innocentia. Consequenter respondet ad obiecta. et primo ad primum. scilicet de concitatione seditionum in hierusalem dicens. potes enim cognoscere per multos testes fidedignos. quod non sum mihi per dies sicut declaratum est. s. xxi. ca. Et neque in templo inuenerunt me cum aliquo disputante. quod disputatio facit aliquam commotionem audiendum. aut concursu turbe faciente. quod est seditionis signum neque in synagogis neque in ciuitate. supple inuenerunt me predicta faciente. neque probare pos-

sunt tibi jilla supple de quibus nunc accusat me. et tamen debet probare cum sint actores. Consequenter respondet ad secundum. scilicet de secta christianorum quam confitetur se tenere tanquam sanctam et bonam dicens. confiteor hoc autem tibi. itaque iudici. secundum sectam christianorum quam dicunt heresim. i. magis teneri ex pertinacia et ignorantia popularium quam ex testimoniis scripturarum. unde dicebat iohannes. xij. Nunc ex principibus aliquis credidit in eum aut ex phariseis sed turba hec quam non nouit legem maledicti sunt. sic deseruio deo patri. Iohannes. credens omnibus qui in legis et prophetis scripta sunt. et in iesu nazareno adimpleta sunt. spiritus huius in deum de beatitudine consequenda per ipsum. quam et hi ipsi expectant. quantum ad phariseos qui etiam secundum eos non habebunt nisi in resurrectione mortuorum in qua iusti eternaliter premiantur. et iniusti dannabunt. in hoc et ipse studeo sine offediculo conscientiam habere. i. sine scandalo actui. ad deum et ad homines semper. non solum cauens offensam dei sed etiam hominum quantum est ex me. sic offensa accusatorum meorum preedit ex eorum mera malicia. Post annos istis consequenter respondet ad tertium scilicet de uolentia templi dicens. post annos autem plures a conuersione ad christum elemosynas facturus in gentes meas. i. in fideles in hierusalem manentes quod suas uenderat possessiones ut habet supra. iij. ca. propter quod paulus per eis faciebat collectas in gentibus alijs. ut habet supra in epistolis suis. ueni in hierusalem et oblationes facturus. et vota deo redditurus in quibus inuenerunt me purificatum in templo. et sic ipsum non uolui laui sed magis honorari. non cum turba neque cum tumultu inuenerunt me sed offerrentem oblationes meas deuote. Consequenter ostendit quod fuerunt illi qui in templo eum inuenerunt et tumultum fecerunt dicens. quidam autem ex asia iudei. ut per ex supra dictis. xxi. quos oportebat modo apud te presto esse et accusare. sed eorum absentia ostendit eos magis culpabiles esse de concitatione in templo facta quam fecerant sine causa. aut hi ipsi qui sunt hic presentes dicant si quid inuenerunt in me iniquitatis cum stem in consilio. i. in iudicij loco. nisi de una hac solummodo voce. quod. d. Ego non fui causa dissensionis eorum sed ipsemet adiuuante pro defensione sectarum suarum. Distulit autem istis consequenter ponit iussio iudicis. et 2° sui successoris ca. xv

Prima in duas quia primo ponitur iudicis
 responso. secundo predicationis pauli au-
 tio ibi. Post aliquod. Circa primū dicitur. Di-
 stulit autem illos felix, differendo dare se-
 tentiā certissime sciens de uia ueritatis. p-
 paulo formidabat tñ turbare iudeos mo-
 tus timore humano sicut et pilatus sciēs i-
 nocentiā christi tradidit eum tamē iudeo-
 rum uoluntati ne contra eum aliquid ma-
 chinarentur erga cesarem dicens pro excu-
 satione dilationis. Cui tribunus lissias desce-
 derit ioe hierusalem in cesaream que est i-
 inferiori situ. audiā uos. hanc autē excusa-
 tionem accepit ex uerbis tricoli qui in al-
 legatione sua dixerat q- de omnibus que
 dicebat felix poterat a lissia cognoscere ue-
 ritatē. iussitq- centurioni custodire eū. scilicet
 licet paulum. et habere requirē. i. a cathenis
 uel infestationibus suis. nec quēq- probi-
 bere de suis iamicis. ministrare ei. i. necessa-
 ria uictus et uestitus. Post aliquot. hic cō-
 sequenter pponit predicationem pauli felici et ei-
 us uxori. cum subditur. Et audiuit ab eo
 fidē que est in iesum christum. i. uxorē sua.
 iudea ad hoc inducendum. uirum suū. i. os
 putarane autē illo. i. predicante. ioe iusti-
 cia seruanda ad proximum. et castitate. i. ad
 semetipsum. et de iudicio futuro. cuius consi-
 deratio inducit timorem diuinum. tremefa-
 ctus felix. i. ex auditu talium respondit. quo-
 niam attinet uade. i. tunc enim liberauit eū
 a clausura carceris. dāns eis libertatē. eun-
 di per ciuitatē ita tamē q- rediret ad mā-
 datum ipsius. simul et sperans quia ei pecu-
 nia daretur a paulo. i. q. d. nō solū dedit hāc
 libertatē paulo diuini iudicij timore. sed
 etiam cupiditate pecunie. biennio autē ex-
 plecto. i. iustitiam biennium non est tempus pre-
 sidatus felici. aliter non uideret. uerum
 qd dixit ei paulus supra eodez ca. Ex mul-
 tis annis te esse iudicem huic genti sciens
 et. sed ē tempus morte pauli in cesarea. tē-
 pore enim felici surrexerunt in iudea mlti
 latrones et falsi prophete populum sedu-
 centes et cōmunitates perturbantes ut di-
 cit iosephus in quibus capiendis et repri-
 mendis felix fuit occupatus ita q- causam
 pauli non determinauit. et quia eius deter-
 minationē differre uolebat. ut patet ex p-
 dictis. accepit successorem felix porticiū fe-
 stum ita scribitur in libris. correctis et ita
 nominat euz iosephus. xx. libro iudaice an-

tiquitatis. uolens autem gratiam prestare
 iudeis felix. i. timens ne accusaretur ab eis
 de malo regimine terre. reliquit paulū ui-
 ctum. i. reuocans libertatē quam dederat ei
 tamen per hoc non euasit accusationem iu-
 deorum apud cesarem non pro paulo. sed
 propter malum terre gubernationem ut di-
 cit iosephus libro predicto. Et idem conti-
 git pilato qui in fauorem iudeorum condē-
 nauerat christum. nam accusatus a iudeis
 fuit. relegatus in exilium.

Estus ergo. i. Posito tractatu
 felici circa paulū. i. hic conse-
 quenter ponitur tractatus sui
 successoris erga eum. et primo
 in pauli absentia. secundo in eius p-
 sentia ibi. Et altera die. Circa primū dicitur. Fe-
 stus ergo euz uenisset in prouincias. i. iudee
 post triduum ascendit hierosolimam. i. eo q-
 erat metropolis terre. cetera patent. usq-
 ibi. Insidias tendentes. i. tendere disponē-
 tes. Festus autē respōdit et. quia in causis
 maxime arduis sicut est mors uel uita ho-
 minis non est procedendus leuiter sed ma-
 ture. Ex altera die. i. hic c. n. sequenter po-
 nitur tractatus in pauli p-
 sentia. et patet
 littera usq- ibi. Circūsteterunt eum. i. ut eo-
 rū multitudine et circūdatione terreretur
 multas et graues causas obijcientes. que
 non exprimūt hic sed ex responsione pau-
 li patent in parte eū dicitur. paulo omnib-
 rationem reddente. i. ad excludendū excusa-
 tiones eoz. quoniam neq- in legem iudeo-
 rū et. i. ut patet ex responsionib- pauli ca.
 p-
 pcedit. Festus autē. i. Superius est descripta
 multiplex persecutio pauli a iudeis in hie-
 rusalem et in cesarea. i. hic cōsequenter po-
 nitur ei. i. appellatio p- que exiuit de iudea
 et iuit romā sicut dominus dixerat ei. s. xxiiij.
 ca. Et diuidit in tres ptes qz primo pauli
 appellatio inponitur. secundo de appellāte
 cōsultur ibi. Et cū dies aliquot. tercio ro-
 mā mittit. ca. xxv. Circa primū dicitur. Fe-
 stus autē uolēs grāz p-
 stare iudeis. quia ti-
 mebat accusari ab eis sicut et plures alij. q-
 i eodē officio p-
 fesserūt. ridens paulo. nō
 ad eius uerba. p-
 p- q- debuisset eū dimitte-
 re tanq- sine culpa. i. dixit. uolens eū indu-
 cere ut consentiret. i. in hierusalem duci. et
 ibi iudicari. qd erat paulo periculosuz pro-
 pter quod habuit causā appellandi. i. o. sub-
 dit. ad tribunal cesaris sto. quia festus nō

Capitulū

habebat auctoritatē iudicādi nisi cesare. Cetera patent vsq; ibi. Nemo potest me illis donare. Cum sim innocens qd patet ex predictis quia iudei nil poterant de grauib; probare in quibus euz accusabant. ideo format suam appellationem dicēs. [Cesarē appello] tanquā iudicē superiorē ad quē licet appellari ab inferiori. tunc festus cum consilio locutus. i. habito consilio cū sapientib; sibi assistentib; respondit cesarē rē deferendo appellationi sicut iustū erat et dignum. Et cum dies illi consequenter de paulo appellante queritur consilium quantum ad missionis eius modū et primo in eius absentia. secundo in eius presentia ibi. Altera autem die. Circa primum dicit. Et cū oēs aliquot transacti essent ab appellatione pauli. Agrippa rex iste fuit filius herodis agrippe quem percussit angelus domini ut habet supra. xij. [et herodice] soror eius ut dicit iosephus libro primo de iudaico bello [descenderunt cesaream ad salutandū festū tenebat enim iste agrippa regimē suū a cesare. ideo voluit salutare festum qui in iudea tenebat cesaris locū. cetera patent vsq; ibi]. Postulantes aduersus euz dānationes mortis ad quos respōdi quia nō est romānis consuetudo donare quibuscunq; personis et quātūcūq; magnis aliqū hominē puniendum ad mortē. priusq; is qui ē accusator presentes habeat accusatores. [Iaspētus enim et auditus partium presentialit̄ multum conferunt iudici ad cognitionē veritatis. cetera patent vsq; ibi]. Nullam causam ferebant de quibus scilicet causis ego suspicabar multum. Iut de homicidio uel aliquo huiusmodi. Questiones uero quasdam de superstitione sua. i. de religione iudaica quam bene nominat superstitionē quia superstitio proprie loquendo est uana uel superflua religio que tunc uigebat apud iudeos magis curantes de traditionibus hominum quam de mandatis diuinis. mathei xij. [Hesitans autē ego] de huiusmodi questione quia gentilis erat nihil sciens de eorum ritu uel lege. paulo appellante ut seruaretur augusti ad cognitionē. i. imperatoris. Sicut enim imperatores romani vocati sunt cesares a iulio cesare primo imperatore ita nominati sunt augusti et adhuc ita nominantur ab augusto cesare eo qd multum auxit imperium. volebam et ipse hominem

audire. Nam agrippa iudeus erat et multa de paulo audierat. Altera autē illi cōsequenter queritur cōsiliū in presentia. et primo consilium queritur. secundo paulo locū loquendi conceditur. ca. xxvij. Prima pars patet paucis exceptis que discurrent. cum multa ambitione. i. i. cū multo apparatu et cultu vestium et societatis. petens et acclamans. Iut ex magnitudine clamoris inclinaretur animus festi ad cōcedendum mortem pauli. de quo quid. certū scribam domino non habeo. quia sicut dictum est gentilis erat ignorans questionē et discordias que sunt inter iudeos et christianos et maxime ad te o rex agrippa. qui es iudeus. Iut interrogatio facta. Ia paulo. p te habeas quid scribas. de ipso. Et subditur causa sine ratione enim.

Agrippa uero illi cōsequenter paulus inquiri. et diuidi in duas partes quia primo auditur pauli responsio. secundo super ea habet collatio ibi. Et surrexit rex. Prima adhuc in duas quia primo ponitur respōsio pauli ad agrippā. secundo ad festū prefidem ibi. Ille loquente. Circa primum paulus cāptat agrippe beniuolentiā dicens. [de omnibus quibus accusor a iudeis rex agrippa estimo me beatum apud te. i. in ocentem a te iudicari. cum sim defensus me hodie in tua p̄sentia. maxime te sciēte omnia que apud iudeos sunt. et sic intelligas uerba mea legi et prophetis consona. pp̄ quod obsecro patienter audias me. hoc autem dixit quia intendebat plura dicere. ut ex sequētib; patet. Et quidem illi cōsequenter prosequitur suam intentionem. Circa quam apostolus primo narrat suam conuersationem in iudaismo. secundo persecutionem quā intulit populo christiano. ibi. Et ego quidem. tertio. suam conuersionē ab errore p̄stina. ibi. In quibus rē. Circa primum dicit. Et quidē uitam meā a iuuentute que ab initio fuit in gēte mea. hic rosolymis. quia paulus fuit ibi missus et traditus doctrine gamalielis ut dictum est supra. xxiij. [quomā secundum certissimam sectam nostre religionis uixi pharisaeus]. Secunda enim saduceorum que in credendis prouidebat contra istā nulla erat cū negaret generalit̄ spiritū et resurrectionē mortuorum. Et nunc in spe. i. pro spe. que ad patres

nostros repromissionis] scilicet de christo
 venturo [de resurrectione. et beatificatione
 per eum] fientia [facta est a deo] patriarchis
 et prophetis [isto iudicio subiectus] tanquam
 malefactor et reus [in qua] scilicet [spe]. xij.
 tribus nostre die ac nocte seruientes] deo
 [sperant] deuenire [nam pharisei non cre-
 dentes christo] sperabant ipsum venturum et re-
 surrectionem mortuorum facturum. Saducei
 uero sperabant ipsum venturum hominem ta-
 men purum sed potentem et temporaliter re-
 gnaturum et romanorum potentiam abla-
 turum negabant tamen resurrectionem mor-
 tuorum. Iudei uero in christum credentes te-
 nebant aduentum eius primum in iesu naza-
 reno impletum. sperabant tamen ipsum se-
 cundo venturum ad iudicium et suscitaturum mor-
 tuos penas et premia eis secundum merita
 et demerita redditurum de qua spe accusor
 a iudeis rex] a phariseis obstinatis de hoc
 quod paulus dicebat iesus nazarenus esse chri-
 stum in lege et prophetis promissum. a sa-
 duceis uero de spe resurrectionis mortuo-
 rum ideo subdit. Quid incredibile iudica-
 tur apud uos etc. I. q. d. non est ratio quia
 deus legitur mortuos suscitasse in ueteri te-
 stamento ad preces belie. iij. regu. xviij. et ad
 preces helisei. iij. regu. iij. [Et ego] hic co-
 sequenter narrat persecutionem quam fe-
 cerat credentibus in christum et patet sen-
 tentia ex supradictis. viij. et ix. ca. vsq[ue] ibi et
 cum occiderentur] Ex quo uidetur quod in il-
 la persecutione non solus stephanus fuit oc-
 cisus. sed etiam plures alij petuli sententiam
 non tamen sicut iudex quia paulus tunc non
 erat iudex sed adhuc iuuenis sed quia sen-
 tentiam datam a principe sacerdotum et alijs
 senioribus deferebat executoribus. unde su-
 pra in fi. vij. ca. dicitur quod testes deposuerunt
 uestimenta sua secus pedes adolescentis qui
 vocabatur saulus et lapidabant stephanum
 etc. [Compellebam blasphemare]. i. negare
 iesum nazarenum esse christum et amplius
 insanienis in eos] naz non faciebat sana me-
 te sed errorem persequabar usq[ue] ad exter-
 as ciuitates] que sunt extra iudeas sicut patet
 de damasco que est in syria sicut dicitur [es].
 vij. Caput syrie damascus] in quibus] hic
 consequenter narrat conuersionem suam mi-
 rabilem. et primo eam narrat. secundo ad p-
 positum applicat ibi hac ex causa. prima p[ar]-
 tet ex dictis supra. ix. capitulo vsq[ue] ibi

[Omnesq[ue] nos cum decidissemus in terram]
 hic suppletur quod supra. ix. et xxij. omittitur
 scilicet de casu sociorum pauli cum eo non
 tamen ibi dicitur quod solus saulus cecedit sed
 casus aliorum non exprimitur. Cetera pa-
 tent ex dictis supra. ix. ca. vsq[ue] ibi ad hoc
 enim apparui tibi in raptu ut constituam
 te ministrum et testem eorum que uidisti et
 audisti] Illud est efficax testimonium scilicet
 per uisum et auditum et eorum quibus ap-
 parebo tibi sicut in hoc libro leguntur plu-
 res apparitiones diuine et reuelationes di-
 uine et reuelationes paulo postea facte et co-
 uertantur a tenebris errorum ad lucem] si
 dei christianei et de potestate sathane] qua
 detinentur captiui per idolatriam] ad deum]
 per latrariam] ut accipiant remissionem pec-
 catorum] per gratiam in presenti] et sortem
 inter sanctos] per gloriam in futuro. et quia
 hec acquirunt per ueram fidem. subditur
 [per fidem que est in me tanq[ua]m in redempto-
 rem hominum et glorificationem] unde rex
 agrippa non fuit incredulus] quod est nepha-
 rium. Omnia uero predicta narrauit pau-
 lus ut agrippa magis sibi crederet] Sed hic
 qui sunt damasci primus] ut patet supra. ix.
 et hierosolymis] non immediate post damas-
 cum sed prius lustrata arabia redijt paulus
 damascum et inde uenit hierusalem annun-
 cians ibi christum ut dictum est supra ca. ix.
 et xxij. Digna ergo opera penitentie faci-
 entes] ut secundum quantitatem delictorum sit
 quantitas bonorum operum. unde dicit gre-
 gorius omelia. iij. Tanta debet quisq[ue] a se-
 licita rescindere quanta se meminit illicita
 perpetrasse] hac ex causa] hic consequen-
 ter narrationem suam applicat ad suam inte-
 tionem. i. q. captus fuerat et ligatus] p[ro]p[ter] suam
 iusticiam dicebat] hac ex causa] scilicet quia annu-
 ciabam iudeis et gentibus] conuersionem ad deum
 per penitentie opera] me iudei cum esse in te-
 plo] in loco deuotionis et non contumeliosis] co-
 phesu tenebant] uolentes me interficere] ut ha-
 betur. xxi. [auxilio autem adiutus] me p[ar]-
 tetis] vsq[ue] i] hodiernum diem] sto] firmas et co-
 stas i] sacro proposito] testificans] mihi ac maio-
 ri] i. idifferet] oib[us] fide] christi] nihil ex] dicens
 quia ea que p[ro]phete locuti sunt futura esse et moy-
 ses] q[ui] p[re]dixit de christo futuro et impleta sunt in
 iesu nazareno] Si passibilis est christus] hic acci-
 pitur si p[ro] q[ui] hoc. n. dixerunt p[ro]phete sic decla-
 rari i] pluribus locis exponendo libros eorum

Capitulū

¶ Unū replicō quod habetur esa. liij. q. to-
tum intelligitur ad litterā de christo sicut
ibidem fuit declaratum. Et ibi dicitur de
ipso tanq̃s ovis ad occisionem ductus ⁊ q̃si
agnus coram se tondente obmutescet ⁊c.
Similiter moyses hoc predixit per sacri-
ficia legis ⁊ potissime agni pascalis signifi-
cans christum pro salute mundi immolādū
ppter qd iohannes baptista de iesu narra-
reno dixit. Ecce agnus dei ecce qui tollit
peccata mundi io. primo. Similiter moyses
scribens prophetias patriarche iacob gen.
xlix. Non auferetur sceptrum de iuda ⁊
dux de femore eius donec veniet qui mit-
tendus est ⁊c. que prophetia dicitur ad lit-
teram de christo ut ibidem fuit declaratus
⁊ sic moyses scripsit ipsuz de tribu iuda se-
cundum carnē nascituruz ⁊ per consequēs
carnem passibilem habiturum. Itēz deur.
xxxij. Deum qui te genuit dereliquisti ⁊
oblitus es domini creatoris tui secundū do-
ctores antiquos hebreos. hec est littera do-
mini qui te nasci fecit debilitatis ⁊ obliui/
feceris deum doloratum tuum [si primus ex
resurrectione mortuorum] si pro quia. quia
prim⁹ resurrexit ad uitam immortālē sicut
manifeste predixit ppheta dauid psal. xvi
Non derelinques animam meam in infer-
no nec dabis sanctum tuum uidere coru-
ptionem ⁊c. sicut expositus est supra. ij. ca.
Lumen annuntiaturus est populo iisrahel
⁊ gentibus [hoc enim fuit predictum esa.
xlix. q. ad litteram intelligitur de christo
sicut ibi fuit expositū paruz est vt sis mihi
seruus ad suscitandas tribus iacob ⁊ fetes
israhel conuertendas dedi te in lucem gen-
tium ut sis salus mea vsq; ad extremū ter-
re] Hec loquente eo [hic consequenter po-
nitur responsio pauli ad festum presides q.
paulo loquenti de resurrectione mortuoruz
dixit] insanis o paulē quia resurrectionem
mortuorum credebat impossibilē tanq̃s gē-
tilis. propter quod dictum pauli vocauit in-
saniam [multe littere te ad insaniam cōuer-
terūt] ihoēs. n. circa mltas scripturas ouer-
tentes vehementer suū studiū habent ali-
quando cerebrum turbatum ⁊ organum fā-
tasie lesū ⁊ per consequens intellectuz im-
peditum qui in actu suo indiget fantasma/
te necessariō [non insano inquit optime fe-
ste] non dixit hoc ex adulatione sz quia ta-
lis erat modus loquendi euz reuerentia lo-

cum imperatorum tenentibus. Sed verita-
tis euangelice ⁊ sobrietatis uerba loquor
quia non excedebat modum debite locutio-
nis [sit enim de hijs rex agrippa] qui erat
instructus in lege ⁊ pphēis. cetera patēt
vsq; ibi [In modico suades me fieri christi-
anum] qd dupliciter potest itelligi vno mo-
do negative [in modico]. i. i nullo sicut fre-
quēter dicitur in cōmuni sermone. Alio mo-
do affirmatiue [in modico suades]. i. aliquā-
tulum inclinas me ad hoc sed non perfecte
⁊ hic sensus magis congruit sequenti lit-
tere ut uidebitur. cetera patent [Et exur-
rexit] [hic consequenter super uerba pauli
habetur collatio cum dicitur] qui euz seces-
sissent [ad partem ut secretius loquerentur]
dicentes quia nihil morte aut vinculis di-
gnuz qd fecit homo iste [Et inter istos sic
dicentes fuit agrippa primus ⁊ principalis
tam propter dignitatem regiam q̃s ppter
eius sapientiam. fuit enim sapiens valde ⁊
eloquens ut refert iosephus pmo libro de
iudaico bello. propter quod protulit conclu-
sionem consilij dicens festo poterat hic
homo dimitti] sicut innocens ⁊ hoc modo
patet ipsum inclinatum fuisse aliquo modo
ad credendū christo aliter nō dixisset pau-
lum inuocentem sed magis morte dignum
tanq̃s p̃fūdo christi predicatorem vnde le-
gitur in historia scholastica q. imminente
destructione iudee ⁊ hierusalem per roma-
nos christiani qui erant in monitu angeli
transierunt in regnuz agrippe qui erat cō-
federatus romanis ut patet per iosephum
de iudaico bello ⁊ ibi fuerunt pacifice rece-
pti. Si non appellasset ad cesarem] ex quo
enim ad superiorem erat appellatio inter-
posita ⁊ recepta ⁊ pauluz insequabatur ut
morte dignum pars aduersa non poterat
eū preses absq; suo piculo dimittere libez

¶ Autē indicatū est [habito cō-
silio] de missione pauli ad cesa-
rem. [hic consequenter describit
lucas hui⁹ cōsiliij executionē. Et
p̃mo describit pauli p̃gressus. Secūdo ad
romā ei⁹ accessus ibi. Post mēses aut tres
ca. xxvij. Prīa diuidit i tres p̃tes qz p̃mo
pōit pauli p mare nauigatio. 2. ei⁹ nauifra-
gatio ibi. Adulto aut tpe. tertio p̃ nauifra-
giū recreatio i p̃ncipio. xxvij. ca. Circa p̃-
mū sciendū q. multa noīa ponūt. hic de q. b.⁹
aliqui dicunt q. sunt nomina iusularuz. alij

ciuitatum maritimarū. utrunq; in plurib⁹
 hz paz de certitudine. tuz quia ex longitu
 dine temporis multa nomina sunt mutata
 uillarum terrarum 7 insularum sicut pari
 sius antiquitus bathesia dicebatur. tuz qz
 nomia sunt equiuoca sicut babylonia ad il
 lam que est in egypto 7 ad illam que fuit
 antiquitus in caldea. dicitur autem. Est au
 tem iudicatum est nauigare. per consilium
 predictum. 7 tradi paulum cum reliquis cu
 stodib⁹. i. i. uinctis uel custodia detentis. cē
 turioni nomine iulio cohoitis auguste. i. co
 hortis autem milituz habebāt propria no
 mina ut quelibet citius congregari posset
 ab alijs distincta unde 7 illa cui perat cor
 nelius uocabatur italica. ut habetur supra
 x. ca. [Ascendentes naum adrumetinam]
 sic dictam a ciuitate adrumes nomine. que
 est in aphezca ut dicit glosa. [sustulimus]. i.
 a terra retraximus ad altitudinem maris
 [perseuerante nobiscum aristarcho] alijs q.
 cum paulo uenerant hierusalem ut habet
 supra. xx. reuertētibz ad loca sua. [Seque
 ti autem die deuenimus sidonē] in qua ci
 uitate paulus ante predicauerat [permisit
 ad amicos tre] ad eos salutandum 7 in fide
 firmandum. 7 curam sui agere. accipiendo
 ab eis necessaria nauigantibus pro se 7 su
 is socijs. [subnauigauimus cyprium] appo
 pinquando insule sed non ibi descenden
 do propterea quia uenti essent contrarij.
 qui non permittebant nauim currere uer
 sus italiam. 7 sic declinabant ad latus. [et
 pelagus Cilicie 7 Pamphile nauigantes]
 hinc 7 inde euagando. uenimus lustraz. [no
 mē est ciuitatis q. est in prouicia liciē. trā
 posuit nos in eam.] ut citius 7 expeditius
 ueniremus romam. 7 cū multis diebus tar
 de nauigaremus. propter defectum uenti.
 [7 uix deuenissemus contra guidum] nomē
 est insule secundum glosam. prohibente nos
 uento. [qui mutatus erat a debili pro eis ta
 men in contrarium 7 fortiozem] [adnauiga
 uimus crethe]. i. prope cretham que est in
 sula. [iuxta salomonā] que est ciuitas mariti
 ma dicte insule opposita. [Et uix iuxta na
 uigantes uenimus in locum quendam qui
 vocabatur boniportus incerta] non tamen
 sic dictus a bonitate ut patet infra ubi di
 citur q. non erat aptus ad hyemanduz si
 cut aliquando aliqua uilla nominatur bo
 na uilla que tamen est multum defectiua.

[Aulto autem tempore] hic consequenter
 describitur naufragatio. Et diuiditur in
 tres partes quia primo ponitur periculi de
 nunciatio. secūdo nauigantium aliquis cō
 solatio ibi. Et tuz multa. tertio naufragij
 perperessio ibi. Cum autem dies. Circa pri
 mum dicitur. [Aulto autem tempore] pacto
 non in portu quia ibi non manserunt ut in
 fra dicitur. [7 cum iam non esset tuta nau
 gatio eo q. ieiuniū iam pterisset] Aliqui
 dicunt q. istud ieiunium fuit christianoruz
 ante natiuitatem domini uel iudeoruz pro
 morte godolie uel pro templi destructione.
 Sed nullam istorū uidetur perū quia cen
 turio 7 milites ut etiam naute saltem pro
 maiori parte erant gentiles hec ieiunia nō
 seruantes. Ideo magis uidetur q. hoc iei
 unium fuit in mari ubi propter tempestatez
 non uacabat nauis comedere nisi parum
 propter nauis regimen 7 alijs propter ti
 morem propter quod naute debiliores erāt
 facti. [Consolabat eos paulus] dāns eis bo
 nū consilium si accipere uoluissent. [uiri ui
 deo] spiritu prophetico qui certior est ex
 perientia nautica. [quoniam cū iniuria rē.]
 i. cum periculo magno rerū 7 corporū no
 stroz. [centurio autem gubernatori 7 nau
 clero magis credebat] ppter nauticam sciē
 tiaz. Est autem nauclerus dominus nauis
 possessiue uel conductiue 7 dicitur a naue
 7 clerō q. est foris. 7 cum aptus portus nō
 esset ad hyemandum. [cū tamen hyems im
 mineret] plurimi statuerunt consilium. i.
 firmiter deliberauerunt. [nauigare inde] cō
 tra pauli consilium. [si quo modo possent de
 uenientes phenicem] que est prope locū un
 de recesserant. Phenicea enim propinqua
 est palestine in qua est cesarea de qua re
 cesserant ut patet ex predictis. [hyemare]
 ibi enī scilicet in phenice erat portus apt⁹
 ad hyemandū. [portū chrete] unde uolebāt
 recedere ut patet ex predictis 7 ex sequen
 tib⁹. [respicientes ad aphezca 7 choz] [sly re
 spiciētē refert] ad phenicē que respicit cre
 thez siue portū crethe ad partē occidentālē
 aphezce. enī 7 choz. sūt uēti occidentales late
 rales tñ aphezce ex pre meridiei choz. aut
 ex pre aglonis. glosa rō alit⁹ ordiauit lraz
 dices q. port⁹ crethe de quo fit hic sermo
 ē i phenice s3 dñ port⁹ crethe eo q. respi
 cit crethā ad occidentē s3 pma expositio me
 lior vñ 7 magis osona p̄ueto mō loquendi

Capitulum

[Aspirante autem austro] qui est ventus meridionalis [estimantes propositum se tenere] scilicet navigare in phenice per ventum lateralem quo frequenter uruntur nau te uolebant enim navigare uersus orientes ut patet ex predictis cum sustulisset de asson locus est unde soluuntur naues mare ingredientes qui in latino dicitur statio [legebat cretham] id est nauigio transibat ab ea recedentes. Legere enim est equiuo cum quia significat furari colligere nauigio transire et literas sonare. unde uersus Fur aurum uirgo flores mare nauita liberos [Clericus equiuoce singula quisque legit] Non post multum autem misit se contra ipsas [scilicet nauem] uentus tiphonicus [i. maris inflatus et tempestuosus] dictus a tiphos quod est inflatus [Euroaquilos] sic nominatur ille uentus et est lateralis aquiloni ex parte tamen orientis. et sic opponitur aphryco non tamen directe omnino ex qua parte navigabant [Cumque arrepta esset nauis] uolentia uenti et non posset conari in uentum [i. contra uentum] data nauis [flantibus ferebatur] i. amoris uelis ibamus secundum flatum uenti [Insulam autem quamdam occurrentes] i. iuxta eam currentes quia non ibi poterant applicare propter uentum [potuimus] uix obtinere scapham [i. ea uti ad munendum nauem]. Scapha est enim nauicula qua naute utuntur ad eundem circa nauem et agendum ea que sunt necessaria pro nauis tuitione. ideo subditur [ad iuuantis utebamur] accingentes nauem ne ligna soluerentur a ui maris et ut tardius incederet nauis. ideo subditur [timentes] autem ne sirtim incideret [ex nimio] uel loci cursu. Est autem sirtis uel sirtes locus periculosus ex arena [submisso] uase [scilicet scapha] sequenti die iactum fecerunt [eorum] que nauis erant minus necessaria. et tertia die suis manibus armamenta [i. utensilia] [nauis] proiecerunt [retinentes] ea tantum que necessaria erant ad nauigandum. cetera patent [Et cum multa] hic consequenter describitur pauli consolatio. et primo ponitur causa cum dicitur [Et cum multa] reuerio fuisset [partim] ex timore [partim] ex nauarum continua occupatione propter quod multum indigebant consolatione [tunc] stans paulus [constanter] et intrepide [dixit] eos arguendo de contemptu sui consilij oportet

bat quidem o uiri audite me non tollere nauem a cretha [sed] ibi hyemare [Lucius] facere [i. per hoc] euitare ista pericula et damna. Consequenter consulatur eos dicens et nunc suadeo uobis [quauis] me non audieritis [bono] esse animo [i. consolatos] quia nauis sola peribit personis [saluis] hoc predictum ut cum uenerit propheticus spiritus eius locutum [sciant] fuisse et de pertinentibus ad salutem sibi credant [Assistit enim] mihi angelus [dei] hac nocte [tales enim] reuelationes magis fiunt de nocte quietatis sensibus quam de die [cuius] sum ego [apostolus] et mister [ne timeas] paula [periculo] maris [et ecce] dona uit tibi deus omnes qui nauigant tecum [quantum] ad salutem corporalem nam omnes euaserunt ut patet in fine capituli. Ut autem dederit eos quantum ad salutem spirituales non habet expresse [sed] probabile est quod uisa implerione sui dicti et miraculis que fecit in insula uiperam sine sui lesione coburendo a infirmos oratione curando crediderunt christo. unde et centurio qui erat principalior prohibuit uinctos interfici uolens seruare paulum unde uidebat ex tunc inclinatus ad credendum. cetera patent usque ibi [Sed] postea quam. xiiij. nocte ab ortu tempestatis [nauigantibus] nobis in adria [i. in mari] adria dicto prope montem garganum ut dicunt aliqui. Alii autem dicunt quod adria est nomen appellatum et significat mare petrosi sic dictum ab adros grece quod est petra latine. Et huic magis consonat littera sequens cum dicitur [Suspiciantur] autem naute apparere sibi aliquam regionem [ex scopulis] apparentibus de longe [qui] et submittentes bolidam instrumentum ex quo temptatur profundum maris per plumbum uel stannum pendens ad cordas [timentes] autem ne in aspera loca inciderent [quia] non inuenerant [profundum] maris equaliter distans in breui spatio [de puppi] i. ultima parte nauis [mittentes] anchoras [iij.] ut facerent nauem stare ne inciderent in aspera loca [optabant] diem fieri [ut] magis uiderent a longe si essent ibi aliqui scopuli [nautis] uero querentibus fugere [in] scapha que magis euitare potest talia loca quam nauis magna [sub] obtentu [i. finis] latione [quasi] inciperent a proa [i. a prima] parte nauis [anchors] extendere [ad] nauem magis arcandum quod percipiens paulus

spiritu diuino dixit centurioni et militibus nisi hi in nauis manserint etc. quia nauis sine nautis et in mare procelloso periclitatur cito tunc absiderunt milites funes scaphae ne per eas possent fugere nautae. cetera patent usque ibi ieiuni permanetis nihil accipientes. id est modicum accipientes quod quasi nihil reputatur. id est physicorum et etiam communis moris loquendi de homine modicum comedente dicitur quod nihil comedit. non enim tanto tempore uixissent sine aliquali comestione ne propter quod rogo uos accipere cibum pro salute uestra ut fortiores sitis in nauis fragio imminente ad euadendum de mari. An me quiores autem facti sunt omnes. uerbo pauli et eius exemplo. Eramus uero uniuerse anime. ceterum xviij. id est homines denominando totus a parte nobiliori. Cum autem hic consequenter describit naufragij periculum cum dicitur terram non agnoscebant scilicet in litore maris sinum uero quendam considerabant. id est receptaculum in quadam insula et cum anchoras sustulissent. id est de mari leuassent committebant se mari quauis uiderent ibi periculum nauigando maius tamen periculum erat ibi manere quod ad finem tendere predictus et leuato artemone id est paruo uelo quod magis deseruit directioni nauis quod celeritati motionis et cum incidisset in locum bithalassum locus est altus in fundo maris habens mare profundius ex utraque parte sic dicitur a bis et thalassam quod est mare in greco impegerunt nauem ad terram illam altiore proinde quidem fixa manebat immobilis quia mare non erat ibi tam profundum quod nauis posset ibi natari puppis uero soluebatur a vi maris ex impetu enim fluctuum a parte posteriori irruentium soluebat copago lignorum. cetera patent usque ibi. Iussitque eos qui possent natari etc. Iusti erant milites. dicit enim Uegetus in libro de re militari quod tyrones romani a principio addiscebant artem natandi frequenter ad necessaria in exercitiis cetera patent.

Cum euadissimus hic consequenter post naufragium ponitur passorum recreatio. et secundo huius beneficii recompensatio ibi Contigit autem. Circa primum dicitur. Et cum euadissimus tunc cognouimus per habitatores insule quia miletense sic habet li

bri connecti barbari uero. id est habitatores insule qui dicuntur barbari eo quod non loquebantur hebraice grece nec latine. alia enim ideomata barbarica dicuntur prestabant non modicam humanitatem nobis. id est copaciedo nauis fragilis accensa autem pira. id est congerie lignorum ardentium que dicitur pira a pir quod est ignis. reficiebant nos qui de mari exieramus a qua totaliter madefacti ut patet ex dictis et cum hoc erat frigiditas teporis. Cum congregasset autem paulus sarmentorum etc. in quo apparet eius charitas qui totus madefactus non statim ecurrit ad ignem sed collegit sarmenta ad ignis augmentationem. uipera id est serpens est uenenatus sic nominatus eo quod uiuant. nam catuli existentes in uentre matris quando crescunt latera eius rodunt. et sic exeunt matrem interficiendo a calore cum processisset fugiens ignis calorem inuasit manus eius ipsum mordendo. cetera patent usque ibi utique homicida est homo ille. sciebant enim quia commune est apud omnes gentes quod hominibus debet mori ultio. id est iusticia diuina non permittit eum uiuere mortem sibi debitam quam euaserat in mari supplens per aliam uiam. Et ille quidem excutens bestiam etc. secundum saulitoris promissionem luc. x. De di uobis uirtutem calcandi super serpentes et scorpiones et nihil uobis noceunt. at illi estimabant eum in tumorem conuertendum etc. secundum morem consuetum taliter percussorum conuertentes se iunus alteri colloquendo dicebant eum esse deum credentes eum immortalem. deos enim dicebant gentiles homines immortalitatem consecutos secundum suam estimationem ut saturnum iouem et sic de alijs in locis autem illis erant preda id est possessiones et domicilia qui nos suscipiens charitativum triduo benigne exhibuit uictualibus reficiendo. Contigit autem hic consequenter describit dictorum beneficiorum recompensatio charitativum tamen quia dona dei non cadunt sub precio sicut dictum est supra. viij. ca. et hoc est quod dicitur. Contigit autem patrem publici principis insule febribus et dysenteria. id est fluxu uentris cum ex coriacione intestinoz vexatum iacere. his enim duabus infirmitatibus simul concurrentibus est homo morti propinquus. ad quem paulus intrauit iussitque eum charitativum saluabit eum. statim ab utraque infirmitate

Capitulū

mitate] qui etiā multis bononibus nos ho-
norauerunt] de beneficijs grati .7 in paulo
cognoscētes dei vītutē opari] Post mēses]
Descripto multiplici processu p viā] Hic cō-
sequēter describitur eius accessus ad ter-
miū scilicet romas. 7 primo describitur
accessus. secūdo cōmorandi modus ibi Cū
autē. Circa primū dicitur] Post mēses autē
tres] Utrūq; autē hoc tempus incipiat a p̄n-
cipio nauigationis de cesarea vel aduent⁹
ad hanc insulam textus non dicit. videtur
tamen magis probabile q̄ cōpūter ab ad-
uentu ad insulam. nam ut patet ex p̄dictis
intendebant hyemare alibi nec vident⁹
hyemasse alibi q̄ in hac insula] cui erat
insigne castorū] sic est i libris correctis duo
enim germani scilicet castor 7 polux q̄ di-
cuntur hic castores in plurali a primoge-
nito sic nominati audientes helenam sorore
suā esse raptam insecuti sunt per mare 7
orta tempestate nunq̄ cōparuerunt propt̄
quod gentiles crediderunt illos immorta-
les esse factos vocantes eos deos maris 7
propter hoc eorū insigne habebat illa na-
uis] Et cū remissimus syracusam] scilicet ci-
uitatem unde fuit beata lucia] inde circun-
legētes. i. insulā nauigantes] deuenim⁹ re-
gium] uilla est in calabria] secundo die remi-
mus puteolos] hic est locus ultra romam
ubi virgilius edificasse dicit balnea suppo-
nens titulos singulis contra quas infirmi-
tates ualēt quas salernitani postea destru-
xerunt] 7 sic venimus romam]. i. prope ro-
mam] Et inde cum audissent fratres] id ē
christiani rome habitantes. Ex quo patet
q̄ paulus non fuit primus qui p̄dicauit ro-
me christū] occurrerūt nobis usq; ad appij
forum] sic nominatū a quodam consule no-
mine claudio appio a quo est uia appia nū-
cupata] 7 tribustabernis] est nomen unum
cōpositum ex duobus integris] 7 est inde-
clinabile propter quod est hic accusatiui ca-
sus. est autem proprium nomen cuiusdā no-
tabilis domus tres fontes consimiles ha-
bentis in qua uendebātur uenalia pro trā-
seuntibus 7 ubi hospitabant] quos cū ui-
disset gr̄as agens deo] de inuentione chri-
stianorum] accepit fiduciā] 7 proficiendi ibi i
predicatione euangelij] Cum autē] Hic cō-
sequenter describitur manendi modus. 7 pri-
mo quantum ad pauli conditionem cum di-
citur] Permissum est paulo permanere sibi

met]. i. ubi uoluisset] cū milite custodiente
se] ita q̄ non habebat carcerem clausū] p̄
tertiū] Hic secundo ponit⁹ modus manen-
di quantum ad accusationem pauli. Circa
quam primo ponit⁹ narratio cause sue ap-
pellationis. secundo ponit⁹ ab eo uerbū edi-
ficationis ibi Cū constituissem. Circa pri-
mū dicit⁹] Conuocauit primos iudeorū]
in quibus alij uirtualiter consistunt] nihil
aduersus plebem faciens aut mozem pater-
num] nam in templo inuentus sum oblatō-
nem faciens secundum modum iudeorū] in-
ctus ab hierosolymis] 7. iut p̄ supra. xxi.
[qui] scilicet romani] cū interrogationes de
me habuissent uoluerunt me dimittere] ut
innocentē ut patet supra. xv. 7. xxi. cō-
tradictoribus autem iudeis] quia uolebant
me occidere insidijs ut patet supra. xxiij.
7. xv. [Coactus sum appellare cesarē] q̄
uidebam iudicem inclinatum ad faciendum
omnium iudeorū petitionem iniustam] non
quasi gentē meam] scilicet iudaicam] habēs
aliquem accusare] erga cesarem] propt̄ hāc
igit⁹ causam rogauit uos uidere] ad osten-
dendū uobis innocentiam meam] propter sp̄m
enim israel] de christo promisso in lege 7 p̄-
phetis que in iesu nazareno impleta est 7
de resurrectione mortuorum que in eius
aduentu secundo implebit⁹] [catena hac cir-
cundatus sum] Ieo q̄ ista predicaui 7 predi-
co. cetera patent usq; ibi] Rogamus autē
a te audire que scitis] de iesu nazareno] nā
de secta hac] scilicet christianorum] [notum
est nobis quia ubiq; ei contradicit⁹] a p̄n-
cipibus iudeorū ut patet ex supradictis in
multis 7 diuersis locis] Cum cōstituissem]
Hic consequenter paulus ad eorum petitio-
nem proponit uerbum euangelice predica-
tionis pro ut subdit⁹] [quibus exponēbat]
scripturas ueteris testamenti] testificās re-
gnū dei]. i. ianuā beatitudinis apertam p
passionem christi] suadensq; eis de iesu] na-
zareno q̄ ē uere christus] ex lege moysi 7
prophetis]. i. ex eorum scripturis] [a mane
usq; ad uesperam] in quo apparet eius so-
licitudo circa predicationem] Et quidā cre-
debant] a deo interius tracti. io. vi. Nemo
potest uenire ad me nisi pater q̄ misit me
traxerit eū] quidā non credebant] a deo p
p̄ sua demerita reprobati] discedebāt] scilicet
non credentes] dicente paulo unum uer-
bum] obstinatis] quia bene spiritus sanctus

locutus est per esaiam [vi. ca.] uade ad populum istum etc. que auctoritas allegata secundum translationem. lxx. refert ad tempus christi secundum sensum litteralem ut ibidem plenius dictum fuit prenunciando iudeorum obstinationem pro parte maiori in primo aduentu christi aure scilicet corporali audietis et non intelligetis quia iudei audierunt predicationem christi et eius apostolorum et pro maiori parte veritatem ab eis dictam non receperunt credendo et videbitis et non percipietis quia uiderunt miracula christi corporalibus oculis et non cognouerunt uirtutem sue diuinitatis. Intransitum enim est cor populi huius metaphorice est locutio quod sicut crassitudo circa cor congregata suffocauit uitam corporalem ita malicia iudeorum exaggerata in mente eorum extinxit in eis uitam spirituales et auribus grauerunt audierunt dicentes. io. vi. Durus est hic sermo quis potest eum audire? et oculos suos scilicet mentales cooperuerunt. id est a ueritate declinauerunt ne forte uideant etc. et hoc dicitur propter libertatem arbitrii per quam poterant a ueritate auerti et ad eam conuertere ad quam si conuersi fuissent gratiam salutem diuinitus habuissent notum ergo sit uobis iudeis quoniam gentibus missum est hoc salutare dei iudeis repellentibus ipsam nam apostoli ex ordinatione dei predicauerunt gentibus euangelium christi iudeis repellentibus sicut dixerunt barnabas et saulus etc. xiiij. Uobis oportebat primum loqui uerbum dei sed quoniam repellitis illud in indignos uos iudicatis eterne uite, ecce conuertimur ad gentes. sic enim precepit nobis dominus et ipsi audient sicut patet impletum per orbem terrarum. Et cum hoc dixissent exierunt ab eo iudei indignati quod gentiles eis preponebat multum inter se habentes questionem nam aliqui credebant paulo aliqui discredabant. Mansit autem paulus illic secundo ponit predicatio pauli in differentem omnibus iudeis et gentilibus cum dicit. Mansit autem biennio scilicet romae in suo conductu. i. in hospicio ab eo locatus et suscipiebat omnes indifferenter qui ingrediebant ad eum ad audiendum dei uerbum predicans regnum dei. i. beatitudinem eternam et docens que sunt de domino iesu christo ea que sunt necessaria ad salutem cum omni fiducia ioe adiutorio saluatoris sine prohibitione

impetatoris. Ex hoc autem quod hic dicitur. Mansit autem biennio toto etc. Et quod dicebat de iesu sine prohibitione innuit uerum simile quod iuit ad predicandum in partibus occidentis et maxime in hispania sicut scripsit romanis. xv. per uos proficiscar in hispaniam. paulus enim anno secundo neronis fuit adductus romam et biennio mansit ibi ut dicitur hic. Nero uero imperauit. xiiij. annis in quorum ultimo interfecit petrum et paulum. Et sic uidetur quod tempore intermedio paulus uenerit ad predicandum in partibus occidentis et maxime in hispania. et postea rediit romam ut circa finem imperii neronis ipse cum beato petro per martirij palmam transiret ad gloriam ad quam nos perducatur qui cum patre et spiritu sancto uiuit et regnat in secula seculorum amen.

Postilla fratris Nicolai de Lira super actum apostolorum finit. Incipiunt additiones super eosdem.

In capitulo primo ubi dicitur in postilla. Sed saluo meliori iudicio mihi uidetur melius distinguendus quia christus potest dupliciter considerari.

Ad ditio.

Ubi doctores dicunt quod omnia argumenta christi simul sumpta sunt efficacia ad manifestandum ueritatem dominice resurrectionis intelligendum est cum testimonio sacrarum scripturarum et angelorum reuelatione prout in tertia parte. q. lv. articulo. vi. Non enim alia signa per eum ostensa sunt huiusmodi testimoniis uidentur suffecisse ad certitudinem fidei inducendam. Et hoc patet. Nam licet corpus palpabile christus prebuit ad sensum et in humana effigie ab alijs distinguibili et cum similibus omnino cicatricibus manuum et pedum quod tamen similia corpora uirtute angelica formari possunt. ideo talia in corpore christi ostensa non sufficiunt ad certitudinem fidei inducendam absque testimonijs predictis. Similiter ea que fuerunt ex parte anime iterato corpori unite italem certitudinem non inducunt sicut apparens manducatio et collocutio et declaratio scripturarum et huiusmodi. similia enim predictorum angeli hominibus apparentes fecerunt ut patet gen. ca. et exo. ca. et in alijs

Capitulū

Locis unde nec predicta omnia que sensibili-
liter apparebant videntur suffecisse nisi pro-
pter scripture testimoniū et angelorum dicta
recte intellecta et applicata ad ea que sen-
sui apparebant. et ideo de christo cum disci-
pulis presentialiter existēte et eis colloque-
te. legitur luc. ultimo. Apperuit eis sensum
ut intelligerent scripturas et ibidem. O stul-
ti et tardi corde ad credendum in omnibus que
locuti sunt prophete etc. non enim dixit. O stul-
ti et tardi corde ad credendum ea que palpant
seu sentiunt et huiusmodi. sed ad credendum
in omnibus que locuti sunt prophete. Ex
quo patet quod sufficientia argumentorum resur-
rectionis dominice precipue consistebat in
auctoritate scripturarum bene intellectarum
et ad ea que sensui apparebant applicatarum.
Constat autem quod veritas non percipitur per
se nisi ex auctoritate sacrarum scripturarum
taliter non causant certitudines evidētie sed
fidei tantum. et sic patet quod loquendo de christo
etiam inquantum homo argumenta predicta
non fecerunt certitudinem evidētie de re
surrectione humane nature quia sicut dictum
est talia non erant evidētia etiam sensibus
bene dispositis nisi mediante sacrarum scri-
pturarum auctoritate modo predicto cuius au-
ctoritatis certitudo non transcendit certitu-
dinem fidei que tamen certitudo sufficit in
proposito et est magis meritoria quam certitu-
do evidētie.

In ca. iij. ubi dicitur in postilla. Si enim pe-
trus sic ei respondisset spem recipiendi ali-
quid ab eis sibi non dedisset etc.

Additio.

Icet petrus in sua responsione
non dedisset specie claudendo illo
recipiendi aliquid ab eo potuit
verba plane sonant. non tamen ex hoc se-
quitur quod claudus ille non sperasset se ali-
quid ab eis recepturum. chananea enim licet
audisset a domino Non est bonum sumere
re panem filiorum et mittere canibus. quibus
verbis christus nullam ei dabat spem impe-
trandi petitionem suam. nihilominus illa
tanquam sperans aliquid recipere persistebat
in sua petitione ut patet math. xv. ca. vii.
de similiter posset in proposito dici. id est glosa
interlinearis in suo vigore stare videtur.
In ca. quinto ubi dicitur in postilla. Dicunt
autem saducei a cedeus quod est iusticia in hebreo

Additio.

Sicut arriani dicunt ab arzio quod
fuit primus inventor heresis
arriane sic saducei dicunt a
quodam qui nominabatur cadoch : qui
fuit primus inventor heresis saduceorum ut ha-
betur in glosa super librum talmudicum qui dicitur
aboth. unde non dicuntur a iusticia quia nec
reputabantur inter alios iustiores sed econ-
tra. nam pharisei eorum emuli iustiores reputa-
bantur ut patet luce. xvij. ca. ubi dicitur de
phariseis quod confidebant in se tanquam iusti et
spernebant ceteros.

In capitulo octavo ubi dicitur in postilla. Et
servient mihi in loco isto.

Additio.

Uod dicitur exo. iij. Et servient
mihi in loco isto. fuit impletum
tempore moysi sub quo popu-
lus israel post exitum de egipto accessit
ad montem sinai ubi leges a deo recepit ut
habetur exo. xix. et xx.

In eodem ca. ubi dicitur in postilla. Sed hic
ronimus dicit de sancta paula quod ipsa per-
transiit usque in sicchem et vidit ibi sepulchrum
xii. patriarcharum.

Additio.

Et hoc quod iosephus longo tem-
pore fuit ante hieronymum etc.
non sequitur quod non sit magis cre-
dendum hieronymo quam iosepho. tunc quod sancti
qui sunt in nouo testamento diligenter et de
votius ista perscrutantur quam antiqui historio-
graphi. tunc quia possibile fuit quod ossa patri-
archarum postquam fuissent translata ab egi-
pto in ebron sicut dixit iosephus consequen-
ter post lapsum temporis inde fuissent transla-
ta in sicchem. et sic dicto hieronymi non re-
pugnant dicta iosephi.

In eodem ca. viij. ubi dicitur in postilla. Cum
autem appropinquaret tempus promissionis
nam quam promissit deus abrahe.

Additio.

On legitur gen. xv. ca. deum promi-
sisse abrahe quod seminem ei servirerit
ei in terra iudee. sed quod seminem ei hereditaret ter-
ram chananeorum etc. ut patet ibidem in littera.
In eodem ca. ubi dicitur in postilla. Cum esset

Stephanus plenus spiritu sancto intendens
in celum uidit gloriam dei.

Additio.

Uisio stephani non uidet fuisse
corporalis ex modo loquendi quod
patet discurrendo periculosas lit-
toze hic positas. Nam ex hoc quod dicitur. Cum
esset stephanus plenus spiritu sancto non ha-
beret quod uisio illa quam tunc uidit esset corpo-
ralis. ex plenitudine enim spiritus sancti quam
doque hominibus reuelantur aliqua supernatura-
lia etiam sine aliqua uisione imaginaria uel
corporali ut dicitur de dauid. ij. reg. xxiij. ca. si-
cut lux aurore oriente sole mane absque nu-
bibus rutilat. Item nec ex hoc quod dicitur. In-
tendens in celum hoc habet. nam hoc potest plane
intelligi de rectitudine intentionis stephani
qui solum in deum qui in celis habitat sedebat
sicut primo machabe. primo ca. dicitur. Sed nunc
clamemus in celum ad designandum quod affectio omnia
tuum seu clamatum solum dirigebat in deum ha-
bitantem in celis. Nec est ex hoc quod sequitur. U-
idit gloriam dei. habet quod uisio illa fuisse cor-
poralis sicut nec uisio ezechielis in qua le-
gitur. Aperti sunt celi et uidi uisiones dei eze-
chielis primo ca. que quidem uisio apud omnes
communiter dicitur fuisse imaginaria cum men-
tali tamen perceptione put est in prophetis
unde probabilis uidetur dicendum hic quod ui-
sio stephani fuit imaginaria cuius significatio
tamen mentaliter perfecte cognouit. Sed attenden-
dum quod altitudo gradus uisionis stephani re-
specu uisionum aliarum prophetarum ex multis
potest considerari. primo ex ui luminis me-
tez illustrantis. nam sicut maior uis prophe-
tie luminis est quam animam occupata circa sen-
sibilia inuigilando abstrahit ad supernatu-
ralia quam illa que animam abstracta a sensi-
bilibus in dormiendo inuenit ut in secunda
secunde. q. clxx. articulo. iij. sic maior uis
supernaturalis luminis est quam animam maxime
afflictam in tormentis nihilominus ad superna-
turalia abstrahit quam illa que animam tantum
circa sensibilia occupata sed non afflictam in-
uenit sicut in uigilijs. Item quanto signa in
reuelationibus prophetis uisa magis sunt
expresiuua ueritatis tanto altiora sunt in gra-
da prophetico sicut signa hieremie ostensa
incedio ciuitatis. hier. primo. altioris gradus
fuerunt quam signa pharonis de spicis gen-
tium. xli. ut in predicta questione. unde quia uisio ste-

phani maxime fuit expresiuua dignitatis chris-
ti ad dextram patris stantis ideo altior con-
sideratur et eius mens magis uidetur appropin-
quare ad causam reuelantem. Item eius altitu-
do consideratur ex conditione christi uisi ad
dextram dei stantis quod est magis quam deum ui-
dere sedentem super solum et cum seraphim astan-
tibus ut esa. vi. sicut maior est dignitas christi
ad dextram dei sedentis quam angelorum ut apo-
stolus probat ad hebraeos primo.
In ca. ix. ubi dicitur in postilla. Ego enim
ostendam illi per effectum quanta oporteat et.

Additio.

De quod dicitur. Ego enim ostendam
illi quanta oporteat eum pro no-
mine meo pati uidetur impletum quando rap-
tus fuit in paradiso ut habetur. ij. corin. xij. In
hac enim uisione intelligitur premia beatorum ui-
disse que excedunt totam humanam facultatem
nam quod oculus non uidit nec auris audiuit
et. prima corin. ij. et sic ostensum fuit sibi quod
non sunt condigne passionibus huius seculi ad
futuram gloriam et. ad ro. viij. Ex quo osten-
dit manifeste quanta oporteat pati pro amo-
re christi.
In ca. x. ubi dicitur in postilla in ueritate con-
peri. i. experimento probauit.

Additio.

De quod dicitur hier. In ueritate
conperi. i. non uidetur referendum
ad experimentum sensibile seu corporale quia
scire quod deus non est acceptor personarum non
cadit sub sensu. Referendum est igitur ad ue-
ritatem rationis secundum quam conperit quod deus
quod summe bonus et summe iustus est non de-
bet esse personarum acceptor. Si autem dicatur quod
ex hoc quod gentiles in primitiua ecclesia ba-
ptizabantur prophetabant et habebant dona li-
guarum sicut et iudi per hoc experimento pro-
bat quod deus non discreuit inter iudeos et
gentiles quantum ad salutem eternam. Dicendum
quod prophetare et linguarum loqui sunt gratie gra-
tis date tantum et non grates facientes et ideo
per talia non probatur propositum.
In ca. xv. ubi dicitur in postilla et suffoca-
tis in sanguine et. hunc enim cibum conuersi
de iudaismo abhorrebant.

Additio.

Capitulū

Arnes animalū suffocatoꝝ he
bei credūt esse illicitas ad esuz
7 hoc habent p traditiones tal
mudicas 7 ideo p decollationes
eas interficiunt. In quo etiā sarraceni eos
sequunt unde nō abstinēt a talib⁹ carnib⁹
qꝫ eas abhorrent sꝫ qꝫ eas estimāt illicitas
In ca. xvi. ubi dicit in postilla nec ista cir
cūcisio fuit ficta ut dicit hieronymus.

Additio.

Imulatio quā hic ponit hieꝝ
nymus nō sic itelligēda ē qua
si illos actus secūdu reueritatem non fecit
set sꝫ quia nō faciebat tanqꝫ legis cerimo
nias obseruans sed solū quadā pia similitu
dine ne scandalizaret iudeos 7 eoꝝ cōuerſi
onē impediret sicut figs pelliculā uirilis mē
bri abscideret ppter sanitatē non causa le
galis circuncisionis obseruāde ut in prima
secunde. q. cūj. ar. iij.
In eodē ca. ubi dicit in postilla dicit hic glo
sa qꝫ timore spiritus sancti cogente spiritus
mendax uera loquebat.

Additio.

Aulus nō intelligit hic uoluisse
de hoc qꝫ spiritus sancti cogēte
factum erat sed de hoc qꝫ puella a diabolo
possidebat ut in glosa interlineari 7 ideo
hec glosa non uidetur reprobanda.
In ca. xviij. ubi dicit in postil. qꝫ hec ecclꝫ
psis durauit tribus horis.

Additio.

Eclipsis solaris bñ durat quan
doqꝫ tribus horis crescendo 7
minuendo in obscuritate licet in mora ob
scuritatis nalde modico tēpore duret.
In eodez ca. ubi dicit in postilla In ipso enī
uiuimus mouemur 7 sumus.

Additio.

In hoc qꝫ dicit apostol⁹ i quo
uiuimus mouemur 7 sum⁹ pos/
sunt intelligi tria in que philosophi pnci/
paliter intēdebant scilicet ens in quod pnci/
paliter aspiciunt methaphysici qꝫ tractāt
de ente ut ens. et de hoc dicit apostol⁹ su
mus. Secūdu pncipale ē motus de quo tra
ctant phisici considerātes corpus inquātū
mobile ut in libris phisicoꝝ. Tertiū ē uita

de qua tractāt in libris de anima 7 de ani
malibus 7 plantis. Et de hoc dicit in ipso
enī uiuim⁹ quasi diceret apostol⁹ philoso/
phis atheniensib⁹. Quāuis nō longe sit ab
unoquoqꝫ uestrū. i. nō est nec debet eē lō
ge ab unoquoqꝫ uestrū qꝫ dicit in ipso enī
uiuim⁹ mouemur 7 sum⁹. i. qꝫ ab ipso ha
bemus uitā 7 motū 7 eē circa quoz trium
cognitionem communiter laboratis.

In ca. xx. ubi dicitur in postilla uerbū enī
in scriptura frequenter accipitur pro facto

Additio.

Erbū gratie in hoc loco secun
dū glosam intelligit uerbū qꝫ
prestat gratiam audientibus.

In eodem ca. ubi dicitur in postilla beati⁹
est magis dare qꝫ accipere.

Additio.

Ec conclusio apostoli scilicet qꝫ
[beatius ē magis] dare qꝫ acci
pere iudei⁹ habere non modica in rationis
dictamine fundamēta. potest enim pmo in
participatione diuine beatitudinis fundari
sic. Nā diuina beatitudo cōplectit omnes
beatitudines sicut 7 diuina perfectio cōple
ctit omnem perfectionem ut in prima pte
q. xxvi. Constat autē qꝫ deo maxime com
petit dare creaturis tam in esse nature qꝫ
in esse gratie 7 glorie prout cōmuniter scri
ptura testat. Non autē conuenit sibi acci
pere quia bonorum nostrorū non eget ut i
psal. ergo beatius est dare secūdu qꝫ deo
assimulamur qꝫ accipere per quod a parti
cipatione diuine similitudinis deficiam⁹. Itē
quia dans acquirit in datione bonū hone/
stum sed recipiēs nō acquirit in receptōne
nisi bonū utile. bonum aut honestū melius
est qꝫ utile secūdu philosophū. Item ad dā
tem pertinet agere. ad recipientē autē p
tinet pati 7 sic habet intentū. Item excel
lentius est agere qꝫ pati 7 per consequens
uirtuosius. quia uirtus circa difficile consti
tuit que quidē tres ultime rationes possūt
haberi a philosopho in. ix. ethicoꝝ. ubi tra
ctat de amore beneficiatoris ad beneficiatū
7 econtra. His tamen dimissis quia aposto
lus fundat se in auctoritate diuina dicens
[Quoniam ipse dixit] scilicet christus. Be
atius est magis dare qꝫ accipere. Attendendum est
qꝫ licet ista uerba cōtineant sic sub eadez

forma in euangelio continent tamen utriusque. loquendo enim de datione prout pertinet ad elemosinam uel ad beneficentiam de quibus uel saltem de altero eorum apostolus agit ad presens. ut in littera patet. Constat quod christus in multis locis euangelij dationem commendauit. precipiens seu consulens actus ad hoc pertinentes. De elemosyna enim patet cum dicitur ca. Date elemosynas et omnia multa sunt uobis. abscondite elemosinam in sinu pauperis etc. et sic in multis alijs locis. De datione uero que pertinet ad beneficentiam math. v. dicitur Benefacite his qui oderunt uos ut sitis filij patris uestri qui solum suum facit oriri super bonos et malos etc. non tamen legitur commendasse precepisse seu consuluisse receptorem nec medicationem. Similiter in hoc quod dicitur Uade et uide omnia que habes et da pauperibus et ueni sequere me. manifeste ostendit quod perfectio consistit in dando omnia pauperibus et sequendo christum. Et ideo sequela christi sit perfectior. tamen datio illa seu erogatio a christo precepta seu consilia est dispositio ad illam perfectionem non tamen acceptio ei opposita. unde acceptio elemosynarum seu beneficiorum non precipitur nec consilium seu commendatur unde nec habet rationem beatitudinis seu uirtutis. necessitas tamen ad eam quandoque compellit que necessitas rationem meriti ab ea excludit iuxta illud apostoli prima corinth. ix. ca. Si euangelizauero non est mihi gloria. necessitas tamen mihi incumbit. Auctoritas autem que allegatur in postilla de ecclesiasticis dogmatibus non obstat nam ibi commendatur egestas non propter seipsam sed propter solutionem a solitudine. Si enim aliquis habundans diuitijs tante perfectionis esset ut ex earum solitudine non impediret a dei dilectione mihi hominibus esset perfectior quantum ad statum uie pertinet. De abraham enim qui magna habundabat diuitijs legitur gen. ca. xviij. Ambula coram me et esto perfectus. Similiter patet de dauid et de multis alijs. Idem dicendum de auctoritate hieronymi quia in responsione diuina quam allegat. tota perfectio principaliter dependet a sequela christi cum dicit. Ueni et sequere me. Ex quibus omnibus potest concludi quod simpliciter loquendo. Beatius est dare quam accipere prout sonant uerba apostoli nihil eis addendo. licet quandoque secundum quid egere sit perfectius sicut egere propter sequelam christi.

In ca. xxvi. ubi dicitur in postilla ut constitui tuam te ministrum et testem eorum que iudicasti et audisti.

Additio.

Facet in rebus humanis efficax testimonium principaliter est per uisum non per auditum tamen in his que pertinent ad fidem testimonium efficax est per auditum. Fides enim ex auditu. ut ad ro. x. ca. perferunt cum illa que habent ex auditu scilicet auctoritate sacre scripture proprie applicantur ad ea que uidentur. tunc enim testimonium redditur magis efficax sicut cum illa que creduntur de christo in lege psalmis et prophetis implebantur in eo tunc auditus et uisus simul uerum testimonium tribuebant de christo. unde luc. xxiiij. Oportet impleri ea que scripta sunt in lege psalmis et prophetis de me de qua concordia scilicet uisus et auditus psalmista dicit. Sicut audiuius ita uidimus etc. et de tali usu et auditu reddebant apostolus testimonium.

In ca. xxvij. ubi dicitur in postilla. Et cum iam non esset tuta nauigatio.

Additio.

De quod dicitur Cum iam non esset tuta nauigatio eo quod ieiunium iam precesserit non uidetur referendum ad debilitatem nauis propter paucitatem comestionis preterite. tunc quod propter hoc non proprie diceretur non esse tuta nauigatio sed quod naute erant debiles. nauigatio enim tuta fuisse cum fortioribus nauis. tum quod naute propter tempestatem et timorem non desinunt sustentationem cibi sumere intantum quod dicantur ieiunare. Unde melius uidetur dicendum quod ratiohuius quod dicitur Cum iam non esset tuta nauigatio est propter temporis differentiam quod iam tempus autumnale incipiebat in quo non sunt tute nauigationes preteritum longinque. quod autem iam incipiebat autumnale tempus declarat cum subdit Leo quod ieiunium iam preterisset. Ad quod sciendum quod ieiunium principalissimum et celeberrimum iudeorum est festus expiationis quod est decima die mensis septimi. ut habetur leui. ca. q. quod mensis occurrit communiter cum mense septembris et sic eius decima dies communiter est prope equinoctium autumnale a parte ante uel post. et sic incipiebat tempus ineptum ad nauigandum. Nec obstat quod obijcit postillator dicens

Capitulū

g. cetero milites et naute talia ieiunia non seruabant quia hec ratio non pendet ex obseruantia ieiunij sed ex mutatione temporum ab estate in autumnum.

Adiciones sup actus apostolorum finiunt. Incipit postilla sup epistolas canonicas factorum Jacobi Petri Johannis euangeliste et Jude Quattuor sunt minima terre et ipsa sunt sapientiora sapientibus. puer. xxx. Septem epistole que canonicę. i. regulares nuncupantur edite sunt a quattuor apostolis iacobo petro iohanne et iuda. Et in uno libro collocantur. id debent his auctoribus sed ministeria habere tantum. nam auctor principalis est spiritus sanctus. id potest conuenienter dici uerbum propositum Quattuor sunt minima terre etc. In quo circa istos apostolos tria notantur. Numerationis typus ibi Quattuor sunt. Humiliationis actus ibi Minima terre. Contemplationis excessus ibi Et ipsa sunt sapientiora sapientibus. Circa primum sciendum quod quaternarius est primus numerus quadratus quia consurgit ex ductu primi numeri scilicet binarii in seipsum. his enim duo quattuor sunt. quadratura uero perfectio ne virtutis figurat ut philosophus primo ethicorum uirtuosum uocat quadratum dicens quod utique uere bonum et quadratum sine uituperio. Nam si cut corpus quadratum in quolibet latere optime sedet ita uirtuosus in quolibet casu et fortuna bene se habet. Isti uero quattuor apostoli fuerunt uirtute perfecti propter quod in multis quaternariis sunt figurati. Isti enim sunt quattuor flumines paradisi aqua sapientie militante ecclesia irrigantes. gen. ij. Quattuor aurei circuli in archa testamenti que est christus in eius lateribus existentes exo. xxv. Quattuor uenti celi mortuos uiuificantes ezech. xxxvij. Quattuor uiri in fornace tribulationis illesi permanentes. danielis. iij. ubi dicitur quod species unius quasi species filij dei quia beatus iacobus dei filio iesu christo in forma et figura corporis fuisse dicitur similimus Ibi sunt quattuor fabi cornua peccatorum deicientes. zach. primo. Et alij plures quaternarij possent ad propositum induci de sacra scriptura sed isti sufficiant. Circa secundum sciendum quod humilitas est decus et custos omnium uirtutum. Gregorius Qui ceteras uirtutes sine humilitate congregat quasi

puluerem in uentum portat. Isti uero quattuor apostoli sicut ex eorum actibus et doctrina pater fuerunt humilissimi. quod notatur cum dicitur Minima terre unde quilibet eorum potuit dicere illud prima corinth. xv. Ego sum minimus apostolorum. fuerunt enim apostoli de natura principiorum que sunt minima quantitate et maxima uirtute sic isti apostoli per ueram humilitatem minimi fuerunt in sua reputatione et maximi per suam predicationem in fidelium multiplicatione secundum illud eliae. xl. Minimus erit in mille et paruulus in gentem fortissimus. Circa tertium considerandum quod sicut dicitur puer. xi. ubi humilitas ibi sapientia. propter quod circa istos apostolos post actus humiliationis notatur excessus contemplationis cum dicitur Et ipsa sunt sapientiora sapientibus. sapientes autem huius mundi reputati sunt philosophi qui tamen ad ueram sapientiam que christus est non attigerunt secundum quod dicit hieronymus in epistola ad paulinum de omnibus sacre scripture libris. hoc docet plato nesciuit. hoc demosthenes eloquens ignorauit. Isti autem apostoli hanc sapientiam attigerunt. et sic sapientiores sapientibus fuerunt de quo potest exponi quod dicitur prima corinth. primo. Quod stultum est dei. id est quod dicitur de deo secundum errorem gentiliu sapientius est hominibus. id est continet maiorem sapientiam quam ab hominibus possit capi ad plenum. Dei autem fuerunt et sunt isti apostoli tanquam membra principalia corporis eius mystici. Et hec stulti ac stolidi fuerunt sapientissimi. Sapientia enim philosophorum fuit deorsum descendens ex cognitione istorum sensibilium et corruptibilium et duces in amorem terrestrium propter quod dicitur terrena animalis et diabolica. iacobi. iij. Sapientia uero apostolorum fuit desursum descendens a patre luminum eorum mentibus impressa per spiritum sanctum propter quod fuit pudica pacifica modesta suauiter bonis consentiens plena misericordia et bonis fructibus quibus perfecte fruuntur electi in aula celestis glorie ad quam nos perducatur quod sine fine uiuit et regnat.

Prologus in canonicas epistolas incipit.

On ita est ordo etc. In isto prologo tria tangit hieronymus que reddunt auditores

dociles beniuolos ⁊ attentos. Primotangit ordinē ⁊ numez canonicaz epistolarū. Per quod auctor docilis reddit. Dicit ergo Tullius q. dociles auditores habere poterimus si sumā causē breuiter exponam. secūdo tangit utilitas ⁊ difficultas operis p. quod auditores attētio excitat. dicit enī Tullius attentos habebimus si pollicemur nos de rebus magnis nouis inuicatis uerba facturos. Tertiū conuertens sermonē ad eustochiū tangit incommoda que eū circūstant propter interptationē sacre scripture. Per quod beniuolentia captura dicit Tullius. Benuolos auditores facere possumus si nostra incommoda referim. i. opiaz solitudinē calamitas ⁊c. Secūda ps incipit ibi. Que si ut ab eis digeste sunt ⁊c. Tertia ibi Sed tu uirgo chasti ⁊c. In prima pte duo tangunt. Primum est q. latini nō ita ordinant istas epistolas sicut greci. Secūdū est quod eaz rectus ordo habetur secūdū traditionē hieronymi quod notatur ibi Sed sicut euangelistas. dicit ergo non ita est ordo septe epistolaz. i. glo. Septem sunt propter septe dona spiritus sancti uel propter fidē sancte trinitatis. quā continent que per quattuor mundi partes diffusa est. Ordo ⁊ numerus ⁊ actores istarū epistolarum habent per istū uersiculū. Una iacob. pe. due tres sūt iohan. vnica iude. que. canonicē nuncupant. i. regulares ad distantiaz earum quas fecerunt pseudo sub nominibus apostolorū uel catholice. i. uniuersales a fide uniuersalis ecclesie q. nō uni populo non uni ciuitati scripture sunt. s. uniuersali ecclesie. Catholicon grece uniuersale latine. Non est inq. ita ordo apud grecos qui integre sapiunt quantum ad cognitionem credendorum. Et fidē rectaz seculant. quantum ad opa fidei. q. d. habent cognitionis pfectionē in credēdis. habent fidei directionē in agendis unū enī istoruz non sufficit sine reliquo. Unde iacobi. ij. si des sine operibus mortua est. Et cōsequēter dicit ibi de abrahā fides cooperabat operibus illius ⁊ ex operibus fides cōsummata ē. Sicut in latinis codicib. inuenit. scilicet qui scripti sunt ante translationez hieronymi. ut scilicet. Quia petr. ē p. in numero apostolorū. Cui principalitē date sunt clauē ligandi atq. soluendi. Math.

xvi. Tibi dabo clauē regni celoz ⁊c. vñ ecclesia cantat de eo tu es pastor ouiu. p. n. ceps apostolorū. Prime sint ei. epistole. ⁊c. hic querit quare a hieronymo aliter ordinant. Respondeo possunt ordinari secundum ordinē ⁊ dignitatē scribentiū. Et sic prime sunt epistole petri uel secundum ordinem tēporū quibus scripserunt. Et sic prima est epistola iacobi qui primus scripsit inter apostolos. Iacobus enim triginta annis rexit ecclesiam hierosolymitanaz post passionem domini scilicet usq. ad sextū annū neronis ⁊ tūc fuit martirisatus. Petr. uero. xxxviij. i. ultimo anno neronis. Et certū est q. in ultimo tēpore uite sue scripsit. Unde dicit. ij. petri. i. certus est q. uelox est depositio tabernaculi mei. Ex quo patet q. scripsit post iacobum iohānes uero multū post euangeliz ⁊ epistolas suas scripsit scilicet post mortēz domiciani quia reuersus de exilio inuenit ecclesiam p. hereticos perturbatam. ⁊ tūc scripsit euangelium ⁊ epistolas contra ipsos. Sed sicut euangelistas. hic ostendit q. secūdū translationem hieronymi recte ordinantur. littera plana est. hic queritur quid est quod dicit hic. Euangelistas coneximus. Respondeo. Contextit quod pertinebat ad euangelij ueritates quod per pseudo fuerat deprauatum ⁊ quod per translationem imperitiam fuerat inmutatū. Ita has epistolas proprio ordini reddimus. scilicet secūdū q. ordinate sunt apud grecos ⁊ non secūdū latinos antiquoz codices que rectū ordinē nō habebant. Deo nos iuuante. sine quo nihil possumus facere bene nec etiā cogitare bonum. ij. cor. iij. fiducia talē habemus p. xpm ad deū non q. sufficētes sim. cogitare aliqd a nobis. q. ex nobis s. sufficētia nra ex deo ē. Que si sic ut ab eis ⁊c. In hac pte tria tngunt. Primū ē utilitas trāslatiois debite. 2. error trāslatiois antiq. ibi. In qua etiā ab ifidelib. ⁊c. Tertiū ē periculuz icidēs uel iminēs ex huiusmōi errore ibi. i. quo maxie ⁊c. Lra ē plana. Digeste. i. ordinate eo. s. ordine quo sūt scripture. Nota q. digero ris. dicit ordinare ul. explicare ul. ordinē describere ul. in numez ordinare uel exponere uel diuidere ordinatim ul. euacuare uel ebrietatem deponere cum cibaria ⁊ potus diuidunt ⁊ quedam pars

Capitulū

purior transmittit ad mēbra ad alimenta uite. quedam grossior emittit in secessum Et inde dicitur digestus ta. rū. [Ab interpretibus latinis] ambiguitatē id est dubi etatē in ordine. Nec sermonū uarietas] ppter diuersitatem littere. In prima epistola]. i. iohānis. v. Tres sunt qui testimoniū dant in celo pater uerbū 7 spiritussanctus 7 illud omiserāt latini interpretes. In quo scilicet testimonio patris uerbi 7 spiritus [Fides catholica maxime roborat] id est confirmat contra hereticos impugnantes [Et una diuinitatis substantia cōprobatur] esse patris 7 filij 7 spiritus sancti]. i. q. sit una substantia trium personarū. Quod negat arrius sicut sabellius negat eaz trinitatem. unde uersus. Arrius horret idem uicūq. sabellius idem. In ceteris] scilicet a pma iohannis. [Sed tunc uirgo christi] hic tangunt duo. Primo enim tangunt in cōmoda occasione interpretationis sacre scripture ipsum circumstantia. Secūdo fortitudo ipsius siue constantia ibi Sed ego in tali opere nō. Dicit ergo. Sed tu uirgo christi custodiam iude supra uersus finis prologi super iohē 7 inuenies satis de custodiis. Impensius]. i. instantius. i. frequenter 7 cum magna instantia. Ad senectutem]. i. me senes. Dentibus]. i. mordacibus detractionibus. Eccl. x. Si mordeat serpens in silentio nihil eo minus habet qui occulte detrahit. prover. xxi. Generatio que p dēribus gladios habet. psal. Ligna corū gladius acutus] scriptorem falsarium. Intermissendo falsa corruptionem sanctarum scripturaz iohānando uera ab alijs scripta. Et hoc contra astericos 7 obelos quibus supplebat diminuta. Jugulabat 7 dānabat superflua in tali opere tam utili. Nec emulorum meorum inuidentiā pertimesco]. puer. xxviij. Fugit impius nomine persequēte iustus autē quasi leo confidens absq. terrore erit. Nec negabo ueritatē sacre scripture. hoc enim esset inuidere immo communicabo ex charitate. Et maxime poscētibus] sapientie. viij. quoniam sine fictione didici 7 sine inuidia cōmunico.

Jacobus iesu christi] Liber iste diuiditur in quattuor ptes secundum quattuor apostolos huius libri scriptores sicut dictū fuit de libro. xij. prophetarū qui diuidit secundū

numerū. xij. scriptorū. partes autē libri partebunt prosequendo. Prima pars continet epistolam beati iacobi que diuiditur in duas partes scilicet in probemium 7 tractatum. Secunda incipit ibi Omne gaudium. In prima parte primo describit persona salutans ex nomine cuius dicitur. Iacobus iuste est iacobus minor frater iude apostoli 7 filius albei. alius uero iacobus qui dicitur maior fuit frater iohannis apostoli 7 euangeliste 7 filius zebedei. Sedūdo ex religione cum dicitur. [christi seruus] non autē dicit apostolus quia sciebat conuersis ex gentilitate. ut patet act. vi. 7 in epistolis pauli in pluribus locis ppter quod ut eos induceret ad humiliationem exemplo sui non nominat se apostolum quod nomen est dignitatis sed seruū quod nomen est subiectionis. Consequenter describunt persone salutantes cuius dicit. [xij. tribubus] Ex quo patet q. scribebat de iudaismo. populus enim iudaicus in. xij. tribus diuidebat. [que sunt in dispersione]. i. extra terram iudee. Illos enim qui erant in iudea poterat informare uerbo qui modus informandi efficacior est q. scripto. erat enim episcopus hierosolymitanus 7 sic illi qui erant in iudea cuius metropolis est hierusalem erant de dioecesi sua. Consequenter exprimunt bona optata cum dicitur. [salutē] scilicet per gratiam in presenti 7 gloria in futuro. Omne gaudium] hic incipit tractatus in quo beatus iacobus informat credentes bene se habere. primo respectu sui. secundo respectu proximi ca. ij. 3. respectu dei ca. iij. ibi. Adulteri secundum ordinem doctrine a magis ad minus nota procedendo. Ista tamen diuisio non est sic precisa quin in una parte ponatur aliquid de pertinentibus ad alias 7 e conuerso. 7 hoc propter conuersionē uirtutum. Circa primam partem considerandum q. respectu sui homo bene se habet p hoc q. temptationibus uiriliter resistit 7 p hoc q. ueritati humiliter acquiescit quia per primum uitantur uicia 7 acquiruntur uirtutes morales. per secundū uero expellitur ignorantia 7 acquiruntur uirtutes intellectuales. secūda incipit ibi Scitis frēs mei. Prima diuidit in tres nā beatus iacobus primo ponit suam informationem. secundo infert intentā conclusionem ibi. Glorietur autē tertio remouet erroneam opinionem ibi

q. fuit iacob
minor. 7 q.
maior. fuit
iacob minor
relebra. 7 q. maior
fuit. uo iac. maior
v. 25. i. i. i. i.

Nemo cū tentat. prima adhuc in duas qz
primo inducit ad resistendum tērationib⁹
i casib⁹ certis. secūdo i dubijs ibi. sigs aut
Ad euidētiā primi cōsiderandū q. tēra
tiones metum inducentes de amissione bo
ni iam habiti sunt rehemētiōes q̄s ille q
inducunt appetitū de acquisitione non ha
biti. unde dicit augu. Terrena diliguntur
artius a depta q̄s cōcupiscētia constringat
nam illa sūelut incorporata p̄scinduntur.
ista uero uelut extranea repudiunt. 7 quā
to sunt magis intrinseca tanto metus de
amissione est uehemētiōr sicut metus de
amissione uite uel mēbroz aliquoz q̄s
de amissione bonoz possessor. 7 ideo q. be
ne resistit tērationibus istis bene potest
resistere 7 alijs quia secūdu q. dicit qui
dam. Non est consentaneum rationi cupi
ditate eum uinci qui metu non frangitur.
Et ideo beatus iacobus docens resistere
tērationibus ponit exemplum de tēratio
nibus metū inducentibus de amissione bo
ni iaz habiti cuiusmodi sunt persecuciones
in personis uel rebus iaz possessor. dicit er
go. Omne gaudium. i. celeste gaudiū qd
includit in se perfectionem eminentius om
nis boni gaudiij. existimate fratres mei. i. si
naliter consequi. cum in tērationibus ua
rijs incideretis. si fortit eis resisteritis. sci
entes q. probatio fidei uestre. in persecuti
onibus per quas declarat homo fideliter
adherere deo quando p. aduersa quecunqz
non sepatur ab eo. Patientiā operat. Inaz
per talem sufferentiā frequētatiā uirtus
patientie acquirat per quem quidem habi
tum sufferentiā talium que primo erat sibi
difficilis redditur facilis. Patientia autem
opus perfectum habet. In persecutionibus
enim illud quod primo occurrit sustinenti
est tristitia ex hoc ulterius insurgit ira q
est appetitus uindictē contra persequente
7 tertio odium. uirtus autem patientie au
fert tristitia. istā ut p. ex uictis. 7 sic p̄
scindit radicem duobus alijs quia qui nō
tristatur in persecutiōe non irascit cōtra
persequentem nec odit eum ideo bene dici
tur q. in hoc habet opus perfectū ppter
quod subditur. Ut sitis perfecti 7 integri
quia qui bene resistit tērationibus istis de
facili resistit alijs ut supra dictum est. i. nul
lo deficientes. quia sicut supra dictum ē non
solū per hoc evitantur uicia sed etiam acq

runē oppositē uirtutes. Si q. hic conse
quentē docet resistere tērationibus in cas
ibus dubijs. tentat enim quis aliquādo de
aliquo perpetrando q. ignorabat esse lici
tum 7 aliquādo de malo sub specie boni. p
pter quod ad resistendū tēratōm in huius
modi casibus necesse habet ab alio dirigi.
Infallibile uero directiū est ipse deus q.
nō deficit ad se ueraciter recurrentib⁹ qz
si natura non deficit in necessarijs multo
minus auctor nature ppter quod tales di
rigit per seipm uel per ministrum sicut pa
ter act. x. de cornelio ad cuius directionem
misit petrum. ideo dicit beatus iacobus. Si
quis autē uestri indiget sapientia. quod
contingit in dubijs. postulet a deo qui dat
omnibus affluenter. Inam omnibus boni
nib⁹ dat bona nature que sunt magna ual
de 7 hoc super se disponētib⁹ dat bona
grē que sunt maiora 7 perseverantibus bo
na glorie que sunt maxima. 7 non impro
perat. scilicet gratis. nam frequenter igrā
tis iudeis impropertit per prophetas be
neficia. i. ex hita in exitu de egypto i de
serto 7 in terra promissionis. 7 dabit ei. I
nam petitio semp exaudit. quando fit pie
pro se 7 perseveranter. postulet autē in fi
de. i. christi. nihil hesitans. de diuina po
testate ac etiam uoluntate dandi petentib⁹
debitē scilicet pie pro se 7 perseverant. I q.
enim hesitat de potestate uel uolūtate di
uina. simil ē fluctui maris. I q. ē instabilis
nō habēs mētē in deo stabilitē fixā. nō er
go estimet hō ille q. accipiet aliqd a dño.
de p̄tinentib⁹ ad bona gratie qz nature bo
na sunt bonis 7 malis cōmunia. math. v. q.
solē suū oziri facit sup bonos 7 malos 7c.
Si autē aliq. hesitet de proprio defectu i pe
tēdo dubitās ne petat insufficienti modo
p. tali hesitatione nō impedit sue postula
tionis exauditiō sed hesitās de deo i pedit
de quo adhuc subditur. Uir duplex animo.
nunc deo adherens nunc mūdo. inconstās
in omnibus est rijs suis. i. id est operibus
suis nihil ducens ad profectū. Glorietur.
Postquam beatus iacobus induxit ad re
sistendum persecutionibus. hic consequen
ter concludit intentum. scilicet q. non so
lum sunt sustinende patiēter sed etiā gau
denter propter premium secundum q. dicit
saluator math. v. Beati estis cum maledixe
rint uobis hoīes 7 persecuti uos fuerit 7c.

Capitulū

Sequitur gaudete et exultate quoniam merces uestra copiosa est in celis. et hoc est quod dicitur glorie autem frater humilis. i. abiectus et depresso in exaltatione sua in celestibus futura diues autem in humilitate sua iironica est locutio ut dicit glossa. cui concordat sequens littera cum dicitur quoniam sicut flos feni transibit ita cito deficit eius potentia. Et ponit exemplum sensibile dicens. Exortus est enim sol cum ardore existens in cancro uel leone et arefecit fenum quia deficit eius uiror et decore et applicat ad propositum dicens ita et diues in itineribus suis scilicet potentia et gloria marcescit scilicet in morte et etiam aliquando ante mortem. Beatus uir in spe legi suffert tentationes ita quod non uincitur ab ea sed uincit eam. Quoniam cum probatus fuerit sicut aurum in fornace accipiet coronam uitae et tunc erit beatus in requiem reponemur deus diligenter se quia nihil est acceptum deo nisi fiat ex charitate. prima cho. xiiij. Si distribuero omnes facultates meas in cibos pauperum etc. Sequitur. charitatem autem non habeam nihil mihi prodest. Nemo enim tentatur. Iste consequenter circa peccata remouet errorem duplicem. secundum remouet ibi. Nolite itaque. Circa primum sciendum quod quia potentie anime sunt a deo et actus earum. ideo dixerunt aliqui quod tentatio inducens ad malum est a deo ita quod deus est actor mali culpe uolentes per hoc peccata sua excusare propter quod remouet hoc dicens. Nemo cum tentatur. i. per tentationem ad peccatum inducitur. dicat quoniam a deo tentetur quoniam hoc est falsum. Deus enim intentator malorum est sed bonorum tantum sicut dicitur gene. xxiij. Tentauit deus abraham ut eius obedientiam innotesceret alijs et daret eis in exemplum. Ipsi enim neminem tentant inducens eum ad peccandum unusquisque uero tentatur ita tentatione ad peccatum inducentem la concupiscentia sua inordinata propter quod dicit augustinus. xiiij. de ciuitate dei quod amor sui usque ad contemptum dei facit ciuitates diaboli ad quam pertinet homo per peccatum generaliter. Ideo amor sui tendens ad contemptum dei qui est idem quod concupiscentia inordinata est causa omnis peccati. Et subditur procellus cum dicitur abstractus et illectus quia primo insurgit concupiscentia seu dele-

ctatio absque consensu perfecto. et tunc adhuc stat in terminis peccati renialis deinde concupiscentia cum conceperit. i. inualuerit parit peccatum inducens ad consensum perfectum peccatum uero cum consummatum fuerit in opere exteriorum generat mortem. Inaz inducit ad reiterationem et consuetudinem ad quam sequitur obstinatio que est mors anime. Nec argumentum inductum quod deus sit actor peccati ualeat quia actus peccati in quantum actus est aliquid bonum. et ideo reductur in deum sicut in causam primam efficientem. Sed inquantum malus est priuatio nec habet causam efficientem sed deficientem scilicet maliciam uoluntatis uel eius defectum sicut motus claudicationis est a uirtute gressus effectiue. deformitas autem talis motus est ex curuitate tibi. Nolite. Iste remouet secundum errorem quia sicut dixerunt aliqui deum esse actorem peccati ut dictum est ita alij dixerunt bonum meriti esse ab homine scilicet pelagiani dicentes homines sine gratia posse uitam eternam mereri quod remouet dicens. Nolite errare. et subdit in quo omne datum optimum quod est bonum meritorium faciens hominem uitam eternam dignum et omne donum perfectum id est bonum glorie desursum est descendens a patre luminum et non est ab homine quia bonum meritorium excedit proportionem nature create sicut et finis ad quem ordinatur secundum illud prima cor. ij. Oculum non uidit nec auris audiuit nec in cor hominis ascendit etc. apud quem non est transmutatio immutabiliter enim facit mutabilia sicut non ster intellectus immaterialiter intelligit materialia. Unde dicit boetius de consolatione immobilis manens dat cuncta moueri. Et idem declarat philosophus. viij. physico. nec uicissitudinis obumbratio. Inam in eo non sunt plures actus intelligendi et uolendi sibi succedentes sed unico actu simplicissimo et eterno intelligit et uult se et omnia alia uoluntarie nos genuit uerbo ueritatis. i. per uerbum incarnatum quod est ipsa ueritas ioh. xiiij. Ego sum re. vi. et vi. Ut simus initium aliquid creature eius quantum ad esse gratie quod hic inchoatur et in celo perficitur quia gloria est gratia consummata. scitis fratres mei. Postquam beatus iacobus induxit fideles ad resistendum tentationi ista consequenter eos inducit ad acquiescendum

ueritati et primo eam deuote audiendo. se-
cundo opere adimplendo ibi Estote autem
Circa primum dicit Scitis fratres mei di-
lectissimi. i. scire debetis quod subdit Sit
autem omnis homo uelox ad audiendum iue-
ritatis uerbum tardus autem ad loquendum
nam hoc pertinet ad doctoris officium ad quod
se ingerere est presumptuosum et tardus ad
iram nam ira que est per uicium oculum
mentis excecatur et ira que est per zelum ipsa
aliquando perturbatur ut dicit gregorius in
moralibus. Ira enim uiri que est per uicium ius-
ticia dei non operatur. Ininus dicit et plus
significat. nam ira que est per uicium non
solum iusticiam omittit sed etiam fre-
quenter ad faciendum in iusticiam inducit
consequenter propositum concludit dicens
Propter quod abicientes omnem immundi-
ciam corporis et anime que intellectum ebe-
tat let habundantiam malicie. i. ire proces-
sum et augmentum usque ad opus iniusticie quod
intellectum excecatur ut dictum est In mansue-
tudine suscipite inuictum uerbum. i. uerbis
fidei quod debet mentibus inferi humanis.
Est autem mansuetudo quedam tractabi-
litas mentis propter quod est debita dispo-
sicio ad recipiendum impressionem uerbi di-
uini sicut cere tractabilitas ad impressionem
sigilli Estote. Hic consequenter inducit ad
acquiescendum ueritati ipsam opere adimple-
do. et primo facit propositum. secundo remo-
uet oppositum ibi Si quis autem. Circa primum
dicit Estote autem factores uerbi et
non auditores tantum. Precepta enim diui-
na saltem in pluribus sunt de operabilibus
et ideo non sufficit auditus sed requiritur
opus propter quod dicit philosophus primo
ethicorum quod illi qui sunt contenti scientia
moralis absque opere sunt similes illis qui attē-
te medicos audiunt sed nihil faciunt eorum
que dicunt et sicut isti non habent corpus be-
ne curatum sic nec illi animam propter quod
de tali auditore subditur Hic comparabitur
uiri consideranti uultus natiuitatis. i. uul-
tum suum corporalem in quo natus est in
speculo in quo uidetur umbratice et imperfecte
propter quod talis consideratio prius aut
nullam facit impressionem. sic est de auditu
preceptorum dei sine operatione qui autem
perspexerit in lege perfecte libertatis id
est in lege euangelica que dicit lex liber-
tatis. cum quia est lex amoris. Lex autem ue-

tus fuit lex timoris. Augustinus. iij. li. contra
amantium differentia legis et euangelij ti-
mor et amor. Timor autem respicit conditi-
onem seruilem. Amor autem liberam. Tum
quia lex noua liberat a seruitute legis ue-
teris et onere ut frequenter dictum est su-
per. et permanserit in ea secundum eam uiuere
doli hic beatus in suo facto erit. i. ex ope-
re suo. Si quis. Hic consequenter remouet
oppositum quia aliqui uolebant uiuere ocio-
si credentes quod eis sufficeret ad salutem sus-
ceptio fidei propter quod hoc improbat di-
cens Si quis autem putat se esse religio-
sum. i. ueram et perfectum christianum non
refrenans linguam suam iactando se quod hoc
credere sibi sufficit ad salutem sed seducens
cor suum per falsam opinionem huius uana
est religio quia non ducit ad finem debitum
sicut medicina dicit uana que non inducit
sanitatem religio autem scilicet christiana
munda et immaculata apud deum. i. accepta
apud deum hoc est uisitare pupillos etc. i.
exercere se in operibus minime erga pro-
ximum et in operibus misericordie erga seipsum.

Fratres mei. Postquam beatus ia-
cobus informauit fideles ad be-
ne se habendum respectu sui hic
consequenter idem facit res-
pectu proximi. Et diuidit in duas partes quia
primo inducit fideles ad bene se habendum
erga proximum in collatione boni. secundo
in collatione mali ca. iij. Prima in duas quod
primo facit propositum in collatione boni
honorabilis. Secundo in collatione utilitatis ibi
sic loquimini. Ad euentum autem primi duo
sunt premittenda. primum est quid sit per-
sonarum acceptio secundum qualiter habet
locum in exhibitione honorum. Circa primum
sciendum quod equitas distributiva ius-
ticie in hoc consistit quod aliqua diuersis tri-
buunt secundum proportionem ad dignita-
tem uniuscuiusque propter quod si in tali di-
tributione attendatur ad eam propter quas
aliquis proportionatur ad tale donum sit se-
cundum equitatem iusticie distributive ut si
cancellarius parisiensis promoueat aliquem
ad magistrum attendens ad suam suffi-
cientiam scientie per quam efficiatur propor-
tionatus re dignus respectu talis honoris
Si autem attendat ad personam tantum uel
aliam quancumque causam que non facit ad hoc

Capitulū

q̄ p̄portionetur ad tale honorē ut quia ē
consanguineus cōpatriota uel diues uel ali
quid huiusmodi facit contra equitatem ius
titię distributiue ⁊ per consequens peccat
quia non apponit uirtuti nisi uiciū ⁊ tale
peccatus uocat̄ acceptio persone seu perso
narum. Contigit tamen aliquā persone cō
ditionem facere eam dignā respectu unius
rei non tamē respectu alterius sicut consā
guinitas facit aliquē dignum ut instituat̄
heres patrimonij non autē ut detur ei ma
gisterius uel prelatus ecclesiastica. Circa se
cundum sciendū q̄ honor dat̄ alicui in testi
monium uirtutis. iij. ethicoz. Et ideo so
la uirtus est causa debita honoris exhibē
di Et hoc contingit dupliciter. uno modo
uirtus propria ⁊ sic uirtuoso debet honor
Alio modo uirtus aliena ⁊ sic princeps ⁊ p̄
lati sunt honorandi etiā si sint mali in quā
tum gerunt personam dei ⁊ communitatis
cui p̄sunt. Et eadem ratione parentes ⁊
domini propter participationem diuine di
gnitatis quoniam deus est omnium pater
⁊ dominus. Similiter senes propter signū
uirtutis quod est senectus. Et similiter di
uites quia maiorem locum obtinent in cō
munitatibus. Si autē solo intuitu diuitiaz
honorant̄ est acceptio personarū ⁊ sic pec
catum. Et sic loquitur gregorius omelia.
xxviii. superbia uestra retundit̄ que in ho
minibus non naturam qua ad imaginem
dei sunt facti sed diuitias honoramus. His
igitur p̄missis accedamus ad litteram in
qua beatus iacobus excludit a fidelibus p̄
sonarum acceptiōem per quam indebite ho
nor exhibet̄ ⁊ sic eos reducit ad debitam
honoris exhibitionē in qua sic procedit q̄
primo p̄ponit intentū. secundo inducit exē
plum ibi Et enim. tertio probat assumptū
ibi Audite fratres. quarto excludit falsum
intellectum. ibi Si tamen. Circa primum di
cit̄ Nolite in personarum acceptiōe ha
bere fidem inducendo ad fidem uel recipiē
do per amministrationem sacramētoz uel
nutriendo in fide per bonā exhortationem
cum personarum exceptione qd̄ fit quādo
in istis debita causa non attendit̄ ut patz
ex predictis sed indebita scilicet attēden
do ad propriū questū uel ad alia huiusmo
di propter que predicta non debent exer
ceri Si autem attendat̄ ad honorem diui
num ⁊ ecclesie bonū ⁊ deuotionem recipiē

tis fidem uel exhortationē non ē acceptio
personarū in talibus si predicta magis ex
hibeant̄ aliquibus q̄ alijs secūtu maiori
tatem deuotionis eoz uel honoris diuini ⁊
ecclesie sicut conuersio Cōstantini ad fidez
ex cuius exemplo ualde multi uenerunt ad
fidez ⁊ ex eius facto est ecclesia promota ⁊
honorata quasi per totum orbem. Sic etiā
laborare ad conuersionem ⁊ nutritionem i
fide diuitum ⁊ potentū magis q̄ pauperū
non est personarū acceptio attendēdo ad
bona que ex ipis puenire possunt magis
q̄ ex pauperib⁹ domini nostri iesu christi
glorie. i. fide christi qui est dominus ⁊ da
tor glorie non secundum personarū acceptiō
nem sed secundum meritōrum gradus ⁊
p̄portionem. Et enim si introierit̄ ih̄c
consequenter ponit exemplum ad p̄po
situm de paupere ⁊ diuite ingredientibus
congregationes fidelū in ecclesia. Et pōt
dupliciter intelligi. Uno modo de paupere
⁊ diuite infidelibus qui sunt ad fidem indu
cendi. Alio modo de paupere ⁊ diuite fide
libus qui sunt in fide nutriendi. Si igit̄ pau
per infidelis uel fidelis sic cōtēnatur ut de
eius conuersione ⁊ nutritione in fide parū
aut nihil curet̄ semper est peccatum. Simi
liter si diues ppter diuitias tantū in istis
p̄ponatur quia utrobiz est acceptio per
sonarū. Et in his duobus casibus uidet̄ lo
qui beatus iacobus. Si autem diues p̄ho
nozet̄ ⁊ p̄ponatur in predictis paupere nō
habendo respectum ad diuitias p̄cise sed
ad bonū qd̄ ex eius cōuersione uel nutri
tione in fide probabiliter estimatur perue
nire non uidet̄ esse personarū acceptio nec
peccatum ⁊ sic intelligenda est ista littera
cum subditur. Et si ei dixeritis scilicet di
uiti tu sede hic bene attendendo ad diuiti
as p̄cise pauperi autes dicitis tu sta illic
⁊c. i. p̄m contēnendo uel propter paucitatē
p̄cise ipm minus honorabile ⁊ amabilem
deo iudicando ideo subdit̄. Et facti estis
iudices cogitationū iniquarū audite ih̄c
consequent̄ p̄bat suppositum scilicet q̄ di
ues propter diuitias p̄cise non est magis
honorabilis nec paup̄ propter paupertatē
contēptibilis ⁊ hoc dupliciter. primo diuina
auctoritate cū dicit̄. nonne de⁹ elegit pau
peres iut patet de apostolis tamē a princi
pio elegit aliquos diuites ut zacheū ⁊ laza
rū diuites in fide ⁊c. i. q. d. ei debetis con

formari. Et sic debet in ecclesia fieri quia
pauperes in temporalibus diuites tamen i
spiritualibus si ex eorum spiritualibus di
uitijs maior prouenit honor diuinus et bo
nus ecclesie diuitibus in temporalibus sunt
prebonorandi. secundo hoc idem probat ex
diuitum austeritate dicens nonne diuites p
potentiam opprimunt uos in bonis posses
sis damnificando et ipsi trahunt uos ad iu
dicia ut condeminentur ad mortem in perso
nis hec enim frequenter fiebant in ecclesia p
mitiua. Tercio hoc probat de diuitum ma
lignitate dicens nonne ipsi blasphemant no
men bonum scilicet iesu christi quod sicut
Bernardus dicit Est mel in ore melos in
aure iubilus in corde Si tamen istud remo
uet falsum intellectum circa precedentia. Ex
his enim que dixit de diuitibus posset ali
quis credere quod essent a fidelibus odiendi quod
remouet dicens Si tamen legem perficitis
regalem. i. a rege regum datam secundum scri
pturas iue. ac no. te. diliges proximum sicut
teipsum. i. ad eandem beatitudinem consequenda
Et nomine proximi intelligit omnis homo
quia ad imaginem dei factus et ad beatitu
dinem aptus Si autem personas accipitis
modo predicto redarguti a lege deus. pri
mo ita paruum audietis ut magnus nec ac
cipietis cuiusque personam. Et subdit malum
quod inde sequitur cum dicit Quicunque autem
et. i. qd est intelligendum de pena damni q
est carentia diuine uisionis quam incurrit
homo per unam transgressionem legis di
uine qz peccatum mortale est transgressio legis di
uine sed penas sensus incurrit grauiorem q
plures transgressionem facit. Et qd de pe
na damni intelligat littera sequens osten
dit cum dicitur qui enim dixit non mecha
beris et. i. ab uno enim deo sunt omnia p
pter quod per unius transgressionem offe
ditur et per consequens eius uisio tollit Sic
loquimini istud consequenter beatus iacobus
informa fideles de collatione boni utilis q
consistit in operibus misericordie. Et diui
ditur in duas partes quia primo facit pro
positum. secundo remouet oppositum ibi Quid
proderit. Circa primum dicit Sic loquimini
et sic facite ut opera uestra sint uerbis
conformia. Et qualiter subdit sicut per le
gem libertatis. i. legem euangelicam inci
pientes iudicari. i. iudicium futurum debite
disponi ubi datur sententia beatitudinis co

sequende per opibus misericordie. Math. xxv.
Venite benedicti patres mei et. i. subditur
Esuriui et dedistis mihi manducare et. i. Ju
dicius enim sine misericordia et. i. Math. xxv
Ite maledicti in ignem eternum sequitur Esu
riui enim et non dedistis mihi manducare
et. i. Superexaltat autem misericordia iudici
um nam in casibus dubijs inter iusticiam et
misericordiam semper deducendum est ad par
tem misericordie. Unde dicit r. a. sa sup exo.
q. apud hebreos fuit antiquitus constitutum
q. si maior pars iudicum in uno condemnet
aliquem ad mortem non propter hoc est inter
ficiendus sed expectanda est maior delibe
ratio. si autem maior pars in uno liberet eum
est liberandus Quid proderit istud conse
quenter remouet oppositum scilicet q. fides
sine operibus misericordie ualeat ad salutem
Et remouet primo per rationem. secundo
per exemplum ibi Vis autem scire. Circa
primum ponitur quadruplex ratio. prima
accipitur ex defectu talis fidei et est talis.
Illud quod est mortuum spiritualiter non po
test saluare eternaliter fides sine operibus
est huiusmodi quia uiuificat per charitatem
Amor autem dei nunquam est ociosus. operatur
enim magna si est. si autem operari renue
rit amor non est ut dicit gregorius ome
lia. xx. Et hoc est intelligendum habita opo
tunitate operandi propter quod fides que p
dilectionem non operatur mortua est et sic in
efficax ad salutem. Et hoc est quod dicit
Quid proderit fratres mei et. i. q. diceret
nihil proderit ad salutem Si autem istud po
nitur secunda ratio que accipit ex simili.
fides enim sine operibus similis est uerbo
sine effectu sed tale uerbum nihil proficit si
cut si aliquis dicit famelico Uade et comede
et non det ei aliquid ad comedendum tale uer
bum nihil prodest sed magis est frustrato
rium et derisorium. Et hoc est qd dicit Si
autem frater et soror nudi sunt et. i. patet
ex dictis littera Sed dicit quis istud poni
tur tertia ratio que accipit ex obprobrio qd
potest inferri alicui sic credenti quia non po
test ostendere fidem suam si requirat q non
uerbis sed operibus uere ostendit. Et hoc
est quod dicit Sed dicit quis Sed dicit quis
cere rationabiliter improperando sic cre
denti Tu fidem habes secundum dictum tuum
ostende fidem tuam mihi sine operibus. q.
d. non potes sed ego potero qui opera ha

Capitulū

Deo. Tu credis. Hic ponitur quarta ratio
7 accipitur ex demonibus qui credunt ex
euidencia signorum 7 cōtremiscunt timore
penarum 7 tamen hoc non ualet eis ad sa
lutem quia non possunt agere opus meri
torium. 7 similiter suo modo fides que nō
operat per dilectionem non proficit ad sa
lutem. Uis autem scire. Hic consequenter
dictum errorem remouet per exemplū du
plex. secundū ponitur ibi Similiter autem.
Primum est ipsius abrahe quod proponit
inuebendo contra aduersariū dicens. Uis
autem scire. per exemplū. O homo inanis.
Dicitur autem res inanis que non cōsequi
tur finem debitum sicut medicina que non
inducit sanitatem. et eadem ratione homo
qui per opera bona non consequitur beati
tudinem. quoniam fides sine operibus ocio
sa est. Iquali dicat ostendam tibi per exem
plum patris nostri abrahe. ideo sequitur
[pater noster nonne ex operibus iustifica
tus est.]. q. o. sic. sed contra hoc uidetur dictū
apostoli ro. iij. Si enim abraham ex operi
bus legis iustificatus est habet gloriam s; nō
apud deum. 7 ibidem. iij. cap. Ex operi
bus legis nō iustificabitur omnis caro. Di
cendum q; apostolus loquitur ibi cōtra il
los qui opera ceremonialia legis dicebant
esse necessaria ad salutem que tamen iam
cessauerant in morte christi quantū ad effi
catiam. Offerens. Hic consequenter ponit
exemplum de obedientia abrahe ad deū
procedente ex magna dei dilectione q; sem
per manet efficax ad salutem cum dicitur
[Offerens isaac filium suum super altare.]
gen. xxiij. Paratus illum imolare ex fide
7 dilectione ad deū. ut habetur hebre. xi.
credens q; a mortuis posset eū saluare de
ideo subdit. Uides quoniam fides coope
rabatur operibus illius. que nō essent me
ritoia sine fide sine qua impossibile ē pla
cere deo. hebre. xi. 7 ex operibus fides cō
summata est. habitus enim firmat 7 mani
festatur per opera. Et similiter magnitu
do fidei abrahe apparuit ex eius obedien
tia offerendo filium propter quod dictum
fuit sibi a domino. Nunc cognoui q; time
as dominum. i. cognoscere feci alios. noticie
enim dei nihil accrescit de nouo. Et supple
ta est scriptura dicens credidit abraham
deo 7c. hoc enim dictum fuit abrahe gen.
xv. non solus anteq; offerret isaac s; etiā

anteq; nat⁹ eēt s; ex oblatōe isaac scriptu
ra illa dicitur esse suppleta inquātū p hoc
magnitudo fidei abrahe fuit alijs declara
ta ut dictum est. Et sic concludit intentum
[Uidetis quoniam ex operibus iustificatur
homo 7 non ex fide tantum.] ita q; utrūq;
est necessarium ad iustificationem. nam fi
des que nō opeatur per dilectionem mor
tua est 7 inuicinis. 7 iterum opera sine fi
de non sunt deo placentia ut predictum est
[Similiter.] Hic ponitur secundū exemplū
de raab que ex fide unius ueri dei salua
uit exploratores iudeorū ut habet ioseph. ij
7 per hoc apposita est ad populum israel
ioseph. vi. 7 consecuta est salutem ex fide si
mul 7 operibus. Et hoc est quod dicit. Si
militer autem. patet littera ex dictis usq;
ibi. Et per alia; uiam eiciens. recepit enī
eos per ianuam 7 emisit per fenestram 7
suasit eos declinare ad montana ne reperi
rentur a persecutoribus in strata publica.
Et sic inferitur conclusio intenta cum dicit
[Sicut enim corpus sine spiritu mortuum
est.] qui dat uitaz corpori ita fides sine ope
ribus. i. sine dilectione operante que ē ui
ta anime. prima ioh. iij. Translati sumus
de morte ad uitam quoniam diligim⁹ 7c.

Olite plures magistri 7c. p
q; beatus iacobus docuit fide
les bene se habere ad p^{ri}mū
i collatione boni Hic consequē
ter idem facit in cuitatione mali. 7 primo
in uerbo. 7 secundo i facto. ca. iij. Prima in
duas quia primo ostēdit mala ex uicio lin
gue prouenientia propter que debēt ab om
nibus fugi. secundo bona ex taciturnita
te sequētia ppter que debēt ab omnibus
captari ibi Quis sapiens. Prima in duas
quia primo declarat malum loquacitatis i
doctrina. secundo in communi uita ibi In
multis. Circa primum sciendum q; ex loq
citate prouenit q; aliqui presumptuose do
cere uolunt q; nesciunt contra quos dicit
[Nolite plures magistri fieri.] nam docere
est opus sapientis quorū paru⁹ est nume
rus. stultoꝝ autē infinitus. eccle. primo. Sci
entes quoniam maius iudiciū sumitis. i.
maiores damnationem incurritis quia ca
les magistri faciunt alios errare. 7 per hoc
multipliciter dānationem incurrunt math.
xv. Si cecus ceco ducatū prestat ambo i fo
ueam cadunt. In multis. Hic consequēter

ostendit malum loquacitatis in comuni uita. Et hoc ex. iij. scilicet qz inficit comuniē multipliciter incurabiliter ⁊ innaturaliter secundum ponit ibi. Potest etiā. tertiū ibi. Omnis enim natura. quantum ibi. In ipā benedicimus. Circa primū dicit. In multis offendim⁹ homines. ⁊ maxime i uerbo quia lingua sita ē in lubrico ppter quod citius mouetur ad malū q̄ alia mēbra. ideo subditur. Siquis in uerbo non offēdit hic pfectus uir est. ⁊ qz facilius custodiunt alia mēbra. Et qz pauci sunt ualde pfecti ecclē. vij. uirum de mille repperi unū. iō uiciū lingue inficit cōmuniter. Pōt. Hic cōsequēt⁹ ostēdit qz inficit multipliciter pmittēs ad hoc triplex exēplū. Primū ē animale. nā equ⁹ animal magnū circumducit cum freno puulo. Secundū artificiale. qz nauis magna mouet cū paruo gubernaculo. Tertiū naturale qz modicus ignis magnā siluā incendit. Et eodē modo lingua q est modicū mēbrū multa mala facit p. contentiones detractio nes seditiones ⁊ huiusmodi ita qz fere oia mala proueniunt ex uicio lingue. Et ex dictis patet lra paucis exceptis que discurrentur. potest etiam freno circūducere corpus. scilicet animalis magnū ⁊ magna. scilicet mala exaltat. i. prouocat. ecce quantus ignis. i. q̄ modicus ⁊ lingua. scilicet mala. ignis est. accendens cōtentiones seditiones ⁊ alia mala. ideo subdit. Uniuerſitas i iquitatis. supple est mala lingua virtualitē. q̄ maculat totum corpus. nā in alia redundat malū eius ⁊ inflāmat rotā natiuitatis nostre. i. cursū uite nre. q̄ assimilāt rote q̄ incipit ⁊ terminat in eodē puncto. ⁊ sic nascitur hō impotēs ⁊ ignorans ⁊ si moritur naturalitē redit ad eundē statū de cōmuni cursū inflāmata a gehenna. i. a diabolo q̄ sic nominat eo qz gehenne deputat. Ois enī natura. Hic cōsequēt⁹ ostēdit qz in ficit incurabilitē qz lingua mala nō ē domabilis sicut cetera membra que possūt ligari ⁊ a suis actibus impediri nisi sic autem lingua non p̄scindat. ⁊ hoc ē qz dicitur. Omnis enī natura bestiarū ⁊c. hoc uide m⁹ ad sensū qz multa animalia ferocia domantur ab homine. linguā autē maliloquā hominū nullus quantūcūqz sapiēs potest domare. ⁊ subdit. rōl. ē enī inquitū malus. quia sita ē i lubrico ut dictū ē. ⁊ plena ueneno. detractōis. mortiferō. nā detractor

interficit euz de quo detrahāt p infamiā ⁊ eū qz libet audit ⁊ seipm p culpaz. In ipā. Hic cōsequēt⁹ ostendit qz uiciū lingue in ficit innaturalitē. cōtra enī cursū nature ē qz ex eodē principio pcedunt cōtraria. nā cōtrariorū cōtrarie sunt cause ⁊ tū ex eadē lingua pcedunt cōtraria. scilicet benedictio ⁊ maledictio. ⁊ hoc ē qd dicit. In ipā enim benedicim⁹ deū patrē. ⁊ p beneficijs suis. ⁊ i ipā maledicimus homines. qz frequēt⁹ sūt innocentes qz ad similitudinē dei facti sunt ⁊ sic maledictio redundat in deū sicut uituperium factū imagini regis redidat i ipm. nō oportet fratres mei hoc ita fieri. quia uident nature cōtrariari. ⁊ subdit ad hoc exēplū de fonte ⁊ patet littera ⁊ ficu q̄ nō pducit nuces qz hoc ē cōtra ei⁹ naturā. Et simile ē quodammodo de lingua que creata est ad benedicēdū. ⁊ maledicere ē ei innaturale. Et de aqua salſa q̄ nō fit dulcis sed manet in proprietate nature sue. lingua autē maledica trāsmutat⁹ a natura sua ut dictū ē. Quis sapiens. Post qz beat⁹ iacobus ostendit mala ex loquacitate proueniētia ppter que ē fugienda. Hic cōsequēt⁹ ostendit bona ex taciturnitate proueniētia ppter que ē appetēda. Hec autē bona sunt sapientia ⁊ disciplina ⁊ eis cōnexa q̄ beat⁹ iacobus primo pponit. secundo sapiētiaz distinguit ibi. Quod si zelum. Circa primū sciendū qz ex taciturnitate que cōsistit in bona audiendo prouenit disciplina. nā discipuli boni p̄p̄riū ē audire. ex auditu uero sapiētia acq̄rit⁹ ⁊ acquisita augmētāt⁹ puer. primo. Audiēs sapiens sapientior erit. ⁊ sic ulterius sapientia in bonis operib⁹ manifestat⁹. ⁊ hoc ē qz dicit. Quis sapiēs ⁊ disciplinatus int⁹ uos. secūdū habitū acq̄sitū uel infusus uel utroqz modo qz sapiētia acquisita bene disponit ad sapientia infusam sicut patet de danielē ⁊ socijs ei⁹ danielis primo. ostēdit i bona cōuersationē. i. pfectū exteriorē in mansuetudine sapiētie q̄ opponit loquacitati ⁊ uicio lingue. Qd si zelū. Hic cōsequēt⁹ distinguit sapiētia i mūdānam ⁊ diuinam. secūda describit ibi. Que autē desursū ē. Circa primū sciendū qz sapiētia humana hec dicit⁹ que p caute las ⁊ mēdatia tēdit ad finē indebitū. ⁊ hoc pcedit ex passionibus inordinatis ⁊ maxime inuidie ⁊ odij. ⁊ hoc ē qz dicit. Quod si zelū amarū. i. inuidiā habetis adinuicē

Capitulum

[et contentiones sunt in cordibus uestris]
 i. intentiones inferendi nocumentum pro/
 ximo nolite gloriari si deducatis ad esse/
 ctum tanq[ua]m sitis sapientes et mendaces e[ss]e
 aduersus ueritate[m] quia non est uera sapien-
 tia sed magis stulticia. ideo subditur non
 enim ista sapientia desursum descendens
 id est a deo a quo est omne bonum sed ter-
 rena in quantum procedit ex concupiscencia
 oculorum animalis procedens ex concupiscencia
 carnis diabolica procedens ex superbia ui-
 re. ideo dicitur sapientia mundana quia om-
 ne q[uo]d est in mundo reducit ad ista tria pri-
 ma. io. primo. Que autem hic consequen-
 ter describitur sapientia diuina siue a deo
 data et ordinate. primo quantum ad termi-
 num a quo facit recedere quod est malum
 cum dicitur. Que autem desursum est sa-
 pientia id est a deo data [primum quidem
 pudica est id est faciens recedere ab omni
 turpitudine. Secundo quantum ad termi-
 num ad quem facit tendere qui est beatitu-
 do in qua quieratur appetitus quod nota-
 tur cum dicitur [pacifica] Tertio quantum ad
 illa per que sapientia perducit ad pacem si-
 ue finem ubi post recessus a corruptela tur-
 pitudinis primo occurrit homini q[uod] in om-
 nibus modis debitu[m] teneat. ideo dicitur [mo-
 desta] secundo ut in his in quibus ipse si-
 bi non sufficit aliorum monitis acquiescat. et
 quantum ad hoc subditur [suauitatis] et hec
 duo pertinent ad hoc q[uod] homo pacem ha-
 beat in seipso. Sed ulterius ad hoc q[uod] sit
 pacificus etiam alijs. primo requiritur ut eo-
 rum bonis non repugnet. ideo dicitur [bo-
 nis consentiens] secundo q[uod] defectibus pro-
 ximi copat[ur] in affectu et subueniat in ef-
 fectu et quantum ad hoc subditur [plena mi-
 sericordia et fructibus bonis] tertio requi-
 ritur ut defectus aliorum emendare charitati-
 ue satagat. et hoc est q[uod] dicitur [iudicans si-
 ne simulatione] ne scilicet correctionem ex-
 erceant ex odio precedenti sub charitatis
 ostensione. hec autem hominis pacificatio
 in se et cum alijs in uia est quedam preli-
 batio perfecte pacis in patria. et sic est finis
 sapientie p[er]ut habet in uia. ideo subditur
 [fructus autem iusticie]. i. beatitudo eterna q[uod]
 per iusticiam acquiritur et in fruitione bea-
 ta consistit in pace seminat[ur] quia sicut se-
 men continet fructum futurum potentialiter
 et imperfecte pacificatio in uia de qua di-
 ctum est continet pacem eterne glorie.

Cap. iij.

N[on]de bella. Postq[ue] beatus ia-
 cobus monuit ne proximo ma-
 lum inferatur uerbo. Hic con-
 sequenter inducit ad hoc q[uod] no[n]
 inferatur facto cuius radicem uolens p[er]sci-
 dere dicens. Unde bella quibus infer[re] no-
 cumentum corporis et lites in iudicijs qui-
 bus infer[re] nocumentum in rebus possessis
 nonne ex concupiscencijs uestris supple ta-
 lia oriunt[ur] que militant. i. dominant in
 membris uestris quia membra mouentur in
 talibus malis a concupiscencia contra dicta
 men recte rationis concupiscitis et non ha-
 betis quia frequenter tales non assequun-
 tur intentum occiditis innocentes et zela-
 tis bonis inuidentes et non potestis adipi-
 sci satisfactiones concupiscencie uestre que
 semper ad malum accendit litigatis et bel-
 ligeratis et non habetis replicatio est eius-
 dem sententie ad maiorem exaggeratione[m]
 propt[er] quod non postulatis aliquid a deo
 presumentes obtinere q[uod] concupiscitis ue-
 stra fortitudine petitis et non accipitis. q[uod].
 v. si aliquando aliqua petitis a deo non acci-
 pitis. et subdit[ur] ratio. Eo q[uod] male petatis
 petendo ea que sunt saluti uestre contraria
 ut inimici mortem uel possessionem uel ali-
 quid huiusmodi. ideo subdit[ur] ut in concupis-
 cijs uestris insumatis id est concupiscencias
 impleatis. In sumo insumis est uerbum co[n]-
 positum ab in et sumo. et sic insumere est in-
 tus sumere quod est concupiscencia[m] mala[m] ad-
 imple[re]. Adulteri. Superius beatus iacobus
 docuit fideles bene se habere respectu sui
 et proximi. Hic consequenter idem facit re-
 spectu dei. Et primo facit hoc ratione di-
 uine bonitatis que debet homines attrabe-
 re. secundo ratione sue seueritatis que de-
 bet recedentes ab eo terrere. ca. v. Prima
 in duas. nam primo monet a mundo et dia-
 bolo recedere. recessus enim ab uno contra-
 rio concedit accessum ad aliud. secunda inci-
 pit ibi appropinquante deo. Circa primam
 primo mouet recedere a mundo. secundo a
 diabolo ibi Resistite. Prima in duas. quia
 primo monet relinquere mundum. secundo
 inducit scripturam ad suum propositum ibi
 An putatis. Igitur primo monet recedere
 a mundo id est ab inordinata concupiscen-
 tia delectabilium huius mundi dicens. Adul-
 teri. Appria sponsa que est lex diuina. sap.
 viij. Exquisiui eas a iuuentute mea et que

sui eam sponsam assumere fornicarie adbe
 rētes] scilicet concupiscentie mundane. Ne
 scitis] quasi dicat bene deberetis scire ex
 rationis dictamine et ex frequenti uobis
 facta ammonitione] quia amicitia huius mū
 di] id est inordinata adhesio delectabilis
 huius mundi] inimica est deo] quia facit re
 cedere ab ipso. Quicūq; ergo uoluerit etc.]
 hoc sequitur ex primo et patet. Consequen
 ter inducit scripturam ad suum propositum
 dicens] an putatis quia inaniter dicit] qua
 si dicat hoc non est putandum quia non cō
 tinet aliquod falsum aut superfluum] aut in
 uidiā concupiscit spiritus qui habitat in
 uobis] hec littera dupliciter exponitur. uno
 modo de spiritu humano et sic legitur re
 pressive et intelligitur assertive et est sensus
 q; spiritus] humanus tendit ad inuidiam. i.
 ad tristitiam de bono alterius qd inordina
 te concupiscit qd pertinet ad amicitia huius
 mundi ut patet ex predictis. et secundū hūc
 sensum hec littera accipitur de gen. ix. ubi
 dicitur. Sensus enim et cogitatio cordis hu
 mani prona sunt in malum ab adolescen
 tia sua. Apostoli namq; non semper allegāt
 uerba scripture sed frequenter sensum tan
 tummodo. et secundum hunc sensum qd im
 mediate subditur] maiorem autem dat gra
 tiam. dicitur de alio spiritu scilicet diuino.
 Alio modo legitur dicta littera interroga
 tiue et intelligitur negative] ad inuidiam cō
 cupiscit spiritus qui habitat in uobis] qua
 si dicat nō est sensus] Spiritus] sanctus] qui
 habitat in uobis] qui datus fuit uobis i ba
 ptismo] non concupiscit] id non facit uos cō
 cupiscere] ad inuidiam] id est non inducit uos
 ad tristitiam de bono proximi] quod facit
 amicitia huius seculi] et secundum hoc ista
 littera sumitur ex primo ca. sapientie. Be
 nignus enim est spiritus sapientie. et sic nō
 inducit ad inuidiam sed magis ad mutuas
 charitatem. ideo subditur] maiorem autem
 dat gratias] quia dat bona spiritualia que
 sūt maiora et meliora. Et hec expositio me
 lior uidetur q̄ prima] quia magis continu
 at litteram ut patet et q; in libris correctis
 punctatur interrogatiue mō dicto et perfectō
 sequēs intelligitur negative] propter qd] id
 est propter maiora bona que dat spiri
 tus diuinus] dicit] scilicet scriptura. prouer.
 iij. Deus superbis resistit] denegando eis
 gratie dona] humilibus autem dat gratiā]

nam humilitas est debita dispositio ad eas
 hec enim littera habetur prouer. iij. secun
 dum translationem. lxx. ubi nostra littera
 habet ipse deludet illos et māsuetis da
 bit gratiam propter quod concludit] Sub
 diti ergo estote deo] tanq̄ uere humiles ut
 det uobis gratiam suam] Resistite] hic cō
 sequenter monet a diabolo recedere. Cir
 ca quod sciendum q; diabolus est superbi
 secundum q; dicitur de eo. ioh. xli. Ipse est
 rex super omnes filios superbie. Quanto
 autem aliquis est superbior tanto magis
 abhorret superari propter quod diabolus
 uidens aliquem fortiter resistentem dimit
 tit eum tentare timens ne ab eo seperetur
 propter quod recedit ab eo ante facies bel
 li. unde dicit ambrosius super lucam q; dia
 bolus instare formidat quia frequentius
 refugit triumphari. et hoc est quod dicitur
 [resistite autem diabolo] uiriliter repugnā
 do. et fugiet a uobis appropinquate deo]
 hic consequenter beatus iacobus monet
 accedere ad deum ratione sue bonitatis q̄
 debet attrahere quia ab eo pcedit esse gra
 tie et esse nature. primo ergo inducit ratio
 ne primi. secundo ratione secundi ibi Ecce
 nunc. Circa primum sciendum q; ad deum
 accedimus per dilectionem. dilectio uero dei
 includit dilectionem proximi propter quod
 inducit primo ad diligendum deum. secun
 do proximum ibi Nolite detrahere. Pri
 ma adhuc in duas. quia primo inducit ad
 dei dilectionem. secundo ad quedā habetia
 ad ipsam cōnexionem ibi Emundate. Cir
 ca primum dicit] Appropinquate deo] que
 appropinquo terminat ad dilectionem q̄
 est unio amantis cum amato] Et appropi
 quabit uobis] bona gratie sue conferēdo et
 etiā augmentādo. Sed contra hoc uidetur
 q; dicitur prima. ioh. iij. In hoc est chari
 tas non quia dilexerimus deū. sed quoniam
 ipse prior dilexit nos. Dicendū q; diligere
 est uelle alicui bonum. Si igitur confidere
 tur actus diuine dilectionis qui est in ipso
 pcedit omnia temporalia cum sit eternus
 et sic loquitur iohannes in auctoritate in
 ducta. Si autem consideretur huius dile
 ctionis effectus qui est temporalis sic ali
 quid est pcedens ex pte dei et aliquid ex p
 te hominis. Sicut enim deus in fluxu gene
 rali cōuertit omnia ad seipsum sicut ad fi
 nē ultimū secundum eē nature sic in fluxu

Capitulū

speciali conuertit humanā naturam ad se
sicut ad finē sup̄naturalem. ⁊ hic influxus
specialis nō est aliqua gratia habitualis.
sed est motio diuina siue instictus qua mo-
uet naturā humanā ad bonū meritorium
nec denegat alicui q̄dū est in hac uita p̄-
senti. sed homines diuersimode ad hunc in-
stictū se habent q̄ aliqui acquiescunt ⁊ se-
quunt. ⁊ sic ad gratiā habitualē de con-
gruo disponunt quibus dispositis deo dat
gratiā habitualē per quā meritorie operā-
tur. Alij uero resistunt instictui diuino. ⁊
sic merito eis habitualis gratia denegatur
patet igit q̄ dispositio ad gratiā de con-
gruo que est ab homine modo p̄dicto p̄ce-
cedit collationē gratie habitualis que est a
deo. ⁊ sic dicit hic. Appropinquate deo ⁊ ap-
propinquabit uobis. Ierūtāmē hanc dispo-
sitionē de congruo p̄cedit diuinus instictus
seu motio ad bonū meritorium ad quod na-
tura humana de se nō pōt assurgere. ⁊ sic
dicit saluator. iob. vi. Nemo pōt uenire ad
me nisi pater meus qui misit me traxerit
eū. ⁊ sic patet q̄ principiū meriti simplicit̄
est a deo ⁊ non a libero arbitrio. [Emūda-
te.] Hic consequent̄ inducit ad quedam an-
nexa diuine dilectioni dicēs. [Emūdate ma-
nus.] i. opera. ⁊ purificate corda. q̄ qui di-
ligit cordis iudiciū ppter gratiā labioꝝ
suoꝝ habebit amicum regē. puerbioꝝ. xxiij.
[duplices animo.] i. qui prius fuistis dupli-
ces animo nunc deo nūc diabolo nūc mun-
do adherendo. [miseri estote.] i. statū miseri
assumite recurrendo ad deū cuius p̄prium
ē misereri ⁊ parcere. [risus uester.] p̄ disso-
lutionē. in luctū cōuertat̄. p̄ cōtritionem
Est aut̄ risus leticia exterior. gaudiū men-
tē respicit interiorē ut sit mutatio inte-
gra in facie scilicet ⁊ mētē humiliamini in
conspectu dei. qui uidet omnia quecūq̄ la-
tētia ⁊ non solū in conspectu hominū q̄ tā-
tū uident patentia. [et exaltabit uos.] in ce-
lo ubi ē p̄fecta dilectio. Nolite detrahēre.
Hic consequent̄ inducit ad dilectionē p̄xi-
mi remouendo dilectionis impedimēta dicēs.
[Nolite detrahēre alterutrum.] p̄ quod in-
fert̄ fame detrimentū ⁊ p̄ hoc innuit oppo-
sitū scilicet conseruationē bone fame ⁊ ei⁹
augmētū qd̄ est opus dilectionis p̄ximū. q̄
detrahit fratri. in ore. aut qui iudicat fra-
tres suū esse malū in corde. detrahit legi.
que prohibet hoc fieri. leui. xix. Non eris

sufurro nec criminatoꝝ in populo. ⁊ iudicat
legē. facto designās eā eē malā quia fecit
tanq̄s licitū qd̄ ip̄a dicit illicitū. Si autē
iudicas legē non es factor legis. iobediens
ei ut sup̄ior. s̄ iudex. tanq̄s sup̄ior ip̄i qd̄
tamē est falsū. ideo subdit. [Unus ē enī le-
gislator ⁊ iudex.] scilicet deus. qui pōt per-
dere. transgressoꝝ. ⁊ liberare. legifactor.
res. Tu aut̄ q̄ es qui iudicas p̄ximū. qua-
si dicat tu usurpas tibi officiū diuinū. Ad
cuius maiorē intellectū sciendū q̄ iudicare
propria auctoritate soli deo cōuenit. homi-
nibus aut̄ ex diuina cōmissione tam in fo-
ro ecclesiastico q̄ i seculari. Ita tamē com-
missio non se extendit ad ea que sunt om-
nino occulta sed diuino iudicio reseruantur.
De his autē que aliquo modo patent uel
per facta uel p̄ signa possunt homines iudi-
care. Et hoc pōt eē dupliciter. uno mō cū
p̄cessu ad punitionē. ⁊ hoc solus p̄tinet ad
iudices. Alio modo sine tali p̄cessu ⁊ hoc ē
p̄tinet ad alios homines. Sciendū tamē q̄
iudiciū importat s̄mā firmā de aliquo. Si
ergo p̄cedat ex euidētia facti nullū ē pec-
catum ut si quis iudicet aliū homicidam q̄
uidit eū homicidiū cōmittentē. Et idem ui-
det̄ si p̄cedat ex uehēmētibus signis ut si
quis uideat solum cū sola nudū cū nuda in
eodē lecto nisi appareat aliquid unde pos-
sit hoc excusari in toto uel in parte ut cō-
sanguineitas multū propinqua sicut ē ma-
tris ad filiū uel infirmitas grauis seu ali-
quod huiusmodi. ⁊ sic uidēs iudicat p̄sonas
esse fornicarias si ambe sint solute uel adul-
teras si ambe uel altera sint ligate. Si aut̄
p̄cedat iudiciū ex probabilibus seu leuib⁹
signis ⁊ ē iudiciū de graui peccato pecca-
tu ē mortale q̄ tale iudiciū ē contra chari-
tatē p̄ximī ⁊ ex puerſo affectu. Si aut̄ nō
sit iudiciū uel firma sententia sed magis
suspicio qua quis incipit dubitare de boni-
tate proximi sic est ueniale peccatum. gra-
ue tamē uel minus graue scđm maiorē
tatē uel minorē suspitionis ⁊ p̄babilita-
tis ⁊ leuitatis signoꝝ. cccj. Hic consequē-
ter inducit ad amorem dei ex bonitate ei⁹
qua dat ⁊ conseruat eē naturale inducens
ad hanc considerationē ⁊ remouens oppo-
sitū dicēs. Ecce nunc qui dicitis hodie aut
crastino ibim⁹ ⁊ quali uestro eē ⁊ opat̄ i
sit totalit̄ in uestra ditione cū tñ nō sit ita
ideo subdit. [q̄ ignoratis qd̄ sit i crastinū.]

i. futurum quia deus poterit interim opus vestrum et vitam subtrahere. ideo subdit. *[Que est enim vita uestra?]* respondet. *[ua por est ad modicu patens].* i. ualde cito transiens. *[pro eo ut dicatis].* i. propter hoc debetis dicere tanquam coacti a ueritate. si dominus uoluerit et uixerimus. i. proponentes suppositionem diuine uoluntatis in omnibus factis uestris ex qua dependet uita et omnis operatio uestra. *[Nunc autem exultatis in superbis uestris].* quasi diuino adiutorio non indigetis. *[omnis exultatio talis maligna].* i. malo igne ignita quia a demone procedens et ad ignem gehenne disposens et maxime homines literatos et scientes secundum quod dicitur luc. xij. Seruus qui cognouit uoluntatem domini sui et non fecit uapulabat multis scilicet plagis. et hoc est quod dicitur. *[Scienti igitur bonum facere et non facienti peccatum est illi].* si sit bonus necessitatis eius ommissio est peccatum mortale. Si autem sit bonus supererogationis peccatum est ueniale et aliquando nullum.

Cap. v.

[Bite nunc diuites]. Postquam beatus iacobus induxit ad adherendum deo ex consideratione sue bonitatis. hic consequenter idem facit ex consideratione sue seueritatis que maxime in iudicio apparebit. Sciendum tamen quod illud iudicium sicut erit terribile malis sic erit consolabile iustis. unde sal. de ipso loquens luc. xxi. dixit apostolis. *[His autem fieri incipientibus respicite et leuate capita uestra id est exhilarate corda uestra ut exponit gregorius omelia prima ideo beatus iacobus malis primo incutit iudicis terrorem ut a peccatis resiliant. secundum iustis eius fauorem ut ei inseparabiliter adhereant ibi Patientes igitur].* Circa primum primo incutit timorem iudicis cupiditas a uariis dicens. *[Agite nunc diuites].* scilicet uestras uoluntates et est ironica locutio que est intelligenda per contrarium. ideo subditur. *[Plorate ululantes].* Est autem ululatus sonus confusus qui est signum magni doloris. *[in miserijs uestris].* i. pro miserijs uestris que aduenient uobis in iudicio futuro ut patet ex sequentibus. Et subditur duplex causa. Prima est indubitata bonorum temporalium congregatio et conseruatio cum dicitur. *[Diuitie uestre na*

turales]. ut bladium in horreo et uinum in cellario et huiusmodi. Consequenter loquitur de diuitijs artificialibus dicens. *[Aurum et argentum uestrum eruginauit].* in terra absconditum et erugo eorum in testimonium uobis erit. id est contra uos. *[et manducabit carnes uestras].* i. affliget quia erit causa afflictionis in gehenna post iudicium quia tunc anima cum corpore affligetur igne gehenne. *[theaurisastis uobis iram].* i. aggregastis uobis dei uindictam in nouissimis diebus. tunc erit finale iudicium. Consequenter ponitur causa secunda que est pauperum defraudatio cum dicitur. *[Ecce merces operariorum uestrorum clamat].* uos accusando. Et sciendum quod tria sunt peccata que specialiter dicuntur clamare ad deum scilicet innocentis occisio. gen. iij. uox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Adicij contra naturam perpetratio. gen. xviij. Clamor sodomorum et gomorreorum multiplicatus est etc. et pauperum defraudatio ut dicitur hic. *[clamor eorum in aures domini].* abbaoth. i. exercituum introiit ad faciendam uindictam per angelos qui dicuntur eius exercitus quia sunt diuine iusticie executores. *[Epulati estis].* hic secundo incutit terrorem carnalibus et lasciujs et hoc ordinate quia diuitie prestant fomētum huiusmodi uicijs. dicit igitur. *[Epulati estis super terram].* hoc est in presenti uita sed esurietis postea sicut patet de diuite epulone qui positus in tormentis guttur aque non potuit impetrare luc. xvi. *[et luxurijs enutristis corda uestra].* in illis delectando et bene de luxuria loquitur post gulam quia ministrat sibi materiam quia semen est de superfluo alimentis. ij. de anima. *[In die occisionis].* hic tertio incutit terrorem crudelibus et malignis qui ex diuitijs suis et potentia mouent persecutionem iustis eo quod sint dissimiles eis secundum quod dicitur sap. ij. In persona eorum circueuiam ergo iustum quoniam inutilis est nobis etc. ideo dicitur. *[In die occisionis etc.].* id est tempore primitive ecclesie in quo fideles ducebantur ad iudicia et occidebantur sine qui resisteret. et sic ponitur hic singulare pro plurali cum dicitur occidistis iustum. id est iustos quod frequenter fit in scriptura. Alii qui autem exponunt hoc de occasione christi iesu qui dicitur iustus anthonomatice. quia non solum est iustus formaliter sed

Capitulū

etiam effectine alios iustificando nec resistit suis occisoribus cū tñ posset resistere [Patientes igitur] Consequenter consula-
tur iustos ne in tribulationibus deficiant.
7 primo inducit eos ad patientiam. secūdo
ad reuerentiam dei ibi Ante omnia. Cir-
ca primum dicit [Patientes igitur] estote fra-
tres in tribulationibus usq; ad aduentus
domini qui reddet vobis mercedem labo-
ris uestri. Et ponit exemplū dicens [Ec-
ce agricola expectat usq; ad tempus debi-
tum] patienter ferrens laborem in cultura
terre sue donec accipiat temporaneum. i.
pmitium fructum. terra enim promissio
nis de qua loquitur reddit dupplicem fructū
in anno scilicet in apili 7 septembri patie-
tes estote] repetitio est premisse sententie
ad maiorem impressionem [Nolite ingemi-
scere fratres in alterutrum] videntes mu-
tuas penas sed magis confortate alterut-
ad fortiter tollerandū sicut sex fratres cū
matre videntes cruciatū primi inuicem se
hortabant fortiter mori. ij. machabe. vij. ut
non iudicemini. j. i. condēnemini si per ni-
tuam querelam 7 luctū frangamini per im-
patientiam [ecce iudex] scilicet christus [an-
te ianuam assistit] ad uos roborandū velo-
citer 7 premiandū 7 inducit ad hoc exem-
plum sanctorum dicens [Exemplū accipite
fratres] exitus mali scilicet quantū ad ma-
lum pene 7 non culpe quia preciosa est in
conspetu domini mors sanctorum ei [psal.
cxv. 7] longanimitatis in expectatione p-
missi 7 laboris quotidiani 7 patientie in
aduersitate prophetas iuobis datos in ex-
emplum ad talia sustinendū qui locuti sunt
in nomine domini constanter contēptis p-
secutionibus quas propter hoc passi sunt
sicut patet de michea zacharia isaia hie-
mia 7 pluribus alijs [Ecce beatificam eos]
i. beatos dicimus qui sustinuerunt tribula-
tiones patienter. Et inducit duo notabilia
exempla dicens [Sufferentia iob audistis]
quia exemplar patientie [datus est vobis]
[Et finem uidistis] domini quia in sua pas-
sione sustinuit dolorem acerbissimū patien-
tissime. 7 dicit uidistis q; multi adhuc uiue-
bant qui passionem domini iesu christi ui-
derant quoniam misericors est dominus in
affectu 7 miserator in effectū] Ex maxima
enim dei misericordia processit q; daret no-
bis filium suum in redēptionis nostre pre-

cium 7 fortitudinis exemplū Ante omnia
hic consequenter inducit fideles ad dei re-
uerentiam 7 hoc in quattuor. primo in iu-
ramenti deuotione. secūdo in feruente de-
uotione ibi Tristatur autem. tertio in sa-
cramenti susceptione ibi Infirmitur. quar-
to in proximi correctione ibi Fratres mei.
Circa primum dicit [Ante omnia fratres
nolite iurare] i. non preponatis iuramentū
omnibus uerbis uestris 7 promissis. hoc
dicitur ad remouendum errorem illorum
qui dixerunt iuramentum esse frequentan-
dum eo quod dicitur deut. x. dominum de-
um tuum timebis 7 illi soli seruias ipiq; ad-
herebis iurabisq; in nomine illius propter
quod dixerunt q; frequentatio iuramenti
facit ad reuerentiam dei. 7 sic est exercen-
da. Sed hoc patet falsum per dictum chri-
sti math. v. Ego autē dico uobis nō iurare
omnino nē. 7 per dictū beati iacobi i hoc
loco. hoc etiam patet per rationem quia il-
lud quod non requiritur nisi ad subueniē-
dum defectui non est per se appetendū seu
frequentandū sicut patet de medicina q̄
nō queritur nisi ad subueniē nē ifirmitati
7 sic ē d' iuramento. qz n̄ qrit nisi ad subue-
iendū defectui quo un' hō nō credit alteri i
quo casu subuenit per iuramentū in quo in-
ducitur ueritas dei infallibilis in testimo-
niū in se sicut cum iuratur per deum uel i
aliqua creatura inquantū reuert in ea ue-
ritas diuina ut per celum qui thronus dei
est uel per terram quia scabellum pedum
ei [math. v. Jurare p creaturā uero secūdu
se est illicitū. 7 sic patet q; iuramentū nō ē
inducendum nisi in casu in quo est necessa-
rium ad confirmationem ueritatis 7 sic in-
telligenda est auctoritas inducta deut. x.
in tali enim casu iurandum est per nomen
dei 7 non per nomina idolorum secun-
dum q; dicitur exo. xxvij. Per nomina
deorum extraneoꝝ nō iurabis quia per
ea non est confirmanda ueritas. hoc enim
pertinet ad infidelitatem nē. Sit autē ser-
mo uester iextra casum predictum test est.
non non simpliciter ueritatem affirman-
do 7 negando falsitatem ut non sub iud-
icio. i. condemnatione occidatis lex frequē-
ti iuratione cadendo in falsam fidem eccle-
sijs. Vir multum iurans replebitur iniqui-
tate Tristatur hic consequenter inducit
ad dei reuerentiā in feruēti deuotione dicēs

Tristatur quis in uobis. id est patitur acci-
 diaz que est quedam tristitia in obsequijs di-
 uinis. oret equo animo et psallat. i. nitatur
 spiritum erigere ad orandum deo deuote et
 secrete. ideo dicitur [oret] q̄ publice [et psal-
 lat]. Oratio enim et psalmodia sunt contra
 dicta tristitia optima remedia. Infirmatur
 hic consequenter inducit ad dei reuerentia
 in sumptione sacramenti. et primo facit ppo-
 situm. secundo declarat quoddam dictum ibi
 Multum enim. primum facit in duplici sa-
 cramento scilicet unctionis extreme et peni-
 tentie quantum ad primum dicitur. Infirmatur
 quis in uobis. infirmitate de qua probabi-
 liter dubitatur mori. nam istud sacramentum
 est exeuntium de hac uita. inducat presby-
 ter os ecclesie. scilicet. licet istud sacramentum fu-
 erit a christo institutum tamen per beatum ia-
 cobum fuit hic expressum publicatum. Et ora-
 tio fidei saluabit infirmum corporaliter et spi-
 ritualiter. ideo subditur. Et alluabit eum
 dominus. ab infirmitate si expediat ei. et si
 in peccatis sit iuenialibus remittent ei uir-
 tute huius sacramenti. Consequenter inducit ad
 reuerenter sumendum penitentie sacramentum
 quo remittuntur peccata mortalia dicens. Co-
 fitemini ergo alter utrumque. Ex quo patet q̄
 confessio debet fieri non solum deo sed etiam
 homini unde et in lege ueteri sacrificia q̄
 offerebantur deo pro peccatis offerebantur
 per manum sacerdotis. et orate pro inuicem
 nam confessor tenetur orare pro confitente
 et conuerso. multum enim. hic consequen-
 ter declarat quoddam dictum scilicet q̄ ora-
 tio sit magne efficacie quia dixerat q̄ ua-
 let contra tristitiam et ad dei reuerentiam
 in sacramentorum perceptione. ideo dicit
 Multum enim ualet deprecatio iusti. nam
 e contra de iniusto dicitur eccle. xv. Non
 est speciosa laus in ore peccatoris. assidua
 nam una de conditionibus que faciunt ora-
 tionem semper exaudibilem est q̄ sit perse-
 uerans. Alie uero due q̄ sit pia et pro se
 [Abelias homo erat similis nobis passibilis]
 nam timore mortis fugit a facie ierabelis.
 iij. reg. xix. et oratione orauit ut non plu-
 eret. iij. regu. xvij. [super terram] scilicet isra-
 el. naz propter maliciam achab fuit illa pla-
 ga iuducta ut dictum fuit ibidem. et rursus
 orauit et celum dedit pluuias. iij. regu. xviij.
 [Fratres mei] hic ultimo inducit ad dei
 reuerentiam in fraterna correctione que e

actus dilectionis proximi et per consequens
 ordinatur ad dilectionem et reuerentiam dei
 dicens. Siquis ex uobis errauerit a uerita-
 te. fidei uel morum. et conuerterit quis eum
 ab infidelitate ad fidem uel a uicijs ad uir-
 tutes. saluabit animam eius a morte. scilicet
 cet culpe et gehenne. et operit multitudinem
 peccatorum. ut non uideantur a deo purie
 da pena eterna. et sic ab eo recipiet in glo-
 ria ad quam nos perducatur qui cum patre
 et spiritu sancto uiuit et regnat in secula se-
 culorum. Amen.

Postilla fratris Nicolai de Lyra super ia-
 cobum finit. Incipiunt additiones super
 eundem.

In capitulo primo ubi dicitur in postilla
 Omne gaudium. i. celeste gaudium.

Additio.

Atis autem huius dicti
 Omne gaudium estima-
 te fratres et declaratur
 in glosa ubi sic. Non est
 christiane dignitatis in
 temporalibus exaltari sed
 potius deprimi. mali nihil habent in celo
 boni nihil in mundo sed spe illius boni ad
 quod tendit quicquid in uia contingat gau-
 dere debetis. hec in glosa.

In eodem capitulo primo ubi dicitur in
 postilla. Sit autem omnis homo uelox ad
 audiendum.

Additio.

Ecce hoc quod dicitur. Sit autem o-
 homo uelox ad audiendum. tardus
 ad loquendum. satis proprie intelligatur de
 auditu a docet huiusmodi tamen uidetur et hoc
 documentum se extendere ad alias colloca-
 tiones humanas in quibus homo prius debet
 audire quam loqui. iuxta illud puer. ca. q̄
 ante respondet quam audiat. stultus se demon-
 strat et confusione dignus. Et hec expositio
 magis concordat littere sequenti cum dicit
 Et tardus ad iram. ex locutionibus enim
 inordinatis consuevit ira prouocari magis
 quam ex hoc q̄ quis se ingerat ex officio do-
 ctoris.

In eodem capitulo ubi dicitur in postilla
 In speculo in quo uidetur umbratice implete

Capitulū

Additio.

Uper illud. Iste compabitur uiro consideranti uultum natiuitatis sue in speculo. Glosa sicut talis considerans non rem sed solum umbram uidet sic ille qui habet solum umbram uerborum non corpus operis.

In capitulo secundo ubi dicitur in postilla Quicunq; autem totam legem seruauerit offendit autem in uno.

Additio.

In hoc quod dicit apostolus. Qui cunq; offenderit in uno factus est omnium reus. Non uidetur loqui de pena damni tantum cuius de distinctione inter penam damni et penam sensus nulla sit mentio in hoc loco nec in precedentibus nec in sequentibus. In hoc etiam q; sequitur. Qui enim dixit non mechaberis et non occides non habetur nec innuitur talis distinctio. unde expositio postillationis de hoc q; dicitur qui offendit in uno etc. non uidetur propria seu littere consona licet quod presupponit uerum sit. Et ideo aliter uidetur dicendum. Ad quod sciendum q; precepta diuine legis presertim que obligant ad semper et pro semper de quibus hic agit copulatiue sunt intelligenda sic q; ad omnia seruanda omnes obligantur unde qui in uno offendit manifestum est q; non omnia seruat ad quorum omnium obseruationem tenetur. Et ideo factus est omnium reus. i. reus tanq; ille qui non omnia seruauit ut tenetur. Et hoc uidetur dicere glosa ubi sic. Reus est apud deum qui nihil dimittit impunitum qui scit quoniam necessariam legem dederit. qui negligit mandatum credidit illud inanimiter a deo datum. hec in glosa. Ex quo habetur q; qui offendit in uno ostendit suo facto non esse necessariam totam legem. et sic totius legis est reus. Et notandum q; beatus iacobus in hoc docet contra falsam doctrinam phariseorum. qui legem diuinam falso interpretantes communiter tenent q; ille qui plura mandata numero seruat et tamen in paucis transgreditur nihilominus est iustus apud deum eo q; deus ut dicunt iudicat hominem secundum pluralitatem uel paucitatem meritorum et demeritorum ita q; ille qui plura opera meritoria

fecit etiam si pauca aliqua numero de meritoria postea committat non propter hoc est iniustus apud deum quod manifeste ponitur. mo. in suo deuterio. in dis. prima de penitentia. et sic alij tenent communiter que quodam doctrina falsissima est et erronea. Legitur enim deute. xxvij. inter maledictiones que ibi ponuntur contra transgressores legis ultima. Maledictus qui non permanet in sermonibus legis huius nec eos perficit. Ex quo patet q; per transgressionem unius precepti non perficitur lex. et sic incurritur illa maledictio. Ite habet expressius ezechiel. xxxij. ubi sic. Etiam si dixerio iusto q; uiuat et confessus in iusticia sua fecerit iniquitates omnes iusticie eius obliuioni tradentur. et sic patet q; pharisaica doctrina in hoc sicut in alijs plurimis deuiat a ueritate sacre scripture. et de hoc docet nos apostolus in dictis uerbis ut predictum est etc. In eodem capitulo ubi dicitur in postilla Superexaltat autem misericordia iudicio etc.

Additio.

De q; dicitur. Superexaltat autem misericordia iudicio. J aliter et magis proprie exponitur in glosa ubi sic. Superponitur misericordia iudicio quod iudicium quod est cum misericordia per ipsam misericordiam commendabilius est et magis placet. hec in glosa. Quod autem postillator allegat de rata. est una de iniquitatibus talmudicis quibus irritum faciebant mandatum dei. propter traditiones suas ut largius fuit dictum in additione super esai. xxxiiij. et zach. v.

In capitulo quinto ubi dicitur in postilla Donec accipiat temporeneum.

Additio.

On memini legisse de terra promissionis q; duplicem fructum in anno redderet nec de hoc commendat. deur. viij. ubi de alijs pertinentibus ad fertilitatem seu fructificationem terre laudat. multi etiam peregrini ibi transeunt qui hoc non referunt hoc autem quod dicitur. Donec accipiat temporeneum et serotinum potest intelligi de hoc q; communiter contingit in oibus regionibus scilicet q; alij fructus eiusdem speciei ueniunt magis tepestiuie q; alij quorum primi dicuntur temporenei secundi uero serotini.

Additiones super iacobum finiunt.

Incipit postilla super epistolas canoni-
cales Petri.

Etrus apostolus.]
Hec est secūda ps
principalis huius li
bri. in q̄ ponūt epi
stole beati Petri. 2
diuidit in duas se
cundū duas ei⁹ epi
stolas. Epistola ue
ro prima i tres partes diuidit scilicet i p
fatione psecutione 7 conclusionē. Secūda
incipit ibi Benedictus. tertia ibi Per fili
yanum fidelem. ppe finē. In p̄fatione pmo
describitur p̄sona salutans 7 hoc ex nomi
ne cum dicitur Petrus. Pmo enī uocatus
fuit simon. sed postea cognominatus Petrus
a petra quod est christus ppter fidei firmi
tatem. unde dicit Augustinus. In omnib⁹ ar
dentissime fidei inuenit petrus. Et ex offi
cio cum subditur apostolus. iesu christi
2⁹ describitur p̄sona salute cui⁹ dicitur [ex
lectis] scilicet a deo ad fidem catholicā. Adue
nientē aduene dicebant illi qui de gentili
tate cōuertebantur 7 illis uidetur beat⁹ pe
trus specialiter scribere [dispersionis] id ē
existentib⁹ extra terram iudee. quod patet
ex hoc quod subdit [ponti galathie 7c]. Ier
nominat ista loca q̄ siluanus per quē scri
psit qui est silas foris uolebat ire ad illa
loca ad confirmandū fideles eo q̄ ibi fue
rat in p̄dicatione cui⁹ paulo ut patet i acri
bus apostolorū [secundū p̄sentiam] istud
refertur ad illud quod supra dicitur electis.
hec enim electio includit aliqd eternum sci
licet scire 7 uelle diuinum. et q̄tum ad hoc
dicitur [secundū p̄sentiam dei p̄fatis] 7 acci
pitur hic p̄sentia p̄ p̄destinatione que in
cludit etiam aliquod temporale. s. collatio
nem gr̄e in p̄senti 7 glorie in futuro. et q̄
tum ad hoc dicitur [in sanctificatione spirit⁹]
talīs enim sanctificatio appropriat spiritui
sancti in obedientia 7c. id est p̄ obedi
entia iesu christi. q̄ fuit obediens usq̄ ad
mortem mortis aut crucis. phil. ij. Ab hac
aut passione habet efficaciam sacramenta
noue legis que sunt in instrumenta nostre s̄
ctificationis. Tercio describitur optata bo
na cum dicitur [Gratia uobis] in p̄senti let
pax in futuro multip̄licetur q̄ tunc que
tabit totus hominis appetit⁹. Benedict⁹
hic incipit p̄secutio siue tractatus in quo

beat⁹ petrus informat fideles. et primo ge
neraliter quantū ad omnes. secundo magis
specialiter quantū ad aliquos status sp̄i
tuales ibi Serui subditi estote post medi
um secūdi capituli. Prima in duas. q̄ pmo
fideles informat de sp̄uali regeneratiōe. se
cundo de renatoꝝ educatione 2⁹ ca. Prima
adhuc in duas. quia pmo de regeneratio
nis beneficio deo regratiat⁹. secundo rena
tos ad uite mundiciā exhortat ibi Pro
pter quod succincti. Prima adhuc in tres.
q̄ pmo regratiat⁹ de regeneratiōe ba
ptismali. secūdo respondz tacite q̄stioni ibi
In quo exultabitis. tertio ppositū s̄firmat
oraculo pphetali ibi. de qua salute. Circa
primū sciendū q̄ beneficium regeneratiōis
baptismalis est cōmune fidelib⁹ cunctis. p
pter quod de hoc beneficio regratiat bea
tus petrus p se 7 alijs. 7 ut eos inducat ad
similes gratiaꝝ actiones dicit igit⁹ Bene
dictus deus. q̄tum ad totam trinitatē [et
pater] q̄tum ad patris personā [qui] secun
dus magnam misericordiā 7 non secundū
merita nostra [regenerauit nos] id est i sa
cramēto baptismi per quod efficiunt filij
dei adoptiui in spem uiuam id est certam
[per resurrectionē iesu christi ex mortuis]
per quas habemus certitudinē future glo
rificationis. q̄ cum esset passibilis homo si
cut 7 nos ad uitam im̄: italem resurrexit.
Et q̄ filij adoptiui habēt ius in heredita
tis participatione. ideo subdit [in heredita
tem. i. ad consequendū hereditatem] [inco
ruptibilem] nam hereditas celestis nunq̄
deficit 7 incontaminata q̄ nihil imundū
recipit [immarcescibile] nam suum deozem
nunq̄ minozauit. sed q̄ non omnes rena
ti per baptismū hanc hereditatem conse
quuntur sed solum p̄seuerantes in bono se
cundū q̄ dicitur math. x. Qui aut perse
uerauerit usq̄ in finem hic saluus erit. iō
subditur [Conseruataz in celis] nō omnib⁹
renatis [sed in uobis] i. p uobis [qui i uir
tute dei custodimini] p̄seuerantes in bono.
que p̄seuerantia principaliter est a deo [p
fidem] charitate informatā [in salutem] s. s.
consequēdam [paratam] reuelari in tempo
re nouissimo. i. in finali iudicio. tunc enī
reuelabit manifeste. nam electi apparebūt
gloriosi in anīa 7 corpore. In quo 7c. Hic
consequēter beat⁹ petrus respondet cuidā
tacite q̄stioni que posset ex p̄dictis oriri.

Capitulū

Nam ex hoc quod dictū est baptizatos esse filios dei adoptiuos et coheredes regni celestis. posset aliquis infirmus fidelis querere. Igitur quomodo dimittit nos de filios suos tot et tantas tribulationes sustinere? Nam in ecclesia primitiua credentes sustinebant multas tribulationes. Ad quod respondet petrus. d. q. hoc non est ad malum credentium sed ad bonum eorum. sicut aurum in fornace pictum inde non deteriorat sed purius et melius efficitur. et hoc est quod dicit in quo exultabitis eterniter in modicum nunc si oportet contristari temporaliter. In varijs tetracionibus persecutionum in rebus possessis aut in amicis uel etiam corporibus proprijs. Omnes enim penes temporales modice sunt respectu eternitatis. ut probatio si dei uestre in tribulationis fornace inueniatur. i. concedat uobis in laudem et gloriam sempiternam in reuelatione iesu christi. i. tempore iudicii in quo manifestabit gloriā electorum ut predictum est. quem non uidentes diligitis. sed enim aliqui adhuc uiuerent qui humanitatem christi uiderant tamen eius diuinitatem non uiderant de qua est fides. id subditur. In quem quoque non uidentes nunc creditis. fide formata charitate que facit credentem dignum uitae beatae. ideo subdit. Credentes autem exultabitis etc. Et per litteram ex predictis. De qua salute. Iste consequenter confirmat predicta oraculo prophetali dicens. De qua salute. scienda per christum. exquisiuerunt atque scrutati sunt prophetae. non naturali lumine aut ratione sed supernaturali illuminatione in quod uel quale tempus. scilicet christi ministerium impleret tempore propinquo uel longinquo. et si impleret tempore pacifico uel bellicoso. de utroque enim prophetauerunt. Nam gen. xlix. patriarcha Jacob prophetauit quod esset implendum tempore quo deficeret regnum iudeorum dicens. Non auferet sceptrum de iuda et dux de femore eius donec ueniat qui mittendus est. Si militet prophetauerunt quod tempore pacis esset implendum. Esaie. ij. Et conflabunt gladios suos in uomeres et lanceas suas in falces. Christus enim omnibus regnis pacatis natus est sub imperio romanorum. luc. 2. Spiritus christi qui loquebatur in prophetis quod dicitur spiritus christi. sicut et pater quod procedit a patre et filio pronuntias que in christo sunt. implete passionem et posteriores glorias. sicut per

Esa. liij. ubi multipliciter loquitur de passione christi et glorificatione ipsius in fine capituli. Dicit tamen passiones et glorias in plurali. quod non solum est passus in se sed etiam in membris suis. Similiter eius gloria deriuatur ad membra quibus reuelatum est quod non si biuipis. Iste ministerium enim christi quod fuit eis reuelatum non fuit eorum temporibus ad impletum sed tempore christianorum. ideo subdit. Uobis autem ministrabant. Iste pronuntians do futura. que nunc uunciata sunt uobis. si plena per eos qui euangelizauerunt uobis. id est predicauerunt euangelium. spiritus autem de celo missus in signo uisibili in die pentecostes. tunc enim fuerunt illuminati et constantes effecti ad predicandum euangelium in omnibus linguis. propter quod eis non minus credendum est quam prophetis quod eodem spiritu locuti sunt. immo magis in quantum per eundem spiritum fuerunt magis illuminati. In quem desiderant angeli. prospicere. nam eadem est uisio et fructus trium personarum. istud tamen desiderium non importat expectationem non habiti sed continuationem habiti. Propter quod. Iste consequenter inducit renatos ad mundiciam uitae. et primo ponit suam monitionem. secundo inducit ad hoc multiplicem rationem. ibi. Et si patrem. Circa primum dicit. Propter quod. i. quod estis filij dei per adoptionem ut predictum est. Succincti lumbos membris uestre. i. casti corpore et mente. sobrii. i. uicti et uestitu. et perfecti. in omni uirtutis actu. spantes in ea que offert uobis gratiam. i. sperate ad consequendam gloriam que est gratia consummata que offertur quando gratia in presenti datur que est arra glorie in reuelationem iesu christi. i. per eius reuelationem quando aperte facie ad faciem uidebitur. quasi si filij obedientie si mandatorum dei adimplete. non configurati. i. non conformati. prius ab igno rantie uestre desiderijs. i. carnalibus uitijs quibus gratis dediti atque de tenebris ignorantie uocati essetis ad lumen fidei. sed fecundum eum quod uocauit uos sanctum. Ite ei conformemini. propter quod subdit. ut et ipsi sancti in omni conuersatione sitis. imitantes eum. potueritis. quomam est scriptum. leui. xix. Sancti eritis etc. Et si primum. Iste consequenter inducit ad suum propositum multiplicem rationem. Prima accipit ex dei timore qui facit ab imundicia recedere. puer. xv. Per timorem declinat omnis homo a

malo. o. Et si p̄em inuocatis eū] 7 accipit
hic si p̄ q̄. q̄a fideles inuocant deum tanq̄
patrem suum [q̄ sine personarū acceptione
iudicat in equitate iusticie secundū uniuscu
iusq̄ opus] reddens ei penam uel premiū
p̄pter hoc est magis timendus [in timore
7c. iungat sic littera [conuersam tempo
re incolatus uestri]. i. tempore p̄itis uite.
[in timore] qui facit offensas dei patris ca
uere. Sciens] Hic ponit̄ secunda ratio q̄
accipitur ex hominis ualote. que p̄t̄ ex hoc
q̄ redemptus est tanto precio. f. sanguine
christi p̄cioso p̄pter quod non debz se par
uipendere uicis carnalibus maculando. vñ
dicit hugo libro de arra sponse. Ampli⁹ mi
hi esse uilis non debeo. q̄ tantū deo placui
ut mori p̄ me eligeret ne me perderet. id
dicit̄. Sciens q̄ non corruptibilibus 7c.
de uana uestra cōuersatione paterne tra
ditionis] Conuersi enīz de gentilitate a pa
rentibus erant informati idolis seruire. qd̄
est ualde uanum. Nam idolum nihil est. p̄
ma corinth. x. sicut conuersi de iudaismo e
rant informati a parentibus spūalibus. f.
sacerdotibus relinquere mādata dei p̄pter
traditiones hominū. ut habet̄ q̄ Nat̄. xv.
quod erat etiam ualde malum. Potest etiā
hoc intelligi de ceremonijs ueteris legis q̄
dicunt̄ uane. tum q̄ non conferebant gra
tiam. tum quia cessauerunt in morte christi
q̄tum ad obligationem [p̄cogniti q̄dem
ante mundi constitutionē] nam ab eterno
mysterium christi fuit p̄ordinatū a deo.
[p̄pter uos]. i. ad utilitatem uestram [qui
suscitauit eum a mortuis] Suscitatio uero
christi licet facta fuerit a tota trinitate. at
tribuitur tamen patri sicut 7 potentia per
quam facta est [7 dedit ei gloriā]. f. corpo
ris quam accepit in sua resurrectione. naz
ab instanti conceptionis habuit gloriā a
nime [ut fides uestra 7 spes] de beatitudine
consequenda [esset in deo] id est ab ipso re
cipienda] Animas uestras] Hic ponit̄ tertia
ratio que accipitur ex fraternitatis amore
qui turbatur quando aliq̄ uitij se macu
lant que alij abhorrent. ideo dicit̄. Animas
uestras castificātes. i. uosmetipsos totū a
digniori parte nominando [In obedientia
charitatis] id est ex charitate mandata
dei seruando in quibus prohibetur adul
terium 7 etiam concupiscētia uxoris aliene
[in fraternitatis amore] id est sicut uere fra

tres in fide] simplici corde] id est sine plica
volositatis seu falsitatis] inuicez diligite at
tentius] q̄ si homo diligit fratrem suum
carnalem quāto magis debet diligere spū
tualem fratrem suū] Renati] Hic ponitur
quarta ratio que accipit̄ ex originis hono
re. Homo enim attendens nobilitatem sue
originis etiam secundū carnem abhorret ui
cīs fedare eā. 7 multo magis debet abhor
rere fedationē sue spūalis originis que in
compabiliter est dignior. 7 hoc est quod di
cit̄. Renati nō ex semine corruptibili] debe
tis supple uosmetipsos castificare. vnde re
fertur ad id quod p̄dicat̄. Animas uestras
castificātes [p̄ uerbum dei uiuū] expressum
in sacramento baptismi in quo fit regene
ratio. accedente enim uerbo ad elementum
fit sacramentū [et permanētis] in eternum
in suo effectū. Character enim baptismalis
est indelibilis. Gratia etiam ibi data est ar
ra uite eternę q̄ omnis caro fenit] 7 hoc
accipit̄ de Esa. xlii. per quod ostenditur q̄
omnis nobilitas carnalis originis nihil ē
respectu spūalis] Hoc est autem uerbū qd̄
est euangelizatus in uobis] id est apud uos
Nam primo p̄dicatur regeneratio bapti
smalis. 7 postea cetera sacramēta.

Eponētes. Postq̄ beatus pe
trus instruxit fideles de rege
neratione spūali] Hic consequē
ter instruit eos de educatione
consequenti sicut in opere nature nutritio
sequit̄ generationē. 7 diuiditur in duas p
tes. q̄ primo inducit ad hanc educationem
secundo ad consequendū perfectionem. ibi
Ad quem accedentes. sicut in naturalib⁹ p
fectio] sequit̄ educationem. nutritio uero in
fide 7 moribus p̄supponit uitioz abiectio
nem. ideo dicit̄. deponentes igit̄ omnes ma
liciam] id est malam cogitationē contra p
ximum adhuc in corde latentem [7 omnem
dolum] id est uerbum p̄xiimi deceptoris [7
simulationes] bonitatis apparentis tantū
[7 inuidias]. i. tristitias de bonis p̄xiimi [et
omnes detractiōes] quibus infert̄ nocumē
tum p̄xiimo in eius fama que est p̄ciosior
pecunia [sicut modo geniti infantes ratio
nabiles sine dolo] regenerati enim per ba
ptismū debent esse similes infantib⁹ q̄stus
ad innocentiam sed non quantū ad igno
rantiam] lac concupiscite. f. facilius doctri
ne secundū q̄ dicit̄ prima corinth. iij. Tan

Capitulū.

q̄s puulis in christo lac uobis potum dedi
Non enim de nouo baptizatis debent ar/
dua ⁊ difficilia fidei pponi que nō sunt ab
eis capibilia sed tantū leuia. sicut nec pue/
ris corporaliter dantur statim cibaria soli
da ut carnes ⁊ pisces sed de facili cōuertibi
lia ut lac ⁊ huiusmodi ut in eo crescat in
salutem. i. per noticiam faciliū ascendatis
ad noticiam magis difficultiū ⁊ pficiatis ī
augmento fidei ⁊ mox. Si tamē gustastis
quoniam dulcis est dñs. Sicut enim cib⁹ cor
poralis non pficit nisi sapiat sic nec spiritu
alis. Ad quem accedentes. Hic cōsequenter
inducit fideles ad pfectionis adeptiōez. se
cundo adeptē diffinitionē. ibi. Vos autem
Prima in tres. qz primo facit suam admo/
nitionem. secundo inducit scripture confir
mationē ibi. Propter quod. tertio infert suā
conclusionem ibi. Uobis igit. Circa primū
sciendū qz christus est fundamentū ecclesie
secundū qz dicit prima corinth. iij. Funda/
mentū aliud nemo potest ponere preter id
quod positum est quod est christus Iesus.
Huic autem fundamento adherent fideles
per fidem charitate formatā. ⁊ sic pficiunt
ad augmentū fidei ⁊ mox. ⁊ hoc est quod
dicit. Ad quem. i. christum accedentes. fide
formata charitate. lapidem vnū. Non tan/
tum formaliter sed etiam effectiue. qz cau/
sat in alijs uitam spūalem. Lab hominib⁹ q
dem reprobaturū. i. iudeis pfidia humana
tantū sapientib⁹ ⁊ non diuina. A deo autē
electum. ad salutem mundi faciendā p ipsum
⁊ honificatum. in miraculoꝝ operatione
⁊ in sua gloriofa resurrectione ⁊ ascensioe
⁊ spū sancti missione. ⁊ ipsi. i. uolipsi tan/
q̄s lapides uiui. per fidem charitate forma/
tam. sup edificam⁹ domos spūales. id est in
domos spūales. sacerdotium sanctum ⁊ c.
Circa quod sciendū qz sicut homo christus
est dei templum. qz in eo habitat diuinitas
⁊ sacerdos ⁊ hostia inq̄tum obtulit semet
ipsum deo patri p salute mndi. sic fideles
ei conformati. sunt dei domus uel templū
inq̄tum deus habitat in eis per gratiam.
Sunt etiam sacerdotes ⁊ hostia inq̄tum
iplos offerunt deo p deuotionem ⁊ sanctā
operationē. ideo subdit. offerentes spiritu
ales hostias. non carnales sicut in lege ue
teri. acceptabiles deo p iesum christum per
quem sumus deo patri reconciliati. ppter
quod in fine oblationū ⁊ orationum eccle

sie ponit. Per dominū Iesum christum vel
aliquid simile. qz per ipsum nostre oblatio
nes ⁊ orationes sunt accepte. [Propt̄ qd̄]
Hic consequenter ad ppositum inducit scri
pturā dicens. Propter quod cōtinet scriptu
ra. Iesae. xxv. secundū translationē. lxx.
[Ecce ponam ī sion]. i. in ecclesia per sion
figurata eo qz ibi christus p̄dicauit ⁊ apo/
stolis spiritum sanctū misit. [lapidē summū]
id est christum sicut ibidē declaratum fuit
etiam p dicta hebraicoꝝ doctoꝝ. [angularē]
qz christus coniunxit iudeos ⁊ gentiles. in
vna ecclesia tanq̄s duos parietes. [electum]
a deo ad opus nostre redemptionis. [p̄cio/
sum] p inhabitationem deitatis. ⁊ qui cre/
didit in eum tanq̄s in saluatorem omnium
fide formata charitate. non confundet. sed
magis honorabit. celesti honore. Uobis igit
tur. Hic ex dictis infert conclusionē dicens
[Uobis igit. honor credentibus] erit sup/
ple in celestibus. [non credentib⁹] autem la
pis quem reprobauerūt edificantes. i. iu/
deoz scribe ⁊ sacerdotes. Hic factus est in
caput anguli. coniugens iudeos ⁊ gentiles
in una ecclesia dei. ⁊ lapis offensionis ⁊ pe
tra scandali. Hoc accipit de Esa. viij. ⁊ in
telligit ad litteram de reprobatiōe iudeoz
ut ibidem dictum fuit. ideo subdit. Hic qui
offendunt uerbo. i. iudeis obstinatis blas/
phemantibus christum. nec credunt in quo ⁊
positi sunt. Ad hoc enim fuit eis data lex
ut disponderent ad christum secundū qz dicit
tur gala. ij. Lex pedagogus noster fuit in
christo. ⁊ ipsi p̄o maiori pte remaserunt in
creduli. Vos autem. Postq̄s induxit fideles
ad pfectionem consequendā. Hic consequē
ter. inducit eos ad huius pfectionis diffusi
onē. tunc enī dicit. aliquid pfectum cū po
test alterum facere quale ipsum est. 4.º me
thauoꝝ. ⁊ primo inducit ad hanc diffusio
nem faciendā uerbo p̄dicationis. secūdo ex
emplo sacre cōuersationis. ibi. Carissimi.
Circa primū dicit. [Vos autem genus ele/
ctum] supple estis p baptismū in quo fa/
cti estis filij dei adoptiui ⁊ p consequēs de
genere eius. [regale sacerdotium]. i. confor
mati christo qz est rex ⁊ sacerdos secundum
ordines melchizedech qui fuit rex ⁊ sacer
dos. gen. xxij. ⁊ sic est de ueris christia
nis qui sunt reges per subiectionē passio
nis. ⁊ sacerdotes p orationis deuote sacrifi
cium. ideo dicit. apo. v. fecisti nos deo nō

stro regnā et sacerdotes etc. [Bene sancta] id est p baptismū lauata et mundata populus acquisitionis precioso sanguine christi ut dictum ē capitulo precedenti. ut virtutes eius annuncietis uerbo sancte exhortatio nisi qui de tenebris ignorantie uos uocauit in admirabile lumen suū. scilicet fidei et gratie. et finaliter ad lūm glorie qui aliquādo non populus dei ante conversionem. Hec autem scriptura accipit de osee primo. et intelligit ad litteram de uocatione gentium ad fidem ut ostensum fuit ibidem. et hic inducitur. quia sicut dictum est in principio huius epistole beatus petrus uidet eam specia liter scripsisse conuersis de gentilitate. Gentiles autem dicebant non populus dei eo quod erant idolatris deputati. Iudei uero dicebantur eius populus. ut patet in multis locis ueteris testamenti eo quod erant cultores unius dei. Nunc autem populus dei quasi dicat. Nunc autem conuerso est. nam iudei obstinati facti sunt non populus dei. gentiles uero conuersi populus eius quia christo incorporati qui non consecuti misericordiam. quia gentiles non habuerunt prophetas et legem diuinam datam sicut iudei. Nunc autem misericordiam consecuti sunt per legis euangelice susceptionem. Carissimi. Hic consequenter inducit fideles ad diffusionem fidei per exemplum sancte uerfationis. secundo per exemplum debite subiectionis ubi subiecti estote. Circa primum dicit. Obsecro uos tanquam aduenas et peregrinos in ciuitate celesti habere. xiiij. Non enim habemus hic manentem ciuitatem sed futuram inquirimus. ideo peregrini sumus. abstinere uos a carnalibus desideriis. Peregrini enim non querunt in deliciis manere sed festinant ad patriam transire. et hoc potissime competit predicatoribus secundo quod dicit apostolus prima corinthios ix. castigo corpus meum et in seruitutem redigo ne forte cum alijs predicauerim ipse reprobus efficiar. deuictus a delicijs carnalibus. ideo subditur. que militant aduersus animam. la culmine uirtutis ipsam deiiciendo. conuersionem uestram inter gentes habentes bonam. non ad laudem propriam sed ad dei gloriam et proximi edificationem. ideo sequitur. glorificent deum in die uisitationis. domine gratie eos conuertendo. [Subiecti] Hic consequenter inducit eos ad dandum exemplum debite humilitationis quod est fundamentum et cu-

stos omnis uirtutis. d. [Subiecti estote] uera humilitate. omni humane creature propter deum. in quantum eius imago relucet in ea. et potissime superioribus personam dei representantibus. ideo subdit. Siue regi etc. et sequitur. [ad uindictam malefactorum] sicut sunt extirpatores uiciorum et conseruatores uirtutum. propter quod eis debetur honor qui exhibendus est alicui ratione uirtutis in se uel in alijs ut dictum est supra. Ia. ij. Iquia sic est uoluntas dei quam implere debetis. ut benefacientes obmutescere faciatis etc. quia per hoc ab eis auferetur materia loquendi de uobis. [quasi liberi] secundum ueritatem que est libertas a uicijs et non quasi uelamē habentes malicie libertatem. q. d. libertas uestra fit ad bonum et non ad malum. quod dicit contra aliquos qui dicebant se esse liberos a tributo eo quod erant filij dei per baptismum. quod non est uerum. et sic retinendo illud quod debebat dominis temporalibus committere bant furtum. sed sicut serui dei qui reddunt unicuique quod est sibi debitum. Math. xxij. Reddite que sunt cesaris cesari et que sunt dei deo. Omnes honorate. in quantum relucet in eis imago dei. [Fraternitatem diligite] quasi dicat. omnes sint charitate diligendi tamē specialiter christiani qui sunt fratres uestri ex christo et ecclesia. sicut et uos regenerati. Deum timere. timore filiali. regem honorificate. in quantum gerit personam dei. [Serui] Postquam beatus petrus in forma uit omnes generaliter. Hic consequenter informat existentes in aliquibus statibus specialiter. et primo in statu seruili. secundo in statu coniugali. iij. ca. tertio in statu pastoralis in principio quinti capituli. quarto in statu iuuenili. ubi Similiter adolescentes. Prima in duas. quia primo ponit suum documentum. secundo confirmat per exemplum. ubi In hoc enim. Circa primum dicit. Serui subditi estote in omni timore domini. Hic accipit omne per totum. totum autem et perfectum idem sunt. metaphysice. Est igitur sensus. in omni timore. id est. perfecto timore. Est autem timor perfectus quando quis cauet non solum offensam dei sed etiam hominis propter deum. ideo subdit. Non tantum bonis. id est. bene morigeratis et modestis. id est. operantibus secundum moderamen rationis. sed etiam discoloribus id est discorantibus ab illis moribus et impandi modo. Hec est gratia dei. id est. res

Capitulū

gratiosa coram deo. qz est supererogatio
[Si ppter conscientiaz dei id ē ppter con
sciam timorosi quaz aliquis habz de deo
qz non solum uult implere mandata s3 et
am consilia sustinet quis tristitias]. i. illaz
tas a dominis penas. patiens iniuste id ē
patienter sustinens quod inferi iniuste. qd
declarat cōsequenter dicens. Que est enim
gratia supererogationis si peccantes et col
laphizati suffertis. quasi dicat nulla sed est
magis iusticia sed si benefacientes id ē bñ
seruientes dominis uestris patienter sustine
tis. ppter deus penas ab eis illatas uobis
[hec est gratia apud deum unde reddet su
pererogationis premiū]. In hoc enim. Ithic cō
sequenter dictum suum cōfirmat p exēpluz
dicens. In hoc enim uocati estis ut iniuria
patienter toleretis. qz et christus passus est
p uobis. Ithilia et maiora. et pz littera usqz
ibi. Tradebat autē iudicanti se iniuste. i.
pilato q iudeoz fauore et cesaris timore cō
demnauit eum iniuste. Job. xviij. Tradidit
autem se pylato. qz tradidit se iudeis cum
querentibus ad mortem quibz obuiat di
cens Ego sum. Si ergo me queritis finite
hos abire sciens q tradituri erant euz py
lato. Ithic autē traditio ex parte christi p
cessit ex obedientia ad patrem et maxima
charitate ad nos. Ex pte uero iude ex ma
xima cupiditate. Ex parte uero iudeoz ex
maxima malignitate ppter quod in christo
fuit summe meritoria. in alijs autē damna
bilis et iniqua lqz peccata nostra ipse ptu
lit in corpore suo penam p ipsis debitas su
stinēdo sup lignum sancte crucis ut pecca
tis mortui id ē ut amplius non peccem[us]
aut mortui coporaliter cessant ab actu ope
randi iusticie uiuamus id est christo qui ē
nostra iusticia effectus cuius uiuore quem
habuit in corpore ex collaphizationibz et p
cussionibus sanati estis ja peccatorum infir
mitatibus. quod declarat ulterius dicens. Ite
tis enim ante cōuersionem sicut oues errā
tes p deuia uitioz sed conuersi estis nunc
ad pastorem id est christum qui pascit uos
corpore et sanguine suo i eucharistie sacra
mento et epm animaz uestraz saluti supin
tendendo. Episcopus enī grece superinten
dens dē latine ab epi quod est supra et sco
pos quod est intentio. Cap. iij.

Similiter et mulieres. Ithic conse
quenter informat exites in statu

coniugali. et secundo reuertit ad informan
dum omnes in generali. ibi In fide autem
omnes vnanimes. Prima in duas. qz primo
informat sexum muliebrez. secundo uirilem
ibi Viri similiter. Prima adhuc in duas. qz
primo mulieres informat de debita subie
ctione. secundo de honesta compositione. ibi
Quaz sit. Circa primuz dicit. Similiter et
mulieres subiecte sint. In hoc continuat se
ad partē precedentē. in qua agitur de sub
iectione seruoz ad dñs suos. uiris suis in
quibus magis uiget ratio qz in mulieribz
ppter quod ad eos ptinet regimē et admi
nistratio domus ut et siq[ue] uiri non cre
dunt uerbo p[re]dicationis p muliez conuer
sationē id ē p uxorum suarū conuersatio
nem sanctam sine uerbo p[re]dicationis com
munis. lucrifiant id ē conuertant ad fidem
secundū qz dicitur pma corinh. vij. Sancti
ficatus ē uir infidelis p mulierem fidelem.
[considerantes conuersationē sanctam ue
stram]. O uos mulieres in timore filiali ipi
us dei. et mutaf hic modus loquedi de ter
tia psona ad secundā quod fit frequentē in
sacra scriptura. Quaz. Ithic consequenter
agit de muliez compositione que debz esse
honestā et non curiosa. iō dicit. Quorum
non sit extrinsec[us] capillatura id ē non sit
extrinsec[us] apparens uidētibz. qz hoc ē
ad puocationē incontinentē aut circunda
tio auri id ē ornamenta aurea circa caput
suum sicut corone auree et huiusmodi. [aut
indumēti uestimentoz cultus] iungatur sic
littera [aut cultus] id ē ornatus indumenti
uestimentoz id ē indumenti nimis preciosi
aut curiosi. ppter quod dicit indumentum
uestimentoz p excellentiaz sicut rosa dici
tur flos floy. [sed qui abscondit] est homo
cordis id ē mens ipsa que dē homo interi
or. ij. corinh. iij. Licet is q defons est homo
noster corumpat. tamen is qui intus ē re
nouat de die in diem. nam ē incorruptibi
lis. et dē homo interior in muliere sicut i ui
ro. qz communis generis ē homo. pñ uer
sus Est cōmunis homo pariter cum uirgi
ne latro. in corruptibilitate quieti et mode
sti spūs. Dicitur autē spiritus human[us] quie
tus quando non pturbat a passionibus cō
cupiscibilis et irascibilis. et dē modestus qñ
in actibus humanis tenet modum debituz
secunduz moderamen recte rationis. primū
fit p uirtutes morales que sunt circa passi

ones. Secundus aut p virtutes circa opera
tiones sicut iusticia et liberalitas et huiusmo
di. Et quia iste sunt vere diuitie sicut dicit
Breg. homel. viij. Vere diuitie sunt q nos
diuites virtutib⁹ faciunt. ideo subdit q est
in cōspectu dei locuples. Sic enīz. Hic cōse
quent^r inducit exēplum ad suum ppositum
de ornatu et subiectione mulier⁹ dicens. Sic
enī aliquando. i. tempore pterito. et sancte
mulieres spantes in deo. et nō in labili mū
do. ornabant se. ornatu virtutum iteriori et
pax curabāt de exteriori. subiecti ppijs vi
ris. i. eis obediendo in lictis et honestis. [sic
sara obediebat abrahę. unde gen. xviij. ad
eius dictum celeriter cōmīscuit simlas faci
ens inde panes. dñm eum uocans. unde ibi
dem dñ. Postq⁹ cōsenui et dñs meus uetul⁹
est uoluptati operaz dabo. cuius estis filie
benefacientes. q. sic eaz imitami tanq⁹ ma
trem. et nōn pertinentes ullam pturbatio
nem. q. diceret sic eam imitando nō habe
tis timere q. per uos erga uirz uel familiāz
ueniat aliqua turbatio. Viri similiter. Hic
sequeñter instruit uiros dicens. Viri simi
liter cohābitantes secundū scientiāz. Aliqui
exponūt hanc cohābitatiōē de redditiōe
debiti que debz fieri secundū cōscientiam
ut uir non moueat ad hoc libidine sed p
amore ad dei cultum educande. Pōt etiam
exponi ut magis cōsonet precedentib⁹ et se
quētib⁹ ut uidebit^r de cohābitatiōe dome
stica in qua mulier debz esse subiecta ut di
ctum ē. Et eodem mō uir qui pēst debet p
esse secundūz sciam ita q. non tractet uxō
rem sicut ancillam sed sicut sociāz. Unde et
mulier facta est de latere uiri. gen. 2. ideo
subdit. [quasi infirmiori uasculo muliebri]
nam mulieres infirmiores sunt uiris corpo
re de cōi cursu et etiam mente. q. minus ui
gent intellectu et rōne. impediētes honozē
eis puidendo de uictu et uestitu sufficienti. et
honeste secundū statum et ppias facultates
[tanq⁹ coheredib⁹ gratie uite. id ē uite bea
te ad quam p grām peruenit. Ex quo enī
uir et uxō sunt coheredes uite future de
bent i pñti socialiter et amīcabiliter cōiue
re. ideo subdit. [ut non impedian^r oratiōes
uestre.] Nam cum uir et uxō non sunt be
ne rōcordes minus possunt orationi uacare
et eoz orōnes sunt minus exaudibiles. In fi
de. Apostolus hic reuertit^r ad informandūz
omnes cōiter. ordinando primo eos ad pxi

mūz. secundo ad deum. ibi Dñm autē chri
stum. tertio ad seipm. ca. 4. 1. Prima in duas
q. primo ordinauit eos in collatione boni.
secundo in ppeffione mali. ibi Non reddē
tes. Circa primum dñ. In fide autē unani
mes. Fides aut accipit^r uno modo ut ē uir
tus theologica. et sic iducit eos ad unitatez
ecclesie ut non sint inter eos scismata. Alio
modo ut est uirt⁹ moralis. et sic fides idēz ē
quod fidelitas. et hoc modo inducit eos ad
unitatem fidelitatis mutue. quod subdit in
aliquib⁹ libris. In orōne estote. nō est ex te
xtu nec ē in libris correctis. [cōpatientes]
ad inuicem sicut membra uni⁹ corporis my
stici ipsius chisti. per hoc enīz alleuiat ille
qui patit^r cum pcepit alios sibi cōpatientes
sicut sustinet^r graue pond⁹ corporale qñ ali
cum eo oneri se supponūt ut dicit phūs 2.
rethorice. [fraternitatis amatores. id ē cōi
tatis fidelitūz. q. l3 quilibz p se sit diligē
dus tñ magis ē cōmunitas diligenda. mise
ricordes elemosynas indigentib⁹ tribuēdo
[modesti] in omnibus modum debitū tenē
do. [humiles] ut nō de pñctis bonis p sup
biam eleuēti sed totūz attributis gratie
dei. [Non reddentes] Hic cōsequenter or
dinat fideles in perpeffōe mali in quo q. s
pōt dupliciter deordinari. Uno modo p au
daciā uicem rependendo. Alio mō p timo
rem i pusillanimitatem decidendo. igit pxi
mo remouet primum. secūdo secundum. ibi Et
quis est. Prima in duas. q. pmo monet ui
cem non rependere. secūdo inducit ad hoc
auctoritatem scripture. ibi Qui enī. Circa
pmum dicit. Non reddentes malum p ma
lo. in factis iurijs. nec maledictum p ma
ledictio. i. uerbis cōtentiofis. sed econuerso
benedicentes. Huius rōnem assignat dicē
[q. i hoc uocati estis ad fidem catholicā
[ut bñditiōē dei hereditate possideatis].
que non dat^r male sictis ppter quod dic sal
uator. Luc. xij. Bñdicite maledicentibus uo
bis. Qui enī uult. Hic cōsequenter iducit
ad ppositum auctoritatem scripture ps. xx
xiiij. d. [Qui enī uult nitam diligere]. s. be
ataz i qua null⁹ moritur. et uidere dies bo
nos. i. beatitudie celesti ubi dies noctibus
non iterponunt^r. faciat supple quod sequi
tur. coherceat ligum suaz a malo. ut non
re. idat maledictum p maledicto i aperto. et
labia eius ne loquant^r dolum. s. maledicen
tem sibi machinando malum i occulto. De

Capitulū

clinēt aut a malo] i opel] 7 faciat bonū] hec sunt. n. due ptes iusticie. ingrat pacē] scū p/ ximo etiaz iurioso. ro. xij. q. ex uobis est pacē cum oibus hoibus hñtes. 7 psequat eam]. i. pfecte sequat. 7 subdit rō cum dē] q. oculi tñi sup iustos. sicut sup spūalit di lectos. Oculi enī dirigūt ad id qd spūaliter amāt] 7 aures ei⁹ ad ptes eoz] tanq̃ pate ad exaudiendū. vult⁹ aut dñi. si ira indigna tionis. vñ in hebreo sic habet. Ire dñi sup facientes mal] ad eos puniendū. vñ in ps. subdit. Ut perdat de terra. s. uiuentiū me/ moriā eoz]. Et quis ē] hic pñter remouet timorē] i ordinatū p quem hō cadit i pusil lanimitatē 7 frangit p inconstantia dicens. Et quis est qui uobis nocet. uos psequē do si boni emulatores fueritis]. q. d. nullus. Est hic boni genitui casus 7 neutri gene ris. Amatoib⁹ enī boni 7 imitatoribus qd imitat⁹ p emulati. vñ uersus Emulor in flat⁹ amat iudet ac imitat⁹. Persecutiones nō sunt ad detrimentū sed magis ad uirtu tis augmentū. iō subditur. s. 7 si qd patim⁹ ppter iusticiā beati supple estis i spe. 7 po stea eritis in re si pserueritis. ideo cōcludit. Timorem autē eoz ne timueritis timore deſiciente a bono uirtutis. ut nō turbemini i ppatientē aduersa sustinendo. Dñm autē] hic cōsequen⁹ ordinat fideles ad deū. 2 se cundo iudicū exēplum. ibi Quia 7 christ⁹. Ad deum aut bñ ordinatur homo p fidem eharitate formatā. 7 hoc in tribus. Primus ē q. hec fides i ei⁹ corde firmet. 7 q̃tuz ad hoc dicit. Dñm aut christuz sanctificate]. i. firmate. Sanctum enī in vna significatiōe idem ē qd firmū in cordib⁹ uestris. sibi fir miter adherendo q. firmus ē in seipso. Se cundū est ut hec fides ad alios deruet. et q̃tuz ad hoc subdit. lpati semp ad satisfā ctiones. que fit duplicat. Uno mō. fidei sim plici q. petit a magis pfecto i fide plen⁹ e/ rudiri. Alio mō infideli fides. irrōnabiles re pñtanti. Prima satisfactio est p doctrinaz eharitatiuā. secūda uero p fidei rōnabilem defensionē ostēdendo q. cōtinet oēm sancti/ tatē. Et q. p miracula a deo cōfirmata ē qui nō pōt esse testis falsitatis 7 huiusmōi] secundū grāz a deo datam. i ppi defendenti. Un 7 ille pmittit. Luc. xxi. Ego dabo uos/ bis os 7 sapiāz cui nō poterunt resistere 7 dīdicere oēs aduersarij uestri. Uerū tamen ista defensio dīz carere psumptione 7 iactā

tia ideo subdit. sed cū modestia]. i. mō de/ bito 7 honesto. 7 timore dei cōsciam hñtes bonā] ita q. sit bona dispō inter⁹ 7 exteri us. ut in eo q. detrahunt de uobis] reputā tes eos fatue 7 male credere. confundant. i. i seipsis ex bona uestra rñsione 7 sācta cō uersatiōe. Tertiu est q. ppter quecūq. ad uersa hō a fide nō euellat. 7 q̃tuz ad hoc subdit. Adeliu est enī] 7 iungat. sic littera. Bñfacientes] fide p dilectionē opante. lpa ti] aduersa quecūq. si uelit uolūtas dei. p fi delius pbatioel. quā malefacientes]. i. idebite resistentes. Quia 7 christ⁹] hic ad ppositū inducit exēplum de christo. i quo nō potu it poni exēplum q̃tuz ad primā fidei cōdi tionē. s. eius cōfirmationē in corde credētis nam i eo non sunt fides sed clara uisio ab i stanti conceptiōis. s. q̃tuz ad alias duas scilz q̃tuz ad fidei deriuatiōē in alijs. et sufferentiā aduersoz ppter eius ueritatem. Ponit exēplum de christo. 7 pmo q̃tuz ad ultimā ut cōtinuet se lre imediate pcedenti dicēs. Naz 7 christ⁹ semel p peccatis]. s. ali ems. mortu⁹ est]. q. d. dedit. uobis exēplum i hoc. et dīc semel q. surrexit ad uitā imor talē. 7 q. una mors ei⁹ sufficit ad oia pecca ta delenda. iustus p iustis. ut ipsos iustifi caret. iō subdit. ut nos offerret deo mortu/ ficatos quid. carne]. i. insensibiles factos ad desideria cārnis. uiuificatos aut spū. i. sen/ sibiles 7 mobiles factos ad sequendū insti/ tutum spūsancti. In quo] hic pñter ponit exēplum de alia cōditiōe. s. deriuatiōe. 7 p mo ponit exēplum. secūdo infer correlatiū ibi Qd 7 uos. Circa primū sciendū q. p dicatio noe uocando ad penitentiā peccato res sui temporis ne pirent in diluuiū fuit figura p̃dicatiōis christi per se 7 discipulos uqz ad finē mundi uocando peccatores ad pñiam ne pereant in iudicio finali. ppter qd de hoc ponit exēplum p locuz a miori faci ens argumentū. q. si illos uocauit ad peni tentiā multo fort⁹ uocauit 7 uocabit alios. 7 hoc ē quod dī. In quo]. i. ad figurandū peccatoz mortificationē in carne 7 uiuifica tiōē in spū mō dicto. 7 his q. in carcere e rant. ligati cōsuetudine peccandi secundū il lud puer. v. Iniquitates sue capiuit in pium 7 finib⁹ peccatoz suoz constriget. qd erat tempore noe secundū q. dī gen. ij. Omnis caro corrupta uiāz suā. l spū ueniens p̃dica uit. scilz p noe cui ispirauit facere archaz 7

predicare pñiam. Licet enī adhuc nō fuit hūa
nitas christi tñ suppositū est eternū. hebre.
xiiij. Iesus christ⁹ heri ⁊ hodie ipse ⁊ i secu
la. q. increduli fuerant aliqñ ipsi deo loqn
ti p noe qz non credebāt q. diluuiū debe
ret inundare. qñ expectabāt dei patientiaz. J
peccatores ad pñiam. cxx. annis secundū q.
dē gen. vij. Erantqz dies illius. cxx. annoz
cum fabricaret archa p noe ⁊ filios ei⁹. in
qua pauci id ē octo anie. f. noe ⁊ tres filij
eius ⁊ uxores eoz. gen. vij. f. salue sunt fa
cte p aquā inqstuz eleuauit archā in subli
me a terra. gen. vij. Iſto mō exponit glosa
⁊ doctores cōiter passum iſtū. S. q. hec ex
positio accipit mystice carcerē p consuetu
dine peccandi iō aliter pōt dici absqz pui
dicio tñ q. hic accipit carcer p limbo iferni
i quo detinebant pñes antiq sic exponēdo
In quolscilz ut plures offerret deo patri
⁊ his q. i carcere erant. i. i limbo spū ue
niens. qz i aīa descendit ad detentos i lum
bo corpore iacēte in sepulchro. pñcauit. Jqz
tunc eis mysteriū sue incarnatiōis ⁊ redem
ptiōis ipletum esse declarauit. iter quos e
rant aliq. q. perierāt in diluuiō corporalit.
Et pōt dici pbabiliz. q. uidentes diluuiū in
crescere secundū q. pñxerat noe crediderūt
multi q. prius erant increduli ⁊ penituerunt
de peccatis suis. ⁊ sic descenderūt ad limbū
cum pñibus alijs. Si autē hoc dicat q. di
luuiū uenit sic subito q. nō potuerūt penite
re secundū q. uidet saluator dicere Luce. x
viij. Edebant ⁊ bibebāt nē. ⁊ uenit diluuiū
⁊ perdidit oēs. Dicendū q. l. subito uene
rit in uallibus ⁊ plana terra. non tñ sic in
mōtib⁹. qz aque in augmēto suo posuerūt
xl. dies ⁊ xl. noctes. ⁊ sic bitantes in locis
ariduis uidētes aqz iucreſcere sicut dixerat
noe potuerūt penitef ⁊ forte de alijs. sic igi
tur de iſtis dē. q. increduli fuerāt aliqñ. scilz
aī inundatiōē diluuij. s. tūc crediderūt ut
dictum ē. cetera exponant sicut pñ. Qd
⁊ uos. Iſtic ex pñctis infert corolariū. di
xerat enī paucos p aquā fuisse saluatos in
diluiū inqstū archa eleuauit eos a terra
iō dicit q. simili mō aqua baptismal saluat
spūaliter. qz p grām ibi datāz eleuat men
tes a terrenis desiderijs ad petendum cele
stia. ⁊ hoc ē quod dicit. ⁊ uos nūc saluos fa
cit. spūaliter. Jungat sic lra baptismi simi
lis forme. i. mō simili. tum qz pauci saluan
tur p baptismū respectu nō saluator. tum

qz eleuat a terrenis ad supiora mō dicto. si
cut aqua diluuij saluauit noe ⁊ alios q. cuz
eo erant corporaliter eos eleuādo ad supe
riora non carnis depō sordium. q. d. uirt⁹
baptismi nō est solum i lotionē corpis sed
principalit in lotionē mentis iō subdit. Iſz
oſcie bone interrogatiō. nam a baptizādo
querit. Credis in deum? ⁊ rīdet. Credo p
se si est adult⁹. uel p paternos si est pueru
lus. fides autē charitate formata facit con
ſciam bonam i deum tendentē. ⁊ ideo oīū
git cuz eo quod predicit. Conſcie bone. sup
ple tendetis i deum. p resurrectionē domi
nostri Iesu christi. p quem habem⁹ introi
tuz ad celestia secundū q. dē in collecta pa
sche De⁹. hodierna die p vnigenitū tuuz
eternitatis nobis aditum deuicta morte re
serasti nē. lq. est in dextera dei. p suā ascē
sionem. q. Dar. ultimo. Assumpt⁹ est in celus
⁊ sedet a dextris dei. [deglutians mortē.]
qz resurrexit ad uitam imortalem. ⁊ qz ab
stulit a nobis mortem culpe. [subiectis.] sibi
angelis potestatib⁹ ⁊ uirtutibus. hic ange
loz tres ordines exprimunt. xñ. de inferi
ori hierarchia cū dē angelis. ⁊ duo de me
dia cū dē potestatib⁹ ⁊ uirtutibus ⁊ per
hos omnes alij itelligunt qbus homo chri
stus pñficiat.

Cap. iij.

Risto igit⁹. Iſtic beat⁹ petr⁹. or
dinat fideles respectu sui. ⁊ se
tundo reuertit ad ordinandum
eos respectu proximi. ibi Ante
omnia. Talis enim reuersio maxime fit in
moralibus ppter connexionem uirtutū. Cū
⁊ philosoph⁹ pñmo ethicorū tractat de fe
licitate ⁊ itruz redit ad tractandū de ea in
fine libū. Respectu uero sui bene se habet
homo quando caro subdit spūi. hoc autem
fit per maceratiōem ⁊ concupiscentiaz re
pressionem ⁊ per diuine punitionis appo
pinqnationē que ponitur ibi. Omnium fi
nis. Circa pñmū dicit. Christo igitur pas
so in carne ⁊ uos eadem cogitatione arma
mini. quia talis cogitatio inducit ad mace
rationem carnis ⁊ repressionem concupiscē
tie carnalis. ideo subditur. quia qui passus
est in carne. id est redegit carnem suam in
obedientia anime. [resistit a peccatis.] carna
libus. ut iam non hominum desiderijs. id
est uoluptatibus carnis quas communiter

Capitulū

desiderant homines. [Sed uoluntati dei 7c.] iungat sic littera [Sed uoluntati dei uiuat] ei obediendo. qd̄ reliquum ē tempis i carne. id ē residuum p̄sentis uite. [Sufficit enī p̄teritum temp⁹ 7c.] i. o. penitenti sufficere q̄ p̄terito tempore uixit carnaliter. quam uitas gentes uolunt cōiter 7 appetunt. 7 p̄ hoc quod dicit sufficit. itelligenda non est approbatio uite p̄terite sed magis reprobatio. Pōt etiam aliter exponi ut hec littera [Sufficit enī p̄teritum temp⁹] iungatur cuz eo quod subdit [ad uoluntatem gentiū con summandam] quoniam aliq̄ se laxant ad peccata carnalia p̄ aliorū monita. q̄ ambulauerūt in luxurijs. q̄ntum ad actus exteriorē. i. de siderijs. q̄ntum ad effectū interiorē. Cōse quentē tangit uitius gule quod est icitamentum luxurie. o. i. inolentis. p̄ excessum in uino. cōmestatiōibus. in cibo. p̄potatiōibus. in ebrietatibus quibuscūq̄. quaz aliq̄ sunt a uini potatiōe. 7 illicitis idolorū cultib⁹. qui cultus frequēter oriunt̄ ex p̄dictis. exo. xx. ij. Sedit populus māducare 7 bibere 7 sur rexerūt ludere. i. idolatrare. in quo admittunt̄ infideles 7 luxuriosi. non cōcurrentibus uobis 7c. id ē q̄ non cōcomitamini amplius eos i p̄dictis uicijs. [blasphemantes] christum i quez creditis. q̄ reddent rōnez] iudicio finali. p̄pter hoc enī 7 mortuis id ē infidelibus secundū illud a Nath. Dimittite mortuos sepelire mortuos suos. euangelizatum ē ut iudicent̄. i. ut credentes cōdemnent̄. secundū homines in carne. id ē ab hominibus carnaliter uiuentib⁹. uiuant autē secundū deum. i. ex cōuersione enī ad fidez ista duo consequunt̄ sed primū occasionalit̄. secundū autem intentiōe euangelizantiūz fidē. [Omniūz autē] h̄c ponit̄ secundū repressi uum carnaliū uicioz cum dicit. Omniū autēz finis appropinquabit. q̄ de die iudicij nō scit. p̄pter quod ē cogitanda tanq̄ semper p̄pinqua. 7 talis cogitatio reprimat carnalia uicia. ideo subdit̄. [Estote ergo prudentes]. i. uobis prudentes ut appareatis mūdi. 7 uigilate in orōnibus. i. ut deus uos dirigat sine cuius directiōe non potestis r̄uere mundē. Ante omnia h̄c cōsequēt̄ reuertit̄ ad ordinandūz fideles respectu p̄ximi. 7 p̄mo in cōicatione bonorū. secūdo in p̄pensione malorū ibi. Carissimi. Circa primū dicit̄. Ante omnia 7c. q̄ charitas excellentior est ceteris. p̄ma corinth. xij. a. Maior autē

horū charitas ē. iō subdit̄. [q̄ charitas opit multitudinē peccatorū. ne uideant̄ tanq̄ ui uino iudicio punienda. s. q̄ charitas debet oñdi opere alias nō esset uera secundūz q̄ dicit Grego. homel. xx. Amor dei nunq̄ est ociosus. operat̄ enim magna si ē. si autē operari renuit amor non est. ideo subditur [hospitales inuicem sine murmuratiōe. id ē sine expensis hospitum] unusquisq̄ sicut accepit grām a dño liberaliter. in alterutroz illam administrantes. alijs cōicando gratis 7 benigne. sicut boni dispensatores. dño r̄o o. i. o. q̄ dat gratis 7 libent̄. [multiformis gr̄a dei] uidet̄ enim hic beatus petrus loq̄ de gr̄a gratis data que dat̄ ad utilitatem ecclesie dei. 7 hec est multiformis sicut dicit apostolus p̄ma corinth. xij. Alij quid per sp̄m datur sermo sapientie. alijs sermo sciē 7c. Et in fine concludit. Hec autēz omnia operat̄ unus atq̄ idem sp̄s diuidens singulis ut uult. sed q̄ in usu talis gratie requiritur intentiō recta ideo subditur. [Si quis loquit̄] exhortatiōis uerba. quasi sermones dei. id ē totum bonū attribuat deo 7 non sibi. si quis ministrat. egentibus tēporalia bona. tanq̄ ex uirtute. quam administrat deus id est attribuat hoc deo qui dedit sibi uoluntatem 7 facultatem hoc facienti. ideo subdit̄. [ut i omnibus honorificetur deus. p̄ma corinth. x.] Omnia in gloriā dei facit̄ per iesū christum. qui est mediator dei 7 hominū. [Carissimi] h̄c ordinat fideles in perpeffione mali pene ab aduersariis fidei. Cū hic inuitat eos ad gloriā martyrij. Circa quod primo inducit ad cōfidentiam. secundo tollit erubescētiā. ibi. Sed exprobramini. Circa p̄mum dicit̄. [Carissimi nolite peregrinari] id est a fide alienari. in seruoze p̄secutiōis. sic exponit̄ communiter. Potest etiam alit̄ exponi magis litteraliter sic. Nolite peregrinari. id est corpore elongari timore mortis imminēti. i. seruoze p̄secutiōis. s. enim licitum sit fugere tamen perfectius est remanere nisi i casu. Unde quando p̄secutiō est personalis et quando ex fuga apparet magis bonum ecclesie. p̄pter quod sit elongatio ad tempus 7 non timore mortis. sicut paulus fugit de Damasco 7 de hierusalem. actus. xij. [qui ad tētationem uobis fit] id est qui fit ad probationem fidei uestre. [Quasi noui aliquid uobis contingat] id est nolite

peregrinari dictis modis quasi persecutio
ad mortem sit aliqd nouum. qz multi ante
uos sustinuerunt martyrium sed commu-
cantes christi passionibz p tolerantia mar-
tyrij gaudent spū vt in reuelatione ei
id est in aperta uisione ipsius ad quas per
martyrijz peruenit gaudeatis exultates
eternalit̃ euz angelis Si exprobrami hic
consequenter tollit erubescenciam. 7 primo
in uerbis dicens si exprobrami per uerba
ignominiosa uobis illata in nomie christi
id ē ppter confusionem nomis eius Beati
eritis primo in spe 7 postea in re quoniam
quod est honoris glorie 7 uirtutis dei ita
qz honor refert ad opus uirtuosum gloria
ad conscientie bonum testimonijz uirtus ue-
ro ad triumphuz de diabolo habitum 7 qz
est eius spūs id est spūs sanctus qui dī filij
sicut patris nam ab utroqz pcedit sup uos
requiescit i uobis spūaliter habitando. vel
aliter sup uos requiescit sicut sessor super e-
quum ducens eum secundus suum libitum.
sic spūs sanctus inducit tales secundū suum
instinctum. ro. viij. Qui spū dei agunt hi
filij dei sunt. 7 p consequens quod est ho-
noris 7 glorie meritorium 7 uirtutis opa-
tium habitat in eis. Nemo autem hic
secundo tollit erubescenciam in factis dices
Nemo enim uestz patiatz sicut homici-
da Illi enim q patiunt p suis crimibz ra-
tionabiliter erubescunt. Si autem ut christi
anius id est p fide christi patiat 7 non pro
crimine non erubescat qz hoc est opus uir-
tuosuz quod non est erubescibile sed magis
honorabile. ideo subdit Glorificent autē
deum in isto nomine id ē qz non soluz uo-
cabit christianus sed etiam fidelis christi te-
stis per martyrium. Martyr enī grece te-
stis uidet latine quoniam tempus est ut inci-
piat iudicium id ē condemnatio ad mortē
[a domo dei]. i. a fidelibus christi. In primi-
tiua enī ecclesia multi transibūt p marty-
rium sicut p dixerat saluator Jo. xvi. Venit
hora ut omnis q interficit uos arbitretur
obsequium se p̄stare deo Si autem primus
a uobis incipit talis cōdemnatio quisimis
eoz qui non credunt quasi dicat icompa-
biliter durior. f. cōdemnatio ad mortem et̃
nam. Et si iustus uix saluabit qz p mul-
tas tribulationes oportet eum ingredi re-
gnus celoz. act. xiii. Impius 7 peccator ubi
parebunt. q. o. nūqz. nam in inferni pfun-

do absconditi erunt. 7 sic concludit ppositā
de iustis patientibz dicens Itaqz hi q pa-
tiunt martyrium secundū uoluntatez dei
qui sic fieri ordinauit fideli creatori cōmen-
dent animas suas in beneficijs sic secure
eos conseruat 7 cū angelis glorie coronat.

Capitulu. v.

Seniores Postqz beatus petr⁹
informauit fideles generaliter
7 seruos 7 cōiugatos specialiter
7 postea interposuit informati-
ones aliquas in cōmuni hic informat spe-
cialiter exnites i statu pastoralis dicens Se-
niores ergo Dicunt autem seniores episco-
pi p̄byteri 7 doctores. unde pmo de aimā
ubi translatio noua habz Si senex habet
oculum iuuenis uideret utiqz ut iuuenis. an-
tiqua uero habet. Si p̄byter haberet ocu-
lum iuuenis rē. Debent esse ministri eccle-
sie maturi moribus 7 etate. Obsecro ihu-
militer 7 charitatiue consenior id ē consi-
milis eis in etate 7 officio. 7 testis christi
passionum quas ego uidi. vel aliter testis
christi passionuz qz p eo fui parat⁹ ad mar-
tyrium in carcere herodis. act. xij. 7 eius q
in futuro reuelanda est glorie cōmunicator
J. i. ad horam particeps factus uisōis glo-
rie christi i transfiguratione ubi se tunc o-
stendit Petro Johāni 7 Jacobo i forma hu-
manitatis gloriosa i qua apparebit mani-
feste i iudicio. Vel aliter cōicator. i. p̄dica-
tor glorie christi que reuelanda est i futu-
ro. Modo p̄dicto consequentē ponit formas
sue cōsecrationis dicens pascite q in uobis
est gregem dei id ē populum commissum
uestro regimi. Lpuidentes populo de uer-
bo dei 7 eucharistie sacramento non coa-
cte sed spontanee id ē non amaro animo sz
libero neqz turpis lucri gratia id ē ppter
questum temporalem sed uolūtarie ppter
honorem diuinum neqz ut domiantes i de-
ro id est non eleuati per superbias ratio-
ne p̄lationis sed forma facti gregis ly fa-
facti ē nomiatiui casus 7 pluralis numeri.
id ē tenentes debitam humilitatem ad sub-
ditorum informationem 7 ex animo ita ut
humilitas sit uera 7 non ficta. 7 cum appa-
ruerit princeps pastozum scilicet christus i
iudicio percipietis immarcescibilem id est
indefectibilem coronam glorie in anima si-
mul 7 corpore. Similiter rē. hic ulti-
mo informat existentes in statu iuuenili.

Capitulū

7 primo de humilitate que debz esse in iu-
uenibz dicens [Adolescentes subditi estote.]
senioribz reuerentiā 7 obedientiā debitam
exhibendo. Omnes enim inuicem humili-
tem insinuate. i. uerbis 7 operibus demon-
strate ut exciteris uos mutuo ad opera hu-
militatis. qz dominus supbis resistit. ut ptz
in eiectione angeloz superbiētiū 7 in ele-
uatione hominū humiliū ad loca angeloz
ppter quod concludit humilitatez ꝛc. om-
nem solitudinē uestram picientes in eū.]
non qz omittant facere quod in se est. naz
hoc esset tētare deum. sed qz ipsi teneant
assequi omne bonū per uirtutem dei. [So-
brii estote.] Hic secundo informat eos de ui-
gilia 7 sobrietate que sunt multum ne-
cessarie dicens. [Sobrii estote.] in uictu 7 ue-
stitū 7 uigilate. id est diligētē a peccatis p-
cauetel. qz aduersarius uester diabolus tan-
qz leo rugiens. p seuiam circuit. p malici-
am querens quem deuoret. incorporandos i-
bi p mortalem culpam. Cui resistite fortes
in fide. formata charitate que est armatu-
ra sufficiens ad sibi resistendum. [Scientes
eandem passionem.] id est demonis insultū
7 tērationē eius que in mundo est uestre
fraternitati fieri. id est fratribz uestris per
mundum dispersis. quasi dicat. Resistite dia-
bolo sicut 7 ipsi. Et qz talis resistentia idi-
get diuina assistentia ideo subdit. [Deus au-
tem omnis gratie.] scilicet dator. qui uocauit
uos. p fidem. in eternam gloriam suam. [si-
naliter.] in christo iesu cōsequendam. id est
p christo iesu modicum passos. omnis enī
pena temporalis est modica respectu eter-
ne uite 7 etiam respectu mercedis expecta-
te. Ipse perficiet. id est ad quod uestra uir-
tus nō sufficit. 7 confirmabit. uestram fra-
gilitatem. solidabitqz gratiam uobis datā
[ipsi gloria ꝛc. per filium.] Hec est ulti-
ma pars siue conclusio huius epistole in q
primo ostendit per quem scribit ut recipie-
tes eam sint magis certi qz emanauerit a
petro 7 non ab aliquo pseudo apostolo di-
cens. per filium fidelem fratrem ut uobis
arbitror breuiter scripsi. ut melius possitis
retinere 7 opere adimplere. [Obsecrans.] i.
obsecrando monens 7 non imperans de p-
dictoz adimplēione. 7 contestans hanc eē-
neram gratiam dei. scilicet fides catholica. in
qua statis firmiter radicati. 2º eos salutat
ex parte fidelium q. cum eo erant rome. vñ

scripsit hanc epistolā dicens. [Salutat uos
ꝛc.] i. congregatio fidelium. que est in baby-
lone. id est in Roma quam figuratē baby-
lonez uocant secundū qz dicit Hieronymus
in libro illustrum uiroz. qz sicut Babylon
fuit ciuitas maxima 7 idolatrie dedita sic
cut pz in danieli. sic Roma fuit postea suo
ope. unde dicit leo papa in sermone de san-
ctis apostolis petro 7 paulo de ciuitate ro-
mana qz magnaz credebant fecisse religio-
nem si nullius respiceret falsitatem id est ido-
latriam. collecta scilicet ad fidem christi sicut
7 alie ecclesie. 7 Marcus filius meus. scilicet
spūalis i baptismo 7 doctrina. saluatore in
uicem. id est in signum mutue charitatis. in
osculo sancto nō adulatorio. sicut absolum
osculabat populum. 2º regum. xv. Non si-
mulatorio sicut Ionab amasam. ij. regū. xxvj.
Non pditorio sicut iudas dñm. Mat. xx/
vj. Non impudico sicut mulier adultera iu-
uenem. puer. vij. [sed osculo sancto.] quod ē
charitatis signum 7 eius fomentum. [Gra-
tia.] scilicet dei. uobis omnibus. supple sit. qui
estis in christo iesu. incorporati sibi p fidē.

Epistola secunda Petri.

Imon petrus.] Hic incipit se-
cunda Petri epistola: quam
scripsit eisdez qbus 7 primā
Et diuidit in duas ptes. s.
in salutationē 7 psecutionē.
Secūda ibi. Uos aut. In prima pte pmo de-
scribit psona salutans ex noie pmo cuz dē
[simō] quod nomē habuit anteqz uocaret
a christo. Et ab adiuncto cum dē [Petrus]
hoc nomē sibi imposuit christus a firmitate
fidei 7 ad discretionē alterius simonis qz di-
ctus ē zelotes. act. pmo. Describit etiā ex
humilitate cum dē [seru] 7 ex officij digni-
tate. ibi 7 aplūs iesu christi his. Hic 2º de-
scribunt psona salutate cuz dē [his qz cōcē-
lem uobiscū sortiti sunt fides.] p ly cōcēlem
nō excluditur diuersi gradus in fidē nō cir-
ca obiectum. naz ad fidē in quolibz regre-
qz articuli fidei credant. si. n. qz vnus solū
articulū discederet nullius fidē pprie dictā
hēret. Tñ in fide sunt gradus qstū ad ex-
plicationē. Licet enī omnes fideles credant
oēs articulos saltem implicite. tñ habētes
maiozem noticiam plura credunt explicite.
Similiter qstū ad intentionē. quia unus

credit feruentis et firmitus alio. scilicet per ly coe
 qualem excludit distinctio iudeorum et genti-
 lium. quia gentiles credentes equaliter rece-
 perunt dona dei inter que est fides sicut et
 iudei. unde ro. x. Non enim est distinctio iu-
 dei et greci. Nam idem dominus omnium diues
 in omnes qui inuocant illum. unde et act. x.
 Cornelius et alij gentiles qui erant cum eo
 spiritus sanctum receperunt eodem modo sic
 iudei receperunt in die pentecostes. et hoc est
 quod dicitur hic. id est gentilibus conuer-
 sis quibus scribebat petrus. ut dictum est
 in principio epistole precedentis. qui coequa-
 lem. nobiscum. scilicet iudeis de quibus erat pe-
 trus. sortiti sunt fidem. et etiam alia dona
 dei. ideo subditur in iusticia dei. id est data per
 deum. et accipit hic iusticia. put est omnis
 uirtus sicut accipit philosophus uno modo
 per ethicorum. sed ibi loquitur de iusticia acqui-
 sita. hic autem agitur de infusa. Gratia
 hic tertio. describunt optata bona cum di-
 citur Gratia uobis in presenti et pax in
 futuro ubi quietabitur totus hominis appeti-
 tus adimpleatur in cognitione domini nostri ie-
 su christi. id est per cognitionem eius in pre-
 senti que dirigit ad pacem illam cognosce-
 do de christo que sequuntur. quoniam omnia
 etc. totum est sub uno verbo usque ibi. Uos
 autem exclusiue. et ideo est de salutatione in
 qua exprimunt optata bona. et est littera
 intricata. propter quod sic iungatur. In cogni-
 tione domini nostri iesu christi quomodo etc.
 id est cognoscatis quod benigne et perfecte
 donata sunt nobis omnia que ad uitam
 gratie pertinent. et pietatem. id est cultum la-
 trie que pietas a Tullio et doctoribus catho-
 licis nominatur diuine uirtutis. id est per uir-
 tutem diuinam que est in eo scilicet christo.
 Veruntamen quia cognitio christi et dono-
 rum eius deriuata est ad gentiles per predi-
 cationem apostolorum immediate illuminatorum. ideo
 subditur per cognitionem eius. scilicet christi nobis
 donatam ab eo qui uocauit nos propria glo-
 ria et uirtute. cum essemus simplices et ideote
 act. iij. propter quod totum est ab ipso per
 que. scilicet gloriam et uirtutem christi. maxima
 et preciosa nobis promissa donauit. scilicet spiri-
 tum sanctum signo uisibili et donum lingua-
 rum sicut promiserat luce ultimo. Uos autem
 manete in ciuitate donec induamini uirtu-
 te ex alto. et iob. xvi. Si enim non abiero
 paralyticus non ueniet ad uos et subditur ibi

dem. Cum autem uenerit ille spiritus uerita-
 tis docebit uos omnem ueritatem. ut per hec
 dona spiritus uobis data efficiamini. cre-
 dentes nostre predicationi diuine consortes a
 nature. per dona gratie sicut et nos. Sicut
 enim perfectiones naturales sunt quedam di-
 uine nature participationes in esse natura-
 li. sic dona gratie in esse supernaturali. Et
 quoniam accessus ad terminum ad quem in-
 cludit recessus a termino opposito. ideo sub-
 ditur. Fugientes etc. et patet. Uos autem.
 hic incipit persecutio epistole. in qua primo
 credentes inducit ad tenendum firmiter fi-
 dei ueritatem. Secundo ad preuendum op-
 positam falsitatem. ca. ij. Prima in duas. quia
 primo ponit dictam inductionem. secundo in-
 ductionis rationem. ibi. Hec enim. Circa
 primum sciendum quod fides sine operibus mortua
 est ut dictum est supra. Ja. ij. Propter quod
 non est perfecta usquequaque. non propter ali-
 quam falsitatem. nam fidei formate non sub-
 est falsum sed propter operis defectum. ideo
 credentes inducit ad fidem operantem per
 dilectionem et alias uirtutes annexas dicens
 Uos autem. supple scitis. curam omnem sub
 inferentes. ad implendum quod subditur. Ad-
 ministrare in fide uestra uirtutem. scilicet bene ope-
 randi ut appareat uiua. In uirtute autem sci-
 entiam. id est discretionem operis directiuam in
 scientia autem abstinentiam. non solum ab
 illicitis sed etiam ab aliquibus licitis perue-
 nientes ad consiliorum perfectionem. In absti-
 nentia autem patientiam. sicut dicitur math.
 vi. Cum autem ieiunatis temporibus non in-
 iunctis. scilicet nolite fieri sicut hypocrite tristes
 etc. In patientia autem pietatem. hoc est enim
 perfectionis quod homo sic sit sibi durus per
 abstinentiam et alia pius per condescensionem
 In pietate autem. circa aliquas personas sin-
 gulares. fraternitatem. id est communis fide-
 lium. amoris. quia bonum communius est diui-
 nius et melius. In amore autem fraternita-
 tis charitatem. id est unionem ad deum que est
 vinculum perfectionis. col. iij. et per consequens
 omnium predictorum perfectiua. Hec enim.
 hic consequenter ponit inductionis dicte
 ratio et primo ratione sumpta ex parte inducti-
 onis. secundo ex parte inducentis. ibi. Pro-
 pter quod. Prima ratio. quia si acquiescat
 inductioni dicte puenit inde magnus bonum
 et euitat magnus malum. et hoc est quod di-
 citur. Hec enim. predicta. si uobiscum assint.

Capitulū

insepabiliter [et superent] opposita uicia non
uacuos nec sine fructu imo plenos meritis
et premijs [uos constituent] finaliter [in diu
nostri iesu christi cognitione] id est eius a
perta uisione. Job. xviij. Hec est autem uita
eterna ut cognoscant te solum deus et que
misisti iesum christum. Cui enim non presto
sunt hec cecus est [in intellectu] et manus te
tans. i. dubius in effectu [obliuionem acci
piens etc.]. i. per effectum uidelicet obliuio[n]is
purgationis per baptismum in quo accepit no
uam uitam per fide[m] charitate[m] et alijs virtu
tibus opantem. Quapropter fratres mei
satagite [precedendo de bono in melius] ut per
bona opera certam uocationem [ad fidem ca
tholicam] et electionem [ad beatitudinem] faci
atis [quali dicat] Si essetis a bonis opibus
ociosi uidetur uocatio et electio uestra ma
gis esse secundum presentes iusticias quam secun
dum eternam dei predestinationem. Sciendum
tamen quod hic accipitur certitudo probabilis con
iectura que certitudo est in moralibus et hu
manis agilibus requirenda. secundum quod
dicitur primo ethi. disciplinati enim intantum
certitudinem inquirere secundum unumquodque
genus in quantum natura rei recipit. primum
enim uidetur mathematicum persuadentem ac
ceptare et rethoricum demonstrationes expe
tere. Hec enim facientes id est opera bona
continuate non peccabitis [aliquando scilicet
mortali peccato]. quia ueniale non potest uitari
omnino. [Sic enim habundanter]. i. per multa
merita ministrabit uobis introitus in eter
num regnum [quod est summe desiderandum].
Propter quod [hic consequenter] inducitur
propositum ratione sumpta ex parte inducen
tis. Et hec est duplex. secunda ponitur ibi
Non enim. Prima uero accipit ex cura pa
storali que mouere debet pastores ad info
rmandum subditos in bono et confirmandum
et maxime quando scit obitum suum propin
quum. et sic erat in petro pastore fidelium.
Et hoc est quod dicitur propter quod incipiam
uos semper commouere de his. i. de opibus bo
nis. et dicitur incipiam. i. ita frequenter hoc fa
ciam ac si semper essem in principio. [Et qui
dem scientes] bonum facere et confirmatos
uos in prout ueritate [supple desiderio esse].
propter quod ponit in aliquibus libris uolo
quod subintelligit sed non sit de textu. [Iustum
enim arbitror] ratione officij mihi imposi
tum quod diu sum in hoc tabernaculo. i. uiuens

in hoc corpore quod dicitur tabernaculum ani
me. [suscitare uos in commotione]. i. excita
re uos ad bonum. certum quod uelox est depositio
tabernaculi mei. Sciebat enim mortem suam
propinquam per christi reuelationem. [Dabo autem
operam]. i. efficaciter et frequenter hoc faciam.
[habere uos] supple memoriam de commotioni
bus meis post obitum meum. Pastor enim
bonus desiderat et querit salutem sue gre
gis non solum per tempore suo sed etiam per fu
turo [ut horum memoriam faciat]. i. ope im
pleatis. Ex dictis patet quod hanc epistolam scri
psit rome sicut et precedentem nam sicut dicitur
hic propinquus erat passioni sue quam su
stinuit rome. Non enim. Hic ponit secundam
da ratio que accipit ex doctoris certitudi
ne quod tanto magis mouet ad docendum quanto
scit suam doctrinam esse ueram. Erat autem
petrus de ueritate sue doctrine duplici uia
certum. secunda ponit ibi et habemus. Prima
uia fuit per auditum immediate a deo patre
a quo nulla falsitas potest esse. ideo dicitur. Non
enim indoctas fabulas secuti sicut sequuntur
poete et doctores falsi. Notam fecimus uobis
domini nostri iesu christi uirtutem iobis predi
cando et sermonem miraculis christi nomine
factis confirmando ad sue diuinitatis osten
sionem et perscientiam. In quantum deus nouit
omnia ab eterno. et in quantum homo ab insti
tutione receptionis nouit quod cognoscit deus scientia
uisionis que respicit habentia esse secundum
quod tuncque differentia temporis. Sed specula
tores facti illius magnitudinis. i. magnifice
transfigurationis: quas uiderunt Petrus et Iaco
bus et Iohannes in qua transfiguratione ap
paruit eis in forma humanitatis gloriosa.
[Accipiens enim a deo patre honorem et glori
am]. i. testimonium honoris et glorie diuine
[voce lapsa] de celo [ad eum] sensibiliter [a
magnifica gloria]. i. a deo patre [huiusemo
di]. i. que uox fuit talis [hic est filius meus]
scilicet naturalis. et persequens eiusdem nature
et eiusdem glorie mecum in quo mihi copla
ui. ut per eum perficiam salutem generis huma
ni. [Ipsi] audite laure cordis et mentis cre
dentes eius doctrine. et hanc uocem nos au
diuimus [sensibiliter et intelligibiliter] cum esse
mus cum ipso in monte sancro qui dicitur san
ctus ratione huius apparitionis sancte que
describitur a Mattheo. xviij. [Et habemus]
hic ponit secundam uiam certitudinis quam
habuit Petrus ex scriptura prophetica.

enim intellectum habuit p christum luc. ul-
timo. apperuit illis sensum ut intelligeret
scripturas. s. pphetaz. 7 hoc est quod di-
cit [Et habemus firmiorem ppheticum ser-
monem] que firmitas potest uno modo re-
ferri. s. ad sermonem petri 7 sic sermo pphe-
ticus nō est firmior sermone eius simplici
sed magis ecōuerso. nam apostoli fuerunt
magis illuminati a deo q̄ pphete antiqui.
erat tñ firmior alicui utpote iudeo in pphe-
tali doctrina nutrito. homines enim magis
credunt consuetis dici apud eos sicut dicit
philosophus. ij meth. q. aliqui magis affe-
riunt fabulis et dictis poetaz q̄ rōnibus
certis philosophoz. Inter gentiles autem
q̄bus petrus specialiter scribebat erāt ali-
qui de iudaismo conuersi eo q̄ fiebat una
ecclesia ex gentilibz 7 iudeis. Potest etiam
dicta fraternitas referri ad sermones alio-
rum pphetaz a dauid cuius sermo firmior
est q̄ alioz. eo q̄ fuit eximius pphetarum
ut dicitur in principio glose libri psalmoz.
eo q̄ alij pphete ueritatē sibi reuelatā in
uisionibus imaginarijs uiderunt. ut ibi di-
citur. dauid autē p intellectum sine talibus
imaginibus. sicut clarius uidz q̄ demōstra-
tiones geometricas capit sine descriptione
figurarū q̄ illi q. non capiunt sine tali de-
scriptione. ut plenius dixi cum tractares de
gradibz pphetie in principio libri psalmo-
rum 7 hoc modo uidet petrus loq̄ cum di-
cit [habemus firmiorem pphetiū sermonē]
nam secūdm glosaz intelligit de sermone
dauid que habetur psalmo. ij. Dominus di-
xit ad me filius meus es tu ego hodie ge-
nui te. qui ad litteraz intelligit de christo.
sicut ibi fuit onsum etiaz p antiquos docto-
res hebreoz. Hanc autē auctoritatē non
exprimit beatus petrus. qz eadem ē in sen-
tentia cū prius allegata [hic est filius meus] di-
lectus q̄tum spectat ad ppositum cui be-
nefacitis accedentes. s. sermoni pphetarū
[quasi lucerne lucēti in caliginoso loco]. i.
in hoc mundo ignorantie tenebris obscu-
rato donec dies illucescat. i. clara visio ue-
niat 7 lucifer. i. diuina claritas oriatur in
cordibus uestris qz non est uisibilis oculis
corporalibus sed tantū mētālibus [hoc p-
mum] [hic reddet rationē sui dicti. s. q̄ ser-
moni pphético debz attendi qz pcedit ex
diuina reuelatiōe 7 non ex humana fictiōe
et hoc est quod dicit hoc p̄mū intelligen-

tes q̄ omnis pphetica scriptura]. i. i sacra
scriptura posita. quod dicit ad excludendū
pphetias alias que non sunt alicui firmi-
tatis p̄pria interpretatione non fit. i. nō fit
sensu humano. ideo subdit [Non enim nō.
sed spūs sancto inspirati] a quo nō potest ni-
si ueritas inspirari 7 in uirtute eius pro-
nunciari.

Uerunt ergo] Postq̄ beat⁹ pe-
tr⁹ induxit fideles ad tenendū
fidei ueritatem [hic consequen-
ter inducit eos ad p̄cauendum
oppositam falsitatem. 7 p̄mo circa aduen-
tum christi in mundū. secundo circa aduen-
tum eius ad iudiciū. ca. iij. Prima falsitas ē
hereticorū fidem christi corumpentiū quo-
rum p̄mo ostendit maliciam. 7 secūdo pe-
nam. ibi quibz. Circa p̄mū dicit. Fuerūt
uero 7 pseudo pphete in populo [scilz iude-
oz ante christi aduentum sicut patet in li-
bris paralip. 7 regū in pluribus locis. [Si-
cut 7 in uobis] christianis [erunt magistri
mēdaces] quales fuerūt pseudo apostoli et
heretici q̄ introducēt sectas p̄ditionis] sic
ebion 7 cherinthus negantes diuinitatem
christi etiam a tempore apostolorū. p̄pter
quod beatus iohānes in principio euange-
lij sui declarauit diuinitatem christi dicens
In principio erat uerbum nō. secūdm q̄ di-
cit hiero. in plogo sup iohannē. et postea
Arrius 7 multi alij errauerunt circa fidez
christi [supducētes sibi celerem p̄ditionis]
id est cām p̄ditionis. et non solum sibi sed
etiaz alijs. ideo subdit [Et multi sequūtur
eorū luxurias] ad hoc enī q̄ plures eos se-
quēntē cede bāt carnales uelicias ad q̄s ho-
mines sunt p̄nī p quos uia uitatis. i. fides
catholica blasphemabit [a paganis 7 iude-
is tanq̄ mala. p hoc enim datur infidelibz
ocasio deridendi 7 rēnendi fides catholi-
cā 7 fictis uerbis]. i. ad decipiendū p̄positis
de uobis negociabunt [bona uestra tēpo-
ralia subtrahendo] Quibus] Postq̄ ondit
heretioz maliciā [hic osequēter declarat
eorū penam. 7 secūdo pene grauitatem. ibi
Magis autē. Prima diuidit in duas. qz pri-
mo facit p̄positū. secūdo inducit ad hoc tri-
plex exēplum. ibi Si enim angelis. Circa
p̄mū d. [Quibz iudiciū]. i. pena ad quas
condemnabuntur. [Jam olim non cessat]
quia semper durabit ut exponunt aliqui.
Sed hoc expositio uidet excludi p hoc q̄

Capitulū

pmittitur iam olim. et sic loquitur de pteri-
to. duratio illa sempiterna erit et de futuro
ideo melius sic exponitur ut uidetur. Jam
olim non cessat. i. a principio mundi ppa-
rata. nam a principio distinctionis rerū lo-
cus inferni est ab alijs distinctus. et sic dicit
esai. xxx. pparata est ab hericophet a re-
ge preparata. profunda et dilatata. nutrimen-
tum eius ignis et ligna multa. status domi-
sicut torrens sulphuris succendens eam. Si
enim hic consequenter pbat ppositum per
triplex exemplum. primum est de angelis pec-
catis de quibus dicit. Si enim deus an-
gelis peccatis non pepercit. i. pena de-
bita sed rudentibus. i. a funibus inferni q. fu-
nes sunt peccata que sunt causa detractōis
ad inferna. secundus q. dicit puerbior. v.
Iniquitates sue capiunt impiū et sumbus
peccatorū suorum constringitur. Loetractos. i.
societate angelorum factorum in tartarum tra-
didit cruciandos in iudicium. i. post iudici-
um referuari. primo enim ceciderunt in hunc
aerem caliginosum ubi sunt ad exercitium
bonorum. habentes tamen suam penā et sup-
plicium. post iudicium uero detrudent in i-
ferno deficere sanctorum exercitio. et tunc cre-
scet eorum pena accidentaliter ex his quos in-
duxerunt ad peccatū et dānationem sic glo-
ria sanctorum angelorum ex his quos induxe-
runt ad bonum et salutē. Et ex dictis sup-
plendum ē q. similiter deus nō parcat he-
reticos. Ex originali. Hic ponit secundus
exemplum de submersis in diluuiū propter
peccata eorum. d. Et originali mundo nō pe-
persit. Dicit autem hic originali mundus
homines qui fuerunt ante diluuiū. eo q. tūc
currebat prima etas mundi que terminata
fuit in diluuiū. Sed octauus noe. quia cum
eo fuerunt septem psonae a diluuiū saluate.
iusticie pcones. q. predicauit hominibus illi-
us temporis penitentia. ut dictum ē supra
epistola prima. iij. ca. [Diluuiū mundo impi-
orum inducens.] Dicit autem mundo q. tunc
omnis caro corruerat uiam suā. gen. xix.
[Et ciuitates.] Hic ponit tertius exemplum
de ciuitatibus tempore loth. ut habet gen.
xix. d. Et ciuitates sodomorum et gomorre-
orum in cinerem redigens. q. pluit super eas
ignem et sulphur ut habet ibidem. Exēplum
eorum qui impie acturi sunt ponens. i. ostē-
dens q. sic punient nisi peniteant. Et iu-
stum loth opprēssum a nefandorum inuidia. se-

cundum q. dicit gen. xix. Quinque faciebant
loth uehementissime. et lac luxuriosa con-
uersatione. Inam uitium contra naturam uole-
bant exercere. [scripuit.] p angelos q. cum
cum uxore ac filiabus extra ciuitatem ouxe-
runt ut habet ibidem. et subditur cā aspectu
eius et auditu iustus. i. uita et fama eius iusti-
cia apparebat. habitas apud eos q. de die i
diem. i. quasi cōtinue animā iustam. Ipsi
loth. Iniquis operibus cruciabant. Inam emen-
dare non poterat et sic cum dolore porta-
bat. Concludit ergo. nouit de pios de tē-
tatione. id est de moris. et eripe. q. expedit
eis ut p. de loth et noe. Iniquos uero in
diem iudicii. s. extrēmū referuare crucian-
dos. q. tunc cruciabantur non solum in ani-
ma sicut ante iudicium sed etiam in corpo-
re. Et ex dictis exemplis concludendum ē
q. similiter hereticis de pena debita non
parcetur. [Magis autem.] Hic cōsequenter
ōndit huius pene grauitatem. de qua pri-
mo ponitur duplex ratio. secundo. prime
rōnis declaratio ibi. Hi uero. Prima ad-
huc in duas secundū duplicem rationem. i.
secunda ibi. Angeli. Prima uero ratio acci-
pit ex parte culpe penam meritis. Ex q.
tate enim culpe accipitur quātitas pene.
deut. xxv. Secundū mensuram peccati erit
et plagarum modus. Secundū autē exposito
res beat. petrus dicit hic hereticos graui-
us puniendos q. demones et alios de quibus
posuit exempla. ita q. non solum hoc ē ar-
gumētum a simili sed etiam a maiori nega-
tiue cum dicitur. Si deus angelis peccatis
nō pepercit et alijs de quibus consequē-
ter psequitur multo minus hereticis. Et
hoc sequitur peccatū eorum esse grauius. et
hoc satis patet de peccato mortuorum in di-
luuiū et subuersione sodomie et gomorre. nā
peccata ppter que pācipaliter inducte fue-
rūt punitiones ille fuerūt carnalia ut patet
ex p. dictis. heresis uero ē peccatū infide-
litis quod ē directe contra deum. et sic se-
cundū suum genus grauius ē peccatis car-
nālibus. Itē heresis est grauior spēs infi-
delitatis. nam grauius est fidem susceptam
corrumpe uel negare quod faciūt heretici
q. nō susceptam quod faciūt iudei et paga-
ni. sicut apud homines peius est pmissis de-
negare q. nō pmissum nō facere. et sic seq-
tur q. pena hereticorum sit grauior et maxie
q. sunt inuoluti euz. hoc peccatis carnālibus

quales describunt hic per beatum petrum
ut patz ex precedentibz sequentibus. De
peccato uero 7 pena demonu magis est du
bium. verutamen idem potest dici pbabili
de ipsis saltem q̄tum ad multos eoz. quia
doctores catholici dicunt concorditer q̄ ho
mines boni per merita sunt assumendi ad
singulos ordines angeloz. 7 sic ad equales
gloriam. Et eadem ratio uidet̄ ut homines
mali per sua demerita secundū plus uel mi
nus puniendi sunt in similibz gradibus pe
nalibus demonum. Cum igitur heresis sit
pessima species infidelitatis que est ualde
grauis peccatum. sequit̄ q̄ eoz pena sit gra
uioz q̄ multoz demonuz 7 maxime q̄ sūt
heretice 7 alij uicij irretiti q̄les de
scribunt̄ isti uel saltem eoz aliqui. Hic di
ctis p̄z prima ratio grauis punitiōis here
ticoz que accipit̄ ex grauitate culpe eozum
cum d̄z [adagis autem eos] scilz hereticos
reseruat deus cruciandos [qui post carnez]
ei obediendo [in concupiscentias inmundicie]
id ē luxurie que fedat totum hominē 7 ma
xime in peccato cōtra naturam. quod fre
quenter in scriptura nominat̄ immundicia.
ambulant [sic uiuendo] dominationē contē
nunt] id est christum qui non solum d̄z do
minus in concreto sed dñatio in abstracto
ppter excellentiam dominij. qz est rex re
gum 7 dñs dominantius. apoc. xix. [Auda
ces affirmando falsum] p uero [sibi placen
tes] id ē de seipsis magnam sapiam estimā
tes quod est argumentus insipientie [sectas]
heresim] non metuūt facere eas] adinueniē
do 7 docendo [blasphemātes] fidei ueritates
7 p consequēs eius auctorem [Ubi angeli]
hic ponitur secunda ratio grauitatis pene
hereticoz que accipit̄ ex parte subiecti pe
nam sustinentis. nam demones qui sunt for
tiores ad sustinendū uix possunt sustinere
penam inferni 7 multo minus heretici qui
sunt debiliores uirtutis. 7 sic ex hac parte
grauius affligunt̄. 7 hoc est quod d̄z [ubi]
id est in pena inferni] angeli scilz mali for
titudine 7 uirtute cum sint maiores] qz na
turalia remaserunt in eis integra. ut dicit
Dionysius non portant̄ id ē uix sustinēt
Sicut enī impossibile d̄z quod est de diffi
cili possibile. v. meth. ita importabile dicit̄
quod cum difficultate portat̄ [excecabile iu
diciū] id ē penam que non dicit̄ execrabi
lis inquantū est a deo qz sic est iusta. l. 3 ex

parte demonuz q̄a execrant̄ eam tanq̄s in
iustam. [Ubi uero] hic declarat primā rati
onem de grauitate pene hereticoz ppter
grauitatem culpe ipsoz. 7 primo ponit̄ hec
declaratio secundo intenta conclusio. ibi Si
enim. In ista uero declaratione notant̄ de
luxuria insipientia 7 supbia 7 supra i prin
cipio capituli de auaricia. ideo ista quattuor
declarat̄ i quattuor ptibus que patebunt p
sequendo. Primo declarat eoz insipientias
dicens [Ubi uero] heretici scilz supple sūt [ue
lut irrationabilia pecora] carentes intellectu
ueritatis [naturalit̄ in captiones]. i. ex im
petu nature brutalis ad pabulum. 7 sic inci
dunt in laqueum 7 capiunt̄ 7 necant̄. 7 sic
ducunt̄ in pnicem que d̄z a per 7 neco ne
cas. [In his que ignorant blasphemantes]
id est sic heretici blasphemātes [in his que
ignorant]. i. articulis fidei cōtra quos ex er
rore latrant [in corruptione sua] i. in sensu
suo corrupto quo corrupti sunt 7 alios eoz
rumpunt [peribunt] pena gehennel [pcipien
tes mercedem iusticie] id ē penam debitam
sue malicie [Uoluptatem] hic cōsequēt de
clarat hereticoz luxuriam dicens [uolupta
tem existimantes dici delicias] Circa quod
sciendum q̄ uoluptas idem ē q̄ delectatio
que pōt esse bona 7 mala. bona si sit de o
peribus uirtutum intellectualium uel morali
um. mala aut̄ si sit de actibus ueneris. Uo
luptas igit̄ que idem est q̄ delectatio pōt
esse bona 7 honesta. mala 7 turpis. L. 3 aut̄
frequentius accipiat̄ p delectatiōe carnis q̄
turpis est maxime in ueneris tñ hic acci
pitur p delectatiōe honesta in operibus bo
nis. ideo d̄z uoluptas dici quia qui facit ue
ritatem uenit ad lucem. Job. iij. Est igitur
sensus q̄ heretici luxuriosi delectatiōes car
nis reputant̄ esse uoluptatem dici. i. eas ēē
licitas 7 honestas. 7 sic iungit̄ litteral [Uo
luptatem dixi] id ē delectatiōem honestam
[existimantes] supple esse [delicias] coingna
tionis] id ē luxurie ubi est coinquinatio ex
duaz psonaz coniunctione] 7 macule]. i. gu
le ideo subitur [delicij] affluentes [in cōuiu
is suis. in quo notat̄ excessus in qualitate
7 quātitate cibi 7 potus] luxuriantes uobis
cum] id est uos ad hoc ptrahentes. [oculos
habentes plenos adulterij] id ē signis adul
terij] 7 incessabilis delicti] id est gule q̄ sa
tiffactionē repetit quotidie] pellicientes] id
est decipientes [animas instabiles]. i. q̄ non

Capitulū

fūt i fide firmate. [Cor exercitatu] hūc oſe-
quenter declarat eoz avariciam dicēs [Cor
exercitatu avaricia hñtes] qz frequenter
cogitant qualiter bona ſimpliciū ad ſe tra-
bant. [maledictionis filij] .i. maledictiōe di-
uina digni. ſicut dñ mortis filius ille q eſt
morte dignus. 2. regū. xij. [derelinquentes
uiam rectam] iuſticie [errauerunt per deu-
um avaricie] ſecuti uiaz Balaam ex Boſoz
qui cupiditate ductus iuit ad maledicenduz
populo iſrael. numeri. x xij. quod erat ini-
quum. ideo ſubdit [qui mercedem iniquita-
tis amauit] tanqz cupidus ⁊ auar⁹ [corrupti
onem uero habuit ſue uſanie ſubiugale a-
nimal]. ſ. aſinam ſuam que corripuit eum a
uia declinando ⁊ pedem eius pariter allidē-
do ⁊ etiam diuina uirtute loquendo. ut ha-
bet numeri. x xij. [Prohibuit] pphete inſipi-
entiam [oſtēdendo per hec ſigna] q ibat ad
Balac mente peruerſa. [hūc ſunt] hūc decla-
rat hereticoz ſuperbiam. dicens [hūc ſunt
fontes ſine aqua] nam ab eis non emanat
fons ſapientie [nebulæ] ppter obſcuritatem
erroris [turbidibus exagitate] id eſt uentis
tempeſtuoſis ſuperbie [quibus caligo tene-
brarū] inferni [reſeruat] iut pena reſpōdeat
culpe. [Superbia enī] uanitatis loquentes
erroneam doctrinam [pellicunt] id eſt deci-
piunt [in deſiderijs carnis]. i. luxurie carna-
lis ad diſtinctionem idolatrie que ē luxuria
ſpūalis eos qui paululum effugiunt id eſt
aliquantulum ſe ſubtrahunt a doctrina ec-
cleſie. Tales enim cito ab hereticis decipi-
unt [qui]. ſ. heretici [in errore conuerſant].
.i. idurati [libertatem illis] pmittentes [dice-
do] qz licite poſſint uti delectabilibus car-
nis ut ſic citius decipiant laxantes ea ad q
ſunt homines pñi [cum] ipſi]. ſ. heretici [ſerui
ſint] corruptionis [quod] pbat conſequēti di-
cens [A quo enī] quis ſuperatus eſt huius ē
ſeruus] ipſi uero ſuperati ſunt a corruptione
uirtūz ut p̄ per p̄dicta. ergo ⁊c. [Si e-
nim] hūc inferit conſuſionez intentam. ſ. qz
heretici ſint alijs peccatoribus grauius pu-
niendi. qz recidiuum ad infidelitatem ⁊ alia
uicia eoz culpam aggrauat p̄ igratitudi-
nem. ⁊ hoc ē quod dñ [Si enim] refugietes
coinquinationem mūdi [id eſt] uicia luxurie
gule ⁊ avaricie ⁊ ſuperbie [in cognitiōe] do-
mi noſtri [id ē] per receptionē fidei que ta-
lia p̄hibz [bis] rursus implicati p̄ recidiuuz
ſupantur [per conſuetudinē] facta ſunt eis

poſteriora deteriora p̄iorib⁹] ppter aggra-
uationes p̄dictam. ideo ſubdit [Adeliuſ enī
erat illis non cognoscere ⁊c.] qz p̄ recidiuū
igratitudo diuini bñficii p̄cepti aggra-
uat peccatu. cetera patēt. Cap. iij.

Hanc ecce uobis chariſſimi
Poſtqz apoſtol⁹ remouit erro-
rem circa primum chriſti adue-
tum contingētē hūc conſequē-
ter docet p̄cauere errorem futu⁹ circa ſecū-
dum eius aduentum. Circa quod ſic p̄cedit.
qz primo fideles iducit ad tenendum ſuam
doctrinam dicēs [Hanc ecce uobis chariſſi-
mi ſecūdam ſcribo epiſtolam] in quibus]. ſ.
prima ⁊ ſecunda [ueſtram] excitō monitiō-
nem] id ē p̄ monitiōnem charitatiuam [ut
memores ſitis eoz] que p̄dixi uerboz [ſan-
ctoꝝ] ut ea retineatis in mēte ⁊ impleatis
ope. Et ſubdit cuius ſint uerba dicēs [p̄-
phetaz ⁊ apoſtaloz] ueſtroꝝ p̄ceptoꝝ domi-
ni ⁊ ſaluatoris [id ē] que uerba ſunt domi p̄ce-
pta. nos autē ſumus eius miſtri denuncian-
do uobis ipſa [hoc primum] hūc conſequē-
ter iducit ad p̄cauendum errorem qz error
primo ponit⁹ eius motiua ratio. ſecundo ra-
tiōis excluſio. ibi Latet enim eos. tertio ue-
ritatis determinatio. ibi Adueniat autem.
Circa primum dicē [hoc p̄mum] ſcientes qz
uenient in diebus nouiſſimis] potiſſime cir-
ca antichriſti tempora [in] deceptiōe. illuſo-
rea [id ē] illuſores ueritatis habētes uerba
compoſita ad decipienduz. [Juxta] p̄prias cō-
cupiſcētiās ambulantes [id ē] ſecundū delec-
tabilia mundi ⁊ carnis uiuentes [dicentes
⁊c.] Circa quod ſcienduz qz circa futu⁹ iu-
diciū fuit vnus error a tempore apoſtolo-
rum. ſ. qz illud iudiciū erat ualde p̄p̄quū
quem remouet paulus apoſtolus in teſt. ij.
dicens Rogamus autē uos fratres ut nō ci-
to moueam⁹ a ueſtro ſenſu neqz terream⁹
quaſi inſtet dies domi. Alius autē error eſt
totalit̄ contrariuſ. ſ. illoꝝ qz negant futu-
ruz iudiciū. ⁊ ē error illoꝝ qui dixerunt
diuinam prouidentiaz non ſe extendere ad
actus humanos. ⁊ etiam illoꝝ qui negant ī
mortalitatem anime humane. Ad utruqz. n.
errorem ſequit⁹ iudiciū non eſſe futuruz.
Errores autē iſti renouabunt⁹ ⁊ inualeſcent
circa tempora antichriſti. ⁊ p̄ conſequēs cō-
cluſio ſequēs de generali iudicio nō futuro
Ratio uero motiua ipſoꝝ ē ppter curſum
nature qz a temporalib⁹ de quibus non eſt

memoria p̄cessit per reuolutiones dieruz ⁊ annorū ita q̄ non fuit mundi notabilis mutatio nec similiter erit ut dicent. ⁊ hoc est quod dicitur [dicentes ubi est p̄missio aduentus eius] quasi dicant nō potest oīdi p̄ ali quod apparēs q̄ sit christus uentur⁹ ad iudicanduz. nec p̄ consequens q̄ impletur⁹ sit illas p̄missiones quas christiani dicunt in eis impleri secundū q̄ vñ Luc. xxiij. His autē fieriicipientib⁹ respicite ⁊ leuate capita uestra quoniam appropinquat redemptio uestra. Et subdit dicti cōfirmatio cum dicitur [Ex quo enim p̄res dormierūt] antiquissimū omnia sic perseuerant in suo cursu. Et eadem rōne sic perseuerabunt sine tali mutatione que dō in iudicio futura. [Latet enī] hic cōsequenter ponit rōnis exclusio. In hac enim rōne duo implicant. vnus est q̄ nō fuit de p̄terito notabilis mutatio. Ex quo concludit q̄ nō erit de futuro. Aliud ē q̄ p̄missiones facte christianis nō sunt implete nec implebunt. et ex tali retardatiōe impletiōis arguit iudicium non esse futurū. p̄pter quod beatus petrus primo excludit p̄mū. ⁊ secūdo secundū ibi. Unum uero. Primum autē excludit tanq̄ falsum p̄ diluuiū quod mutabiliter mutauit mundū submergendo omne uiuū p̄ter illa que saluata fuerunt in archa. gen. iij. Terra etiā fuit notabiliter immutata. nam ante p̄ferebat fructus plures ⁊ meliores. p̄pter quod ē carniū ⁊ piscium concessus ē post diluuiū. gen. ix. ⁊ p̄ debilitatione humane nature. Igitur p̄ hanc mutationē primo dictum aliorum excludit. ⁊ secūdo p̄positum concluditur. ibi. Celi autem. Circa primū sciendū q̄ ista dupliciter est exponenda secundū duas expositiōes de formatiōe rerum ⁊ earū distinctiōe quas diffuse posui in principio geneſis. Una est q̄ materia omniū corporaliū excepto celo empyreo p̄ducta fuit primo sub una cōmuni forma. p̄pter quod uocat pluribus nominibus. s. terra. gen. primo. In principio creauit deus celum ⁊ terram. Secundū Bedā in enim ⁊ Strabum ⁊ alios sequentes habent expositiōis modum. per celum intelligitur celum empyreū quod statim factum angelis est repletum. Per terrā uero materia corporaliū. Vocat etiam abyssi ⁊ aqua ibidem. tenebre erant sup̄ facie abyssi ⁊ spūs domini ferebat sup̄ aquas sicut uolūtas artificis super materia de qua

uult aliqua distincte formare. ita q̄ de illa prima die formata est lux. secunda die celus stellatus ⁊ cristallinus super ipsum. tertia die quattuor elementa. Sciendum etiā q̄ beatus Petrus nō loquitur hic de aliquo celo nisi de aere eo q̄ fuit purgatum p̄ diluuiū ascendens. xv. cubitis sup̄ cacumina montium de qua purgatiōe loquitur hic beatus Petrus. Igitur secundū hunc modum sic exponit ista. Latet enim eos id ē illos qui dicunt mutationē notabilem mundi nō esse factam in p̄terito. hoc scilicet quod sequitur postea uolentes quasi diceret hec ignorantia est affectata. q̄ poterant scire p̄ sacram scripturam que loquitur de diluuiōe. de quo subdit [q̄ celi erant prius] id ē q̄ ante diluuiū erat celum aerium quod dō celi in plurali p̄pter eius duas partes. s. superiorē que transcendit cacumina montium que cum celo reuoluit motu diurno ut habet primo methauroz. ⁊ inferiorē que nō sic reuoluit p̄pter impetum mōrium. ⁊ tertia id ē elementum terre de aqua id ē de inferiori materia que nominatur aqua ut dictum ē. ⁊ de illa facta sunt elementa ut dictum ē. ⁊ p̄ aquam consistens. q̄ partibus terre admiscens. aque ut terra habeat cōtinationē ⁊ consistentiam. aliter enim resoleretur in pulueres [dei uerbo] supple facta sunt ista ut p̄ gen. primo. [per que]. s. tria elementa p̄dicta. s. aerem aquam ⁊ terrā. Ille tunc mundus id ē tempore noe aqua scilicet diluuiū mundat⁹. In foribus in mundo sensibili [perijt] q̄ omnia uiuentia fuerunt mortua exceptis saluatis in archa. Elementa etiam fuerunt deteriora. Quā autē diluuiū p̄cessit ex tribus elementis p̄dictis p̄ gen. iij. ubi dō. Rupti sunt omnes fontes abyssi magni id est oceani. q̄ cauernositates terre intra quas continentur mare rupte fuerunt. ⁊ sic aque maris effulse fuerunt sup̄ terram habitabilem. ex quo p̄ q̄ p̄ aquā ⁊ terram factum ē diluuiū. Similiter per aerem. Nam ibi subdit Et facta ē pluuia sup̄ terram quadraginta diebus ⁊ quadraginta noctibus. ⁊ sic magna pars aeris conuersa fuit in aquam. Alia uero expositio accipitur secundū dictum hebreorū ⁊ plurium doctorū catholicorū q̄ dicunt a principio creatiōis omnia corporalia q̄sum ad principes mundi p̄tes scilicet corpora celestia ⁊ quatuor elementa fuisse simul p̄ducta sub formis suis

Capitulū

Substantialibus ab inuicem distinctis. et formatio seu distinctio eorum que describitur in principio gen. facta prima die secunda tertia et quarta non accipit nisi secundum proprietates et qualitates accidentales. sicut dicit aliquis homo fieri quando peruenit ad etatem adultam et hoc propter debitam quantitatem et robur corporis et similia que tunc attingit. et tamen non sunt nisi proprietates accidentales. quia secundum suam substantiam factus est homo a principio unionis anime cum corpore. et sic lux que dicitur facta prima die est ipsa claritas solis que est eius qualitas. Quod autem dicitur sol fieri tertia die hoc est secundum motum eius proprium ab occidente in orientem. Celum uero quod dicitur factum secunda die. id est corpora celestia. hec factio accipitur secundum soliditatem tunc eis datam secundum hebreos. secundum alios uero est uirtus influendi in inferiora que tunc fuit eis data. Similiter formatio elementorum seu distinctio facta fuit tertia die secundum proprietates accidentales. Nam ante diem tertium elementum aque non habuit debitam densitatem sed uaporaliter eleuabatur per totum aeris spacium. et sic unus elementum non uidebatur ab alio distinctum. nec similiter terra quia erat aquis cooperta. sed tunc aque fuit data debita densitas. et sic occupauit minorem locum et facte fuerunt concauitates in terra ubi recepta fuit una pars elementum aque et sic remansit discoopta una pars terre aqua per habitationem hominum et animalium. et aer apparuit in sua transparentia sicut plenus dixi in principio gen. Et secundum hoc exponenda est sic littera hec cum dicitur Celi erant prius id est due partes aeris superior et inferior. [et terra]. id est elementum terre [de aqua] formatum modo dicto. quia per densitatem aque et receptionem eius intra concauitates terre apparuerunt elementa distincta. Cetera exponantur ut prius. [Celi] Illud ex predictis concluditur propositum arguens a simili quod sicut mundus fuit immutatus per aquas tempore noe. Sic adueniente iudice immutabitur per ignem conflagrationis qui secundum doctores catholicos tantum ascendet quantum aque diluuii ascenderunt. et hoc est quod dicitur [Celi] autem qui nunc sunt id est superior pars aeris et inferior et terra id est elementum terre. per quod etiam intelligitur elementum aque. eo quod non est totaliter separatum a terra sed partes aliquae aque commiscuntur paribus terre et alique in

tra concauitates eius continentur ut dictum est. [eodem uerbo] iuino] repositi sunt]. id est conseruati. quoniam si uirtus dei conseruans ab eis retraheretur in nihilum redigerentur. [Ig]ni reseruati in diem iudicii id est tunc per ignem purgandi et perditionis impiorum hominum tunc enim in corpore et anima damnabuntur. [Unum uero] Illud excludit secundum motum de retardatione impletionum diuinorum promissorum quia non est retardatio ex parte dei sed nobis uideatur. propter quod dicitur [quia unus dies apud dominum sicut mille anni] apud nos. Sic autem loquitur Petrus secundum quod dicitur ps. lxxix. Mille anni ante oculos tuos tanquam dies. hesterni que preterit. Per millenarium enim intelligitur quantitas cuius reuolutio temporis que modica est et nullius momenti comparata diuine eternitati. propter quod respondendo eorum argumento subditur Non tardat dominus promissis id est in retributione promissorum non tardat ultra debitum si cut quidam estimant erronee propter hoc negantes futurum iudicium ut predictum est. [sed] patienter agite iudicium differendo propter nos et iustos. id est in merito perficiantur. et mali per penam redeant. ideo sequitur nolens aliquos perire. Quantum est ex se. [Adueniet] Postquam excludit errorem circa iudicium futurum Illud consequenter determinat ueritatem. Et primo ponitur hec determinatio. secundo subditur uti lis monitio. ibi Cum hec igitur. Tertio doctrinae Pauli approbatio. ibi Sicut et carissimi. Quarto concluditur intentio conclusio. ibi Vos igitur. Circa primum dicitur Adueniet autem dies dominus id est dies iudicii quod dicitur dies domini. quia tunc in omnibus fiet uoluntas eius in punitione malorum et premiatio bonorum. et subditur modus ueniendi cum dicitur ut fur id est repente et ex improviso sicut dicitur Matthei. xxiii. De die autem illa et hora nemo scit etc. In quo celi id est superior pars aeris et inferior magno impetu transiunt. Ita statu in quo nunc sunt per impetum ignis conflagrationis. Elementa uero calore soluentur quasi dicat non solum aer sed etiam elementa igne purgabuntur. [Terra] autem etc. id est non solum terra sed etiam omnia que in ipsa sunt facta de ipsa et producta exurentur. [Lux] hec igitur Illud ex dictis subditur utilis monitio. quia si tanta distinctio iudicis apparebit in sensibilibus elementis homines meriti et demeriti boni et mali capaces debent esse

soliciti q̄ sint in aduentu iudicis preparati
et hoc est quod dicitur Cum igitur hec omnia
elementa dissoluenda sunt in modo dicto qua
les oporteat uos esse in sanctis cōuersatio
nibus iad uosipsoſ et pietatibus iad p̄ximos
quasi dicat oportet uos esse multum in tali
bus p̄paratos expectantes cum securitate
et p̄perantes cum hilaritate in aduentum
dici scilicet extremi iudicij sicut dicit saluator
Luc. xxi. Ihs autem fieri incipientibus re
spicite et leuate capita uestra. i. exhiberate
corda ut exponit Gregorius homelia p̄ma
per quem. i. aduentum diei iudicij celi ar
dentes exponat ut supra. in uos uero ce
los etc. non dicit alios sed uos. i. eosdem
in substantia in melius tamen mutatos. et
sic innouatos secundum p̄missa ipsius Iesae
lxv. Ecce ego creo celos nouos et terram
nouam in quibus iusticia habitat id ē ha
bitabit et loquitur de futuro p̄ modum p̄e
teriti p̄pter certitudinem p̄phetie. q̄ tunc
omnia ad lineam iusticie reducuntur. ideo
concludit Propter quod carissimi hec ex
pectantes scilicet iustam retributionē p̄o
meritis et dēmeritis satagite immaculati
peccatis carnalibus et inuolati sp̄alibus
inueniri in pace conscientie et domi nostri
longanimitatez id ē remuneratiōis uestre
ab ipso dilataciōem salutē arbitramini
id est reputate ad augmentum p̄mij uestri
et meriti. Sicut et carissimus Ihs cōsequen
ter ponitur doctrine Pauli approbatio cui
pseudo apostoli detrahebant dicentes q̄ nō
erāt apostolus eo q̄ non fuerat cuz christo
sicut alij et ideo dicebant doctrinam ei nō
esse recipiendam ut apostolicam. Secūdo di
cebant eam continere erronea p̄uertentes
eius intellectum. uerbi gr̄a ex eo q̄ dicit
ro. vi. Ubi habundauit delictum sup̄habun
dauit et gratia dicebant eum ducere homi
nes ad frequentationē peccati ut conseque
rent augmentum gratie quod non ē uez.
sed intendit ibi dicere q̄ sicut tempore lez
gis mosaice peccatum abundabat eo q̄ ip̄a
ostendebat peccatum sed non sanabat sic p̄
christum sub lege factum gr̄a habundabat
Ideo dicit Jo. 4. q̄ salus ex iudeis est. igit̄
Petrus apostolus utriq̄ remouet. vii p̄u
mo ostendit Paulum esse uez apostolum no
minans ipsum fratres carissimum. d. Sicut
et carissimus etc. Secūdo ostendit eius do
ctrinam esse sanctam dicens secundū datāz

sibi sapientiam a deo scripsit uobis nō in
stinctu p̄prio sed diuino. Ostendit etiā ip̄s
esse conformem sue doctrine dicens Sicut
et in omnibus epistolis loquens in eis scilicet
epistolis de his id est de eisdem de quibus
scripsi uobis. i. de ueritate fidei catholice et
de p̄paratione ad futurum iudicium sic p̄t̄
in epistolis Pauli in pluribus locis in qui
bus sunt quedam difficilia intellectu maxi
me rudibus. ideo subdit que indocti in sa
cris scripturis et instabiles in fide et mori
bus deprauant male interpretando sicut et
ceteras scripturas scilicet euangelij et p̄pheta
rum quas iudei et heretici corrumpit ad sy
am ip̄soz damnationē. ut dictum est supra
capitulo p̄cedenti. Uos igitur hec est ul
tima pars in qua concluditur intentum et of
figitur fratres p̄scientes iudicem esse uentu
rum et fallacias hereticorū custodite id ē di
ligenter cauete. Quod sequit̄ in aliquibus
libris Uosmetip̄os non ē de textu ne inſi
pientium errore trāducti id ē extra regu
lam fidei ducti excidatis a p̄pria firmitate
fidei et morū crescite uero in gratia meren
do eius augmentum per opera bona et i co
gnitione domi nostri Iesu christi id est ut
magis explicite cognoscatis articulos fidei
et beneficia Iesu christi. Ipsi gloria et nunc
et in diem eternitatis id est sine fine. Amē

Postilla epistolaz beati Petri finit. Inci
piunt additiones super eadem.

Prima Petri in capitulo primo ubi dicit̄
iu postilla Aduenis. Aduene dicebant illi q̄
de gentilitate conuertebant.

Additio.

Aduena in sacra scriptura
non accipitur p̄ illo q̄ de
gentilitate conuertitur et
huiusmodi. sed p̄ illo q̄ ad
uenit de alia regione ad
cohabitandū cum indigenis alterius terre
sicut erant iudei qui a Hierosolymis p̄pter
aliquas p̄secutiones ad alias terras transi
bant. unde gen. xxiij. Abrahā dicebat ot̄he
is Aduena ego sum apud uos. quod non po
test intelligi ex hoc q̄ Abraham conuerter̄
ret ab eoz gentilitate. sed solum p̄pter hoc
q̄ ab alia regione nenerat ad habitandū
cum eis. Illi autem qui conuerrebantur de
gentilitate dicebant p̄seliti. et cum hoc con

Capitulū

reordat prima glosa in hoc loco. lz secunda videat discordare. prima tamē est tenenda. Nec etiam est uerisimile q̄ beatus petrus q̄ apostol⁹ circumcisiois erat specialius scriberet circumcisiois p̄fēlitis q̄ circumcisiois fū delibus antiquis 7c.

In capitulo secundo ubi dī in postilla Et regale sacerdotium. id ē confortati ch̄isto qui est rex 7 sacerdos.

Additio.

Orandum q̄ popul⁹ dei sub antiquo testamento ex̄is dicebat regnum sacerdotale. Exo. xix. Unde regnum apud illos ponebat in substatu tanq̄ principale. sacerdoti⁹ uero in adiectiuo tanq̄ minus principale. Sacerdotium enim illius temporis erat imperfectum. non enim offerebat ibi nisi sanguis burcoz 7 uituloz 7 huiusmodi. sed gens in nouo testamento ex̄is dī regale sacerdotium ut hic in quo ponitur sacerdoti⁹ i substatu tanq̄ principale 7 regale. in adiectiuo sicut minus principale. q̄ sacerdoti⁹ noue legis est p̄fectissim⁹ per quod ch̄istus imolat. De ecclesia tamē superior ubi be dignitates cessant dicit fecisti nos deo nostro regnum 7 sacerdotes. apoc. v. quia ibi nulla est p̄minētia ratione dignitatis sacerdotalis seu regalis nisi secund⁹ p̄pria merita. p̄sonalia.

In eodem capitulo ubi dī in postilla Aliquando non populus dei.

Additio.

De quod dicit beatus Petr⁹ lq̄ aliquando non populus dei. nūc autē populus dei potest bene dirigi ad cōuersos ad fidez de p̄fidia iudaica in qua ex̄istentes non erant populus dei 7 nūc per gratiam baptismalem facti sunt populus dei. Unde ex hoc non habet q̄ beatus petrus epistolam istam specialiter scripsisset cōuersis de gentilitate put uult postillator. Nec obstat q̄ auctoritas ista sit sup̄ra ab Osee 2. ubi agit ad l̄ram de uocatione gentium. Nam et si ibi sic accipiat. hic tamen allegatur p̄ simile ad uocationem iudeoz ad fidem ch̄isti recipiendā 7 eius sacramenta. Unde in hoc loco dicit glosa q̄ in hoc uersu. si aliqui non popul⁹. mystice recordatur ueteris historie. 7 hanc in nouo populo im-

pletam spūaliter docet. Nec i glosa.

In eodem capitulo ubi dī in postilla Et non q̄si uelamen h̄ntes malicie libertatez.

Additio.

In hoc quod dī uelamen malicie p̄t intelligi ignorantia que est quasi uelamen occultans factum. vñ cum aliquis ignoranter uult ut excusationez peccati habeat secundū illud iohānis. xxi. Scientiam uiax tuax nolumus. talis ignorantia affectata p̄prie dī uelamen malicie libertatis. i p̄ illaz uult liber ēē a iusticia 7c.

Secunda Petri secūdo capitulo ubi dī in postilla Illis. i. gentilibus conuersis.

Additio.

De quod dicit beatus Petrus Illis q̄ coequalem nobiscū sortiti sunt fidem. non solum itelligit de conuersis a gentilitate put postillator dicit. lz etiam a iudaismo 7 specialiter de illis iudeis q̄ per temp⁹ postq̄ apostoli acceperunt spiritum sanct⁹ in die pentecostes fuerunt ad fidez conuersi. 7 ideo de illis dī fuerūt sortiti fidem cum apostolis primitiuis. itelligendo coequalitatez. non secundū gradum sed put in postilla. 7 sic hec epistola sicut et p̄cedens utriq̄ conuersis dirigitur.

In eodez ca. p̄mo ubi dī in postilla Et h̄emus firmiorē p̄pheti⁹ sermonē 7c.

Additio.

Et hoc quod dicit apostol⁹ habemus firmiorem p̄pheti⁹ sermonem. satis habet q̄ loquebat conuersis de iudaismo principaliter q̄ p̄phetica uerba recipiebant ab antiquo. De hoc autē quod dixit postillator q̄ dauid fuit exim⁹ p̄phetaz 7c. in additione super principium libri psalmoz habetur plenius.

In eodem capitulo ubi dicitur in postilla Sed rudentibus. i. fimbis.

Additio.

Super illud uerbum rudentibus. Glo. rudentes sunt funes quibus naute uela suspendunt.

In capitulo tertio ubi dicitur in postilla Circa primum sciendū q̄ littera hec est dupliciter exponenda.

Additio.

Sicut dictum fuit in additōe sup
gen. primo ppter uarietates opi
nionuz circa formationē rerum
et earz distinctionē non est uari
anda expositio litteralis sacre scripture de
pductōe rez que ī illo capitulo tradit. Idē
dicendū est de expōne uerborz beati Petri ī
hoc loco cum dicit Latet enīz eos etc. q. nō
dependent ex uarietate opinionuz pdictaz
sed ppria expositio huius satis habet in glo
sa ubi sup illud uerbum Latet enīz eos hoc
uolentes q. erant celi prius etc. sic dicit. nō
dicunt oīa pfeuerare eodez modo. q. uel ue
re nesciunt uel fingūt se nescire ut uos de
cipiant. duo dei iudicia altez p ignem quod
restat. hoc dicit Latet eos q. celi. i. iste aer
humidus et tempus. de quo dicit diluuius ī celo
cognouit tempus suum. erant prius. i. in
prieores creaturas mundi. uel prius. i. ante
diluuiuz. q. terra erat prius cōsistens de
aqua id ē p remotionē aque que operāte
uerbo dei congregata ē in vnum. et ita ap
paruit arida et cōsistens per aquaz. q. diui
na dispōne uenis aquaz est tota plena sic
corpus animalis uenaz sanguine ne aridi
tate deficeret si irrigatio deficeret aquarū
p que duo in duabus ptibus aer et terra q.
tunc erant in undis alterius modi q. iste.
Perit inundata aqua diluuij nam superi
ores ptes non attigit diluuium. celi autem
q. nunc sunt et terra eodez uerbo dei repo
siti. i. eam formā quam modo hnt sunt re
seruati igni. in melius cōmutandi in die iu
dicij. Hec in glosa que propria ē et conso
na littere. nec indiget introductione uaria
rum opinionuz ut patet bene cōsideranti.

Epistola Iohannis apostoli et euangeli
ste prima.

Quod fuit ab initio. Hic incipit secūda pars principa
lis huius libri. in qua po
nunt epistole beati Iohan
nis apostoli et euangeliste
Et q. secundū ordinē do
ctrine cōia debent spālia
pcedere Ideo ponit prima epistola ad info
mandū homines generalit. secundo ad info
mandū aliquas psonas specialiter in princi
pio epistole secūde. Presens ī duas ptes di
uidit. s. i. pphēum et tractatū q. incipit ibi

Et hec est annunciatio. In plogo tria facit
q. primo reddit auditores attentos. secūdo
dociles siue doctos ibi. et uita. tertio beni
uolos. ibi Quod uidim. Circa primū sci
endum q. difficultas materie reddere debz
auditores attentos. nam ad capiendū talia
requirit maior attentio. Inter illa uero que
spectant ad doctrinam catholicam maxima
difficultas ē circa emanationē filij a patre
in diuis. de qua tractat infra quinto ca. di
cens Tres sunt q. testimoniū dant in celo
pater uerbum et spūs sanctus. Similiter ma
xima difficultas ē circa incarnationem pso
ne filij assumptis naturam humanā in uni
tate suppositi. de qua dicit infra 4. Omnis
spūs q. confitetur Iesum christuz ī carne ue
nisse ex deo est. et hoc ē quod dicit quod
fuit ab initio etc. Constructio ē suspensiu
usq. ibi Annunciamus uobis. Et ideo sic con
struenda est lra Annunciamus uobis quod
fuit ab initio. i. uerbum quod pcessit eterna
liter a patre q. est principium seu initium
tius emanationis psonaz. secundum q. dicit
Augustinus quarto de trinitate. Pater ē p
cipium toti trinitatis. Principiū enī signi
cat id a quo aliquid pcedit uerborz siue filij
Nam eodem ē uerbum quo et filius pcedit
a patre. ideo pater dicitur principium siue initium
filij siue uerbi. Et q. ille sit intellectus
huius lre p. p hoc quod subdit Aliquibus
tū interpositis de uerbo uite. Consequent
pcedit ad mysterium incarnationis dicens
Quod audiuius. s. a Iohanne baptista
incarnati uerbi ptercone. cuius discipulus fuit il
le Iohannes apostolus et euangelista. ut di
cunt cōiter doctores q. ipse et Andreas fue
runt illi duo discipuli q. audito a beato Ioh
hane baptista de christo Ecce agnus dei
secuti sūt Iesum. io. pmo. Sed Iohannes ex
pssit nomen Andree et suum tacuit. q. nōle
bat se cōmendare quod uidim oculis nris
cum ipso cōuersando secundū q. dicit Ioh pmo
Uerbum caro factus ē habitauit ī nobis et
uidim gloriā eius. Oculis enīz corporalibz
huius uiderūt eius humanitatem et diuinitatem
eius oculis mentalibus p fidem et nō soluz
modo p fidem cōem que est ex auditu sed
etiam p illustrationem specialem q. est quo
dammodo ex uisu ideo subdit quod pspex
imus. id ē pfectius inspeximus. Uiderūt. n.
apostoli christū cecos illuminantē. mortuos
h 4

Capitulū

suscitantes. et huiusmodi q̄ non possunt nisi
 diuina uirtute fieri. et talia frequē facie/
 bat impando tanq̄ p̄pna uirtute. et sic uir/
 et diuinitatis uidebat quodāmodo. In operi/
 bus illis sicut cā in effectib⁹ suis suo modo
 et manus uestre cōtractauerūt. ad declarati/
 onē ueritatis sue resurrectionis. Luce ult.
 Palpate et uidete q̄ spūs carnē et ossa non
 habz sicut me uidetis uidetis hēre. [de uer/
 bo uite. q̄ uerbum incarnatū est uita p̄ es/
 sentiaz et etiam p̄ efficaciaz. Est enī actor
 uite grē nature et glorie. Et uita. Ilic red/
 dit auditores dociles. Illa enī que clari⁹ co/
 gnoscunt clari⁹ pferunt. Un̄ Ihero. in plo/
 go sup penthateuū dicit qd̄ melius noui/
 mus melius et pferim⁹. Apostoli uero de di/
 uinis fuerūt magis illuminati q̄ alij p̄ceden/
 tes uel futuri. ppter quod clari⁹ potuerūt
 docere de diuinis. et hoc facit auditores do/
 ciles. ideo dicit. et uita. id ē uerbū quod est
 uita p̄ essentiaz ut dictū est. manifesta ē. p̄
 opa diuina i humanitate assumpta exercita
 et uidim⁹. Inos apostoli ceteris clari⁹. et te/
 stamur. [de uisu et audito. et annūciamus uo/
 bis. ut edocti sitis. uitam eternaz.]. i. uerbū
 incarnatū ut dictum ē io. xviij. Ihec ē eter/
 na uita ut cognoscāt te solum deus et quem
 misisti. Iesum christū. Iq̄ erat apud p̄cem. Iur/
 psona distincta ab eo p̄ eternā generatōez
 in diuina natura et apparuit nobis. [tempo/
 rali in hūanitate assumpta. Quod uidi/
 mus. Ilic ultimo reddit auditores beniuo/
 los ex bonitate finis huius doctrine. naz p̄
 eam habet. uita grē in p̄iti et uita glorie in
 futuro et hoc ē quod dicit. quod uidim⁹. et.
 Jam expositum ē supra. annūciam⁹ uobis. et
 uos societate habeatis nobiscū. p̄ chari/
 tatem q̄ est eadem euz grā uel ei inseparabi/
 ter annexa. et societas nostra sit euz p̄e et
 filio. p̄ hoc intelligit spūs sanct⁹ q̄ est ter/
 cia i trinitate p̄sona. p̄ charitates enī tota
 trinitas inbitat mentes iustoz sicut amans
 habitat i amato et eōuerso. ppter qd̄ dicit
 ifra 4. Qui manet i charitate in deo ma/
 net et de⁹ in eo. Sic aut̄ non ē in peccatorib⁹
 bus. Iq̄ sit i eis p̄ p̄nam essentiaz et poten/
 tiam. p̄ quē modum etiā est i ceteris crea/
 turis. Et q̄ societas grē est dispō ad socie/
 ratem glorie iō subdit. Et hec scribim⁹ uo/
 bis ut gaudeatis de gloria naz bita in spe
 et gaudium uestz sit plenū. Iq̄ hēbit in re
 Et hec annūciatio. Finito p̄hemio hic ac

cedit ad tractatū in quo agit de his q̄ in p̄
 hemio sunt breuē prelibata. Sunt aut̄ tria
 ut p̄ ex p̄dictis. Ieterna uerbi generatio
 temporalis ei⁹ incarnatio. fidelium ad inuices
 et cū deo associatio. et de his tractat i p̄es/
 su huius epistole non tñ eodez ordine. nam
 ut cōtinuet dicenda dictis imediate p̄mo tra/
 ctat de ultimo. s. de dei et fideliz associatio
 one. secūdo de uerbi icarnatiōe 4. ca. tertio
 de eius eterna genetioe ca. v. Circa primū
 sciendū q̄ societas dei et hoiz in charitate
 inchoat in uia. et cōsumat in patria. Igitur
 p̄mo tractat de ea ut i uia habet. secūdo p̄
 ut in p̄ia expectat. ca. iij. Prima diuiditur
 in tres ptes. nam p̄mo excludit hui⁹ socie/
 tatis impedimentū. secūdo inducit ad eius p̄/
 motiū. ibi Et in hoc sumus. Tertio ut
 ut euitetur predictae societatis facie dissipa/
 tiū. ibi Nolite diligere. Prima adhuc in/
 duas. q̄ p̄mo declarat p̄positū. secūdo cōclu/
 dit itentū i principio ca. iij. Prima adhuc i/
 duas. q̄ p̄mo facit p̄positū. 2. remouet quod
 dā falluz dictuz. ibi Si dixerim⁹. Circa pri/
 mū sciendū q̄ similitudo facit associationē.
 Eccl. xij. Omne aīal diligit sibi simile. om/
 nis caro ad sibi simile iunget. et oīs hō si
 bi simili associabit. et p̄ oppositū dissimili/
 tudo ipedit eam. ij. corinth. vj. Que enī p̄/
 ticipatio iusticie euz iniquitate aut q̄ socie/
 tas lucis ad tenebras. Peccatus aut̄ tene/
 bra est. et iō facit dissimilitudinē ad deū q̄
 est lux uera et p̄ cōsequēs impedit societa/
 tem cū eo. Dicit ergo. Et hec ē annūciatio.
 id ē res annūciatiōe digna. Iquā audiūim⁹
 ab eo. i. a uerbo icarnato et annūciam⁹ uo/
 bis. tanq̄ eius apostoli et ministri. et qd̄ sit il/
 lud subdit. quoniam de⁹ lux ē. hoc audierūt
 ab eo. Jo. ix. Quādiu sum in mūdo lux suz
 mūdi. lux enī hz rōnem manifestatiui. i. uer/
 bo diuino oīa declarant. ppter quod p̄prie
 lux oī. rñ Augus. iij. sup gen. Christ⁹ non
 oī sic lux sicut lapis. sed illud p̄prie. hoc fi/
 gurat. et tenebrz ignorantie et culpel in eo
 nō sunt ulle. null⁹ enī defect⁹ in eo pōt esse
 iō subdit. Si dixerim⁹. et in tenebris am/
 bulam⁹. s. culpe et p̄ oīs ignorantie q̄ sem/
 p̄ cōmitat culpas. iij. etbi. Ignorat oīs ma/
 lus. et puer. xij. Errant q̄ opant malum.
 Imentimur uerbo q̄ sum⁹. scij maloz et o/
 stroz. et ueritatē non facim⁹. Imentiendo fa/
 cto et nō solum uerbo. hypocrisis enī mē/
 dacuz ē in facto. Si aut̄ in luce ambulam⁹.

uidendo i meritorij opibus [societate habe
m² ad inuicē] ppter similitudinē ad ipm [et
sanguis Jēsu christi filij ei² emundat nos ab
oī peccato] qz sacramēta noue legis de qui
bus ē baptis^m pnia quibus aufer^r omne
peccatū efficaciaz hnt a passiōe christi. [Si
dixerim²] hūc remouet quoddā falsū dictū
quo aliq iactabant se imunes ēē a peccato
ostēdens q. aliquis non pōt hoc dicere de
peccato pnti nec de pterito nisi sibi reuela
tum fuerit a deo. Dicit igit^r [Si dixerimus
quoniaz peccatum nō habem²] de pnti ipsi
nos seducim². i. extra societate dei ducim²
p falsitatem. qz si de peccato ueniali sit ser
mo illud non pōt in pnti uita totaliter uita
ri. De illo n. dī puer. xxiiij. Septies i die
cadit iust². 7 sic null² pōt ueracit^r affirmare
se illo carere. s. qz peccatū ueniale nō sepat
a dei societate ideo melius v² q. de peccato
mortali loquat^r. Nullus. n. pōt scire se pec
cato carere nisi de² sibi reuelauerit. ecē. ix.
Nescit hō ut^r amore uel odio dignus sit p
pter quod si absqz ei reuelatiōe asserat se
omni peccato mortali carere iaz incurrit pec
catū iactantie 7 supbie 7 etiaz falsitatis as
serendo quod nescit. iō subdit^r 7 ueritas in
nobis non est si cōfiteamur peccata nostra
hūiliter 7 uere fidelis i reddēdo pmissa. 7
iust² est. qz pmissum ē aliquo mō debitū. 7
sic reddere est iustū ut remittat nobis pec
cata nra] sic. n. pmissit a Nath. 4. Pniam a
gite. appropinqbit. n. regnū celoz] 7 cū
det nos ab oī iniquitate. p ecclesie sacra ut
dictū ē [si dixerim² nos quoniam non pecca
uimus de pterito mendace facim² euz]. s. de
um dicentes dñm. Si querat ubi dicit do
ctores aliq. hoc dixit Jo. xv. Quis ē hō
ut immaculatus sit 7 ut iust² appareat natus
de muliere. ubi translatio nra habz Nemo
mund² a sorde neqz infans cui² est uni² diei
uita sup terras. sed isti non uident^r bñ dice
re. qz uerbum allegatū non ē ipsius domi
nec sancti Johānis ex spū dei loquentis s. ē
uerbū Eliphaz themanitis q. l. 3 in pcessu li
bri multa uera dixerit tñ falsam cōclusionē
nitit^r sustinere ut p. 3 p sniam dei in fine li
bri. ppter quod dicere q. uerbus ei² sit uer
bum dñi non uidet^r ouient^r dictum. s. ali
bi dicit de peccato originali p os dauid p
phete ps. l. in iniquitatib² conceptus sum 7 in
peccatis cōcepit me mī mea. Et de actuali
dicit a Nath. vj. ubi docet oēs orare p pecca

toz suoz rēmissiōe Dimitte nobis debita
nra. quod essz friuolū ei q non haberet pec
cata. Et p apostolū Ro. iij. Est aut^r de² ue
rax. omnis homo mendax. [uerbum eius]
id ē christus q est uerbum dei patris non
est i nobis p grāz sanctificantē.

Capitoluz. ij.

Filioli mei] hūc ex pdictis infer^r
conclusionē intentam q. s. debe
mus peccatū uitare. d. [Filioli
mei] hec pdicta scribo uobis ut
nō peccetis. ne societati diuine impedimentū
ponatis. [sed 7 si quis peccauerit] ex hūana
fragilitate aduocatum habem² apud patres
Jesum christum] ostendentē patri p peccat
oribus uulnera. q. d. non interpellat p qui
buscūqz peccatoribus sed solum p. uere peni
tentibus] 7 ipse ē ppiatio p peccatis nris]
active 7 passive. nam seipsuz obtulit p nra
expiatiōe] Non p nostris aut^r tantuz sed p
totius mundi]. s. qstū ad sufficientiaz. sed
p electis tantuz qstū ad efficaciam. nam
alii ponunt obicem. [Et in hoc scim²] hūc
consequent^r ponitur dicte societatis pmo
uum quod ē op² meritorium p quod chari
tas p quam deus i nobis habitat 7 nos in
ipso mere^r augeri ut aucta mereat 7 pfici.
Sic igit^r pcedit beatus Johannes q. primo
ad opus meritorium iducit omnes generali
ter. secundo aliquos specialiter. ibi Scribo
uobis filioli. Prima in duas. qz primo indu
cit ad opus meritorium. secundo confirmat
suum dictū. ibi Carissimi. Circa primū di
cit^r [7 in hoc scimus] pbabili cum cōiectura
[quoniam cognouimus eum] noticia amati
ua que est practica prout praxis extendit^r
ad effectum. [si mandata eius obseruamus].
qz sicut dicit Grego. homel. xx. Amor dei
nunqz est ociosus. operat^r eniz magna si ē.
si autem requit operari amor non ē. ideo
subdit^r [q. dicit se nosse deum] noticia chari
tate formata 7 mandata eius non cultor
dit] facultate habita] mendax est. qz ueritas
non subest dicto eius] q. autem seruat uer
bum eius] corde retinendo 7 opere adiplen
do] uere in hoc charitas dei pfecta est.] Per
fectum dicitur cui nihil deest. quinto meta
physice. sed hoc potest intelligi dupliciter
quo ad pnsa. vno modo cui nihil deest de
his ad q tenet^r. 7 sic q. seruat uerbum dei

Capitulū

quantum ad eius p̄cepta dicit̄ in charitate p̄fectus. Alio modo accipitur cui nihil deest de his que potest habere. ⁊ sic charitas nō est p̄fecta in uia q̄z semp pōt quilibz q̄rū cunqz p̄fectus in merito accrescere. vnus tñ dicit̄ alio p̄fectior inquantū non solum seruat mandata que sunt necessitatis sed etiā cum hoc consilia que sunt superogatois. et sic dicit saluator iuueni uiam p̄fectionis q̄renti a Nath. xix. Si uis p̄fectus esse rade uende omnia que habes ⁊ da pauperibz ⁊ ueni ⁊ sequere me. Et quanto quis feruentius eius mandata uel plura de consilijs ex charitate seruat ⁊ strictius d̄z magis p̄fectus. ⁊ q̄z per charitatez deus habitat i nobis ideo subdit̄. In hoc scimus quoniam in ipso sumus. tamē hic accipit̄ scientia large p̄ coniectura p̄babili ut dictum ē capitulo precedenti nisi sup hoc habeat̄ reuelatio diuina. Quod autem sequit̄ in aliquibz. Si in ipso fuerim⁹. Non ē in libris correctis. Qui dicit se in ipso manere. p̄ charitatem. debz sicut ille ambulauit. i. ambulare inter homies cōuersandol. ⁊ ipse ambulare. i. p̄mi imitando non solum in obseruatiōe p̄ceptoz sed etiam consilioz secunduz suam possibilitatem q̄uis ad hoc non teneat̄ de necessitate. Carissimi. Hic consequent̄ confirmat dictum suū. s. q̄ p̄ceptum de dilectione dei ⁊ p̄xi mi ex quo p̄cedunt opera bona est ab anti quo datum. d. Carissimi non mandatum nouum scribo uobis ⁊c. Est enī hoc mandatum de dictamine legis naturalis q̄z homo diligit deus a quo habet esse ⁊ uiuere ⁊ homines sibi similem in specie. Uñ ⁊ bruta animalia hoc faciunt. ecc. xii. ca. Omne animal diligit sibi simile. et sic ē insertum menti humane. Est etiaz de lege scripta diuina. deut. vj. ca. Diliges dñm deum tuum ex toto corde tuo ⁊c. Et de dilectione p̄xi mi dicit̄ Leuit. xix. Diliges p̄ximum tuum sicut teipsum. ⁊ sic ē datum ab initio legis. Iteꝝ mandatum nouuz scribo uobis. quia idem p̄ceptum de dilectione renouatum ē in euangelio quod d̄z lex amoris. quod uerum est. id ē uerificatū. ⁊ in ipso. s. deo humanato q̄ ex charitate maxima passus est p̄ nobis. ⁊ i nobis. q̄z per hoc dedit hominibus maximuz icentium amoris. propter quod imminente sua passione dixit Jo. xiiij. Mandatum nouum do uobis ut diligatis

in uicem sicut dilexi uos. [q̄z tenebre. id ē fīgure ⁊ ymbre ue. te. transierūt] in passiōe domi. in cuius signuz uelum templi tunc fuit scissum. Luc. xxiij. [⁊ ueꝝ lumē iam lucz] id ē ueritas euangelij. q̄ dicit se in luce eē. id ē in ueritate euangelica uiuere. ⁊ fratrem suum odit in tenebris. ē culpe ⁊ ignorantie. ⁊ p̄ oppositum. qui diligit fratrem suū in deo ⁊ secundū deum quod ē charitatiue diligere. in lumine manet. s. gratie ⁊ p̄ se quens in lumine increato in quo manet p̄ gratiam amans i amato. ⁊ scandalum i eo non est. s. actiuum ⁊ passiuuz. Scandalum enim ē dictum uel factum min⁹ rectum alteri p̄bens occasione ruine. Danens autē in lumine dicto modo ex facto ut dicto suo non p̄beꝝ alteri occasionem peccandi ul' ex facto alterius uel dicto ruit in peccatuz. q̄ autem odit ⁊c. Patet ex dictis sententia. Scribo uobis. Hic consequenter ad opera meritoria inducit aliquos specialiter. ⁊ p̄io baptizatos ab eo de quoz salute erat specialiter sollicitus. non enim omnes eiusdem ciuitatis uel patrie baptizauit uel cōuertit. nam in p̄tibus illis Paulus p̄dicauit ⁊ Timotheus ⁊ plures alij ut patz ex epistolis pauli ⁊ actibus apostolorz. Dicit ergo. Scribo uobis filioli. Illi filioli p̄prie dicunt̄ alius cuius a quo baptizati sunt ul' de baptismo leuati. Quoniam remittunt̄ uobis peccata. id ē remissa sunt in baptismo qui delet totam culpam ⁊ penam. p̄pter nomen eius. scilz christi in cuius nomine dabat̄ baptizmus in primitua ecclesia ut habet̄ act. 2. q̄ si dicat De cetero non debetis inquinari p̄ peccatum. Secundo inducit cōuersos moribus ⁊ scientia de quibus est multum curandum. eo q̄ bonum ipsoꝝ redundat i totam ecclesiam. p̄pter quod uocat eos patres dicens. Scribo uobis patres quoniam cognouistis eum qui ab initio est. id ē uerbuz in carnatum p̄cedens a patre ut dictum est i principio huius epistole. quasi dicat eis ex quo habetis maiorem scientiam alijs debetis esse alioꝝ exemplum per opera uirtutis. Tercio inducit adolescentes in quibus incipiunt concupiscentie carnis uigere. propter quod laudat eos de castitate ut ad eā magis animētur. Nam uirtus laudata cre scit. iō dicit. Scribo uobis adolescentes quoniam uicistis malignū. i. mali ignis icentiuū

q. est ignis concupiscentie carnalis. q. d. de ce-
tero non debetis pmittere uos uinci a car-
nalib⁹ desiderijs. Quarto inducit infantes
tamē aliquo modo rōnis capaces q. l³ pau-
ca cognoscant de diuinis tñ recognoscunt
deum esse patrem iustoy. Dicit igit^r Scri-
bo uobis infantes quoniam cognouistis pa-
trem. Quasi dicat ex quo cognouistis debe-
tis eum reuereri 7 put. possibile uobis est
imitari. Quinto inducit iuuenes q. iam ha-
bent robur corporis dicens scribo uobis iu-
uenes quoniam fortes estis. Quasi. d. sicut
estis fortes in corpore ita sitis mente ut nō
deficiatis in quacūq; tribulatione. 7 subdit^r
ad hoc ratio. 7 uicistis malignum. id ē oīa
bolum renūciando ei 7 pompis eius i. ba-
ptismo. q. d. debetis firmit^r stare ne de ce-
tero uincamini ab ipso. [Nolite diligere]
Ihūc ponitur diuine societatis cum homib⁹
dissipatium ut euitet. quod est duplex. s.
cupiditas que est uenenuz charitatis i. qua
charitate consistit dicta societas. 7 heresis
peruersitas que dictam societatem dissoluit.
ergo primo docet cauere primū. secundo se-
cundū. ibi filioli. Circa primū dicit [No-
lite diligere mundū] non accipit hic mun-
dus p. uniuersitate creaturaz sicut dī Jo. p.
mo. q. d. mundus p. ipsum factus. Creature enī
diligende sunt inquantū p. eas ascendimus
tanq̃ per scalam ad cognitionem creatoris
Jo. primo. Inuisibilia enī ipsius. i. dei a cre-
atura mundi. i. ab homine per ea que facta
sunt intellecta conspiciunt^r sempiterna quo
q̃ uirtus 7 diuinitas. sed accipit hic mun-
dus p. homibus delectabilia huius mundi i.
ordinate querentibus. de quibus dī Jo. pīo
q. d. mundus euz nō cognouit. q. occupatio cir-
ca delectabilia mundi impedit cognitionem
dei. L³ autem natura sit in ipsis diligenda
ritium tñ est odiendum 7 fugiendū. Nam
amicus stultoy similis efficitur. puer. xij.
Nominat autem hic mundus rōne uicioy.
ideo subdit^r [neq; ea que in mundo sunt]. i.
uicia eoy. [Siquis diligit mundum] hoc mo-
do dictū non est charitas patris in eo. Inā
amor delectabilium huius mundi retrahit
ab amore diuino. [Quoniam omne quod est
in mundo] id ē homibus mundanis [concu-
piscencia carnis est] que uiget i. uoluptuosis
l³ concupiscencia oculoy. in cupidis 7 auar-
ris. 7 superbia uite. in ambiciosis. que scilz
triplex concupiscencia. non est ex patre. q̃

nihil uiciosum ē a deo l³ res concupite sint
ab eo 7 etia; potentia concupiscibilis 7 ei⁹
actus inquantū ē ens. non autem inq̃stum
deordinatus [sed ex mundo est] q̃ puenit
ex defectu seu malicia hominū mundano/
rum. 7 muudus. id ē homies mundani [trā-
sit de hoc mundo p. mortem. rita enim pīs
non ē nisi quidam transitus. sap. ij. Umbre
transit^r est tempus nostrū] Qui aut facit. uo-
luntatem dei manet in eternū. q̃ de statu
gratie transit ad statum glorie que ē gra-
tia consummata. [Filioli] Ihūc consequent^r
docet precauere hereticoy puerilitatem. 7 se-
cundo firmiter tenere catholicam ueritatem
ibi Uos quod audistis. tertio circa dicta fa-
cit breuem recapitulationē ad maiorem di-
ctoꝝ firmitatem. ibi Ihūc scripsi uobis. Pri-
ma in duas. q̃ primo monet hereticos ca-
uere. secundo docet eos cognoscere. ibi Sz
uos. Circa primū dicit^r Filioli. Ihūc acci-
pitur filii largius q̃ supra s. pro omnib⁹
fidelib⁹ q̃ dicuntur filii beati iohannis eo
q̃ erat apostolus in illis ptribus. Inouiss/
ma hora est id ē sexta etas 7 ultima huius
mundi que simul currit cum septima que ē
etas quiescentium in celo a tempore passio-
nis chisti per quam aperta est ianua cele/
stis. Aliter exponit^r de tempore antichristi
quod dī hora nouissima. eo q̃ est futurum
circa finez mundi. tñ aliquo modo incepit a
tempore apostoli in quo Ebion 7 Cherin-
thus surrexerunt 7 plures alij heretici qui
fuerunt figura antichristi sicut beat⁹ Johā-
nes baptista dicit^r uenisse in spū l³ helie. Lu-
ce pmo. 7 huic expōni magis concordat l³ra
sequens cum dī. Et sicut audistis q̃ anti-
christus uenit. id est uenturus est tempore
suo [nunc antichristi multi facti sunt] scilz
heretici corrumpentes ueritatem euangelij
sicut faciet antichristus. [unde scimus] id est
ex hoc expendimus q̃ nouissima hora est.
id ē q̃ tempus antichristi quodammodo in-
cepit in eis. ex nobis pderunt. id est ex so-
cietate nostra. Nam heretici pprie dicuntur
qui fidem catholicā suscepit^r corrumpūt. s.
nō erant ex nobis] secundū eternam dei p.
destinationē [nam si fuissent ex nobis hoc
modo permansissent uicq; nobiscum] quia
diuina predestinatio non frustratur effectu
suo. [sed ut manifesti sint] supple. exierunt
de societate nostra ut sic a fidelibus melius
eminent^r. [Sed uos] Ihūc consequenter docet

Capitulū

modum cognoscendi hereticos qui aliquando aliunde ueniebant ad subuertendum fidem simplicium. et primo tangit a pte fidelium dicens. Sed uos unctionem. Gratia habetis a sancto. id est spiritu que data est uobis in baptismo. et nōstis omnia. scilicet ad salutem necessaria. Natura enim non deficit in necessarijs. et multo minus auctor nature. Veritas autem fidei necessaria est ad salutem tamē magis uel minus explicite secundum statum credentium. nam sacerdotes plura tenent explicite cognoscere de his que sunt fidei quā simplices laici. et ideo si ueniat hereticus ad corrumpendum fidem et fidelis se cōuertat ad deum ad habendum eius unctionem dirigentes non deficiet quin eum dirigat per se uel per alium secundum ea que pertinent ad statum suum. et sic in potestate est habere unctionē docentem de omnibus necessarijs ad salutem. Illud autem habere dicimus quod est in potestate nostra habendi. Nō scripsi uobis quasi ignorantibus hoc dicit specialiter per maiores qui sciebāt falsitates hereticorum et ueritates articuloꝝ discerneret. secundo dat modum cognoscendi ex parte hereticorum dicens. Quis est mendax. scilicet in fidelibus is qui negat. id est negationē que sequitur affirmat esse ueram scilicet quoniam Iesus non est christus. Illud enim affirmat iudei obstinati dicentes quod Iesus nazarenus non est christus in lege et prophetis promissus. Illud etiam affirmabant heretici qui iudei zabant post susceptionē baptismi. hic est antichristus. id est christo diuersus. qui negat patrem et filium. Sunt enim correlatiua que posita se ponunt et precepta se puniunt. ideo qui negat unum et alterum et similiter qui cōfiteatur unum et alterum. Illud cōsequenter monet eos tenere fidei ueritatem dicens. Quos quod audistis ab initio uestre cōuersionis in uobis permanet. sine hesitatione et demeritatione. Si autem in uobis permanerit scilicet fides charitate formata quam receperatis in baptismo et uos in patre et filio manebitis in presenti per gratiam. et hec est re promissio quam in presenti per gratiam ipse est pollicitus uobis dare in futuro scilicet uitam eternam. Jo. vj. Hec est uoluntas eius qui misit me patris ut omnis qui uidet filium et credit in eum habeat uitam eternam. Illud scripsi. Illud ponit circa perditionem recapitulationē ad maiorem affirmationem dicens. Illud scripsi uobis de his qui se

ducunt uos. id est conant uos decipere et uos unctionem. quam accepistis ab eo. id est a deo in baptismo maneat in uobis. In potestate enim hominis est illam gratiam obseruare. quia deus non subtrahit gratiam suam ab aliquo nisi ipse prius subtrahat se a deo per malam uoluntatem. et non necesse habetis ut aliquis homo doceat uos non est hoc intellegendum quod fideles simplices cōtemnere debeant doctrinam superiorum uel etiam negligere cum eam possunt habere. quia doctrina dei est. Sed hoc dicit quod si humana doctrina deficeret deus suppleret ut supra dictum. Sed sic unctio eius. id est dei que est sufficiens doceret uos de omnibus necessarijs ad salutem maxime in casu in quo deficit humana doctrina. unde frequentius inueniuntur aliqui simplices nutriti in campis clarius uidentes in his que sunt necessaria ad salutem quā illi qui quasi quotidie audiunt sermones in ciuitatibus magnis. et uestre est et non est mendacium. nam ab eo qui est regula ueritatis non potest pcedere nisi uestre. et sicut docuit uos manete in eo per bonam uoluntatem ut cum apparuerit in iudicio habeamus fiduciam. id est certitudinē de beatitudine nostra et nō confundamur ab eo in aduentu eius audiendo illam terribilem sententiam que habet ad Mattheum. xxv. Ite maledicti in ignem eternum etc. Si scitis quoniam iustus quia culibus fidei hoc notum est de deo. scitote quoniam et omnis qui facit iusticiam. id est opera iusticie ex ipso natus est. id est hoc facit inquantū habet esse ab eo. Et si loquitur de operibus iusticie que est uirtus politica uestre est. quia ab ipso est omne bonum nature. et multo fortius est uestre de operibus iusticie infuse que datur cum gratia per quam homo constituitur in quadam participatiōe supernaturali esse diuini secundum quod dicitur secunda petri primo ad Maxima et preciosa nobis promissa donauit ut per hec efficiamini diuine nature consortes.

Cap. iij.

Idete qualem charitates. Post quā beatus Johannes tractauit de societate dei et hominum que habetur in uia. Illud consequenter tractat de illa que in patria expectatur. Et diuiditur in duas partes. quia primo declarat eius perfectionem. secundo de bitam ad ipsam dispositionem. ibi Et omnis. Circa primum dicit. Videte id est

diligenter attendite quales charitate dedit nobis pater celestis vos in filios adoptando. iohan. pmo. Dedit eis potestatem filios dei fieri his qui credunt in nomine eius. Ideo subditur [ut filij dei nominemur et simus] in ueritate ita q. hoc nomen in nobis non est uacuum nec inane. et per consequens habemus ius in celesti hereditate. [ppter hoc mundus non cognouit nos] noticia approbationis. homines enim mundani non approbant sed reprobant illos q. terrenis contemptis tendunt ad hereditates celestem eos miseros et stultos reputantes. et subdit causa cum dicit q. non nouit eum. Per hoc enim q. homines mundani sunt terrenis totaliter intenti auertunt a cognitione dei patris inquantum est dator celestis hereditatis. ppter quod non approbant sed reprobant contemptores terrenorum et appetitores celestium. Et si querat Que sunt illa celestia. Respondeat [Carissimi nunc filij dei sumus] p. gram adoptionis. et nondum apparuit qd erimus] q. illa bona celestia non sunt comprehensibilia quasi dicat non possunt sufficienter exprimi ab hominibus uite presentis prima corinth. 2. Oculus non uidit et auris non audiuit et in cor hominis non ascendit q. preparauit deus his qui diligunt eum [scimus] quasi dicat hoc tantum scimus in generali de celestibus quoniam cum apparuerit id est cum nobis se preem ostenderit in possessione celestis hereditatis nos ponendo [similes ei erimus] in ipsum quantum possibile est transformati et ei coniuncti. et subdit modus huius conuersionis et transformationis cum dicit q. uidebimus eum sicuti est iudicando ipsum clare trinum et unum. Cognitio enim secundum omnes philosophantes fit per assimilati onem cognoscentis ad cognitum. hec autem uisio est perfectissima cognitio que potest haberi a creatura intellectuali et per consequens est ibi assimilatio perfectissima ad deum et transformatio per amorem annexus. et in hoc consistit societas dei et beatorum. [Et omnis] hic consequenter declarat debitam dispositionem ad hanc societatem consequendam que duplex est. secunda ponit ibi Omnis q. non est iustus. Prima in duas. q. primo facit perpositum. secundo remouet quoddam dictum erroneum. ibi Filioli. Prima uero dispositio ad uisionem dei consequendam est puritas mentis secundum dictum saluatoris a Nath.

v. Beati mundo corde quoniam ipsi deum uidebunt. ideo dicit [Et omnis q. habet spem hanc in eo] id est in deo sperans ipsum uidere facie ad faciem [sanctificat se] conscientiam emundando [sicut ille sanctus est] ppter quod non admittit ad sui uisiones nisi sanctos. et q. ab ea repellitur immundi consequenter ostenditur [Omnis q. facit peccatum et iniquitatem] Nam peccatum est transgressio legis diuine Lex autem diuina est ipsa equitas et ideo in omni peccato mortali est equitatis corruptio et per consequens iniquitas [Et scitis quia ille apparuit in carne] assumpta [ut peccata tolleretur] que sunt diuine uisionis impedimenta. [Et peccatum in eo non est]. i. esse non potest ideo subdit [Omnis q. in eo manet] fide formata charitate non peccat [quod diu sic manet] q. diu simul esse non possunt in eodem subiecto. et omnis q. peccat non uidet eum. [Cui dens enim deum clare cum uideat] ipse summum bonum nullo modo potest auerti ab eo per peccatum. [nec cognouit eum] fide formata charitate. nec per hoc intelligendum est q. habens fidem charitate formatam non possit peccare ut aliqui dixerunt et male. apoc. 2. Charitatem tuam primam reliquisti. memor esto itaque unde excideris etc. sed sic est intellegendum q. nullus utens actu fide formata charitate uel exiens in ea peccat. ideo dicitur [non cognouit eum]. s. actu peccando. Filioli] hic consequenter remouet quoddam dictum erroneum. Erant enim aliqui dicentes q. cognitio fidei sine operibus sufficiebat ad salutem. contra quem errorem scripsit beatus Iohannes. Filioli mei nemo uos seducat per dicto errore. q. facit iusticiam] id est opera iusticie] iustus est. et non ille q. credit sine operibus. [Qui facit peccatum ex diabolo est] q. dicat se esse christianum] quoniam ab initio diabolus peccat] non est per hoc intelligendum q. creatus fuerit malus ut dixerunt aliqui. q. scribitur gen. quinto Uidit deus cuncta que fecerat et erant valde bona. sed quia ex quo primo peccauit semper in peccato pseuerauit Nam peccatum eius est irremediabile. et ad peccandum homines induxit. [In hoc apparuit filius dei] in humanitate assumpta [ut dissoluat opera diaboli] per mortem suam et ecclesie sacramenta ab eius morte efficaciam habentia. Ideo concludit [Omnis qui natus est ex deo] per sacramentum baptismi qd est sacramentum fidei formatum peccatum

Capitulū

non facit in quantum sic natus. quia fides formata charitate non stat cū peccato mortali. ideo subdit [Quoniam] semen ipsius in eo manet]. s. grā que non compatitur secum tale peccatum. et non potest peccare. inquit habens grām que non potest esse ratio peccandi. sic sedens inquit sedens non potest ambulare. et in hoc sensu sedentem ambulare est impossibile. potest tamen peccare per defectibilem liberi arbitrii quod non confirmat in bono per grām in presenti nisi in aliquibus ex grā speciali. propter quod inferit distinctionem filiorum dei et diaboli. dicens. In hoc manifesti sunt filii dei. s. q. non peccant mortaliter. et filii diaboli. p. operatione peccati. et sic patet q. non sunt aliqui filii dei p. fidem sine operibus. quod concludere intendebat. [Omnis] hic ponitur secunda dispositio ad beatitudinem que est charitas secundum d. b. v. Beati misericordes quoniam ipsi misericordiam consequentur. Et diuiditur in duas partes. nam primo inducit ad fraternitatem charitatis actum. secundo declarat de clarat debitum modum ibi filii. Circa primam partem primo continuat se ad predicta dicens. [Omnis] qui non est iustus iusticia infusa non est de deo. q. illa sola facit dignum eternam uitam. Et qui non diligit fratrem. similiter non est dignus uita beata. [Quoniam] hec est annuntiatio. id est res annunciata. [Quas] audistis ab initio. uersionis uestre. ut diligatis alterutrum. charitatem. et non sicut Cain. [supple] sitis. q. ex maligno erat. id est diabolo. Et occidit fratrem suum. Iabel gen. 4. Et propter hoc q. occidit eum. Irndit. [Quoniam] opera eius maligna erant. fratris autem eius iusta. Ista fuit occasio preuia. nam munera Abel. propter eius iusticiam erant acceptata deo. in cuius signum ignis descendit de celo et consumpsit eius sacrificium. Un gen. 4. ubi dicitur. Et respexit deus ad Abel et ad munera eius. Interpretatio theodotionis habet. Inflammatum deus super Abel. talis enim inflammatio signum est acceptationis diuine ut patet vi. iudic. de oblatione gedcomis. et xiiij. in oblatione manne. et iij. reg. xvij. in oblatione thelie. et ij. palip. 4. de oblatione Salomonis quod uidens Cain concepit odium contra fratrem et iudicium ex quo odio sicut ex causa propinqua occidit eum. Dicant autem opera Cain fuisse maligna. q. si offerret deo tamē de peioribus et ex uoluntate puerfa. id est gen. 4. Ad Cain autem et ad munera eius

non respexit. q. d. propter maliciam Cain munera eius non acceptauit. Et ex hoc concludit dicens. Nolite mirari fratres si odit uos mundus. q. opera eius maligna sunt. uestra autem bona. Et subdit Cain bonitatis dicens. [Fratres] nos scimus certitudinaliter si referat ad apostolos q. receperunt spiritum sanctum in signo uisibili et in gratia fuerunt confirmati. et de hoc per diuinam reuelationem fuerunt certificati. Si autem ad alios referatur tunc hic scire accipit per probabilem coniecturam. [Quoniam] translati sumus de morte culpae ad uitam. [Igitur] quoniam diligimus fratres. opera uero ex charitate facta sunt meritoria. Ideo subdit per oppositum. q. non diligit manet in morte. q. carum charitate que est uita anime. [Omnis] q. odit fratrem suum. quod est peius quam non diligere eum. homicida est. scilicet spiritualiter et fratris sui corporaliter dispositiue tamen. nam odium est dispositio ad homicidium sicut dictum est de Cain. Et scitis quoniam omnis homicida non habet uitam eternam in se manentem. [Quia] non habet grām que est in nobis quedam inchoatio uite eterne que consummat in gloria que est gratia consummata. In hoc cognoscimus. [Hic] consequenter iaducit ad actum fraternitatis per exemplum Christi q. mori uoluit pro nostra salute. et primo facit suam inductionem. secundo aliquorum exclusionem. ibi. Qui habuerit etc. Circa primum per litteras usque ibi. Et nos debemus per fratribus animas ponere. id est uitam corporalem per salutem eorum spiritualiter exponere. Et hoc debitum patet ex ordine charitatis secundum quem deus super omnia diligendus est. et post ipsum anima per primum. et tertio loco anima proximi. quarto et ultimo proprium corpus secundum Augustinum. s. de doctrina Christiana. Bonum uero minus diligibile secundum ordinem rectum debet exponi per salutem magis diligibilem. propter quod uita corporalis est exponenda pro spirituali salute proximi. non tamen omnes semper ad hoc tenentur nec uniformiter. Cuius ratio est. quia cuiuslibet semper imminetur cura sui corporis. non autem cura de salute spirituali proximi sed solum in casu necessitatis. ut si quis uideat periclitari proximum spiritualiter et non possit sibi aliter subueniri nisi per hoc q. talis uidens exponit se morti corporali. in tali casu tenetur hoc facere et non alias. Et hoc modo

videtur beat^{us} Vitalis martyr Ursinū me/
dicum in articulo mortis positū p fide chri/
sti 7 expauescentem suis exhortationib^{us} ro/
borasse p quo ad mortem fuit condemnet^{us}
Illi uero qui curam animarū habent ut sa/
cerdotes curati 7 episcopi 7 alij prelati nō
solum in hoc casu sed etiam in alijs tenen/
tur p salute subditorū suorū uitam exponere
corporalem. utpote si lupus intret gregem
ad corrumpeudum eum in fide uel moribus
aliter non esset pastor sed mercenarius se/
cundū testimoniū saluatoris. Jo. x. ca. Qui
habuerit hic consequē ostendit in aliq/
bus defectum huius charitatis dicens Qui
habuerit substantiam huius mundi id ē vi/
uicias. hic tangit duplex casus in quo ele/
mosynā facere necessitatis est precepti. vn^{us}
accipit ex parte facientis. s. qñ habz sup/
fluum victui 7 uestitui consideratis necessi/
tatibus psone 7 status. 7 non solum secun/
dū pscntem statum. sed etiam secundū ea
que pphabiliter possunt occurrere 7 frequē/
ter occurrunt. Et secundū hoc dicit Luc. xj
Quod superest date elemosynam. Un^{de} Ba/
silius famelici panis est quez tu tenes. nu/
di tunica quam in conclauī cōseruas. discal/
ceati calceus qui apud te marcessit. idigen/
tis argentum quod possidem^{us} inhumatum.
quo circa tot iniurias quot dare ualeas
Et hoc idem dicit ambrosius i decretis di/
stinc. xlvij cap. si tamē hi. 7 hoc notat cum
dicit Qui enim habuerit substantiāz hu/
ius mundi. i. diuicias supfluas modo dicto
Secundus casus accipit ex parte recipietis
scilz quando patit urgentem necessitatez 7
nō apparet unde sustentari possit nisi per
elemosynam istius. 7 tunc iste tenetur dare
nō solum de supfluo sicut in casu predicto.
sed etia de necessario non psone sue secu/
dum idiuuiduum cōsiderate qz plus qlibz te/
netur sibi qz alteri si sit in necessitate simi/
li sed de necessario sui status. nam quilibz
debet se restringere ut p^{ri}mus adiuuet in
ultima necessitate. 7 secundū hoc subdit
viderit fratrem suum necessitatem habere
scilz ultimā 7 clauerit viscera sua ab eo
subuentionem denegādo quō charitas dei
manet in eo. q. d. nullo modo. In tali eni/
casu ē transgressor precepti diuini. ppter
quod dicit augus. Pasce fame morientem
si nō pauidi occidisti. Filioli hic cōsequē/
ter inducit ad debitum diligendi modū. vi

uens Filioli mei non diligam^{us} uerbo scilz
tantū sicut illi qui uerbo dicūt se fratribus
compari sed de facto nihil. 7 hic est amor fi/
ctus siue uanus. [neqz lingua]. s. fallaci si/
cut Joab dixit Amase. 2. reg. xx. Salue mi/
frater 7 statim iterfecit eum. 7 hic amor nō
solum est fictus 7 uanus sed etiam pditori^{us}
[sed opere] cōtra primū 7 ueritate cōtra
secundū in hoc diligendi modo. s. efficacit^{er}
7 ueraciter [cognoscimus quoniam ex ueri/
tate sumus] id ē ex deo qui est ipsa ueritas
[7 i cōspectu eius suadebim^{us} corda nostra]
ad uere charitatis opera. Uel aliter suade/
bimus corda nostra id ē cōfidenter pntare
poterimus coram eo corda nostra. qz si ali/
ter diligereamus scilz uane uel false hoc fa/
cere nō possemus. ideo subdit [quoniam si
rephenderit nos cor nostrū] de uana uel fal/
sa dilectiōe maior est de corde nostro 7 no/
uit omnia ppter quod talis uanitas v^{el} fal/
sitas non latebit eum. [Carissimi] si cor no/
strū non rephenderit nos de uana uel falsa
dilectione fiduciam habemus ad deum scili/
cer i nostris necessitatib^{us} recurrēdi ad ipm
[7 quicqd petierimus] de pntentib^{us} ad no/
stram salutem 7 pseueranter accipiem^{us} ab
eo non tamen semper statim sed tempore
oportuno. nam aliquando differt petitiōes
fidelium implere ut non sic uilescat quod p
stat. 7 ut prolixiori desiderio 7 postulatiōis
repetitione meritum eis accrescat. Et sub/
ditur ratio impletionis cum d^{icitur} Quoniam
mandata eius custodimus 7c. Ipse autē cu/
stodientib^{us} mandata eius uitam eternam p/
mittit. Mat. xix. Si uis ad uitam ingre/
di serua mandata. 7 fidelis est implendo p/
missa. Et que sint eius mandata subdit vi/
uens Et hoc est mandatum eius 7c. hic ac/
cipitur singulare p plurali. qz omnia man/
data eius continent^{ur} in fide per dilectionē
operāte. Ro. xij. Plenitudo ergo legis est
dilectio. [7 qui seruat mandata eius] per di/
lectionē adimplendo in illo manet sicut a/
mans in amato 7 etiam ecōuerso Et i hoc
scimus quoniam manet in nobis dicto mō
[in spiritu] id est per spūm quem dedit no/
bis Si hoc intelligat de beato Johanne 7
alijs apostolis istud scire est per certitudi/
nem diuine reuelationis. Si antez de alijs
est per pphabilem coniecturam ut dictum est
supra eodem capitulo.

Capitulū.

Cap. iiii.

Ariffimi. Hec est secunda pars principalis huius epistole. i qua beatus Johannes agit de uerbi incarnatione. 7 primo ueritatem declarat. secundo declarationē confirmat. ibi Et nos uidim⁹. Prima in duas. qz primo determinat ueritatem. secundo inducit ad charitatē. ibi Cariffimi. Et qz opposita iuxta se posita magis elucescunt. ideo determinando ueritatem ponit iuxta oppositā falsitatem. Et diuidit in duas partes. qz pzo determinat ueritatem in compatione a docētes. secundo ad audientes. ibi Ipsi de mundo sunt 7c Circa pūmū dicit. Nolite omni spū credere. id est omni loquenti de spūali binter q incarnatione uerbi est de maiorib⁹ [sed pbatē spūs] aduod aut pbandi postea ponitur. sed primo ponit ratio pbandi cum dicit quoniam multi pseudo pphete. id est multi doctores falsi de incarnatione lexi erunt in mundum. s. ebion 7 cherinthus ut dictū est supra. Et subdit⁹ modus pbatōis cum dicit. In hoc cognoscit⁹ spūs dei. id est loquēs de spūalibus ex inspiratione diuina. omnis spūs qui confitetur Iesum christum in carne uenisse est ex deo. id est loquit⁹ ex inspiratione diuina. Chnst⁹ est nomen suppositi i duplici natura. s. diuina 7 humana. in diuina ab eterno. in humana ex tempore. Uenit igit⁹ in carnem humanā naturam assumēdo in uirgine. sed uenit in carne nascendo de ea in carne assumpta. Et sic patet qz uenisse in carne includit uenisse in carnes. qz secundum p̄supponit pūmū. Et omnis spūs qui soluit Iesum] sicut ebion 7 cherinthus negantes eius diuinitatē 7 omnes male sentientes de incarnatione uerbi [ex deo non est] id est non loquit⁹ ex spū diuino sed maligno. ideo subdit⁹. Et hic est antichristus. In psona sed in figura. ut dictum est supra 2º ca. Et sic pz lra sequens cum dicit. De quo audistis 7c. Uos ex deo estis filii] p baptismū regenerati] 7 uicistis eum]. s. figuralem antichristum confitendo Iesum christum esse deum 7 uerū hominem. [vel uicistis eum] id est mundum deumcēdo concupiscētiam oculorū 7 carnis 7 superbiā uite que nōmīe mundi intelligunt⁹ ut dictum est supra secūdo ca. quoniam maior est q in uobis est] spūs dei in quo uicistis concupiscētiā mūdi 7 non uirtute p̄p̄ia] qz qui in mundo. i.

qz spūs malignus qui habitat in hominibus mundanis 7 excitat concupiscētiā p̄dictas. [Ipsi de mundo] hic cōsequenter determinat ex parte audienti. Circa quod sciendum qz quilibet libent⁹ audit illud ad qd p̄nitatem habz 7 oppositum abhorret ideo heretici in doctrina sua laxabāt hominibus mundanis delectabilia ut sic facilius puerterent eos circa credibilia. Et hoc est quod dicit [Ipsi] id est heretici q sunt figura antichristi de mundo sunt. id est querentes hui⁹ mundi delectabilia. Un⁹ dicit Aug⁹. in libro de utilitate credendi. Hereticus est qui alicuius temporalis cōmodi 7 maxime glorie principatusqz sui grā falsas ac nouas opimones gignit uel sequit⁹. Ideo de mundo loquit⁹. Nam ex habundātia cordis os loquit⁹ 7 mund⁹ eos audit. Nam ad ea q predicant afficit⁹. [Nos ex deo sum⁹] rege neratq. nouit deum] fide formata charitate] audit nos] acquiescendo doctrine nostre q non est ex deo non audit nos] 7 magis abhorret doctrinam nostram. [In hoc cognoscimus spūm ueritatis 7 spūm erroris] ad doctorem 7 discipulum ueritatis 7 doctorem 7 discipulum erroris falsi. [Clariffimi.] Declarata ueritate de uerbi incarnatione. hic reuertit⁹ ad tractandū de charitate de qua in hoc libro principaliter itendit ut pz ex p̄cessu libri. ppter quod tractando de alijs itermiscet de charitate ad quā inducit hic quadruplici rōne. Prima sumit⁹ ex filiatiōe dei quam p charitatem consequimur. nam ipsa diuidit inter filios regni 7 perditionis. ideo dicit. Diligamus nos inuicem] quoniam charitas ex deo est] id est a deo infusa est] 7 omnia qui diligit fratrem suum ex deo natus est] qz charitas est quedam participatio diuine nature in nobis. Et cognoscit⁹. Hic ponitur rō secunda que accipitur ex dei cognitione quam debemus appetere. 7 hanc habemus p charitatem. Nam sicut malicia uoluntatis per habitum uiciosum peruertit rōnis iudicium ita ecōuerso bonis eius que est p charitatem causat i intellectu iudiciū rectum. ppter quod dicit prima corinth. secundo. Animalis homo nō sapit ea que sūt spiritus dei. spūalis autē iudicat omnia. 7 hoc est quod dicitur. Et cognoscit deum]. s. habens charitatem [qui nō diligit] dilectione charitatuā] nō nouit deum] id est nō est ritoz] quoniam deus charitas est] nō est

per hoc intelligendum q. deus sit charitas mouens immediate uoluntatem humanam ad actus diligendi sine habitu medio ut uidetur sentire magister sententiarum in. xvij. d. primi libri. quia sic tolleret ratio delectabilis ab actu diligendi. nam habitus perficiens potentiam facit actum delectabilem quod est. Deus autem non potest esse forma perficiens potentiam uoluntatis create ergo non. similiter ratio meriti. nam sic in actu diligendi uoluntatis esset tantummodo nota. et sic non diligeret libere nec per consequens meritorie. Ideo tenet ab omnibus doctoribus q. deus mouet ipsam uoluntatem ad actum diligendi meritorium per habitum charitatis infusum sicut intellectum ad actus credendi per habitum fidei. Est igitur sic intelligendum quoniam deus charitas est scilicet licet increata sicut est bonitas et sapientia. ad cuius cognitionem recta inclinat charitatis habitus ut dictum est supra. Obiectum enim huius cognitionis non est uerum absolute sed uerum confesse se habens appetitui recto. Ideo subtrahitur dilectione charitativa que facit appetitum intellectuum rectum maxime circa deum non manet talis cognitio. In hoc apperuit hic ponitur tertia ratio que accipitur ex dei imitatione que est ex dilectione dei ad nos. misit filium suum in mundum. i. in humanitate assumpta. ut uiuamus per eum iuxta gratie quas influit nobis sicut caput influit sensum et motum membris suis. Sed quoniam prior ipse dilexit nos diligere enim est uelle alicui bonum. quicquid autem boni nature uel gratie uel glorie in nobis est uel potest esse totum est a deo agente uoluntarie. et misit filium suum propiciationem. id est hostiam per quam deus pater nobis propicius redderet pro peccatis nostris scilicet tollendis. Ex hoc concludit intentum dicens. Caritas simi non. patet littera. deum hic ponitur quarta ratio que accipitur ex diuina mansionem in nobis quam debemus appetere summe et hanc facit charitativa dilectio non autem uisio que non habetur in presenti uita. et hoc est q. dicitur. Deum nemo uidit unquam. Exo. xxxij. Non uidebit me homo et uiuet. Vnde tamen augustinus. concessum fuit paulo et moysi uidere diuinam essentiam. sed hoc fuit in raptu et transitorie et non man sue de qua mansionem est hic sermo ut pa-

tet ex littera. Si diligamus inuicem charitatiue! deus in nobis manet sicut amatum in amante que quidam mansio est aliquale eadem cum mansionem patrie. Nam habitus charitatis non euacuat adueniente statu patrie sed manet et perficitur sed cognitio uie euacuatur et charitas eius in nobis perfecta est. exponatur sicut supra. ij. ca. In hoc cognoscimus non. exponatur ut supra in fine capituli precedentis. Et nos uidimus. Supra in principio huius capituli tractauit de incarnatione uerbi hic confirmat dictam determinationem. et primo facit propositum secundo inducit ad dilectionis actum ibi. Deus charitas est. determinationem uero superpositam de incarnatione uerbi confirmat per hoc q. conuersatus fuit cum uerbo incarnato et opera eius uidit et hoc est q. dicitur. Et nos ergo. et alij apostoli uidimus. uiderunt enim eius humanitatem oculis corporalibus. et eius diuinitatem oculis mentalibus non in se sed in effectibus suis. sicut uidetur causa in effectu. uiderunt enim eum facientem miracula uirtutem totius nature create transcendentia et non solum ordinem sicut alij sancti sed etiam imperando tamquam uirtute propria. Et testificamur de uisu dicto modo. quoniam pater misit filium suum eiusdem nature et potestatis cum eo. salutem mundi per suam passionem in humanitate assumpta. ideo concludit. quisque confessus fuerit corde et ore confessione charitativa. quoniam iesus homo uerus est filius dei. Ita q. idem est suppositum utriusque nature scilicet diuine et humane. deus in eo manet per gratiam. et nos cognouimus uerbum incarnatum modo predicto. Et credimus charitati quam habet in nobis. i. et credimus ipsum specialiter habitare nobiscum per charitatem. Deus charitas est. hic inducit ad charitatem et ut magis moueat. primo commendat eam. secundo ad eam inuitat ibi. Nos ergo. Circa primum commendat eam de tribus. primo quia facit nos participare deitatem. et hoc est q. dicitur. Deus charitas est scilicet increata et qui manet in charitate. creata que est quedam participatio charitatis increate que est deus. In deo manet sicut participans in participato. et deus in eo sicut participatum in participante. Secundo quia contra horrorem futuri iudicii dat securitatem. et hoc est q. dicitur. In hoc

Capitulū

est perfecta charitas dei etc. Amor enim facit confidere de presentia amati ideo subditur quia sicut ille est scilicet bene faciens de celo iustis et iniustis et nos sumus in hoc mundo pro amore eius amicos et inimicos diligentes secundum quod dicitur in math. quinto. Diligite inimicos vestros etc. et subditur ut sitis filij patris vestri qui in celis est. Item solum oiri facit super bonos et malos et iniustos. Tertio quia excludit timoris servilitatem. ideo dicitur timor non in charitate quod intelligitur de servili timore et in quantum servilis est sed perfecta charitas foras mittit timorem. Charitas autem quocumque excludit timorem servilem. Et ideo quod dicitur hic charitas perfecta est. id est perfectio charitatis etiam minime habet timorem excludere quoniam timor penam habet. id est timor servili debet penam quia facit cauere peccatum solummodo ne puniatur non propter detestationem uicij nec propter uitandam offensam dei sicut mulier habens uoluntatem adulterandi abstinere aliquando timens a uiro puniri qui autem timet hoc modo non est perfectus in charitate. id est non habet charitatem ipsum perfectam. Alio modo exponitur de timore initiali qui facit cauere peccatum partim propter penam et partim propter offensam tamen principalius propter offensam dei. et hic timor de in quantum respicit penam semper minuitur crescente charitate. Et ideo cum dicitur timor non est in charitate subintelligitur perfectus. Nos ergo. Premissa charitatis commendatione hic consequenter inducit ad charitatem habendam. et primo ad charitatem dei dicens. Nos ergo diligamus deum quoniam deus prior dilexit nos exponatur ut supra eodem capitulo. Consequenter inducit ad charitatem proximi dicens. Siquis dilexerit quoniam diligat deum et fratrem suum odit mendacem est quia dilectio proximi includitur in dilectione dei. et ad hoc inducit rationem dicens. Qui eum non diligit fratrem suum quem uidet etc. Ad cuius intellectum sciendum quod dupliciter est aliquid causa dilectionis uno modo sicut id quod est ratio diligendi. Et hoc modo bonum alicuius est causa diligendi ipsum. nam unusquisque diligit in quantum bonum. Alio modo sicut id quod est una quedam ad acquirendum dilectionem. Et hoc modo uisus alicuius est

causa dilectionis eius non tamen sic quod ea ratione sit diligibile quia est uisibile sed quod per uisionem huiusmodi ducatur quis ad dilectionem eius. igitur non oportet quod illud quod est magis uisibile sit magis diligibile uel quod magis diligatur sed bene est illud quod prius nobis occurrit ad diligendum. Et hoc modo arguit apostolus quod proximus eo quod est magis nobis cognitus occurrit magis diligendus propter quod si aliquis proximus non diligit argui potest quod deum non diligit non quia proximus sit magis diligendus sed quia nobis primo occurrit diligendus ut dictum est. Unde dicit gregorius omne. xxxvii. Ex his que animus non uult surgit ad incognita que non nouit ut per hoc quod scit notum diligere discat incognita amare et diligere. et sic intelligitur quod dicitur hic. Qui enim non diligit fratrem suum quem uidet et sic occurrit sibi primo diligendus ratione similitudinis in specie eccle. xiiij. Omne animal diligit sibi simile etc. Deum quem non uidet et sic primo non occurrit diligendus quomodo potest diligere quasi dicat non est probabile quia dilectio proximi est quedam uia ad dilectionem dei non tamen sequitur propter hoc quod sit maior uel perfectior sed magis conueniens. nam illud quod est prius in uia generationis est posterius ordine perfectionis sicut patet de puericia et statu uirili. Et hoc mandatum habemus a deo. In math. xxij. ubi preceptum de dilectione proximi coniungitur mandato de dilectione dei.

¶ Omnis qui credit. Hec est terra pars principalis tractatus huius epistole. In qua tractat beatus iohannes de eterna uerbi emanatione. Et diuiditur in duas partes quia primo continuat se predictis immediate de dilectione proximi. Secundo tractat de emanatione uerbi ibi. hec est uictoria. Circa primum dicit. Omnis qui credit fide charitate formata quoniam iesus nazarenus (christus est) in lege et prophetis promissus (lex deo natus est) per generationem baptismalem et omnis qui diligit eum qui genuit. id est deus qui fideles suos filios fecit diligit et eum qui natus est ex deo. quantum cumque fidelem aliter non diligeret sufficienter deum nisi cum eo diligeret membra eius ideo subdit. In hoc cognoscimus quoniam diligimus natos dei cum deum diligamus

nam dilectio dei includit dilectionem pxi
mi ut est dictum. sed quia amor dei non ē
ociosus. operatur enim magna si est ut di
cit gregorius home. xx. ideo subdit [et mā
data eius faciamus] probatio enim dilectio
nis exhibitio est operis [Hec est enim cha
ritas dei]. i. hoc exigit dei charitas [ut mā
data eius custodiam] corde retinēdo et ope
adimplendo. Et ne aliquis se excuset ppter
difficultatem hoc remouet dicens [Et mā
data eius graua non sunt] scilicet amanti
nā illa que de natura sui dura sunt et aspe
ra amor dei et spes premij facit leuia iō sub
ditur [Quoniam omne qd natum est ex
deo] per fidem charitatiue formatam [ui
nit mundum] id est tentationes diaboli mū
di et persecutiōes [Et hoc] Posita continua
tione dictis de dilectione proximi [Hic con
sequenter determinat de emanatione uer
bi. et primo ponitur determinatio. secundo
determinationis manifestatio. ibi Et spiri
tus est. tertio manifestationis intentio ibi
Et hoc est testimonium. Circa primum cō
tinuando se ad hoc q. dixerat immediate.
omne quod natū ē ex deo uincit mundum
ostēdit quid sit illud quod facit uincere di
cens [et hec est uictoria que uincit mundū]
i. facit uincere [fides nostra] de uerbis dei.
ideo subditur [q. s. est autem qui uincit mū
dum nisi qui credit] fide formata [quoniam
iesus est filius dei] naturalis et per conse
quens eiusdem nature cum eo non idempti
tate specifica quia natura diuina non ē di
uisibilis sicut humana sed idemptitate nu
merali distinctus tamen in persona q. na
tura non patitur nec ratio q. gignens et
genitus ab eo sint unum in supposito [hic
est] scilicet dei filius eternaliter a patre ge
nitus [qui uenit in mundum] ad nos saluan
dum [per aquam] baptismalem quia per ta
ctū sue sacratissime carnis in baptismo de
dit uim regeneratiuam aquis et sanguinē
effusum in precij nostre salutis [Iesus chri
stus uerus homo uerus deus] non in aqua
solū sicut iohannes baptista cuius bap tis
mus solum lauabat corpora sed non auferre
bat peccata sicut facit baptismus christi [et
in aqua et sanguine] id est in baptismo uir
tutem regeneratiuam habente et sanguine
ad infinitas animas si essent redimendas
sufficiente. Et spiritus est [hic consequē
ponitur dicte determinationis manifestatio

et est quadruplex non tamen ponuntur hic
secundum ordinem temporis. una fuit p spi
ritu sancti missionem super apostolos in si
gno uisibili i testimonij q. iesus ad dexte
ram patris glorificatus est eius naturalis
filius. unus cum ipso deus. Et de hoc testi
monio pcedit saluator. iohannis. xv. Luz
autem uenerit paracletus quem ego mittā
uobis a patre spiritum ueritatis qui a pa
tre procedit ille testimonij perhibebit de
me et hoc est q. dicitur [Spiritus] scilicet san
ctus est qui testificatur [cuius testimonij
non potest esse falsum] quoniam christus ē
ueritas] i. dei patris filius qui procedit a
patre per modum intellectus. et sic est eius
uerbum. Idem enim est uerbum et filius. p
pter hoc illa que pertinent ad intellectum
ut ueritas et sapientia et huiusmodi appo
prianatur filio in diuinis. Quoniam tres sūt
[hic ponitur secunda manifestatio que est
per apertam uisionem nam ipsa beata tri
nitas manifestat se beatis quantum ad p
sonarum distinctionem et uerbi emanatio
nem a patre et spiritus scilicet ab utroq. et
hoc est q. dicitur [Quoniam tres sunt q.
testimonij dant in celo] ueritatem mani
festando. nam testimonij dare est uerita
tē manifestare [Pater unigenitus. Uerbum]
ab eo genitū et spiritus sanctus] procedens
a patre et uerbo et hi tres unus sunt in es
sentia. et sic unus deus super omnia glorio
sus. Et tres sunt [hic ponitur tertia ma
nifestatio que est per christi passionem in
qua anima christi fuit a corpore seperata et
corpore mortuo fluxerunt sanguis et aqua
iohannis. xix. Dicit igitur et tres sunt qui te
stimonij dant in terra] ueritatē filij dei
manifestando [Spiritus]. i. anima christi in
qua ad limbū patrum descendit et eis se ma
nifestauit ostendendo suam deitatem et pa
ternalem proprietatem extunc enim deum
clare uidebunt propter quod dominus pi
xit latroni luc. xxij. Hodie mecum eris i
paradisus. Aqua et sanguis] que ueritatē ma
nifestant in ecclesie sacramētis habentib
efficaciam ex ipsis que quidam sacramenta
conferunt in fide et confessione trinitatis et
tres unum sunt quia conueniunt in asser
tione unius ueritatis. Si testimonij [hic
ponitur quarta manifestatio que fuit p se
sibilem uocē nam in baptismo christi et ei
transfiguratione audita fuit uox sensibilis

Capitulū

patris dicentis de christo hic est filius meus dilectus. Hic singulariter dicitur per hoc ostendens quod ipse solus est eius naturalis filius et per consequens unus cum ipso in natura et persona distinctus. ceteri uero qui purificantur sunt eius filii adoptiui. Dicitur ergo [Si testimonium hominum accipimus] accipitur hic si pro quia. nam testimonium hominum recepimus tanquam sufficiens in rebus humanis [testimonium dei maius est] sed est certius. nam ei non potest subesse falsum sicut subesse potest testimonium hominum et per consequens est magis credibile in rebus diuinis quam testimonium hominum in humanis. quoniam testificatus est de filio suo in transfiguratione et baptismo ut predictum est. Qui credit in filium dei habet testimonium dei in se. id est effectum illius testimonij. qui non credit filio] doctrine eius acquiescendo [mendacem facit eum] scilicet deum patrem qui dixit testificando. Hic est filius meus dilectus. et ad iunxit. Ipsum audite ut habet math. xij. Ideo subditur [quia non credit in testimonium] et patet ex dictis. Et hoc est hic consequenter ponitur predicte manifestationis intentio. et primo ex parte dei testificatis. secundo ex parte iohannis scribentis. ibi hec scribo uobis. Circa primum sciendum quod predicte manifestationis intentio ex parte dei est quod homines per hoc consequantur eternam uitam. et hoc est quod dicitur [Et hoc est testimonium]. i. intentio eius siue finis. quoniam uitam eternam dedit nobis deus. Si enim accipitur uita beata formaliter que est uisio et fructus diuina. sic dedit eam in presenti in spe et in futuro in re et de presenti illis qui iam sunt in beatitudine. Si autem accipitur uita beata obiectiue sic dei filii ratione deitatis est ipsa uisio beata principaliter. In cuius aspectu beati reficiuntur interiorius et ratione humanitatis secundario in cuius aspectu reficiuntur exteriorius sicut dicit aug. super iob. Et sic quodammodo dedit nobis uitam beatam quoniam dedit nobis filium suum uerum deum et uerum hominem. ideo subditur [et hec uita in filio suo est] scilicet obiectiue. qui habet filium dei per fidei charitatiue formatam. habet uitam. scilicet beatam in spe. et si habet filium per uisionem et fruitionem habet eam in re. qui non habet dei filium. hoc modo uel illo non habet ui-

tam consimiliter. quia sicut affirmatio sequitur ad affirmationem ita negatio ad negationem. hec scribo. Hic consequenter ponitur intentio iohannis scribentis. et primo quantum ad bonum habendum. secundo quantum ad iam habitum. ibi Scimus quia prima in duas secundum duplex bonum consequendum. secunda ibi Et hic est. Circa primum sciendum quod uoluntas beati iohannis conformis erat uoluntati dei testificatis. et ideo intendebat quod illi quibus scribebat per hoc uitam beatam consequerentur. ideo dicit [Hec scribo uobis ut] sciatis quoniam uitam eternam habebitis qui creditis. fide per dilectionem operante in nomine filij dei. si tamen perseueretis. Et hec est fiducia. Hic ponit secundum bonum consequendum scilicet orationum suarum effectum. et primo illud ponit. Secundo circa hoc quandam distinctionem facit ibi qui scit. Circa primum dicitur et hec est fiducia quod habemus ad deum. scilicet ad dei filium. quia quodcumque petierimus secundum uoluntatem eius. scilicet beneplaciti. laudet nos. non tamen semper statim sed tempore competentis. et scimus quod audit nos quicquid petierimus. id est intellegendum quando petitio est pia pro se et perseuerans. Hic enim concurrentibus semper exauditur. et sic est intelligendum quod subditur [scimus et]. quia repetitio est eiusdem ad maiorem assertionem. Qui scit. Hic consequenter circa petitionem pro peccatoribus facit quandam distinctionem dicens. Qui scit fratrem suum peccatum non ad mortem. i. excludendo in penitentiam finalem qua quis moritur et in peccato mortali peccat. petat orando pro eo. et dabitur ei uita scilicet gratie. quia talis peccator in gratia morietur de quo hoc scitur tamen quod sit peccator non ad mortem sciri non potest nisi per diuinam reuelationem. est peccatum ad mortem scilicet finalis impenitentia qua quis in peccato mortali moritur. non pro illo dico ut rogat quis. quia non est orandum pro damnatis. Et si ipso uiuente sciret quod esset de preceptis similiter non esset pro eo orandum ut penam eternam euaderet prout dicunt aliqui. Posset tamen orari pro eo ut minus peccaret et per consequens minus puniretur in inferno. Sed quia hoc nescitur quia quilibet peccator quoad uiuit potest redire ad gratiam. Ideo pro omnibus peccatoribus.

ad hoc uiuentibus est orandum. Omnis iniquitas. i. transgressio diuinorum preceptorum que continent equitatem iusticie. peccatum est mortale. et est peccatum ad mortem. si quis in eo perseveret usque ad finem uite inclusit. Scimus. hic ponitur intentio beati ioh. circa bonum iam habitum. et est duplex. secundus ponitur ibi. Et scimus. Intentio uero beati iohannis est. assecurare filios dei per adoptionem de uitatione peccati mortalis si uoluerint per donum gratie. quod iam habent. ideo dicit. Scimus quod omnis qui natus est ex deo. per gratiam baptismalem non peccat. quoad in ea stat et intelligit de peccato mortali quod non potest stare cum gratia. Sed generatio dei. i. ipsa gratia per quam constituit in quodam esse diuino supernaturali. conseruat eum. quantum est de se et malignus non tanget illum. inducendo ad mortale peccatum nisi uoluntarie declinet a statu gratie. subiciendo se maligno. per peccatum mortale ex libera arbitrii defectibilitate. Scimus quomodo ex deo sumus. Si hoc referatur ad apostolos qui erant in gratia confirmati. et de hoc per reuelationem certificati. Istud poterant scire per certitudinem. Si autem referatur ad alios iustos est per probabilem coniecturam sicut dictum est supra. [et mundus totus]. i. homines in delectabilibus mundi finem suum ponentes in maligno. scilicet in malo igne concupiscentie. lpositus est. Scimus. hic ponitur secundum bonum habitum scilicet dei cognitio cum dicitur. et scimus quoniam filius dei uenit in mundum. et dedit nobis sensum ut cognoscimus uerum deum. hoc enim dedit apostolis quando aperuit illis sensus ut intelligeret scripturas luc. ultimo. Alijs autem fidelibus dedit sensum cognoscendi deum per fidem quas habens scit se habere illam saltem illas que est ex auditu quauis nesciat se habere charitatem. et scimus etiam in uero filio eius. ei adherentes per fidem. Apostoli uero cognouerunt se esse in eo per fidem charitate formatam. et hoc certitudinaliter. Alij uero iusti coniecturaliter. hic est uerus deus. scilicet filius qui est unus deus cum patre. In hoc excluditur error omnium negantium christi ueram deitatem. et uita eterna. scilicet obiectiue ut predictum est eodem ca. Ultimo dicit. filii custodite uos a simulachris. i. a

cultu idolatrie per hoc insinuans quod diligenter studeant in cultu unius ueri dei inseparabiliter permanere. Amen. hoc dicitur ad precedentium confirmationem.

Epistola secunda iohannis.

Enior electe domine. Postquam beatus iohannes in epistola prima instruxit fideles generaliter. hic consequenter in duabus epistolis instruit aliquas personas specialiter. Diuiditur autem hec epistola in tres partes scilicet salutationem prosecutionem et conclusionem. secunda ibi. Gauius sum. tertia ibi. Plura habes scribere. In prima parte notatur primo persona salutans cum dicitur. Senior. et hoc ratione etatis propterea et status seu officij. illi enim qui tunc regerant ecclesias senes uel seniores dicebantur ratione discretionis et maturitatis in moribus. Inter rectores uero ecclesiarum qui tunc erant in asia iohannes erat principalior. ideo dicitur hic. Senior. secundo notantur persone salutate cum dicitur. electe domine et natus eius. erat enim magna et nobilis domina nomine electa habens prolem et familiam fidelem et ministros ecclesie sustentabat. quos ego diligo in ueritate. i. charitatis dilectione absque fallacia et simulatione. et non ego solus sed et omnes qui cognouerunt ueritatem. i. omnes fideles qui cognouerunt christum qui est ipsa ueritas. propter ueritatem. scilicet fidei et bone uite que permanet in uobis. per gratiam et uobiscum erat in eternum. per gloriam que est gratia consummata. tertio ponuntur optata bona cum dicitur. sit uobiscum gratia. iustificans. minima. penam peccatis preteritis debitas relaxans. et pax. i. est eterna beatitudo appetitum totaliter quietans. a deo patre. a quo sunt ista bona. et a iesu christo filio patris in charitate. per quam intelligit spiritus sanctus cui charitas appropinquat. et sic tres persone exprimentur eo quod indiuisa sunt opera trinitatis. Aliter etiam potest dici quod per expressionem patris et filij subintelligit spiritus sanctus qui est amorum nexus. et cum subditur. in ueritate et charitate. supplendum est ut proficiatis in charitate et ueritate. i. in dilectione et eius cognitione. Gauius sum. finita salutatione hic incipit persecutio in qua primo hostem omniam predictam et eius domum ad bonum

Capitulū

prosequen sum. secundo ad malum precauē
dum ibi Quoniam multi. Circa primum
scien sum q. virtus lau'ata crescit Ideo be
atus iohannes ut inciet ad proficiendum
in futuro lau'at bonum de p'eterito dicēs
congratulan' o' Gausus sum ualde i do/
mi 10 quoniam inueni de filiis tuis ambu/
lātes. i. p'ficientes in ueritate. i. fidei 7 mo/
rum sicut mandatum accepimus a patre.
i. chris'to qui est pater omnium chris'tianoz
Consequenter inducit ad proficiendum in
melius dicens [7 nunc rogo te domina] de
profectu in mandato dilectionis in qua to
ta lex impletur Ro. xiii. Plenitudo legis ē
dilectio [non tanq̃ mandatū nouum 7c.]
quia sicut dictum est supra. ij. ca. a. Mandatū
de dilectione est de dictamine legis natura
lis. 7 sic a principio conditionis humane 7
de lege mosaica 7 sic est ab initio legis da
te. Et renouatus est in lege noua 7 sic ab
initio legis euangelice [ut diligamus alter
utrum] in deo 7 propter deum. 7 hec ē cha
ritas ut ambulemus [semper proficiēdo] se
cundum mandata eius ea opere adimplen
do hoc est enim mandatum [scilicet dilectio
nis dei 7 proximi in quo implicate continē
tur omnia mandata que sunt quedam ex
plicationes mandati dilectionis] ut quēad/
modum audistis ab initio [uestre cōuersio
nis] in eo ambuletis [semper proficiēdo] Quo
niam multi [hic consequenter inducit ad p̃
cauendum malum. 7 primo ostendit ipsuz 7
inducit ad cauendum. secundo tradit cauē
di modum ibi Si quis. Circa primum dicit
[quoniam multi seductores] quasi dicat ad
hoc moui uos in bono proficere quia multi
seductores inducunt ad contrarium a qui/
bus est cauendus 7 qui sunt illi subdit [q.
non consentient i' esum chris'tum uenisse in
carne]. i. ipm esse uerum deum ab eterno
7 homines in tempore. Sicut sunt iudei ob
stinati 7 heretici peruerse sentiētes de chri
sto [hic est seductor] qui sic de eo peruerse
sentit 7 antichristus in figura licet non in
persona [Si s'ete uosmetipsos]. i. diligenter
considerate 7 cauetis ne perdati] oia ope/
ra bona que operati estis nam perduntur
per corruptionem heresis [sed] supple sic in
bono perseveretis ut mercedē plenam ac
cipiatis in patria ubi totaliter faciat ap/
petitus Omnis qui recedit .i. qui primo
bene incedit per uiam iusticie 7 non pma

net in doctrina chris'ti iua iusticie recedē
dolorem non habet [per gratiam que per
ditur per unum peccatum mortale. Si q. s.]
hic consequenter tradit precauēdi modū
dicens [Siquis uenit ad uos] sub specie reli
giositatis 7 hanc doctrinam [scilicet chris'ti
[non affert] sed magis contrariam [nolite
eum recipere in domo]. i. nolite cōmunica
re cum eo in potu uel cibo seu habitaculo
ne seducamini ab eo nec ei aue dixeritis]
cōmunicando ei in ue. bo. 7 hoc est similē
propter periculum corruptionis [qui enī di
cit illi aue] cōmunicando ei i uerbis [com
municat operibus eius malignis]. i. expo
nit se periculo cōmunicandi cum eo i ope
re maligno. Aliter etiam exponit ista litte
ra de hereticis ab ecclesia p'fisis per ex
cōmunicationem quia participās scient cū
talibus incurrit excommunicationem salte
minorem nisi in casibus concessis [Ecce p̃
dixi uobis] [que dicta sunt scilicet perse
uerantiā in bono 7 declinationem a malo
[ut in die domini]. i. iudicij] [non cōfun
damini] cum reprobis sed magis honore
mini cum electis. [Plura habens] [hec est
conclusio huius epistole in qua primo se ex
cusat de breuitate scripture dicens] [Plura
habens uobis scribere] [que non continent
in hac epistola] nolui per cartam 7 atramē
tum] [que est uox mortua] [Spero enim me
futurum apud uos 7 os ad os loqui] per
uocem uiuam que habet maiorem efficacā
[Unde dicit Hiero. ad paulinuz de omnib⁹
sacre scripture libris habet nescio quid la
tentis eurgie uiue uocis actus. 7 in aures
discipuli de actoris ore transfusa fortius so
nat] ut gaudium uestrū plenus sit [ex mea
presentia 7 efficacione doctrina. uel alit' [ut
gaudium uestrum plenus sit]. i. ut per meā
doctrinam perueniatis finaliter ad patriā
ubi est gaudij plenitudo] [Salutat te filij so
roris tue electe] habebat enim ista domina
sororem eiusdem nominis cum ea cuius fi
lij erant cum beato iohanne euangelista
[Gratia tecum amen] [hec est confirmatio
epistole in qua apostolus optat iste domine
confirmationem in gratia adoptionis ta
men iste uersus non est in libris correctis.

Epistola tertia.

Enioz Baio] [hec epistola sic
7 precedens diuiditur in tres p
tes. i. salutationē. psecutionem

7 cōclusionē. Secunda ibi Carissime. Ter-
tia ibi aſulta. In prima parte deſcribit p-
mo pſona ſalutās ex etate 7 officio cū dici-
tur Senior ſicut dictū ē in epiſtola pceden-
te. Secundo pſona ſalutata ex nomine 7 fa-
miliaritate cū dicit Gaio cariffimo ille erat
corinthus ille de quo dicit paul⁹ pma corin-
tho. Grās ago deo meo qd nemiñe uſu⁹
baptizauit niſi criſpū 7 gaiu⁹. 7 de quo dic-
t⁹ Ro. xij. Salutat uos gaius hoſpes me⁹. Re-
cipiebat enī 7 ſuſtētabat predicatorē uer-
bi diuini ppter quod erat apoſtolo cariffi-
mus. tertio notat affectus ſalutātis ad ſa-
lutatū cū dicit [quē ego diligo i ueritate]
nō uerbo ſolū aut lingua. Cariffime. Hic
incipit pſecutio huius epiſtole i qua beat⁹
iohānes pmo mouet gaiū de pſeuerātia in
bono. ſecūdo de declinatōe a malo ibi Scri-
pſiſſez. Circa p̄mū ut gaius efficacius re-
cipiat ſuā monitiōē. pmo grās agit de ſu-
is bonis operibus p̄teritis deprecās p futu-
ris dicēs Cariffime de omnibus. ſ. bonis
opibus que faciſ. orationē facio pſpere te i
gredi 7 ualere. i. de bono in meli⁹ ſemp p-
ficere. ſicut pſpere agit anima tua. q. d. iſta
nō ſunt opa ficta ſicut ſūt hypocritarū ope-
ra q nō procedūt ex cōſcientia 7 intētiōe
recta. Ideo ſubdit. Gauiſus ſum ualde ue-
nientibus fratribus. i. p̄dicatoribus 7 pe-
grinis fidelibus. 7 teſtimoniū phibentibus
ueritati tue. in fide 7 operib⁹ miſericordie
[maior ē horū nō habeo grām]. i. nihil mi-
hi ē gratioſius audire [q̄s ut audia⁹ filios
meos] nō carnales qz uirgo in euū p̄māſit
ſed ſpirituales [in ueritate ambulare] p ui-
am fidei 7 morū. Ideo p̄ſequent in bono cō-
firmat eū dicēs Cariffime fidelit⁹ facis
erga deū 7 p̄ximū [quicq d] boni operis in
fratres. p baptiſmū regeneratos nobiſcū
[hoc in pegrinos] ſupple maxime ē acceptū
deo. dicunt aut hic pegrini fideles de ſuis
ciuitatib⁹ ppter fidē chriſti ab incredulis eie-
cti. q teſtimoniū reddiderūt charitati tue
quā eis exhibuiſti in cōſpectu eccleſie. 7 p
hoc multi moti ſunt ad ſimile faciendū ex
emplo tui. quos beneficiēs deducēs deo di-
gne. Jungat 7 ſic iſſat quos. ſ. pegrinos cū
ad te uenerint. deducēs. i. tuis elemoſynis
puidēs ut inde trāſeant ad alia loca. bene-
ficiēs digne deo. i. ad honore dñi. Et ſub-
dit rōl p noie enī eius. i. p fide unius ve-
ri dei 7 nō p criminib⁹ ſuis. pfecti ſūt. i. cō-

pulſi ſūt exire de locis ſuis ſpoliati bonis
p̄p̄iſ. nihil accipietes a gētilib⁹. i. a ſuis
cōtribunibus 7 ciuib⁹ ut dicit gloſa nō qz
nō poſſent accipere ſed qz illi nolebāt dare
ut egeſtate cōpulſi rediret ad idolatriā gē-
tilitatis 7 cōcludit nos ergo debem⁹ ſuſci-
pere huiusmōdī cū expēſis nrīs. hoc aut di-
cit iohānes nō qz haberet diuitias ſed qz
de conſilio eius diuites talia faciebāt. 7 qz
bona eccleſie data p pauperibus ip̄e diſpē-
ſabat in ephēſo ſicut apoſtoli alij i hieru-
ſalē. ut habet act. quarto. ut ſim⁹ coopato-
res ueritatis. i. miniſtrādo neceſſario illis q
ueritatē p̄dicant 7 illis qui p ueritate fidei
tribulatiōes 7 exilia ſuſtinent. [Scriptiſſem]
Hic cōſequent inſtruit gaiū de euitatione
malorū 7 aſſociatōe bonorū dicēs. [Scriptiſ-
ſem] ſolūtā eccleſie. i. cōmunitati fidelū in
tua ciuitate. ſed iſa q amat. i. cupit ſordina-
te. p̄matū gerere in eis diotrepeſ. nomē ē
cuiusdā hereſiarche q uſurpabat ſibi p̄ma-
tū illius eccleſie. [nō recipit nos]. i. epiſtolā
noſtrā. ppter hoc ſi uenero. ad locū illum
lanuoueā eius opa que faci⁹. i. arguam i
palā 7 p̄mū. apoſtoli enī tales rebelles tra-
debāt aliquādo. ſathane ad uexandū cor-
poraliē ut habet pmo corin. q. uo. uerbis
malignis. i. malo igne ignitus. ſ. igne ſup-
bie 7 iudici. garriēs in nos. i. inaniē 7 ir-
rōnabiliē loquēs contra nos ueros chriſti
diſcipulos [7 quaſi iſta nō ſufficiant] p ni-
miam impietate. neqz ip̄e ſuſcipit fratres. i.
paupes fideles 7 ueritatis p̄dicatores. non
recipit hoſpitiū. 7 eos q ſuſcipiunt phibet
ſub cōminatione pene ne decetero recipiāt
[7 de eccleſia eiſcit] ſi cōtra phibitiōē ei⁹
faciāt iniuſtiſſime nō euz opa charitatis fa-
ciāt ppter quod de iſto 7 ſuis ſequacibus ſub-
dit Cariffime noli imitari malū nē. [7] ſub-
dit rōl. Qui benefacit ex deo ē. nam omne
bonū pcedit ab eo. q male facit nō uidet eū
cognitione formata charitate. demetrio te
ſtimoniū reddi⁹ bonū. de opib⁹ charitatis
[ab omnib⁹] ip̄m cognofcētibus. 7 ab ip̄a
ueritate. i. a deo q ē ip̄a ueritas. Et nos
teſtimoniū phibem⁹. qz expti ſumus. 7 no-
ſti ſimiliter. p experiētiā. quoniā teſtimo-
niū noſtrū uerū ē. q. d. iſtū debes imitari
7 aſſociare. diotrepe aut 7 ei⁹ ſequaces de-
uitare. aſulta habui. Hic ponit cōcluſio
epiſtole 7 exponat ſicut cōcluſio epl̄e pcedē-
tis uſqz ibi. Pax tibi. quo optat gaiō pacē

Capitulū

internā cōsciētie ⁊ pacē fraternā amicitie
⁊ pacem sup̄nā glorie. Salutat te amici.]
i. fideles q. sūt apd me. Saluta tu amicos
i. fideles q. sunt apud te. nominatis. ad ma
iorē charitatis exp̄sionē q. ē inchoatio. fu
ture felicitatis. Ad quā nos perducatur q. ui
uit ⁊ regnat in secula seculozem. Amen.

Postilla epistolaz beati Johannis finit.
Incipiant Additiones sup eadem.

In canonica prima beati Johannis capitu
lo primo ubi dicitur in postilla quod audi
uimus scilicet a beato Johanne baptista.

Additio.

De q. dicitur a beato Johā
ne. qd. audiui. pōt fferri
ad illa q. i. antiquis scripturis
sacris de xpo tradunt q. p
fidē q. exaudita ē ut ad ro. x. itelligit qd.
idem oculis nostris refert ad illa q. apo
stoli uiderūt i cōuersione xpi q. ppe erat
forma illi q. audierūt i p̄noscit pphetaz
eo mō quo xps dixit. luc. vij. ca. Ite renū
ciate iohanni q. uidistis ⁊ audistis. put fuit
expositū in additione sup illud uerbū qd.
p̄pexim⁹ i trāfiguratione in q. gloriā hu
manitatis xpi diligēt i p̄pexerūt. ⁊ man⁹
nostre cōtreceuerunt. in resurrectione p
ut in postilla rē.

In eodem capitulo primo ubi dicitur in po
stilla dicunt doctores aliqui q. hoc dicit Jo
han. xv. quis est homo ut immaculatus sit

Additio.

Uod aut Johānes auctē diuina te
stet q. ois hō peccator ē habetur
exp̄sse eccl. vij. ca. ubi dicit. Nō ē homo iu
stus i terra q. faciet bonū ⁊ nō peccet. Si
militer in psal. Omnis homo mendax.

In capitulo secundo ubi dicitur in postilla
Carissimi non mādātū nouū scribo uobis

Additio.

Recepta de dilectione dei ⁊ p̄ximi
i q. b. tota lex ⁊ pphete p̄dent ut
math. xxij. inquantū sunt de necessitate sa
lutis iplēda in ueteri lege ad plenū cōtinē
tur. s. leuit. xix. deuter. vi. sed inquantū ad p
fectionē impletōnis dictoz p̄ceptoz p̄tinēt
tanq̄s cōsilia nō i lege ueteri sed i lege no

ua p̄tinēt. qd. de p̄mo patz math. xix. Si
uis p̄fectus ēē rē. De secūdo uero ioh. xij.
Mādātū nouū do uobis ut diligatis inuicē
sicut dilexi uos. Adod⁹ enī dilectionis xpi
ad discipulos seu ad humanū genus q. qui
dē modus declarat cū dicit Sicut ego di
lexi uos. attigit sūmū gradū p̄fectionis di
lectionis p̄ximi. put fuit plene declarātū in
additione sup euāgeliū Johānis ca. supradi
cto. Un̄ p̄dicta p̄cepta quātū ad ea q. sūt de
necessitate salutis i ueteri lege cōtinēt. ⁊
iō nō sūt noua q̄tū uero ad ea q. p̄tinēt
ad p̄fectionē p̄ modū cōsiliū tātū i lege no
ua cōtinēt ⁊ secūdu hoc dicunt noua. ⁊ sic
p̄prie intelligunt uerba beati iohannis cū
dicit. Nō mādātū nouū scribo uobis. s. mādātū
uēt⁹. s. q̄tū ad ea q. sūt de necessitate
p̄cepti ⁊ cū dicit. Ite. mādātū nouū scribo
uobis rē. itelligēdū ē quātū ad ea q. p̄ti
nēt ad perfectionē impletōnis. ⁊ de hoc ui
de amplius in additione p̄dicta.

In ca. quarto ubi dicit i postilla. Quoniam
de⁹ charitas ē. Nō ē p̄ hoc intelligēdū q.
de⁹ sit charitas mouēs immediate uolūtates

Additio.

Uānis rōnes quas tangit postil
lator ad ostēdendū q. nō ē intelli
gendū deū ēē charitatē mouētē immediate
uolūtātē ad actū diligēdi meritorium sine
aliquo habitu medio sint efficaces. ⁊ cōmu
nir a doctoz b. teneant. tamen uidendū est
qd. dicēdū sit ad auctoritates sacroz p̄cipue
Augustini ex q. b. uidet q. de⁹ ē illa dilectō
qua homo diligit p̄ximu ut i viij. de tri
ni. dicit ecc. in. xv. de trinitate q. ita dicitū
ē deus charitas ē sicut dicitur de⁹ spirit⁹
ē. sed manifestū ē q. de⁹ essentialit̄ dicitur
spirit⁹. ergo ⁊ charitas ē ipse de⁹ essentia
lit̄. Ad quas auctoritates r̄ndendū ē secun
dum sanctū tho. i. secūda secūde. q. xxij. q.
ip̄a essentia diuina charitas ē sicut ⁊ sapiē
tia ē ⁊ sicut bonitas ē. Un̄ sicut boni dicitū
tur bonitate q. deus ē. ⁊ sapiētes sapientia
q. deus q. bonitas qua formaliter boni su
mus ē p̄cipatio quedā diuine bonitatis. ⁊
sapientia qua formaliter sapiētes sumus ē
p̄cipatio diuine sapiētie. Ita etiā charitas
qua formalit̄ diligimus p̄ximu ē p̄cipatio
tio quedā diuine charitatis. Illic enī mod⁹
loquendi cōsuetus est apud platonicos quo
rū doctrinis Aug. fuit imbutus qd. quidaz

Epistola iude.

non aduertētes ex uerbis eius sumpserūt occasionem errandi. Hec ille.
In capitulo quinto ubi dicit in postilla quoniam omne quod natum est ex deo.

Additio.

Irea hoc q̄ dicit hic [Hec ē uictoria q̄ uincit mūdū fides n̄ra] Attē dēdū ē q̄ apostol⁹ s̄ hebre. xi. dicit de sanctis q̄ p̄ fidē uicerūt regna. Uñ cōsideranda ē dīa in̄ istas duas uictorias q̄ fuit p̄ fidē q̄ p̄ unā dicunt uinci regna. 7 p̄ alias dicit uinci mūdus. Ad q̄d sciēdū q̄ antiq. s. patres sub ueteri testamēto exilētes p̄ fidē uincebāt regna sicut moyses egyptum. ioseph chananeā. dauid idumeā. 7 huiusmodi q̄ sūt regna p̄icularia 7 hoc patet i hystorijs ue. rel. S; sancti sub nouo testamēto i primitiua ecclesia existētes nō solū p̄ fidē uicerūt regna s; etiā mūdū. Et ideo de eis dicit [Hec ē uictoria que uicit mūdū fides n̄ra] Qui⁹ rō ē. nā ille iustus q̄ tormētā mūdū usq; ad mortē patiēdo imobilitē i fidē manet nō solū unū regnū uel plura regna uicit sed mūdū. Adūsus enī cōgregat⁹ non poss; ampli⁹ facere cōtra unum hominē q̄ ipm multiplici⁹ torq̄re 7 finalit̄ interficere. Et iō sancti q̄ ista sustinuerūt p̄ fidē totū mūdū uicerūt supando oīa q̄ mūdus cōtra illos posset facere iuxta illud luc. xij. Ne terreamini ab illis qui occidūt corp⁹ post hoc nō habēt ampli⁹ qd faciāt. Antiq̄ tamē q̄ huiusmodi doctrinā nō habuerūt explīcitā uerbo nec exēplo exptā s; p̄ fidē uicerūt regna aliqua ut dictū ē. nō tñ mūdū p̄ hoc uicerūt q̄ forte diceret q̄ si plura regna fuisset cōgregate 7 eos nō potuissent ea uicere sicut illa pauca uicerūt. Uñ notā de nouis uero dīr hec ē uictoria q̄ uincit mūdū fides nostra. Et de ista materia uide pleni⁹ in additōe supra dicta ad heb. xi. Secunda iohannis primo capitulo ubi dicitur in postilla Senior. 7 hoc ratione etatis prouecte 7 status seu officij rē.

Additio.

Et iohānes tāte humilitatis fuit q̄ i suis libris nō noiāt se apostolū nec de se dicit aliqd̄ nomē dignitates designās s; noiāt se i euāgelio discipulum quē diligebat iesus nō exp̄mens nomen

suū p̄p̄iū ex humilitate. Similit̄ i p̄ma sui canonica nō exp̄mit nomē suū nec officij; nec aliqd̄ huiusmodi q̄ oīa ad magnā pietatē humilitatē. Uñ ex hoc uidet q̄ cū hic dīr senior referēdū ē solū ad etatē q̄ non i portat aliquā dignitatē nec statū altiorē s; solū quādā maturitatē q̄ cōmunis i senib⁹ dīz inueniri. Iux illud. In antiq; ē sapientia rē. 7 sic nō cōmendat se ex rectoria seu platia s; solum ex antiq̄tate dīez sicū dum quā suis sermōib⁹ deberēt acq̄lescere 7 sic intelligendū est in sequēti canonica. In eodem capitulo ubi dicitur in postilla Non tanq̄s mandatum nouum.

Additio.

Uali⁹ intelligat q̄ mādātū de dilectione dei 7 p̄ximi nō ē nouum 7 qualit̄ dīz intelligi eē nouū habet supra in additione prima secūdo ca. uide ibi.

Incipit epistola iude apostoli.

Uidas iesu christi seru⁹. Ihic incipit epl̄a beati iude apostoli q̄ sicut due p̄cedētes uidit i tres p̄tes s. salutatio nē p̄secutionē 7 cōclusionem secūda ibi. Carissimi oēm. tertia ibi. Et autē q̄ potēs ē. In p̄ma p̄te notificat p̄sona salutis ex noīe cū dicit [iudas] secūdo ex religione cū dīr iesu christi seru⁹. i. fidel⁹ christian⁹ 7 ex cognōie cū subdit frat̄ autē iacobij sic aut fuit cognōiat⁹ ad distinctionē iude p̄ditionis. secūdo ponit p̄sonē salutē cū dicit [his q̄ in deo patre sunt] fide formata charitate [dilectis] a deo 7 a me 7 fidelibus cūctis 7 christo iesu cōseruatis 7 uocatis. i. christo iesu adunatis 7 cōgregatis sicut mēbra unius capiti. 7 hoc p̄ uocationē ad fidē 7 cōseruationē in eadem q̄ sunt ex gratia diuina. Et licet uocatio ponat hic posterior. cōseruationē tñ p̄ior ē tempore. nec est uis in hoc faciēda quia trāsp̄ositio nominū non uariat significatōnem eorū. Tertia ponunt optata bona cū dicit [misericordia uobis] peccata uestra relaxans 7 pax 7 conscientia quictas 7 charitas deo coniungens adimpleat i in celesti gloria ubi 7 nō alibi charitas p̄ficit [Carissimi] Ihic incipit epistole p̄secutio que uidit i duas p̄tes q̄ primo iudas ap̄lus p̄ponit intentus. secūdo p̄sequit p̄positū ibi

Capitulū

Cōmouere. Est autē ppositū apostoli cōfirmare fideles cōtra hereticōz deceptiōes ⁊ hoc ē q̄ dicitur *Carissimi omnē sollicitudinē faciēs* q̄ pastor debz ēē sollicitus de oībus scribēdi vobis de cōmuni v̄ra salute. In hac enī epistola instruit beatus iudas omnes fideles generalit̄ ⁊ nō psonas alīquas spāles sicut facit beatus iohānes in duabz epistolis pcedētibz. Necessē habui scribere vobis ppter hereticos insurgētes ut postea subdet *de p̄cans* supple vobis supercarij. i. fortit̄ certari a vobis *semel tradite sanctis fidei*. q. d. istud certamē ē fidei. i. p fide tradita sanctis. s. apostolis a xp̄o *semel*. i. pfecte quando aperuit sensus eis ut intelligerēt scripturas. hūc. ultimo. dicit *etiam semel* ppter unitatē fidei ⁊ actiōis ip̄i. Ephesi. xiiij. unus dñs una fides unū baptisma. Et subdit dicti certaminis cū cum dicit *subitroierūt enī*. i. sub specie pietatis introierūt qdā homines impij. i. heretici. Pietas enī uno mō signat diuinū cultū heretici vero sub specie religiositatis ⁊ diuini cultus introduxerūt cōtrariū ppter qd̄ dicunt *impij* q. oli p̄scripti sunt. i. ab eterno p̄fēcti a deo in hoc iudiciū. i. cōdēnatiōē. Alii pōt dīcī q. oli p̄fēcti sunt. i. a lōgo tēpore pfigurati ⁊ hic sensus videt̄ magis cōcordare sequētibus. ⁊ ponunt plures pfigurationes istoz hereticoz dei n̄i gratiā. i. fidē catholicā nobis gratis datā trāferentes in luxuriā ut enī traherēt homines ad suā sectā cōcedebāt peccata carnalia tanq̄s licita ad que p̄mi sunt hoīes. ac etiā ip̄i exercebāt ut frequē dīctū ē sup̄a ⁊ solū dominatōē. p hoc autē q. iesus ch̄st⁹ dicit hic solus dominatōr ⁊ de⁹. nō excludūt pater ⁊ sp̄s sanct⁹. q. dīctio exclusiua adiuncta unī persone in diuinis respectu p̄dicati essentialis nō excludit alias. ⁊ sic ē in pposito. Solus enī idē ē q. nō cū aliop̄pter quod excludit solū id qd̄ importat aliētatē. P̄ autē ⁊ sp̄s sanctus non sunt alius de⁹ dominatōr a filio sed unus abnegātes *falsa doctrina ⁊ uita mala*. Cōmouere. i. hic cōsequēt̄ psequit̄ ppositū. s. cōfirmādo fideles cōtra uerūtia hereticoz in quo sic pcedit. q. primo multiplici eoz p̄tinitatē declarat. secūdo fideles i ueritate cōfirmat ibi. Vos aut. Primū uero facit dupliciter. pmo p scripturas figurales. secundo p similitudines naturales ibi Similiter

hi sunt. Prima adhuc i tres ptes. qz primo iducit tria de scriptura. secūdo ad ppositū applicat ip̄a. ibi Et hi carnē. tertio iducit alia tertia. ibi Ue illis. Primū autē ē punitio iudeoz ppter incredulitatē suā rebellatū in deserto ut patet exo. xvi. ⁊ numeri xiiij. ⁊ in pluribz alijs locis. dicit ergo. Cōmouere aut uos uolo ⁊ nō docere de nouo ⁊ subdit rō. sciētes uos. s. *semel*. i. pfecte ita q. nō oportet uos itez docere sed de scitis in habitu cōmouere. *omnia*. s. ad salutē necessaria. quoniam iesus. s. ch̄stus de terra egypti populū saluās p uirtutes sue diuinitatis q̄ ab eterno ē. Ideo dicit habere. xiiij. Iesus ch̄stus heri ⁊ hodie ip̄e ⁊ in secula. secūdo. i. post eos q. nō crediderūt pdidit. i. destruit in deserto ut dīctū ē. An gelos. i. hic ponit secūdu. s. casus angeloz de quo habet̄ eisaie. xiiij. ⁊ ezech. xxviij. q. ppter suā supbiāz deiecti fuerunt in hunc aerem caliginosū ad bonoz exercitiū s̄ finito hoc exercitio i die iudicij finalis retrudent in inferno. ⁊ hoc ē q. dicit *angelos uero q. nō seruauerūt suū p̄ncipatū*. i. sue cōditionis nobilem statum sed dereliquerūt suū domiciliū. glosa in lineari celestē habitationē spirituale uisionē dei. si p uiciō nē dei intelligit ip̄e glosator uisionē aptam essentie diuine. nō dicit uerz qz null⁹ uidēs diuinā essentiā pōt peccare. Si autē intelligit cognitiōē naturālē angeloz de deo adhuc nō uidet̄ bene eē uerz qz naturalia remāserūt i eis integra. Ideo melius dicit ut uideatur sed relinquit̄ domiciliū suū. i. celū empyreū i quo creati fuerūt tanq̄s i loco uicini sue nature ⁊ ab illo deiecti fuerūt ut dīctū est in iudiciū. nē. cōstruat̄ sic l̄ra reseruauit. s. deus peccātes angelos sub caligine. i. i hoc aere caliginoso ratione p̄dicata in iudiciū magni diei. i. usqz ad tēpus extremi iudicij. uinculis eternis datū casus ē qz tunc tradent̄ uinculis eternis. i. in inferno retrusi. Sicut sodoma. i. hic ponit tertiū exemplū qd̄ habet̄ gen. xix. de ciuitatibus sub meris ⁊ igne i sulphureo cōbustis ppter habitātū feditatē in quibus uigebat uiciū contra naturā. ⁊ hoc ē q. dicit *Sicut sodoma ⁊ gomorra ⁊ finitime ciuitates*. i. p̄pinque duabus dīctis. simili modo exfornicatē. i. eodē uicio ifectē ⁊ abēntes post carnē alterā. i. icōniētē. masculi i masculos turpitudinē opātes. penā sustinētes

Epistola iude.

74

[infructuose]. i. bonis operib⁹ carêtes [bis

Capitulū

mortue semel ante conuersionem per mortale peccatum. et iterum post per lapsum in heresim eradicate a radice charitatis. [Fluctus feri maris]. i. inquieti et bonorum turbatiui dispumantes suas confusiones. i. cum magno statu et superbia suas hereses pronunciantes ex quibus deuenient ad confusionem eternam. [sidera errantia per uarios errores]. quibus procella tenebrarum. id est tempestas penarum. [conseruata est in eternum]. scilicet in inferno ubi nulla est redemptio. [prophetauit autem]. Iheric ad propositum inducit dictum prophetici dicens. [prophetauit autem de his]. scilicet de hereticis futuris. [septim]. ab adam enoch. [ambobus autem computatis ut habet gen. v. et primo pal. primo dicens]. ecce uenit dominus in sanctis milibus suis. scilicet angelorum sibi assistentium et ministrantium. secundum quod dicit danielis. vij. throni positi sunt et antiquus dierum sedet. et. et subdit. [milia milium ministrabant ei]. [facere iudicium]. [condemnationis]. contra omnes. scilicet reprobos. iudicium enim electorum non erit contra eos sed pro eis. et arguere omnes impios. [sicut dicit saluator Math. xxv. Ite maledicti in ignem eternum]. [Esuriui et non dedistis mihi manducare. et.]. [Iheric]. scilicet heretici. [sunt murmuratores]. contra ueros apostolos et dei ministros. [qui rulos]. de defectu simulato uictus et uestitus ut pecuniam extorqueant ab illis quibus predicant ut laucius uiuant. ideo subditur. [secundum desideria sua ambulantes]. [pecunia namque prebet facultatem uiuendi uoluptuose]. secundum illud ecc. x. Pecunie obediunt omnia. et os illorum loquitur superbiis. de suis operibus et doctrina falsa et inanie se iactando. et predatores ueritatis contemnedo. [murantes]. i. mirabiles dicentes. [per sonas diuitum]. et potentum. [questus causa]. adulando enim diuitibus et potentibus dicebant eos facere mirabilia facta ad honorem dei et communis boni. et sic ab eis dona et pecunias extorquebant. [Uos autem]. Declarata hereticorum prauitate per dictum prophetici Iheric consequenter idem facit per apostolicum dicens. [Uos autem carissimi memores estote]. corde et ope. [uerborum que predicta sunt ab apostolis]. de hereticis. qui dicebant uobis. ad cautelam contra falsos doctores. quoniam in nouissimo tempore uenient illudices. p. 20

etrinam erroris. licet enim a principio ecclesie sic aliqui uenerint tamen imminente antichristi tempore plures uenient qui erunt eius nuncij de propinquo. secundum sua desideria ambulantes. i. carnaliter uiuentes. et hanc uitam hominibus laxantes ad quas sunt proni. in impietate. i. ut per hoc auerant eos a uero cultu diuino qui pietas nominatur. [hi sunt qui semetipsos segregant]. ab unitate fidei catholice. [Animales]. i. sensualitate sequentes sicut animalia bruta. spiritum non habentes. scilicet sanctus spiritus magis spiritum erroneum. [Uos autem]. declarata multipliciter hereticorum prauitate. Iheric consequenter fideles solidat in fidei firmitate dicens. [Uos autem carissimi]. superedificantes uosmetipsos in sanctis operibus et meditantibus. sanctissime nostre fidei. i. fundantes ista fidei uestre sanctissime fundamentum. in spiritu sancto orantes. qui eleuat fidelium mentes. Oratio enim secundum Damascenum est ascensus mentis in deum. uosipsos in dilectione dei seruante. opera charitatis continuando. nam ista dilectio non subtrahit ex parte dei nisi primo deficiat ex parte hominis. et sic in eius potestate est hanc dilectionem conseruare. expectantes. et. et hoc in spe que certa expectatio est future beatitudinis ex gratia et meritis proueniens. et hos quidem. scilicet hereticos obstinatos. arguite iudicatos. i. arguendos ostendite tanquam condemnatos. [illos uero]. qui non sunt adhuc obstinati. [saluate]. per bonam doctrinam et uitam. [de igne rapietes]. i. ne descendant ad ignem gehenne. alijs autem. scilicet peccatoribus qui non sunt heretici. [misere mini]. i. copatientes et ad emendationem eorum laborantes. [in timore]. ne forte contingat uos similiter peccare. [obediētes]. et eam que carnalis est maculatam tunicam. i. conuersionem. [Istud addit eo quod dixerat. alijs autem misere mini]. quia licet peccatoribus sit copatiendum. tamen eorum uicium est odiedum. [Si autem]. Iheric est ultima pars et confirmatio huius epistole quam terminat beatus iudas in diuina laude dicens. [Si autem quod potes est uos conseruare sine peccato]. s. deo sine cuius gratia homo non potest a peccato resurgere nec in bono merito per seuerare. et constituere. s. uos. ante aspectum gratie sue. per aptam uisionem. [imaculatas]. quia nullus habens maculam admittit. ad ea apoc. xxi

Prologus

Non intrabit in eam aliquid coquinatum
[in aduentu domini nostri iesu christi] ad
iudicium tunc enim dabit electis gloria p/
fecta in corpore ⁊ anima [Soli deo saluato
ri nostro ipse solus pot nos saluare eter
na salute] per iesum christum dominum no
strum [Nam humanitas christi est huma
ne salutis instrumentum diuinitati coniu
cum ut frequenter dictus est supra] gloria
inquantum apparet dignus omni laude [Et
enim gloria clara est cum laude notitia] ma
gnificentia] ex diffusionem sue bonitatis su
per omnia [Imperium] ex obedientia toti
creature ad ipsum [Et potestas] in punitōne
malorum ⁊ premiatione bonorum] ante omnia
secula] licet enim predicti actus circa creatu
ras sint temporales tamen uirtus diuina
qua talia facit est eterna Amen.

Postilla fratris Nicolai de Lyra sup apo
calypsim Incipit.

Portet te itez propheta/
re popul⁹ ⁊ gentib⁹ apoc.
x. Sicut dixi in principio
gen. uetus ⁊ noui testa.
adinuicem correspondent
nam se habent sicut ro
ta in medio rote. exech. primo. Et hoc pa
tet per libros utriusq. In ueteri enim tes
tamento sunt libri legales historiales sa
pientiales ⁊ prophetales. In nouo uero legi
respondet euangelium libris historialibus
actus apostolorum. sapientialibus uero epi
stole pauli cum septem canonicis. prophetali
bus autē apocalypsis. Unde bene dicit bea
to iohanni Uerbu⁹ propositum oportet te
iterum pphetare populis ⁊ gentibus ⁊ di
cit iterū. i. post prophetas ueteris testame
ti. Unde in uerbo proposito possunt nota
ri quattuor cōditiones huius libri. Prima
est eius necessitas que notatur ibi. Opor
tet. Secunda est ipsius ueritas. ibi Te pphe
tare. Tertia ordinis qualitas ibi Iterum.
Quarta eiusdem generalitas ibi Populis
⁊ gentibus. Circa primum considerandum
q. sicut dicit apostolus he. x. Patientia est
uobis necessaria quā facilius habem⁹ si tri
bulationes futuras aliquo modo precogno
scamus secundum q. dicit beatus gregori⁹
home. xx. xiiij. minus iacula feriunt que p
uidentur. ⁊ nos tolerabilius mundi mala
suscipimus si contra hec per prouidentie cli

peum munimur. Beatus uero iohannes in
hoc libro pphetice describit tribulationes
ecclesie futuras a suo tempore usque ad fi
nem mundi secundum catholicos doctores
ut contra ipsas patientie clypeo necessa
rio muniat. Et sic patet necessitas huius
libri propter quod dicitur iohanni infra p
mo ca. Scribe ergo que uidisti ⁊ que sūt ⁊
que oportet fieri cito. q. d. scribe in hoc li
bro que uidisti. i. reuelationes diuinitus fa
ctas tibi ⁊ que sūt quia tribulationes ec
clesie iam inceperant ⁊ que oportet fieri ci
to secundum diuinam ordinationem ad pa
cientie fidelium probationē post hec. Naz
licet a principio nascentis ecclesie surrexe
rint tribulationes contra cetum fidelium ut
patet in actibus apostolorum tamen maio
res surgent circa finem mundi tēpore anti
christi Circa secundum considerandum q.
in cognitione habita inuestigatione huma
na frequenter falsitas contingit. Nam licet
prima principia sint per se nota. tamen in
deductione ipsorum ad conclusiones maxime
remoras contingit frequenter errare. sed
in cognitione habita reuelatione diuina nō
potest esse falsitas cum sit ipse regula ueri
tatis. Cognitio uero pphetica qualis est
in hoc libro contenta non procedit ex inue
stigatione humana sed reuelatione diuina
secunda pe. j. Nō enim uoluntate humana
allata est aliquādo prophetia sed spiritus
cto inspirata locuti sunt sancti dei homines
propter quod in hoc libro non ē falsitas aliq
sed ueritas mera. ideo dicit ei ultimo ca. ⁊
dixit mihi scilicet angel⁹ loquēs iohāni hec
uerba fidelissima ⁊ uera sūt ⁊ dñs de⁹ spi
rituū pphetarū misit angelum suū ostēdere
seruis suis q. oportet fieri cito. Circa tertiū
in quo notat ordinis qualitas cum dicit. Ite
rū. i. post pphetas ueteris tes. considerādū q.
sicut libri pphetales in re. tes. sūt ultimi se
cundū ordinē que habet in biblijs nris cō
munit. nā apud iudeos ē aliter. Licet autē
libri machabeorum ponantur in biblijs no
stris post libros prophetarum tamen non
sunt de canone secūdū q. dicit hieronym⁹
in plogo galeato q. premitit libris regū. ⁊
iō int libros canonicos ueteris tes. libri p
phetales sunt ultimi sicut dixi. Et similiter
int libros noui tes. liber apoc. est ultimus.
Unde pot exponi illud qd dicit ioh. xxi.
Manifestauit se itez res ad mare tibertiadis

Prologus

Prologus gilberti in librum apocalipsis.
Incipit.

¶ Omnes qui pie uolūt uiuere
 7c. ¶ Quoniā effectus efficiē
 ti 7 opus artifici cōuenient
 respōdet. Artificiū aut qdam
 ē artifex a ueritate. quid/
 ministerio. sic etiam de efficiente. Bilber
 tus huic opi pmittēs prologuz istum pmo
 ipm determinat in relatione ad artificē si
 ue efficiētē auctoritate. secūdo in relatōe
 ad artificē siue efficiētē ministerio ibi
 uidit autē Johānes 7 scripti 7c. Quoniā aut
 artifex nō ē operans cū impetu sed pcedē

re dispositione quā quideꝝ cōsequitꝝ opatio
circa materiam. et ipam operationē infor-
mat intentio ex pte agentis. 7. modus ex
pte operis ad queꝝ uel que sequitꝝ ipm ope-
ratu in effectum. primo determinat de effi-
ciente siue artifice inquantū est disponens
secūdo inquantū est agēs ibi Reuelauit au-
tem tota trinitas. Tercio de materia actio-
nis ibi de qua reuelatione hunc libru scri-
psit ꝛc. Quarto de intentione agentis ibi
Ut quos denunciata supplicia terrent ꝛc.
Quito de ipso operato ibi. ideo iste liber i-
ter reliquas scripturas ꝛc. Sexto de modo
actionis. ibi Cū autē iohanni hec in uisio-
ne fuerunt reuelata. Et in his sex tangun-
tur quattuor cause una cum causato. Effi-
ciens aut inquantum est de duplici diffe-
rentia scilicet disponētis 7 agentis. Pre-
mittens igitꝝ expōitor huiꝝ libꝝ scilicet Bil-
bertus in prima parte istius 7 logi breuē fi-
deliū translationē ex uerbis ipsius cōsola-
toꝝ chꝛisti subiungit qualiter deus dispo-
nit tribulationes futuras ecclesie reuelare
Et quia dispositioꝝ rōnabili rēspōdet ra-
tio conueniens inter seꝝ rōnem quare deꝝ
sic disposuit ibi. Præterea uidens deus pas-
tribulationes ꝛc. Tria igitꝝ in hac particu-
la primo tanguntꝝ scilicet consolatio fidelīū
ratio dispositioꝝ diuine 7 ipa dispositio.
Dicit ergo solomones qui pꝛe. i. iuste 7 reli-
giōse uoluit uiuere in chꝛisto sicut dicit apo-
stolus 1. i. timo. 1. i. pꝛsecutionē patiuntur
iuxta illud ier. i. i. fili accedens ad seruītū
deꝝ uelut seruire regnare ē [Sta in iusti-
cia] firmus 7 paratus ad opera iusticie ex-
ercenda. Tobie. v. Egressus thobias inue-
nit iuuenē stantem splendidū pꝛecinctꝝ 7
quali paratꝝ ad ambulandū 7 timoreꝝ ut ni-
hil quod faciendū ē negligas ecꝛ. vii. Qui
timet dominū nihil negligit 7 ꝓpara ani-
mam tuā. i. uoluntate tua ad tentationes
sustinendas iacob. j. Beatus uir qui suffert
tentationem. supple sꝑente. Et quare hoc
sit faciendum subiungit dicens [Tentatio
nanqꝝ est uita hominis super terrā]. vii.
ioh. Alia littera [Salutia est uita hominis
super terrā] quasi diceret homo ad hoc po-
situs est super terram ut tanqꝝ miles for-
tis 7 strenuus fortis sit in tentationibus
[Ne autē fidelis in his iūa dictꝝ pꝛsecutione
scilicet 7 tētatione [deficiat] quasi fatigati
Cōsolatꝝ eos dominꝝ] ut hilares reddat 7

Prologus

alacres atq; confirmat iut fortes efficiat ⁊
stabile. Consolatur inq; ⁊ confirmat dicēs
[vobiscum sum usq; ad consumationem se-
culi.] Math. ult. scilicet ad tuendū uos. Et
nolite timere pusillus grex. Luc. xi. Lppte
rea uidens deus pater. Posita fidelis con-
solatione tangit causam quare tribulatio-
nes ecclesie reuelare disposuit uidelicet ut
prouise a fidelibus minus timeant. Greg.
Quinus iacula feriunt que prouident. Lppte
rea scilicet quia consolatur ⁊ confirmat fi-
deles. Uides deus pater tribulationes q̄s
passura erat ecclesia ab apostolis fundata
super petram christum. j. corin. x. petra au-
tem erat christus. Et math. xvi. Sup hāc
petram scilicet me christum edificabo eccle-
siam meam ut minus timeant. scilicet tri-
bulationes disposuit deus pater. Una id ē
pariter cum filio ⁊ spiritu sancto eas reue-
lare. Reuelauit autē tota trinitas ⁊c. Illic
tangitur de artifice in quantum est operās
sue agens. Et quia hec accio non solū re-
quirebat materiam in qua sed cui ⁊ subiun-
gitur dicens [christo secundum humanitates]
id est christo in quantum est homo ⁊ in qua
tum est deus ipse etiam sibi homini reuela-
uit. Sed nonne anima christi a tempore cō-
ceptionis sciuit omnia que deus. Res. ōsio
licet omnia sciuit non tamen ita limpide si-
cut deus propter quod circa ea que sciuit
aliquid poterat a deo reuelari sibi. Chri-
stus uero iohanni per angelū iohannes ec-
clesie reuelauit. Ecclesie scilicet asie specia-
liter. j. iohannis. vii. ecclesijs. que sunt in
asia sed generaliter uniuersel. De qua re-
uelatione materialiter. i. de quibus reue-
latio uel aggregatiue. i. de quibus reuela-
tionibus hunc librum cōposuit scilicet io-
hannes. Unde. i. quia de hac reuelatione
Apocalypsis dicit. i. reuelatio ab apo qd
est re ⁊ calypsis quod est uelamentū quasi
reuelamentum uel reuelatio quia ibi mul-
ta reuelant. Unde apocalypsoz ris. idē q
reuelare. Quia hic continentur que deus
reuelauit iohanni ⁊ iohannes ecclesie quan-
ta passa sit in tempore primitiuo. i. tēpore
foundationis ⁊ plantationis sue. Et quanta
nunc. i. tempore moderno patiat. Et quā-
ta in nouissimis temporib⁹ antichristi pas-
sura sit. quādo tanta erit tribulatio ut si
fieri pōt moueāt etia electi. Math. xx. xiiij
⁊ que pro his ⁊ nunc in aliquibus mem-

bis. Et in futuro in omnibus [premia sit
susceptura] uel nunc quantum ad dona gra-
tie. in futuro quantum ad dona glorie. Ut
quos denunciata supplicia terrent. Illic tā-
gitur intentio reuelantis. promissa premia
letificent. quia secundū. b. Consideratio p-
mij minuit uis flagelli. Seneca spes premij
solatius fit laboris. Ideo iste liber inter re-
liquas scripturas noui testamenti pphetie
nomine censet. Illic declarat de ipso opera-
to ⁊ primo simpliciter. secundo eius excellē-
tiā respectu aliarū pphetiarū manifestat. Ibi
que alijs est excellentior pphetijs. Tertio
eius auctoritatem declarat ibi ad cuius au-
ctoritatem confirmandam. Determinat igit
quare iste liber dicit prophetia euz dicitur
ideo quasi dicat quia hic prouinciant tri-
bulationes pcedentes ⁊ premia que sequū-
tur. id liber iste ⁊c. Que alijs ⁊c. Illic de-
claratur de eo in cōpatione. ⁊ determinat
primo q. excellit alias pphetias. Secundo
hoc pluribus de causis siue rationib⁹ ostē-
dit ibi. quia de christo ⁊ ecclesia ⁊c. dicitur
ergo. Que alijs est excellentior pphetijs.
⁊ modus excellentie subiungit. [sicut enim
nouum testamentum prestat ueteri euange-
lium legi ita hec prophetia prophetijs uete-
ris re. i. monij. quomodo autem prestat no-
uum testamentū ueteri. Nonne dicit ezech.
iiij. q. rota erat in rota. ⁊ uetus testamētū
in nouo ⁊ conuerso ergo unum alteri pstat.
Responsio uetus est in nouo per ex-
plicationem. sed nouū in ueteri per implicationes.
Preterea uetus est in nouo materialiter.
Nonū in ueteri formaliter. Et ideo nouū
pstat ueteri. q. forma pstantior ⁊ elegatior
material. Quia de christo ⁊ ecclesia magna
ex pte iaz adimpleta sacramēta denūciat. j.
uel etiā id q. cu alijs unifaria isti trifaria
data ē pphetis simul. s. de pterito presenti
⁊ futuro. Illic tāgunt rōnes due quare hec
pphetia ē excellentior alijs. Una ē q. mul-
ta de misterijs xpi ⁊ eccle iā cōpleta pphē-
tat. Alia ē q. illi data est trifaria pphetia
alijs unifaria. Nota q. for fatis pponit cū
unus ⁊ dicit unifaria. am. i. de uno loquēs
vñ unifaria. ppheta q. tantū pphetat de
uno tpe. bifaria q. de duob⁹. Et quō bifa-
ri pponit p biligui. Trifaria q. de trib⁹. in
aligb⁹ uero libris scribitur unipharia p ph.
⁊ tūc pponit ab un⁹ a. um. ⁊ phares q. e di-
uisio. vñ unipharia. i. simplex dei pphetia.

Capitulū

et apbaria triplex. Ad cuius auctoritatē cōfirmandam occurrit etiam auctoritas mittentis deferentis et accipientis mittētis scilicet trinitatis et deferentis scilicet angeli et accipientis scilicet iohannis. Hic declarat auctoritatē. q. d. ex his habet auctoritates liber iste. quia trinitas ea que ibi dicuntur reuelauit et reuelationes angelus appoſtauit. Et iohannes apostolus eas ecclesie nūciauit. His tribus testibus credendum est quia in ore duorum uel trium testium stabit omne uerbum deute. xix. et math. xxiij. Cum autē iohanni hec in uisione fuerūt reuelata et sūt tria genera uisionū sub quo genere cōtineatur uidendū est. Primo determinatur modus actionis. secundo subiūgitur distinctio uisionū ibi. Uisio enī alia corporalis et. Tercio determinat sub quo genere uisionis fiebat hec reuelatio ibi. quomodo uidit iohānes que in hoc libro referunt et. dicit ergo uisio enī alia corporalis quando uidelicet corporalibus oculis aliqd uidemus. sicut Balthasar uidit manum scribentem in pariete. dani. v. Et beliseus currus igneos in quibus belias raptus fuit iij. Re. ij. Alia spiritualis seu imaginaria cum uidelicet dormientes et uigilantes imagines rez cernimus quibus aliquid aliud signatur q̄s cernitur. sicut uidit pharaon spicas. i. spicarum imagines gen. xli. et moyses rubum ardere. exo. iij. Iste dormiens ille uigilans sed contra corporalibus oculis uidit moyses et hoc corpale erat qd̄ uidebat ergo uisio rubi non erat spiritualis uisio. Responſio referendo uisiones ad illud quod erat corpore uel corporaliter uisum erat uisio corporalis. Referendo autē ad signatum per id quod sic uidebat imaginaria seu spiritualis dici potest. Vel forte ut quidam dicunt uidebat ignis qui reuera non erat ignis. Uisio autem imaginaria fuit uisio petri. act. x. quando scilicet positus in extrasi uidit quadrupedia et serpētia et dictū ē ei macta et manduca. Alia intellectualis quando uidelicet spiritu sancto reuelante intellectu mentis ueritatē mysteriorū sicut est capimus. Hic enim uisione res intellectuales que sunt sine imagine uidemus. unde glo. ij. corin. xij. dicit hac uisione que dicitur intellectualis ea cernunt q̄ nec sunt corpora nec ullas gerunt formas eorum similes uelut ipsa mens et omnis af-

fectio bona. Quomodo uidit iohannes q̄ in hoc libro continent non enim figuras tantum spiritu uidit sed et eorum significata mente intellexit. Contra quedam glo. dicit iohannes in mente imagines uidit. Responſio secundum diuersos respectus imaginaria fuit et intellectualis quia mentis intellectu illuminato a spiritu sancto ueritatem cognouit per hoc patet q̄ uerissime fuit prophetia. Nota q̄ non dicitur uisio nisi contineat aliud mystice quod deo reuelate sciat. Et ideo triplex uisio dicitur triplex celum. Uidit autem iohannes et scripsit in pathmo insula relegatus a domitiano i exilium p̄ncipe impiissimo. In hac secunda parte prologi determinatur de ipso opere secundum q̄ refert ad efficientem siue ad artificem ministerio qui est iohannes progreditur igitur hac parte sic. primo exponitur quis est iste artifex et que sit ei actio. Et quia hec actio cum sit materialis requirit locum et tempus subiungit de loco et tempore ibi. In pathmo insula. ubi tangit quomodo loco scripsit et quo scilicet tempore exilij sui quod datur intelligi per hoc q̄ dicitur relegatus. participium enim tempus significat. Et quia artificiose operans operatur aliqua causa motus consequent subditur de causa mouente eū ad scribendum que est duplex. una est pullulatio errorū q̄ tangit ibi. hac eū ad scribendum cōpellente causa et. Alia causa est instructio ecclesiarū asie et ecclesie generalis. Unde prima causa fuit extirpatio malorum. Secunda informatio siue instructio bonorum. Que tūgitur ibi. Scripsit autē iesus ecclesijs asie et earum septem episcopis de predictis instruens et per eam totam generalem ecclesiam docens. scilicet per asiam minorē. De qua dicit Isidorus ethymolog. xij. Alia minor ab oriente capadotia cingit. ab alijs partibus undiq̄ mari circūdatur. Nam a septentrione pontum enīnū habet ab occasu propontidem. A meridie egyptum mare et. Alia ē asia maior dicta a nomine cuiusdam mulieris que apud antiquos imperiū tenuit orientis. hec i tertia parte orbis disposita ab oriente ortu solis. a meridie oceano ab occidento nostro mari finit. a septentrione meotide lacu et thanai fluuii terminat et. Et quia actio huiusmodi requirit materiā. cōsequenter subditur de materia huius operis

cum dicitur est itaq; materiā iohannis in
 hoc opere status specialiter asiane ecclesie
 necnon et totius iudicet [que]. i. quanta
 mala in presenti patitur. et que premia in
 futuro receptura sit. Et quia intentio re/
 git agentem siue informat et modus opera/
 tionis consequenter tangitur intentio scri/
 bentis cum dicitur. Intentio eius est mo/
 uere ad patientiam que seruanda est. tum
 quia brevis labor. tum quia premium ma/
 gnum. Deinde subditur modus cum dicitur
 modus tractandi talis. primo premitit pro
 legum in salutationem ubi reddit audito/
 res benignos et attentos etc. Sex igitur
 sunt particule istius partis et sic ordinate.
 Primo enim tangitur de efficiente inquā/
 tum est efficiens ibi Qui. s. iohannes scri/
 bens. Secundo de loco et tempore quibus
 scripsit. Tercio de causa motiua ad scribē/
 dum. Quarto de materia. Quinto de in/
 tentōne. Sexto de modo. dicit ergo. Uidit
 autem iohannes et scripsit in pathmo. Ipo.
 iij. sui in insula que uocatur pathmos. Et
 nota q; dicitur hic pathmos et hic pathm²
 mi. in eadem significatione et utrunq; ha/
 bet pathmo in datiuo et ablatiuo sicut cla/
 ros ro. tenedos do. delos lo. [In ecclesijs]
 quibus preerat asie minoris cuius metro/
 polis erat ephesus. preuit enim iohannes
 septem ecclesijs illius asie pullularunt in/
 choatione. pullulo las. dicit germinare uel
 multiplicari. [Atq; inoleuerunt]. i. creuerunt
 consuetudine uicia que mores corrumpunt
 [Atq; diuerse hereses] que uolabant fidez
 [Errant enim quidam] manifestat cuiusmo/
 di hereses pullulabant ibi scilicet in asia.
 Alpha principium est elementorum grecoz
 O finis. quod bene conuenit ei de quo dici/
 tur esa. xliij. Ante me non est formator de/
 us et post me non erit ante finem seculi desi/
 turā. i. defecturam a desino nis. desij uel de/
 siui desinere desituz tu. Hec autem dicebāt
 non credentes ueritati que dicit math. ul/
 ri. Uobiscum sum omnibus diebus usq; ad
 consumationē seculi. et pro labore non p/
 mium eternum susceperam. cum tamen di/
 catur sapientie. x. Reddet deus mercedem
 laborem sanctorum suorum. Et ecclesiāz p/
 exercitum tribulationū. [supple ostendit] nō
 deficere. sed proficere quod facit apo. xij.
 ubi dicit q; mulieri date sunt due ale. a qui/
 le magne ut uolaret in desertum locum. s;

proficere] sicut aurum in igne non deficit
 sed proficit. Sap. iij. dicitur de iustis. Tāq;
 aurum in fornace probauit illos. et pro his
 scilicet modicis tribulationibus. Bzauum
 eternum recipere. i. uitaz eternam. ij. Thi.
 ij. Si cōmōrtui sumus et conuiuemus. Si su/
 stinemus et conregnauimus. hoc erit quan/
 do sponsa ducta in thalamū sponsi dotabi/
 tur dote bona dicens cū lia illud gen. xxx
 Dotauit me dominus dote bona. que in p/
 senti seculo patitur et que in futuro rece/
 ptura sit scilicet premia eterna pro modica
 et leui tribulatione. ij. corin. iij. Id qd in pre/
 senti est momentaneum et leue tribulatio/
 nis nostre supra modū in sublimitate eter/
 num glorie pondus operatur in nobis. In/
 tentio autem eius. Hic tangitur intentio
 scribentis que est mouere ad patientiā. In/
 tentio enī iohannis fuit supra scilicet sub/
 ditos instruere quantuz ad intellectū. Hic
 autem intendit eos informare quantuz ad
 effectum. a. Modus tractandi talis ē. Hic tā/
 gitur formalis causa secundū q; attenditur
 penes modum agendi. primo premitit Jo/
 hannes prologum cum dicit Apo. iesu chri/
 sti etc. et saluationem ibi iohannes. vij. ec/
 clesijs etc. quo premissis accedit ad narratio/
 nem ibi ego iohannes frater uester etc. et
 ca. vij. scilicet secundum septē ecclesias qui/
 bus scribit secundū septē stat² ecclesie ge/
 neralis.

Pocalypsis iesu chisti etc. Li/
 ber iste in duas partes diuidi/
 tur. in probemium et tractatus
 qui incipit ca. secundo. In phe/
 mio uero tria facit. quia primo reddit audi/
 tores attentos. secundo beniuolos ibi Jo/
 hannes septem ecclesijs. Tercio dociles si/
 ue doctos ibi ego iohannes. que tria in p/
 logis fieri consueuerunt. Primum facit ou/
 pliciter. primo ex auctoritate et arduitate
 huius doctrine. secūdo ex eius utilitate ibi
 [beatus qui legit] ad hec enim duo solent
 homines attendere. Circa primum sciendū
 q; sicut dictum fuit in principio. libri psal/
 moruz. reuelatio pphetica ē que fit cū ima/
 ginaria uisione qualis est ista que descri/
 bitur in hoc libro. Nam iohannes habuit
 imaginarias uisiones et quid significarent
 intellectus altioris. uest quando apparet ali/
 qua persona instruēs de occultis q; si fie/
 ret sine tali apparitione persone et quāto

b

Capitulum

persona sic apparetur est altior tanto reuelatio est gradus altioris sicut persona angelica altior est quam humana et diuina quam angelica. Et autem angelus apparuerit Johanni cum instruens in apocalypsi tamen apparebat tanquam representans personam filii dei humanati et in eius persona loquens ut potest magis apparebit. propter hoc reuelatio in hoc libro contenta est ualde ardua et autentica. et hoc est quod dicitur apocalypsis iesu christi. id est reuelatio facta in persona iesu christi modo dicto quam dedit illi deus pater. nam filius deitatem habet a patre palam facere. id est manifestare seruis suis. id est deuotis fidelibus et studiosis que oportet fieri cito scilicet tribulationes ecclesie quas oportet fieri. nam hoc procedit ex diuina ordinatione que non potest frustrari et hoc fit ad probationem fidelium et augmentum glorie ipsorum et significauit mittens per angelum suum iocito modo apparentem. Seruo suo Johanni euangeliste qui testimonium perhibuit uerbo dei in principio euangelij sui quantum ad emanationem eius eternam dicens in principio erat uerbum et uerbum erat apud deum et deus erat uerbum et quantum ad eius incarnationem temporalem dicens et uerbum caro factum est et habitauit in nobis. ideo subdit et testimonium iesu christi. id est de iesu christo quem uidit in eius conuersatione miraculorum operatione morte et resurrectione sicut patet in euangelij sui prosecutione. Beatus illic consequenter reddit auditores attentos ex huius libri utilitate que consistit in beatitudinis consecutione dicens beatus qui legit quantum ad doctores et qui audit quantum ad discipulos studiosos uerba prophetie huius mente attendendo et seruat ea que in ea scripta sunt tribulationes futuras patienter sustinendo et subditur ratio tempus enim prope est. id est cito transiens. quod labor patientie breuis est et premium beatitudinis eternum. Johannes illic consequenter reddit auditores beniuolos et diuiditur in duas partes. quia primo propositum facit. Secundo questionem tacitam soluit ibi Ecce uenit. Primum facit ex hoc quod eis optat bona spiritualia et eterna dicens Johannes septem ecclesiis per hunc septenarium intellegit consequenter uniuersitas ecclesiarum in orbe constitutarum. Unde di-

cit gregorius homel. xxv. quia septem diebus omne tempus comprehenditur. recte septenario numero uniuersitas figuratur. gratia uobis in presenti uita et pax in futura nam ibi quietabitur totaliter humanus appetitus ab eo qui est et qui erat et qui uenturus est. id est a deo eterno. Eternitas enim secundum boetium de consolatione est ineliminabilis uite tota simul et perfecta possessio sed a nobis qui intelligimus cum continuo et tempore. simplicitas eius non apprehenditur nisi per comparisonem ad tempus nam assuit omni tempori etiam infinito si esset. propter quod nobis hic exprimitur per differentias temporis presentis preteriti et futuri et a septem spiritibus uniuersitate angelorum qui ministri sunt nostre salutis. qui in conspectu throni eius sunt parati et exequi uoluntatem et a iesu christo qui est testis fidelis paterne glorie et maiestatis ut patet in euangelio primogenitus mortuorum. id est primus inter resurgentes a mortuis licet ante ipsum lazarus et plures alij fuerint a morte resuscitati. hoc tamen fuit ad uitam mortalem que magis proprie dicitur mors quam uita secundum quod dicit beatus gregorius homel. xxv. propter quod uera resurrectio fit ad uitam immortalem ad quam christus resurrexit primus. Nam eius resurrectio est causa resurrectionis aliorum et princeps regum terre. propter quod dixit in sua resurrectione data est mihi omnis potestas in celo et in terra ad d. ult. qui dilexit nos et lauit nos. id est sola dilectione sua et non meritis nostris nos lauit a peccatis nostris originalibus et actualibus in sanguine suo. sacramentum enim baptismi et penitentie quibus delet originale peccatum et actuale habent efficaciam a sua passione benedicta et fecit nos regnum. id est ascribi ciues celestis regni et sacerdotes offerentes hostias laudis acceptabiles per ipsos deo. id est toti trinitati et patri suo ad cuius gloriam omnia ordinantur ipsi gloriam in se ipsos et imperium super omnia alia in secula seculorum. id est eterniter. Ecce uenit illic consequenter respondet cuidam tacite questioni qua posset queri quando dabitur fidelibus uita beata quam iohannes eis optat. et respondet quod in iudicio finali ruando in corpore et anima erunt totaliter beati cuius expectatio breuis et nulla est comparata eternitati. ideo

dicit. Ecce uenit ioe propinquo cum nubi-
 bus. Sic enī ueniet ad iudiciū. math. xxiij.
 Videbunt filii hominis uenientem in nu-
 bibus celi cum uirtute multa et maiestate.
 Et uidebit eum omnis oculus quia in iu-
 dicio apparebit in forma humana que est
 uisibilis omnibus. ideo subditur. et qui eus
 pupugerunt. i. iudei qui cum lingua cruci-
 fixerunt et milites manu et pilatus iudicādo
 Uisio tamē ipsius erit ualde delectabilis iu-
 stis. Nam ueniet eis saluator propter qd
 loquens de suo aduentu ad iudiciū luc. xxi
 illis autem fieri incipientibus respicite et
 leuate capita uestra. i. exhilarate corda ut
 exponit beatus gregorius. home. pma quo
 niam appropinquat redemptio uestra. Sed
 erit terribilis impijs quia ueniet eis puni-
 tor. ideo subditur. et plangent se super eus
 omnes tribus terre. i. omnes quorum cor-
 da in terrenis affectibus sunt defixa et etiā
 amen ieriam est aduerbium affirmandi in
 latino. et similiter amen in hebreo. Et per
 hanc duplicem affirmationem insinuat qd
 est irretractabilis ueritas. Et subditur rō
 cum dicitur. Ego sum alpha et o. principii
 et finis dicit dominus deus etc. quasi dice-
 ret non potest frustrari uel immutari mea
 sententia. Dicitur autem alpha et o. nam
 alpha est prima littera grecorum. et o ulti-
 ma. et per hoc insinuat qd deus est princi-
 pium omnium effectuum et finis ad quē om-
 nia ordinantur pro uerbiorum. xvi. uniuersa
 propter semetipsum operatus est dominus.
 Et ideo quod subditur principium et finis.
 est expositio littere duplicis precedentis. q
 est et qui erat et qui uenturus est omnipo-
 tens. exponitur ut supra. [Ego Johannes]
 hic consequenter reddit auditores docen-
 tes per hoc qd modum et materiam reuela-
 tionis locus in hoc libro contente tangit
 sub quadam breuitate quod in librorum p
 hemijs fieri consueuit. Et diuidit in duas
 partes. quia primo tangitur huius reuela-
 tionis locus et tēpus. Secūdo materia et modus
 ibi et audiui. Circa primum dicit. Ego Jo-
 hannes frater uester non carnali cognatio-
 ne sed spiritali regeneratione per sacra-
 mentum baptismi et particeps in tribulatio-
 ne. nam propter christum fuitmersus in fer-
 uentis olei dolium [et regno] celesti ad qd
 oportet per multas tribulationes intrare
 act. xxiij. et patientia in iesu id est propter

iesum qui dat patientiam in tribulationi-
 bus [fui in insula que appellat pathmos]
 de feruentis enim olei dolio non adustus
 exiens sed ut fortis athleta perunctus ad i-
 sulam pathmos fuit in exilium relegatus
 in qua domino reuelante apocalypsim con-
 scripsit. et sic tangitur locus propter uerbi
 dei et testimonium iesu in quo tangitur cā
 sue relegationis. propter hoc enim qd nōle-
 bat christum negare nec a predicatione no-
 minis eius cessare fuit in exilium relegatus.
 Consequenter tangitur reuelationis tem-
 pus cum dicitur. [fui in spirita]. i. in extasi
 mentis in dominica die. qui deputatus est
 contemplationi diuine et per consequens aptus
 est reuelationi sciendae. Et audiui. hic con-
 sequenter tangitur in breui reuelationis ma-
 teria et modus. Et diuiditur in quattuor p-
 tes. quia primo ponitur reuelantis descri-
 ptio. secūdo audientis trepidatio ibi. Et cū
 uidissem. tertio timētis consolatio ibi. Et
 posui. quarto scribētis informatio ibi. Scri-
 be ergo. Circa primum dicitur. et audiui
 post me uocem magnam tanq̄ tube. i. quo
 designatur uirtus et auctoritas angeli lo-
 quētis in persona christi. dicitis. imbi. qd
 uidet scribe in libro ad instructionem fide-
 lium. et mitte. vij. ecclesijs ephesus etc. Illis
 enim septem ecclesijs primo scripsit et conse-
 quenter alijs uniuersis ut predictum est et
 in prosecutione amplius apparebit. et con-
 uersus sum. per hanc conuersionem intelli-
 gitur qd in apprehensione reuelationis di-
 uine oportet mentē a terrenis auerti. et ad
 celestia conuerti. ut uiderem uocem. i. uo-
 cis prolatores quia uox proprie non est ui-
 sibilis potest tamen sic exponi. ut uiderem
 uocem. i. percipere sicut exo. xix. Luctus
 autem populus uidebat uoces. et conuersus
 uidi septem candelabra aurea. septem eccle-
 sias significantia ut exponit infra. et in me-
 dio septem septē candelabrorum similem filio
 hominis. i. angelum representantem chri-
 stum qui filius hominis frequenter in euā-
 gelio nominatur ut patet. intueti. et ut ostē-
 datur qd ille qui apparebat erat angelus et
 non christus. ideo non dicitur hic qd Johā-
 nes uiderit filium hominis sed similem filio
 hominis. per hoc autē qd dicitur in medio
 septem candelabrorum intelligit qd christus
 est in medio ecclesiarum in nomine eius cō-
 secretariū secundū qd dicit math. ulti. Ecce

Capitulum

robiscum sum omnibus diebus usque ad summationem seculi uestitus poderet est autem poderis uestis sacerdotalis linea que communiter dicitur alba. Et dicitur a pos quod est pes et hero heres quasi pedibus heres nam attingit usque ad pedes. Et precinctum ad mammillas per precinctionem ad renes intelligitur restrictio carnis que precipitur in ueteri testamento, per eam autem que est ad mammillas circa pectus intelligitur restrictio mentis que precipitur in nouo. unde math. v. Audistis quia dictum est antiquis Non me habebis. Ego autem dico uobis quicumque uiderit mulierem ad concupiscendum eam iam est mechatus in corde suo. apparitio uero angeli fiebat ad designandum continentiam que debet esse in ministris christi pro statu noui testamenti. Sciendum tamen quod lex uetus prohibebat concupiscentiam aliene uxoris. exo. xx. Non concupisces uxorem proximi tui tamen quia non puniebat nec puniendam aperte dicebat. Ideo dicitur in glossa Phil. ij. quod lex uetus prohibebat manum non animum quia non ita expresse et efficaciter prohibebat sicut lex noua et quod modicum est quasi nihil reputatur libro. ij. phys. Caput autem eius et capilli erant candidi. Apperebat enim angelus in specie sacerdotis quia uestitus podere, et etiam iudicis in hoc quod gladius ex utraque parte acutus procedebat de ore eius ut habetur infra. maturitas autem etatis et morum que per canicem designatur decet iudices et sacerdotes propter quod in canicie apparebat. e contrario uero inde censetur iuuenis canicie. et ideo christus canis. p. ubi describitur ut iuuenis sponsus dicitur eius capilli nigri come capitis eius sicut elate palmarum nigre quasi cotinus et oculi eius uelut flamma ignis nam acuties sui uisus pertingit usque ad intima rerum cognoscenda. Omnia enim nuda et apta sunt oculis eius. hebre. iij. et pedes eius similes auriscalco signito. ideo subditur sicut in camino ardenti in quo designatur ardor tribulationis christi fidelibus imminens et uox illius tanquam uox aquarum multarum in quo notatur uirtus et auctoritas loquentis sicut supra per uocem tube. est enim eadem significatio replicata per illam similitudinem ad maiorem expressionem et habebat in dextera sua. vij. stellas. i. episcopos ut exponitur in fine capituli qui dicuntur

stelle quia debent ecclesiam illuminare uita pariter et doctrina. dan. xij. Qui ad iustitias erudiunt plurimos quasi stelle in perpetuas eternitates. dicuntur autem esse in dextera christi sine quo non possunt recte operari. Job. xv. Sine me nihil potestis facere. hoc dicit apostolus quorum successores sunt episcopi in ecclesia dei ut dicitur in decretis dist. xxi. ea. in nouo testamento et ex ore eius gladius in utraque parte acutus exibat. i. sententia iusta et facies eius sicut sol nam est lux uera que illuminat omnes homines uenientes in hunc mundum. Job. primo. Et cum uidissem illuc consequenter ponitur Joannis trepidatio cum dicitur et cum uidissem eum cecidi ad pedes eius tanquam mortuus. hoc autem factum est ad declarandum fragilitatem humanam iuxta uirtutem angelicam. simile legitur de danieli in angeli uisione. daniel. x. hoc tamen magis habet locum in proposito in quo angelus apparebat ut representans personam diuinam ut predictum est que incomparabiliter excedit angelicam. Et posuit illuc consequenter ponitur timoris consolatio cum dicitur et posuit dexteram suam super me ad confortandum fragilitatem meam. ideo subditur uocens noli timere et subdit rationem ego sum primus et nouissimus per hoc idem signatur quod supra dicitur. Ego sum alpha et omega et similiter exponatur. q. d. potens sum te saluare. ideo non debes timere et fui mortuus in humanitate assumpta pro generis humani salute propter quod non debes timere et ecce sum uiuens in secula seculorum quia christus homo resurrexit ad uitam eternam et habeo clauem mortis et inferni. i. potestatem educendi inde iustos quod fecit in sua resurrectione et ibi recludendi impios quod maxime faciet in iudicio finali dicens illud terribile uerbum ad dathan. xxv. Ite maledicti in ignem eternum etc. Scribe ergo. Illuc consequenter ponitur scribentis informatio in quo etiam tangitur materia huius libri in quodam generali cum dicitur Scribe ergo que uidisti. i. appitio nem iam dictam et que sunt. i. tribulatio nem ecclesiam iam inchoatam et circa fines mundi magis ingrauescentem. ideo subditur et que oportet fieri in futuris tribulationibus ad probationem electorum sacramentum. vij. stellarum. i. sacrum secretum per

ip̄as significatum quod consequenter ex
ponitur cum dicitur *Septem stelle ange/
li sunt septem ecclesiarum* id est episcopi
ip̄arum. vnde angelus qui interpretatur
missus est hic nomen episcopalis officii si
cut *asat*. secundo capitulo dicitur. *Labia*
sacerdotis custodiunt scientiam et legem
ex ore eius requirent. angelus enim domi
ni exercituum est. episcopus enim est sacer
dos principalis in aliqua diocesi vnde et in
lege supremus inter ministros dei vocat
sacerdos summus. et septem candelabra au
rea septem ecclesie sunt. nam sicut candel
abra sustentant luminaria sic ecclesie docto
res qui sunt luminaria ecclesie de bonis ec
clesie debent sustentari et dicuntur aurea.
nam hoc debet ex charitate fieri que per
aurum signat quia sicut aurum excellit om
nia alia metalla sic charitas alia dei dona
prima corint. xiiij. *Ad id autem horum est*
charitas.

Angelo ephesis etc. finito pro
hemio hic incipit tractatus. et
diuiditur in duas partes. Nam
primo informantur septem ec
clesie in speciali. secundo tota ecclesia in ge
nerali quarto ca. Prima diuiditur in septē
partes secundum septem ecclesias que pa
tebunt prosequendo. In prima uero parte
informatur ecclesia ephesina cuius premit
titur commendatio ut melius recipiatur
sequens correctio que ponitur ibi sed ha
beo aduersus te. In prima parte dicitur *an*
gelo ephesi ecclesie. i. eius episcopo sicut p̄
dictum est et ita accipitur in sequentibus
et informando episcopum qui est caput illi
ecclesie informat populum sibi subditum ut
ex sequentibus apparebit. dicunt autem ex
positores communiter quod isti sunt thimothe
us pauli discipulus quem constituit episcopus
ecclesie ephesine sicut dictum est supra pri
mo thimo. primo. tamen beatus iohannes
apostolus erat super omnes episcopos alie
cuius ecclesias fundauit et rexit ut habetur
in libro illustrium uiuorum. tamen commu
niter manebat ephesi. hec dicit qui habet
septem stellas etc. exponatur ut supra. scio
opera tua. id est approbo. et laborem. id est
tribulationem ab aduersariis fidei et pati
entiam tuam in tribulatione tibi suscita
ta. et quia non potes sustinere malos. cum eis
communicatio sed magis eos reijcis a con

sortio fidelium ne contumpanantur malis eo
rum. et tentasti eos. experimentum accipie
do de ipsis per vitam eorum et doctrinam
[qui se dicunt apostolos esse. id est a christo
missos ad docendum populum. et non sunt]
sed magis subuersores fidelium quales erant
ebion et cherintus et ceteri heretici qui tunc
in asia surrexerunt. et similiter pseudo apo
stoli qui dicebant se missos ab apostolis in
hierusalem manentibus scilicet petro et ia
cobo. et sub hoc preceptu falso tamen dice
bant obseruationem legalium simul cum euā
gelio esse necessariam ad salutem ut paru
t supra in epistolis pauli in pluribus locis
[et inuenisti eos mendaces] non solum in do
ctrina sed etiam in uita quia exterius san
ctitatem simulabant ut simplices magis
deciperent et patientiam habes in tribula
tionibus quas excitauerunt contra te. et su
stinuisti propter nomen meum non prope
inanem gloriam [Sed habeo aduersus te]
hic consequenter subditur correctio et ut
melius portetur commendatio subditur ibi
[Sed hoc habes] circa primum dicitur *Sed*
aduersus te habeo. defectum corrigendi quod
subditur cum dicitur *quod charitatem tuam*
primam. i. opera charitatis que habuisti
in principio tue conuersionis reliquisti. Ex
hoc apparet quod supra dictum est scilicet
quod uerbum domini dirigitur ad episcopum
non solum pro se sed etiam pro populo sibi
subdito. nam cum thimotheus esset pauli
specialis discipulus et predilectus non est ve
rissimile quod processerit in spiritualibus defi
ciendo sed magis proficiendo propter quod
istud intelligitur de populo sibi subdito. eo
sueuerat enim sustentare pauperes christi
anos feruenter et deuote et elemosinam mi
tere fidelibus in hierusalem habitantibus
qui suas possessiones uendiderant ad suste
ntationem christo credentium ut patet act.
quarto. et refrigeratus erat ab hoc seruo
re. Ideo non dicitur quod reliquerit simplici
charitatem sed primam. i. feruoris gradum
prius habitum ad quem reducitur cum di
citur *Ademora esto itaque vnde excideris*
id est a quanto gradu charitatis et age pe
nitentiam. hoc amissione tanti boni et prima
opera fac. id est sic feruenter et deuote sic
cut prius. Ex hoc patet quod nomine angeli
non intelligitur hic angelus sanctus custos
ecclesie ephesine ut uoluerunt aliqui dicere

Capitulū

nam angeli sancti non possunt ab aliquo gradu sue perfectionis excidere [Sin aut.] supple te corrigas [remio tibi] id ē ad te puniendum [7 mouebo candelabrum tuū 7c.] subtrahendo subditos tuos ab obedientia tua ut exponunt aliqui. Sed hoc non uidetur benedictum quia sic culpa principaliter reuertetur in episcopum 7 non in populū quod est improbatum. Posset etiam dici quod in frigidatio dicta pume charitatis non contingit tempore tanti doctoris scilicet timothei sed alterius sibi succedentis. nam illo tempore episcopi sancti qui populo presidebantur pumi ad tormēta ducebantur. 7 sic frequenter mutabantur. Illi enim qui dicunt quod timotheus hic intelligitur angelus ephe[si] ecclesie mouentur ex hoc circa illa tempora nullus eo excellentior inuenitur rexisse ecclesiam ephe[si]nam. 7 hoc magis mouet ad oppositum quia tempore prelati excellentioris minus contingunt defectus in ecclesia sibi commissa. propter quod saluo meliori iudicio magis uidetur quod fuerit alius a sancto timotheo. Sed hoc habes. Hic consequenter subditur commendatio ut more boni samaritani post vinum modicatum in fundatur oleum linitum cum dicitur [Sed hoc habes] scilicet bonum 7 commendatione dignum [quia odisti facta nicolaitarum] non dixit nicolaitas sed facta quia persone sunt ex charitate diligende. Sed eorum vicia odio sunt habenda. Iste nicolaus fuit in primatiua ecclesia habens ualde pulchram uxorem 7 impositum fuit sibi quod nimis celabat eam. propter quod ad ostendendum contrarium cecidit in peius viciū secidus illud poeticum decidit in scillas cupiens vitare caribdim. Exposuit enim uxorem suam alijs christianis dicens erronee sic uxores esse comunicandas sicut 7 alias res. Dicit in historia scholastica libro .iij. c. 19. quod nicolaus iste vixit sancte 7 caste. sed alij in continentes hoc dixerunt. qui habet aurē] id est intellectum capacem audiat [id ē mēte capiat] quid spiritus dicat ecclesijs. Ex hoc patet quod licet sermo dirigatur hic primo ecclesie ephe[si]ne. tamen consequenter dirigitur omnibus alijs personis constitutis ut dictum est supra [vincenti] mundum carnem 7 diabolū dabo ei edere de ligno uite 7c.] Istud lignum christus est ut habetur in fine huius libri quo fruuntur beati.

Nam eius diuinitate reficiuntur interiorius 7 eius humanitate exterius secundū quod dicit augustinus super illud Joh. x. Ingredietur 7 egredietur 7 pascua inueniet. [Et angelus] hic est secunda pars principalis in qua informatur ecclesia smirnen[si]s cuius ponitur hic commendatio 7 confortatio cum dicitur [7 angelo smirne ecclesie] Iste fuit sanctus polycarpus secundum doctores communiter [hec dicit pumus 7c.] exponatur ut supra. Ocio tribulationem tuam [id est approbo in eam tuam patientiam] 7 paupertatem tuam [in temporalibus] sed diues es [in spiritualibus] [7 blasphemaris ab his qui se] dicunt esse iudeos 7 non sunt [secundum veritatem] [Sed sunt sinagoga sathane] quia sunt obstinati in sua infidelitate contra christum. secundum enim quod dicitur ecclesiastice historie libro quarto ca. xij. in ciuitate smirneo[rum] multi iudei habitabant qui excitauerunt gentiles ad persequendum grauitate christiānos in qua persecutione plurimi non solum fuerunt suis rebus spoliati sed etiam martyro coronati in quos beatus polycarpus fuit in ignem proiectus. 7 cum ignis eum non lederet gladio percussus migravit ad dominum. ideo subditur [nihil horum timeas] que passurus es. [q. d. me] protegente [per martyrij palmam] transibis ad gloriam [Ecce missurus est diabolus 7c.] quia ad hoc faciendus incitabit infideles [ut tentemini] id est probemini sicut aurū in fornace. Ista tamen probatio non est ex intentione diaboli quia non intendit tribulato[rum] bonū sed ex intentione dei qui ex malis elicit bona 7 sic ex seuericia tyrannorum elicit patientiam martyrum 7 coronam. 7 habebis tribulationem diebus decem. Istud exponitur multipliciter. vno modo referendo ad tribulationem ecclesie generaliter cuius a doctoribus dicuntur esse .x. tribulationes que signantur hic per .x. dies. Alio modo ut per decem dierum tribulationem intelligatur tribulatio perfecta quia denarius ē numerus perfectus 7 pumus limes numerorum quia numeri sequentes sunt replicationes denarij 7 partium eius. ut dicit tertio phili. vndecim enim est vnum 7 decem duodecim duo 7 decem. 7 sic vsq[ue] ad viginti que sunt his decem triginta ter decem. 7 sic consequenter. Alio modo applicando ad decem precepta decalogi quasi diceret tribulatio

ecclesie durabit q̄s iū observatio precepto-
rum decalogi. q̄ est vsq̄ ad finem mundi
Posset etiaꝫ aliter saluo meliori iudicio ex-
poni ut per decem dies intelligantur. decē
anni secundum illud ezech. quarto. diem p
anno dedi quia forte tantum durauit per-
secutio smirnenſis ecclesie. *Esto fidelis* id
est firmus in fide. vsq̄ ad mortem pro ip̄a
tolerandam. *Et dabo tibi corzonam vite*
scilicet ubi mors non habet locum. *Qui ha-
bet aures* exponatur ut supra vsq̄ ibi. *Non
ledeſ* a morte secunda. id ē ab inferno qui
dicit mors secunda infra. *xxi.* *Et angelo*
hec est tertia pars in qua ponitur info-
matio pergamenſis ecclesie cuius primo po-
nitur commendatio de bono ut melius reci-
piatur correctio de malo que ponitur ibi
Sed habeo. Circa primum dicitur. *Et ange-
lo pergamenſis rē.* id est beato carpo ut
dicunt communiter doctores. *hec dicit qui
habet rūpbeam rē.* id est gladiū ex utra-
q̄ parte acutum sicut dictum est primo ca-
pitulo et expositum. *Scio ubi habitas* sci-
licet in bono tribulatiois. Ideo dicitur. *ubi
sedes est sabbane* id est eius potestas infi-
deles inducēdo ad persecutionem ecclesie. et
tenes nomen meum. *monibus et fidelis et non
negasti fidem meam* in persecutionibus et
tormentis. et pro id est in diebus antipas
testis meus ille martyr specialiter nomina-
tur quia uerbo suo et exemplo alios ad mar-
tyrium animauit. *Sed habeo* hic osequē-
ter ponitur correctio de malo cum dicitur
Sed habeo aduersum te pauca scilicet pec-
cata corrigenda. *habes illic* id est in eccle-
sia pergamenſi. *tenentes doctrinam balaā
rē.* hec hystoria habetur numeri. *xxv.* ubi
dicitur q̄ balach rex moabitarum ex do-
ctrina balaam misit puellas pulchras pro-
pe castra hebreorum ut earum pulchritudi-
ne hebrei qui erant luxuriosi allicerentur
ad idolatriam. et sic deus offenderetur con-
tra totum populum. Dicit ergo hic aliqui
expositores q̄ in ecclesia pergamenſi tunc
erant aliqui uerbo et exemplo alios indu-
centes ad fornicationem tanquā licitam. et
ad comedendum de idolorum sacrificijs
ad eorum uenerationem. dicunt etiaꝫ q̄ off
hoc erant ibi aliqui tenentes et docentes
errorem nicolai supra positum. Sed hoc nō

videtur uerum quia si sic fuisset non dice-
retur in textu habeo aduersum te pauca
sed multa. propter quod melius uidetur di-
cendum q̄ in ecclesia pergamenſi erat tan-
tum error nicolai apud aliquos ut dicitur
in textu. et doctrina balaam inducitur tan-
tum pro similitudine uel exemplo. et secun-
dum hoc saluo meliori iudicio sic est expo-
nenda littera. habes illic tenentes doctri-
nam balaam rē. non re sed similitudine si-
cut homo largus per quandam similitudi-
nem dicitur alexander. Et q̄ iste sit intel-
lectus uidetur ex hoc q̄ sequitur infra.
*Et habes et tu tenentes doctrinam nicolaita-
rum* quasi dicat manifeste sicut balach te-
nuit doctrinam pestiferā balaam. Sic apud
te sunt aliqui tenentes doctrinam nicolai
erroneam sicut dictum est supra. Similiter
penitentiam age. sicut dictū est supra ephē-
sine ecclesie derelicta prima charitate. si quo-
minus id ē si in aliquo neglexeris hec cor-
rigeret penam tibi cito. si finali iudicio q̄
est ualde propinquum eternitati compara-
tum propter quod dicitur Job. secundo. *No-
uissima hora est et pugnabo cum illis* in er-
rore obstinatis. in gladio omnis mei. id est in
sentētia illa horribili. *Ite maledicti in ignē
eternum rē.* *ad Nath. xxv.* *Qui h̄z aurem*
exponatur ut supra ibi. *Vincenti dabo mā-
na absconditum* manna figurale corporale
et manifestum datum fuit filiis israel in de-
serto. exo. *xvi.* Sed uerum manna est ipse
christus secundus q̄ ipse dicit. *Joban sexto*
Amen dico uobis non dedit uobis moyses
panem de celo sed pater meus dat uobis
panem uerum de celo. et subditur. *Ego sum*
panis uite rē. hoc est māna celeste q̄ bea-
tos reficit interius et exterius ut predictū
est. et dicitur absconditum hominibus. uite
presentis secundum q̄ dicitur psalm. *xxx.*
Quia magna mul. dul. tue domine q̄s ab
ci. te. et dabo illi calculum candidum. id est
corpus uite claritatis decoratum q̄ dicit
calculus siue lapillus quia est terrenū a do-
minio sicut et lapis. et in calculo nomen no-
uum scriptum. quia tunc quilibet beatus
manifeste et corporaliter per uotes corpo-
ris gloriosi erit ascriptus ciuitati celestiu
quod nemo nouit nisi qui accipit. secundus
duz q̄ dicitur primo corin. secundo. *Oculus*

Capitulū

non vidit ⁊ auris non audiuit ⁊ in cor ho-
minis non ascendit que pparauit deus
diligentibus se. Immetitas enim illius dul-
cedinis non est cognoscibilis a viatoribus
sed a comprehensibilibus qui iam acceperunt
[Et angelo thiatire] Hec est pars quarta
principalis in qua informatur thiatiren-
sis ecclesia. Et diuiditur in tres partes. qz
primo ponitur eius commendatio. secundo
malorum reprehensio ibi. Sed habeo. ter-
tio bonorum a malis discretio ibi. Vos au-
tem. Circa primum dicitur [⁊ angelo thia-
tire ecclesie] qui ab aliquibus dicitur fu-
isse sanctus thirenus qui non solum istam
ecclesiam sed ⁊ multas alias vita ⁊ doctri-
na illustrauit. ⁊ usqz ad lugdunum que ē
gallarum ciuitas peruenit. Sed hoc non
uidetur probabiliter dictum. primo quia
non fuit contemporaneus beato Iohanni
qui uidetur scribere episcopis sibi contem-
poraneis. floruit autem thirenus sub com-
modo Aurelio ut dicit Hieronymus in li-
bro illustrium viroꝝ qui cepit imperare
anno domini centesimo octuagesimo secun-
do. Secundo quia non est iherosolimitanus qz epi-
scopus tante uite ⁊ doctrine in ecclesia sua
permitteret illa que infra scribuntur. Pro-
pter quod saluo meliori iudicio uidetur mi-
hi qz fuerit alius minoris excellentie ⁊ io-
hanni contemporaneus tunc regens eccle-
siam thiatirensē. Hec dicit filius dei. na-
turalis qui est christus ceteri sunt filij. ado-
ptiui [qui habet oculos ⁊ c.] exponatur ut
supra primo capitulo noui per approbatio-
nem opera tua in effectum ⁊ fidem in intel-
lectum ⁊ charitatem in effectum ⁊ ministeri-
um seruando deo deuote ⁊ patientiam tu-
am in tribulatione ⁊ opera tua nouissima
plura procedendo scilicet de bono in meli-
us [Sed habeo] hic consequenter arguit
suos defectus qui notantur cum subditur
quia permittis mulierem iezabel certum ē
qz non est illa que tertio Regū dicitur ido-
latra ⁊ fornicaria quia. cccc. annis ⁊ ampli-
us ante fuit pedibus equoꝝ conculcata
quarto regum nono. Et dicunt aliqui qz
erat uxor episcopi. Sed hoc non est uerisi-
mile qz uir tam bonus sicut premissum est
talem haberet uxorem. ⁊ ideo dicendum qz

fuit alia falsa prophetissa uel forte aliquis
hereticus qui figuratiter designatur no-
mine mulieris propter molliciem carnalis
uicij. unde ⁊ frequenter homo mollis ⁊ ef-
feminatus femina noīatur que se dicit pro-
phetam [false tamen] docere errorem ⁊ se-
ducere seruos meos [simplices christianos
fornicari] iocens hoc esse licitum. Multi e-
tiam dixerunt erronee ⁊ male fornicatio-
nem simplicem esse licitam. Uel hoc in-
telligitur de errore nicolai qui tunc uige-
bat ut supra dictum est ⁊ manducare de
idolatriis in ueneratione idolorum. aliter
non esset illicitum nisi ratione scandali sum-
ptum secundum qd docet apostolus. prima
corinth. octauo capitulo ⁊ uedi illi tempus
ut penitentiam ageret. sic erat obstina-
ta propter quod subditur pena ⁊ ecce mit-
to eam in lectum infernalis pene de quo
dicitur esaiā decimo quarto detracta est ad
inferos superbia tua. concidit cadauer tu-
um. subter te sternet tinea. ⁊ operimentū
tuum erunt fenum ⁊ qui mechabantur cum
ea communicando malis ipsius in tribula-
tione maxima erunt in inferno cum ea. ni-
si penitentiam egerint in presenti uita ⁊
filios eius id est imitatores ipsius interfi-
ciam morte scilicet gehenna ⁊ scient om-
nes ecclesie tunc manifeste quod est modo
occultum [quia ego sum scrutans corda ⁊
renes] examinans ⁊ puniens concupiscen-
tias ⁊ malas cogitationes. ⁊ dabo unicuique
uestrum secundum opera sua penam im-
pijs ⁊ gloriam iustis. Uobis autem hic po-
nitur discretio bonorum a malis. ⁊ primo
eos specialiter informando. secundo pre-
mium promittendo. ibi. Et qui uicerit. Cir-
ca primum dicitur [uobis autem dico] qui
sunt illi subditur [quicunqz non habent do-
ctrinam hanc] id est non recipiunt doctri-
nam iezabel [qui non cognouerunt altitu-
dines sathane] id ē non approbauerunt su-
perbias ebionis ⁊ cherintbi qui superbia
elati dixerunt contra reuerentiam perso-
ne christi eius diuitatem negantes pro-
pter quod beatus Iohannes in principio
euangelij sui eius diuitatem declarauit
secundum qd dicitur in libro illustrium vi-
roꝝ. Quemadmodum ⁊ dicunt [hic tan-

gitur vitatio alterius erroris scilicet pseu/
do apostolorum qui cum euangelio dicebāt
esse necessariam obseruationem legalium
que dicitur pondus impositibile actuum
quintodecimo ⁊ quantum ad hoc dicit Jo/
hannes vel potius angelus apparens ei in
persona christi quemadmodum dicunt pseu/
do apostoli. [non mittam super uos aliud
pondus] id est obseruationem legis qd' pō
dus falsi apostoli dicunt uobis esse impo/
nendum [tamen id quod habetis] id est ve
ritatem euangelicam uobis per ueros apo
stolos predicatam [tene]te] firmiter [donec
veniam] ad iudicium. [Et qui uicerit] hic
consequenter predictos informat premium
promittendo dicens ⁊ qui uicerit] tentatio
nes mundi carnis ⁊ diaboli ⁊ qui custodie
rit vsq; in finem] id est usq; ad mortem
opera mea] hoc dicitur quia iesus cepit fa
cere ⁊ docere actuum p̄mō] dabo illi po
testatem super gentes] in finali iudicio in
quo perfecti iudicabunt cum christo. ⁊ sic
habebunt potestatem super gentes iudi
candos ⁊ reget illas in uirga ferrea] id est
inflexibili iusticia ⁊ tanquam uas figuli cō
fringentur] quia tunc peccatores in infer
num retrudentur] sicut ⁊ ego accepi a pa
tre meo] omnia enim que habet filius ha
bet a patre ⁊ dabo illi stellam matutinā] id
est corpus gloriofum dote claritatis re
fulgens. [Qui habet aurem audiat nō.]
exponatur ut supra expositum est.

Cap. iij.

Angelo sardis] Dicunt ex
positores aliqui q' iste fuit
sanctus ad helio quez asserūt
circa tempora illa fuisse sar
densē episcopum ⁊ ibidem martyrio con
summatum. hoc allegantes ex ecclesiastice
historie quinto libro uigesimoquarto capi
tulo. Sed salua eorum reuerentia hoc non
habetur ibi sed q' fuit eunuchus propter
regnum celorum castitatem conseruando. ⁊
q' plenus spiritu sancto in ciuitate sarden
siū requiescit expectans aduentum do

mini. Et dato q' cum istis que ibi dicun
tur de ipso q' fuerit martyr ⁊ episcopus.
hoc tamen non est ad confirmandum eo
rum dictum sed magis ad contrarium. naz
in textu subditur. Nomen habes q' ui
uas ⁊ mortuus est q' de tam sancto epi
scopo non uidetur uerificari nec etiam de
populo sibi subdito. quia culpa subditorū
redundat in prelatum ⁊ tempore sancti pre
lati solent in populo subdito uicia magis
euitari. Propter quod uidetur melius di
cendum q' fuerit alius episcopus sardensis
qui non fuit tante sanctitatis. Nam tunc
temporis sicut dictum est supra frequenter
episcopi mutabantur. Sic ergo proceditur
quia p̄mo ponitur] peccatorum reprehen
sio. secundo] paucorum commendatio. ibi
Sed habes. Circa primum dicitur] Hec di
cit qui habet septem spiritus dei] id est uni
uersitatem angelorum sibi assistentem ⁊
septem stellas] id est uniuersitatez episcopo
rum ut dictum est supra quinto capitulo.
[Scio opera tua] quia nihil latet me] quia
nomen habes q' uiuas] id est sanctitatem
apparentem ⁊ famam ⁊ mortuus es] spi
ritualiter secundum ueritatem] esto uigi
lans] ad cognitionem defectuum in te ⁊
tuo grege] Et confirma cetera] id est tibi
subditos uerbo ⁊ exemplo] que moritura
erant] populus enim de facili ad peccata la
bitur nisi exemplo ⁊ uerbo prelatorum
sustentetur] non enim inuenio opera tua
plena] id est perfecta sed magis defectiua
[in mente ergo habe qualiter ⁊ acceperis
⁊ audieris] scilicet doctrinam christi per
eius apostolos ueros] ⁊ serua] opere ad
implendo] ⁊ penitentiam age] de omisso
ne bonorum ⁊ commissione malorum. [Si
ergo uigilaueris] id est diligens fueris
circa dicta] ueniam ad te] in morte sicut
fur quia nihil incertius hora mortis] Sed
habes] hic consequenter ponitur commen
datio] paucorum cum dicitur] Sed habes
pauca nomina in sardis qui non inquina
uauerunt restimenta sua] quasi dicat mul
tudo subditorum tuorum maculata est p
peccatum] Et ambulabunt mecum in albis]
scilicet illi qui nō sunt per peccatū] maculati

Capitulū

Et per albedinem uestis intelligitur stola glorie et immortalitatis. Et quia non est acceptio personarum apud deum. Ideo subditur [qui vicerit sic uestietur etc.] quasi dicat non solum isti sed quicumque vicerit mundum carnem et diabolum stola glorie uestietur et non delebo nomen eius de libro vite. Est autem liber vite dei predestinatio. in quo nullus scriptus simpliciter deletur quia finaliter saluabitur dicitur tamen deleri secundum quid quando cadit a iusticia et rescribi gratia recuperata. Et confitebor nomen eius id est quod vere sit christianus. Qui habet aurem etc. exponatur ut supra. Et angelo philadelphie dicunt expositores communiter quod iste fuit Quadratus de quo dicitur ecclesiastice historie libro tertio capitulo quod fuit homo sacris literis valde intelligentis. et multa scripsit ad fidei christi declarationem et infidelium confutationem. Sic ergo preeditur quia primo ponitur eius commendatio. secundo per ipsum infidelium conuersio. ibi. Ecce dabo tertio premij promissio. ibi. Qui vicerit. Circa primum dicitur [hec dicit sanctus et verus] id est christus qui est sanctus sanctorum. daniel. nono. Et ipsa veritas Johannis. xiiij. Ego sum via veritas et vita [qui habet clauem david] id est potestatem aperiendi intellectus scripturarum. luc. xxiiij. Aperuit illis sensum etc. [qui aperit et nemo claudit etc.] quia nullus potest impedire ab intellectu scripturarum eos quos vult erudire nec aliquis potest eas intelligere nisi ipso referat. Scio opera tua id est approbo [ecce dedi coram te ostium apertum] ad scripturas intelligendum ut predictum est. quod nemo claudere potest. id est te impedire a doctrine veritate. quia modicam habes uirtutem. quasi dicat quia non dedi tibi gratiam miraculorum sicut multis alijs episcopis illius temporis recompensavi tibi in intellectu sacrarum scripturarum excellenti et seruasti uerbum meum. opere et doctrina et non negasti nomen meum in persecutione fidelium. [Ecce dabo] hic ponitur consequenter infidelium conuersio per ipsum. In diocesi enim sua multi habitabant iudei quorum plures per eius doctrinam fuerunt conuersi. et hoc est quod dicitur [ecce dabo de synagoga sathane]

id est aliquos de iudeis quorum congregatio dicitur synagoga sathane pro illo tempore quia post resurrectionem christi et ascensionem ad celos et predicationem apostolorum manebant in infidelitate. qui dicunt se iudeos esse et non sunt. Iherosolymitani enim vocati sunt iudei a iuda patriarcha a quo descendit christus secundum carnem. et ideo postquam negauerunt christum non remansit in eis res huius nominis sed in christianis confitentibus christum de tribu iuda uenisse circumcisi spiritu et non carne. secundum quod dicitur Ro. ij. Non enim qui in manifesto iudeus est neque qui in manifesto in carne est circumcisio sed qui in abscondito iudeus est et circumcisio cordis in spiritu non littera. [ecce faciam illos] ut ueniant et adorent ante pedes tuos. quia plures de iudeis ut dictum est conuersi fuerunt ad christum humiliantes se coram eo et eius ministro Quadrato. et scient per illuminationes fidei. quia dilexi te promouendo non solum ad fidem catholicam sed etiam ad episcopalem dignitatem. quoniam seruasti uerbum patientie mee. uerbo et opere. et ego seruabo te. Iam hora tentationis que uentura est in uniuersum orbem per imperatores Romanos dominantes toti orbi et ubique fides catholicam persequentes. Sed contra hoc uidetur. Nam ista persecutio iam fuerat sub duobus imperatoribus scilicet Nerone et Domitiano ut habetur in legenda beati Johannis euangeliste qui de precepto domitiani missus fuit in exilium in insulam que dicitur patmos in qua scripsit hunc librum. et eodem anno domitianus interfectus fuit. Dicendum quod licet persecutio christianorum per istos imperatores transisset tamen maior erat futura per aliquos alios sequentes. de qua loquitur hic Johannes per modum futuri et antequam ueniret iste fuit assumptus a domino. Ideo subditur. [Ecce uenio cito] ad te accipiendum. Et tene quod habes id est gratiam tibi datam. ut nemo accipiat coronam tuam. cadentibus enim aliquibus a iusticia in presenti. alij eis surrogantur sicut patet in legenda. xl. martyrum quia ex uno eis cadente Claudarius surrogatus fuit et coronam accepit. Qui uicerit. hic consequenter ponitur premij promissio

Istud tñ p̄m̄us videt̄ eē augmētū ḡratie in presenti tempore. dicit igitur [Qui uice rit] malignum [faciam illum columnam] id est fortem ⁊ potentem in fide non solum p se sed etiam pro alijs confortādis ⁊ susten tandis. secundum hunc modum Petrus ⁊ Johannes ⁊ Iacobus columnę dicuntur ga la. secundo [In templo dei mei] id est in ec clesia militante ut patebit ex sequentibus [⁊ foras non egreditur amplius] per apo stasiam nec per excommunicationem [Et scribam super eum nomen dei mei] quia ta les in scriptura dicunt̄ diij psal. lxxxi. Ego dixi diij estis. qđ exponens saluator Joh. x. ca. dicit Illos ad quos factus est sermo dei deos dixit. representat enim in ecclesia per sonam dei ⁊ nomen ciuitatis dei mei noue hierusalem id est ecclesie militantis. qđ pa tet ex hoc qđ subditur [que descendit de ce lo a deo meo] Nam ecclesia militans regi tur ⁊ ordinatur a spiritu sancto. Notanduz vero qđ christus inquantum homo loquit̄ hic nominans deum suum ⁊ nomen meum nouum [quia dicitur christianus a christo quod nomen non habuit a principio licet uocatus fuit iesus in circuncisione luc. ij. 13 post baptismum inter homines uocatus est christus. Et similiter eius fideles a princi pio non fuerunt uocati christiani sed tantū discipuli postea fide diffusa vsq; in antio chiam fideles ibi multiplicati primo uocati sunt christiani ut habetur act. xi. Qui ha bet aurem nō. Iexponat̄ ut supra] Et ange lo laodicee [Iste est septima pars principalis in qua scribit̄ episcopo laodiceē. quem ali qui expositores asserunt fuisse sanctum se garem. hoc allegantes ex quinto libro ec clesiastice historie. xxij. ca. Sed salua eorū reuerentia non nominatur ibi episcopus s; sacerdos ⁊ martyr. ⁊ ibi dicitur qđ laodicie requiescit. plures autem alij ibidem nomi nati sub nomine episcopi exprimuntur. o a to tamen qđ fuerit laodice episcopus nō ha betur. propter hoc propositum sed magis ut uidetur oppositum. Nam illud qđ sequi tur in textu Quia tepidus es ⁊ non cali dus nec frigidus incipiam te euomere. ex ore meo non uidetur conuenienter sibi ap plicari quia ex seruoze charitatis optinuit palmas martirij nec etiam populo sibi sub iecto rationibus predictis in consimilibus articulis Ideo saluo meliori iudicio dico qđ

fuit alius minoris perfectōis existens. tūc enim ut predictū est sancti episcopi frequē ter occidebantur uel in exilium mitteban tur ⁊ succedebāt eis alij minus deuoti. Sic ergo proceditur quia primo ponitur culpe reprehensio. Secundo salubris monitio. ibi Suadeo tibi. Tercio premij pmissio. ibi Qui uicerit. Circa primū dicitur [Iste di cit amen] aduerbium ęst hebraicū ⁊ signat ides qđ vere. propter quod attribuitur chri sto qui dicit de seipso. Johan. xxiij. Ego sū uia ue. ⁊ ui. [testis fidelis] paterne maiesta tis secundus qđ dicitur. Johan. iij. qđ sc̄m̄ loquimur ⁊ qđ uidim̄ testamur [qui ē p̄n cipium creature dei] Nam omnia per ipm facta sunt ⁊ sine ipso factum est nihil. Joh. primo [Ecce opera tua] ęsse supple imper/fecta. ideo subditur [quia neq; calidus es] id est implens p̄cepta mea seruoze chari tatis neq; frigidus] deuotans transgressio nes pene timore [Sed quia tepidus es] id est tardus ad bonum accidiosus ⁊ ociosus [incipiam te euomere] id est a me te rei/ cere sicut quid abominabile. nam ocio/ sitas omnium uiciorum est sentina [quia di cis] te falso iactando de meritis [qđ diues sum] scientia ⁊ uirtute [⁊ locupletatus] ex exercitio doctrine [⁊ nullius egeo]. i. doceri ab aliquo [⁊ nescis quia tu es miser] p ca/ rentiam gratie [⁊ miserabilis] per reatum penę [⁊ pauper] bonis spiritualibus [⁊ cecus] quia non uides tuos defectus [⁊ nudus] id est uirtutibus spoliatus [Suadeo tibi] Iste consequenter ponitur salubris monitio tūz dicitur [suadeo tibi emere a me] operibus bonis [aurum ignitum] id est sapientiā cha ritate accensam aliter inflaret per superbi am. Sed contra hoc dictum uidetur apo/ stolus dicere Ro. xi. Si autem gratia iam non ex operibus alioquin gratia iam non est gratia. Charitas autem idem est cum gratia uel ei inseparabiliter annexa. ⁊ per consequens non emittitur per opera. Dicen dum qđ gratia r̄no modo accipitur pro ha bitu animę gratiam facientem deo. Alio modo pro motione diuina qua mouet ani mam ad bonum supernaturale sicut motio ne generali mouet omnia ad bona sibi cō naturalia. Similiter meritum dupliciter ac cipitur. Uno modo pro merito condigni. Alio modo pro merito congrui. si autem ac cipiat̄ gratia primo modo ⁊ omnino p̄ma

Capitulū.

sic non cadit sub merito condigni. et sic intelligitur dictum apostoli preallegatum. tamen habens gratiam primam ex operibus meretur de condigno eius augmentatione prima tamen gratia bene cadit sub merito congrui quia si homo faciat quod in se est se disponendo ad gratiam. congruus est quod deus illi infundat eam. Si autem accipiat gratia secundo modo sic non cadit sub merito sed precedit omne meritum condigni et congrui. talis enim influxus diuinus communiter fit omnibus hominibus quod diu sunt in vita presenti. sed aliqui sequuntur hunc influxum per conatum liberi arbitrii se disponentes ad supernaturale bonum et sic merentur de congruo gratiam habitualemente sibi infundi a deo. et per eam eius augmentationem de condigno. Alii uero non sequuntur propter quod demerentur sibi ipsis relinqui. et ulterius in peccata labi per debilitatem liberi arbitrii. Sequitur ut loquens fias coniunctis spiritualibus et uestimentis albis induaris id est uirtutibus ut non appareat confusio nuditatis tue. coram deo et angelis sanctis et collatio inunge oculos tuos id est gratia spiritus sancti que illuminat oculos mentis. dixit autem inunge quia licet gratia sit a solo deo data tamen in potestate hominis est ut sibi detur quia potest se ad eam disponere modo dicto. Ego quos amo arguo et castigo sicut pater filios dilectos emulare ergo id est imitare bonos et penitentiam age de peccatis per peccatis ecce sto ad ostium cordis humani et pulso ad bonum supernaturale mouendo si quis audierit vocem meam motioni mee consentiendo et aperuerit mihi ianuam per conatum liberi arbitrii ad bonum Introibo ad illum scilicet per gratiam gratum facientem habitando in illo et cenabo cum illo et ipse mecum Nam deus in tali homine delectatur et ipse in deo. Qui uicerit Hic ultimo ponitur promissio cum dicitur qui uicerit insultus mundi carnis et diaboli dabo eis sedem mecum in throno meo id est quietem in celesti regno sicut et ego uici per passionem meam et sedeo cum patre meo in dextera. ultimo. Assumptus est in celum et sedet a dextris dei qui habet aurem exponatur ut supra.

Cap. iiii.

Ost hec uidi etc. Descripta uisione beati Johannis que respicit informationem. vij. ecclesiarum asie specialiter licet ex consequenti respiciat aliarum ecclesiarum informationem ut predictum est. Hic consequenter ponuntur uisiones eiusdem respicientes directe informationem totius ecclesie generaliter. Nam in spiritu sub quibusdam imaginibus uidit decursus ecclesie ab apostolorum tempore usque ad finem mundi quantum ad tribulationes consolationes immutabilitates notabiles quarum tamen aliquae iam precesserunt et aliquae sunt future. uisiones autem istas imaginarias beatus Johannes scripsit. intellectus tamen earum non expressit licet ad plenum intellexerit. aliqua tamen interposuit per que datur uia ad reliqua aliquammodo capienda sicut supra primo capitulo dixit. vij. candelabra aurea septem ecclesie sunt. et septem stelle septem angeli. id est episcopi earum. Et similiter in sequentibus aliqua dicit licet raro ad aperiendum aliquammodo intellectum oculo cultorum ut patebit in locis suis domino cedente. propter quod intellectus litteralis non est ille qui per uoces significatur immediate sed ille qui per imagines significatur sicut iudic. ix. dicitur quod ligna dixerunt ad arborem ramum. Ueni et impera nobis. sensus litteralis non est de arboribus vel linguis sed de uiris sicut per linguam significatis qui fecerunt super se abimelech regem. Sciendum etiam quod iste uisiones non distinguuntur ex parte temporis in quo facte sunt. quia Johannes totus uidit una die quod patet per hoc quod dicit primo capitulo fui in spiritu in dominico die sed distinguuntur a parte temporum in quibus partim implete sunt et partim implende ut magis uidetur inferius persequendo. Reliqui igitur huius libri in duas partes diuiditur quod primo ponitur modus uisionis. 2º cursus impletionis ca. vi. Circa primum sciendum quod tota trinitas reuelauit apocalypsis beati christi. christus autem Johanni per angelum in eius persona loquentem. christus enim homo superior est angelis propter unionem ad superpositum diuinum et plenitudinem gratie. licet sit minor angelis ratione nature secundum quod dicitur hebr. ij. igitur primo ponitur maiestas dei reuelantis secundo dignitas hominis christi reuelatores recipientis ca. v. Primum declaratur ex tribus. scilicet ex

in piali throno. et ex nobili sfortis ibi Et
i circuitu sedis. et ex reuerēti obsequio ibi
Et requiem non habebant. Circa primū
dicit beatus Johannes [post hec uidi ostiū
apertum in celo] Sic enī uidebat imagina
rie ac si ostiū celi aperiretur per quod de
signabatur q̄ decursus ecclesie sibi reuela
batur que celum in scriptura nominat se/
cundū q̄ dicit gregorius. home. xxvij. Re
gnū celorum p̄sentis temporis ecclesia di
citur. in qua doctor qui mandatum soluit
minimus uocatur r̄c. [7 uox prima r̄c.] In
quo notatur auctoritas angeli loquētis ut
dictū est supra primo ca. [ascende huc] ad
uidendum ecclesie decursum. ideo subditur
[7 ostendā tibi que oportet fieri post hec]
secundum ordinationes dei que non potest
frustrari. 7 statim fui in spiritu. uisione ima
ginariam intelligendo. Et ecce sedes posi
ta erat in celo. [per quam sedem intelligit
auctoritas 7 potestas dei ecclesiam regētis
et supra sedem sedens] scilicet deus trin⁹
7 unus [7 qui sedebat similis erat aspectu
lapidis iaspidis 7 sardim] tales apparitio
nes fiunt secundū convenientias ad id qd̄
reuelatur. deus autem sic apparebat ut gu
bernans ecclesiam militantem circa quā se
habet ut cōsolator 7 caritatis incensor pro
pter quod in p̄mitiua ecclesia super apo
stolos misit spiritum sanctum in similitudi
nem ignis. ideo dicitur hic coloris iaspidis
i. uiridis qui color est cōfortatiuus uisus
7 sardinis. i. rubei coloris qui propter si
militudinem ad ignem signat incendiū cha
ritatis [7 erat iris in circuitu sedis] p̄ quē
designatur fedus dei ad ecclesiam suā. nā
iris signum est federis inter deum 7 terrā
ut dicitur genesis. ix. [similis uisione sma
ragdine] Smaragdus autem est uiridis co
loris. 7 hic est unus de coloribus iridis. 7
sic apparebat ille iris imaginarius q̄ co
lor uiridis intensior ceteris uidebat in quo
designabatur cōsolatio dei suis electis af
futura maxime in tribulationibus ecclesie
futuris eo q̄ uiridis color est cōfortatiuus
uisus [7 in circuitu sedis sedilia. xxiij.] per
que designantur uniuerse cathedrales eccle
sie que licet sint multe tamen sub tali nu
mero designantur propter concordantiam
noui testamenti ad uetus. in quo legit pri
mo pal. x. xv. q̄ sanct⁹ dauid uolēs augmē
tare cultum diuinum statuit. xxiij. sacerdo

tes in templo p̄ ebdomadas successiue mini
strantes. In sacra enim scriptura frequen
ponitur determinatus numerus pro inde
minato sicut supra dictum est primo capitu
lo q̄ per septem spiritus dei intelligit mul
tudo angelorum sanctorum. 7 sic dicit gre
gorius home. xxv. q̄ per septem demones
uniuersa uicia figurant [7 super thronos
xxiij. seniores sedentes] per quos designā
tur uniuersi episcopi in quibus debet esse
etatis 7 moris maturitas [circūamictis ue
stimentis albis] nam in ipsis debet reful
gere castitas [7 in capitibus eorū coronas
aureas] nam in mentibus eorum que dicū
tur capita respectu uirum sensitiuarum de
bet refulgere sapientie claritas que p̄ au
rum frequenter in sacra scriptura designa
tur [7 de throno] scilicet dei [procedebāt ful
gura 7 uoces 7 tonitrua]. i. choruscatio mi
raculorum 7 denūciatio premiorum pro bo
nis operibus. 7 terror suppliciorum p̄ ma
lia. Ista uero tria in p̄matia ecclesia 7 p̄
temporibus multis concedebant a deo ec
clesie p̄elatis [7 septem lampades ardētes
ante thronum] scilicet dei que sunt septem
spiritus dei [7 exponendo quid per lampa
des septē intelligat] aperit aliquantulum ad
alia capienda. dicuntur autem hic septē spi
ritus dei septem dona spiritus sancti para
ta dari disponentibus se. Ideo dicunt ante
dei thronum esse vel per septē spiritus in
telligitur uniuersitas sanctorum angelorū
parata ad dei beneplacitum exequendū se
cundū illud hebreo. primo Omnes admini
stratorij spiritus sunt r̄c. qui dicūtur lāpa
des ardentes quia illuminant 7 accendūt fi
deles ad cognitionem 7 amorem celestiam
[7 in conspectu sedis tanq̄ mare vitreuz]
i. baptismi sacramentum [simile cristallo]
quia non est mobile vel fluidū sed imp̄
mit caracterē indelibilem propter quod
non est reiterabile [7 in medio sedis 7 i cir
citu sedis. iiij. animalia]. i. iij. euangeliste
uolunt aliquid sed littera sequens uidet i
aliquo diffinire ubi dicitur Et animal p̄
mum simile leoni. 7 tertiū aīal habens faci
em quasi hominis. nam per faciem homi
nis intelligit matheus. ut dictū fuit supra i
principio euangelistarū. 7 in hoc concordat
sancti 7 doctores. Mathe⁹ uero nō est ter
tius i ordine euangelistarū s̄z prim⁹. et p̄mū
scripsit euāgelii ut dicit hiero. i. p̄logo sup

Capitulū.

Math. ideo videntur alij pbabilius dicere
 scilicet per quattuor animalia intelligunt
 quattuor patriarchales ecclesie quarum pri
 ma est hierosolymitana nam ibi incepit ec
 clesia ⁊ assimilatur leoni propter constātiā
 ibi exītiū ut pz de petro ⁊ iohāne. act. v.
 qui constanter dixerunt principibus iudeo
 rū Obedire deo oportet magis q̄ homini
 bus. ⁊ itez Si melius est in conspectu dei
 uos potius audire q̄ deus iudicate. nō enī
 nos possumus. que audiuius ⁊ uidim⁹ nō
 loqui. Secunda est antiochena que assimi
 latur utulo quia fuit parata obedire manda
 tis apostolorum in hierusalem existentium
 ut patet act. xv. ⁊ quia primo in ea vocati
 sunt discipuli christiani act. xi. Tertia est
 alexandrina que assimilatur homini. nam
 in ea a principio fuerunt doctores doctri nō
 solum in litteris diuinis sed etiam huma
 nis ut pbericheus philosophus ⁊ athana
 sius ⁊ plures alij. Quarta est constantino
 politana que assimilatur aquile uolāti. nā
 in ea fuerunt uiri per contemplationem ele
 uati ut gregorius nazanzen⁹ ⁊ plures alij
 ⁊ quattuor animalia singula eorum habe
 bāt alas senas. Illa prima est lex naturalis
 secunda lex mosaica. iij. prophetarum oia
 cula. quarta euangelium consiliozum. v. do
 ctrina apostolorum. vi. statuta generalium
 conciliozum. Jtis enim alis sex uiri ecclesia
 stici debent ascendere sursum per contem
 plationem diuinorum ⁊ descendere deorsuz
 ad edificationem proximorum ⁊ volare ad
 dexteram per gratiaz actionem in prospe
 ris ⁊ ad sinistram per patientiā in aduer
 sis ⁊ in circuitu ⁊ intus plena sunt oculis
 considerādo presentia pterita ⁊ futura ⁊ a
 requiem non habebant. Illic consequenter
 ostenditur dei maiestas ex obsequio reue
 renti. ⁊ primo in patriarchalibus ecclesijs
 cum dicitur ⁊ requiem non habebant. scilicet
 et quattuor animalia q̄tuor patriarcha
 les ecclesias signantia. die ac nocte dicētia
 sanctus ⁊c. Inam in illis ecclesijs primo val
 de deuote celebratum fuit diuinum officiū
 diurnum pariter ⁊ nocturnum. Et ponit
 hic ter sanctus ad designandum trinitates
 personarū. ⁊ subditur dominus deus om
 nipotens ad designandum unitatem essen
 tie. nam tres persone sunt unus deus ⁊ do
 minus omnipotens. Qui est ⁊ qui erat ⁊ q̄
 venturus est. ⁊ hoc exprimitur eius eter

nitas que non apprehenditur a nobis nisi
 per comparisonem ad differentias tem
 poris ut supra dictū est primo ca. l. cū da
 rent describitur obsequium diuine laudis
 quantum ad alias cathedrales ecclesias p
 oibez constitutas que in diuinis officijs ce
 lebriandis sequi debent ordinationes quat
 tuor ecclesiarum patriarchalium cum eccle
 sia tamen romana que principalis ⁊ caput
 est omnium. ⁊ hoc est q̄ dicitur ⁊ cum da
 rent illa animalia gloriā ⁊ honorem ⁊ be
 nedictionem. ⁊ ei seruendo ⁊ ipm collaudan
 do in pluribus modis officiorū ⁊ ministra
 tionibus sacramentorū. pcedebant. xxiij
 seniores. i. alie cathedrales ecclesie se eis
 conformantes ⁊ mittebāt coronas suas an
 te thronum. In signum reuerentie per hoc
 confitentes q̄ habent a deo claritatem uir
 tutis ⁊ sapientie q̄ per coronas aureas de
 signant ut dictum est supra. dicentes dign⁹
 es domine deus noster accipere gloriā ⁊c.]
 non est per hoc intelligendum q̄ deus acci
 piat aliqd de nouo vlt q̄ ei aliqd accrescat
 ex operibus ⁊ laudibus humanis s; q̄ ho
 mines ex beneficijs ab eo receptis tenent
 assurgere ad laudandum ⁊ glorificandū ex
 cellentiā eterne sue maiestatis. [quia tu cre
 asti omnia. ⁊ de nihilo producedo. ⁊ propter
 voluntates tuas erant.] in dispositione tua
 ab eterno antequam crearentur sicut do
 mus materialis antequā sit in effectu pre
 existit in dispositione artificis. ⁊ secundum
 hoc dicitur vij. met. b. q̄ domus in mate
 ria fit a domo que est in anima. omnia ue
 ro creata se habent ad deum sicut artificia
 ad artificem Sap. vij. ca. Omnia enim est
 artifex omnem habens uirtutem ⁊c. ⁊ crea
 ta sunt. id est producta in effectu in tēpo
 re. ⁊ hoc ex diuina uoluntate non ex na
 ture necessitate.

Et uidi in dextera sedētis ⁊c.]
 Hic consequenter describitur
 dignitas christi hominis reue
 rationem accipientis. Circa quā
 premititur profunditas diuini secreti. secu
 do difficultas aperiendi. ibi Et uidi. Ter
 tio infertur dignitas christi. ibi Et unus.
 Circa primum dicitur. Et uidi in dextera
 sedētis super thronū. Ille sedens est deus
 trinus ⁊ vn⁹ ⁊c. dictū est lib. iij. liber uite est
 diuina scientia in qua omnia sunt scripta

Sciendum tamen q̄ in deo ponitur duplex scientia uel potius una duplici modo dicta scilicet scientia simplicis noticie que se extendit ad omnia possibilia que nunq̄ fuerunt nec erunt. ⁊ scientia uisionis que respicit existentia pro quacunq̄ differentia temporis scilicet preteriti uel presentis uel futuri. Et ista sunt in uirtute dei operatiua in quantum operatur in aliquo tempore. Talia uero sunt illa que reuelata sunt homini christo ⁊ ab eo Johāni apostolo. Virtus uero dei operatiua metaphorice dicitur manus eius dextera. quia per manum dexteram operamur ⁊ ideo liber qui dicitur dei noticia de dispositis ab eo fieri conuenienter dicitur esse in dextera manu dei [signatum] signatio ista designat clausione diuine scientie de dispositis ab eo fieri quousq̄ sint ab eo reuelata fieri uel in effectu producta [sigillis septem]. i. omnino obscuritatibus ut exponunt aliqui. Et secundum hoc ponitur hic numerus determinatus pro indeterminato scilicet septenarius pro obscuritatum multitudine sicut dicit gregorius home. xxv. a Maria ergo septem demonia habuit que uniuersis uicijs plena sunt. Sed hoc dictum non bene consonat his que sequuntur [ca. vi. de aperitione sigillorum] procedendo a primo sigillo usq̄ ad septimum determinate. Ex quo patet q̄ septenarius sigillorum non ponitur ibi pro indeterminata multitudine obscuritatum. Ideo uidetur melius dicendū q̄ sigilla ista non sunt aliud nisi dei uoluntas claudens ⁊ aperiens suum secretum prout ⁊ quando ⁊ quomodo sibi placet que licet sit una in se dicitur tamen multiplex ad uarios effectus relata secundum illud psal. cx. magna opera domini exquisita in omnes uoluntates eius. Septenarius igitur sigillorum est septenarius reuelationis diuine uoluntatis ad reuelanda Johanni distincta reuelationibus septem uel fienda in septē temporibus. Et uidi illud consequenter describitur difficultas aperiendi cum dicitur. Et uidi angelū fortem iuste uidetur fuisse gabriel qui interpretatur fortitudo dei quis est dignus aperire librum. i. manifestare dei secretum [⁊ soluere signacula eius]. i. sigillatim ostendere qualiter singula de quibus dicitur procedunt ex diuina uoluntate [⁊ nemo poterat in celo] quantum ad angelos [neq̄ in terra]

quantum ad homines [neq̄ subtus terras] quantum ad demones in quibus remanserunt naturalia integralia aperire librum [⁊ nullus istorum potest ad secreta diuina attingere nisi deo reuelante qui primo reuelauit christo homini ⁊ christus Johanni ⁊ ego flebam multum] per hunc fletum designatur Johannis desiderium sciendo ecclesie futurum processum. Et un⁹ illuc consequenter inferitur dignitas christi qui solus inuentus est dignus dicta secreta primo accipere ⁊ alio per Johānem nunciare cui⁹ dicitur [⁊ unus de senioribus dixit mihi] consolando me desiderij mei impletionem. quis autem erat iste senior non dicitur. ⁊ dicunt aliqui q̄ fuit matheus euāgelista qui dixit in persona christi math. ultimo. Data ē mihi omnis potestas in celo ⁊ in terra. ideo dicitur ecce uicit leo de tribu iuda ⁊ c. Inam christus victor fuit in sua resurrectione. Sed quicquid sit de veritate ratio tamen non uidetur valere quia Johannes non accepit hanc notitiam per mathei scripturā sed per reuelationem specialem. Est autem dictum supra q̄ per seniores intelliguntur ecclesie prelati. Et ideo uidetur melius q̄ iste senior fuerit petrus. ⁊ dicitur unus id est primus inter apostolos eo modo loquendi quo dicitur gen. primo. Factum est uespera ⁊ mane dies unus id est primus. transtulerat enim iam beatus petrus per martyrium ad gloriam quia sub nerone passus fuit. Johannes autem postea tempore domitiani hanc reuelationem accepit. ⁊ sic anima petri assistens christo uel aliqua effigies petrum representans dixit Johanni ui de ne fleueris ⁊ c. Radix dauid. i. de radice dauid descendens secundum carnem secundum q̄ predixerat esa. xi. Egredietur uirga de radice iesse ⁊ c. [aperire librum] i. manifestare ecclesie decursum a deo preordinatum ⁊ uidi ⁊ ecce in medio throni ⁊ agnū stantē tanq̄ occisū. i. christus in medio ecclesiarum per orbem in nomine eius constitutarum sicut ipse dicit math. ultimo. Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usq̄ ad consummationem seculi qui sicut dicitur est leo ratione resurrectionis ita dicitur hic agnus ratione imolationis. propter quod etiā dicitur stans quia resurrexit ad uitā immortale. ro. vij. Christ⁹ resurgēs a mortuis iā nō moriet⁹ tanq̄ occisus q̄ quotidie

Capitulū

in ecclesia imolatur non secundus carnem. quia resurrexit ad uitam immortalem ut dictum est. sed secundum effectum et representationem. quia per oblationem eucharistie comunicatur nobis effectus sue passionis. Ipsa etiam est similitudo representatiua ipsius secundum quod dicitur luc. xxiij. Hoc facite in meam commemorationem. Illud enim quod representat aliquid notatur nomine ipsius sicut imago petri nominatur petrus. et eadem ratione eucharistia agnus imolatus. et ad hoc designandus non dicitur hic agnus occisus simpliciter sed tanquam occisus [habentem cornua septem]. id est potestates. et ideo designatur per septem spiritus. quia septem dona spiritus sancti sunt quasi septem cornua siue potestates ad reprimendum virtutem inimici [missi in omnem terram] quia christus paratus est dare dona spiritus sancti omni homini ad ea se debite disponenti [et uenit et accepit de dextra sedentis in throno libri] non est per hoc intelligendum quod christus tunc accepit notitiam de processu ecclesie. nam anima christi ab instanti sue creationis diuinitati coniuncta habuit notitiam omnium que deus cognoscit scientia uisionis inter que est processus ecclesie ut patet ex predictis. et ideo per hoc quod Iohannes uidit accipere eum librum designatur acceptio noticie a principio creationis anime christi sed de nouo Iohanni reuelande et per eum uniuersali ecclesie. [Et cum aperuisset] hic consequenter describitur assistentium christo iocunditas. et primo sibi assistentium in ecclesia militante. secundo in triumphante. ibi Et uidi et audiui. Circa primum dicitur [et cum aperuisset librum] ad reuelandum ecclesie processum [quattuor animalia]. id est quattuor ecclesie patriarchales [et uiginti quattuor seniores] id est uniuersae cathedrales ecclesie per orbem diffuse et per hoc etiam subintel liguntur alie ab eis constitute. Ceciderunt coram agno. Nam ex hoc habuerunt materiam uenerandi ipsum [habentes singuli citharas etc.] quod exponitur cum subditur [quod sunt orationes sanctorum] metaphorice. Et per hoc et similia aperit aliquo modo uiam ad exponendum reliqua ut predictum est [et cantabant canticum nouum]. id est pertinet ad nouum testamentum [dignus es domine deus etc.] et patet ex supradictis sententia [quoniam occisus es] meritum precedit illud

quod cadit sub merito propter quod acceptio noticie processus ecclesie que precessit mortem christi ut dictum est non cecidit sub merito ipsius sicut nec gloria anime christi. Sed gloria corporis que secuta est bene cecidit. meruit enim sui corporis glorificationem et exaltationem. et eodem modo potest dici de reuelatione dicti processus facta Iohanni et per eum uniuersali ecclesie ad declarationem bonitatis et maiestatis christi. Nam hec reuelatio facta est post passionem [ex omni tribu etc.] in ecclesia est ex omnibus gentibus collecta [et fecisti nos deo nostro regnum]. id est principes et sacerdotes [holias laudis deo offerentes] regnum binus super terram non dicitur in terra ubi sancti conculcantur. Sed super terram id est in celo ubi sancti cum christo dominantur. Et uidi. Hic consequenter ponitur iocunditas assistentium christo in ecclesia triumphante cum dicitur [et uidi et audiui uocem angelorum multorum etc.] In hoc notatur ipsorum multitudo maxima secundum illud Job. xv. nunquid est numerus militum eius? et idem designatur in hoc quod subditur [et erat numerus eorum milia milium] sicut enim corpora celestia totam regionem elementares excedunt quasi incopabiliter in quantitate continua. Sic angeli omnia corporalia in quantitate discreta accipiendo quantitates discretam pro qualibet multitudine numerabili uel numerata [dignus est agnus] qui occisus est accipere uirtutem et diuinitatem etc. omnia ista habuit uel saltem plura ante passionem. quod dico propter gloriam corporis et huiusmodi que secuta sunt. et ideo acceptio talis hic accipitur pro manifestatione eorum ad laudem et honorem nominis christi. Et consequenter ponitur laus christi in omnibus creaturis cum dicitur [et omnem creaturam que in celo est] quantum ad homines qui iam sunt in patria [et in terra] quantum ad existentes adhuc in uia [et que sub tus terram etc.] Nam omnes creature et irrationales et uita carentes dicuntur laudare christum in quantum sunt materia et occasio laudandi ipsius. quia intellectuales creature per eas ascendunt ad cognoscendum deum. et per consequens ad ipsum laudandum et glorificandum. Cetera que sequuntur patent ex predictis.

T uidi q̄ apuisset. Postq̄ de
 script⁹ ē mod⁹ diuine reuelatio
 nis. Hic sequent⁹ describit⁹ de
 cursus iptionis. 7 hoc sub. vij.
 sigilloꝝ aperitionibus quib⁹ sigillis liber
 dicebatur signatus. Et ideo secundū septē
 sigilla diuiditur in septē partes quē patet
 in lra. Igit⁹ in prima parte dicit⁹ 7 uidi q̄
 aperuisset agnus unū de septē sigillis. Sci
 licet primum eo mo lo loquendi quo dicit⁹
 gen⁹ primo. 7 factū est uespere 7 mane dies
 unus. i. primus. Unde 7 consequent⁹ ibi di
 citur. factū est uespere 7 mane dies secūdu⁹
 7 sic consequenter usq̄ ad septimū. Eodem
 modo consequenter hic describitur aperi
 tio secundi sigilli 7 tertij usq̄ ad septimū
 [7 audiui unū de quattuor animalibus]. i.
 primum eadē rōne qua 7 de sigillis dictū est
 Nam consequenter agitur de alijs tribus
 animalib⁹ 7 secundū illos qui per animalia
 dicunt signari quattuor euangelistas. Iste
 fuit marcus in similitudine leonis designa
 tus que similitudo ponitur prima supra ca.
 quarto. Sed quoniam illud dictum non con
 sonat ordini euangelistarū in quo mathe⁹
 ponit⁹ primus 7 marcus secundus. id dixi su
 pra ca. quarto. q̄ p quattuor animalia qua
 tuor patriarchales ecclesie designant⁹. 7 sic
 habeo consequenter dicere q̄ ille q̄ per pri
 mū animal designat⁹ fuit patriarcha prime
 ecclesie patriarchalis. s. hierosolymitane q̄
 fuit br̄s iacob⁹ appellatus ff̄ dñi eo q̄ fuit
 similis sibi 7 ante iam transierat p gla
 diū sub nerone ut patet per iosephū. xx. li
 bro antiquitatū. Hec autem reuelatio facta
 fuit Johāni tpe domiciani. Ueni 7 uide de
 cursum ecclesie primitive. 7 ecce equus al
 bus. p̄ quē ut dicit⁹ expositores aliqui de
 signatur Baius impator q̄ successit i me
 diate tiberio sub quo passus christ⁹ fuerat
 Et designat⁹ per equū albū eo q̄ non fuit
 christianis molestus sed magis cōsolabilis
 Nā pilatū misit in exiliū q̄ christū inique
 iudicauit. 7 similiter herodē qui decollauit
 Johāne 7 christū in passione spreue
 rat. luc. xx. iij. ideo subdit⁹ [7 exiuit uincē
 ut uinceret]. s. aduersarios christi ut dictū
 ē. Sed hoc nō uidet⁹ mihi cōuenienter dictū
 Nā iste gaius in tantū fuit elat⁹ 7 peruer
 sus q̄ per orbē misit statuā suā ut in illa
 adoraret⁹ ut deus. 7 quia habitātes i iudea
 renuentes hec facere. misit petroniū cū ex

ercitu in iudeā ut in templo poneret dictas
 statuā 7 renuentes interficeret ut dicit Jo
 sephus libris antiquitatū 7 de iudaico bel
 lo. tamen petronius nō dedit hoc executio
 ni quia Baius fuit morte puentus. Et in
 illo uero tēpore apostoli 7 alij christiani ha
 bitabāt in hierusalē 7 iudea. 7 sic patet q̄
 Baius non fuit eis cōsolabilis sed magis
 horribilis eo q̄ p̄ ceteris habitatoribus
 iudee horridū erat eis mandatū Bai de di
 cta adoratione. licet autē ip̄e miserit in exi
 lium herodē. 7 pilatū. hoc tamē non fuit p
 pter christū sed p̄ alijs causis totalit⁹ de
 speratis ut refert Josephus quas cā breui
 tatis omitto. Similit⁹ quod subdit⁹. Exiuit
 uincens ut uinceret nō uidet⁹ sibi conueniē
 ter applicari q̄ rome fuit turpiter interfe
 ctus p̄pter suas malicias 7 uxor ei⁹ gla
 dio confossa 7 eius unica filia parietī allisa
 p̄pter quod uidet⁹ alij melius dicere. s. q̄
 per equum albū intelligat⁹ cetus apostolo
 rū dealbatus sanctitate uite. 7 q̄ beat⁹ Ja
 cob⁹ hierosolymitane ecclesie episcopus ut
 dicit Hieronymus in libro illustriū uirozū
 dicit⁹ usū fuisse tunc nō uestibus laneis s̄
 lineis 7 per consequens albis. 7 idem esti
 mari pōt probabiliter de alijs apostolis. vn
 de 7 machamet⁹ uocat eos uiros dealba
 tos. Per sedentē sup equum illū intelligit⁹
 christus sessor 7 ductor eoz secundum illud
 Ro. iij. Qui spiritu dei agunt⁹ hi filij dei
 sunt. et secundū hoc sic est littera exponē
 da. Et ecce equus albus. s. apostolorū sena
 tus. et qui sedebat super eū. s. christus ha
 bebat arcū in manu sua. i. uerbū predica
 tionis. quia cepit facere 7 docere. actūz
 primo. 7 sic fecerunt apostoli p instinctū 7
 ducatū ipsius. 7 data ē ei corona in sua re
 surrectione 7 ascensione. 7 exiuit p̄ effectū
 suū dando apostolis in signo uisibili spi
 ritū sanctū. uincēs. aduersarios suos in iu
 dea primo. Nā eadē die cōuersi sunt ad eū
 predicante petro tria milia. act. secundo. Et
 altera die. v. milia. act. tertio. ut uinceret p
 totum orbē subiiciendo sue fidei iugo colla
 gentiū. Nā in breui tēpore p predicationē
 apostolorū 7 aliorū christi discipulorū christo
 cooperante 7 sermonem eoz signis sequē
 tib⁹ confirmante. Marci ultimo p̄dicatū fu
 it euēgeliū. Nā unūte adhuc beato petro
 fides catholica diffusa fuit usq̄ ad fines
 terre habitabilis prout declarauit sup illud

Capitulū

psal xviij. In omnem terram exiuit sonus
eorum etc. et sup epistolam Ro. x. capit. l. et
cū aperuisset. Hec ē secūda pars in qua de
scribitur status ecclesie a tempore neronis
usq; ad titum impatōrē cū dicitur [Audiui
secundū animal] secundū predicta iste fuit p
mus patriarcha ecclesie anthiochene. s. bea
tus Petrus q primo rexit illā ecclesiaz ut
habetur libro illustriū viroz qui tpe hui⁹
uisionis iaz transierat per martyriū dicēs
[Veni et uide statum ecclesie sub nerone] et
exiuit alius equus ruffus. i. romanus po
pulus qui dicit ruffus tēpore neronis. ou
phiciter. uno mō accipiendo ruffedine p ru
bedine sicut in pluribus locis alijs accipit
scriptura. eo q nero multos romanorū oc
cidit ex sua crudelitate. Nā etiā matrē p
pziā uxorē fratrē et sororē ac etiā senecas
suū pceptorē dicit occidisse. Alio mō ma
gis proprie p ipā ruffedine quia nero ciui
tatem romanā incendi fecit in magna pte
ut uideret quale fuerit antiquitus incendiū
troie. In tali uero incendio ex cōmixtione
fumi et flāme aperētia ruffedinis causat[ur]
q sedebat sup eū. s. nero habens domini
um[datū est ei]. i. a deo permittit[ur] ut sume
ret. i. auferret[pacē] de terra q turbata
fuit ciuitas et romanū imperiū ppter sua
maleficia et ut inuicē se interficiant inaz ex
occasione sue perfidie ipō interfecto Otto
gaba vitellius uoluerūt usurpare imperiū
et ex eorū pugna adinuicē ualde multi fue
rūt interfecti et datus fuit illi gladius ma
gnus. i. potestas interficiendi christianos.
Nā ipse primā persecutionē mouit contra
ecclesiā loquēdo de persecutionib⁹ motis p
impatōres romanos. nā antea psecutionem
sustinuerat per iudeos. Adādatū uero cru
dele Bai supra positū non fuit directe cō
tra ecclesiā sed cōtra habitātes iudeam quo
rū pauci cōparatiue erant christiani nec ēt
manlatum illud fuit datū executioni. Et iō
prima persecutio ecclesie attribuit neroni.
Claudius etiā impator q fuit medius inter
Baium et Nerōnē non legit fecisse christi
anis aliquā persecutionē. Nero antē apo
stolorū principes. s. Petri et Paulū occidit et
alios multos christianos rome et per impe
riū occidi fecit. Et cū aperuisset. Hec est
tertia ps in qua describit ecclesie stat⁹ sub
tito cum dicit [audiui tertū animal]. i. pa
triarchā primū ecclesie alexandrine. s. bea

tū Marcū secundū q in libro illustriū vi
roz habetur. et ecce equus niger. i. exerci
tus romanus qui dicit niger effectiue si
cut sol dicitur calidus. Exercitus enim ro
manus sub tito in tantū afflixit habitan
tes hierusalē q fuerunt fame denigrati et
alijs afflictionibus secundū q refert Jose
phus libro de iudaico bello et qui sedebat
super eū. s. titus regens illū exercitū[ba
bebat staterā in manu sua]. i. diuinā iusti
ciā quā opere exequēbat. nā ex ordine di
uine iusticie processit q exercitus romanus
iudeos p̄tim occidit et p̄tis captiuauit et rin
dictam mortis christi sicut manifeste predi
xit Luc. xix. Ecce uenient dies in te et cir
cundabunt te inimici tui etc. q tamē erat
p̄ter intentōnē titi et exercitus sui qui p
p̄t aliā cām uenerūt et iudeos. s. p̄p̄t rebel
lionem iporū cōtra imperiū romanū ut pa
tet p Josephū libro de iudaico bello. Ideo
dicit q habebat staterā in manu et non in
mente. nā exequēbat op⁹ diuine iusticie mo
do p̄dicto. Per manū enī opus intelligitur
quā per eā efficitur et audiui uocē de me
dio quattuor animalū. i. de throno dei in
cuius circuitu erant quattuor animalia ut
dictū est supra ca. quarto. Et per hoc de
signatur q factū titi contra iudeos p̄cede
bat ex ordinatione diuina a qua p̄cedit
malū pene secundum q dicit Amos quarto
Nō est malū in ciuitate quod nō fecerit ei
dominus. Bilibis tritici denario uno etc. Ad
intellectū huius sciendū q dicit Hugo
fioriāensis de fine belli romanorū cōtra iu
deos fessi ueniq; romani multa cede que
rebant quibus mancipia captiua uenderēt
Sed q plurimi uenales et pauci inueniebā
tur emptores non desuere qui triginta mā
cipia uno nummismate mecarentur. ut si
cut dominū emerant triginta denarijs sic
econuerso p denario uno triginta uende
rent. Sunt aut numisma et denarius unus
et idē math. xxiij. dicente dño Quidite mihi
numisma census. subdit At illi obtulerunt
ei denarius dicebat autem denarius eo q
ualebat. x. numos vsuales. Itē notādum q
bilibus est nomen cōpositū ex bis et libza
quia continet duas libzas. quinq; uero iu
dei hic p unā libzam designant eo q qnq;
libri moysi ab omnibus iudcis recipiuntur
Alios autē libzos iudei non recipiunt qui
saduēci dicuntur. Est igit sensus Bilibus

ati mortui fuerūt ⁊ bestijs terre ⁊ qꝫ plures
eoz deuorandi bestijs tradebantur. Sicut
patet in legendis plurimꝫ martyriū. Et quia
pluribus alijs modis aliqui martyrizaban-
tur. s. suspēsiōe submerisiōe cōbūsiōe ⁊
huiusmōi. ideo interponit ⁊ morte ꝑut ois
modus affligendi martyres includat. Ex
pdictis uero patet qꝫ sicut zacharie. vi. per
equos quadruplicē in colore variatos de-
signata fuerūt. iij. regna ut dictū fuit ibi/
dem. sic in isto loco per equū albū signa-
tur regnū christi ꝑut fuit i cctu apostolorꝫ
⁊ credētibꝫ primis. ꝑ alios tres equos ro-
manū imperiū cuius status fuit uariatus
in tribus pibus. Et cū aperuisset quintū
hic incipit quinta pars in qua describit
ecclesie persecutio a traiano imperatore qꝫ
domiciano successit usqꝫ ad diocletianum.
Iste enī traianus terciā psecutionē exer-
cuit contra ecclesiā. Marcus Antonius quar-
tā Seuerus quintā Maximꝫ sex-
tā uero sextā Decius septimā Valerianꝫ
octauā Aurelianus nonā. Licet autē multi
imperatorēs intermediꝫ fuerunt inter istos
quozꝫ tēpōribꝫ multi christiani fuerunt mar-
tyrizati. Isti tamē specialiter dicunt christi-
anos persecutiones exercuisse qꝫ fecerunt
⁊ renouauerunt edicta contra christianos.
Aliꝫ uero non sic. Et ideo qꝫ aliqui tēpōri-
bus suis fuerunt martyrizati hoc fuit ex
edictis precedentū imperatoꝫ que nō erāt
reuocata. Tēpōribꝫ igit istozꝫ imperatoꝫ
non erant ecclesie nec altaria stabilia sꝫ in
locis occultis ⁊ potissime in martyryx cri-
ptis in quibus sunt corpora eozꝫ ibidem se-
pulta portabat ⁊ erigebat altare lignē ꝑ
celebratione missaz. Et hoc est qd dicitꝫ cū
aperuisset quintū sigillum uidit subitus alte-
re animas interfectozꝫ. i. martyres inter-
fectos eo qꝫ erant ibi corpora eozꝫ. Et ē si-
milis modus loquendi sicut exo. f. Omnes
anime qꝫ egressę sunt de femore iacob id
est homines qꝫuis anime eozꝫ non fuerunt
egressę de femore iacob que nō sunt ex tra-
duce sed a deo per creationē infuse corpo-
ribꝫ egressę de iacob per generationem
ꝑpter uerbi dei qꝫatū ad doctores qui
fuerūt martyrizati ꝑpter ꝑdicationē uer-
bi diuini ⁊ ꝑpter testimoniū quod habe-
bāt. Iqꝫatū ad simplices christianos qꝫ mar-
tyrizabātꝫ eo qꝫ nolebāt negare christum
terramagis ptestantꝫ se credere in ihsu

Capitulū

Et clamabāt uoce magna ⁊c. Iste clamor non est alius q̄ manifestatio nequicie tyrannorum coram deo merito puniendā. Et innocentie martyrum premiandā sicut dixit dominus ip̄i cam gen. iij. Ecce uox sanguinis fratris tui abel clamat ad me de terra id est eius innocentia declarat tuā nequiciā puniendā in mortis eius vindictā ideo subditur usq; quo domine supple qui es sanctus ⁊ uerus non uindicas sanguinē nostrū de his qui habitāt in terra. i. de tyrannis dominantibus super terrā ⁊ date sunt eis singule stole albe quia cuilibet data ē gloria anime ⁊ dictū est illis ut requiescerēt corpora eorum in monumētis tempus adhuc modicum. i. usq; ad iudiciū quod dicitur modicū eternitati cōparatū propter quod iohannis prima canonica ca. ij. dicit. Filio li nouissima hora est. tunc enim resurgent in corporibus gloriosis ⁊ sic habebunt secundas stolā que est gloria corporis donec cōpleant ⁊c. nā postea propter nomē christi multi sunt interfecti ⁊ adhuc plures interficient in persecutione antichristi. Et cum aperuisset hic consequēter describit stat⁹ ecclesie sub diocletiano qui decimā persecutionē inuenit contra ecclesiā cū collega suo maximiano. ⁊ ista persecutio fuit atrocior precedentibus in tāto qd̄ infra. xxx. dies p̄vij. milia p̄miscui se xus legunt martyrio coronati. Et hoc est qd̄ describit iohannes sub aperitione sigilli sexti. ⁊ diuidit in duas partes. qz primo describit immanitas persecutionis. secūdo suauitas diuine consolationis. ibi post hec uidi. Circa primū dicit. Terre motus factus ē magnus qz in omnibus partibus imperij romani ex imperio diocletiani ⁊ maximiani moti sunt iudices ⁊ potentes ad interfectionē populi christiani. ⁊ sol factus est niger ⁊c. i. christus qd̄ est sol iusticie denigratus est quantū ad famā nominis ⁊ etiā in mēbris suis quibus iponebat qd̄ essent malefici ⁊ magi. ⁊ in hoc a christo edocti per apostolos aliosq; discipulos quos docuerat de talibus ut dicebāt infideles. ⁊ sic quantū erat in se nomē christi denigrabant. Et luna tota facta ē sicut sanguis qz tunc ecclesia tota fuit sanguine martyrum rubricata. Et stelle ceciderūt de celo. i. multi eminētes in ecclesia timore mortis inclinati fuerunt ad idolatrandū. unde ⁊ marcellus papa tunc timore mortis idolū

thurificauit. ⁊ per hoc conijcitur qd̄ plures alij similiter fecerunt. Uerū tamē beatus marcellus penitentia ductus postea martyrium pro christo sustinuit. ⁊ cessauit episcopus romanus. vi. annis ⁊ vi. mensibus propter immanitatem persecutionis illius. Sicut ficus emittit grossos suos cum magno uentu mouet. Iocuntur autē grossi ficus p̄mi tēporis ⁊ immature que de facili cadūt a magno uento cōcisse. tunc autē flauit ⁊ ecclesia turbo tēpestuose persecutionis. ⁊ celū recessit sicut liber inuolutus. celū hic dicitur ecclesia presentis t̄pis sicut ⁊ dath. xij. Simile est regnū ce. the. ab. i. agro ⁊c. prout exponit gregorius home. xxxvij. qd̄ christiani tunc se occultabant. quātū poterāt exceptis ualde paucis qui ex maximo feruore se martyrio offerebāt. ⁊ oīs mons ⁊ insule de locis suis mote sunt. Inā sup mōtes ⁊ rupes quasi inaccessibiles ⁊ insulis mari clausis ubi fugerant christiani querebantur ⁊ exterminabantur ⁊ sic dicunt ista loca mota propter motionē habitantiū sicut dicitur parisijs facere uel pati qd̄ populus i habitās agit uel patit. ⁊ reges terra ⁊ p̄ncipes ⁊c. In omnibus enī p̄tibus orbis iaz diffusa erat fides catholica ut supra dictus est ⁊ de omni statu hominū maiorū minorū ⁊ mediocrium aliqui crediderūt qui rabies persecutionis mote per diocletianū ⁊ maximianū nō ferentes querebāt se abscondere in locis cauernosis sub mōtibus iō subdit. Absconderūt se in speluncis. ⁊ alij ēt eorum timētes ibi capi ⁊ longo cruciatu ad mortē deduci desiderabant mox breuiter. supposita tamē dei uoluntate ne vi tormentorum inclinarentur ad christū negandū. ⁊ hoc desiderium exprimit cū dicit. Dicūt montibus ⁊ petris cadite super nos ⁊ abscondite nos a facie sedentis sup thronū irati cōtra nos. licet in deo non cadat irā p̄pue dicit tamē irasci metaphorice cōtra aliquos quādo flagellat eos qz ad modum irati se habet tamen quādo flagellat electos hoc facit magis ex sua benignitate ad augmentū meriti ip̄orum ac premij. ⁊ ab ira agni. i. hominis christi qui uidebat irasci cōtra suam ecclesiam modo dicto. quoniam uenit dies magnus ire ip̄orum. i. tēpus p̄secutionis magne ab eis permisse. Et quis poterit stare. quasi dicat ualde pauci. Ceciderat enim marcellus papa qui caput erat ecclesie ut

predictum est propter quod uidebatur difficile q. alij inferiores possent stare. Aliter autē exponit ab aliquibus illud [7] dicunt mōtibz 7 petris cadite super nos 7c.] q. per montes 7 petras intelligitur sancti q. iam erant in patria qui dicunt montes propter suam exaltationem ad celestia. Et petre propter confirmationē in bono quozū suffragia postulabant fideles in persecutione positi 7 sic est sensus [7] dicunt montibz 7 petris]. i. sanctis. Cadite super nos]. i. cōdescendite nobis [7] abscondite nos a facie 7c.] .i. protegente nos orationibz uestris erga deū 7 agnum ut cesset a nobis rabies persecutionis. Sed alia expositio uidet magis litteralis.

Cap. vij.

Est hęc uidi] Poplqz descripra est acerbitas persecutionis. Hic consequēter describit suauitas cōsolationis que facta est in ecclesia dei tēpore constantini ex helena nati. Et diuiditur in duas ptes. q. primo ponitur hic cōsolatio quātū ad existētes in ecclesia militante. secundo quātū ad existētes in ecclesia triumphante ibi. Post hęc uidi turbā. Prima adhuc in duas. q. pmo premitit persecutionis breuitas scilicet quattuor tyrannoz in diuersis partibz imperij romani dominantium. secundo eorum repressio per constantinum. ibi. Et uidi alterum. Circa primum sciendū q. sicut dicit in ecclesiastica historia. ix. libro. Postq. dioecleianus 7 maximianus deposuerunt insignia imperij constituti sunt imperatores duo. s. Galerius 7 Constantinus. Galerius autē duo cesares instituit. s. Severū in italiā 7 Maximianum in oriente. Cōstantinus autē ex helena genuerat filiū nomine cōstantinum qui mortuo patre factus est imperator. 7 assumpsit in consortiū imperij liciniū qui licet pmo fuerit pacificus christianis. tamē cito postea factus est persecutor. Maxentius uero rome tyrannizabat. 7 sic erāt quattuor persecutores ecclesie in quattuor partibus imperij. s. Maxentius rome Licinus alexandrie que est in egypto. Itē notandū q. homines maxime potentes 7 in dignitate constituti in hoc libro frequenter nominantur angeli sicut dictum est supra ca. ij. de episcopis vij. ecclesiarum qui angeli nominantur. 7 si sunt boni sunt angeli dei. 7 si

mali magis sunt angeli sathane saltē pro illo tempore quo sunt mali sicut dictū ē supra. iij. ca. de angelo sardē nomē habes q. uiuas 7 mortuus es. Hoc ergo modo quattuor persecutores ecclesie dicti nominantur hic angeli cū dicit [Post hęc uidi quattuor angelos stantes]. i. dominantes [sup quattuor angelos terre]. i. quattuor partes imperij ut dictū est tenentes quattuor uētos terre ne flarent]. i. impediētes doctores ecclesie ne uerbū dei predicarent. de quo flatu dicit cant. iij. Surge aquilo 7 ueni auster perfla ortum meū 7 fluent aromata illius. quia p flatum predicationis secundatur ortus ecclesie militantis super terram neq. super mare neq. in ullā arborē] christianozum enī aliqui habitabant in arida aliqui in insulis maris 7 aliqui in siluis psecutionē fugientes 7 omnes isti designantur nominibus locozum istoz sicut habitātes parisijs designantur nomine ipsius. vn de cōmuni modo loquendi dicit parisijs fecit tale festum. i. populus habitans ibi. Et uidi] Hic cōsequēter describit dictoz quattuor tyrannoz repressio. Circa quā primo ponitur repressio actus. secundo subdit sequens fructus ibi. Et audiui. Circa pmo premititur reprimētis conditio cū dicitur [7] uidi alterū angelum]. i. imperatōrē constantinum] ascendēte ab ortu solis] nā lex ordinatione solis iusticie ascendit ad dignitātē imperialem ut daret pacē ecclesie] habentē signū dei uiuī]. i. signū crucis christi scribitur enī ecclesiastice historie libz nono q. constantinus ueniens romā contra Maxentius ibi tyrannizantē ut frequenter cogitaret de dispositione belli. 7 pro uictoria exoraret deum celi quāuis nondū esset baptizatus. Aspiciens in celū uidit signum crucis rutilās 7 cū miraret de insolita uisione uidit angelos assistētes 7 dicentes si bi. In signo hoc uinceas. tunc de uictoria futura securus signū crucis sicut uiderat de pingi fecit in militaribus vexillis. 7 sic procedens contra maxentium obtinuit plenus triumphus] 7 clamauit uoce magna quattuor angelis]. i. quattuor tyrannis predictis [q. bus datum est]. i. pmissus est] nocere terre 7 mari]. i. christianis habitantibus i terra arida 7 in insulis maris dicēs] Nolite nocere 7c. Inā istos quattuor tyrānos repressit a nocimento christianoz aliquos de

Capitulū

bellando sicut dictum est de alexandrio. et
item postea accidit de licinio contra chri-
stianos crudeliter insurgente in alexandria
et egypto. Alios antea duos suo mandato de-
terrendo. Et hec habent ecclesiastice hi-
storie lib. ix. Iquo ad usque signemus seruos
dei nostri in frontibus eorum. Constantinus eni
a beato Siluestro baptizatus honorauit et
exaltauit ecclesiam et potissime sacerdotes
et alios ecclesie ministros. et multa priuile-
gia christianis dedit. et sic exemplo et ver-
bo multos ad baptismum induxit. et sic per mi-
nisterium sacerdotum seruos eos christi con-
signauit. Sciendum autem quod hec dictio quo-
ad usque non tenet hic finite sic intelligendo
quod signatis fidelibus tempore constantini qua-
tuor tyranni predicti deberent redire ad per-
secutionem ecclesie sicut cum dicitur sedes hic
quo ad usque ueniam per quod designat quod me
adueniente non debes amplius sedere sed te-
netur indefinite sicut cum dicitur. Iste non pe-
nituit quo ad usque vixit. id est non penituit quia
post mortem penitere non potuit. Et audiui
numquam signatorum. Iste consequenter descri-
bitur dicte repressionis fructus quia est mul-
tiplicatio credentium christo. Et dicitur exposi-
tores quod hic primo ponitur numerus conuer-
sorum ad christum de iudaismo. et ideo subdi-
tur lex omni tribu filiorum israel et postea
cum subdit post hec uidi turbam magnam et c.
ponitur multitudo conuersorum de gentilitate
que fuit multo maior quasi incoperabili-
ter quam de iudaismo. Sed saluo meliori iu-
dicio primum non videtur rationabiliter dictum
quia ante tempora constantini iudei iam erant
in sua infidelitate obstinati. propter quod non
videtur quod tempore constantini tot fuerint ba-
ptizati sicut dicitur hic sexcenti milia. Item quod
ex qualibet tribu excepto tribu dan. loco
cuius nominatur tribus ioseph dicuntur. xij
milia signati. et tamen secundum hebreos et la-
tinos. x. tribus fuerunt captiue et inclu-
se ultra montes caspios. Et sic de illis non vi-
dent tunc aliqui fuisse baptizati. Similiter
secundum de conuersione gentium non videtur
probabiliter dictum quia textus dissonare vi-
detur in pluribus quod magis uidebitur pro-
sequendo. Sic igitur quantum mihi videtur ad-
presens In hac prima parte describitur mul-
titudo conuersorum ad christum tempore constan-
tini de quacumque gente uel natione qui per
baptismum rem nominis israel consequu-

tur secundum quod predixit esai. xliij. effundam
spiritum meum super semen tuum et benedictio-
nes meas super stirpem tuam et germinabunt
et sequitur. Iste dicit. domini ego sum. et ille
inuocabitur in nomine iacob. et hic scribat
in manu sua domino. Et in nomine israel
assimilabitur quod intelligitur de gentibus con-
uersis ad christum sicut ibidem plenius fuit
dictum. hoc etiam dixit apostolis Ro. ij. Non
enim qui in manifesto iudeus est neque qui in
manifesto in carne est circuncisio. sed qui in
abscondito iudeus est scilicet per fidem christi
et circuncisio cordis in spiritu. scilicet per recisionem
uiciorum. et sic patet quod nomen israelis secundum
rem et ueritatem transiit ad populum in chri-
sto regnatum et per consequens nomina. xij.
tribuum israel ad. xij. apostolos noui testa-
menti qui correspondet. xij. patriarchis ue-
testa. tribus uero dan. hic omittitur eo quod de
ipsa dicitur antichristus nasciturus. Scien-
dum etiam quod cum dicitur hic sexcenti milia signa-
ti. ponitur numerus determinatus pro in-
determinato. Nam multo plures temporibus
illis per diuersas partes orbis fuerunt ba-
ptizati sicut supra quarto ca. per. xliij. se-
mores intelligitur uniuersitas prelatorum eccle-
sie que est multo maior sicut dictum fuit ibi-
dem. his uero dictis patet littera. Post hec
uidetur hic consequenter describitur consolatio
quantum ad existentes in ecclesia triumphante.
Nam sicut post persecutionem acerbissimam re-
ponitur diocletiani et maximiani facta est con-
solatio magna in ecclesia militante per con-
stantinum pacem ei attribuentem sic in ec-
clesia triumphante de martyribus illius tem-
poris facta est leticia magna per christum
animas eorum suscipientem. igitur hec leticia pri-
mo describitur. secundo iohannes de hoc ple-
nius instruitur ibi et respondit. Circa pri-
mum dicitur. Post hec uidi turbam magnam
martyrum quam dinumerare nemo poterat
temporibus enim diocleciani et maximiani tot
fuerunt martirizati quod per homines non po-
tuerunt ad certum numerum reduci. Nam infra
xxx. dies leguntur. xvij. milia martirizati
ut dictum est. una etiam uice maximianus in-
terfecit legionem tebeorum in qua erant sex mi-
lia. cccc. xviij. milites christiani. Iudices et
in diuersis temporibus de mandato istorum
imperatorum tot interfecerunt christianos
quod non poterant sub certo numero redigi.
Nam diocletianus legitur. xx. annis impasse

[ex omnibus gentibus et tribubus et popu-
lis etc.] Ex hoc uidetur quod non agit hic de
conuersis ex gentilitate tantum sicut dicit ali-
quod sed de martyrizatis per diocletianum et ma-
ximum inter quos fuerunt aliqui de iuda-
is et conuersi ad christum et de omni populo
et gentes stantes ante thronum per claram diuini-
tatis aspectum et in conspectu agni quod sicut
beati reficiuntur interius in aspectu diuinita-
tis ita exterius in aspectu humanitatis christi
sunt secundum quod dicit augustinus super iohannem
[amicti stolis albis] per gloriam anime que
per stola alba designatur ut dictum est ca. p. ce-
dentil palme in manibus eorum in signum per-
fecte uictorie que non habet in presenti ui-
ta in qua homines quantumque sancti sunt semper
per pugnam. Et sic non loquitur hic ut ui-
detur de baptizatis existentibus in uia sed
de martyrizatis in patria et clamabant uo-
ce magna inquam in celis est laus dei continua
[dicentes salus deo nostro]. i. salus quam ha-
bemus inest nobis a deo et agnoscimus omnes
angeli stabant in circuitu throni tanquam pa-
rati ad exequendum uoluntatem dei. [Et senio-
rum et quatuor animalium]. i. episcoporum et patriar-
charum iam in celo regnantium ceciderunt in
conspectu throni etc. gratias agentes deo
de triumpho martyrum [dicentes amen] post
laudem martyrum supraposita. Salus deo no-
stro etc. In subdit eorum laus cum dicitur [Bene-
dictio]. i. laus et claritas .i. diuulgatio no-
minis et cetera que sequuntur supple attribui-
antur deo nostro in secula seculorum non
est per hoc intelligendum quod ex creaturis ali-
quid accrescat deo in seipso sed tantum in ef-
fectibus suis. Et respondit illi cōsequēter
Iohannes de dictis martyribus instruit pleni-
tudo dicitur et respondit unus de senioribus se-
cundum illos quod dicitur quod littera immediate pro-
cedens loquitur de conuersis ex gentilitate
tempore constantini. Iste senior fuit beatus Sil-
uester. Sed hoc non uidetur conuenienter di-
ctum quod Iohannes non fuit instructus a bea-
to Siluestro per multa tempora post nascitu-
ro. quod floruit tempore constantini qui cepit im-
perare anno domini .ccc. ix. Et ideo uidetur me-
lius quod iste senior fuerit beatus Petrus in
quod dicitur unus senior .i. primus inter platos eccle-
sie sicut dictum est supra ca. v. Illi qui amicti
sunt stolis albis qui sunt etc. quod .d. tu debes
scire et dixi illi. domine mi tu scis in quod regnas in
secula cum eis. Nam ante reuelationem Iohannis

facta per martyrium transierat ad gloriam
ut ostensum est supra ca. v. q. d. Iohannes
Tu qui scis potes me docere de ipsis et dixit
mihi hi sunt qui uenerunt de tribula-
tione magna exeuntes de mundo per mar-
tyrium tempore diocletiani et maximiani im-
peratorum. quod tunc fuit tribulatio maxima
ut dictum est. Ex hoc etiam uidetur quod non lo-
quitur de conuersis ad fidem tempore constan-
tini. quod tunc non fuit ecclesie tribulatio sed
maxima consolatio propter quod loquitur sicut
dixi de martyribus temporis precedentis. ideo
subdit et lauerunt stolas et dealbauerunt eas
in sanguine agni propter quod eorum san-
guis fuit effusus et ideo merito dicitur san-
guis agni qui est sanguis membrorum ipsius
in quibus dicit se persecutionem pati ac. ix.
Saul saule quid me persequeris. marty-
res autem predicti acceperunt primam stola. i. ani-
me gloriam ut supra dictum est per effusionem sui
sanguinis ideo sunt ante thronum dei ui-
dentes eum facie ad faciem et seruierunt ei die ac
nocte in templo eius quia ibi est laus in-
gus. psal. lxxxiij. Beati qui habitant in domo
tua domine in secula seculorum laudabunt
te et qui sedent in throno. s. deus habitat su-
per illos quod non possunt ab eo euelli non
esuriunt neque sitient amplius etc. .i. nullam tribu-
lationem aut inquietudinem patient amplius
nam in beatitudine quietatur appetitus quoniam
am agnus qui est in medio throni. s. christi
stus regit eos immediate. fideles autem in ter-
ra existentes reguntur ab eo per ministros ec-
clesie et deducet eos ad uite fontes aquarum
continuando in eis gloriam anime quousque cum
hoc accipiant gloriam corporis in futura resur-
rectione. et tunc erunt in fontibus aquarum uite
per duplicem gloriam. s. corporis et anime et ab-
sterget deus omnem lacrimam inquam ultra non
habebunt aliquam tristitie materiam sed plenam
et perfectam consolationem. Contra hanc expo-
sitionem quam posui ex textu possit argui. pri-
mo. quod dicitur Post hec uidi turbam magnam
etc. ex quo uidetur quod non loquitur de martyri-
bus tempore constantini precedentibus de quo
ante fecerat mentionem sed magis de conuer-
sis ex gentilitate tempore ipsius sicut dicunt
expositores aliqui. Secundo quia infra. xxi.
Iohannes loquens de ciuitate celesti dicit. et
replum non uidi in ea. Illi autem dicit et seruierunt
ei die ac nocte in templo eius. Ex quo uidetur
quod non loquitur de martyribus existentibus

Capitulū

ia in patria s3 de fili deb² qui sūt adhuc in
ria ad primū dicēdū q³ cū dicit^r. Post hec
vidi rē. ly post nō refert^r ad ordinē rei ge
ste. s3 ad ordinē visionis seu descriptionis
illa enī que sunt p²fecta frequent^r sūt po
sterius ostēsa pphetis 7 descripta sicut ma
nifeste patet i scriptura veteris ac novi te
stamēti. propter quod nō ualet argumētū.
Ad secūdū dicēdū q³ post illud uerbū Johā
nis subdit^r immediate. Nōs enī de² omnipo
rens tēplū illius ē 7 agn². Ex quo patet
q³ p uerbū Johānis nō excludit^r a ciuitate
celesti tēplū omnimode. s3 tantū tēplū ma
teriale 7 figurale quale fuit in ueteri testa
mēto respectu noui. 7 in nouo respectu celi
Cult² enī dei in nouo testamēto ē quedam
figura 7 rēp²sentatio cultus ipius siue laudis
ab angelis sanctis 7 beatis in celo. q³ cul
tus celi nō ē ad aliud ordinat² iō nullo mō
ē figuratiuus q³ ibi deus colit^r 7 laudat^r ut
clare 7 p²sentialiter uisus sine figura 7 eni
gmate. 7 sic negat^r ibi tēplū figurale 7 vo
min² omnipotēs dicit^r tēplū ei² sicut plen²
ostēdet^r quando erim² ibi dñō ccedēte.

T cū apparuisset J Post q³ supe
rius i aptione sex sigilloz de/
scripta ē ecclesie pugna contra
tyrānos ut p3 ex p²dictis. Hic
cōsequent^r describit^r ecclesie pugna contra
hereticos sub aptōne septimi sigilli. Ista tñ
diuisio nō ē p²cisa. nā a tēpore apostolorū
contra ecclesiā insurrexerūt heretici ut pa
tet ex sup² dictis in aplōz epistolis. Et
p²tēpus constantini fuerūt 7 erunt aliq³ ty
rāni. sed hec distinctio accipit^r secūdū illud
qd³ principalit^r describit^r in p²cedētib² 7 sub/
sequētib². Heretici uero futuri sūt int^r chri
stianos usq³ ad finē mūdi sicut ostēdit sal
uator. Math. xii. p pabolā zizanie semina
te in medio tritici quā noluit eradicari us
q³ ad messēz p quā intelligit^r tēpus iudicij
p²pter quod ps ista i generali durat usq³ ad
finē seu terminū huius libri. Et diuidit^r in
tres ptes. nā primo describit^r status eccle
sie iudiciū p²cedēs. secūdo iudiciū cōcomitās
xix. ca. ibi Et uidi thronū magnū. Tercio
subsequēs ibi Et ego Johānes. Prima ps
diuidit^r in duas ptes. Nā primo describit^r
pugna int^r ecclesiā 7 hereticos dictos p²pne
Secūdo inter ipas 7 hereticos dictos extē
so noie ca. xij. Prima adhuc in duas. Nam
primo agit^r de inuētorib² heresū. secūdo de

fautoribus eoz ix. ca. Prima adhuc i duas
q³ primo cōtinuat^r se p²dictis. secūdo exeg^r
de hereticis ibi Et septē angeli. In p²cedē
ti uero pte duo sunt dicta de statu ecclesie
scilicet p²secutio tyrānoz. 7 cōsolatio sequē
p cō. ātinū. pmo se ergo cōtinuat^r primo.
Post secūdo. ibi Et angelus. Circa primū
ponit^r quedā breuis p²secutio post tēpus. cō
stantini excitata p iulianū apostatā q³ int^r
fecit Paulū 7 Johāne 7 plures alios. 7 mul
ta mala 7 dāna intulit christianis. 7 de ipō
dicit^r hie factū ē silentiū magnū in celo. i. i.
in ecclesia multatē q³ frequent^r in libro hoc
celū nominat^r ut p²dictū ē. Iste enī iulianus
p²cepit ecclesias claudij. hie dñū offici
um solēnit^r celebrari. 7 sic factū ē silentiū i
celo q³ tñ iulian² apostata pap² imperauit
s. anno vno 7 sex mētib² secūdū Hiero. iō
subdit^r [quasi] dimidia hora. In ipō in bello
persaz interfecto apte fuerunt ecclesie. 7 ce
pit religio christiana gaudere ut habetur
in legēda sanctorū martyriū Johānis 7 pau
li. Cōsequent^r ponit^r cōtinuatio ad sequētia
cū dicit^r [Et uidi septē angelos 7 de istis
uero septē angelis 7 eoz rubianis dicit^r i
sequētib² sigillati. Et alius angel²]. Hic po
nitur continuatio ad secūdū p²cedēs qd³ fuit
ecclesie liberatio p constantinū ad que secu
ta fuit ecclesiarū edificatio 7 diuinorū solem
nis celebratio. Ad hāc aut^r celebritate addu
dit Damasus papa q³ satis cito post tēp²
Iuliani apostate p²fuit ecclesie romane 7 or
dinauit ut p omnes ecclesias psalmos die
noctūq³ canerent 7 ut in fine psalmoz di
ceretur Gloria patri 7 filio rē. p²pter qd³ de
ipō dicit^r [7 angel² alius]. i. papa Damasus
q³ fuit ali² a septē p²dictis. uenit 7 stetit añ
altare. q³ p²fuit ecclesie romane. habēs thu
ribulū aurēū. i. cor deo deuorū secūdū illud
psal. c. xl. Dirigatur oratio mea sicut incen
sus i conspectu tuol² data sūt ei incēsa mē
ta. que sunt orationes sanctorū. Nā p au
ctoritatē apostolicā a deo sibi datā oratio
nes sanctorū augmētate sunt 7 multiplica
te sunt per orbē. ut daret sup altare aure
um quod ē ante thronū. Iad iummū enī pō
tifice p²tinet referre deuotionem populi in
deū cū sit caput uniuersalis ecclesie. 7 acce
pit angel² thuribulū 7 impleuit illud de igne
altaris. Inā a deo accepit donū feruide cha
ritatis. 7 misit i terram. q³ ex feruore cha
ritatis a deo accepto induxit ad feruorem

de notione habitatores terre ut dictū ē[7] facta sunt tonitrua[7] sancte p[re]dicatōis[7] 7 voces iuine laudis[7] fulgura[7] conu[er]sationu[m] in miraculis. Nā illo tēpore multi p[re]lati 7 alij deuoti habuerunt gratiā miraculoz in ecclesia dei[7] 7 terremotus[7] nam p[er] ista mota fuerūt corda terrena ad operationem boni Cōsequent[er] ponit cōtinuatio ad sequentia cū dicit[7] 7 septē angeli 7c. J[er]e[mi]as statim dicit postea[7] Et primus angelus[7] Illic cōsequenter exequit[ur] de heresiarchis. 7 l[et] mul ti fuerunt tamē de quattuor tantū facit ex pressaz mētionē contra quos quattuor ge[n]eralia concilia 7 principalia fuerunt cōgre gata. Et secundū hoc diuidit in quattuor p[ar]tes que patebūt p[er]sequēdo. In hac prima fit mentio de arrio q[ui] supbia inflatus errozes asserunt cōtra articulū sancte trinitatis di cēs q[ui] sicut p[ater] 7 fili[us] 7 spiritus sanctus sūt distincti in p[er]sonis ita etiā in essentijs. 7 sic solus pater esset uerus deus fili[us] 7 spiritus sanctus creature 7 neuter p[ot]t dici de[us] nisi tātū p[ar]ticipatiue. Cōtra hūc errozē cōgre gatū est generale consiliū. ccc. xviij. ep[iscop]o[rum] in iudea ciuitate bitinie 7 cōdenatū ē ibi dogma pueri arrij. nō tamē ab erroze de/ stiterunt plures eius discipuli sed eū reno/ uantes infecerūt etiā plures p[ri]ncipes 7 impe ratores p[er]secutionē contra catholicos mo/ uentes ut in sequētib[us] apparebit. de hoc igit[ur] arrio dicit[7] 7 primus angelus[7] .i. ar riuus. Nā homines mali ita nomināt i hoc libro angeli sicut 7 boni ut dictū est in p[ri]mo capitulo p[re]cedentis[7] tuba cecinit[7] cum magno boatu 7 superbia dictā heresim pu blicando[7] 7 facta ē grando. .i. grandis tem pestas que nomine grādinis frequēt i vul gari locutione designat[ur] in ecclesia que per hoc fuit intra se diuisa. vnde d[icitur] x. libro ec clesiastice histo[rie] .Ea tēp[or]e facies eccle sie feda 7 admodū turpis erat. nō enī sicut prius ab exteris sed a p[ro]p[ri]js rastabat. fu gabat alius 7 alius fugabatur 7 uterq[ue] de ecclesia esse se dicebat[7] 7 ignis mixtus. san guine[us]. .i. ignis emulationis ex qua secuta ē effusio sanguinis 7 potissime t[em]p[or]e valētij imperatoris qui lapsus in heresim arrianā p[er]sequebat[ur] catholicos eoz aliquos cōburen do et alios gladio occidendo et alijs modis varijs affligendo[7] 7 tertia p[ar]s terre cōbusta ē dicit[ur] autē hic tertia p[ar]s terre christiani. Alie due p[ar]tes iudei 7 pagani q[ui] legē moysi

nō habuerūt nec fidē christi receperūt. igitur de tertia p[ar]te que christianitas dicitur loquit[ur] hic Johānes que igne arriane p[er]fi/ dic fuit corrupta in laicis 7 per terrā desi gnantur eo q[ui] terrenis actibus sunt intēti et in p[re]latis 7 clericis qui significātur p[er] ar bozes eo q[ui] per cognitionē scripturaz sūt sup alios eleuati. per fenū uiride intelligū tur nouelli ad christianitatē dispositi 7 hi fuerunt populus gothoz qui uolēs christi anus fieri misit ad ualentē imperatozē p[ro] sacerdotibus christianis habēdis qui doce rent eos de fide catholica 7 ecclesiasticis sa cramētis et ipemet misit eis p[re]sbyteros ar rianos sicut ipse arrianus erat qui corrupe/ runt eos heresi arriana. ideo dicit[ur] 7c. ter/ tia p[ar]s terre cōbusta 7c. J[er]e[mi]as patet ex dictis littera[rum] Et secundus angelus[7] Illic cōsequē ter agit de secundo heresiarcha. .f. macedo nio qui differebat ab arrio dicēs filiū esse eiusdē nature cū patre. sed cōueniebat cum eo dicēs spiritus sanctus esse creaturā et ser uum filij. ideo de ipso dicitur 7c. Et secundus angelus[7] id est macedonius qui dicitur an/ gelus sathane[us] tuba cecinit[ur] .i. flatu supbie motus errozē docuit[7] 7 tanq[ua]m mōs magn[us] .i. heresis magna[rum] ardens igne[us] .f. p[er]fidie[us] mis sus est in mare. .i. in ecclesiā ratōne baptis mi p[er] mare designatā eo q[ui] mare ē recepta culū omnium aquarū. Et ecclesia unica est p[er] baptismi sacramētū[7] 7 facta est tertia p[ar]s sanguis. .i. deturbata est tertia p[ar]s aque baptismalis accipiēdo p[ar]tē tamē ualde lar ge. baptismus enī cōf[er]t in nomine trinita tis cuius tertia p[er]sona est spiritus sanctus. Qui secundū errozē macedonij dicit[ur] detur bari p[er] quē asserit[ur] creatura et seruilis con ditionis ut dictū ē[7] 7c. et mortuus ē in eo. .i. in erroze dicto[7] 7c. tertia p[ar]s creature[us] q[ui] multi p[er] baptismū regenerati et noua creatura facti corrupti fuerūt p[er] errozē macedonij 7c. tertia p[ar]s nauis iterijt[ur] q[ui] maxia p[ar]s platoz et curatoz p[er] quas duci debēt alij ad salu tis portū corrupti fuerūt p[er] errozē dictum. Cōtra hūc uero macedoniū cōgregata fuit secūda uniuersal[is] synod[us] i cōstantinopoli .c. l. ep[iscop]o[rum] i q[ui] dicit[ur] error fuit cōdenat[us] Et ter tius angel[us] Illic cōsequenter agit de tertia heresiarcha. .f. pelagio q[ui] t[em]p[or]e archadij et ho nouj errauit circa gratiam spiritus sancti asserēs q[ui] sine ea poterat homo ex puris naturalibus mereri p[er]uā eternaz. Dicebat

Capitulū

etiā q̄ pueri nascunt̄ sine culpa originali ⁊ p̄ cōsequēs q̄ a culpa nō purgāt̄ aqua baptismali. de hoc ergo dicit̄ ⁊ terti⁹ angel⁹ i. pelagius! tuba cecinit! exponat̄ ut prius ⁊ cecidit de celo. i. de ecclesia militante q̄ frequent̄ celū nominat̄ in scriptura no. te. ut supra dictū ē. de hoc enim celo cecidit pelagius in errore predictū de quo subditur ⁊ Stella magna fuit enī hō litteratus ⁊ religiosus. s. monachus! ardēs tanq̄ facula multos enī corripuit ratōne. litterature ⁊ ratione apparentie sanctitatis in habitu religioso ⁊ cōversatione! ⁊ cecidit in tertiā p̄tē fluminū ⁊c. ⁊ p̄ fontes ⁊ flumina designat̄ ecclesia baptismalibus aquis cōgregata ⁊ sanctificata! ⁊ nomē stelle dicit̄ absinthii! q̄ cōtra dulcedinē gr̄e spiritus sancti p̄dicabat! et facta ē tertiā ps aquarū i absinthiū q̄ magna ps ecclesie corrupta fuit p̄ eius dogma puerum! Et multi homines mortui sunt! spiritualiter! de aquis. i. de eis dogmatibus pueris! q̄ amare facte sunt. i. contrarie dulcedini spiritus sancti ⁊ spiritualiter unificati! Et quartus angel⁹! Hic cōsequēter agit̄ de quarto heresiarcha. s. eutice q̄ in domino nr̄o ihesu christo asseruit esse unā naturā sicut ⁊ unā personā dicens q̄ ex natura diuina ⁊ humana i incarnatione facta est una natura p̄ quandā cōfusionem seu cōmixtionē sicut ex elementis suis suo mō resultat una mixta natura quod est impossibile cū natura diuina nō sit alteri cōmiscibilis nec aliquo mō trāsmutabilis igitur de ip̄o dicit̄ ⁊ quartus angelus. s. eutices! tuba cecinit! exponat̄ ut supra! ⁊ p̄cussa ē ps tertia solis. i. veritatis que dicitur sol sap. v. ca. ⁊ sol intelligentie nō luxit nobis. tamē hic ps accipit̄ ualde large iquātū filius est una de tribus p̄sonis in diuinis q̄ secundū errorem euticis dicit̄ p̄cussus q̄ secundū ip̄m nō esset homo neq̄ deus sicut mixtū nō ē aliquod elementorū s̄ alia natura ex eis resultat! ⁊ tertiā ps lune. i. ecclesie cuius multi simplices infecti. ⁊ p̄cussi fuerunt dicto errore ⁊ tertiā ps stellarū. i. ep̄orum quorū aliqui eutici consenserūt ⁊ subscripserūt. ⁊ sic obscurati tenebris erroris fuerūt! ⁊ diei nō luceret ps tertiā ⁊ nocti similis! Per diē intelligit̄ nouū testamētū ⁊ p̄ noctem uetus Ro. xij. Nox p̄cessit oēs aut̄ appropinquabit ⁊c. Est igit̄ sensus q̄ iste eutices cū suis sequacibus obscura-

uerunt scripturas ueteris ⁊ noui testamēti que loquunt̄ de natura diuina ⁊ humana christi tanq̄ de distinctis ⁊ cōfusiis eas exponendo puerse! Et uidi! Postq̄ beat⁹ Johannes locutus ē de heresib⁹ inuentonibus hic cōsequēter loquit̄ de eaz̄ fautoribus ⁊ primo premitit breuē p̄fationē. secūdo p̄sequit̄ intētionē ca. ix. Circa primū dicit ⁊ uidi ⁊ audiui uoces unius agle. i. ip̄ius met̄ Johānis q̄ per aquilā designat̄ loq̄t̄ enim hoc de semetip̄o tanq̄ de alia p̄sona sicut cōmunit̄ loquit̄ in euāgelio suo. ynde ca. ultimo dicit̄ de seip̄o. hic est discipulus ille q̄ testimoniū p̄hibet̄ de his ⁊c. ⁊ uolētis p̄ mediū celi! quia uisit ecclesie p̄cursū ut p̄dictum ē que quidē ecclesia in hoc libro frequent̄ celū nominat̄ ⁊ dicit̄ ecce magna! p̄ quod designat̄ magnitudo tribulationis future! ⁊c. ⁊c. per quod designatur q̄ sub tubiciniū triū angelorū sequentiū describit̄ maior tribulatio q̄ sub tubicinijs quattuor p̄cedentiū. dicit̄ aut̄ habitatibus in terra! quod est cōe bonis ⁊ malis. Nam utriq̄ sunt habitatores terre secundū cursū uite p̄sentis. tribulationes enī descripte sub tubiciniū triū angelorū sequentiū partim fuerunt catholicorum et partim hereticorum ut uidebit̄ p̄sequendo. Potest aut̄ pars ista aliter exponi ut uox agle de qua dicit̄ hic fuerit uox cuiusdā sancti patriarche cōstātinopolitani per aquilam designati ut dictū est supra ca. iij. que assistente deo uidit̄ Johānes et dicit̄ que hic ponunt̄. ceterorū expositio nō mutatur.

Cap. ix.

Quintus angel⁹! Hic beatus Johānes p̄sequit̄ intētiū de heresum fautoribus qui dicuntur p̄p̄e heretici. ⁊ diuidit̄ in tres p̄tes q̄ primo agit̄ de hereticis dictis p̄p̄e quantū ad uandalos. secūdo quantum ad italicos. ibi Et sextus angelus. Tertiū quantum ad gothos. xi. ca. ibi Et in illa hora. Prima in duas. q̄ primo Johānes exequitur p̄positus. secūdo declarat quoddam dictum. ibi Et similitudinis. Circa primum sciendum q̄ Valēs imperator ad terrā gothorum uolentium recipere fides christi misit sacerdotes arrianos ut supra dictum ē p̄ quos infecta ē gens illa heresi arriana Et similiter gens pandalica que magnam

tribulatione fecit in aphyrica. et postea in italia et etiam in gallia. ut habet. xxi. libro speculi historialis et in pluribus cronicis. dicitur igitur [et quintus angelus]. i. valens qui cepit imperare anno domini. ccc. lxxij. [et uidi stellam de celo cecidisse]. i. ualentem qui ex persuasione uxoris sue de altitudine fidei catholice cecidit in heresim arrianam ut dictum est qui dicitur angelus hic et stella sicut super primo ca. hi idem homines stelle dicuntur et angeli. Septem stelle angeli sunt septem ecclesiarum. data est ei clavis putei abyssi. i. potestas reuelandi et exaltandi heresim arrij condennatam. nam per potestatem imperialem misit sacerdotes arrianos ad inficiendum populos multos. ideo subditur [et aperuit puteus abyssi et ascendit fumus etc.]. i. doctrina erronea ueritatis obscuratiua. ideo subditur [et obscuratus est sol]. i. christus qui secundum heresim illam negatus esse uerus deus ut dictum est ca. precedenti [et aer] i. ecclesia que illuminatur a christo sicut aer a sole uisibili. temporibus autem illis ecclesia errore arrij fuit obscurata tantum quod maior pars ecclesie facta fuit arriana. et de fumo putei exierunt locustae. id est heresi arriana infecti qui dicuntur locustae quia sicut locustae saltant de loco ad locum sic vandali de hispania transierunt in aphyricam. et inde postea intrauerunt italiam et galliam eas uastando. ideo subditur [et data est illis potestas]. s. nocendi hominibus cautelis de ceptionibus et armis. hoc enim permissum est eis a deo suo iudicio occulto [et preceptus est illis]. i. prophetatum a deo. ne lederet ferrum etc. Ad cuius intellectum sciendum quod aphyrica ante ingressum vandalorum erat habitata partim a christianis et partim a paganis sicut et multe terre temporibus illis paganos autem occiderunt non autem christianos qui christiani quantum ad minores significauerunt [per fenem terre] quantum ad maiores [per omne riride] quantum ad medio cres et quantum ad maiores [per arbores] nisi tantum homines qui non habent signum dei id est paganos qui non sunt signo crucis condignati [et dictum est illis ne occiderent eos] istud refertur ad christianos de quibus predictum erat. sub uno enim contextu littere sacre scriptura transit aliquando de aliquibus personis ad alias loquendo ac si essent eedem sicut patet psalm. lxxvij. cum occiderent eos qui

rebant eum. et tamen certum est quod alij erant occisi et alij quiescentes cum penitentia ducti et eodem modo loquitur hic de habitantibus aphyricae qui partim erant christiani et partim pagani et sic de una parte transit ad aliam sub eodem contextu [sed ut cruciarent eos] licet enim non occiderent christianos ut dictum est. tamen afflixerunt eos multipliciter et specialiter episcopos et doctores expellendo et aliquos corporaliter affligendo. unde honoricus vandalorum rex multos episcopos in exilium misit et similiter transiens qui post eum regnauit et gilloine qui aliquibus episcopis orthodoxis linguas fecit extrahi et radicitus amputari qui tamen postea dono dei loquebantur et predicabant secundum quod dicit gregorius dialogorum libro. ii. mensibus quinq[ue] per hoc designatur quod regnum vandalorum durauit temporibus quinq[ue] regum et tunc fuit exterminatum per belisarium patricium a iustiniano imperatore in aphyricam missum et cruciatus eorum ut cruciatus scorpij. Nam aliqui istorum regum primo simulauerunt beniuolentiam christianis et eos postea grauer afflixerunt tantum quod multi eorum magis uellent mori quam uidere tale conculcationem ecclesiarum et ministerium eius. sicut dicitur primo machabeorum. iiij. melius est nobis mori in bello quam uidere mala gentis nostre et sanctorum ideo subditur [et in diebus illis querent homines mortem etc.]. Et similitudines. hic consequenter declarat quoddam dictum. vandalos enim dixerat locustas ideo conditiones aliquas vandalorum exprimit sub nomine locustarum dicens [et similitudine] locustarum si miles equis paratis in prelium per hoc designans quod vandali fuerunt homines bellicosi et super capita eorum tanquam corone si miles auro per aurum in scriptura signatur fulgor sapientie. vandali uero inter ceteros barbaros plus habere uidebantur de fulgore naturalis industrie que si ordinatur ad bonum sortitur nomen sapientie que dicitur scientia sapida. si autem ad malum sortitur nomen cautele. Sic autem erat in eis. et ideo non dicitur quod haberent coronas aureas sed si miles auro nam per quandam similitudinem bonum ad malum transferimus quinto metha. sicut dicitur sapiens latro uel bonus qui pcedit in furtis suis cautelosus et facies eorum sicut facies hominum quod ratio qua distinguitur

Capitulū

homo a ceteris animalibus plus uigebat in eis quā in ceteris barbaricis gentibus ut dictum est et habebant capillos sicut capillos mulierum quia nutriebant capillaturā sicut fit adhuc in aliquibus gentibus et dentes eorum sicut eorum erant in quo designat ferocitas eorum. Et habebant loricas aureas in armati erant ad gentes alias impugnandū et uox alarū earū sicut uox currulū et. quia cum magno strepitu processit eorum exercitus per italiam et galliam ut predictum est et habebant caudas similes scorpionum patet sententia ex dictis supra usque ibi et habebant super se regē angelū abyssi. Ad cuius intellectum sciendū quod secundum Dionysium in demonibus naturalia remanserunt integra et per consequens remanserunt in eis ordines distincti prout sequitur distinctionē nature. tenetur autem communitur a doctoribus quod aliqui ceciderunt de singulis ordinibus et sic nomina singulorum demonum remanent in demonibus. Primus autem ordo inferioris hierarchie nominatur ordo principatum quia presunt diuersis regnis et sicut angeli sancti promouentes diuersa regna sibi commissā ad bonum sic per oppositum sunt angeli malicia impellentes ad malum. igitur de angelo malo presidente regno vandalorum dicitur hic et habebant super se regē angelum abyssi compellentem eos ad uastationem boni. id subdit Cui nomen hebraice abaddon. id est dispergens uel exterminans et ponitur hic nomen in tribus linguis principalibus quia plures homines de linguis istis exterminauerunt uel quia Johannes scribebat uniuersali ecclesie que fundata est in omnibus linguis per tres principales hic significatis. uel unum abijt. id est una grauis persecutio. scilicet et vandalorum et ecce ueniunt adhuc due uel id est due graues tribulationes alie et sextus angelus hic consequenter agitur de fautoribus heresum quantum ad italicos et principes constantinopolitanos. Ad intellectum sciendum quod Anastasius imperator heresi euticianā corruptus cepit imperare anno dñi cccc. lxxxiij. et imperauit annis. xxv. et tunc regnabat in italia Theodoricus rex arrianus et tunc temporis electi sunt duo papae in cōtentione. scilicet symmachus et laurentius pro quibus facta est cōtētio magna in populo christiano et in clero. procedens usque homi-

dia multa finaliter tñ ecclesia laurentiū repulit et symmachum approbauit. Paschasius autē diaconus cardinalis licet alias esset sanctus et deuotus tamē in hoc errauit. quia Laurentiū quantum potuit sustinuit. propter quod post mortē suā inuentus fuit in pena purgatorij a germano epō capuano ut refert gregorius dialogorum li. quarto. Ex hoc autē mota est tribulatio magna in ecclesia per quattuor homines predictos. scilicet Laurentiū et Symmachū pro papatu. et Anastasium et Theodoricū pro zelo heresum suarū. Nā uidetes de christiano catholicum tendentes usque ad homicidia reputauerunt eū peiorē quā ante et similiter doctrinā catholicā. propter quod incitati fuerunt ad eius persecutiones et isti quattuor predicti nominantur hic angeli quia nomen angeli in hoc libro indifferenter attribuit bonis et malis ut patet ex supra dictis. His igitur premis sic procedit quod primo ponitur ecclesie tribulatio. secundo eius consolatio ca. x. prima adhuc in duas. scilicet partem principalem et incidentalem que incipit ibi Et ceteri hominū. Circa primū dicitur et sextus angelus tuba cecinit. scilicet Laurentiū quod conatu improbo et uerbo superbo ad papatū anbelauit et audiui uocē unā ex cornibus altaris etc. scilicet uocē paschasij cardinalis de collegio ecclesie romane existentis quod in electione dedit uocē suā Laurentio et ei partē sustinuit contra ecclesie cōmunitatē dicentē sexto angelo. id est Laurentio. Solue quattuor angelos quod allegati sūt in flumine magno eufrate. id est in romano impio quod uocat flumē magnū propter multitudinem populorum in eo existentium secundū quod dicitur infra. xvij. aque multe populi multi. nominatur etiā eufrates quia sicut eufrates ē quartus fluuius paradisi gen. ij. sic inter quattuor regna principalia regnū romanū dicitur quartū. danieli secundo. In hoc autē imperio quattuor angeli. scilicet laurentius symmachus anastasius et theodorius tenebantur ligati ante electionē laurentij in quātū cessabāt ab ecclesie turbatione quod per electionē ad turbationē ecclesie excitati fuerūt modo predicto id subdit et soluti sunt etc. quod pati erāt in hora et diem etc. scilicet cōtinue ecclesiam perturbare. Sciendum tamen quod paschasius stans pro Laurentio nō intendebat hanc turbationem sed quia secuta fuit. licet preter eius intentionem ad electionem Laurentij cui

roce sua dedit. id dicit hoc dixisse laurentio
 Solue quatuor angelos etc. quia per eius am-
 bitionem ipse et alij tres processerunt ad ec-
 clesie turbationem ut occiderent tertiam partem
 hominum. Ille tertia pars dicitur populus ca-
 tholicus ut dictum est supra quarto capitulo. qui in
 magna parte fuit occisus. primum per malos
 adherentes Laurentio et similiter per adhe-
 rentes symmacho et partem per anastasio im-
 peratorem hereticum qui multos episcopos in exili-
 um misit et multos catholicos afflixit. et per
 tum per theodoricum regem arrianum qui to-
 tam italiam quantum ad orthodoxos gladio per-
 dere uoluit et sanctum Iohannem papam et sym-
 machum et boetium viros preclarissimos et co-
 sales martyrizauit ut habetur in legenda
 sancti Iohannis pape et martyris et nume-
 rus equestris exercitus. id est adherentium pre-
 dictis quatuor et mouentium eos ad tur-
 bationem christianorum. viginti milia dena
 milia. Illic ponitur numerus determinatus
 pro numero indeterminato sicut supra quar-
 to capitulo designatur quod ibi erat magna multi-
 tudo et ita uidi equos. id est subditos predictis
 quatuor et obediens eis in malo et specia-
 liter anastasio et theodoricus et qui sedebat
 super eos scilicet quatuor predicti angeli
 eos ducentes habebant loricas sicut in bo-
 nis hominibus iusticia dicitur eorum lorica.
 Ephe. vi. indui lorica iusticie. sic per oppo-
 situm in iusticia dicitur hic lorica malorum
 lignea per appetitum feruidum nocendum et
 iacinctinas. id est celestis coloris in quo desi-
 gnatur apparens zelus fidei. Nam hereti-
 ci asserentes se habere fidei ueritatem ex
 hoc excitat contra uere catholicos persecu-
 tionem et sulphureas propter fediter uicio-
 rum existentem in eis et procedentem extra in
 operibus malis et capite equorum. id est prin-
 cipes malorum eis obediunt et erant tanquam ca-
 pita leonum in quo notatur crudelitas eo-
 rum et de ore eorum procedit ignis. id est emula-
 tionis quantum ad symmachum et laurentium et
 fumus iuanitatis quantum ad anastasio et sul-
 phur fetoris quantum ad theodoricum arria-
 num ab his tribus plagis occisa est tertia
 pars hominum. id est magna pars christianorum mo-
 do predicto potestas enim equorum in ore eo-
 rum est. id est in quatuor principalibus predi-
 ctis sicut et os est prima pars capitis et in
 caudis eorum. id est in ministris sequentibus eos
 ad mala nam caude eorum similes serpentibus

propter astutiam serpentinarum que erat in eis
 ad catholicos persequendum habentes ca-
 pita nam in exercitibus sunt tribuni et ce-
 turiones et huiusmodi qui sunt capitanei re-
 spectu subditorum sibi et in his nocent inci-
 tabant enim suos subditos ad persequen-
 dum uere christianos. Et ceteri hominum
 Ille est pars incidentalis. nam Iohannes
 in hoc libro describit statum ecclesie. Tempo-
 re uero theodoricus regis de quo immedia-
 te ante dixerat contigit quedam occasio ma-
 gna in paganis qui non sunt de ecclesia.
 Et sic describitur hic incidentaliter. Tunc
 enim saxonum contra turingios pugnaue-
 runt et plures eorum fuerunt occisi hic et inde
 quod de christianis in predicta anastasio et the-
 odoricus persecutione. Et hoc est quod dicitur et
 ceteri hominum. scilicet saxonum et turingiorum
 qui non confitebantur christum qui non sunt
 occisi in his plagis. id est pro fide christi sup-
 ple sunt occisi morte corporali et eterna. et
 est hic modus loquendi qui apud hebreos
 dicitur de curatibus sicut secundo regum. v. pro
 fuerat dauid in die illa premium ei qui per-
 cussisset iehuseu etc. et non dicitur quale sit il-
 lud premium. Sed est supplendum quod esset
 princeps milicie sicut suppletur primo pal-
 xi et sic subintelligendum est hic quod isti non
 solum erant mortui morte corporali. sed et
 gehenne. Et subditur causa cum dicitur neque
 penitentiam egerunt de operibus manuum su-
 arum. id est de peccatis commissis. Et notan-
 tur tria genera peccatorum. scilicet multiplex homi-
 cidium et luxuria et furtum. et patet ista.

Cap. x.

Tunc. Postquam descripta est ec-
 clesie multiplex tribulatio illic
 consequenter describitur eius
 initialis consolatio. et primo po-
 nitur actus consolationis. secundo fructus
 deuotionis capitulo. xi. Prima in duas. quia
 primo ponitur dicta consolatio per imperato-
 rem iustinum. secundo eius continuatio per
 iustinum nepotem suum ibi. Et uocem
 quam audiui. Circa primum sciendum quod iu-
 stinus senior post anastasio hereticum im-
 perauit annis. x. et cepit imperare anno do-
 mini quingentesimo decimo octauo qui mo-
 re religionis christiani feruens uoluit in p-
 ribus orientis ecclesias arrianorum eis au-
 ferre et per episcopos catholicos consecra-
 ri. Sed non perfecit impeditur per Iohannem

Capitulū

pape ne occasione huius omnes christiani de italia occiderent gladio per theodoricū regē arrianum qui tamē postea interfecit sanctū iohannē ut predictū est. igit̃ de iusti no dicit̃ hic [7 uidi alterū angelū fortem] ppter imperialē potestātē [descendēte de celo] scilicet militantis ecclesie p̃ generatio nē baptismalem [amictū nube] baptismalis gratie [7 iris in capite eius] quia nunciavit pacem ecclesie. Est enim iris signum fedēris geñ. ix. [7 facies eius sicut sol] ppter fidei sue splendorem [7 pedes eius tanq̃s columna ignis] per pedes intelligunt̃ affecti ones. quia sicut corpus mouetur pedib⁹ sic animus affectibus. Habuit autē iste iusti nus affectiones accensas igne charitatis ad promotionem christianitatis [7 habebat in manu sua libellus apertum] q̃ scriptis 7 misit epistolas per totū imperiū suū in fa uorē christianorū [7 posuit pedē suū dextrū supra mare 7 sinistrum super terras] quia scripsit habitantibus in terra 7 in insulis maris. vel aliter p mare qd̃ est locus aq̃rum intelligit̃ populus christianus p aquā baptisimi regeneratus. per terrā uero pa gam in terrenis desiderijs fixi. de virisq̃ uero multi erant de imperio iustini sed fu it magis fauorabilis christianis ppter qd̃ dicitur posuit pedē suū dextrū supra ma re 7c. [7 clamauit uoce magna] dāns impe riali auctoritate mandata [quē admodū] cuz leo rugit [ad terrore arrianorū] unde dicit̃ puerbio. xx. sicut rugitus leonis ita 7 ter roz regis. 7 sicut clamor iste [fuit terribilis arrianis ita fuit consolabilis catholicis. iō subdit] [7 cū clamasset locuta sunt septē to ntrua uoces suas]. i. uniuersitas ecclesiay septenario numero designata eo q̃ uniuersitas septenario designat̃. ut dicit grego rius home. xxv. exclamauit in uoces lau dis diuinay. uerū tamē quia iustinus non p fecit contra arrianos qd̃ intēdebat rōe p dicta ideo phibet̃ iohannes ea scribere vñ subdit̃ [Signa que locuta sunt 7c. Et ange lus] hīc consequēt̃ describit̃ ecclesie con solatio pmissa per angelū iustini. Circa qd̃ sciendū q̃ imperatores 7 reges habēt duos angelos custodes. vñ rōne singula ris persone sicut 7 ceteri homines ad dath. xviij. uidete ne condēnetis unū ex his pu sillis. dico enim uobis q̃ angeli eorū semp uident faciem patris mei qui in celis est. 7

isti angeli sunt de ordine inferiori. Alterū aut̃ rōne dignitatis seu officij. singulis enī regnis p̃sunt angeli qui dicunt̃ principa tus. 7 sūt de supiori ordine inferioris hierar chie. 7 isti sunt custodes specialit̃ regū in quantū in eis uirtualiter cōsistunt regna ppter quod nominant̃ principes in scriptu ra dan. x. Nemo ē adiutor meus i omnib⁹ his nisi mihael princeps uester. 7 ibidē Cū egredere apparuit p̃iceps grecoz ueniēs 7 ideo isti angeli aliquando accipiunt̃ p re gibus seu regnis quibus p̃sunt. 7 sic est in pposito ut magis uidebit̃ p̃sequēdo. di cit̃ igit̃ [7 angelus quē uidi statē supra ma re 7 sup terrā]. i. angelus iustini rōne im perij [leuauit manū suā ad celū 7 iurauit] ad maiorē reifuture assertionē [7 q̃ tēpus amplius non erit] nō ē p hoc intelligēda ces satio tēporis simpliciter. q̃ post tubiciniuz septimi angeli i hoc libro describit̃ magn⁹ decursus tēporis vsq̃ ad finē mundi [7 ces satio tēporis quātū ad uirtutē heresis ar riane ut uidebit̃] ea. sequēti quod fuit imple tus iustini iunioris tēpore qui fuit tertius imperator ab isto iustino seniore. Ex quo patet q̃ illud q̃ dicit̃ hic de angelo stante supra mare 7 super terrā q̃ leuauit manū suā 7 iurauit 7c. non pōt intelligi de iusti no seniore q̃ non habuit noticiā de fiendis post mortē suā. sed angelus suus cognouit p diuinā reuelatiōē q̃ uoluntas iustini se nioris de destructione arriane heresis que tamē fuit impedita rōne predicta tēpore iu stini minoris foret cōplenda. 7 sicut p̃cogno uit sic iurauit [cum ceperit tuba canere] nā in principio imperij iustini minoris fuit hoc completum ut uidebitur [Cōsumabitur om ne mysterium] id est secretum a deo p̃oui sum [sicut euangelizauit per seruos p̃o phetas] qui p̃dixerunt dominum iesum christum cum suis fidelibus regnaturum. 7 sic tempore septimi angeli p̃ualuerunt christiani contra hereticos infideles 7 tūc audiuit iohannes uoces in celo dicentes. Factum est regnum huius mundi domini nostri iesu christi eius ut habetur capitu lo sequenti. Et uocem quā audiui hīc cō sequenter ponitur consolationis ecclesie cō tinuatio per imperatōē iustinianū q̃ i p̃ncipio sui regni fuit uere catholicus 7 cepit imperare anno domini quingentesimo. xx viij. Fuit autem homo litteratus 7 leges

romanas abbreviauit ⁊ in uno volumine
cōpilauit quod dictus est codex Iustiniani
In quo multas leges christianis fauorabi/
les posuit de quo loquitur hic Iohānes dicens
[⁊ uocē quā audiui de celo] ista fuit uox an/
geli p quē christus loquebat Iohāni ut ha/
beret in principio huius libri uade accipe librum
aperitū. i. codicē iustiniani qui dicitur hic ac/
cipiend⁹ a Iohāne qz fauorabilis erat ec/
clesie ut dictū est. De manu angeli stantis
supra mare ⁊ sup terrā] Iste fuit angelus
iustiniani rōne imperij ut uidebit⁹ ⁊ dixit
mibi accipe ⁊ deuora illū] tanq̄s rem in ore
delectabilē ⁊ faciet amaricare uentrē tuū
qz iustinian⁹ in fine uite sue fuit heresi de/
prauatus. ⁊ sic eius memoria in libro cōten/
ta facta fuit fidelibus amara que in p̄nci/
pio uite sue erat dulcis. Ex hoc patz qz an/
gelus iste qui tradidit librum Iohāni nō fuit
iustinianus qz lapsū suū in heresim nō p̄ui/
dit sed angelus ei⁹ qz etiaz addidit loquēs
Iohāni. Oportet te itez pphetizare popu/
lis ⁊c. quia postea de multis gentibus ⁊
popul⁹ Iohānes ppheticē scripsit i hoc libro

Cap. xi.

Datus est mihi calamus.]
Post actū ecclesiastice cōsolatō/
nis ponitur hic fructus deuoti/
nis. Et secūdo reuertit Iohan/
nes ad describendū pondus cuiusdā ecclesi/
stice tribulationis ibi Et ciuitatē sanctam
Circa primū sciendū qz felix papa qz tēpori/
bus illis p̄fuit ecclesie romane instituit fe/
stiuatē dedicationis ecclesie p annos sin/
gulos celebrari. In dedicatione uero epi/
scopus circuit ecclesiā dedicandā ⁊ sic se ha/
bet per modū mēsurantis muros eius ex/
teri⁹. ⁊ in paumēto ecclesie ab angulo in
angulū trāuersat⁹ scribit⁹ alphabetū gre/
cū. ⁊ sic quodāmodo mēsurat⁹ spaciū interi⁹
Et secūdu hoc dicit Iohānes i p̄sona eccle/
sie loquēs ppheticē] ⁊ datus ē mihi calam⁹
similis uirge] Inā dedicās tēplū i manu sua
portat aspersorū] Surge ⁊ metire tēplum]
uerbū ē felix pape ad quēlibet ep̄m p de/
dicationē ecclesie] atriū aut exterius ei⁹
foras ⁊c. Ipe enī instituit qz nō celebraret⁹
missa nisi in loco consecrato] quonā datus
ē gētib⁹] que offerat sacrificia sua non so/
lū in locis consecratis sed etiam in ppha/
nis] Et ciuitatē] Iste consequent⁹ reuertit⁹
beatus Iohānes ad describendā tribulatio

nē quēdā ecclesie excitatā per anthemiū
patriarchā cōstantinopolitanū qui propter
heresim euticianā qua erat corruptus per
agapitū papam fuit depositus. ⁊ loco eius
mennas seruus dei monachus institut⁹. Iste
theodora imperatrix infecta eadem heresi
petijt a Siluerio papa anthemiū restitui si/
cut patet in legenda sancti Siluerij ⁊ quia
renuit hoc facere theodora indignata ⁊ Iu/
stinianus eius maritus heresi euticianā p
anthemiū deprauatus mouerūt psecutionē
cōtra ministros ecclesie ita qz Siluerius fu/
it depositus ⁊ i exiliū relegatus p beliza/
riū patriciū. et mennas seruus dei i car/
cere afflictus. Et hoc est qd dicit Iohānes
[⁊ ciuitatē sanctā]. i. ecclesiā que dicit⁹ ciui/
tas sancta. nam ē unitas ciuū spiritus sancto
cōgregata] Calcabūt] anthemius iustinia/
nus theodora ⁊ belizari⁹ ecclesie ministros
grauit⁹ opprimēdo] mēsis. xl. duobus] tā/
to enī tēpore uel circiter dicit⁹ illa psecutō
durasse. s. p tres annos ⁊ dimidiū] ⁊ dabo
duobus testibus meis cōstatiā ⁊ sapiētīā]
supple ⁊ isti fuerunt siluerius ⁊ mennas dei
seruus qui cōstanter steterunt contra fau/
tores heresis euticiane ueritatē predicando
ideo subdit⁹] ⁊ prophetabunt diebus mille
ducentis. lx.] que faciunt idē tempus quod
prius. s. tres annos ⁊ dimidiū uel circiter
[amicti saccis]. i. uilibus uestimentis. Nam
Siluerius papa spoliatus fuit ueste papali
⁊ indutus ueste monachali] hi sunt due oli/
ue] p̄p̄ plenitudinē pietatis] ⁊ duo cande/
labra] p̄p̄ ardorē charitatis] In conspectu
domini terre stātis] p cōstatiā ueritatis] ⁊
siquis eos uoluerit nocere] sicut factus fuit
per predictos psecutores ecclesie] ignis ex/
iet de ore eorum]. i. uerba ex feruore fidei
procedentia] ⁊ deuorabit inimicos eoz] eos
feriendo de sententiā] excommunicationis
ideo subditur] ⁊ si quis uoluerit eos ledere
gladio materiali. s. [sic oportet eum occidi]
gladio spiritali] hi habent potestates clau/
dendi celū] per clauē ecclesie] ne pluā die/
bus prophetie ipsorum] nam beneficia ec/
clesie non proficiunt ex cōmunicatis iustis] ⁊
potestatem habent super aquas] id est he/
reticorum doctrinas. de quibus dicitur p/
uer. i. x. aque furtiue dulciores sunt] conuer/
tendi eas in sanguinem] ostendendo eorum
falsitatē] ⁊ percutere terram]. i. hereticos
in terrenis fixos. unde dicit augustinus.

Capitulū

Si terrā diligis terra es[omni] plaga[.] scilicet spirituali sentētiā excommunicationis aggrauando[.] et cum finiuerint testimoniū suū[.] veritatē constanter defendēdo[.] bestia que ascendet de abisso[.] i. belisarius patri eius eo modo loquēdi quo crudelis homo dicitur leo uel canis rabidus[.] faciet aduersus illos bellū[.] modo p[re]dicto[.] et occidet[.] illos morte ciuili per relegationē exilij[.] et corpora eor[um] iacebūt[.] i. reputabunt[.] uilia sicut cadauer iacens in terra[.] in plateis ciuitatis magne[.] i. i infidelium cōgregatiōe que tunc erat ualde magna[.] q[uod] uocat[ur] spiritualis sodo[.] doma[.] p[ro]pter uicio[rum] uilitatē[.] et egyptus[.] p[ro]pter erro[rum] tenebrositatē[.] ubi et dominus eor[um] scilicet christus[.] crucifixus ē[.] lex hoc enī q[uod] p[re]dicabat cōtra uicia scribax[.] et phariseor[um] cōceperunt inuidiā et odiū cōtra eū ex quo consequent[ur] obscurata est illa cognitio quā habebat de christo p[er] scripturas p[er] phetarū sicut plenius declarauī super illud Math. xxi. agricolae autē dixerunt hic est heres n[oster]. et sic obscurati p[er]cesserunt ad eius occasionē[.] et uidebunt de tribubus et populis n[ost]r[is]. Inā mors eor[um] ciuilis et eiection multis populis et diuersar[um] linguarum fuit nota[.] p[er] tres dies et dimidiū[.] hic accipitur dies pro anno secundū ezech. iiii. Diem pro anno de di tibi tantū enī durauit deiectio eor[um] ut p[re]dictum ē[.] et corpora eor[um] nō sinent poni in monumentis[.] i. principes euticiani nō permittent eis exhiberi aliquod beneficiū humanitatis[.] et inhabitantes terrā[.] s. euticia nā qui tunc dñabāt in terra gaudebunt super illis[.] de eor[um] deiectiōe[.] et munera mittent inuicē[.] in signū leticie[.] quoniā hi duo p[ro]phete cruciauerunt eos[.] excommunicationibus et aggrauationibus[.] et post tres dies et dimidiū[.] i. post tres annos et dimidiū[.] spiritus uite a deo intrauit in eos n[ost]r[os]. q[uia] restituti fuerunt ad statū p[re]stinū[.] et sic uiuificati fuerunt a morte ciuili. Siluerius enī anno dñi q[ui]ngētesimo tricesimo sexto. sedit iterū in sede papali[.] et timor magnus cecidit sup[er] eos[.] s. euticianos[.] et audierūt uocem de celo magnā[.] i. de militante ecclesia eos restituente ad gradū pristini honoris. Uerū tamē beatus Siluerius in exiliū remissus ibidem mortuus fuit[.] et sic per palmā martyrii ad celū ascendit. Et idem tenendū de seruo dei menna. Et sic aliter p[otes]t exponi q[uod] dicitur[.] et audierunt uocē magnā[.] scilicet

de iuocantis eos ad gloriā[.] et uiderunt illos inimici eor[um] p[er] miracula suā glorificationē testificantia. scribit[ur] enim in legenda beati Siluerij q[uod] ipso mortuo in loco exiliij occurrit multitudo male habentium et salui fiebāt. Passus autē iste supra positus communiter exponitur de enoch et helia qui dicunt[ur] futuri testes christi ad p[re]dicandū cōtra perfidiā antichristi tribus annis et dimidiū[.] amicti saccis[.] i. in habitu abiecto[.] q[uod] dicunt[ur] due oliue[.] p[er] exuberantiā pietatis[.] et duo candelabra[.] p[er] ardorē charitatis[.] et stātes in conspectu dei[.] p[er] cōstantiā et antichristi maliciā. dicit[ur] etiā hic q[uod] lignis exiet de ore eor[um] i. uerbū feruide p[re]dicationis quo malicia antichristi et suor[um] detegēt[ur]. et uerbū deuote orationis quo meritorie antichrist[us] et magna p[er] exercitus fulminabit[ur] sicut dictū fuit plen[us] secūda thes. ij. ca. Facient et tunc miracula uera contra signa antichristi mendacia quibus antichristus cū suis affligetur. ideo subdit[ur] h[ic] habet potestatem n[ost]r[am]. finaliter tamē antichristus q[uod] dicit[ur] hic bestia[.] p[ro]pter suā crudelitātē[.] ascendens de abisso[.] p[ro]pter demonis sibi priuati potestātē[.] occidet eos et iacebūt corpora iporū insepulta[.] ad terrorem christianor[um] in medio ciuitatis magne[.] i. congregationis antichristi adherentis que erit ualde magna[.] et dicit[ur] sodo[.] ma et egyptus[.] i. uilis et tenebrosa[.] et uidebunt de populis et tribubus[.] quia de cunctis gentibus multi adherēbunt antichristo[.] p[er] tres dies[.] scilicet naturales et p[ar]te quarti diei et inhabitātes terrā gaudebunt[.] i. adherentes antichristo[.] et post tres dies et dimidiū[.] spiritus uite eor[um]. quia resuscitabunt[ur] et ad celestia transferunt[ur] in testimonium ueritatis sue p[re]dicationis. Et hec expositio magis concordat l[et]e q[uam] p[re]cedens utraq[ue] tamen p[otes]t dici literalis. Ad cuius euidentiā sciendū[.] illud q[uod] est alterius figura necessario est in se res aliqua quia quod nihil est non p[otes]t aliqd figura[.] re uel significare p[ro]pter quod figura tripliciter potest accipi. Uno modo ut res in se tantum. Alia modo ut figura alteri tantū. Tercio modo ut res in se et figura alterius. Et hic triplex modus inuenitur frequēter in sacra scriptura uerbi gratia q[uod] de salomone dicit[ur] tertio regū. xi. deprauatū est cor eius per mulieres etc. dicit[ur] de eo se cūdū se tantū et nullo modo ut fuit figura

christi. et sic sensus literalis est tantus de salomone. Et illud quod de eo dicit psal. lxix. ante solem pmanet nomē eius. nō potest intelligi de salomone secundū se sed tārum ut fuit figura christi ppter quod sensus literalis tantū ē de christo sicut ibidez fuit plenius declaratū. Illud autē qd dominus dixit de eo secundo regū. vij. Ego ero illi in patrē et ipse erit mihi in filiū. intelligitur de salomone secundū se et secundum quod fuit figura christi qz fuit filius dei p adoptionis gloriā saltē in principio regni sui ut patet. ij. regū. Et fuit figura christi qui est dei filius per naturā. que filiatio pfectior est qz alia. et sic ē ibi duplex sensus literalis. vnus de salomone ratione filiationis adoptiue. alius de christo rōne filiationis naturalis per illam figurate. Et hoc secundo modo inducit apostolus dictam auctoritatē. hebre. v. ad probandū diuinitatē christi que probatio nō fit p scripturam efficaciter nisi accipiat in sensu literali sicut dicit augustinus ctra donatistas. Sic autē ē in proposito duplex literalis. et vnus est impletus in Siluerio papa et mēna dei seruo qui fuerunt figure enoch et helie. et alius implebit in enoch et helia cui magis cōcordat littera ut visum est. et perfectius in eis implebit propter quod de ipis ē sensus principalis intēsus. Et illa hora. Descripta p secutione ecclesie a vandalis et principibus cōstantinopolitanis et italicis. Hic cōsequenter ponit eiusdē persecutio a gothis q fuerunt arriani ut dictū est supra ca. viij. et diuidit in tres partes. nam in primo ponit gothorū persecutio. secundo eorū destructio ibi. Et septimus angelus. Tercio deuotionis augmentatio ibi. Et apertū est templū. Circa pūmū ē sciendū qz eo tempore quo iustinianus et Theodora et Anthionius persequēbant ministros ecclesie vigilas papa funo in collo eius misso fuit tractus per ciuitatē cōstantinopolitanā. et clerus qui cum eo adductus fuerat damnatus ad metalla scindenda per diuersa loca. propē quod dei iudicio Totila rex gothorū collecto magno exercitu inuasit imperiū. et multas prouincias peruagatus italiā vastauit et sanctum herculianū episcopū pulsinū cum populo ciuitatis interfecit et multos alios christianos per diuersas prouincias. et hoc est qz dicitur in illa hora. i. tēpore iustiniani here

si arriana depaupati cito post mortē Siluerij et mēne serui dei de quibus immedia te ante fecerat mentionē. factus est terre motus magnus. i. commotio magna habi tantū in terra p totā regē ut dictum est. et decima pars ciuitatis cecinit. i. magna pars populi christiani ita ut ad decimā partem uel circiter posset estimari. et occisi sunt in terremotu nomina hominū. i. hominū nō minatorū. septē milia. i. i magno numero qz ponit hic numerus deficiat. p ideterminato sicut supra quarto ca. et reliqui in timorem missi sunt. scilicet populus romanus qui multū timuit quando Totila ciuitatem cepit verūtamen qz populū nō occidit nec ciuitatē incendit. ideo subditur et dederunt gloriā deo celi. de sua euasione. ve secundum abiit. i. tribulatio predicta et ecce tertium ueniet cito. scilicet gothorū destructio. Propter quod istud ve non fuit sup catholicos ideo dictum fuit supra octauo ca. ve ve ve habebitis tantibus in terra qd est cōmune catholicis et arrianis. Et septimus angelus. Hic consequenter describit gothorū destructio iustinianus enim iunior successit in imperio ipsi iustino. et cepit imperare anno domini. cccclxvi. Hic autē constituit narcē patricium romanorū uirū in armis strennuū mittēs eū ad repimendum gentē gothorū qui collecto exercitu magno gothos expugnauit et regem eorū occidit et sic italia ab eis liberata christo absqz timore seruiunt et hoc est qz dicitur et septimus angelus. i. imperator iustinianus. tuba cecinit. qz auctoritate imperiali narcē in italiā misit et facte sunt uoces magne in celo. i. in ecclesia militate qz gothis occisis ecclesia prouipit in uoces diuine laudis. dicentes factū est regnū huius mundi domini nostri et christi ei. tunc enim italia in qua ē roma que caput est regni christi in terra libere christo seruiunt a gothis et ceteris arrianis liberata. et xxiii. et id ē uniuersitas episcoporū et ecclesiarū suarū ut dictum est supra quarto ca. gratias egerunt deo de liberatione ecclesie ad quos rumor huius facti deuenit et ira te sunt gentes. i. gothi de regis eorū interfectione et sua debellatōe. Aduenit ira tua id est punitio tua super gothos. quādo enī deus punit ad modū irati se habet ut frequenter dictum est supra et tempus mortuorum. i. tēpus punitōnis gothorū pro catho

m

Capitulū

licis interfectis ab eis et reddere mercedē
seruis suis prophetis etc. Iqz inter illos inter
fectos a gothis fuerunt aliqui p̄dicatores
magni q̄ dicunt p̄phete annunciantes pe
nas et p̄mia futura et aliqui ualde sancti.
et aliqui in seculo magni. et alij mediocres et
parui et exterminandi eos. i. gothos et ali
os arrianos qui corruerunt terrā nostrā
corpore aliter armis. et spiritualiter false do
ctrine verbis. Et apertū ē. Iste tertio po
nit deuotionis augmentū. Nā illis tēpori
bus cōtigit magna mortalitas in constanti
noli ad quam reprimendaz institutū fuit
festū purificationis beate marie uirginis
secūda die februarij solēniter celebrari. In
qua beata uirgo obtulit filiū suū in tem
plo qui dicit archa testamēti. Nā in eo ē
plenitudo scientie et ueritatis p̄ tabulas de
signata et potestatis per urnā et pietatis p̄
manna que tria fuerunt in archa. et tunc
cessauit mortalitas. et hoc ē. q̄ dicit. Et ap
ertum est templū dei in celo id est in ecclesia
militante in qua tēplum materiale fuit ap
ertum ad dictū festū solēniter celebrandum
[et uisa est archa testamenti]. i. christus de
cuius oblatione in templo et manifestatione
per sanctū symeonem et annā prophetissaz
fit memoria in purificationis festo quod fe
stū a constantinopoli ad alias ecclesias p̄
orbē est deriuatū. Ideo subdit. et facta sūt
fulgura id est accensa luminaria ad modū
fulguris lucentia que a fidelibus portant i
festiuitate dicta et uoces diuine laudis et to
nitrua sancte predicationis et terremotū
quia multi terreni ad deuotionē fuerūt mo
ti et grando magna q̄ potestas demonis
dicta pestilentia pcurantis fuit rep̄ssa.

Cap. xij.

Et signum magnū. Descripta
impugnatione ecclesie ab here
ticis dictis p̄prie Iste cōsequē
ter describit eiusdē impugnatō
ab hereticis large dictis per quē modum
pagani saraceni. i. scismatici discipuli ante
christi et infideles alij heretici dici possunt.
Et secundū hoc partes p̄ncipales huius li
bri in sequētibz apparebunt. Igit p̄mo
agitur de impugnatione a paganis. Et p̄
mo sub cōldree persarū rege. secundo sub
eius successore. xij. ca. prima adhuc in duas
q̄ p̄mo describit ecclesie dispositio. secūdo
cōldree p̄secutio. ibi Et uisum ē aliud si

gnū. Circa primū sciendū q̄ Foca imperā
te qui cepit imperare anno domini sexcen
tesimo quinto perse sub cōldra rege grauif
sima bella gerentes multas romanoz p̄io
uincias et ipam hierosolymā inuaserūt et de
struētes ecclesias sanctasq̄ loca p̄phanātes
inter ornamenta sacra que abstulerunt ue
xillum dominice crucis exportauerūt ut ha
beret in legenda exaltationis sancte crucis.
Igit ecclesia sic afflicta cruciabat donec pa
reret filiū christiāu qui liberaret eā ab
afflictione cōldree et suoz. et hoc est q̄ dicit
turi et signū magnū apparuit in celo mili
tantis ecclesie. Dulier. i. ecclesia generalis
et hierosolymitana specialiter que cōiuncta ē
christo sicut mulier uiro amicta sole. i. chri
sto qui est sol iusticie. gal. tertio. quicunq̄
baptizati estis christum induistis. Ipse enī
est sponsus et pamentuz ecclesie et luna sub
pedibus eius. i. omnia mutabilia et defecti
ua per lunam significata quoz dispositio p̄
tinere debet ad ultima ecclesie mēbra. p̄ma
corin. vi. secularia igit iudicia si habueritis
contemptibiles qui sunt in ecclesia illos cō
stituite ad iudicandum et in capite ei⁹ coro
na stellaz duodecim. i. p̄dicatio duodecim
apostolorum que resp̄nduit in primatiua
ecclesia que dicit caput ei⁹ eo modo loquē
di quo p̄ncipiū alicuius rei cōmune dicit
caput eius et in ytero habens et clamat p̄
turi et nā in angustia posita clamabat ad
deū ut cico daret sibi filium qui liberaret
eam ab oppressione infidelium. Et uisus ē
Iste consequēter describit cōldree p̄secutō
et secundo ecclesie liberatio ibi Et peperit
Circa p̄mū dicit. Et uisus est aliud signū
in celo etc. i. cōldree rex persaz qui dicit
in celo militantis ecclesie fore uisus tanquā
grauis persecutor ipsius de quo subditur
Et ecce dracho p̄pter auitutias eius et do
lositatem magnus p̄pter potestatis ma
gnitudinem. Rufus. i. rubeus p̄pter multi
languinis effusionē. q̄ autem rufus accipia
tur aliquando p̄to rubeo patet primo reg.
xvi. ubi dicit de dauid q̄ erat rufus et pul
cher aspectu. i. rubicund⁹. secundum exposit
tores dicit etiam cōldree rufus p̄pter incē
dium ecclesiaz et locoꝝ sanctorum habens
capita septez. i. sex reges sibi subditos et
iple erat septimus unde postea subdit. Et
in capitibus suis septē diademata que sūt
signa regia et cornua decem. i. decēz acies

in suo exercitu. vnde. f. macha. acies ordina-
ta ad bellandum vocat cornu ubi dicitur Ba-
chides aut erat in dextro cornu etc. Alii ex-
ponit ab aliquibus ut per septē capita in-
telligatur uniuersitas principum sibi subdi-
torum. per decem cornua uniuersitas suorum de-
bellatorum. Nam per septenarium uniuersitas
aliquando intelligitur eo quod totum tempus se-
ptem diebus replicando comprehenditur. et si-
militer per denarium eo quod sequentes nume-
ri sunt replicationes denarii et eius partium
ut dicitur. iij. phi. [et cauda eius]. i. exercitus
sequens eum trahebat tertiā partē stellarum
id est fidelium qui dicuntur stelle in scriptura
deute. primo ca. Etis hodie sicut stelle plu-
rimi celi exercitus enim cosdree de egypto
et libia et terra sancta et alijs locis multos
ualde christianos interfecit et alios captiuos
duxit intantum ut estimarentur quasi ad ter-
ram partem christianorum in terris illis ex-
istentium. consimili modo loquitur danielis
viii. de antiocho epiphane quod deiecit de
stellis et conculcauit eas id est de filiis israel
colentibus deum quos interfecit in iuda et
in hierusalem [et dracho stetit ante mulie-
res etc.]. Quia cosdree omnibus modis in-
diabatur ad interficiendum quemcumque princi-
pē christianū insurgentē ad ecclesiā defen-
dendum. Et peperit filium. Hic consequē-
ter describitur ecclesie liberatio. et diuidit in
duas partes quod primo facit propositū. secū-
do declarat quoddā dictum ibi. Et date sunt
Prima adhuc in tres. quod primo ponitur im-
peratoris eraclij creatio secūdo cosdree de-
bellatio ibi. Et factum est praelium. tertio
subditorum oppressio ibi. Ue terre et mari
Circa primum dicitur [et peperit filium]. s. era-
clium catholicū qui post focam imperauit
annis. xxx. et cepit imperare anno domini
sexigētesimo. xiiij. Lausculū. Hic additur
ad denotandum quod erat uir strenuus et ar-
mis exercitatus ut dicitur in legenda exalta-
tionis sancte crucis. qui rectorus erat om-
nes gentes in virga ferrea. quod rexit impe-
riū romanū cui rebellantes domauit per
gladium et raptus est filius eius ad deum et
ad thronum eius. i. in protectione dei. posi-
tus qui protegitur eracliū contra machinatio-
nes et dolos cosdree quibus querebat occi-
dere eum. et mulier fugit in solitudines. Nam
ecclesia que erat in asia timore cosdree trā-
sita mari quod dicitur brachium sancti georgij

fugit in greciā que dicitur hic solitudo non quod
esset inhabitata sed dicitur solitudo fugitiuis
eo modo loquendi quo fugitiui ad aliam ter-
ram dicuntur ibi esse quasi in exilio seu deser-
to. ubi pascant illa christiani habitantes ibi
diebus mille ducentis sexaginta. qui faci-
unt tres annos et dimidium. et infra eodem
ca. dicitur de hac muliere ubi aliter per tempus
et tempora et dimidium temporis. i. per tres
annos et dimidium. tempus enim sumptū sin-
gulariter in scriptura significat unum annum
pluraliter uero absque numero signat duos
annos sicut dictum fuit plenius. daniel. xiiij.
Ita tempora simul iuncta septē annos faciunt
et tantum durauit bellum inter persas et era-
clium. Et factum est. Hic consequenter de-
scribitur cosdree debellatio. et secūdo ex hoc
gratiaz actio ibi. Et audiui vocem. Circa
primum dicitur [et factum est praelium]. inter per-
sas et eraclium magnū. s. intensiue quod mul-
ti bellatores erant ex utraque parte et exten-
siue quia durauit tempore longo ut dictum
est. Michael et angeli eius. quod exponunt ali-
qui de michael archangelo qui est princeps
ecclesie sicut tempore reteris testamenti fuit
princeps synagoge danielis. x. ca. propter quod
cum angelis suis astabat ad protectiones et
directionē eraclij et exercitus eius qui pu-
gnabant pro ecclesia sed quod per draconem
et angelos eius intelligitur cosdree et suus ex-
ercitus secundum omnes expositores conue-
nientius est ut similiter per michaelē et an-
gelos eius intelligatur eraclius et bellatores
eius. michael enim interpretatur quis ut de-
us. eraclius enim in hoc bello pro ecclesia erat
vicarius. Ex supra dictis etiam patet quod in
hoc libro boni et mali homines frequenter
nominantur angeli et non prouiderunt salicet
cosdree et viri eius sed pluries debellati fu-
erunt [neque locus inuentus est eorum amplius
in celo]. i. in ecclesia. nam eraclius persequens
cosdree fugauit eum de ethiopia libia et ter-
ra sancta in quibus ante rigebat ecclesia
et compulit eum turpiter redire in terrā suā
ideo subditur [et proiectus est draco ille ma-
gnus serpens antiquus]. tamen quod ipsemet
cosdree erat antiquus etate propter quod po-
stea satis cito tradidit regnum filio suo ut
postea dicitur [qui vocatur] diabolus et satha-
nas. Ipse nimia eius nequitia sicut de homi-
ne nequius dicitur communiter quod est vnus dia-
bolus uel sathanas. qui seducit uniuersus or-

uulsi 2 di
midium.

Capitulū

hem. Nam ab illis quos subiiciebat sibi fa-
ciebat se sicut deum adorari. propter quod
dicitur in legenda exaltationis sancte cru-
cis fecerat turre argenteā in qua interlucē-
tibus gemis thionum extruxerat aureum
ibi solis quadrigam ⁊ lune ⁊ stellaz imagi-
nē collocauerat atq; p occultas fistulas aq
meatus adduxerat ut quasi deus pluuiam
desup infundere uideret. p hoc autē q; di-
citur uniuersum orbem nō ē intelligendus
q; ipse sibi totū orbem subiceret. Sed ē lo-
cutio ipbolica ad designandū q; magnam
partē orbis sibi subiecit. ⁊ dicto modo se-
duxit sicut cōmunit' dicit' tota ciuitas cur-
rit ad tale spectaculū licet maior pars re-
maneat p dictus est in terrā rē. quia cu
exercitu suo cōpulsus fuit in terrā suam re-
fugere. Et audiui ih̄c cōter pontē g'raz
actio a filiis ecclesie pro cosdree deiectione
cum dicit' ⁊ audiui uocē magnam ad g'ra-
riū actionē de celo. i. ecclesia militante nūc
facta ē salua ⁊ uirtus rē. q; fideles potue-
rūt ch̄stol ibere seruire liberati a cosdree
oppressionē q; proiectus est accusator fra-
truz nostroz. i. ch̄stianoz quos faciebat
accusabiles corā deo ad malū eos impellen-
do cogēs eos ad latrē cultū sibi impendē-
dum ut dicit' ē. ⁊ ipi uicerunt eum propter
sanguinē agni. Istud nō refert' ad eosdem
ch̄stianos in numero sed ad illos qui nō
acquiescebāt ei magis eligentes mori. ⁊ sic
erāt victores per palmā martyrij ideo sub-
ditur ⁊ non dilexerunt animas suas. i. vi-
tā suam corporalē simile habet' psal. lxxvij
cum occideret eos querebāt eū. nō enī de
eisdem numero pōt intelligi q; essent occi-
si ⁊ querebant eos penitentes cū penitētia
non sit post mortē. sed de alijs eiusdem po-
puli ppterca letamī celi pōe martyriū glori-
ficationē ⁊ de cosdree deiectionē. [De terre]
Ih̄c cōsequēt' describit' subditoz cosdree
oppressio. q; cōpulsus redire ad terrā suam
fuit valde iratus ⁊ cepit grauare subditos
suos per exactiones ⁊ extorsiones multi-
plices ad multiplicandū sibi bellatores ut
regnum suum posset defendere ab eracio
imperatore. ⁊ hoc est q; dicit' l' re terre ⁊
mari q; non solū dominabat' in arida sed
etiā in pluribus insulis maris ⁊ q; de mer-
cimonijs p mare portatis augmentauit ex-
actiones ⁊ pedagia lq; descendit diabolus
i. cosdree fugatus q; nominat' diabolus in

pte precedenti sicut uisum est. Sciens quia
modicū tēpus habet erat enim iam senex
⁊ sic nō habebat tēpus vite in quo se pos-
set de eracio uindicare. propter quod tra-
didit regnū filio suo ⁊ postq; uidit draco
licet enim ante persecutus fuisset ecclesiam
maxime extra terrā suam tamen tunc ce-
pit grauamē eius augmētare in terra sua
in q; habitabant multi ch̄stiani eius tributa-
rij quos cepit non solum in rebus sed etiā
in personis grauius persequi. Sicut senna-
charib fugiens de iudea propter persecutō-
nem exercitus sui tēpore regis ezechie ce-
pit grauius affligere iudeos habitātes in
sua terra q; ante ut habet' iher. p̄io. Et
date sunt] ih̄c declarat quoddam dictum
scilicet qualiter mulier amicta sole fugit in
solitudines. Nā hoc fuit per auxiliū eracij
ideo dicit' ⁊ date sunt mulieri due ale aq
le magne. aquila uero signū est imperij ro-
mani ideo per ipaz intelligit' eracius. Ale
uero eius sunt acies sui exercitus unde et
ala in una significatione est acies milita-
ris. Et dicunt' hic due propter metaphora
seruādā. nā auis non uolat unica ala sed
duabus. dicit' autē exercitus eracij ualisse
ecclesiam sub rege perfidis cōmorantē q;
eracius milit' milites l' ex pte grecie ad re-
cipiendum ch̄stianos fugiētes de perfide
uel q; regnum perfidis sic fortit' inuadebat
in extremitatibus suis q; cosdree bellato-
res erant ibi totaliter occupati q; ch̄stia-
ni de pside facilius potuerūt in greciā tran-
sire uel utroq; modo ubi alit' p temp' rē. id
est p tres annos ⁊ dimidiū ut dictus est
supra ⁊ misit serpens ex ore suo post mu-
lierem aquā. i. gentē multā secundū q; di-
citur infra. xvij. Aque multe populi multi
ad interficiendū ch̄stianos fugiētes ⁊ au-
diuit terra mulierē. i. habitatores grecie
uel milites eracij. modo p̄dicto ⁊ abso-
buit flumen q; tunc gens a cosdree missa
fuit debellata ⁊ iratus est draco in mulie-
rē. i. contra catholicā plebē ⁊ abijt facere
preliū cū reliquis de semine eius. i. cum il-
lis ch̄stianis qui non potuerūt fugere cū
alijs. uel cū eracio ⁊ eius exercitu ne intra-
rent regnū perfidis. ideo subdit' ⁊ sedit su-
per barenā maris p mare quod est con-
gregatio aquaz intelligit' cosdree regnum
quod erat ualde populosū. aque enī multe
populi multi. p. arenā que ē i litore maris

intelligit extremas regis perfidis i qua
 Retit exercitus coldree ne eracius euz suo
 exercitu posset transire.

Uidi de mari] Descripta ple
 cutoe ecclesie sub coldree ihie
 ide describit sub eius filio sibi
 succedente. Et diuidit in tres
 ptes. qz primo describit successio regu. se/
 cundo processu pzelij. ibi Et uidi. Tertio
 terminus belli persaz 7 eraclij. ibi Si quis
 habet aure. Circa ptimu dicit Johannes] 7
 uidi de mari]. i. de regno perfidis rone p/
 dicta] Bestia]. i. filiu coldree bestialit uiuen
 tem] ascendente] ad regni perfidis potesta
 rez] habente capita septē 7 cornua decē. Ex
 ponat sicut precedenti ca. de patre suo] 7 sup
 cornua eius decē diademata] qz capitaneis
 suaz acieruz impendit honore quasi regiu
 ut fortius decertarent] 7 eraciu] 7 sup capi
 ta ei] nota blasphemie. J qz dicti capitanei
 proupebat i blasphemiam chusti sicut 7 pn
 cept eoz ut habet parte sequenti] 7 bestia
 qua uidi similis est pardo] ppter uarietate
 uicioz in qbus obstinatus erat secundu il
 lud hiero. xiiij. si pot ethyops mutare pel
 le sua 7 pard] uarietates coloris sui 7 uos
 poteritis benefacere cu didiceritis malus] 7
 pedes eius sicut pedes urfi] habentes plan
 tas magnas ad calcandu sic iste hanelabat
 ad calcandu ecclesia] 7 os eius sicut os leo
 nis] ppter crudelitatem] 7 dedit illi draco
 uirtute suam] qz coldree pater eius tradi
 dit illi regnu suum sedens in turre sua ar
 gentea ut dicit in legenda exaltationis sa
 cte crucis] 7 potestate magna]. i. exercitu
 forte ad pugnandu cōtra eraciu]. Et uidi]
 ihie consequēter describit processu pzelij
 Circa qd sciendu qz expositores aliqui pi
 cunt hic qz exercitus eraclij 7 exercitus fi
 lij coldree occurrerunt sibi iuxta danubiu] 7
 ex cōsensu utriusqz ptis eraci] 7 coldree
 filius pugnauerunt ad singulare certamen
 tali pacto qz uictus subijceret uictori cu to
 to populo suo Eracius autē uictor extitit
 Et sic filius coldree cu toto suo] populo ei
 se submisit. Et secūdu hoc dicit Johannes
 [7 uidi unū de capitibus eius]. i. ptimum 7
 principale caput. Unū enim in scriptura sa
 cra aliquando ponit pro primo. gen. primo.
 Et facta ē uespere 7 mane dies unus. i. pri
 mus. Et istud caput unū fuit filius coldree
 qui fuit unū de septem capitibus bestie si

cut predictū ē ca. precedenti de patre eius
 coldree] quasi occisū in mortē]. i. deuictū 7
 subiectū eraclio. 7 qz p hoc non fuit mor
 tuus simpliciter ideo non dicit occisū abso
 lute s; quasi occisū] 7 plaga mortis eius cu
 rata. ē] qz postea rebellauit eraclio 7 sic cu
 rata fuit ab ei] subiectione. Sed illud quod
 sequit. Et adorabunt bestiā dicētes quis
 similis bestie 7 poterit pugnare cū ea. qua
 si dicat nullus. nō concordat cū dicta expo
 sitione. qz enim deuictus ab eraclio rebel
 laret non est argumētuz qz esset inuincibi
 lis sed magis ad oppositum sicut ipse iā fu
 erat deuictus ab eraclio 7 pater eius plu
 ries debellatus. Itē qz qz isti expositores
 dicunt qz hec rebellio fuit post recessu] era
 cli] de perfide interfecto coldree 7 repotta
 to uexillo crucis dominice. hic autē dicit.
 Et admirata ē uniuersa terra post bestiā
 propter eius curationē. Et adorauerūt oza
 conez per quē intelligit coldree. non enim
 adorauerūt eū post mortē suam sed ante ut
 victū est supra. Propter quod aliter expo
 nitur hec littera de uulneratione letali filij
 coldree in uno cōflictu cōtra eracliū a quo
 uulnere contra spē humanā fuit satis cito
 curatus propter quod gentes sibi subdite
 crediderunt in eo esse aliquid muniminis.
 cuius uirtute fuerit sic] sanatus sicut patrē
 suum adorauerāt ut dictū est. secunduz hoc
 dicit] 7 uidi unū de capitibus]. i. filiu] co/
 ldree ratione iā dicta] quasi occisus in mor
 tez]. i. letaliter uulneratū] 7 curata ē plaga
 mortis eius] inopinabiliter]. 7 admirata est
 uniuersa terra post bestiā] ppter talē cura
 tionem]. 7 adorauerunt draconē]. i. coldree
 quia dedit potestatem bestie tradendo re/
 gnū filio suo] 7 adorauerunt bestiā]. i. filiū
 coldree credentes in eo aliquid muniminis
 esse] dicentes Quis similis bestie nē. Iquasi
 dicat nullus. qz si in prelio uulneret] curabi
 tur sicut prius]. Et datū est ei os loquens
 magna] per iactantiā 7 blasphemias cōtra
 chustū et ecclesiam]. 7 data est illi potestas
 facere menses. xliij. Iqui faciunt tres annos
 et dimidiū. dictuz enim est supra qz bellum
 eraclij contra persas durauit septēz annis
 7 sic medietas illius tps ascribit coldree
 et alia medietas filio eius] 7 datum est illi
 bellū facere cū sanctis nē. Iquia sanctū ana
 stasium cū. lxx. monachis] 7 multos alios
 interfecit] 7 data ē potestas in omnē tribū

Capitulū

7c. In quā multe gentes et diuersarū linguarū
erant sub potestate sua. Et est hic bipbo
lica locuti, accipiendo omnē populum et gē
tē p̄ multo populo et gente sicut frequenē
fit in scriptura. et in cōmuni modo loquēdi
sicut dicit tota ciuitas est in tali fisco ad ve
notandū q̄ sunt ibi multi de ciuitate. Et
similiter quod subdit et adorabāt eaz om
nes 7c. quorū non sunt scripta nomina in li
bro uite agni. i. in libro p̄destinationis vi
uine qui dicit liber uite agni ratione dei/
tatis. et etiā ratione humanitatis inquātūz
omnes p̄destinati saluantur in fide media
toris qui occisus est ab origine mūdi quod
duplici er pōt intelligi. Uno mō dispositi
ue. q̄ sic deus ab eterno disposuit mūdū
facere. que quidē dispositio pōt dici quedā
mundi origo inquantū ad exemplar mun
di p̄concepti eternalit̄ a deo productus est
mūdus tēporaliter in effectu. unde boetius
libro de cōsolatione. Tu cuncta sup̄na ou
cis ab exemplo mūdū mente gerēs similez
imagine formans. Alio modo figuratiue. et
sic ab initio mundi christus in abel fuit occi
sus. Nā occisio abel innocentis fuit figura
occisionis huius agni. vnde dicit augustinus
q̄ fuit in abel occisus et in p̄phetis exho
noratus. Qui h̄z illic ultimo describit̄ fis
belli persarū et erachij cū dicit [qui habz au
rem]. i. intellectū. audiat. supple finez belli
erachij et persarū q̄ perse q̄ multos christia
nos duxerāt captiuos ab erachio et eius ex
ercitu fuerūt captiuati et qui gladio occidi
tur 7c. q̄ colidree qui multos occiderat ab
erachio est occisus. hic ē patiētia et fides san
ctorum q̄ Zacharias patriarcha hieroso
lymitanus qui cū alijs pluribus sanctis ou
cis fuerat in perfidē captiuus habuit me
ritū patientie et per erachiū cum eis fuit in
hierusalem reductus. Et vidit aliā bestiam.
Descripta ecclesie p̄secutione ab colidree et
eius filio illic consequentē idē describitur
sub machometo et eius populo. Et diuidit̄
in tres ptes. Nā sic persecutio primo inci
pitur. secundo alia intercipit̄. xiiij. ca. Ibi
Et uidi et ecce nubem. Tercio prima resu
mit̄. xvi. ca. ibi. et sex. Prima adhuc i tres
q̄ primo ponit̄ conditio secte saracenorū. se
cundo p̄secutio christianorū in prin. xiiij. ca.
Tercio punitio p̄secutorū. ibi Et alius an
gelus. prima adhuc in duas. q̄ primo poni
tur dicte secte conditio. secundo cuiusdā sē

tentiē secrete relatio. ibi illic sapientia est
Circa primū sciēdū q̄ licet de inchoatione
secte machometi varie dicat̄ a diuersis. ta
men cōuenientius tenet̄ q̄ incepit circa fi
nem tēporis erachij de quo dictū est in pte
p̄cedenti illic autē machometus de paup̄ta
te ad diuicias eleuatus cogitauit fieri rex
ismahelitarū de quo populo erat q̄ pprie vi
cunt̄ agarēni. Nāz ismael fuit filius agar
ancille sare gen. xvi. dicunt tamē usurpati
ue saracem a sara libera. Ad optinendū re
ro p̄positū usus fuit cōcilio et auxilio cuius
dā monachi heretici nomine sergij cōden
do legem falsā et carnalē et quibuscūq̄ aucto
ritatibus veteris ac noui testamēti colora
tam. vt sic non solū a gentibus ad carnalia
promis sed etiā a simplicibus christianis et
iudeis de quibus aliqui habitabāt cū isma
litis facilius reciperet̄. finxit etiā legē illaz
a deo reuelatā tanq̄ prophete dei summo.
Igit̄ de ipso dicit̄ et uidi aliā bestiam. i. ma
chometū uitā uoluptuosarū uicentē que be
stialis dicit̄ primo ethic. Nā fuit luxurio
sus et libidinis ardore succensus sup̄ omnes
homines oriēntalis regionis. Jactans se so
lus sup̄. xl. homines ex diuino munere uir
tutē generatiuā et coeundi potestātē habe
re ut scribit̄ ouēntalis eccl̄sie libro primo
ca. v. qui aliter nominat̄. s. libez ep̄i acōnen
sis q̄ fuit actor huius libri. Ascendentē de
terra. q̄ per mercationes et rapinas ascen
dit de paupertate ad diuitias ut dicit̄ ibidē
et habebat cornua duo similia agni. i. chri
sti cuius duo cornua dicunt̄ hic prophetia i
quantū fuit viator p̄t̄ declaratū fuit luc.
xij. sup̄ illud Propheta magnus surrexit i
nobis 7c. et latro legis noue. Machometus
uero finxit se esse prophetā et legis diuine
latoz ut dictū est. propter quod dicit̄ habe
re duo cornua similia cornibus agni q̄ nō
fuerunt talia secundū ueritatē sed secundū
humanā fixationem et loquebat̄ sicut draco
scilicet astute mendaciter et dolose. et pote
statē prioris bestie omnē faciebat̄ q̄d ex
ponunt aliqui de potestate filij colidree qui
supra nominatus ē bestia. Nā machometus
et eius sequaces potestātē regni persarum
transulerunt ad saracenos. Et sic dicitur
hic fecisse omnē potestatem prioris bestie.
Sed huic expositioni uidet̄ contradicere q̄
sequit̄. et fecit terrā et habitātes in ea ado
rare bestiam primā. Nā auferendo potestātē

Machometus

a persis non fecit adorare regem eorum sed magis contrarium. propter quod mihi uidetur saluo iudicio meliori quod hic prior bestia sit ipse Machometus qui dicitur bestialiter uiuentius. Adodus autem primi regis in aliquo regno est regimen suum firmare et dilatare quantum potest quod fecit ipse Machometus. ideo dicitur et potestate prioris bestie omnem faciebat quia quicquid solet facere primus rex ad firmandum et dilatandum suam potestatem diligentius agebat in conspectu eius. id est prout sibi ad finem intentum expedire uidebatur et fecit terram habitantes in ea adorare bestias primam id est seipsum qui dicitur bestia prima ratione dicta non tamen fecit se adorare tanquam deum sicut fecerat colere sed sicut prophetam dei summum cuius curata est plaga mortis. Machometus enim in quodam bello fuit grauius vulneratus sed postea curatus ut dicitur primo libro historie orientalis ecclesie ca. quinto et fecit signa magna falsa tamen ut etiam ignem faceret de celo descendere in terram hic accipit ignis metaphorice sicut et alia que dicuntur hic Machometus enim postquam iam magnus erat effectus cepit cadere epileptica passione. propter quod ne ex hoc uilificaret dixit se hoc pati ex apparentia gabrielis archangeli utpote homo purus non potens sustinere refulgentiam ipsius sicut danielis. x. ca. dixit angelo sibi apparenti. Domine mi in uisione tua dissolute sunt copages mee et nihil in me remansit uirum. angeli uero ignis uocantur psal. cuius qui facis angelos tuos spiritus et ministros igne urentur. Sed quia istud erat falsum. ideo subdit in conspectu hominum. id est in opinione falso sibi credentium. Dixerunt et sui discipuli quod lunam a se uocata fecit descendere que ratione luminis conuenit cum igne et sic secundum opinionem hominum fecit igne descendere et seduxit habitantes in terra per se et discipulos suos propter signa que falso dicta sunt de eo in conspectu bestie. id est sui ipsius. Sciebat enim quod erant signa mendata uel aliter in conspectu bestie id est populi bestialis et de facili seducibilis qualis erat populus ismaelitarum habitans in desertis dicens habitantibus in terra sibi subiecta ut faciet imaginem bestie quod ha-

bet plagam etc. hoc addit ad designandum quod bestia hic accipit pro ipso Machometo et non pro populo per ipsum decepto. dicitur autem eius imago lex ab eo data in quo representatur eius conditio et uita quam precepit firmiter custodire et hoc est quod dicitur ut faciant imaginem etc. id est opere adimpleant eius legem et datum est illi. id est permissum a deo ut daret spiritum imagini. id est uigorem sue legi. Lex enim dicitur uiua quando uiget et mortua cum abrogatur ut loquitur imago bestie. id est sententia suam ostendat sicut dicitur lex talis loquitur in tali casu. Nam omnia fere accipiuntur hic metaphorice et faciet ut quicumque non adorauerit etc. nam precepit sub pena mortis legem suam haberi in magna reuerentia et faciet omnes populos filios et magnos etc. id est omnes homines cuiuscunque conditionis habere characteres id est circuncisionem ut dicunt aliqui. Nam saraceni sunt circuncisi sicut et iudei. Sed littera sequens dissonare uidetur cum dicitur in dextra manu aut in frontibus suis quia circuncisio non fit in partibus istis. Et ideo per characterem uidetur hic intelligi determinatus modus uiuendi secundum legem Machometi quo saraceni ab alijs gentibus distinguuntur. ideo dicitur in dextra manu quantum ad operationem aut in frontibus suis per apertam confessionem et ne quis possit emere aut uendere. id est cum saracenis in suis legalibus communicare nisi qui habet characterem bestie. id est modum uiuendi dictum aut nomen sicut saraceni ficti. Nam sicut inter christianos sunt aliqui ficti propter quod permittuntur communicare christianis ueris. sic est inter saracenos aut numerum nominis eius sicut sunt serui saracenorum aliterius tamen legis qui communicant cum eis in humanis eo quod sunt de numero familie domus saraceni. Hic sapientia est. Hic ponitur relatio cuiusdam secrete sententie scilicet numerus annorum respiciens Machometum. ideo dicitur hic est sapientia. id est res occulta ad intelligendum. quam capere proprie est sapientum qui habet intellectum iuuacem et penetratum occultorum computat numerum bestie. id est Machometi qui bestia dicitur ut patet ex predictis numerus enim hominis est. et numerus eius est sexcenti sexaginta sex scilicet anni. Et ad quid referat determinate iste numerus patet quod non

sexcenti sexaginta sex ann.

Capitulum

refertur ad numerum annorum uite ipsius quia non tantum vixit. s. lxvij. annis ut habetur in histo. i. li. specul. propter quod aliqui dixerunt q. ref. r. ad durationem legis ipsius que tantum debet durare. Sed hoc non videtur verum. Nam lex illa fuit data circa finem temporis erachij. ut predictum est qui cepit imperare anno domini sexagesimo decimo tertio et impavit. xxx. annis. A fine autem huius temporis usque ad presentem annum qui est annus domini millesimus tricentesimus. xxxix. fluxit maius tempus ut patet consideranti. et tamen ad hoc durat lex machometi. propter quod aliqui dicunt q. post mortem machometi lex eius fuit correcta per sapientes saracenos. et ab illa correctione debet incipere numerus annorum durationis illius legis. Sed hoc non videtur probabiliter dictum. tum quia non diceretur lex machometi sed sapientum. tum quia illi sapientes dicunt fuisse discipuli machometi. Et sic illa correctio non fuit post eius durationem a machometo per tempus notabiliter magnam. et sic ab illa correctione iam fluxerunt sexagesim sex anni vel de ualde propinquo sunt complendi. et tamen lex machometi non videtur hic propinqua cessationi. nam a paucis annis multum inualuit. tartari enim qui sunt in maximo numero legem illam perceperunt pro maiori parte illius populi sicut audiui assertive a quodam episcopo ordinis nostri qui per plures annos inter tartaros habitavit. propter quod saluo meliori iudicio videtur q. iste numerus annorum sit recipiendus ab incarnatione domini et terminandus in morte machometi de quo prophetice loquitur hic iohannes. qd. sic potest declarari. Nam ab anno incarnationis domini usque ad finem imperij erachij fluxerunt anni sexagesim sex. ut patet ex predictis. Et machometus vixit. lxvij. annis. ut dictum est et isti numeri simul iuncti faciunt sexagesimos sex annos a quibus oportet subtrahere annos quibus machometus vixit cum erachio. aliter illi anni bis computarentur ut patet intuenti. Isti vero anni estimantur probabiliter fuisse quadraginta. quia machometus primo fuit pauper. et postea inualuit per mercationes. et postea per rapinas et fraudes antequam attentaret se regem facere et legem dare quam dedit circa mortem erachij. et sic de uita machometi vi-

denter probabiliter fluxisse. xl. anni ante tempus mortis erachij quibus demptis a sexagesim sex remanent precise sexagesim sex annis ab incarnatione domini usque ad mortem machometi. Et secundum hoc potest littera exponi numerus enim hominum. s. christi qui fuit homo perfectus scientijs et uirtutibus ab instanti incarnatione natus et numerus eius est. s. machometi sexagesim sex. lxvi. quia tantus numerus annorum fuit ab anno quo dominus factus est homo usque ad terminum uite machometi ut predictum est. Sciendum autem q. liber apocalypsis fuit scriptus in greco in quo habetur hoc nomen anthemos ubi dicitur hic sexagesim sex. lxvi. cuius signatum proprium est contrarius quod proprie conuenit machometo qui fuit contrarius christo negans eius diuinitatem ut predictum est. Et pleque christianos ut dicitur in parte sequenti. signatum autem dicte dictionis accommodatum est huic numero sexagesim sex. lxvi. Ad cuius intellectum sciendum q. sicut in latino aliique littere accommodate sunt ad designandum numeros sicut littera. c. ponitur pro centum et l. pro quinquaginta et sic de aliquibus alijs. ita similiter in greco littere aliique ponuntur pro numeris et ille quibus scribitur hoc nomen anthemos in greco signant hoc modo latino sexagesim sex. lxvi. propter quod in aliquibus biblijs ponitur sic. numerus enim hominis et numerus eius est dixit que dictio signat apud latinos numerum predictum per litteras quibus scribitur quia littera. d. ponitur pro quingentis. i. pro uno. c. pro centum. l. pro quinquaginta. v. pro quinq. x. pro decem. et hec simul iuncta faciunt sexagesimos sexagesim sex. q. numerus competit machometo modo dicto. Et quia isti ponuntur ualde obscure ut patet ideo premissis. hic est sapientia etc.

Cap. xiiij.

Et videtur hic consequenter describitur premium persecutionem machometi sustinentium. Et diuiditur in duas partes. s. in partem principalem et incidentalem que incipit ibi. Et videtur alterum angelus. Circa primum sciendum q. sicut dicitur in cronica hugonis florentini. circa finem imperij erachij agareni et saraceni dicunt machometo duce ceperunt egyptum et ethiopiam grauitate inuadere. similiter

ter homarus machometi discipul⁹ damascū
 ⁊ regionem phenicis ⁊ hierusalē totamq;
 syriam occupauit. ⁊ antiochiaz cōprehendit
 ⁊ in his terris erant multi religiosi chasti
 ani in cenobijs magnis ducentoz tricento
 rum ⁊ amplius monachoz in castitate ⁊ vi
 uentium quoz maior pars uel multi erant
 uirgines. Et in illa persecutione per gla
 dium saracenoz transierunt ad regnū ce
 loz. Et hoc est q^d dicit hic Johānes ⁊ uidi
 ⁊ ecce agnus id est chrisus qui dicit agn⁹
 dei. Job. primo [stabat super montem sion]
 id est in ecclesia triumphante que dicitur
 mons sion. hebr. xij. ca. qui describitur hic
 stans eo q^d adiunxit dictos martyres in to
 lerantia martyrij. sicut act. septimo dicitur
 de staphano in agone posito q^d uidit iesum
 stantē. q^d stare proprium est adiuuantis in
 pzelio. Sedere uero propriū iudicantis. pro
 pter q^d marci ultimo describit^r ut sedens a
 dextris dei ⁊ cum illo centū quadraginta
 quatuor milia in tanto enī numero uel cir
 citer estimantur predicti occisi probabiliter
 [habētes nomē eius ⁊ nomē patris eius]
 ⁊ per cōsequēs spiritus sancti qui est nexus
 amboz scriptum in frontibus suis. per ap
 tam ⁊ liberā confessionem ⁊ audiui uocem
 de celo tanq^m uocem aquarum multaz id ē
 multitudinis sanctorz secunduz q^d dicitur in
 fra. xviij. aque multe populi multi. multitu
 do enim centum quadragintaquatuor mi
 lium magnifice laudat deum de sua uictoria
 ⁊ gloria adepta ⁊ tanq^m uocē tonitruū ma
 gni. In quo designatur magnitudo laudis
 huius. non solum ex laudantium multitudi
 ne sed etiā ex modo laudis ⁊ qualitate. Let
 uocē quā audiui sicut citharedoz ⁊c. nam
 hec laus est corā deo ⁊ angelis gratiosa ⁊
 cantabāt quasi canticum nouū q^d dicti lau
 dantes sunt de numero sanctorū noui testa
 menti [ante sedem]. s. dei ⁊ ante quattuor
 animalia ⁊ seniores. i. in p̄sentia sanctorz
 patriarcharū ⁊ epōz i celis existētiū sicut
 dictū ē supra quarto ca. ⁊ nemo poterat di
 cere canticū. Iuxta uoto enī cōtinēne habuerūt
 aliqd speciale in merito ⁊ simili^r habēt in
 premio. sicut ⁊ de quolibet sancto cōfessore
 canit ecclesia nō ē inuētus similis illi rōne
 specialis meriti. qui empti sunt de terra. s. a
 guine chrisi. hi sunt q^d cū mulieribus non
 sūt coinquinati. uel simpliciter integritatē
 carnis tenēdo uel saltē post potū castitatē

seruādo uirgines enim sunt. uirginitas enī
 in scriptura aliquādo accipit^r stricte pro in
 tēgritate carnis. aliquādo magis large pro
 cōtinētia maxime uoto cōsecrata. hi sequū
 tur agnum quocunq^s ierit. quia sequuntur
 chrisum non solum per uiam mādatorum
 sed etiā cōsilioz. hi empti sunt ex homi
 nibus primitie. id ē gratiosi sicut primi fru
 ctus sunt magis delectabiles. ⁊ in ore ipōz
 non est inuentū mēdacium inā ueritatē si
 dei confessi sunt omnino ⁊ constanter. [si
 ne macula sūt ante tronū dei] nā si aliquā
 maculam contraxerant purgata fuit uirtu
 te sui martyrij. Et uidi alterum angeluz
 Hec est pars incidentalis in qua describi
 tur quedam infidelium cōuersio mirabilis.
 que cōtingit circa illa tēpora. Sanctus enī
 bonifacius missus fuit a pontifice romano
 ad predicandum fidem catholicam genti
 bus turingie austrie frisie in qua legatio
 ne multos ualde cōuertit ad chrisum. ⁊ hoc
 est q^d dicitur. ⁊ uidi alterū angelum. i. san
 ctum bonifacium. Nam angelus interpre
 tat^r nuncius. Ipse uero fuit nuncius uerbi
 diuini ut dictum est. volantes per medium
 celum inā uelociter ⁊ prompte executus fu
 it officium sibi iniunctum. [habentem] in
 corde ⁊ ore euangelii eternū. id est euange
 liū chrisi quod dicitur eternū. Nā ei aliud
 nō succedet. ut euāgelizaret sedētibz sup
 terrā ⁊c. id est populis p̄dictis in quibus
 diuersifican^t lingue saltē in aliquo. Et q^d
 non soluz paratus erat predicare dictis po
 pulis sed omnibus gentibus generalit^r eū
 audire uolentibus. ideo subd^r ⁊ sup om
 nē gētem ⁊c. dicēs magna uocē. in qua no
 tat^r efficacia predicationis sue. timete domi
 nū timore filiali. ⁊ date illi honore] sicut fi
 lius patris. quia uenit hora iudicii eius. ge
 neraliter in fine mūdi ⁊ singularit^r in mor
 te cuiuslibet. nam in quali statu quis mori
 tur in tali in iudicio p̄sentabitur ⁊ ado
 rate eum ⁊c. qui est creator omnium. ⁊ nō
 idola uana. Et alij. Hic consequenter de
 scribitur punitio persequentium chrisia
 nos. Et diuiditur in duas partes. quia pri
 mo describitur eoz punitio. secundo huius
 occasione bonorum prematio. ibi Et audi
 diuit uocē. Circa primū sciendū q^d cōstās
 nepos eraclij cepit impare anno dñi sexin
 gētesimo. xliij. et psuasus a paulo ostiario
 politano epō incidit i heresim monachitaz

Capitulū

duplice naturā i christo negatiū ⁊ multos
ecclesie ministros non assentiētes heresi di
cte grauer affixit. ⁊ in exilium relegauit
propter quod sanctus Martinus papa cō/
uocato concilio dictam heresim cū suis fau
toribus damnavit. propter quod in constan
tinopolis fuit ductus ut assentiret dicte he
resi quod rennuens in exilium fuit missus
⁊ ibidem mortuus. Et de hoc exponūt ali
qui locum istum cum dicitur [Alius ange/
lus] id est papa Martinus secutus est] di
cens dictam heresim condemnando [Ceci
dit babilon] id est imperiū grecorum qd
fuit magnum. nam imperatore in heresim
cadente ut dictus est multi alij similiter ce
ciderunt. Et quia hoc erat confusibile ideo
uocatur imperium illud babilon. i. confusio
Dicitur autē hic bis cecidit propter dupli
cem casum scilicet patriarche ⁊ imperato
ris. Item sciendum q. sicut dicitur in croni
ca sigisberti Leo qui post theodosiū sum
psit imperiū cepit imperare anno domini
septingentesimo. xviij. ⁊ imperauit annis. xxiij
⁊ anno imperio eius. xiiij. papa Gregorius
tertius prefuit ecclesie ⁊ leonem heresi de/
pauatum redarguit ⁊ de consilio romano
rum ei uectigalia denegauit ⁊ ne percussu
ra sui nummismatis reciperetur ordinauit
⁊ q. eius effigies de ecclesia tolleretur ⁊ ne
nomen eius i missarū solēnijs recitaretur
Et secundum hoc exponitur ab eis q. sub
ditur [⁊ tertius angelus]. i. papa Grego
rius] dicens uoce magna] in quo notat ordi
nationis sue auctoritas [siquis adorauerit
bestiam] leonem bestialiter uiuentē deferē
do ei honores imperialem] ⁊ imaginez ei⁹]
quam fecit de ecclesia remoueri ut dictus ē
[⁊ accepit characterem in fronte sua] con/
fitendo eum manifeste imperatorem] aut in
manu sua] accipiendo nummismata eius cha/
ractere figuratus] hic bibit de uino ire dei
⁊c.] pena excommunicationis ⁊ aggrauatiōis
incurrēdo. licet autē hec expositio proba
bilis uideatur. q. tamen ante imperatorem
constantem fuerunt imperatores alij tantū
uel magis heresi depauiati ut patet ex su
p. praedictis. uidetur minus conuenienter ex/
positum q. dicitur supra scilicet de eius ca
sa] cecidit babilon] id est imperium greco
rum modo praedicto maxime cum eius fili⁹
constantinus ecclesias diruptas reparaue
rit. ⁊ contra heresim machometitarum in

surrexit. unde ⁊ uniuersalem synodum con
stantinopoli congregauit ducentorum octo
gingtanouem episcoporum qui duas naturas
esse in domino nostro iesu christo cōproba
uerunt ⁊ ostenderunt. Similiter q. subdit⁹
de Gregorio papa ⁊ leone impatore q. ac
cipiens leonis nummismata] bibit de uino ire
dei ⁊c.] excommunicationem incurrēdo vi/
detur minus conuenienter dictus quia sub
ditur] ⁊ cruciabit⁹ igne ⁊ sulphure] per q. in
telligi uidetur pena gehenne que est eter/
na. unde subditur] ⁊ fluuius tormentorum
eorum in secula seculorum ascendet] sic nō
uidetur loqui de pena excommunicationis
seu corporalis incendij quam contigisse di/
cunt constantino filio leonis qui ministro/
rum ecclesie fuit maximus persecutor. Pro/
pter quod saluo meliori iudicio uidetur lit
tera ab illo loco] ⁊ alius angel⁹ ⁊c.] de ma
chometo ⁊ eius sequacibus exponenda.
de quorū persecutione contra christianos
ante fecerat mentionem ⁊ eorum penam nō
dixerat. Et ideo Johannes describit hic cō
sequenter eorum punitionem. ⁊ primo quan
tum ad penam temporalem. secundo quan
tum ad penam eternam. ibi Et tertius an
gelus. Circa primū dicit⁹] ⁊ alius angelus]
scilicet sanctus Johanni loquens] [ecutus
est] hoc non refertur ad partem immedia
te precedentem sed ad precedentem in qua
locutus fuerat de centumquadragintaqua
tuor milibus interfectis pro christo ⁊ sara
cenis dicens eorum punitionem temporale
[Cecidit babilon]. i. gēs babilonica. Nā
lex eius est cōfusione plena q. ibi laxa
tur uita uoluptuosa que uita pecudū dicit⁹
primo ethic. ⁊ etiā ppter cōsiliū pceden
di modum. Nam inordinate tradit⁹ ⁊ idem
frequent⁹ ⁊ inutilit⁹ repetit⁹ nec ratione nec
scriptura autentica fulcit⁹ ut patet illam in
tuenti. Illa magna] nam gens illa in breui
fuit multum multiplicata ⁊ dilatata. dicitur
autem cecidisse quia circa tempora illa con
fluxit cum romanis in quo conflictu tres
amozei saracenorum cum multis alijs sunt
pempti ut habetur i cronica Sigisberti] [q.
a uino fornicationis sue potauit omnes gē
tes] hyperbole est ad designandum magnā
multitudinem gentium errore machometi
infectam. conceat enim carnis delectabilia
ad q. multitudo hominū ē pna] Et tertius]
sic sequēter describit⁹ pena eorū eterna cū dō

[7] tertius angelus scilicet ad istam uel ali-
quis predicator sanctus contra machometi se-
cta. Si quis adorauerit bestiam. i. machome-
tum ut dictum est ca. precedenti ubi dictum est de
eius imagine de eius characteris acceptio
one hic bibet de uino ire dei. i. punietur
a deo graueretur. mixtum est uero. dicitur au-
tem puni. id est uinum meriti. quando quis pu-
nitur temporaliter ad eius correctionem. mixtum uero
quando post punitionem temporalem sequitur
eterna sicut est in opposito. quia saraceni pu-
niti fuerunt morte temporalis ut predictum est
7 cum hoc eterna ideo subditur [7] cruciabitur
igne 7 sulphure. i. pena gehenne [7] fumus
tormentorum eorum. id est. non illa pena est eterna
a parte post. nec habet requiem die ac nocte.
Nunc est continua. id est. patet ex dictis ca. preceden-
ti. Et quia secundum quod dicit augustinus. yna
ca. quare permittunt mali in hoc mundo est
exercitius bonorum in uirtute patientie. ideo
subditur hic patientia sanctorum est quia pati-
entia christianorum multoties 7 multipliciter
exercita est per saracenos. Et audiui. Pars
ista ab aliquibus exponitur de morte qua
quod mortui mundo per religionis ingressus. Nam
illis temporibus quod uir potens deuotione du-
ctus reedificauit cenobium sancti Benedicti
apud castrum casinum quod per longobardos per
multos annos ante fuerat destructum 7 ibi
de seruiens suo exemplo multos induxit ad
seruiendum christo tunc etiam temporis multi
nobiles in diuersis partibus relictis ad seruien-
dum christo pompa seculari habitu religionis
assumentes fuerunt mundo mortui de quibus
secundum istos dicitur. Beati mortui. id est. et etiam
quod subditur id dicit spiritus 7 requiescat a la-
boribus suis. Nam a labore uite actus tran-
sierunt ad requiem contemplatiue. Sed quia sic
mortientes mundo. non moriuntur in domino
propter sed magis incipiunt uiuere in ipso nec
a laboribus bonis quiescunt sed magis eos
amore christi assumunt. scilicet. uigilias orationes
ieiunia 7 consimilia. Ideo melius uidetur dicen-
dum quod hic post punitionem malorum eternam de-
scribitur retributio bonorum eterna sicut di-
ctum est supra ut sic opposita iuxta se posita
magis elucescant. Ideo dicitur hic Johanni
[Scribe] tamquam re nobilissimam Beati mortui
qui in domino moriuntur. id est. in confessione do-
mini nostri iesu christi per palmam martyrij
quales fuerunt centum quattuordecim milia
de quibus dictum est ca. precedenti lam-

modo iam dicit spiritus. scilicet. sanctus quod cum pa-
tre 7 filio est deus. exprimitur tamen hic spe-
cialiter. nam opera sunt meritoria per chari-
tatem per quam spiritus sanctus habitat in ho-
minibus. 7 sic retributio mercedis quodam modo
speciali attribuitur ei ut requiescat a labo-
ribus suis. nam in beatitudine appetitus totaliter
quietatur opera enim illorum meritoria ui-
te eterne sequuntur illos in beatitudine quam
recipiunt per ipsos. Et uidetur Inchoata persecutio
ne saracenorum hic imponitur alia. scilicet. longo-
bardorum. 7 hoc propter successionem temporis cuius
ordine iohannes profertur in hoc libro. Et
diuiditur in duas partes. Nam primo ponitur
a longobardis ecclesie liberatio. secundo plu-
rium aliorum eam persecutorum percussio ibi. Et per
hec uidetur. Circa primum sciendum quod anno do-
mini septingentesimo. lxxij. hayschulpus lon-
gobardorum rex in italia multum afflixit ec-
clesiam propter quod stephanus papa tran-
siit in franciam querens auxilium contra dictum
regem quod impetrauit. 7 hoc describitur in
hac parte que diuiditur in duas partes. quia
primo describitur hoc auxilium tempore pipini. Se-
cunde tempore Caroli magni filij sui ibi. Et
alius magnus. Circa primum dicitur [7] uidetur
ecce nubes candida per quam intelligitur regnum
francie candidatum per ceteris moribus 7 fidelibus
super nubem sedentem. scilicet. pipinum regem. simile
filio hominis. id est. conformatum christo in fide
7 iustitia licet hec assimilatio fuerit ualde
longinqua [habentem in capite coronam auream
nam reges francie ad istam auream coronam
coronantur [7] in manu sua. id est. potestate sua
[falce acuta]. id est. exercitum ualde bellicosum per
quam pipinus multas magnas uictorias ha-
buit [7] alius angelus. id est. papa stephanus [ex-
iit de templo] romane ecclesie [clamans uoce
magna]. id est. deprecans ex magno effectu ad se-
dentem super nubem. id est. pipinum regem. [mitte fal-
cem tuam 7 metet] dirigendo exercitus tui po-
tentiam contra hayschulpum tyrannizantem [quo-
nia uenit hora ut metatur]. id est. eius tyran-
nia per tuam potentiam tollatur [quod aruit messis]
id est. ipse 7 exercitus obdurati sunt in sua
iniquitate [7 misit quod sedebat super nubem falces
suas in terram] nam pipinus valida manu intra-
uit in italiam 7 messuit terram. Nam contra
hayschulpum uiriliter pugnavit 7 reddere
impulit beato petro quicunque sui iuris erant
[Et alius angelus] ibi cosequenter describitur
auxilium ecclesie contra longobardus tpe

Capitulū

Caroli magni. ⁊ dinidit i duas ptes. quia primo ponit auxilium Caroli. Secundo dilatatio cultus iuini. xv. ca. Circa primum sciendū q. anno domini sexingentesimo septuagesimo quinto Carolus rex francie ad preces Hadriani pape intrauit italiam. cū exercitu forti contra desiderij longobardo rū regē ecclesiā multipliciter affligētē quē impugnās tandē cepit ⁊ secū in franciā duxit in quo longobardoz regnū defecit. et hoc est q. dicit hic et alius angelus. scilicet Carolus magnus exiuit de tēplo. i. nomen in quo coronatus fuit ut habet in cronica Sigisberti. quod est in celo. militāris ecclesie que frequēter celū nominat in scriptura. habēs et ipse falcē acutā. i. exercitū fortē immo exercitus patris sui fortior ē. ⁊ alius angelus. i. papa Hadrianus exiuit de altari. ad quod accesserat p. mille celebratione ut deus uellet ecclesiā ptegeret. q. habet potestātē supra ignē. i. ad inferendū excommunicationis ⁊ aggravationis penā quolibz enīz pena nomine ignis aliquādo designat. Aliqui libri habet Et aquas sed nō est de textu ut habet in libris correctis. Et clamauit uoce magna ⁊ c. Jex affectu magno deprecās Carolū ut ferret sibi auxiliū. mitte falcē tuā acutā. i. exercitū tuū potentiā. et vindemia botros. i. longobardos eoz auferendo potētīā. quoniam mature sunt. uic eius. i. longobardi sunt destructionē digni. ⁊ misit angelus. i. Carolus falcē suā. i. exercitus potentiā. Alii libri habet acutā in terrā. sed nō est de textu. ⁊ uindemiauit uineā terre. auferendo potētīā longobardoz de terra italie. ⁊ misit in lacū ire dei magnum. Nā regē deduxit captiuū. ⁊ calcatus est lacus extra ciuitatē. q. regē cū uxore duxit in exiliū. ex terrā suā ut dictum est. ⁊ exiuit sanguis de corporibus occisoz. Nā in regis captione multi longobardi fuerūt occisi. usq. ad frenos equoz. Nam ex sanguine occisoz freni militū Caroli fuerunt rubricati sicut in talibus bellis solet fieri. p. stadia millesingenta. Nā fama huius uictorie Caroli fuit longe lateq. diffusa. s. per quattuor orbis partes p. numerum dictū designatas. eo q. est numerus quadratus q. consurgit ex ductu numeri in seipsū sicut quaternarius q. consurgit ex ductu binarij in seipsū. Nā bis duo sunt quattuor ⁊ similiter. nouenarius

q. consurgit ex ductu ternarij. Nā ter tria sunt nouem. sic est in proposito. Nā mille sexigēta est numerus consurgēs ex ductu quadragenarij in seipsū. quadagesies enī quadraginta faciunt millesingēta ut patet consideranti. ⁊ sic per numerum p. dictū designant quattuor orbis partes.

Cap. xv.

Vidi aliud signū. Descripta longobardoz destructione hic consequentē describit persecutio plurimū psecutoz ecclesie. Et uiditur in duas partes. q. primo proponit hec persecutio. Secundo subdit persecutionis executionē ibi. Et post hec uidi. prima in duas q. primo describit persecutio dicta. secundo subdit ex hoc laus diuina ibi. Et uidi. Circa primū dicit. ⁊ uidi aliud signū. nā erat rei future signatiuū. magnū ⁊ mirabile. Nā persecutiones inimicōz ecclesie p. hoc signa te facte fuerunt diuina uirtute. angelos scilicet de quibus postea singulariter dicitur ca. sequenti. habentes septē plagas. id ē uirtutes a deo inferendi eas. nouissimas. non simpliciter sed respectu tps. p. eteritū sicut gen. xxx. dicit. Cōgregamini ut annūciez q. uetura sunt uobis in nouissimis dieb. Et tamē illa sunt iaz cōpleta a magno tēpore. quoniam in illis consummata ē ira dei. i. per illos posita ē uindicta dei de reprobis i. effectū. Ira enī ē appetitus vindicte. Ideo tūc consumat eū in effectū ponit. Et uidi hic consequentē describit laus diuina que l3 secuta fuerit persecutiones reprobōz tamē hic p. mittit executioni eaz immediate. frequēter enī prius facta ponunt post inscripta. ⁊ q. sancti in celo p. uidentes p. cussiones i. las locuti sunt. anteq. essent in effectū. dicit igit. Iohānes. ⁊ uidi tāq. mare uitreū. i. ecclesiaz militante que sic nominat rōne baptismi ut dictū ē supra quarto ca. i. mixtus igne. sancti spiritus q. dat in baptismo. ⁊ eos qui uicerunt bestia. i. gentē iarracenicā hic p. bestia designat. eo q. machometus cuius sectā tenēt sic nominat supra ca. xij. ⁊ imaginē eius. i. similes saracenis. ⁊ numerum nominis eius. adherentes eis uel p. numerū nominis eius intelligant infideles qui cūq. christo contrariantes ⁊ ecclesie. Nāz nomē numeri eius sup. positū ē antebemos quod de principali significato signat cōtra riu. i. christo ut dictū est supra ca. xij. i. fine

Septē enim plage seu psecutiones sequen-
tes sunt saracenoꝝ ⁊ eis simili ⁊ xpo ⁊ ec-
clesie cōtrariantiū ut patebit inferius pfe-
quēdo stātes. Ipse uite sanctitatē habētes ci-
tharas dei ⁊c. In hoc intelliguntur grāz
actiones in uniuersa ecclesia de uictorijs se-
quētibz contra reprobos ⁊ infideles. ⁊ qz
ecclesie orationes p̄tim accipiunt de ueteri
testamēto ⁊ p̄tim de nouo. ideo dicit [can-
tantes cāticū moysi serui dei ⁊ cāticū agni
dicētes magna ⁊ mirabilia sunt opa j̄na vi-
ctas uictorias attribuerunt potētie diuine
iuste ⁊ uere sunt uie tue. Jobstinos puni-
endo ⁊ penitentes suscipiēdo. ideo sequitur
[qz solus pius es peccatores reuocando. ⁊c.]
subdit [quoniā omnes gentes uenistis. s. ad
fidē xpi ante finē mundi. multi etiā infide-
les uidentes uictorias xpianoz mirabiles
que infra describunt uexatione intellectui
eius dāte crediderunt in christū ut dicit in
ca. sequēti specialiter de saracenis ⁊ h̄mōi
[Et post hoc] illic consequenter describit
septē plagaz executio. ⁊ diuidit in duas p-
tes. qz p̄mo ponit psecutionis dispositio
secūdo ip̄a persecutio ca. xvi. Circa p̄mū
dicit [⁊ post hoc uidi ⁊ ecce apertū ē tem-
plum. i. diuinū secretū p̄ impletionē in ef-
fectu. ⁊ exierunt septē angeli. i. dei nunci
qui postea nominabunt psequēdo habē-
tes septē plagas. i. habentes potestātē in
figēdi septē uidictas. uestiti lapide mudo.]
i. christo qui dicit lapis absissus de mōte si-
ne manibus danielis. ij. Et mundus qz pec-
catū non fecit nec est inuētus dolus in ore
eius. p̄ma petri secundo. quo dicunt indui
homines sancti. ro. xij. Induimini dominū
nostrū iesū christū p̄ imitationē operum
suoz. Ex hoc patet qz p̄ istos septem an-
gelos de quibus sigillatī postea dicit ho-
mines catholici ⁊ sancti intelligunt. [Et p̄-
cincti circa pectora zonis aureis. Ip̄ hoc de
signatur castitas mētis qz precipitur i nouo
testamento sicut p̄ renes accintos castitas
corp̄is p̄tinēs ad uetus testamētū. math.
v. Audistis qz dictū ē antiquis. non mecha-
beris. Ego autē dico uobis quicunqz uide-
rit mulierē ad cōcupiscendū eā iā mecha-
t̄ ē eaz in corde suo. ⁊ unus de quattuor ani-
malibus. i. de quattuor euangelistis ut di-
cunt aliqui dicentes qz iste fuit lucas qz ma-
gis loquit̄ de punitione reproboꝝ. Sed se-
cundum ea que dicta sunt supra ca. x. Iste

magis uidet̄ fuisse d̄ Marcus ubi dictū fuit
qz per quattuor animalia intelligunt quat-
tuor ecclesie patriarchales siue quattuor
patriarche eis p̄sidentes. d̄ Marcus uero
fuit uere patriarcha alexādrinus. dedit se-
ptē angelis septē phialas ⁊c. i. potestates
puniēdi reprobos ex ordinatione diuina. ⁊
impletū est tēplū dei fumo ⁊c. Ip̄ quod de
signatur diuina cōdescētio sicut. iij. reg. viij.
dicit qz nebula impleuit domū dei domini
ad designandū dei p̄sentia acceptando de-
uotionē salomonis ⁊ populi. sic in p̄p̄o-
to deus percutiēdo reprobos cōdescendit
electis. ⁊ nemo poterat introire in tēplum
⁊c. Iquod exponunt aliqui de ecclesia hiero-
solymitana quā fideles nō introierūt donec
septē plage sequētes consummate fuerunt
quod cōpletū fuit tēpore godefridi ducis lo-
thoringie capta hierusalē p̄ christianos. Sz
hoc dictū nō uidet̄ uerum. Nam ante cōple-
tionē septē plagarū habitata fuit hierusa-
lē a christianijs ut uidebit̄ ca. sequenti. pp̄
quod aliter est dicēdū scilicet qz iohānes ui-
cēdo qz nemo poterat ⁊c. alludit ei qz dicit̄
tur. iij. reg. viij. Nebula impleuit tēplū do-
mini. ⁊ subdit. Et nō poterant sacerdotes
stare qz retraxerūt se p̄pter reuerentiā p̄-
sentie dei ut diffusius dictū fuit ibidē. per
hoc ergo qz dicit̄ nemo poterat ⁊c. desi-
gnat qz ministri ecclesie reuerentius soli-
to se habeant ad deū ut impleant plage su-
per inimicos ecclesie ut sic liberius possint
ecclesias ingredi ad celebrandum officium
diuinū sublato impedimento infidelium.

Audiui Descripta dispositio
ne ad septē plagas inferendas
Illic cōsequenter describit̄ execu-
tio eaz. ⁊ p̄mo in generali cū
dicit [⁊ audiui uocē magnā. i. quo denotat̄
magnitudo auctoritatis diuine. de templo]
scilicet glorie dei. dicit̄ septem angelis. i. e.
⁊c. iad exequendam diuina mandata de re-
proboꝝ punitione. [Et abiit.] Illic conse-
quenter ponitur executio in speciali. ⁊ po-
test diuidi in septem partes secundum nu-
merum septem plagarū que patebunt p̄
sequendo. Circa p̄mū sciendum qz cōstā-
tinus qz cepit imperare anno domini sexi-
gentesimo. xlij. fuit pessimus. nam sicut di-
cit sigisbertus imaginē xpi ⁊ sanctorū ab
ecclesijs remouit. colqz qz dei gētricē iuoca-
bāt ⁊ qz uigilias i ecclesijs egebāt. ⁊ qui n

Capitulū

iuramentis et ab immundis abstinebant pa-
trimonijs priuauit et multipliciter cruciauit
monachos etiam et moniales contrahere ma-
trimonia coegit quod multi uitates ab eo
martyrizati sunt postea vero imperante be-
rene uxore leonis cum filio suo istatino quo-
rum imperium incepit anno domini septin-
gentesimo octuagesimo secundo. hadrianus pa-
pa ad instantias patriarche constantinopo-
litani congregauit synodum in nicea in quo
condemnauit heresim execrantium imagines
christi et sanctorum quia sunt libri laicorum mon-
tes eos ad deuotiones. Unde et beatus Lu-
cas imagines christi et beate marie uirgi-
nis primo dicitur depinxisse. condemnauit etiam
heresim felicianam que ponit in christo du-
plicem dei filiationem scilicet ueram in natu-
ra diuina et adoptiuam in humana. ad quod
sequitur in christo duplicem esse personam
unam in natura diuina aliam in humana sicut
dixit nestor et ad hoc sequitur quod beata uir-
go non sit mater dei sed tantum hominis.
Iste uero hereses habent similitudines cum
perfidia machometi. Nam saraceni imagi-
nes execrantur. dicit etiam iesum filium ma-
rie uirginis esse hominem purum. Igitur de
damnatione huius duplicis heresis dicitur [et
abijt primus angelus]. i. papa hadrianus [san-
ctus et bonus] et effudit phialam suam in terram
proiciendo excommunicationis sententiam in ter-
renos homines dictas hereses tenentes et
factum est vulnus seuum ac pessimum nam
excommunicatio que est spiritualis plaga peior
est quam temporalis pena in obstinatis. In ho-
mines qui habebant characterem bestie. i. si
similitudinem machometi modo predicto et
eos qui adorauerunt imaginem eius referen-
do principes machometo conformes. Et
secundus] hic ponitur plaga secunda. Cir-
ca quod sciendum quod aliqui ciues romani con-
tra Leonem papam qui presuit ecclesie an-
no quinto hirene et constantini eius filij con-
iurauerunt et linguam bis prescidentes et
oculos eruentes et eum in suo sanguine vo-
luntatum quasi semimortuum reliquerunt. de
hoc igitur exponit aliqui litteram istam di-
centes quod ille ciuis romanus qui alios indu-
xit ad dictam enormitatem dicitur hic ange-
lus secundus quod effudit phialam suam in ma-
re. i. ecclesiam ratione baptismi mare no-
minatam. Ille namque ciuis effudit maliciam
suam et iram in papam qui erat caput ecclesie

Et factus est sanguis tanquam mortui quia
papa fuit cruentatus suo sanguine et qua-
si mortuus relictus. Sed istud non uidetur
rationabiliter dictum quia sicut patet ex pre-
dictis per septem angelos intelligitur uiri
septem catholici et sancti. Iste uero ciuis ro-
manus fuit pessimus. Item quod subditur Et
omnis anima uiuens mortua est in mari non
bene consonat predictis. nam alij de ecclesia
non fuerunt occisi cum leone papa quia per
secutio illa fuit personalis. Ideo aliter po-
test exponi et melius ut uidetur de Caro-
lo magno rege francie qui tempore illo sa-
xones debellauit qui pro mare hic designa-
tur propter multitudinem illius populi ex
modo loquendi quo dicitur infra. xvij. ca.
Aque multe populi multi. mare namque est co-
gregatio aquarum multarum. Item quia
saxones per mare nauigantes plures ter-
ras christianorum afflixerunt. dicit igitur Jo-
hannes [Et secundus angelus]. i. Carolus
rex deo et ecclesie deuotus effudit phialas
suas in mare exercendo diuinam uindictam
in saxones. Et sanguis factus est tanquam mor-
tui quia multi ualde de saxonibus fuerunt
occisi. Sed quia de remanentibus aliqui ui-
dentes uictoriam Caroli factam uirtute dei
baptismum susceperunt ideo non dicitur. Et
factus est sanguis mortui simpliciter sed tan-
quam mortui. Ceteri uero obstinati fuerunt
occisi. Nam de illis una die Carolus quat-
tuor milia et quingentos fecit decollari. ideo
subdit [Et omnis anima uiuens mortua
est in mari] quia qui capti fuerunt uiui in
infidelitate saxonum obstinati occisi fuerunt
ut dictum est. Et tertius] hic est tertia ps-
que similiter exponitur de Carolo magno
imperatore tamen facto. ideo nominatur hic
bis angelus scilicet secundus et tertius eo
modo quo dicitur primo regum detimo de
saule facto rege quod mutatus fuit in uirum
alterum Carolus enim triginta annis re-
gnauit super francos et post imperator fu-
it factus triginta tribus annis ut dicitur in
cronica Sigisberti et anno tertio sui im-
perij magros qui et huni dicuntur et mul-
tas terras christianorum affligentes depo-
pularant totaliter debellauit et eos qui
remaserunt fidei catholice subiecit. ideo di-
citur et tertius scilicet Carolus imperator
iratus effudit phialam suam. i. dei uindictam
[super flumina et super fontes aquarum]. i. super

mauros siue hunos q sic nominantur eo q
habitabāt prinitus iuxta paludes meothi
das ubi sunt multe ebullitūdines aquarū
p modū fontiu. 7 q cū añ paludes ille puta
rēt imeabiles hui cas trāserūt 7 gotbos
qui ultra paludes illas habitabant in sci
thia debellauerūt ex qua victoria eleuati a
lias terras usq i galliam sub athila rege
ferro 7 igne uastauerunt 7 factus est san
guis quia Caroli exercitus multos inter
fecit hunos. Et audiui angelū 7c. Ad in
telligentiam huius sciendum q angeli bo
ni qui sunt de ordine principatuaz p sunt di
ueris regnis 7 gentibus. 7 ideo procurāt
bonum gentiū sibi cōmissoz. propter quod
uidentur sibi inuicem resistere quando cō
trariantur adinuicē gentes sibi commissæ
anteqz sciant determinationē diuine uolun
tatis de futura istius gentis uel illius sub
iectione. Et hoc modo danielis. x. dixit ga
briel danieli. princeps regni persaz restitit
mibi. xxi. diebus sicut ibidē fuit expositū
diffusius. sed quando sciunt diuinā uolunta
tē per reuelationē uel effectus positionem
concorditer approbant diuinam sententiam.
nā uoluntates eozū semp sunt concordēs di
uine uoluntati. Et secundum hoc dicit hic
[7 audiui angelū aquarū]. i. hunoz p sō
tes 7 flumina significatoz ut predictum est
[dicentem iustus es 7c. approbando diu
nā sententiā de cōmissa sibi gente deuicta.
[q sanguinem sanctorū tuoz 7 prophetarū
fuderunt] hui nanqz anteqz debella
rent per Carolum multos chustianos inē
fecerant inter quos erant aliqui pediti san
citate 7 dono pphetie [7 sanguine] dedisti
eis bibere. Jeos puniendos simili pena vnde
vulgariter dicit sic punio. Iste bibit cū ta
li cippo cuz quali alios potauit 7 audiui al
terum]. s. angelū frācoz [dicentē etiā domi
ne 7c. Inā ambo angeli diuinā sententiam
approbauerunt cōcorditer [Et quartus an
gelus] Ihic ponit quarta plaga qua expo
nunt aliqui de quodā nomine Crescentius
qui factus patricius romanus debuit eccle
siam protegere sed eā econtrario impugna
uit. gregoriū papam sanctū deiciendo 7 lo
co eius quendā nomine Johannē nullū aut
parui meriti hominē intrudendo 7 secūdū
hoc dicitur hic [q quartus angelus]. i. cre
scentius [effudit phialā suam]. i. indignatio
nē 7 iram [in solem]. i. in gregoriū papā

chusti ricarium. Et sic locū solis iusticie te
nentē. Sed hoc dictum non uidet uerū. qz
sicut dictum est supra p hos septem ange
los intelligunt septē homines iusti 7 facti.
Crescentius autē iste fuit pessimus ppter q
melius exponitur de leone papa sancto qui
redditis sibi diuinitus uisu 7 loquela. milit
nuncios ad Carolū magnū petendo et Pau
xiliū. 7 secūdū hoc dicit [7 quartus an
gelus]. i. leo papa bonus 7 sanctus ut pa
tet ex predictis. Effudit phialā suā in so
lem [denunciando animi sui amaritudinem
Carolo 7 imperatori] eo q iniuste 7 in dei
contēptū fuerat executus 7 lingua puiat
7 de Petri sede deiecerat. Dicit autē Ca
rolus imperator sol qz sicut sol pcellit pla
netas alias. sic Carolus fide 7 magnani
mitate refulgens pcellerat cunctos reges
terrenos [7 datum est illi estu affligere ho
mines 7c. Iquia data sibi a deo uirtute] ro
mā adiit. causas examinauit. 7 deo rebelles
7 ecclesie grauitē afflixit 7 puniuit 7 leo
nem papam in sede sua iterum collocauit
ut habetur in cronica sigisberti [7 estuau
erunt homines] scilicet mali [estu magno] Jo
lous 7 iracundie eo q non poterāt Caro
lo resistere [Et blasphemauerūt nomē dei]
hoc dicitur quantum ad obstinatos qui tūc
in peccatis suis fuerunt mortui. [Et quin
tus angelus] Ihic ponitur quinta plaga in
qua reuertitur Johannes ad perlecutionez
saracenozum 7 punitionem eozum ut dictū
est supra. tamen aliqui exponūt partē istaz
de Ottone imperatore qui ut dicunt gre
goriū papam eiectum per crescentium in
papatum reposuit Johannem intrusum ex
pellendo 7 secundum hoc dicitur hic [7 q
nus angelus]. i. Otto dictus [effudit phia
lam suam super sedem bestie] id est Johan
nis pape intrusi uiuentis uita bestiali. Sed
quia in superioribus nomine bestie intelli
gitur machometus. ut patet ex predictis.
Ideo pars ista melius exponi uidet de sa
racenis. Circa q sciendum sicut dicit heli
nandus. patriarcha hierosolymitanus de ci
uitate depulsus a Carolo imperatore petijt
subsidiū denunciāns ei terre sancte disca
dium qui collecto exercitu maiori quam an
te unqz habuisset. adiit terram sanctam 7
infidelibz pūm occisis pūm fugatis patri
archā in sede sua collocauit 7 terrā sanctā
xpianis restituēs i bono statu reformauit

Capitulū

Et secundū hoc dicitur hic et quintus angelus. i. patriarcha hierosolymitanus effudit phialā suā. i. carolum imperatorem qui fuit instrumentū dei ad puniendum gentes machometi. ideo subditur [super sedē bestie] dicitur autē hic patriarcha hierosolymitanus hanc phialā effudisse qz carolum incitauit ad puniendū cōtemptū dei et ecclesie et factū est regnū eius. s. machometi [tenebrosus] qz sarraceni partim fuerunt occisi et partiz de terra sancta cōfusibiliter expulsi [et māducauerūt suas linguas pte dolore] modus enī est hominis multū irati et afflicti mordere labia sua et frendere dentibus quasi manducans linguā suā et blasphemauerunt deū celi [et] nimia impatientia moti uel [de um'celi]. i. chūstū qui uere deus est celi et terre. sarraceni tamē dicunt eū esse hominē purū. et sic blasphemunt eū et non [segerunt penitentia] in sua [perfidia] obdurati [Et sextus] Hic ponit sextā plagā et exponunt aliqui ptem de gregorio papa qui primo fuit nominatus [idebiānus] et p̄fuit ecclesie anno imperatoris henrici quarti qui cepit imperare anno domini millesimo. lviij inter quē et gregorium papā mota fuit dissensio eo qd gregorius papa excommunicauit omnes electos in ecclesia qui inuestituram p annulū et baculū acciperent et de manu laici cuiuscunqz. cum tamē imperatores et principes vsi fuissent hac potestate et sic exponunt istā litterā [et sextus angelus] id ē papa gregorius effudit phialā suā. i. indignationē in flumen illud magnum eufraten. i. in romanū imperiū quod dicitur magnum flumē propter populi subiecti sibi magnitudinem et multitudinem. Unde dicitur in fra. xviij. Aque multe populi multi. nominatur etiā eufrates. eo qd quartus regnū qd dicitur ferreū. danielis. xij. sicut eufrates est quartus fluuius paradisi et siccauit aquam eius [auferendo potestatem inuestiendi in ecclesia] quantum ad electos modo dictos ut pparet uia regibus ab ortu solis. i. ut electi dicuntur reges eo qd habent ecclesiā regere possint ingredi libere ecclesias. Dicuntur etiam reges solares qz sunt uicarij chūsti solis iusticie in diocēsis suis sicut papa ī uniuersali ecclesia. Aliter tamen potest exponi et magis proprie ad litteram ut uidetur de carolo magno qui inuitatus a beato Jacobo purgauit uiam ad eius sepulchrū p̄-

ignotū eo qd tota hispania erat a sarracenis occupata et vastata et nanarra quos cum multis laboribus et bellis carolus partim occidit partim fugauit et partim fidei chūstiane subiecit rexatōz illis p̄ intellectū prebente. et hoc est qd dicitur [et sextus angelus]. i. beatus iacobus effudit phialā suā id est caroli magni potestati quem inuitauit ad puniendum gentē sarracenicā que dicitur flumē magnū ppter populi illius multitudinē [et siccauit aquam eius] auferendo sarracenoꝝ potentiam ut pparet uia regibus id ē peregrinis sancti Jacobi inter quos frequent fuerunt et sunt multi reges principes et potentes. vnde et ipse carolus loquens cum illū deuote adiit. Possunt etiam alij peregrini deuoti reges dici eo qd uiuunt secundum regimen rationis recte et legis diuine [ab ortu solis] sepulchrū enim beati Jacobi est in occidentē terre habitabilis et ideo uia ueniendi ad ipm ē ab ortu solis simpliciter quantum ad illos qui ueniunt ab oriente uel secundū quid quantum ad uenientes a meridie et ab aquilone. nam respectu occidentis declinant ad ortum solis. Et uidetur hic ponit septimā plagā cuius primo ponit motiua ratio. secundo eius executio ibi et septimus angelus. Circa primum sciendū qd a tēpore colidree regis persarum p̄o maiori pte populus catholicus in terra promissionis habitans et circa fuit in afflictione et seruitute dura usqz ad eū liberationē p principes occidentales chūstianozum et tēpore godefridi de billon ducis lorboingie. Nā alie liberationes dicti populi p̄eractū et carolum magnū de quibus supra dictus est fuerunt quasi momentanee qz cito transierunt. Nā recedente erachio de hierusalē post colidree interfectionem et sancte crucis reparationē arabes hōmare duce terram sanctam et plures alias sibi subiugauerunt. et similiter post recessum caroli magni de terra sancta sarraceni dominantes in egypto indeam sibi subiugauerunt et postea turci eam de manu caliphe egyptij auferentes eam tenuerunt usqz quo debellati fuerunt p principes predictos in partibus antiochenis tunc enī debilitata turcoꝝ uirtute egyptij abstulerunt hierusalē et indeam de manibus eoz ut dicit episcopus tiberis libro. viij. ca. xij. Sed infra annum uel circiter chūstiani de manibus egyptioꝝ

eam abstulerunt vi armorum. Notandum etiam q̄ sicut inter christianos sunt predicatoris eos excitantes ad impugnandū saracenos sic inter saracenos sunt aliqui literati excitantes alios contra christianos qđ Iohānes preuidens dicit [7 vidi de ore draconis] id est summi principis in regno [perfidis qui vocat oraco]. ut. xij. ca. [7 de ore bestie]. i. califfe seu summi principis in egypto [7 de ore pseudo prophete]. i. predicatorū saracenorum contra cristicolos excitantiū. 7 ponit hic singulare pio plurali. s. prophete p prophetas sicut frequenter fit in scriptura exire tres spiritus immundos. Verba enim prophetarum dictorū 7 etiam principum dicunt spiritus, immundi. quia inducunt ad immundiciā peccati [in modus ranarū] inā suo garritu alios inquietant sūt enī spiritus demoniorū q̄ demones ad hoc excitant [faciētes signa] Nam inter fideles permittunt demones aliquādo facere signa iusto dei iudicio licet nobis occulto 7 procedunt ad reges totius terre [in qua habitāt infideles supra dicti. 7 dicunt] hic reges ad mirarij satrape 7 potentes 7 alij sub summis principibus constituti [congregare illos in prelium] iocunt hic expositores alij q̄ saraceni tā de egypto q̄ de alijs partibus transmarinis circa annū domini millesimū sexagesimū sextum congregati fuerunt ad deuastandū populū christianū nō solū in iudea sed etiā in grecia. Sed hoc nō videtur verum. q̄ secundum q̄ dicit episcopus achaniensis 7 etiā epus tirenensis in libris quos scripserunt de historijs transmarinis p mortē machometi saraceni i duas sectas fuerunt diuisi. Nā una pars sedē suam posuit in egypto. Alia uero in perfidis regno 7 non solū fuerūt diuisi locis s̄ etiā in aliquibus punctis sue legis ita q̄ isti uocant alios subuerfores 7 scismaticos propt̄ quod extunc in ipsos fuit cōtentio 7 guerra usq̄ ad tēpus saladini qui cepit regnare anno domini millesimo centesimo. lxxix. post liberationem terre sancte per principes supradictos p magnum tēpus. hic enī saladinus induxit saracenos habitantes in egypto ad tenendū cerimonias aliorū in pside existentium. 7 sic reduxit eos ad concordiam. Nec ante nec post eorū diuisiones leguntur in aliqua historia notabili in unū exercitū conuenisse contra populū christi-

anum. propter quod illud q̄ hic dicit [congregare illos in prelium] non est intelligendum simul quantū ad omnes sed successiue sic dictum est supra [ad diē magnā omnipotentis dei] qui per cōgregationes istas in fidelium puniuit diuersis tēporibus peccata christianorum. ut dicunt episcopi memorati. unde subdit [7 ecce uenit sicut fur] tales enim punitiones immittit dominus repente super peccatores in suis impietatib⁹ dormientes. propter quod subdit [Beat⁹ qui uigilat] attendēdo diuinam iusticiam [7 custodit uestimenta sua]. i. uirtutum [ne nudus ambulet] nam ipsis spoliatur per mortale peccatum [7 uideant turpitudinē eius]. i. deus 7 angeli eius [7 congregauit eos] successiue modo predicto [in locū qui uocatur hebraice hermagodon] 7 secundū Hieronymum interpretat cōsurrectio. Nam in terra promissionis christus passus fuit 7 surrexit [Et septimus] hic consequēte describitur septime plage persecutio. 7 primo in generali. secundo magis in speciali ca. xviij. Circa primum sciendum q̄ aliqui expósito res dicunt q̄ iste septimus angelus fuit alexius imperator cōstātinopolitanus qui scripsit litteras urbano pape p reuelatione terre sancte. Sed hoc non uidetur. Nam ille alexius contra latinos fuit fallax 7 dolosus 7 multipliciter machinatus fuit destruire exercitū principum occidentaliū ad obiciendā reuelationem deuote procedentium secundū q̄ describit dominus epus tirenensis et alij qui peregrinationē illam diligenter descripserunt propter quod sciendum q̄ angelus iste fuit Petrus eremita de diocesi ambunienſi natus qui deuotione motus cum multis laboribus 7 periculis iuit ultra mare ad uisitandum loca sancta. 7 cum intrasset in hierusalem dato tributo pio ingressu turcis ibidez dominantibus p dies aliquod mansit cū patriarcha 7 alijs catholicis i urbe manentibus. 7 sic non solus eorū relatu sed etiam ex usu cognouit miseras in quibus erat populus christianus. non solum in urbe sed etiam in alijs locis iudee quibus cōpatiēti dicit eis q̄ possēt habere remedium si supplicando scriberēt summo pontifici qui fideles ad hoc poterat exhortari 7 etiam se obtulit ad eorū litteras depositandū cui gratias agētes sibi ne gotia cōmiserunt. Ille autēz quācito potuit

Capitulū

venit ad papam Urbanum litteras ei pre-
sentans et plura alia que uiderat enarrans
quod condolens sancte terre anno domini millesi-
mo nonagesimoquinso venit in galliam et
celebrauit concilium apud claremontē ubi
multa bona statuit et in fine miseriam ex-
ponens terre sancte ad succurrendum fide-
les efficaciter animauit et platos ecclesie ne-
gociis crucis predicari mādauit Petrus et
predictus per principes et prelatos discursus
negociū fideliter promouit. Ita quod an-
no domini millesimo nonagesimosexto mil-
ti ualde tam de principibus quam de alijs de
francia hispania anglia alemania italia et
alijs partibus occidentis crucē suis humeris
affligerunt uno animo christianis in serui-
tute detentis succurrere intendentes quod pri-
mus Johannes dicitur et septimus angelus
id est Petrus eremita effudit phialā suam
in aerem quia uerbis efficacibus pape et prin-
cipibus terre dicte miseriam exposuit. uer-
ba enim ex aere respirato formantur et per
aerem diffunduntur ut habetur. iij. de anima.
[et exiuit uox magna de templo]. i. de eccle-
sia. [a throno]. i. ab auctoritate summi pon-
tificis. [dicēs factum est]. i. exaudita est pe-
titio populi christiani in hierusalē habitan-
tis. [et facta sunt fulgura et uoces et tonitrua]
per uoces et tonitrua intelliguntur crucis prę-
dicationes et per fulgura signa et uisiones
mirabiles quibus moti fuerunt plures ad
crucis negociū assumendū. [et terremotus fa-
ctus est magnus] multis ualde terras pro-
prias relinquentibus pro dicta expeditione
[qualis nunquā fuit etc.]. quia sicut dicitur in cro-
nica guil. nunquā tot gentes in vnā conuene-
re sententiā. opinionē hominum uincebat
numerus quous estimaretur sexagies cētum
milia. [et facta est ciuitas magna]. i. exerci-
tus ille qui dicitur ciuitas quasi ciuiū vnitas
nā animo uno hierosolymaz pergebant in
tres partes. inā propter hospicia et uictua-
lia repiēda unus exercitus. primo secutus
est Petrum eremitam. Alius autē populus
secutus est principes godofrido dūce se iun-
gentes. alius exercitus exiuit per nauigiā
cū boamundo dūce appulie. et ciuitates ge-
tius. i. saracenorum ceciderunt quia a nicea bi-
thinie et antiochia que sunt in regno persi-
dis usque in hierusalem et ultra usque ad ri-
uum egypti ciuitates ab infidelibus deten-
te fuerunt per dictum exercitū subiugate

ut describit episcopus tirensis [et babylon
magna]. i. secta saracenica que dicitur baby-
lon. i. confusio quia legibus et mādatis confu-
sibilis est plena. venit in memoriam ante
deum. [ad ipsam puniendū. ideo subdit] [date
illi calicem etc. et omnes insula fugit] quia sa-
raceni habitantes in insulis prope transu-
tum christianorum per mare nauigantiū fu-
gerunt timore ipsorum. [et mōtes nō sunt in
uenti] quia multa fortalica in mōtibus sita. pro
christianos fuerunt expugnata [et grando
magna sicut talentū etc.]. i. bellū importa-
bile saracenis non tam uirtute humana quam
diuina. multociens enim fuerunt a christia-
nis debellati. blasphemauerunt homines
id est saraceni. [deum]. i. christū qui est ue-
rus deus. [propter plagā grandis] eis infli-
ctam a christianis. [quonia magna facta est
uehementer quia non poterant eam susti-
nere sicut describit diffusius tirensis epi-
scopus supra memoratus.

Uenit unus. hic consequen-
ter describitur plaga septima ma-
gis in speciali et hoc secundum
opinionem illorum qui dicunt quod
tota littera ab hoc loco usque ad illum. Et
consummati fuerunt mille anni etc. circa me-
dium. xx. capituli sit iam impleta de prete-
rito secundum quod primo exponam totā li-
teram istam. postea dicam quod mihi supra
hoc uideatur. Et diuiditur in duas partes
quia describitur in speciali hic plaga. secu-
do christiane religionis promotio noua. ca.
xx. Circa primū dicitur quod magna ista plaga
saracenorum est ut patet ex predictis ideo pri-
mo describitur saracenorum uilitas. secundo
christianorum ipsos percipientium probitas
xviij. ca. Prima describitur sub quadā me-
taphora que primo ponitur. secundo ex-
ponitur ibi. Et dixit mihi. Li. ca. primum
dicitur. [et uenit unus de septem angelis etc.]
per quem ut dicunt tenentes opinionē di-
ctam designatur alexius imperator qui se-
cundum eos supra dicitur angelus septimus
sed hoc fuit ibidem reprobatum. nec potest
conuenienter dici quod per hunc angelum de-
signatur petrus eremita quem dixi supra
fuisse septimū angelum quia hic angelus di-
citur hic johannem euangelistam docuisse
unde et subditur. [et locutus est mecum dicēs
veni et ostendā tibi etc.]. Petrus autē eremi-
ta per nouem annos et amplius fuit postquā

Johannes scripsit hunc librum idēo meli⁹
dicitur q̄ beatus Jacobus qui supra dici
tur vnus de septem angelis habentibus
phialas fuit angelus iste qui antequam
Johannes uideret hanc uisionem per pal
mam martij transierat ad gloriam. act.
xij. et sic poterat eum docere de futuris ex
diuina ordinatione [damnationem meretri
cis magne]. i. secte saracenicę ut postea ma
gis dicitur [que sedet super aquas multas]
id ē dominat⁹ populis multis ut exponit
infra [cum qua fornicati sunt reges terre]
quia multi reges receperunt legē macho
meti et inebriati sunt qui habitant terram
et. Nam populi sub dictis regibus existen
tes similiter receperunt legem saracenicā
immundicijs plenā et abstulit me in de
sertum. ad uidendum statum saracenicū a
deo propter peccata sua derelictum [in spi
ritu] nam hoc uisio non fuit corporalis sed
imaginaria et intellectualis [et uidi mulierē
sedentem super bestiam] per hoc intelligit⁹
tur saraceni in duas partes diuisi ut dictū
est supra. turci per mulierem propter eorū
maliciā et astutiam serpentinā. egyptij
uero per bestiam quia sunt intellectu min⁹
uigentes. et per consequens magis bestia
les. dicitur autem mulier sedere super be
stiam. Nam turci ab egyptijs abstulerunt
iudeam et syriam [coccineam]. i. sanguine
christianorum rubricatam plenā nomini
bus blasphemie quia saraceni dicunt chri
stum esse hominem purum. Et sic blasphe
mant eum et similiter beatam uirginē ne
gantes eam esse dei matrem [habentes ca
pita septem et cornua decem] de quibus qd
significant infra dicit⁹ [et mulier erat circū
data purpura] quia turci fuerunt opulenti
simi in istis et in alijs reb⁹ p̄ciosis habēs pocu
lum aureum et. quia multas gentes indu
xerunt et traxerunt ad immundiciā sue
legis et in fronte eius nomen scriptum my
sterium babylon et. Per hoc quod dixit
mysterium ostendit Johannes q̄ non loq
tur de ciuitate babilonica. s̄ magis de se
cte saracenicā q̄ ad turcorum [mater forni
cationum et abominationum terre] nā ori
entales populos pro maiori parte satis tra
xerunt ad errores sue secte et uidi mulierē
ebriam de sanguine sanctorū et. quia su
pra numerum et mensuram effuderunt chri

stianum sanguinem. Ebrīa enim dicit⁹ qua
si extra briam id est mensuram. Turci enī
crudeliores fuerunt christianis egyptijs et
saracenis secundum q̄ dicit tirenensis episcō
pus libro primo et miratus sum et. de pa
trientia dei erga sectam nequissimā ma
chometi. Et dixit mihi [hic consequenter
ponitur executio parabole circa quam an
gelus primo proponit intentum dicens Jo
hannē] quare miraris quasi dicat totus se
det ad dei gloriam et electorum quibus me
ritum accersit ex persecutione malorum
lego tibi dicam sacramentum. id est signi
ficationem occultam mulieris et bestie id
est regnum turchie et egypti ut dictum est
[Bestia] hic prosequitur intentum expo
nendo parabolā et primo circa regnū egy
pti designatum per bestiam dicens [Bestiā
quam uidisti fuit et non est] Nam egyptij
primo occupauerunt dominium iherusalem
et iudee et postea perdiderunt turchis terram
illam occupantibus ut dictum est supra. s̄
dicitur [quod bestia fuit] prius dominans in
iudea et non est inde per turchos eiecta [et
ascensura est de abyssu] id est de egypto q̄
tenebrā interpretatur. et hoc fuit quādo de
bilitata uirtute turcorum per christianos
egyptij recuperauerunt iudeam et iherusa
lem ut dictum est supra et in interitū ibi
nam egyptij per christianos fuerunt ibi oc
cisi et residui inde eiecti ut referunt episcō
pi achonenfis et tirenensis describentes histo
riam terre sancte et mirantur inhabitā
tes terram quorū et. id est saraceni qui
non sunt p̄destinati sed p̄stiti. miraban
tur saraceni quomodo rex tam potens et
magnus a populo christiano de partib⁹ ex
transcis et tam longinquis uenienti essent
debellatus [et hic est sensus] id est intel
lectus qui habet sapientiam. i. circa occulta
scripturarum intelligentiam [septem capita
septem montes sunt] id est p̄uincie super
quos mulier sedet quia regnum turchie in
ualuerat super egyptū et reges septē sūt
id est principes illarū p̄uinciarū [quos
eciderunt] a domino egypti domino tur
chie subiugati unus est scilicet dominans in
iudea et syria et iste est rex turchie qui di
citur hic sextum caput bestie et alius id est
rex egypti qui dicitur hic caput septimum
[Nondum uenit] ad recuperandum de ma

Capitulu

no turcorum iudeam [et cum venerint] de/
bilitatis turcis [oportet illum breue] tempus
manere [qz hierusalem a turcis ablata] nō
tenuit rex egypti nisi per annum ut dicit
historiographi predicti [et bestia que erat
et non est] id est rex egypti ut expositum
est [et ipsa octaua] est cum septem capi/
tibus predictis [et de septem est] id est de se/
ptem capitibus. est enim caput septimus ut
dictum est [et sic computatur bis eo qd] hie/
rusalem bis obtinuit sicut capitulo precedē/
ti Carolus magnus dicitur angelus quin/
tus ratione regni francorum [et sextus pro/
pter adeptum imperium] et in interitum [ua/
dit] quia pluries fuit debellatus per christi/
anos ut dicunt episcopi supra memorati [et
decem cornua que vidisti decem reges sūt
id est principes sub rege egypti] qui regi/
men [id est potestatem] nondum acceperūt
ab eo scilicet potestatem tanq[ua]m reges [quia
non fuerunt reges simpliciter. sed recto/
res acierum exercitus regis egypti] una ho/
ra acceperunt [id est illo tempore quo fuit
ordinatus de illo exercitu] post bestiam [id
est sub rege egypti qui bestia nominatur
ut dictum est. et post non dicit hic ordi/
nem temporis sed subiectionis] [hi enī cō/
siliū habent] pugnandi contra christianos
pro rege egypti. ideo subditur [et virtutem
et potestatem suam tradent bestie] eam ex/
ponendo pro rege egypti. hi cum agno pu/
gnabunt [in membris suis scilicet] godefri/
di de bello et alijs et principibus et bellatori/
bus christianis [et agnus vincet illos] nam
egyptij fuerunt per christianos pluries de/
bellati [quoniam dominus dominorum est]
et sic nullus potest ei resistere [et qui cum il/
lo sunt] per fidem charitate formatam usq[ue]
ad mortem stabiles [vocati electi] ad gloriā
[et fideles] in presenti per gratiā [Et dixit
mihi] hie exponit parabolam quantum ad
regnum turchie specialiter [aque quas vi/
disti ubi meretrix sedet] id est turchie re/
gnum ut dictum est supra [populi sunt] etc. [et
quia regnum turchie subiecit sibi syriam
et iudeam et orientales populos pro maiori
parte] et decem cornua que vidisti in bestia
id est decem principes exercitus regis egypti
ut dictum est [hi odient fornicariam] id
est regnū turchie. inter egyptios enī et tur/
cos erat odium. primo propter dissensionē

eorum in superstitionibus suis de lege. se/
cundo quia turci abstulerant ab egyptijs
syriam et iudeam et desolatam facient illas]
primo per christianos quibus in obsidione
antiochie existentibus calipha egypti mi/
sit salutationes et munera. eo qd aduersari/
os eius impugnabant. et sic christianorum
exercitus confortauit contra turcos ut scri/
bitur in historia hierosolymitana. secundo
per seipsum quia debellatis turcis in par/
tibus antiochenis. egyptij expulerunt eos
de hierusalem et de iudea ut dictum est su/
pra [et manducabunt carnes eius] metapbo/
rica est locutio sicut dicitur de usurario qd
comedit illum cuius bona surripit per usu/
ram. ipsam igni concremabunt [in aliquos
turcos in fortalijs existentes simul cu eis
conbuserunt] deus enim dedit in corda eo/
rum etc. licet enim deus non sit actor mali
culpe. est tamen actor mali pene. et sic tur/
cos per egyptios puniunt ut dent regnum
bestie] id est ut recuperent regnum iudee
regi egypti qd possiderat per multos an/
nos ante turcos donec confirmetur uer/
ba dei] de recuperatione terre sancte per
exercitum christianum qd factum fuit qua/
si per annum postquam egyptij expulerāt
a iudea turchos ut dictū est supra [et mulier
quam uidisti est ciuitas magna] id est tur/
corum multitudo ualde numerosa [qui ha/
bet regnum super reges terre] inaz plures
reges sibi subiecit in partibus orientis ut
predictum est.

Cap. xviij.

Et post hec vidi] Descripta sa/
racenorum uilitate sub meta/
phora meretricis et bestie. hie
consequenter describitur pro/
bitas christianorum sub angelica similitu/
dine] Et primo quantum ad viros ecclesia/
sticos. secundo quantum ad principes laicos
ibi Et sustulit unus angelus. Prima in du/
as secundum duas notabiles personas. secu/
da ibi Et audiui aliam uocem. Circa pri/
mum dicitur] Et post hec uidi alium ange/
lum] id est ademarum podientem episcopus
angelice mundicie uirum qui in exercitu pn/
cipum occidentalium et aliorum christiano/
rum suscepit legationis officium ad directi/
onem exercitus christiani [descendentes de
celo] id est procedentes a sublimitate sedis

apostolice habentem potestatem magnam] in spiritualibus maxime tanq[ua]m legatus a laterib[us] terra id est exercitus christianus [illuminata est gloria eius] id est ex eius uita et doctrina et exclamauit in forti uoce [p[ro]dicans uerbo et opere] Cecidit babilon magna id est gens saracenica et dicit bis cecidit quia primo per christianos fuerunt de bellati turci. postea uero egyptij ut habetur in historia frequenter superius nominata. Hunc autem saracenoru[m] casum denuntiabat dictus episcopus christianis si tamē uiriliter agerent de dei adiutorio confidentes et facta est habitatio demoniorum] quantum ad occisos qui perierunt in anima et corpore et quantum ad fugitiuos qui uisa dei uindicta remanserunt tamen obstinati in sua infidelitate. et sic a demonibus magis fuerunt possessi q[uam] ante qui demones per uolucres et spiritus immundos designantur et huius punitionis causa subdit[ur] quia de ira fornicationis eius biberunt omnes gentes] id est multe. et est hyperbolica locutio ad designandum magnam multitudinem gentium infectarum perfidiam machometi incurrerunt per hoc iram dei et reges terre cum illa fornicati sunt multi enim reges dictam perfidiam receperunt. similiter etiam multi qui propter temporale lucrum frequentauerunt terram saracenorum per hoc deprauati sunt. unde et ego audiui a fratre fide digno quod uiderat naues impleri de pueris christianis quos mercatores emerant a parentibus eorum pauperibus ut uenderent eos soldano pro magno precio qui eos faciebat infamari in lege machometi quia de christiana nihil adhuc sciebant ut adulti facti contra christianos pugnaret. ideo subditur et mercatores terre et cetera] et patet ex dictis littera. Et audiui] hic consequenter agitur de secundo uiro notabili ecclesiastico cuius p[ri]mo ponitur sancta monitio. secundo gentis saracenicę percussio ibi Reddite illi. tertio percussio ibi Et flebant. Circa p[ri]mum sciendum q[uod] in exercitu christiano fuit inter alios quidam sacerdos deuotus cui reuelatus fuit a domino q[uod] multi de exercitu peccauerunt cum mulieribus saracenis propter quod plures deo permittente in manu saracenorum ceciderunt. et pluriores caderent

de futuro nisi penitentiam agerent quam fecit exercitus ad exhortationem dicti sacerdotis. et hoc q[uod] dicit Johannes. Et audiui aliam uocem de celo quia celitus facta ē dicta reuelatio exite de illo] id est de immundicia saracenicā quoniam perueniunt peccata eius usq[ue] ad celum id est coras deo ad puniendum et recordatus est dominus etc. In deum non cadit obliuio nec per consequens recordatio proprie. Sed dicitur recordari predictorum metaphorice quando ea punit. Nam tunc ad modum recordantis se habet. [Reddite] Hic consequenter describitur percussio saracenorum quia tunc christiani tantum et plus eos afflixerunt quantum fuerant ab eis afflicti ideo dicitur reddite illi etc. et patet littera. et subditur huius percussio ratio quia in corde suo dicit scilicet gens saracenica superbiendo de sua potentia sedeo ut regina super alios populos et potissime super christianos et ut uidea non sum nam gloriabatur in regibus cum ea fornicantibus predicto modo et lectum non uidebo quia nimis confidebat in sua potentia temporali ideo in una die id est uno tempore uenient plaga eius et que sint ille subditur mox quantum ad occisos et luctus quantum ad fugitiuos et famem quantum ad obsessos et igni comburentur] nam multi incendio perierunt per ignem positum in ciuitatibus et uillis quia fortis est qui iudicauit illam id est condemnauit ad hanc penam scilicet deus cuius non potest iudicium impediri. Et flebant] hic consequenter ponitur dicte gentis percussio lamentatio. et p[ri]mo regum. secundo mercatorum. ibi Et negotiatores. tertio nautarum. ibi Et omnis gubernator. Circa p[ri]mum sciendum q[uod] sicut dictum est multi reges in partibus orientis receperant legem machometi ad quos non peruenit exercitus christianorum qui festinabat uersus hierusalem. et ideo dicti reges uolebant de saracenorum infectione quos non audebant nec poterant adiuuare. Et hoc est q[uod] dicitur et flebant et cetera et patet littera et q[uod] ibi cum uiderint fumum incendij eius id est cognouerunt certa relatione. risus enim propter sui certitudinem frequenter ponitur pro alijs sensibus. Exodi. xix. Populus uidebat uoces et etiam pro cognitione

Capitulum

intellectus. Unde commuiter dicitur vides tu hoc id est intelligis longe stantes propter timorem et cetera. Plures enim de regibus orientis timebant dare subsidium illis qui erant in partibus antiochenis quas inuaserat exercitus christianus ne penam si similem paterentur. Ciuitas illa magna babilon id est gens saracenica nomine babilonis significata ut dictum est supra. Ciuitas illa fortis propter multitudinem bellatorum et diuiciarum quoniam rina bona id est breui tempore venit iudicium tuum id est punitio tua. Et negotiatores hic consequenter ponitur lamentatio mercatorum qui in terra saracenorum exercebant merces multas et magnas vendendo que aliunde apportabant et emendo que inde alibi deferebant. et sic dupliciter luctabantur propter quod volebant de vastatione terre quia non poterant ibi talia exercere. et patet littera paucis exceptis qui discurruntur. bis si id est lini candidissimi et cocci id est tincture rubei et omne lignum thymus quod est ualde album et spinosum crescens in ephir et inde fecit salomon citharas a li ras cantatoribus. tertio regum decimo capitulo. et amomum. Species est aromatica redolens et cinamomum inde traxit nomen et mancipiorum id est seruorum et animarum hominum redimendo nobiles a saracenis captos. nam inde habebant mercatores emolumentum magnum. et accipiuntur hic anime pro hominibus denominando totum a parte digniori sicut exo. primo omnes anime que egressae sunt de femore iacob etc. et poma desiderij anime id est fructus desiderabiles et omnia pingua id est omnes diuitie sicut homo diues dicitur pinguis metaphouice que amicta erant bisso et cetera id est plena talibus preciosis. Et omnis gubernator hic describitur lamentatio nautarum. nam in terra a saracenis occupata. erant multi portus magni et boni in quibus applicabant naute apportantes ex terris alienis bona uenalia et inde repositantes alia. et sic lucra duplicia repositabant propter quod de vastatione terre et portuum dolebant. et patet littera usque ibi. Exulta super eum ubi per oppositum describitur exultatio christianorum. quia per hoc facta est uindicta de christianis per sa

racenos afflictis captis et occisis exulta super eum celum id est ecclesia militans et sancti apostoli id est episcopi qui sunt successores apostolorum et prophete id est doctores ecclesie quoniam iudicauit deus iudicium uestrum id est punitionem pro malis uobis illatis. plures enim episcopi doctores et fideles alij per saracenos fuerant multipliciter afflicti et occisi. Et sustulit hic consequenter describitur christianorum probitas quantum ad principes laicos. et primo tempore godefridi primi regis. secundo tempore boaldini sibi succedentis decimonono capitulo. Prima adhuc in duas partes. quia primo describitur christianorum victoria. Secundo consurgens ex hoc leticia in principio capituli. xix. ubi. Et uidi ostium apertum. Circa primum sciendum quia capta hic iherusalem per christianos et saracenis ibidem occisis pro maiori parte et alijs eiectis principes et exercitus christiani instituerunt godefridum ducem lorthoringie regem ad custodiendum terram recuperatam et acquiritam. et tunc soldanus egypti cum magno exercitu uenit ad debellandum regem institutum qui sibi occurrens cum paruo exercitu respectiue quia multi christiani repatruerant. et cecis octo milibus paganorum compulsi eos fugere. et in porta ascalonis suffocati sunt usque ad duo milia. et multi ualde inter spineta etiam in mari fugientes perierunt quorum numerus ignoratur. et hoc est quod dicitur et sustulit unus angelus fortis id est godefridus rex pumus lapidem quasi molarem id est exercitum fortem et constanter misit in mare id est exercitum saracenorum qui dicitur mare hic. tum quia per mare uenerat. tum quia ibi multitudo maxima populi erat que per mare designatur in quo sunt aque multe. secundum quod dicitur capitulo precedenti. Aque multe populi multi dicens hoc impetu mittetur babilon id est saracenorum exercitus qui fuit ibi ualde confusus et uox citharidarum et cetera. Nam illi qui uenerunt ad faciendum machinas pro christianorum destructione fuerunt cum magna confusione et similiter alij qui uenerant pro ciborum preparatione. ideo subditur et uox mole et cetera. Et uox spiritus et sponse quasi dicat non erit inter eos materia gaudij sed luctus. et subdit

causa euz dicitur quia mercatores tui habu-
rientes bona aliorum gentium. Erant pri-
ncipes terre id est super gentes alias eleua-
ti per superbiam. et subditur alia causa quia
in ueneficijs tuis et cetera. multi enim po-
puli videntes saracenorum prosperitatem
temporalem receperunt eorum legem erro-
neam. Et iterum subditur tertia causa et in
ea sanguis prophetarum et cetera. In multi
doctores et fideles christiani a saracenis
fuerunt interfecti.

Cap. xix.

Ost hec audiui Descripta chri-
stianorum victoria. Hic conse-
quenter describitur uniuersalis
ecclesie leticia. Et diuiditur in
duas partes. quia primo describitur hec
exultatio. Secundo beati Iohannis gratia-
rum actio. ibi Et dixit ibi. Circa primum
dicitur. Post hec audiui quasi uocem ma-
gnam id est gratiarum actionem in celo. In-
stantis ecclesie de tanta saracenorum deie-
ctione et christianorum subleuatione. et etiam
in celo triumphantis ecclesie in qua sancti
gaudent et gratias agunt deo de beneficijs
in terra fidelium collatis. dicentium alle-
luia. Ioue dictiones sunt in hebreo. Nam al-
le idem est quod laudate. id est domini laus et glo-
ria. Nam dicta victoria est deo attribuenda
quia uera et iusta iudicia eius sunt. cuius
duplex ratio subditur. prima euz dicitur quia
iudicauit de meretrice magna id est de ge-
te saracenica quantum ad turcos speciali-
ter ut dictum est supra capitulo. xviij. eam
puniendo. que corripuit terram et cetera. et
quia multos populos infecit perfidia ma-
chometi. et consequenter ponitur ratio se-
cunda cum dicitur. et uindicauit sanguinem
seruorum suorum. id est turcis et egyptijs occi-
sorum. et iterum dixerunt alleluia primo pro
debellatione turcorum. et secundo pro debel-
latione egyptiorum. uel aliter scilicet primo
pro deuictis saracenis. et secundo pro recu-
peratione sancte ciuitatis. et fumus eius. scilicet
gentis saracenicę. ascendit in secula se-
culorum. Nam occisi descenderunt ad ignem
gehenne. Et ceciderunt seniores et. xxiij. id
est uniuersę cathedrales ecclesie et quatuor
animalia id est quatuor ecclesie pa-
triarchales cum prelatis suis. ut dictum est
supra capitulo quarto. et adorauerunt deum.

de tanto beneficio christianis collato et uox
de throno id est de sede apostolica exiit
excitando omnes christianos ad laudandum
deum de tanto beneficio et relatione certa
cognito et audiui quasi uocem tube id est
hierosolymitani patriarche et sicut uocem
aquarum multarum id est populorum mul-
torum gratulantium sicut dictum est supra
decimoseptimo capitulo. Aquę multe populi
multi et sicut uocem tonitruorum magnorum
et cetera id est predicatorum inducentium ali-
os ad laudandum deum. Quoniam regna-
uit dominus scilicet iesus christus qui dici-
tur tunc in terra sancta regnasse quia sa-
racenis deiectis christiani sibi seruiuerunt
ibidem libere gaudeamus mente exteriori
et exultemus signo interiori. Exultare
enim dictum est quasi extra saltare quod fit
quando gaudium cordis manifestatur exte-
rius seu sensibilibus signis quia uenerunt
nuptie agni tunc enim ostendit signum di-
lectionis ecclesie collectę in partibus hie-
rosolymitanis. sicut sponsus reconciliatus
sponsę ut uxor eius preparauit se ad ser-
uiendum sibi deuote et datum est illi a deo
ut cooperiat se bis sinum splendens per in-
teriorē sanctitatem et exteriorē honesta-
tem. quod patet ex hoc quod subditur. Bis sinus
enim et cetera. et patet littera. Et dixit
mibi. Hic consequenter subditur ipsius Jo-
hannis gratiarum actio. et prima causa pre-
mittitur cum dicitur. et dixit mibi scilicet
angelus reuelans mysteria diuina Iohanni
Scribe ad futuram memoriam. Beati qui
ad cenam nuptiarum agni id est ad perce-
ptionem eucharistie sacramenti uocati sunt
per fidem charitate formatam. hec uerba
dei cuius nuncius erat angelus loquens Jo-
hanni. vera sunt. Nam a deo nullum fal-
sum procedere potest et cecidi ad pedes eius
scilicet angeli loquentis ad faciendum sibi
reuerentiam quam tamen angelus rennu-
it quia post incarnationem filij dei per quā
humana natura assumpta est a supposito
uerbi angeli reformidant sic venerari a na-
tura humana quam uident super se eleua-
tam in filio dei qui est eiusdem nature nu-
mero cum patre. Deum adora adoratione
latrię testimonium enim iesu est spiritus
prophetie id est omnes prophete testimo-
nium perhibent iesu christo secundum quod

Capitulū

q̄ dicitur actuum decimo. Et vidi celum apertum. Hic consequenter describitur victoria christianorum tempore balduni regis secundi. qui successit godefrido fratri suo anno domini millesimo centesimo. Cuius primo describitur conditio nobilis. secundo quedam eius victoria notabilis. ibi Et vidi unum angelum. Circa primum dicitur Et vidi celum apertum. quia Johanni reuelatum fuit celitus quod erat in dei prescientia clausum. Et ecce equus albus id est regnum hierosolymitanum decore sanctitatis dealbatum ut predictum est Et qui sedebat super eum. scilicet baldunus rex institutus vocatur fidelis et verax. Nam ad litteram fidelis fuit in factis et verax in verbis. et cum iusticia iudicauit populum sibi subditum et pugnat. Nam rex institutus statim cepit dilatare notabiliter regnum suum per expugnationem saracenorum. Oculi autem eius sicut flamma ignis. nam aspectus eius erat terribilis saracenis et in capite eius diademata multa. Nam in terra philistinorum tiri et sidonis plures obtinuit ciuitates in quibus antiquitus erant reges. habens nomen scriptum quod nemo nouit nisi ipse. bona enim opera sua quantum poterat celebrat a laude humana. et uestitus erat ueste aspersa sanguine. scilicet saracenorum ab eo occisorum. Et uocabatur nomen eius uerbum dei. Nam ad potestatem uerbi dei terram natuiam dimisit et ultra mare iuit. et exercitus qui sunt in celo. id est templarii et hospitalarii quorum tunc ordines fuerunt instituti ad militandum contra aduersarios christi ut dicunt expositores dicti. sequebantur eum in phylis. in equis albis id est in corporibus castitate dealbatis. Nam de professione eorum est uotum castitatis. restituti bisino per interiozem et exteriorem immundiciam ut dictum est supra. et de ore ipsius procedit gladius acutus. Nam uerbis efficacibus horrabatur et excitabat bellatores suos contra gentes infideles. et ipse reget eas in uirga terrea. earum plures inperbiam frangendo. et ipse calcit tozulari uni et cetera. quia fuit executor diuine iusticie in saracenicis sanguinis effusione. et habet in uestimento et femore suo scriptum rex regum et dominus dominantium. Ex predictis enim patet q̄

habuit conditiones regis ualde excellentes propter quod dicitur rex regum pro tempore suo eo modo quo rosa dicitur flos flos. Et vidi. Postquam descripta est balduni regis conditio nobilis hic consequenter describitur quedam ipsius victoria ualde notabilis. Ad cuius intellectum sciendum quod anno quinto regni balduni principes egypti dixerunt suo caliphe quod tempus erat aptum ad recuperandam terram a christi-
anis occupatam. tum quia plures christiani principes ad terras natuitatis sue redierant. tum quia remanentes bellis frequentibus afflicti et depauperati erant. ut dicit episcopus tirensis. xi. libro capitulo tertio. Addunt etiam expositores aliqui quod ad hoc etiam erant excitati per quosdam falsos prophetas saracenorum qui asserebant in breui petram sancti sepulchri frustratim con-
terendam. et crucem sanctam in profundus maris submergendam et christianitatem de terris illis penitus delendam quibus assentiens dictus calipha preparauit exercitum magnum per terram et mare ad obtinendum quod erat ei suggestum. quo audito christiani pauci existentes comparative fuerunt territi. sed patriarcha hierosolymitanus eos confortans promittebat eis si de domino confiderent tantam uictoriam affuturam quod aues celi de carnibus saracenorum essent saturati preferens quasi de vexillo dominice crucis lignum. Sic igitur nostri cum quingentis equis et duobus milibus peditum contra hostes quorum numerus erat quindecim milium absque illis qui in classe uenerant animosius procedentes prostrauerunt ex hostibus maximam multitudinem et residui conuersi sunt ad fugam de classe etiam illa magna pars a nostris fuit retenta. Dicit ergo Johannes. Et vidi unum angelum id est patriarcham hierosolymitanum stantem in sole per eminentiam uite et doctrine secundum illud eccle. primo sicut sol refulgens sic ille refulsit in templo dei. et clamauit uoce magna in exhortatione predicta. dicens auius etc. quia per congressum ad eius exhortationem factas aues satis habuerunt ad comedendum. Et vidi bestiam id est egypti soldanum et reges terre sibi subiectos et exercitus eorum congregatas in mari et in terra ad facien-

dum prelium cum illo et cetera] id est cum rege balduino et exercitu suo et apprehensa est bestia et cetera. id est rex egypti et propheta falsi qui in astutia sua fuerunt comprehensi. Nam contrarium eius quod cogitauerunt euenit qui falsa signa fecit coram ipso quibus seduxit eos qui acceperunt caractarem bestie id est arma et vexilla se ete machometice et qui adorauerunt imaginem eius id est calipham egypti representantem personam machometi cui missi sunt hi duo scilicet calipha et propheta qui non fuerunt in dicto bello et accipitur hic singulare pro plurali scilicet propheta prophetis sicut exodi octauo. venit musca grauissima id est musce in stagnum ignis ardentis quia manentes in infidelitate descenderunt ad ignem gehenne et ceteri occisi sunt etc. scilicet illi qui iuerunt ad pugnandum contra regem balduinum. Et patet ex dictis littera.

Cap. xx.

Uidi angelum] Descripta in generali et speciali septima plaga hic consequenter describitur ecclesie promotio noua. Et diuiditur in duas. quia primo describitur hec promotio secundo christianorum iterata persecutio. ibi Et uidi sedes. Sciendum tamen quod primam partem et secundam in parte exponunt aliqui de Calixto papa et herico imperatore huius nominis quinto. quod cogente eum papa sub interiectione anathematis renunciauit consuetudini qua usi fuerant imperatores scilicet inuestiendo episcopos et abbates per baculum et annulum per tricentum annos et amplius. scilicet a tempore Caroli magni que potestas ei concessa fuerat ab Hadriano papa in consilio romae celebrato ut habetur in cronica Sigisberti. et sic exponunt hanc litteram] et uidi angelum id est papam Calixtum habentem clauem abyssi id est potestatem excommunicandi qua segregatur quis a confortio fidelium et cathenam magnam in manu sua id est multitudinem cardinalium et prelatorum in hoc facto sibi assistentium et apprehendit draconem id est romanum imperatorem et ligauit eum per censuram eccle-

siaasticam ne amplius dicto modo usurparet sibi ecclesiasticam iurisdictionem per annos mille. id est per tempus christi quod currit usque ad antichristum. Et ponitur hic numerus determinatus pro indeterminato. sicut per vigintiquattuor seniores designatur vniversitas episcoporum supra capitulo quarto et signauit super illum ut non seducatur et cetera. id est sub pena excommunicationis restrinxit eum ne amplius se intromittat de iurisdictione ecclesiastica. ideo subditur et uidi sedes id est summi imperatoris et pontificis distinctas iurisdictiones et sederunt super eas et cetera unus exercens ecclesiasticam iurisdictionem. et alius temporalem. Sed huic expositioni non consonat sequens littera que sequitur in eodem uersu Et animas decollatorum et cetera. quod exponunt aliqui de persecutione saladini in qua multi christiani fuerunt occisi. Item de hoc sathana allegato per mille annos dicitur hic quod post hoc oportet illum solui modo dicto tempore. quod exponunt de antichristi tempore in quo laxabatur potestas demonis ad decipiendum gentes. et ideo quod dicunt hic per sathanam intelligi romanum imperatorem uidetur esse contradictio. et per consequens nimis extorta expositio propter quod exponendo litteram istam tanquam impletam de preterito saluo iudicio meliori uidetur hec littera melius exponi de papa Innocentio qui approbavit ordines fratrum minorum et predicatorum per quorum doctrinam et predicationem ecclesia est quodammodo renouata. et potestas demonis est restricta. unde multe demonum illusiones que ante fiebant cessauerunt. et hoc est quod dicit Johannes] Et uidi angelum id est Innocentium papam tercium descendentem de celo id est apice pontificali condescendentem sanctis Francisco et Dominico habentem clauem abyssi id est potestatem approbandi dictos ordines ad reprimendam potestatem diaboli et cathenas magnas id est fratrum utriusque ordinis multitudinem et apprehendit draconem et cetera. quia per eorum uitam et doctrinam potestas demonis est repressa. et reprimetur usque ad antichristi tempora. ideo subditur et ligauit eum per annos mille quia tantum potestas eius laxabitur. ideo subditur

Capitulū

[Et post hoc oportet illum solui modico tē-
pore] nam antichristi persecutio brevis erit
respectu persecutionum precedentium scilicet
iudeorum tyrannorum hereticorum sa-
racenorum [Et vidi sedes] hic ponitur
christianorum renouata persecutio quam
aliqui exponunt de persecutione saladini
ut dictum est. Sed mihi uidetur melius ex-
poni de tartaris qui anno domini millesi-
mo .ccij. de terra sua exeuntes multos po-
pulos tam christianos q̄ paganos occide-
runt et sic dicitur [Et vidi sedes] id est plu-
rium regnorum metropoles ciuitates [et se-
derunt super eas] scilicet tartari eas subij-
ciendo sibi [et iudicium datum est illis] id ē
potestas interficiendi homines secundum
demerita illius temporis [et animas decolla-
torum] hoc dicitur quantum ad christianos
ab eis occisos nomen iesu christi confiten-
tes et machometum qui supra bestia dicitur
et legem eius et mores et cultus totaliter de-
negantes [et vixerunt] vita glorie in anima
bus [ceteri vero mortuorum] quantum ad
paganos et infideles occisos a tartaris [non
vixerunt] scilicet vita glorie sed mortui fue-
runt in animabus morte gehenne [donec
consumantur mille anni] id est tempus chri-
sti. nam resurgent cum alijs in fine mundi
ut puniantur simul in anima et corpore [hec
est resurrectio prima] hoc refertur ad illud
quod dicitur de christianis. Et vixerunt
scilicet vita glorie in animabus suis que glo-
rie vita dicitur hic resurrectio prima. Se-
cunda vero erit quando resurgent in cor-
poribus gloriosis. Et quia isti iam sunt se-
cū de sua beatitudine quam iam habent
in anima et postea habebunt cum hoc in
corpore. ideo subditur [In his secūda mors]
id est pena gehenne [non habet potestatem
sed erunt sacerdotes dei et cetera] id est co-
lentes eius charitate perfecti [et regnabunt
cum illo mille annis] hoc est usq̄ ad resur-
rectionem generalem. Et sic patet q̄ lo-
quitur de gloria quāz habēt sancti ante diem
iudicii. Pater igitur qualiter hec littera a
principio .xvij. capituli usq̄ ad istum locum
potest exponi ut iam completa. veruntamen
hec expositio impropria uidetur in plurib⁹
et extorta. primo quia .xvij. capitulo dictus
est q̄ per bestiam habentem capita septem
intelligitur rex egypti. et per mulierē for-

nicariam rex turchie. et postea dictum est
q̄ vnum de septem capitibus bestie scilicet
sextus est rex turchie qd̄ dissonat precedē-
tibus. maxime quia rex egypti et rex tur-
chie erant adinuicem inimici ut in eodem
capitulo dictum est et etiam supra. Item ca-
pitulo .xvij. ubi agitur de punitione sece
saracene sub nomine babylonis plura. vi-
cuntur ex quibus videtur intelligi totalis
eius destructio cum dicitur Cecidit baby-
lon magna et facta est habitatio demonio-
rum et cetera. Item ex eo q̄ postea subdi-
tur In vna die venient plage eius mors et
luctus et fames et igni cōburentur. Item ex
eo qd̄ postea subditur in eodem capitulo
Hoc impetu mittetur babylon et ultra iaz
non inuenietur ex quibus uidetur intelligi
eius destructio totalis secundum expositio-
nem dictam cum tamen saraceni remanse-
runt in regno egypti et turchie que tunc
non fuerunt per christianos acquisita nec
postea sed solum vna pars syrie et iudee.
Et cum hoc ista loca perdidit christia-
ni pro maiori parte saladini quasi per octo
ginta annos postquam fuerant a christia-
nis occupata. Et postea illa que remanse-
rant christianis scilicet achentripolis et que
dam alia fuerunt a saracenis scilicet partem
detracta et partim possessa. Item q̄ postea
xix. capitulo exponitur de balduino rege
Et in capite eius diademata multa propter
aliquas ciuitates regias quas acquisiuit vi-
detur improprie dictum quia regnum eius
nunq̄ sic creuit quin remanserit satis par-
uum. Item qd̄ ibi subditur habens nomen
scriptum q̄ nemo nouit nisi ipse quia no-
men dicti regis et eius condiciones fuerūt
alijs note. talis etiam occultatio nominis vi-
detur conuenire tantum diuinis personis.
ad thet yndecimo. Nemo nouit filium ni-
si pater neq̄ patrem quis nouit nisi fili⁹ et
cetera. propter hoc littera non videtur in-
telligi de rege balduino sed tantum de chri-
sto. unde ibi subditur. et vocabitur nomen
eius uerbum dei quod nomen conuenit so-
li filio in diuinis ut patet Johannis primo
Verbum caro factum est et cetera. Itē q̄
postea subditur. et habet in uestimento suo
et in fomite suo scriptum rex regum et do-
minus dominantium de christo exponitur
ad litterā a sanctis et doctoribus catholicis

Item illud quod ibidem interponitur Et exercitus qui sunt in celo sequebantur eum et cetera. quod expositum est de templariis et hospitalariis non uidetur bene dictus. Nam illa victoria notabilis que ibi describitur fuit anno quinto regni balduini ut dictum est supra. qui regnare cepit anno domini millesimo centesimo Odo vero templarium approbatus fuit anno domini millesimo centesimo uigesimo octauo. et exemplo templariorum hospitalarij ceperunt in armis exerceri. licet ante eos fuissent instituti ut dicit episcopus athonensis capitulo. lxxv. et sic non uidetur quod fuerunt in exercitu dicti balduini regis qui regnavit. xxiij. annis tantum. ut dicit ibidem athonensis capitulo. lxxxiij. Item secundum expositionem predictam omnia scripta in tribus dictis capitulis huius libri ab annis. cc. et amplius sunt completa. ut patet predictis. littera uero sequens et immediate exponitur ab omnibus de tempore antichristi. quod autem de statu ecclesie quantum ad contingentias in tanto intermedio tempore cum adhuc aduentus antichristi propinquus non appareat nihil scripsit Johannes non uidetur conueniens. maxime cum dicatur communiter a doctoribus quod Johannes in hoc libro scripsit notabilia circa ecclesiam contingentia usque ad mundi terminum. Propter hec et alia plura que dici possent contra expositionem predictam uidetur saluo meliori iudicio quod tota littera a principio. xxiij. capitulo usque ad locum istum nondum sit impleta. Et quia non propheta sum nec filius prophete nolo de futuris aliquid dicere nisi illud quod a scriptura sancta uel dictis sanctorum et doctorum autenticozum elici potest propter quod expositionem littere dicte sapientioribus dimitto. Si uero circa hoc dominus dederit mihi intellectum libenter alijs communicabo. Et cum consummati sunt hic describitur persecutio antichristi de qua scriptura et sancti loquuntur in pluribus locis cum dicitur. et enim consummati fuerunt mille anni. id est tempus ecclesie usque ad tempus antichristi. soluetur sathanas cuius potestas fuit restricta per christi predicationem et eius passionem. et per apostolorum et sanctorum et predicatorum doctrinam. Sed relaxabit antichristi tempore. ideo subdit

[et seducet gentes que sunt super quattuor angulos terre] quia de omnibus mundi partibus aliqui adhibebunt antichristo. seducti a suis predicatoribus diabolo cooperante mendacibus signis. secunda thesi. secundum capitulum. sicut euangelium christi publicatum fuit per apostolos domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis ueris. et tunc ultimo [gog et magog] per gog que interpretatur tectum intelligitur antichristus que erit demonis habitaculum. per magog que interpretatur de tecto intelliguntur adherentes antichristo sicut dictum fuit plenius. ezech. xxxix. Et congregabit eos in prelium contra cetum fidelium. Et ascenderunt super latitudinem terre. id est congregatum omnes antichristo obediunt. loquitur tamen hic de futuro per modum preteriti propter certitudinem prophetie quod frequenter fit in prophetis [et circue runt castra sanctorum] id est christianorum ad eos destruendum [et ciuitatem dilectam] id est hierusalem que tunc a christianis habitabitur. ut dictum fuit ezech. xxxix. Et descendet ignis a deo de celo quia antichristus fulminabitur per michaelen archangelum christo precipiente. et magna pars sui exercitus peribit cum eo ut dictum fuit secunda thesi. secundum. Et diabolus qui seducebat eos et cetera quia tunc restringetur sicut prius et amplius potestas sua relinquetur in inferno ubi et bestie. id est bestialiter uiuentes et pseudo prophete antichristi qui eos decipient cruciabuntur die ac nocte et cetera. id est sine fine. per hoc autem quod dicitur hic. Et circue runt ciuitatem dilectam et descendet ignis et cetera. patet quod Johannes non loquitur hic de tartaris ut uoluerunt aliqui dicere quia non inueniuntur tartari hierusalem a christianis habitam obsedisse. nec ignis de celo descendens eorum exercitum deuorasse. Et uidi thronum Superius Johannes descripsit statum ecclesie generale iudicium preedentem hic consequenter describit ipsius iudicium dicens [et uidi thronum magnus] in quo designatur iudicantis christi potestas infinita. Et didici in quo designatur iudicii claritas quod notum erit omnibus esse iustum [et sedentem super eum] scilicet christum hominem et deum. et cuius conspectu fugit terra et celum

Capitulū

Nam tunc immutabuntur a statu in quo sunt. et vidi mortuos magnos et pusillos. quia sicut dicit apostolus secunda corinth. quinto. Oportebit nos omnes manifestari ante tribunal christi. et libri aperti sunt. scilicet conscientiarum. nam omnia merita et demerita omnibus erunt nota. ut sic appareat omnibus iudicantis iusticia. et alius liber apertus est qui est liber vite. et hic liber idem est qui predestinatio diuina que dicitur liber metaphorice eo quod in ea reperiuntur expresse illi qui ordinati sunt simpliciter ad consequendum vitam beatam. quod liber aperietur in iudicio quia tunc apparebit manifeste qui sunt ad beatitudinem assumendi et qui non. Et iudicati sunt mortui ex his que scripta erant in libris. scilicet conscientiarum quia non solum iudicabuntur secundum opera et dicta. sed etiam secundum intentiones interiores et cogitata. Et dedit mare mortuos etc. Istud fit et ante iudicium quod precedet resurrectionem mortuorum licet hic scribatur post. quia frequenter in sacra scriptura prius facta posterius narrantur. Resurgent autem tam demeriti in mare quam in arida mortui qui per mortem hic designantur. anime etiam in inferno detente redibunt ad corpora. licet iam sint mortue morte culpe et gehenne. ideo dicitur hic quod infernus dedit mortuos suos et iudicatum est de singulis. repetitio est et quod dictum est supra ad maiorem assertionem. et infernus et mors missi sunt in stagnum ignis. id est in penam gehenne. et per mortem hic intelligitur diabolus cuius inuidia mors intrauit in orbem terrarum. sicut sol dicitur effective calidus et non formaliter. demones enim sunt immortales. Per infernum autem intelliguntur peccatores damnati cum demonibus. sicut enim consentiunt eis in culpa sic associabuntur in pena. ad althei. xxv. Ite maledicti in ignem eternum qui paratus est diabolo et angelis eius etc.

Cap. xxi.

Et vide celum nouum. Descriptio finali iudicio. Consequenter describitur ecclesie status post iudicium. et primo in generali. secundo magis in speciali. ibi Et uenit unum. Circa primum predicat Johannes innouationem

mundi sensibilis dicens. et vidi celum nouum et terram nouam. et per ista duo intelliguntur elementa media ignis aqua et aer. Hec enim omnia innouabuntur et in melius mutabuntur. ideo subditur. Primum enim celum et prima terra abiit et cetera. non est per hoc intelligendum quod mutetur eorum substantia. sed ea manente meliorabuntur in qualitatibus et proprietatibus ut in claritate diaphanitate in similibus. et totum cedit ad gloriam electorum qui ex creaturis laudant deum. Et ego. Hic secundo Johannes describit innouationem humane nature quantum ad electos dicens. Vidi ciuitatem sanctam hierusalem. id est electorum societatem perfectam charitate unitam. nouam. quantum ad corporum gloriam. corpora enim sanctorum que modo sunt corruptibilia grossa ponderosa et obscura resurgent immortalia subtilia agilia et clara. et quia hoc fiet per gloriam animarum ad corpora redundantem. ideo subditur. Descendentem de celo. empyreo ut corpora resurgent et in iudicio compareant. a deo paratam. totibus anime et corporis ideo subditur. sicut sponsam. et cetera. Et audiui. Hic tertio describit Johannes finalem consummationem. et primo quantum ad electos. secundo quantum ad reprobos. ibi Timidis autem. Circa primum dicit. et audiui vocem magnam de throno. scilicet diuine maiestatis. dicentem. ecce tabernaculum dei cum hominibus. id est cohabitatio dei cum hominibus inseparabilis. quia beati habebunt semper eam presentem per apertam uisionem et perfectam fruitionem. Et quia per hoc excluditur omne malum culpe et pene ideo subditur. et mors ultra non erit etc. et que prima abierunt. Nam in ecclesia militante que dicitur terrestris hierusalem ista sunt et erunt usque ad iudicium. et dixit quod sedebat in throno. scilicet deus trinus et unus. ecce noua facio omnia. scilicet celos elementa et electorum corpora ut patet ex predictis. et dixit mihi scribe et cetera. ad informationem ecclesie et cetera. et dixit mihi factum est. id est consummatum est gaudium electorum. ego sum alpha et omega exponitur cum subditur. id est principium et finis. Alpha enim est prima littera greca et omega ultima. deus enim est principius effectiuus

a quo omnia producantur et finis in quem omnia ordinantur. Ego sicut id est debito modo desiderati dabo de fonte aque viue id est participationem vite beate gratia licet enim habentes gratiam mereantur de condigno beatam vitam tamen ipsa gratia per quam opera fiunt meritoria de condigno gratis datur aliquando gratia iam non esset gratia ad Ro. xi. qui uicerit carnem mundum et diabolum possidebit hec hereditate perpetua et ero illi deus datus gloriam et ipse erit mihi filius per assimilationem perfectam prima Johannis. iij. cum apparuerit similes ei erimus quia uidebitur eis sicut est Timidis. hic consequenter ponitur finalis consummatio quantum ad probos cum dicitur Timidis autem timore mundano declinantibus ad peccata mortalia et in eis perseverantibus in crudelibus id est uideis saracenis et ceteris fide catholicam respicientibus et excratis id est reuertentibus ad peccata enormia post eorum condonationem sicut canis ad uomitum et homicidis facto uel uoluntate delibera et fornicationibus et per fornicationem intelliguntur cetera carnis uicia et ueneficiis id est magis et fortiligis et idolatri cultu deo debitum tribuentibus creaturis et omnibus mendacibus mendacio pernicioso et per hec uicia intelliguntur omnia alia uicia moralia pars illorum id est retributio erit in stagno ardenti id est in pena gehenne que dicitur mors secunda Et venit hic consequenter describitur status post iudicium magis in speciali. Sciendum tamen quod aliqui aliter exponunt de tempore ante iudicium et etiam ante aduentum antichristi quod nituntur ostendere ex hoc quod dicitur infra xx. capitulo. qui nocet noceat adhuc et qui in sordibus est sordescat adhuc et iustus iustificetur adhuc. Post iudicium uero non erit tempus nec locus meriti uel demeriti. Dicunt igitur quod per angelum hic introductum intelligitur Innocentius papa tertius qui approbavit ordines fratrum minorum et predicatorum qui dicuntur hic ciuitates hierusalem noue iudicium illud prouerbiorum. Frater qui adiuuatur a fratre quasi ciuitas firma. Ambo enim ordines ad idem opus sunt ordinati scilicet ad predicationem euangelij. dicunt

igitur quod fundamentum huius ciuitatis sunt beati Franciscus et Dominicus horum ordinis fundatores. dicuntur tamen in numero duodenario hec fundamenta quia sunt duodecim apostolorum imitatores. Adurus uero regularis obseruanda per precepta et statuta. Postea uero religionum ingressus qui ducuntur ad quatuor oibis partes. nam ex omnibus mundi partibus aliqui ingreditur istas religiones. Angeli uero portis existentes sunt ministri et prouinciales priores qui per se uel alios recipiunt ad ordines uenientes. et sic alia hic dicta addebat ad suum propositum prout post. Licet autem hec expositio saluari posset in aliquo sensu mystico. non tamen in sensu literali sicut credo. primo quia dicitur hic quod angelus hic introductus docuit Johannem dicens ueni et ostendam tibi et cetera. quod non potest verificari de Innocentio papa cum post Johannem fuerit ille per mille annos et amplius. Item quia infra dicitur de hac ciuitate Et templum non uidi in ea. dicti autem ordines ecclesias habent. Item quod subditur Et ciuitas non eget sole neque luna. et postea Nec intrabit in eam aliquid cor inquinatum abominatione faciens et mendacium. dicti autem ordines indigent illuminatione solis et lune nec omnes intrantes sunt immaculati nec omnes bene intrantes perseverant in bono. sed multi fiunt apostate et pessimi. Unde dicit Augustinus. si cut non inueni meliores his qui in monasterijs profecerunt ita non inueni deteriores his qui in monasterijs defecerunt. propter que et plura alia que possunt induci contra expositionem predictam in quantum dicunt eam litteralem esse uidetur mihi quod ciuitas hic descripta est hierusalem superna Unde post premissa uerba de ingressu ciuitatis subditur nisi qui scripti sunt in libro uite et agni hi sunt predestinati qui etiam hierusalem supernam ingreditur et nulli alij. et ideo sicut iam premissi describitur hic status ecclesie triumphantis magis in speciali. et primo quo ad situm sublimem imitatur persona alloquens beatum Johannem cum dicitur Et uenit unus de septem angelis et ipse hunc enim intelligit beatus Jacobus quod supra xviij. ca. dicitur est unus de septem angelis habentibus phialas et precessit beatum

Capitulū

Johannem in gloria propter quod ex dei voluntate potuit ei reuelare secreta celestia. [Cū enim ostendam tibi sponsam] id est hierusalem supernam ut dictum est in principio capituli que dicitur yxor agni modo specialiter quia coniungitur ei inseparabiliter et eterniter. non sic autem ecclesia militans que cessabit in fine mundi sicut imperfectus reuerente perfecto et figura figurata adueniente. sicut enim lex vetus imperfecta fuit et figura respectu noue legis sic ecclesia militans respectu triumphantis cuius status omnino perfectus erit in resurrectione generalis. Et tunc enim electi separabuntur a reprobis et erunt in anima et corpore perfecte beati. resurgent enim in corporibus gloriosis per anime gloriam ad corpora redūdantem. Et sustulit me in spiritu. hoc dicit ad ostendendum quod non vidit tunc gloriam electorum prout erit in se sed in aliquo eam representantem scilicet in ciuitate que infra describitur quam vidit imaginaria visione. et cuius significationem intellexit aliter non fuisset visio prophetica sicut declaratum fuit diffusius in principio libri psalmodie et in principio libri danielis. [In montem magnum et altum] per quem designatur celum empireum quod secundum sanctos et doctores est locus beatorum. et in corporalibus habet situm supremum. Et ostendit mihi. hic consequenter describitur quantum ad pulchrum aspectum. [Cum dicitur ciuitatem sanctam hierusalem] scilicet supernam locum descendente de celo. nam anime beate descendunt ad resurgendum corpora et comunicant dum eis gloriam ut dictum est supra in principio et. et etiam ibi incipit status perfectus. de describitur superna hierusalem quantum ad ciuitatis beatitudines electorum. potest etiam aliter exponi. quia beatitudo celestis non potest ab electis haberi nisi prius quodam modo ad eos descendat in presenti. Nam donum gratie per quod efficiuntur digni vita beata est quedam inchoatio et participatio glorie. propter quod in oratione dominica secunda petitio ponitur. Adueniat regnum tuum. id est ad nos veniat. quia non possumus venire ad ipsum nisi prius ad nos veniat modo dicto. [habentem claritatem dei] nam claritas beatorum quantum ad gloriam anime et etiam corporis est quedam par-

ticipatio diuine claritatis per quam beati sibi conformantur prima Joannis. iij. Scimus quoniam cum apparuerit similes ei erimus. [et lumen eius simile lapidi precioso] id est christo qui dicitur lapis preciosus. prima petri secundo. Ecce ponas in sion lapidem summum angulare electus preciosus. In beatitudine namque celesti per gloriam corporis et anime conformabuntur homini Christo sicut membra capituli tanquam lapidi lapidis sicut cristallus. Inominatiui calus est et neutri generis secundum acceptionem antiquorum. Comparatur autem christus lapidi. tunc propter pluralitatem celorum et in christo sunt tres nature scilicet diuina et anima intellectiva et corpus. tunc quia lapis confortat visum et beati delectantur in visione christi. Nam aspectu sue diuinitatis reficiuntur in terius et aspectu sue humanitatis exterius secundum quod dicit augustinus exponens illud Iohannis decimo. Ingredietur et egredietur et pasqua inueniet. sicut cristallum quod ualet contra sitim et ardorem cupiditatis eo quod tenuit vias paupertatis. Et habebat. hic consequitur edificium. et primo in generali secundo magis in speciali ibi. Et qui loquebatur mecum. Circa primum dicitur. et habebat murum magnus et altus. id est spiritus sum et altus. per quem designatur securitas diuine protectionis que maxime relict in statu superne beatitudinis quas nullus habens potest amittere. Et habentes portas duodecim que sunt obseruationes mandatorum per quas habetur ingressus ad beatitudinis statum. Mathei. xix. Si vis ad vitam ingredi serua mandata et ideo sunt. xii. Nam obseruatio decem preceptorum decalogi cum duobus preceptis charitatis facit ad vitam ingredi. Et in portis angelos. xij. nam electorum anime deferuntur ad celum per ministerium angelorum. Luc. xvi. Faciunt autem ut moreretur mendicus et portaretur ab angelis in sinu abrahe. et nomina scripta que sunt nomina duodecim tribuum filiorum israel. id est omnes fidelium qui indifferenti admittuntur ad regnum sine acceptione personarum. Ab oriente porte tres et cetera. nam ex omnibus orbibus colliguntur electi intrantes ianuam paradisi. Dicuntur etiam porte tres ad quam libet omnibus partes principales. Nam in fide

trinitatis recipiunt electi ad gloriā celestēz
 [Et murus ciuitatis habens fundamenta
 xij. id est. xij. articulos fidei. Nam secun/
 dum q. dicit apostolus hebr. xi. fides ē sub/
 stantia sperandarum rerum id est bonorū
 celestium que sunt res sperande. Et in hac
 diffinitione fidei accipitur substantia pro i/
 choatione sine fundamento eo q. fundamē/
 tum est inchoatio domus. per fidem uero
 formatam inchoatur beatitudo celestis i no/
 bis sicut plenius fuit dictum hebr. xij. [Et i/
 ipsis. xij. nomina. xij. apostolorū et agnū id
 ē christi. Nā. xij. articuli fidei sunt de christo
 sex pertinentes ad eius diuinitatem et
 sex ad eius humanitatem. et hoc secundū omni/
 orem distinctionem articuloz quāuis ali/
 qui distinguant. xij. articulos fidei septēz
 de diuinitate et septem de humanitate. di/
 cuntur autem nomina apostolorum in ipsis
 fundamentis scripta quia primo publicauē/
 runt fides christi predicando et pro ipsa mo/
 riendo. Et qui loquebatur hic consequē/
 ter describit edificium ciuitatis celestis ma/
 gis in speciali. et primo proponit intentum
 dicens. qui loquebatur mecum. scilicet ange/
 lus habebat mensuram arundineam aure/
 am. id similem arundini in figura quia nō
 posset esse aurea et cum hoc arundo uera.
 [ut metiretur ciuitatem.] quantum ad spa/
 cium intra muros contentū. et portas et mu/
 rum. quantum ad eius latitudinem. nāz ha/
 bita mensura spacij intra murum contenti
 habetur mensura muri. nam interior pars
 muri et dictum spacium contigunt. et ciui/
 tas in quadro equilatero posita est. id est
 disposita. quod patet ex eo q. subditur. Et
 longitudo est tanta quanta est et latitudo.
 qd non posset esse nisi quadrum esset equi/
 laterum. per hoc autem intelligitur quadra/
 tura quattuor virtutum. cardinalium que
 manet ibi prima secundum doctores catho/
 licos. tam secundum alios actus quam in
 uia. Nam actus prudentie est ibi nullum
 bonum deo preponere uel equare. fortitu/
 dinis autem deo firmissime inherere. tem/
 perantie uero nullo defectu noxiū delecta/
 ri. iusticie deo subditū esse. Et mensus ē.
 hic exequitur propositum. et primo quantū
 ad ciuitatis spacium. secundo quantum ad
 murum. ibi Et mensus est muros. tertio
 quantum ad fundamenta. ibi fundamenta
 quarto quantum ad portas. ibi Et duode-

cim porte. Circa primum dicitur et mensus
 est ciuitates. id est spacium ciuitatis [per sta/
 dia duodecim milia] non potest intelligi q.
 ista duodecim milia stadia continent totum
 spacium ciuitatis et precise. Nam illud spa/
 cium oportet esse quadrum equilaterum ut
 dictum est. duodecim autem non est nume/
 rus quadratus. dicitur autem quadratus
 numerus qui resultat ex ductu vnius nu/
 meri in seipsum semel sicut ex ductu bina/
 rij in seipsum resultat quaternarius. Nāz
 bis duo sunt quattuor. ter tria nouem qua/
 ter quattuor sedecim. et sic consequenter p/
 quod patet q. inter nouem et sedecim non
 est aliquis numerus quadratus. Et ideo
 si spacium ciuitatis esset duodecim milia sta/
 diorum precise non posset esse quadrum eg/
 laterum. propter quod dicendū q. ista duo/
 decim milia stadia mesurant vnum latus
 huius quadri et per consequens totum spa/
 tium continet duodecies duodecim milia sta/
 dia que sunt i uniuerso. cxliij. milia stadia
 et est numerus quadratus resultans ex du/
 ctu duodenarij in seipsum. Hic autem nu/
 merus continet nonies sedecim. cum ergo
 octo stadia faciant miliare vnum et duo mi/
 liaria leucam vnam sequitur q. predictum
 spacium ciuitatis continet. xviij. milia milia/
 riorum et nouem milia leucarum et quodli/
 bet latus muri duodecim milia stadia et to/
 tius eius ambitus. xliij. milia stadia. quia
 murus ponitur quadratus equilaterus. nec
 tamen computatur hic spissitudo muri sed
 tantum superficies interior ut patet ex vi/
 ctis. Hec autem signant magnitudinem lo/
 ci beatorum secundum q. dicit baruth. iij.
 O israel quam magna est domus dei et vi/
 gens locus possessionis eius et tamen ce/
 lum empiricum quod est locus beatorum est
 quasi incomparabiliter maius q. ciuitas hic
 descripta. Nam in hoc libro maiora per mi/
 nora frequentur significantur. sicut supra
 capitulo quarto per vigintiquattuor seni/
 ores intelligitur uniuersitas episcoporum
 que multo maior est ut dictum fuit ibidem
 [Longitudo et altitudo et latitudo eius]. s.
 spacij [equalia sunt]. De longitudine et lati/
 tudine iam patet ex dictis. nam spacium
 quadrum et equilaterum. de altitudine uero
 quantum ad murum non fit hic mentio.
 Sed postea de altitudine spacij quod acci/
 pitur secundum altitudinem montis in quo

Capitulū

describitur hec ciuitas sita secundū q̄ dicitur
supra eodē capitulo. ⁊ sustulit me in spiri-
tu in montē magnū ⁊ altū ⁊ ostendit mi-
hi ciuitatem sanctā ⁊ c. ⁊ secundū hoc altitu-
do montis huius est. xij. milium stadiorum
sicut longitudo spacij. ⁊ eius latitudo ut p̄-
dictum est. Et mensus est. Iste consequent̄
agit de mensura muroꝝ cum dicitur. ⁊ men-
sus est muros eius. ⁊ licet esset unus mu-
rus tamē dicit muros in plurali propt̄ qua-
tuor eius latera spacium predictū includen-
tia. cxliij. cubitoꝝ mensura hominis. i. i.
accipiendo cubitum humanū qui continet
pedem ⁊ dimidium secundū unam acceptio-
nē scilicet a cubito brachij usq̄ ad manum
secundū aliam uero duos pedes. s. a cubi-
to brachij usq̄ ad summitatem digitorum
Ex quo patet q̄ non accipit hic mensura
longitudinis muri secundum suum ambitū
nec etiam secundū latus unū. nā murus ha-
bens quattuor latera ⁊ quodlibet longitu-
dinis. cxliij. cubitoꝝ. nō possit claudere spa-
cium p̄dictū nec etiam duodecimam eius p̄-
tem nec etiā minimā. s. unū stadiū quadra-
tum. nā unum solū stadium cōtinet. cxv.
passus. ⁊ quilibet passus quinque pedes. ⁊ p̄
cōsequēs unum stadiū quadratus. cccxij. cu-
bitos ⁊ dimidium quadratos secundū maio-
rem acceptiōnez humani cubiti. ut patet ex
predictis. ⁊ ideo dicendū q̄ hic accipit men-
sura muri secundū eius altitudinē que est
multo minor q̄ eius longitudo cuius men-
sura accipit secundū mensurā spacij cuius
quodlibet latus est longitudinis. xij. milia
stadiorū. ⁊ per cōsequēs quodlibet lat⁹ mu-
ri quoniam cōtiguat spatio in parte inte-
riori ut supra dictum est. propter quod hic
tacet mensura longitudinis muri q̄ suffi-
cienter habetur per mensuram supra dictam
spacij cōtēti. dictus est autē supra q̄ per
murum intelligitur securitas beatitudinis
propter quod eius altitudo dicitur. cxliij. cu-
bitoꝝ qui est numerus quadratus ut dictū
est supra. ⁊ signant stabilitatem beatitudi-
nis sicut corpus quadratū firmiter stat in
quolibet latere. propt̄ quod etiā uirtuosus
comparat quadrato. primo ethic. l. a. Mensura
hominis que est angeli per hoc designat
q̄ homines electi ad equalitatē angelorum
assumuntur. a. Math. xxij. erūt sicut angeli
dei i celis. ⁊ erat structura muri eius ex la-
pide iaspide. sicut supra dictum est per mu-

rus intelligit securitas beatitudinis. per ia-
spidem uero ip̄e christus propter quod mu-
rus dicitur de lapide iaspide. Nā ip̄e chri-
stus est securitas beatorū a quo nō possunt
diuertere nec auelli. Ipsa uero ciuitas aux
mundum. Ciuitas autem est ciuiū unitas
⁊ ideo per ipsam intelligit societas beatorū
per aux uero q̄ ceteris metallis ē precio-
sius intelligit charitas que p̄ ceteris dei
donis ē donū excellētius. ideo dicitur. Ipsa
uero ciuitas aurum mundum. Nam socie-
tas supernorū ciuiū vniū feruentissima cha-
ritate secundū q̄ d̄ in prosa Superne ma-
tris gaudia ⁊ cetera. que ab aliquibus dici-
tur ē beati gregoriū. ab alijs hugonis de
sancto victore. i. qua subdit. Nec languor
hic nec senium nec fraus nec terror hostiū
sed vna uox letantium ⁊ unus ardor cordi-
um. Simile uitro mōdo. id est paruum si-
cut utrum q̄ recipit lumen non solum ex-
terius sed etiam interius. per quod signat
q̄ societas beatorum in resurrectione pe-
netrata erit lumine glorie interius ⁊ exte-
rius per gloriā corporis ⁊ anime. Et fun-
damenta. Iste autē describit ciuitas sup̄na
q̄tū ad ornamentū fūdamētōꝝ cū d̄. fū-
damenta muri ciuitatis omni lapide precio-
so ornata. Ex quo patet q̄ non accipit hic
fundamentum pro similitudine illius quod
in edificijs absconditur sub terra. nā ibi or-
namentum non habet locum. sed accipit ad
similitudinem partis interioris edificijs que
tamen apparet sup̄ terrā. ⁊ fundamentum
primum iaspis. Ictū est supra q̄. xij. artitu-
li fidei intelliguntur per ista fundamenta.
Inter sex articulos pertinētes ad christi di-
uinitatem primus est de unitate dei qui est
principium credentibus tollendi errores va-
rios gētilium plures deos ponentium. Ideo
per iaspides designatur qui oculos purgat
visum acuit ⁊ confortat. ut dicit libro de p̄-
neratibus rerū. ⁊ ibidem ponunt proprie-
tates sequentium lapidum secundum q̄ in-
ferius assignantur. Secundum saphirus. se-
cundus articulus est de trinitate persona-
rum cuius fides augmentat corpus ecclesie
mysticū quod pius erat in una gente mo-
dica iudeorum. sed modo per fidem trinita-
tis predicatā se extendit ad multitudinem
gentilium conuersorū. ideo signat per sa-
phirū qui corpus humanum uegetat ⁊ inte-
gra mēbra conseruat. Tertiū calcedonius.

Princ

3

3

Tertius autem articulus est de opere crea-
tionis quod soli deo uenit. et ualens fides huius
articuli contra demonum illusiones ut non
adorent sicut creatores. ideo signatur per cal-
cedonium qui ualet contra illusiones demo-
num et uirtutes conseruat. quartus smaragdus.
Quartus autem articulus est de opere sancti-
ficationis per gratiam que curat casum pecca-
ti mortalis et dat uerba persuasiva in ora-
tione deuota. ideo significatur per smaragdum
qui ualet contra morbum caducum et in cau-
sis dat uerbum persuasivum. quintus sardonix.
Quintus autem articulus est de opere resur-
rectionis corporum cuius fides humilem fa-
cit et pudicum cogitationem inferendo quod cor-
pus est corruptibile. sed finaliter ad gloriam
resuscitandum debet teneri et humili gestu
et appatu ratione mortalitatis presentis et
munde ratione glorificationis future pro-
pter quod significatur per sardoniam que fa-
cit humilem et pudicum. sextus sardius. sextus
autem articulus est de opere glorificationis
cuius fides generat in animo gaudium et ex-
pellit timorem. quia cogitans glorificari non
timet pro christo mori sed etiam aliquando
gaudet. Math. v. Cum uos oderint homines
et exprobrauerint et eiecerint nomen uestrum
tanquam malum mentientes propter me. gaude-
te et exultate quoniam merces uestra copiosa
est in celis. ideo significatur per sardium qui
gaudium accendit et expellit timorem. septi-
mus est chrisolitus. primus articulus perti-
nens ad humanitatem christi est de concep-
tione et natiuitate eius ex uirgine cuius fides
confortat humanam naturam in conceptione chri-
sti uerbo unita. et ualet contra timores no-
cturnos uiciorum eo quod nato christo in noctis
medio dixit angelus pastoribus nolite ti-
mere. Luc. ij. et ibidem subdit gloria in altis-
simis deo. et in terra pax hominibus bo-
ne uoluntatis. ideo signatur per chrisolitum
qui confortat intellectum et per consequens na-
turam humanam per intellectum ab alijs ani-
malibus distinctam. primo meth. et expellit ti-
mores nocturnos. octauus berillus. Secun-
dus articulus est de passione christi morte
eius et sepultura cuius fides inuictum red-
dit in tribulationibus mori. prima per. quar-
to. Christo in carne passo et uos in eadem
cogitatione armamini. ideo signatur per be-
rillum qui contra lites inuictum reddit. et
sic mitem facit et benignum. nonum topasius.

Tertius articulus ad humanitatem christi
pertinens est de descensu anime eius ad in-
feros cuius fides ualet contra pericula a de-
monibus inferenda quia per hunc descen-
sum fuerunt spoliati et potestas eorum dimi-
nuta. ideo significatur per topasium qui ualet
contra iram. id est contra lunaticam passionem que
frequenter per demones iratos excitatur uel
augmentatur. decimus chrisopasius. Quar-
tus uero articulus est de resurrectione chri-
sti que est causa nostre resurrectionis futu-
re propter quod fides eius ualet contra cor-
ruptionem corporis et anime per peccatum.
Nam omnis corruptio tollitur in resurrectio-
ne christi. ideo signatur per chrisopasium qui
ualet contra lepra. undecimum iacinctus.
Quintus articulus est de ascensione chri-
sti ad celos in humanitate assumpta cuius
fides dat uigorem fidelibus ut ipsum sequantur
tanquam membra eius. Col. tertio. Que sursum
sunt sapite etc. propter quod significatur per
iacinctum qui dat membris uigorem et sa-
lutiferum facit saporem. duodecimus ametistus.
Sextus articulus est de aduentu ad iudicium
in quo apparebit christus in forma huma-
nitatis gloriosa cuius fides reddit hominem
solicitem et uigilem. ut in illo tremendo iudi-
cio de factis dictis et cogitationibus suis
posset reddere rationem. ideo signatur per
ametistum qui facit uigilem. et expellit malam
cogitationem. Et. xij. porte. Iste consequi-
tur de ornamento portarum cum dicitur. xij. mar-
garite per singulas. scilicet portas. licet au-
tem margarita sit nomen unius speciei que gal-
lice uocatur pelle tamen hic et in pluribus lo-
cis sacre scripture accipitur generaliter pro
quolibet lapide precioso quales sunt lapides
istarum. xij. portarum non exprimitur propter
quod probabiliter uidetur quod sint eiusdem spe-
ciei cum. xij. predictis. et etiam eiusdem significa-
tionis. Et platee ciuitatis etc. hoc iam expo-
situm est supra. Et templum. Iste consequenter
describit supernam hierusalem quantum ad dei
cultum. Ad cuius intellectum sciendum quod cultus
dei tempore ueteris testamenti fuit figura-
lis respectu cultus qui obseruatur tempore no-
ui. prima corinth. x. omnia in figura conti-
gebant illis. cultus uero testamenti noui est
suo modo figuralis respectu cultus celestis.
Nam militans ecclesia representat prout po-
test celestia preconijs. Unde dicitur in illa psal-
sa. Superne matris gaudia representet eccle-

Capitulū

Tia. que quidem representatio fit in templo materiali. 7 per corporalia obsequia. stat^o uero superne beatitudinis nō est figuralis alicuius expectati uel non habiti. nam de^o clare uidet^r ibi 7 presentiaiter habet^r 7 uenerat^r. propter quod dicit beatus Iohānes [7 templū non uidi in ea] quia deus nō colit^r ibi per figuralia sed in sua presentia. iō subdit [dominus deus omnipotēs tēplum illius est 7 agnus] nā beati reficiuntur in/terius in aspectu diuinitatis. exterius uero in aspectu humanitatis christi. Et sic utranq^{ue} naturā colunt 7 adorant inquantū humanitas ē diuinitati coniuncta [7 ciuitas nō eget sole neq^{ue} luna]. i. illustratione corporali [Nā claritas dei 7c.]. q^{ui} perfecte electi illustrantur [7 ambulabunt gentes] id ē electi [in lumine eius] nā omnia faciunt ex illustratione dei [Et reges terre afferent gloriā suā in illa] Rex dicit a regendo. omnia uero corporalia 7 homines per angelos sanctos administrant 7 regunt. p^{ro}p^{ter} quod hic 7 i plurib^{us} alijs sacre scripture locis angelos reges terre dicunt. Ex electis uero q^{ui} p^{ro} eor^{um} administrationē ad beatitudinē deuocunt^{ur} eor^{um} gloriā augmentat^r. Et secundū hoc afferre gloriā suā in supernā hierusalē hic dicunt [7 porte eius non claudunt per diem] nā a tempore passionis christi p^{er} quā aperte sunt ianue celi manent 7 manebunt aperte. Nā ibi statim recipiunt anime purgate. dicit^r autē tempus a dicta passione dies quia tunc sanctis patribus in limbo de/rentis data fuit lux glorie p^{ro}p^{ter} quod christus dixit latroni pendenti in cruce hodie mecum eris in paradiso. Luc. xxiii. [Nox enī non erit illis] quasi diceret p^{ro}p^{ter} t. de cetero non claudunt^r quia dictū est q^{ui} non clauduntur per dies [7 afferent angeli gloriā 7 honore gentiū in illa] modo predicto [nec intrabit in eā aliquid inquinatū] vicio carnis [aut abhominatōne faciens]. i. peccatū contra naturā [7 mendaciū]. i. hypocrisis que est mendacium in facto 7 ut excludat^r omne aliud peccatum subdit [nisi qui scripti sunt in libro uite]. i. in diuina predestinatione. 7 hic liber etiā dicit^r liber [agni]. i. christi inquantum est unus deus cū patre.

T ostendit mibi fluuium aque 7c. Ilic ultimo describit^r super na hierusalem quantū ad refectionem ciuiū. Et diuidit^r in

duas partes. q^{ui} primo describit^r hoc conuiuium. secundo cōuiuarum exercitiū. ibi Et omne maledictū Circa primū sciendū q^{ui} refectione beator^{um} non intelligit^r a nobis nisi p^{er} similitudinē corporaliū. ad refectionē autē corporis duo requirunt^r scilicet cibus 7 potus. Primo ergo describit^r potus cum dicit^r [7 ostendit mibi fluuium aque uiue] per que^m intelligit^r spiritus sanctus. Unde dicit saluator Ioh. vii. Qui credit i me sicut dicit scriptura flumina fluent de uentre eius aque uiue. q^{ui} exponens euangelista subdit hoc autē dicit de spiritu quem accepturi erant credentes in eum. Spiritus autē sanctus cui appropiat bonitas 7 suauitas reficit beatos per modum dulcis potus ideo si gnatur per fluuiū aque uiue. i. dantis gloriam uite [procedentem a sede dei patris 7 agni] nā spiritus sanctus ex patre 7 filio p^{ro}cedit [in medio platee eius] ad reficiendum totū consortiū beatorū [Et ex utraq^{ue}] Ilic consequenter describit^r refectione celestis quā tum ad cibū cū dicit^r [Ex utraq^{ue} parte fluminis]. i. hic 7 inde [lignū uite] id est christus qui secundū diuinitatē ē ubiq^{ue}q^{ue} si cut 7 spiritus sanctus cū r^{ati}oⁿe sunt in essentia [afferens fructus. xij.]. qui etiā dicit^r fructus spiritus. gal. v. nā diuisa sunt opera trinitatis. 7 per consequens filij 7 spiritus sancti. Sciendū tamen q^{ui} isti fructus aliter habent^r in via per grām 7 aliter in patria per gloriā sicut dictū est de quatuor uirtutib^{us} cardinalibus ca. p^{re}cedēti sicut sūt alij actus ratiōis et comprehensionis. Primus ergo fructus ut gal. v. dicit^r est charitas que in patria est in deum visum totaliter per amorem transformari. Secundus ē gaudium qui est in deo uiso delectari. Tertius ē pax. i. in ipso totaliter quietari. Quartus est patientia q^{ui} in via est in aduersarijs non frangi. in patria uero ubi nulla ē aduersitas est in deo firmit^{er} stabiliri. Quartus est benignitas. i. bona igneitas qui est in beatis ad amorē p^{ro}ximi inflāmati quā tum ad effectū. unde in eis est unus ardor cordium ut dicit^r in illa p^{ro}sa. Superne matris gaudia et cetera. Sextus est bonitas id est diffusio p^{ro}p^{ri}i boni ad p^{ro}ximū secundum effectum. nā bonum est sui diffusiuū. bonū autē unius beati redundat in alterum. Nam vnus gaudet de alterius bono sicut de suo p^{ro}p^{ri}o. Septim^{us} ē lōganimi

tas que est equanimis expectatio boni futuri. anime vero beatorum equanimiter expectant gloriam corporis. Octauus est mansuetudo que est in via ire moderatio. sed in patria non habet locum ira quantum ad suum materiale quod est ascensio sanguis circa cor. sed quantum ad suum formale quod est appetitus vindicte habet ibi locum quia beati vindictam appetunt obstinatorum peccatorum secundum illud psal. vij. Letabitur iustus cum uiderit vindictam. manus suas lauabit in sanguine peccatoris. et quoniam appetitus iste moderatus est in beatis secundum regulam diuine iusticie. ideo secundum hoc est ibi mansuetudo. Nonus est fides que sic accipiat ut est uirtus thelogica non ut est in patria cum sit de non apparentibus. heb. xi. Sed ei in patria succedit visio clara. si autem accipiat fides pro fidelitate sic est in beatis maxime. Decimus est modestia qui excellent est in patria. Nam uires inferiores anime sunt omnino superioribus subiecte. Undecimus est continentia. est autem continens qui concupiscentias inordinatas patitur. sed ab eis non ducitur contra passionem fortiter se tenens huiusmodi vero concupiscentie non sunt in patria. propter quod non est ibi continentia quantum ad concupiscentias pati. tamen est ibi quantum ad non deduci. nam beati non possunt in aliquod malum flecti. Duodecimus est castitas que prout importat mundiciam est in patria. nam in ea non intrat aliquod coniunctum ut dictum est superius per menses singulos red dens factum suum mensis apud heb. incipit a prima luatione. propter quod nouitate designat. per singulos intelligitur continuatio. et sic per menses singulos intelligitur eternitas huius fructus quia semper manet in sua nouitate et sua duratione. et hoc modo dicitur esai. ultimo. et erit mensis ex mense et sabbatum ex sabbato etc. Et folia ligni ad sanitatem gentium per folia intelliguntur uerba etiam secundum communem modum loquendi. ergo folia ligni sunt uerba christi in euangelio contenta que sunt ad sanitatem gentium. nam per predicationem euangelij gentes per orbem conuerse sunt ad christum. Et omne ibi consequenter describitur conuiuariu exercituum. Circa quod sciendum quod in conuiuiis carnalibus solent homines relaxare linguas suas ad blasphemias et conuicia. propter quod diues epulo posuit in fenio magis cruciabat in lingua. Luc. xvi. hoc au

tem remouet a conuiuio celesti cum dicitur et omne maledictum non erit in ea amplius. sed gratiarum actio et uox laudis et sedes dei et agni in illa erunt. Nam ibi maxime relucet eorum maiestas et serui eius. scilicet angeli sancti et beati serui illi sequendo quicquid placitum est ei et uidebunt faciem eius. clare et aperte et nomen eius in frontibus eorum. id est. manifeste patebit omnibus quod sint serui eius. Et non ultra non erit etc. hoc expositum est supra. hic tamen repetitur ad maiorem assertionem. Et quod seruire deo est regnare. id est. sequitur et regnabunt in secula seculorum. id est. eternaliter a parte post. Et dixit mihi. Hec est ultima pars principalis huius libri que ponitur in fine per modum epilogi in quo primo ponitur huius libri commendatio. secundo prescriptorum breuis recitatio. ibi Qui nocet. tertio dictorum confirmatio. ibi Contestor enim. Circa primum dicitur et dixit mihi angelus. hec uerba a te scripta fidelissima et uera sunt. Nam a prima ueritate processerunt. ideo subdit et dominus deus spirituum prophetarum. id est. unus spiritus sanctus tangit mentes omnium prophetarum in effectus eius sunt multi et uarij in mentibus ipsorum. ostendit seruissimum per Jobanem. que oportet fieri cito. quia sunt ordinata a deo cuius ordinatio non potest frustrari. ideo subdit et ecce uenio uelociter. id est. ipsam implenda et sic apparet huius libri ueritas. secundo tangitur utilitas cuius dicitur beatus qui custodit scriptum eius auctoritas ex parte scriptoris cum dicitur et ego Johannes etc. id est. adhuc uiuens in terris fuit maior homine par angelis. propter quod angelus rennuit accipere reuerentiam quam sibi uoluerit exhibere cum dicitur et postquam audisse etc. et per litteras. Quarto tangitur huius libri aliqualis intelligibilitas cum dicitur et dixit mihi ne signaueris etc. id est. non occultes quinnino intellectum uerborum. propter quod in pluribus locis ponuntur aliqua satis plane ex quibus aperitur uia studiosis ad alia intelligenda aliquantulum saltem in multis sicut superius declarauimus in locis suis. tunc enim prope est impletio scriptorum. Qui nocet. hic interponitur breuis recitatio prescriptorum. Nam superius actum est de distinctione electorum et reproborum et quantum ad hoc dicitur et qui nocet peccando contra proximum necet adhuc. id est. nocebit ita quod ponitur optatum pro indicatum. et loquitur de reprobis prescitis qui moriuntur in peccato mortali et qui in sordibus

Capitulū

est peccādo in seipſū. [sordefcat adhuc]. i. ſor-
deſcet. [7 iuſtus] recte uiuēdo ad p̄ximū [iu-
ſticiam faciat adhuc]. i. faciet. 7 loquit̄ de
iuſtis p̄deſtinatis q̄ decedūt in gratia fi-
nali. Et ſanctus uiuēdo mūde 7 ad ſeipſ
Secūdo in ſuperioribus frequēter dictū eſt
de retributione bonorū 7 reproborū. 7 quā-
tū ad hoc dī in perſona chriſti. ecce uenio
cito. [7 q̄ hoc poſſit eſtēd. dicēs]. Ego
ſum alpha 7 ω. i. cū effectiua 7 finalis om-
niū. ſicut alpha eſt p̄ima littera greca 7
o ultima [beati qui lauāt ſolās ſuas] ags
penitentie in p̄ſenti. q̄ autē in aliq̄bus lit-
teris ſubdit̄. In ſanguine agni. nō ē de te-
xtu nec habet in antiq̄s bibliis [ut ſit po-
teſtas eorū in lib. o uite]. i. in futuro fruā-
tur ex cuius diuinitate reficiunt̄ beati in-
terius 7 eius humanitate exterius [7 per
portas intrēt ciuitatē]. i. p̄ obſeruaciones
mādatoꝝ intrent ad ritā eternā [ſolis ca-
ne]. i. guloſi 7 detractores cōtra bonos la-
trātes. 7 renefici]. i. inuidie ueneno pleni. 7
ipudici]. i. ſeipſos inficiētes. 7 homicide] cor-
porales 7 ſpirituales. 7 idolis ſeruientes. q̄d
eſt peccatū directe cōtra deū [7 omnis qui
amat 7 facit mendaciū. ille amat qui dele-
ctat mendacia p̄ferendo ſed hypocrita facit
mendaciū. nā hypocriſis eſt mendaciū i facto
lego Johānes niſi angelū meū teſtificari
uobis hec]. ſ. p̄ uenitōne malorū 7 p̄miatōne
bonorū. in eccleſijs. que ſunt p̄ orbē vniuer-
ſum. Tertiū in ſuperioribus ē dictū frequen-
ter de chriſti excellētia. 7 quantum ad hoc
ſubdit̄ in eius perſona. Ego ſum radix et
genus dauid]. i. de radice ieſſe ſicut dauid
7 de genere eius quātū ad humanitatē ſe-
cundū q̄ dicit̄ eſa. xi. Egreſiet̄ uirga de
radice ieſſe 7 flos de radice eius aſcēdet. nē
Qui flos ē chriſtus ſecūdū ſenſū literalē.
ſicut diſſuſius fuit ibi dictum. [Stella ſplen-
dida 7 matutina]. quantū ad diuinitatē illu-
ſtrans omnē hominē uenētē in hunc mū-
dum. Joh. p̄mo [ſpiritus 7 ſponſa dicunt
ueni]. ſ. hec ē uera littera. 7 ſic habent li-
bri correcti. dicit autē ſpiritus ſanctus chriſto
[ueni]. ſ. ad iudiciū ad iuſtos premiandum
quod dupliciter pōt itelligi. Uno mō q̄ fa-
cit iuſtos hoc dicere q̄ premiari deſiderant
a chriſto iudice eo modo loquendi quo dicit̄
Ro. viij. Spiritus poſtulat p̄o nobis
gemitis inenarrabilibus. i. poſtulare fa-
cit ſecundū omnes expoſitores catholicos.

Alio modo. q̄ ſicut filiū miſſus fuit in mū-
dū a patre 7 ſpiritus ſanctus. ſicut in perſo-
na eius dicit̄ Eſa. xlvij. Miſit me deus et
ſpiritus eius. ſicut ibidē plenius fuit oſten-
ſum. ſic in aduentu ad iudiciū mittet̄ a p̄re
7 ſpiritus ſanctus. 7 ſponſa]. i. eccleſia militās
que deſiderat cōiūgi eccleſie triūphātī q̄d
fiet in iudicio finali. 7 qui audit [a ſpiritu ſā-
cto p̄ inſpiratōne 7 ab eccleſia p̄ predicatio-
ne]. uocat reni]. deſiderādo ſecundū aduentū
chriſti. unde Luc. xxi. dicit ſaluator loquēs
de eius aduentu ad iudiciū. His autē ſie-
ri incipiētibus reſpicite 7 leuate capita ue-
ſtra. i. exultate corda ueſtra ut exponit
Gregorius quoniā appropinquat redēptio
ueſtra. 7 q̄ ſitit deſiderādo gloriā [ueniat]
p̄ gratiā. 7 qui uult accipiat aquā uitę. i.
gloriā que ē uita anime. [gratia] nā hic ha-
bet̄ p̄ chriſti meritū in baptiſmo dū tamē
nō ponat̄ obſtaculū. [Cōteſtor] Hec eſt ulti-
ma pars in qua ponitur p̄dictorū cōfirma-
tio q̄ nihil cōmet̄ ibi ſup̄flūū aut diminū-
tū. ideo ſubdit̄ [ſi quis apoſouerit ad hec]
ſaluet diſcrepantia a ueritate euāgelij. ſi
cut ebion 7 cherinthus heretici qui tēpore
illo addebant aliqua diſcrepantia a ueritate
euāgelij 7 aliqua diminuebant de eius ue-
ritate dicētes chriſtū ante mariā nō fuiſſe
Per hoc tamē nō excludit̄ quin poſſint ali-
qua dici licite que faciunt ad declarationē
totius ſacre ſcripture. 7 ſic fecerunt docto-
res ſancti [dicit qui teſtimoniū phibet iſto-
ri]. ſ. chriſtus [Ecce uenio cito]. ad iudiciū
cuiuslibet in morte. nā qualis unusq̄ ſq̄ inue-
nit̄ in morte talis preſentabit̄ in iudicio. ge-
neraliter autē ueniet omnibus ad iudiciū
in generali reſurrectiōe. [veni domine ieſu]
hoc dicit Johannes cōfirmādo ſe ſpiritus ſā-
cto 7 eccleſie. ideo ſubdit̄ eius oratio p̄ om-
nibus fidelibus cū dicit̄ [gratia domini no-
ſtri ieſu chriſti cum omnibus uobis Amē.

Poſtilla ſuper apocalypſim finit̄ incipiunt
additiones ſuper eundem.

Apocalypſis in capitulo primo ubi dicit̄
in poſtilla Et fecit nos regnum id eſt aſcri-
bi ciues celeſtis regni.

Additio.

Alio autē quare populus dei quā-
doq̄ dicit̄ regnum ſacerdotale. ut

exo. xix. qñq̄ regale sacerdotiū. ut prima
pe. ij. qñq̄ regnū ⁊ sacerdotes ut hic. habe
tur supra i additione p̄ma pe. ij. Vide ibi.

In capitulo. vij. vbi dicit in postilla Et
dicunt expositores aliqui q̄ hic primo po
nit numerus cōuersorū ⁊c.

Additio.

Hec opinio expositōrū quā rep̄o
bat postillator rōnabilē uideat
impugnari posset tamē sustineri. nā secun
dū esa. in primo libro de sūmo bono septē
regule sunt seu clauē circa expositōnes sa
cre scripture quas ē postillator in secūdo
plogo sup̄ gen. repetit quāz quarta regu
la seu clauis ē de parte ⁊ toto. s. q̄ sacra
scriptura tractās de pte quādoq̄ trāsit in
totū ⁊ ecōuerso ut ibidez exemplificat de
quādā pphētia. esa. xii. ubi pphēta tractās
ad litterā de ciuitate babilōica dicens Om
nis babilon transit ad inlelliumgend uer
bū de toto mundo. ⁊ postea reuertit ad lo
quendū cōtra babilonē specialit̄ put ibidē
plenius cōrinet̄. Unde ⁊ in pposito beatus
Johānes tractās de cōuersis ad christū de
iudaismo tēpore cōstātinī trāsit ad loquen
dū de tota synagoga antiqua que fuit sub
fide christi futuri quā pphē designat. p nu
merū signatorū de duodecim tribub⁹ israel
qz a tpe abel iusti a quo incepit synagoga
fidelīū. multi fuerunt sub fide christi ⁊ de q̄
libet tribu quia in hoc spacio includit̄ tēp⁹
ante trāsmigrationē decē tribuū. ⁊ ideo de
qualibet tribu facit mētionē pter tribum
dan que obmittit̄ ex cā cōtēta in postilla.
Similit̄ cū sequit̄. Post hec uidi turbā ma
gnā ⁊c. Per hoc intelligit̄ multitudo cōuer
sorū de gentilitate que fuit multo maior q̄
multitudo fidelīū de filiis israel. ⁊ iō dicit
de ea q̄ numerari nō potest. fuit ēt sine di
stinctione tribuū de qua multitudine beatus
Johānes loquēs trāsit ad multitudinē ce
lestis ecclesie que ē māt̄ omnīū ⁊ secūdu p̄
dictā expositionē lector pōt applicare p̄sin
gula singulis cōpetentē nō obstatibus ob
iectionibus postillatoris.

In capitulo. xiiij. vbi dicit in postilla Et
vidi aliā bestiā. descripta ecclesie p̄secutōne
sub colsdree eius filio stric consequenter ⁊c.

Additio.

Ira sectā saracenorū ⁊ eius sa
cilegū actorē de q̄bus beatus
Johānes secūdu postillatorē i
cipit agere ab ista uisione vbi
dicit̄. Et uidi aliā bestiā ascendētē de ter
ra ⁊ habebat cornua duo ⁊c. quedā occur
rūt attēdēda q̄ ad maiorē informationē fi
deliū p̄sertim simpliciū sunt notāda. primū
de eius secte initio seu inchoatione. secūdu
de falsis ⁊ ficticijs huius secte fūdamētis.
tertiū de erroribus ⁊ ricijs multiplicibus i
ea cōtētis. quartū de rōne ⁊ cā quare multi
tudo gētū ad tantos errores cōfluxit. qn
tū de diurnitate durationis eius. Circa pri
mū sciendū q̄ h̄ omnes historiographi con
ueniūt in hoc q̄ tpe Eraclij impatoris cir
ca finē uite sue. hec secta nephāda habuit
initū nō tñ omnes cōueniūt de modo cau
sa seu occasione huiusmodi initij. Et forte
ideo postillator p̄termisit huiusmodi causā
seu occasionē declarare. uidet̄ tñ q̄ hoc tra
dit̄ sufficient̄ in quadā historia breui fra
tris p̄tholomei de luca q̄ de historiis isido
ri ⁊ richardi ⁊ a Dartini multa collegit̄ ad
hoc p̄nēta. In qua quidē historia habet̄
q̄ cā seu occasio ex q̄ huiusmodi errorū sum
psit principū. fuit magna tyrānides Era
clij impatoris q̄ post victoriā de persis ha
bitā in supbia eleuat⁹ ⁊ nimia cupiditate ac
cūsus nimis p̄mebat persas ⁊ arabes ⁊ cal
deos ⁊ alios cōfines eiusdeꝝ in tributis et
alijs exactionibus grauib⁹ ⁊ inordinatis.
Ex quo populi illarū regionū inclinati fue
runt ad resistendū exactionibus impatoris
quod tamē nō audebāt cōmittere timentes
eius tyrānides ⁊ magnā potestātē. Sz ma
chomet⁹ q̄ maxime audacie ⁊ uersucie erat
⁊ etiā magnis artibus eruditus se eis ad
iunxit q̄ inueniēs dispositionē gētū p̄di
ctarū ad rebellādū romano impis eos inci
tauit ad cōmittēdā p̄dictā rebellionē specia
liter in denegādis tributis sub colore libe
rādi illas gētes et a p̄dictis exactionibus.
unde ⁊ gētes ille acceperūt eū in ducē ⁊ ca
put sub quo sepe debellauerūt collectōes et
gētes imperij. de quib⁹ p̄dictus machome
tus obtinuit multas victorias ⁊ ut firmius
huiusmodi principatū seu ducatū sibi usur

Capitulū

paret conatus est dare eis nouū cultū ⁊ ritū sub quo in dicta rebellione p̄seuerarēt. Unde cōsilio seu suggestione cuiusdā heretici monachi sergij nomine accepit quedam quasi prima sacramenta legis mosaice et euangelij chusti ut infra patebit ut sic crederetur a rudibus populis ipsum esse cōseruatorē vtriusq; legis seu testamenti. Unde recte consideranti hec secta inephanda p̄prie assimilāt secte seu idolatrie hie roboam in suo initio de quo agitur tertio Regum. xij. vbi habetur quod p̄pter faitutatem Roboam qui respuens cōsiliū seniorum minatus est populum aggrauare in suis exactionibus Hieroboam cepit occasionem rebellandi regi ⁊ deinde peruerendi populum a cultu diuino qui quidem error perseuerauit in decem tribubus usq; ad earum totalem transmigrationem seu perditionem ut planius habetur tertio et quarto regum. Post vero huiusmodi initium in predictis regionibus habitum multe alie gentes sunt commote ad adherendum predictis sub colore predictae libertatis ⁊ specialiter de radice mōtis caucasi egressa est gens perfida contra Erachium que quidem gens nabathea uocatur que secundum Hieronymum a nabaioth primogenito israhel descendit que quidem gens deuastauit regiones imperij usq; in syriam ⁊ iudeam. Deinde permittēte deo ⁊ malicia humana crescente totam aphricam ⁊ deinde hispaniam fere occupauerunt. Et licet ab hispania diuina miseratione opitulante probitate regum hispanie pro deo militantiū pro maiori parte sunt eieci. Adhuc tñ hodie ad exercitiū bonorū aliqua radix germinās fel remāet. Circa secundū. s. de falsis ⁊ ficticijs huius secte fundamentis sciendū q; seductor predictus attendens q; tēpore illo iam idolatria fuerat ab orbe exclusa per doctrinā apostolorū ⁊ discipulorū chusti prout p̄phetatū fuit esaiā secūdo capit. de tēpore chusti Et idola penitus conterent. Similiter ⁊ cōsdree qui se fecerat ut deum adorare cum eius sequacibus fuerunt per Erachiū deuicti ⁊ suppressi non inuenit aliū modū introducendi ritū ⁊ cultū nouū nisi fingendo se legē diuinā hactenus

approbatam cōseruatorē ⁊ executorē ⁊ quia lex diuina edificata est super fundamentū apostolorū ⁊ p̄phetarum ut dicit ad ephe. ij. Ideo finxit se esse apostolū ⁊ p̄phetā. Unde his duobus nominibus communiter apud omnes qui hunc errorem fassent seductor ille appellatur. Vocant enim eū p̄phetā simpliciter quasi anthonomia tice. ut intelligatur eximius p̄phetarum. Vocant etiam eum nunciū seu apostolū dei cōmunit in suis oratorij execratis ut utriusq; legis cōseruator atq; eruditor estimaretur. per p̄phetā. s. respectu antiqui testamenti. per apostolatum vero respectu noui. Recte igitur in reuelatione facta beato Johanni figurat per bestias ascendente de terra quia bestialiter uiuēs ut infra patebit de gentilibus ⁊ cogitationibus terrenis ad sublimē potentiā mundanā ascendit. Dī etiā habere duo cornua similia agni. quia sicut ueritas euāgelica p̄ duo cornua fuit diuulgata scilicet p̄phetici⁹ ⁊ apostolici⁹. per p̄phetici⁹. s. p̄nūciantē ⁊ p̄ apostolici⁹ declarantē seu testificantē. Sic falsitas saracénica fuit ampliata per dictū seductore⁹ fingentē se habere predicta duo cornua simul ut dictum est. Unde notanter dicitur duo cornua similia agni. ad ostendendum. q; nō erant uera agni cornua scilicet p̄phetia ⁊ apostolatus. sed similia id ē ficta seu similiata. Et notandū q; saraceni hec duo cornua falso nitunt fundare in dictis utriusq; testamētis. De cornu enim p̄phetico allegant illud deuter. octauo capitulo. P̄phetā suscitabo eis tē. quod dicit de predicto adimpleri. De secundo vero allegat illud. Joh. xiiij. cap. Paracletus autem spiritus sanctus quem mittet pater in nomine meo ille uos docebit omnia. Sed falsitas vtriusq; allegationis euidenter habet. Nam in prima manifeste habet de medio fratru tuorū quod nō potest de predicto seductore intelligi quem ipsi confitent fuisse ismaelitā. In secunda autē manifeste habetur q; ille qui mittendus erat habebat docere omnem ueritates ⁊ suggere omnia que christus precepit. Constat autē q; doctrinā euāgelicā predictus seductor quantū in se fuit subuerit. unde de illo non possit

aliquo modo verificari uerba predicta. Si
mihi illud quod legitur. luc. xxi. capitulo
Ego enim dabo uobis os et sapientiam cui
non poterunt resistere aduersarij uestri.
non potest intelligi de predicto seductore
qui nullo modo docuit ueritates nec ipse
et eius sequaces per sapientiam resistunt
sed soluz per violentiam et armorum poten
tiam ut per experientiam habetur. Et in
suo alchorano traditur expresse qd deus
mādauit sibi ut p gladium cogeret popu
los ad recipiendum fidem suam. Ad desi
gnanduz autem seu fingendū qd ipse erat
urriusq; testamenti conseruator et sic ha
beretur tanq; propheta et apostolus pce
cepit seruare primum sacramentum anti
qui testamenti scilicet circumcisionem. et
primum noui scilicet baptismum. omnes
enim sub predicta secta errantes mascu
li circumciduntur et tam uiri q; femine ba
ptizantur aqua. In utroq; tamen errant
manifeste ab utroq; testamento. Nam
circumcisio que in octaua die precipitur
fieri. ut leui. xij. capitulo. In etate adul
ta iuuenili et ultra per ipos fit. Et sic
predicta circumcisio non est mosaica pro
ut uoluit fingere. sed ismaelitica seu na
boitica. baptismus autem qui secundum
ueritatem apostolice doctrine non itera
tur cuz sit generatio spiritualis que cor
respondens generationi carnali non est
nisi vnica. unde ad eph. quarto Una fi
des unum baptisma. Nam secunduz glo
sam una christi mors unum baptisma cō
secrauit. Ipsi uero fatuantes sepe et se
pissime baptizantur seu aqua abluuntur
p imundicijs tamen corporalibus. Nam
de spiritualibus imundicijs minime cu
rant. et sic dicentes se conseruare utraq;
legem utriusq; se manifestant corrupto
res. et sic patet qd huius secte fundamen
ta sunt falsissime fictiones. Circa tertiu
scilicet de erroribus et vicijs multiplicib;
in ea contentis. Sciendum quod prout ha
betur in quodam tractatu fratris Nico
lai de ordine predicatorū q incipit Quot
sunt dies serui tui et cetera. qui quidem
frater in ciuitate famosissima saraceno
rum que dicitur baldacum in partibus

orientalibus remotis sita. ubi generale
studium saracenorum habetur linguam
et litteram arabicam didicit. et legem seu
sectam eorum diligentissime studuit. et cuz
magistro ipsorum frequenter conferens
magis ac magis puerilitatem predictę
legis apprehendit. Ille enim seductor ut
piurimum securus est in credendis erro
res famosorum hereticorum. unde negat
trinitatem in diuinis in quo sequitur ar
rianum et sabellianum errorem. Negat
etiam deitatem christi licet concedit ipsuz
fuisse creaturam supereminentem omni
bus alijs creaturis et sanctissimum et uir
tuosissimum super omnes homines intan
tum quod ipsum nominat uerbum dei et
spiritum dei et animam dei. Negat etiam
christum esse deum per unionem persona
lem. Similiter concedit quod fuit sine pa
tre et de uirgine natus. Asserit etiaz quod
iudei non occiderunt christum. sed quen
dam similem. et quod deus transtulit ipm
ad se. sed apparebit circa finem mundi et
occidet antichristum et postea deus faciet
ipsum mou. Tradit etiam quod demones
possunt saluari per alchoranum. et quod
multi ex eis facti sunt saraceni. ponit eti
am in deo corporeitatem. Narrat enim
quod cum ipse iuisset ad deum qui eum
uocauerat per gabrielem quod deus im
posuit ei manus et sensit tantam frigidit
tatem tactus a deo inter humeros quod
peruenit frigiditas usque ad medullas spi
ne dorsali que quidem supradicta et multa
alia falsa et etiam absurda que in suo al
chorano traduntur credenda prout in pre
dicto tractatu habetur. causa breuitatis
omittuntur que omnia contradicunt eū
gelice ueritati et aliqua etiam rationi na
turali ut patet intuenti. Circa speranda
etiam falsa et heretica tradidit. unde pro
ut in predicto habetur tractatu. predictus
seductor perniciosus asserit quod ultima
beatitudo hominis consistit in commeden
do et luxuriando et in uestibus preciosis et
ortis irriguis et huiusmodi. quod etiam
ueri philosophi fide catholica carētes mi
nime concedunt. Ex dictamine enim na
turalis rationis coguntur cōcedere quod

Capitulū

felicitas humana nedum contemplatiua, sed etiam politica consistit tantummodo in bono honesto quod est bonum rationis. Nam secundum Boetium in tertio de consolatione. Si voluptates beatos efficere possent, nihil cause est quin pecudes beate dicerentur, de quo plenius in primo ethicorum. Iste vero fatuus intantum attribuit ueram et ultimam beatitudinem delicijs carnalibus quod in premium ultimum hoc permittit beatis, fassens quod in paradiso celesti habent edere et bibere epulenter et uti virginibus et huiusmodi, quod ridiculosum est dicere inter sensatos. Circa uero agenda concedit pluralitatem uxorum et concubinarum et ancillarum quantas quisque cepit in bello et potest nutrire. Accepit etiam ipse in differenter uxores aliorum in quo uidetur conuenire cum nicolaitis hereticis. Uidetur etiam concedere sodomiam tam cum uiro quam cum muliere, licet ipsi pallient quibusdam expositionibus exortis. De uirtutibus autem ut de humilitate patientia, misericordia uel de pace uel de charitate dei et proximi, nihil dicit dignum relatu nisi quod ipse multum commendat psalterium et alios prophetas et Job et legem moysi et super omnia alia commendat euangelium Christi. Et dicit quod Christus in euangelio prophetauit de ipso filijs Israel dicens, Annuncio uobis de nuncio dei, qui post me uenit et nomen eius est machometus, quod quidem nomen asserit esse scriptum ab eterno in throno dei in superiori parte adexteram, que et multa alia fabulosa et derisione digna in suo alchorano ad litteram continentur. Sed quia nihil horum in lege diuina antiqua nec noua continetur ut est manifestum, et ipse precepit frequenter legem et euangelium omnino obseruari. Ideo finxit aliam falsitatem notoriam scilicet quod iudei corruerunt legem moysi et prophetarum et christiani corruerunt euangelium, et quod non reman-

sit de veritate legis et euangelij nisi tantum in alchorano, falsitas autem huius fictionis satis est manifesta. Sed ad hoc possunt adduci rationes que predictam falsitatem clarius demonstrant. Prima est, nam talis corruptio scripturarum predicta non potuit esse generalis et manifesta, quia sic alienationes sciuisent, et illa corruptio fuisset notoria quod est falsum notorie. Nec potuit esse particularis et occulta, quia sic aliqui codices in corrupti remansissent quod est falsum. Nam in omni lingua et in omni regione inuenitur lex et euangelium uniformiter scripta. Item textus veteris legis apud hebreos est in lingua propria et littera qua fuit in monte sinai data patribus per moysen. Et postquam fuerunt expulsi a terra promissionis et per orbem dispersi, eandem legem tenent ubi que terrarum sine aliqua uariatione. Et quod amplius est tempore templi secundi post transmigrationem decem tribuum per regem assyriorum, et duarum tribuum per regem caldeorum de quibus habetur in quarto regum fuerunt congregati in Egypto septuaginta interpretes de peritionibus eorum qui iussu Ptholomei regis Egypti fecerunt septuaginta translationes, unusquisque eorum scripsit unam, que quidem septuaginta translationes fuerunt uniformes ac si uno ore et calamo fuissent scripte ut habetur in historia scholastica, et apud hebreos qui hanc translationem caldaicam habent est notissimum. Unde talis corruptio non potest ueteri testamento applicari, et multominus nouo testamento. Nam quattuor sacra euangelia que per orbem terrarum fuerunt diuulgata et aliqua hebraice et aliqua grece et aliqua latine scripta, postea fuerunt a pseudo apostolis et hereticis multipliciter impugnata, suffragantibus nonnullis imperatoribus et alijs uiris potissimis uarijs heresibus infectis. Que tamen sacra dei

euangelia diuina gratia opitulante . per
sacra quattuor generalia concilia fue/
runt firmiter approbata . non sine signis
uel diuinis miraculis . Unde ⁊ hodie nō
solum apud latinos . sed etiam apud gre
cos qui nobis aduersantur textus euā/
geliorum vniformis habetur . nemine dis
crepante . Ex quo patet quod predicta fi
etio non solum est euidenter falsa sed po
tius contra eum facit . quomodo enim mā
dat obseruari legem ⁊ euangelium . Naz
non illa que apud nos sunt . cum ipsa di
cit esse corrupta . nec etiam alia ab istis
cum nulla talia inueniantur in toto or
be ut est manifestum . Item quomodo
Christiani potuerunt cum iudeis conue
nire in tali corruptione in quibus tam
antiquo odio diuiduntur . quomodo etiam
conuenirent Christiani ⁊ iudei in corru
ptione eius . in quo maxime discordant
scilicet in Christo quem iudei dicunt nō
esse deum nec bonum hominem . Chri
stiani uero non solum dicunt eum esse
sanctissimum hominem . sed etiam verum
deum . multe etiam alie rationes ponun
tur in predicto tractatu . ex quibus habe
tur manifeste quod predictum alchora
num est plenum erroribus ⁊ uicijs . Un
de ⁊ proprie figuratum fuit in reuelatio
ne beati Iohannis . per bestiam ⁊ mere
tricem ut per bestiam intelligantur er
rores in cognitione . quia sicut bestia ca
ret cognitione rationis et solum sensi
bilibus adheret . ita ⁊ isti . Per meretri
cem uero intelligitur quod illa congre
gatio pessima in libidinibus carnalibus
efronte et inuerecunde implicatur . Un
de Hieremie tertio capitulo . Frons mu
lieris meretricis facta est tibi noluit
erubescere . Et ideo licet postillatoz hoc
quod dicitur bestia ⁊ meretrix . applicet
diuersis nationibus eorum scilicet tur
cis ⁊ egyptijs . tamen utraqz natio secun
dum magis ⁊ minus vtrunqz participat
uicium modis predictis . ⁊ hoc de tertio .
Circa quantum querendum videtur quo

modo ad sectam que tot errores et vi
cia enormia continet . tanta multitudo ho
minum ⁊ gentium diuersitas confluit .
et ei tam firmiter adheret cum ratio na
turalis hominum prout in primo ethico
ruz dicitur semper ad optima deprecatur . ⁊
per consequens homines ex ductu ratio
nis huiusmodi falsitates ⁊ errores abhor
rerent . Ad quod dicendum quod prout po
test haberi a sancto Thoma in summa
contra gentiles capitulo sexto . a Nachome
tus introducendo errorem suum processit
via contraria illius vie qua veritas euan
gelica per Christum ⁊ eius discipulos fu
it in orbe introducta . Veritas enim euan
gelica non humano modo seu mundano .
sed solum diuino fuit in mundo introdu
cta . Secta uero huius a Nachometi modo
totaliter opposita . quod sic patet . Nam
in veritate euangelica omnem humanum
intellectum excedentia predicantur . ut tri
nitas personarum cum unitate essentie in
diuinis . ⁊ natura diuina ⁊ humana in chri
sto coniuncte in unitate persone ⁊ huius
modi . que cognitionem naturalis intelle
ctus humani excedunt . In secta uero pre
dicta nihil traditur credendum nisi quod
de facili a quolibet mediocriter intelligen
te naturali ingenio cognosci potuit . ut
unitas dei ⁊ excellentia Christi homi
nis . Et quia multi hominū substantias
spirituales separatas non cognoscunt .
Ideo in deo asseruit esse corporeitatem ut
dictum fuit in tertio articulo . Item in ve
ritate euangelica voluptates carnis maxi
me cohibentur . ⁊ omnia que in mundo
sunt contempti docentur . que a tota hu
mana multitudine fere appetuntur . ut sūt
libidines ⁊ delectationes gule honores ⁊
principatus ⁊ huiusmodi . quibus animi morta
lium maxime afficiuntur . In secta uero
predicta voluptati carnalium habere relaxā
tur . ⁊ etiā fastus ⁊ pompe humane tanqz
maxime uirtuosa docentur . ut patet ex dictis
superius . In veritate etiā euangelica promit
tuntur premia non solū inuulabilia . sed etiam

Capitulū

am ab hominibus mortalibus incompre-
hensibilia. vnde esaias sexagesimoquarto
Oculus nō uidit. Et apostolus prima corin.
secundo. Quod ocul⁹ non uidit nec auris
audiuit. nec in cor hominis ascendit et ce-
tera. Ad ista enim non inclinatur natu-
raliter corda humana que tantum sibi co-
gnita secundum naturam potius ample-
ctuntur. In secta uero predicta bona sen-
sibilia immo ⁊ carnalia p premio finali p-
mittuntur. ut iam dictum est. Ex qui-
bus patet ratio quare multitudo magna
immo maxima homini huic secte adhe-
sit. Stultorum infinitus est numerus. ecclesia.
primo. Et secundum hanc consideratio-
nem ad maximum miraculum euangelice
legis reputandum est quod anni morta-
lium per fidem euangelij ad tantum deue-
nerunt ut contentis visibilibus sola inui-
sibilia finaliter cupiant. Et attendendum
etiam quod secta predicta in armorum po-
tentia tanquam per signa a deo data fu-
it introducta. cum tamen talia sepe latio-
ribus ⁊ tyrannis non desunt cuius con-
trarium fuit in ueritate euangelica. que
non per armorum coactiuam potentiam -
sed per terribilium persecutionum patien-
tiam per apostolos ⁊ alios discipulos est
introducta. Notandum etiam quod non
sapientes in rebus diuinis seu humanis
a principio predictam sectam receperunt.
sed homines bestiales in desertis mozan-
tes omnia doctrine diuine prorsus igna-
ri per quorum multitudinem alios armorum
violentia ad hanc legem coegerunt.
Unde licet in processu tēporis aliqui phi-
losophi in arabia ⁊ in alijs partib⁹ huic
secte subiectis surrexerunt. ut Alphorabi
us Algazelus Auerrois ⁊ alij. Isti tamen non fuerunt in prima receptio-
ne. sed post magnum tēporis processum
qui licet in publico timore humano con-
senserunt predicte secte sicut multi philo-
sophorum idola publice exterius colebāt
tamen intus ea uana esse crediderunt. Sz
contra hoc quod dicitur quod secta pre-
dicta delectationis habenas relaxauit for-
te posset dici oppositum. Nam probi-
bitum est eis unum omnino quod est de

uehementioribus delectabilibus gule. Si-
militer fuit eis iniunctum ieiunium tri-
ginta dierum in anno quod uidetur sa-
tis afflictiuum. Dicendum ad primum
dupliciter. Primo quia secta ista initius
habuit ⁊ fundamentum in regionibus ca-
lidissimis ubi uinum non est tantum de-
siderabile propter estum. sed in illis par-
tibus frigida sunt magis appetibilia. Et
ideo machometus fingens quod manus
domini corporaliter eum tetigit. asseruit
quod fuit a deo in frigiditate usque ad me-
dullam uolens deo attribuire frigi-
ditatem que maxime appetitur ab estua-
ris. Secundo dicendum quod seductor il-
le sicut ⁊ alij tyranni timebant gentes
sibi subditas. ne contra eum tumultuose
insurgerent. ⁊ quia per uinum consue-
runt rixe ⁊ multa oīri turbationum scā-
dala. presertim inter homines brutales si-
cut erant gentiles illarum regionum ut
dictum fuit supra. Idcirco ad talia pecca-
uendum uinum prohibuit omnino. Et
simili etiam ratione finxit quod christus
non fuit occisus a iudeis. ne populus cre-
deret quod possent suum prophetam oc-
cidere cum iam christus quem confite-
tur excellentiorem se occisus fuerat. ab
alijs. Ad tertium uero dicendum quod
ieiunium illud ab eo institutum potius
facit ad repletionem uentris ⁊ crapulam
procurandam quam ad abstinentiam su-
stinendam. commedunt enim tempore ie-
iunij ut communiter semel prope aurora
⁊ iterum post solis occasum ⁊ de omni cō-
mestibilia. ⁊ sic manifestum est quod non
est ieiunium ad abstinentiam pertinens
sed potius ad gule obsequium. ⁊ hoc de
quarto. Circa quintum de duratione il-
lius secte attendendum quod nonnulli
mirantur de hoc qd secta ista tam erro-
nea ⁊ uiciosa ut dictum est tam diuturne
durat. cum ex decursu reteris ac noui
testamenti usque ad ipsam exclusiue nul-
la secta falsa seu ritus erroneus tante
fuit durationis. Videmus enim quod
assyrij ⁊ caldei persi ⁊ greci qui populus
dei per intervalla tēporum afflixerunt
fuerūt pue durationis respectu duratiōis

istius secte. Similiter romanorum et idola-
trarum secta modicum duravit respectu isti?
Quod si dicatur quod huiusmodi duratio
nis non est causa querenda cum sit ex vo-
luntate divina hoc permittente cuius vo-
luntatis causa non est querenda hoc non vi-
detur sufficere. Nam licet de voluntate
dei que est eius essentia non est causa que-
renda cum sit prima causa omnium. nullo-
minus tamen de eius effectibus a sanctis
et iustis viris queruntur cause specialiter
in similibus. Unde Hieremias in capitulo
quoddecimo deo dicit. quare via impiorum
prospicitur. et infra Plantasti eos et ra-
dicem miserunt et proficiunt et cetera. Et
Abacuc deo alloquens in primo capitulo
sic dicit. Quid sunt oculi tui ne videas
malum et respicere ad iniquitatem non po-
tes quare non respicis super inique agen-
tes et taces deoizante impio iustiorum se.
Que verba proprie possent applicari ad
hoc propositum. Nam deus videtur ta-
cere permittendo quod populus tantis er-
roribus et vicis implicatus populum iusti-
orum se deuorat scilicet christianum et hoc
per tam inuictam durationis diurnitatem
Nam ut dicit postillator infra eodem capi-
tulo. Jam transuerat plus quam septingē-
ti triginta anni ab initio huius secte usque
ad tempus in quo hanc postillam scripse-
rat. et hodie scilicet anno domini millesimo
quadringentesimo trigessimoprimo iam tra-
suerunt octingenti et quattuor fere anni
ab initio huius secte usque nunc. nec tamen
adhuc apperent signa consummationis ipsi-
us de quo non solum multi mirantur tan-
te durationis causam non inuenientes sed
etiam quidam alij claudicant murmuran-
tes de dei prouidentia et eius equissima ius-
ticia. Ad cuius aliqualem responsionem sal-
ua semper incomprehensibilitate iudiciorum
dei et viarum eius inuestigabilitate. Vide-
tur dicendum quod inter sectam saraceni-
cam et sectas aliorum paganorum preceden-
tium sunt aliquę differentie. Nam licet
omnes tam ista secta quam precedentes com-
ueniunt in ratione infidelitatis. omnes enim
tam isti quam illi carent fide vera. differ-
runt tamen in multis et specialiter in tri-

bus que ad propositum faciunt. quorum pri-
mum est quod hec secta licet mala et pessima
ut dictum est non tamen est idolatrica
nec cultum idolorum publice in suo domi-
nio permittit sicut alie secte precedentes com-
muniter faciebant. ut est manifestum. Nam
a tempore assiriorum et caldeorum usque ad
tempus eodree inclusive cuius dominium pro-
pinquum fuit ipsi machometo semper ui-
guit cultus idolorum inter gentes qui po-
pulum dei vexabant. ut pater in ueteri te-
stamento et in historiis ecclesiasticis et legē-
dis sanctorum. Constat autem quod inter om-
nia peccata quibus deus offenditur pecca-
tum idolatrię est potissimum instantum quod
deus se ostendit feruentius seu ardentius
illud punire quam alia peccata. Unde exo-
di vigesimo. Solum super preceptum de pro-
hibitione idolatrię et non super alia deus
dicitur zelotes. Nam cum dixisset Non
adorabis ea scilicet idola nec coles subdit.
Ego sum dominus deus tuus fortis zelo-
tes. Et ibidem trigesimoquarto cum di-
xisset Non adorabis deum alienum. sta-
tim subdit Quoniam dominus zelotes no-
men eius et cetera. et deuterono. vigesimo
nono loquens de homine idolatra dicens
tunc quam maxime furor eius id est dei
sumet zelum contra hominem illum. et sic
in multis alijs sacre scripture locis. Locus
ratio est. Nam zelus importat intensiorem
affectus ex quo quis reuolenter querit
excludere illud quod sibi repugnat secun-
dum Augustinum libro octuaginatrium
questionum. Et quia cultus idolorum inter
cetera peccata magis repugnat cultui di-
uino. Ideo circa hoc peccatum dicitur zelo-
tes et zelare singularius quam in alijs pec-
catis. Unde et non tantum tolerat duratio-
nem eius sicut aliorum peccatorum eo mo-
do quo viri dicuntur zelare uxores ne per
confortium aliorum impediatur singulari-
tas quam in uxore querunt. unde non tam
diu tolerant zelotipiam sicut alia vicia que
de uxoribus suspicantur. Et quia ista se-
cta non incurrit peccatum idolatrię committen-
do nec permittendo. Ideo nimis si de ea lon-
giori tempore tolerat quam alias sectas prece-
dentes quarum quilibet publice idolatrabat

Capitulū

Si autē dicat de hoc q̄ idolatriā multo maiorib⁹ tēpibus deus p̄misit. Incepit enī secū dū quosāā a tpe enos q̄ fuit tert⁹ ab adā de quo gen. quarto. secūdu uero alios a tēpore nemroth. de quo gen. x. et quicqd sit de hoc manifestus est q̄ tpe moysi egyptij idola colebāt. vnde exodi. xi. In dijs egypti faciā iusticiā. Et in tpe dauid legit in psal. Omnes dij gētū demonia sūt. Unde ratio p̄dicta nō videt habere locū cū sit manifestū q̄ de⁹ p multa maiora tēpib⁹ spacia idolatriā in gētibus p̄misit. Ad hoc dicēdū q̄ idolatriā ē nomē generis sub quo cōtinentur multe et uarie species idolorū et cultus eorū. vnde diuerse gētes seu nationes diuersa idola colebāt et sub diuersis ritibus. Cū indic. x. de filiis israhel dicebat q̄ seruierūt dijs arā. et dijs sidon. et dijs moab. et dijs amon et dijs philistim et huiusmodi. Cum autē aliq̄ gēs aliā superabat deos illius gētis deuote destruebat et cultus eorū. Unde esai. xxxvi. rablaces in nomine senacherib⁹ multas gētes deuicerat. dicebat. ubi sunt dij ameth et arphat et ubi sunt dij saphar et bain etc. q. d. q̄ uicerat gentes illas ita et deos eorū. Ex quo p̄z q̄ sicut nulla fuit ptās mūdā q̄ tantum durasset sicut ptās huius secte de qua loquimur put in historijs pōt haberi. ita nec fuit aliqua idolatria in tātū durās. nā una specie idolatrie superata seu destructa p̄ aduersarios sue gentis. alia species idolatrie. s. alterius gētis superatis surgebat. et sic l̄z de⁹ multo tpe idolatriā sub ratōne generis pmitteret. nullā tñ specie idolatrie diu tolerabat sed rñā p̄ aliā puniebat. Et ideo qñ romanū impius ut omnes nationes sibi subiugaret omnes species idolatrie recepit ut in historijs scolaris legim⁹ de phano panttheon. tūc deus omnes huiusmodi idolatrie species p̄chrisiā et doctrinā destruxit put fuit p̄phetatū dauid. septimo. q. lapis. s. chrius abscessus sine manib⁹. i. absq̄ humana potestate statuā. i. idolatriā dimisit quo ad omnes eius species put largius fuit declaratū i ad ditione dauid. ca. supra dicto in respōsione ad primū argumētū. Et sic p̄z rō quare ista secta nephanda de quo loquimur in propria specie et ritu in tot tēporib⁹ p̄dictis plusq̄ aliqua species idolatrie tolerat. nā in ista

est infidelitas siue idolatria. In alijs uero p̄cedentib⁹ fuit idolatria cū infidelitate. Idolatrie autē punitio zelo diuino subiaceret quo deus feruētius et celerius punit q̄ alia peccata ut dictū ē. Secūdu uero in quo differt ista secta ab alijs p̄cedētib⁹ est q̄ p̄cedētes ut cōmunit cogebāt fideles ad adorandum seu thurificandū idolis ut patet in danielē de tribus pueris et in libris machabeorū et multo frequēt⁹ et clar⁹ in legēdis apostolorū et martirū qui p̄ tyrānicā potestatem multipliciter torquebant ut cultū idolis p̄starent sup quo innumerabilia tormēta patiebant r̄q̄ ad sanguinis effusionē. tenētes uero istā sectā sarracenicā cōmunit et ut in plurib⁹ nō cogebāt fideles ad apostatandū. Nā in achorano p̄cipit put habet in p̄dicto tractatu q̄ omnes homines nō recipiētes legē suā occidant nisi soluant tributū. Ex quo p̄z q̄ p̄ solutōne tributū soluant ab hac coactione. Solutio autē tributū super iouibus etiā si sint infideles licita ē dicte chriso Luce. xx. Reddite que sunt cesaris cesari. q̄ autē sarraceni nō cogūt fideles ad apostatandū in fide ē manifestū per experientia. nā in partib⁹ egypti et iudee et in ceteris cōfinibus cōmorant fideles chrisiani. Et etiā in tribus turchie et alijs regionibus orientaliū p̄mittunt fideles chrisi nō solū ad habitādū sed etiā ad habendū parua monasteria et aliqua oratoria. manifestū ē enī q̄ in sancto sepulchro hierosolymis et in ciuitate bethleem sunt monasteria fratrum minorū deuote uiuentiū et in turchia et alijs partib⁹ orientaliū sunt monasteria p̄dicatoz religiose uiuentiū. et in morte finat ubi lex mosaica fuit data et corpus beate catherine requiescit sunt multi monachi deo seruientes sub regula sancti Basilij. et ego uidi aliquos habētes breuiaria et aliquos libros canonis i lingua caldaica et celebrantes missas suas sub ritu ecclesie. l̄z cū aliquibus alijs ceremonialib⁹ differētijs q̄ nō uariant substantiam celebrationis. Patriarcha ē alexandrinus q̄ fidē catholicā tenet. l̄z ab ecclesie unitate priuā discrimina aliq̄t deuia. ē tñ in illa magna ciuitate q̄ dicit alchaira fugēs officio patriarchatus put omēs ueniētes ab istis trib⁹ testatur. cūz tñ in illa magna ciuitate cōmunit

presidet soldanus qui maximus ē inter sa-
racenos 7 nō solū permittit patriarchā p-
dictū in predicto officio. sed etiā ipm hono-
rat 7 pmittit q regat omnes fideles cōmo-
rātes i ptib⁹ egypti alexandrie 7 damasce
7 hierusalē q qdē fideles sūt i magna mul-
titudine. Et sic pz rō qre ista secta lz mala
7 pnciosa nō tamē fidelib⁹ tam nociua nec
periculosa sicut alie secte pcedentes q cona-
bant cogere christianos ad apostatandum
de fide 7 negandū chrištū diutius toleret
qz secte erronee pcedentes. Sed forte cōtra
pdicta dicit q licet ista secta cōmuniē non
cogat fideles ad recedēdū a veritate fidei
tamē supprimit eos uehementē ita q uiuūt
inē eos quasi sub iugo captiuitatis 7 ser-
uitutis. Itē pdicti quotidie mouēt bella cō-
tra chriștiāos 7 multos occidūt 7 captiuāt
7 terminos eoz 7 terras deuastant. Ex q
bus uidet q p honore nominis dei nō tan-
tū debuissent tolerari. Ad primū dicēdū q
uiuere abiecte 7 sub iugo seruitutis non di-
minuit aliqd de veritate ecclesiastice digni-
tatis. Nā ut ait hilari⁹ i. vij. de tri. hoc ha-
bet ppriū ecclesia ut dū psecutionē patit
floret. dum opprimē crescit. dū cōtēnit per-
sistit. dū ledit vincit. dum arguitur intelli-
git. tūc stat cū superari uidet. hec ille. Ex
quo patet manifeste q veritas ecclesiastice
dignitatis nō cōsistit in prosperitatib⁹ mū-
danis dicēte chrišto Joh. xviij. Regnū me-
um nō ē de hoc mūdo. sed potius in aduer-
sitatibus mūdānis p noie chriști tolerādis
qd ē ex pcessu primitiue ecclesie in bonis
spiritualib⁹ pōt haberi. Manifestū ē enim
q i ecclesia primitiua a tpe apostolor⁹ usqz
ad tps Siluestri pape qn nulla ptas mūda-
na erat apud fideles tūc ecclesia maxie pro-
sperabat in spūalibus. flozebat enī in fre-
quētib⁹ triūphalibus martyrijs qn p fide
chriști sustinēda sumi pōtiffices 7 alij plati
7 viri religiosi 7 etiā simplices utriusqz se-
xus p chriști nomine gaudeē tormēta 7 ra-
bies tyrānoz vsqz ad mortē acerbissimam
sustinebāt. Ex qbus manifestabat q vir-
tutes diuine. s. fidei 7 spei 7 charitatis pro-
tūc in ecclesia q sunt vera 7 maxima bona
spiritualia maxie habūdabāt. qn aut in p-
cessu tēporis fideles magnas pates secula-
res obtinuerūt. tūc pdicte uirtutes nō per
misericordiā diuinā nō ex toto defecerūt. nō
tamē sub eodē rigore cōmuniē reperiunt

sicut in primitiua ut est manifestū inē infide-
les etiā cōmorātes his tēporib⁹ in partib⁹
ultramarinis multi reperiunt deuotiores
qz in istis partib⁹. qd satis patet ex ma-
gna patiēcia eoz in tolerādis obprobrijs
7 iniurijs saracenoꝝ frequēt p chriști no-
mine. Ad secundū uero dicēdū q secundū
Augustinū in tercio de trinitate ca. xvi. et
allegat a magistro in pmo dis. xlii. mala
q ab inijs infidelib⁹ fideles pie pferūt ipis
scilicet fidelib⁹ utiqz p sunt ad emēdāda pec-
cata uel exercendā pbandāqz iusticiā. hec il-
le. Unde in huiusmōi debellationibus sara-
cenoꝝ qnqz deus operatur infligendo pe-
nā chriştianis. ppē multa peccata q ab eis
cōmittunt 7 in talibus saraceni reputandi
sunt ut flagellū dei 7 uirga furoris eius p
ut esa. x. 7 sic talia pprie fiunt ad emēdā-
da peccata. Qnqz uero ad exercendū pro-
bandāqz iusticiā. Nā deus q sine testimo-
nio sue bonitatis nullū tēpus reliquit lan-
guētib⁹ seu tabescentib⁹ pdictis pncipalib⁹
virtutib⁹ puidit ecclesie sue dās ei reges
7 pncipes q virilit 7 fortissime sepe contra
aduersarios fidei p modū bellicū 7 milita-
tarē strennue pugnant prout patet in hi-
storijs germanoꝝ 7 galloꝝ 7 alioꝝ ortho-
doxoꝝ europe pncipū pferit in historijs
hispanie in quibus habet q serenissimi re-
ges antiq bone memorie multa certamina
7 varia bella domini cōtra saracenos hui⁹
modi exercuerunt. 7 multas ciuitates 7 re-
giones de manibus hostiū crucis recupera-
uerūt ad laudē dei 7 honorez ecclesie unde
7 hodiernis tēporibus scilicet in pima iu-
lij scilicet anno millesimo. cccc. xxi. anni p-
sentis suprascripti illustrissimus rex no-
ster Johānes cū magna potestate regni sui
licet nō tota itrauit terrā sarracenoꝝ vsqz
ad ciuitatē metropolim. s. granatā ubi rex
eoz residebat ubi prope illā bellū iniunt cū
magna multitudine saracenoꝝ. In quo bel-
lo suffragāte diuina clementia 7 beata uir-
gine intercedēte cū beato iacobo patrono
nostro totā illā multitudinē deuicit 7 usqz
ad portas ciuitatis fugauit occisis de inimi-
cis crucis chriști plusqz quinqz milibus. 7
nisi solis occasus supuenisset multo maior
fuisset eoz ruina ex quo magne deo laudes
referēde sūt 7 grāu actiones sperātes de
sui clemētia circa hoc maiora 7 viciniora sa-
luti p serenissimū regē nrūz pstatū fienda.

Capitulū

Ex quibus patet q. sicut olim contra ido-
latras feroces qui cogebant fideles ad re-
cedendū a cultu diuino ⁊ ad idola adoran-
dum. deus disposuit martyru cōstantiaz p
quam ostenderet firmitas fidei ecclesie er-
ga deum. Sic contra falsos saracenos in ar-
moz potētia cōfidētes. prouidit de potenti-
bus ⁊ fortissimis principibus pro deo stren-
nue militantibus in quo diuina prouidētia
que in sui dispositione nō fallit se ostēdit
fidelū iuste ⁊ pie gubernatū. Tertiū ue-
ro in quo differt ista secta a precedentibus
est q. pcedētes secte idolatrarū dignita-
tē christi in omnib⁹ ⁊ per omnia denigra-
bāt negātes nō soluz eius deitātē sed etiā
eius bonitatē seu uirtuositatē humanam.
asserentes ipsum fuisse seductore ⁊ malefi-
cū ⁊ h⁹ mōi. unde cū uiros iustos ⁊ fideles
ad recedēdum ab eius fide cogebāt deride-
bant eos per crucē ⁊ passionem christi di-
centes quomodo inter deos debet ꝑtari
⁊ tāq. deus coli qui seipsum nō potuit sal-
uū facere in quo cōueniebāt cū iudeis chri-
stum improperantibus. que quidē blasphe-
mia christi cōmunitē inuenit in legendis
sanctorū martyrum qui sub tyrannica po-
testate romanorū ⁊ persarū ⁊ aliorū tyranno-
rum post passionē christi martyrio sunt co-
ronati. Secta uero ista hoc nō facit. nā ut
dictū fuit supra in tertio articulo. licz deita-
tē christi neget que ē summa ⁊ ineffabilis
excellētia diuine persone. concedit tamen
ipm fuisse excellētissimū super omnes crea-
turas mūdi ut dictum est. unde nimirum si
contra istā sectā tolerabilius se habeat di-
uina iusticia diutius eam sustinēdo q. alias
precedentes christuz hominē uituperātes.
Et attendendū q. circa finē mūdi antichri-
stus surget prout secūda thessalonice. habe-
tur. secūdo capitulo qui omnes persecutio-
nes omnīū sectarū predictarum excedet. nā
fideles nō solū coget ad recedendū a cultu
christi. sed etiā ad adorādum ipm antichri-
stum tanq. deum ut ibidem. ⁊ ideo nō solū
dicit antiapostol⁹ ⁊ antipropheta sicut ma-
chometus ut dictū est. sed etiā antichrist⁹
tāq. ceteris magis christo cōtrarius. Et iō
sicut deus disposuit cōtra persecutionē ido-
latrarū que maior fuit q. saracenorū ut ui-
detur est martyres qui fortissimi fuerunt
in fide intātum q. mundum uicerūt omnia
mūdana tormenta pro fide christi sustinen-

do. Juxta illud hec ē uictoria que uincit mū-
dum scilicet fides uestra. prima Job. quinto
Sic contra persecutionē saracenorū dispo-
suit reges qui licet in fidei firmitate nō tā-
tum gradū attingerent sicut martyres. fu-
erunt tamē in fide stabiles ⁊ in armorum
potētia deo strennue militātes intātum q.
de ipsis potest dici q. per fidem uicerūt re-
gna licet nondum ut habet in additione ad
heb. xi. ⁊ prima Job. v. Et hec fuit sufficiēs
prouisio ad saracenorū maliciā refrenādā
Sic etiā disposuit contra maximā persecu-
tionē antichristi secundum aduentū suū ꝑ-
ficiendū ut cōtra summū persecutore sum-
mus insurgeret liberator. Quibus conside-
ratis patet ratio maioris ⁊ minoris dura-
tionis harum sectarum que sumenda ē ex
maioritate seu minoritate persecutionū eaz
nam quia persecutio antichristi erit maxia
ideo erit breuissima iuxta illud aNarci. xij
capitulo. Et nisi breuiasset dominus dies il-
los non fuisset salua omnis caro. Et pari-
ratione quia persecutio saracenorum inter
ceteras est minor ut patet in predictis tri-
bus differentiis. ideo eius duratio est ual-
de longior ceteris. Et quia persecutio ido-
latrarū fuit quasi media inter eas. iō eius
duratio est quasi media inter durationes
predictas. ⁊ hoc loquendo de duratione in
cōmuni non attingedo ad mensuram tēpo-
rum exquisitam. q. hoc esset inquirere de
temporibus ⁊ nōmētis que pater posuit
in potestate sua. actū primo capitulo. In q.
bus omnibus maxime relucet sapientia di-
uina que uincendo maliciam diabolicam pa-
riter ⁊ humanā attigit a fine usq. ad finē
fortit⁹ ⁊ disponit omnia suauit⁹. Sap. xij.
ca. Que quidem sapientia nos dignet sua
uiter disponere nunc per gratiaz ⁊ in futu-
ro per gloriā. Amen.

Finit feliciter opus fratris Nicolai de
Lyra ordinis minorū sup actus apostolorū
sup epistolas canonicas et sup apocaly-
psim. ⁊ impressum aNantue ꝑ Paulum Jo-
hannis de Burschbach maguntinensis dio-
cesis Anno dñi. m. cccc. lxxx. die rō
xxx. aNarci. regnāte ibidem felicissime il-
lustrissimo dño domino Federico de Bon-
saga aNarchione tercio.

DEO LAUS.

